FROM THE AUTHOR OF *SAPIENS*

Yuval Noah Harari

21 Lessons for the 21st Century

SAPIENS'in yazarından

Yuval Noah Harari

21. YÜZYIL İÇİN 21 DERS

Türkçesi Selin Siral

Introduction

In a world deluged by irrelevant information, clarity is power. In theory, anybody can join the debate about the future of humanity, but it is so hard to maintain a clear vision. Frequently, we don't even notice that a debate is going on, or what the key questions are. Billions of us can hardly afford the luxury of investigating, because we have more pressing things to do: we have to go to work, take care of the kids, or look after elderly parents. Unfortunately, history gives no discounts. If the future of humanity is decided in your absence, because you are too busy feeding and clothing your kids – you and they will not be exempt from the consequences. This is very unfair; but who said history was fair?

As a historian, I cannot give people food or clothes – but I can try and offer some clarity, thereby helping to level the global playing field. If this empowers even a handful of additional people to join the debate about the future of our species, I have done my job.

My first book, *Sapiens*, surveyed the human past, examining how an insignificant ape became the ruler of planet Earth.

Homo Deus, my second book, explored the long-term future of life, contemplating how humans might eventually become gods, and what might be the ultimate destiny of intelligence and consciousness.

In this book I want to zoom in on the here and now. My focus is on current affairs and on the immediate future of human societies. What is happening right now? What are today's greatest challenges and choices? What should we pay attention to? What should we teach our kids?

Giriş

Yerli yersiz bilgi yağmuruna tutulan bir dünyada net olmak güç demektir. Teoride herkes insanlığın geleceği hakkında fikir yürütebilir ama net bir görüyü muhafaza etmek son derece zordur. İnsanlığın geleceğine dair süregi-den tartışmanın ya da konuya dair asli soruların neler olduğunun farkında bile değiliz çoğunlukla. Milyarlarca insan bu konuyu araştırma lüksünden yoksun çünkü yapılacak daha önemli işleri var: çalışmak, çocuklara bakmak, yaşlı anne babalarla ilgilenmek gerekiyor. Fakat maalesef tarih affetmiyor. Siz çocukların yemesi içmesi, kılık kıyafetiyle meşgulken insanlığın geleceği karara bağlanırsa ortaya çıkan sonuçlardan ne siz muaf tutulursunuz ne de çocuklarınız. Bu hiç de adil değil ama kim demiş tarih adildir diye?

Bir tarihçi olarak insanların yemek veya kıyafet ihtiyaçlarını karşılaya-mam ama duruma bir nebze açıklık getirmeye çalışarak küresel oyun sahasının düzenlenmesine katkı sağlayabilirim. Bu çabam hepi topu bir avuç insana daha türümüzün geleceği hakkındaki tartışmaya katılma şevki verirse, kendimi görevimi yerine getirmiş sayarım.

İlk kitabım Sapiens insanın önemsiz bir maymundan nasıl dünyanın efendisine dönüştüğünü mercek altına almıştı.

İkinci kitabım Homo Deus hayatın uzun vadeli geleceğini sorgulayarak insanların tanrı mertebesine yükselme olasılığını ve zekâyla bilincin nihai kaderinin ne olabileceğini göz önüne sermişti.

Bu kitaptaysa günümüze yakından bakmak istiyorum. Odağımı güncel meselelere ve insan toplumlarının yakın geleceğine çeviriyorum. Şimdi ne oluyor? Şimdi karşımızdaki en büyük zorluklar ve seçimler neler? Nelere dikkat etmeliyiz? Çocuklarımıza neleri öğretmeliyiz?

Of course, 7 billion people have 7 billion agendas, and as already noted, thinking about the big picture is a relatively rare luxury. A single mother struggling to raise two children in a Mumbai slum is focused on the next meal; refugees in a boat in the middle of the Mediterranean scan the horizon for any sign of land; and a dying man in an overcrowded London hospital gathers all his remaining strength to take in one more breath. They all have far more urgent problems than global warming or the crisis of liberal democracy. No book can do justice to all of that, and I don't have lessons to teach people in such situations. I can only hope to learn from them.

My agenda here is global. I look at the major forces that shape societies all over the world, and that are likely to influence the future of our planet as a whole. Climate change may be far beyond the concerns of people in the midst of a life-and-death emergency, but it might eventually make the Mumbai slums uninhabitable, send enormous new waves of refugees across the Mediterranean, and lead to a worldwide crisis in healthcare.

Reality is composed of many threads, and this book tries to cover different aspects of our global predicament, without claiming to be exhaustive. Unlike *Sapiens* and *Homo Deus*, this book is not intended as a historical narrative, but rather as a selection of lessons. These lessons do not conclude with simple answers. They aim to stimulate further thinking, and help readers participate in some of the major conversations of our time.

The book was actually written in conversation with the public. Many of the chapters were composed in response to questions I was asked by readers, journalists and colleagues. Earlier versions of some segments were already published in different forms, which gave me the opportunity to receive feedback and hone my arguments. Some sections focus on technology, some on politics, some on religion, and some on art. Certain chapters celebrate human wisdom, others highlight the crucial role of human stupidity. But the overarching question remains the same: what is happening in the world today, and what is the deep meaning of events?

Elbette yedi milyar insanın yedi milyar gündemi var ve daha önce de belirttiğim gibi büyük resim hakkında kafa yormak, görece nadir rastlanan bir lüks. Gecekondu mahallesinde tek başına iki çocuk büyütmeye çalışan bir annenin derdi bir sonraki öğünü nasıl çıkaracağı, Akdeniz'in ortasında şişme bir botla yol alan göçmenlerin derdi karaya nasıl ulaşacakları, büyük şehirdeki kalabalık bir hastanede ölüm döşeğinde yatan adamın derdi kalan son gücüyle bir nefes daha alabilmek. Hepsinin küresel ısınma ya da liberal demokrasinin içine düştüğü krizden çok daha mühim sorunları var. Tüm bunların hakkını vermeye hiçbir kitabın gücü yetmez ve benim elimde de böyle dertlerle boğuşan insanlara verebileceğim bir ders yok. Onlardan ders almayı umabilirim sadece.

Bu kitapta gündemim küresel. Dünya genelinde toplumları şekillendiren ve gezegenimizin tamamının geleceğini etkileme olasılığı taşıyan önemli etmenleri ele alıyorum. İklim değişikliği ölüm kalım savaşı veren insanları alakadar etmeyebilir ama bu sorun gün gelip gecekonduları yaşanmaz hale getirebilir, Akdeniz'de yeni göçmen dalgalarına sebep olabilir ve sağlık hizmetlerinin dünya çapında açmaza girmesine yol açabilir.

Gerçeklik pek çok silsileden oluşur ve bu kitap eksiksiz olma iddiası taşımadan küresel ahvalimizin farklı hususlarına değinmeye çalışıyor. Sapiens ve Homo Deus'un aksine bu kitap tarihsel bir anlatı olarak değil bir ders seçkisi şeklinde tasarlandı. Bu derslerbasit cevaplara ulaşmaya çalışmıyor. Amaçları daha fazla düşünmeye teşvik etmek ve okurların günümüzün önemli tartışmalarından bazılarına katılabilmelerine yardımcı olmak.

Esasen bu kitap insanlarla diyalog halinde kaleme alındı. Bölümlerin çoğunu okurların, gazetecilerin ve meslektaşlarımın sorularına cevaben yazdım. Kimi kısımların ilk halleri farklı yerlerde, farklı formatlarda yayımlandı ve bu da bana gelen geribildirimler doğrultusunda argümanlarımı elden geçirme fırsatı tanıdı. Bölümlerin bazıları teknolojiye, bazıları siyasete, bazıları dine, bazılarıysa sanata odaklanıyor. Birtakım bölümler insan bilgeliğini överken diğerleri insan aptallığının can alıcı rolünün altını çiziyor. Fakat hepsini kapsayan soru aynı: Günümüzde dünyada neler oluyor ve bu olayların altında yatan anlam ne?

What does the rise of Donald Trump signify? What can we do about the epidemic of fake news? Why is liberal democracy in crisis? Is God back? Is a new world war coming? Which civilisation dominates the world – the West, China, Islam? Should Europe keep its doors open to immigrants? Can nationalism solve the problems of inequality and climate change? What should we do about terrorism?

Though this book takes a global perspective, I do not neglect the personal level. On the contrary, I want to emphasise the connections between the great revolutions of our era and the internal lives of individuals. For example, terrorism is both a global political problem and an internal psychological mechanism. Terrorism works by pressing the fear button deep in our minds and hijacking the private imagination of millions of individuals. Similarly, the crisis of liberal democracy is played out not just in parliaments and polling stations, but also in neurons and synapses. It is a cliché to note that the personal is the political. But in an era when scientists, corporations and governments are learning to hack the human brain, this truism is more sinister than ever. Accordingly, this book offers observations about the conduct of individuals as well as entire societies.

A global world puts unprecedented pressure on our personal conduct and morality. Each of us is ensnared within numerous all-encompassing spider webs, which on the one hand restrict our movements, but at the same time transmit our tiniest jiggle to faraway destinations. Our daily routines influence the lives of people and animals halfway across the world, and some personal gestures can unexpectedly set the entire world ablaze, as happened with the self-immolation of Mohamed Bouazizi in Tunisia, which ignited the Arab Spring, and with the women who shared their stories of sexual harassment and sparked the #MeToo movement.

Donald Trump'ın yükselişi neyin göstergesi? Yalan haber salgını karşısında ne yapabiliriz? Liberal demokrasi neden krizde? Tanrı geri mi döndü? Yeni bir dünya savaşı yolda mı? Dünyaya hangi medeniyet hâkim: Batı, Çin, İslam? Avrupa kapılarını göçmenlere açık tutmalı mı? Eşitsizlikve iklim değişikliğinin açtığı dertlere milliyetçilik deva olabilir mi? Terörizm konusunda ne yapmalıyız?

Kitabın küresel bir perspektifi olsa da bireysel düzlemi göz ardı etmiyorum. Aksine çağımızın büyük devrimleriyle bireylerin iç dünyası arasındaki bağlantıları vurgulamak istiyorum. Örneğin terörizm hem küresel bir siyasi sorunken hem de içsel, psikolojik bir mekanizma. Terörizm zihinlerimizin derinliklerinde yatan korku butonlarına basıp milyonlarca bireyin şahsi imgelemini gasp etmek suretiyle işliyor. Benzer şekilde liberal demokrasi krizi de sadece meclis ve oy sandıklarında değil aynı zamanda nöron ve sinaps-larda cereyan ediyor. Kişisel olanın siyasal olduğunu dile getirmek klişe olsa da biliminsanlarmm, şirketlerin ve hükümetlerin insan beynini hacklemeyi öğrendiği bir dönemde herkesçe bilinen bu gerçek her zamankinden daha netameli. Bu doğrultuda bu kitap toplumların geneli hakkında olduğu kadar bireylerin tutumları hakkında da gözlemler içeriyor.

Küresel dünya kişisel tutum ve ahlakımız üzerinde eşi benzeri görülmemiş bir baskı yaratıyor. Her birimiz her yeri kaplayan sayısız örümcek ağına yakalanmış vaziyetteyiz. Bu ağlar hareketlerimizi sınırlamakla birlikte en ufak bir kıpırdanışımızı bile çok uzak istikametlere iletiyor. Gündelik alışkanlıklarımız dünyanın öbür ucundaki insanların ve hayvanların hayatını etkiliyor ve kimi kişisel tavırlar beklenmedik şekilde tüm dünyayı ayağa kaldırabiliyor; Muhammed Buazizi'nin Tunus'ta kendini yakmasının Arap Baharı'nı ateşlemesi ve cinsel taciz hikâyelerini paylaşan kadınların #MeToo akımını körüklemesinde olduğu gibi.

This global dimension of our personal lives means that it is more important than ever to uncover our religious and political biases, our racial and gender privileges, and our unwitting complicity in institutional oppression. But is that a realistic enterprise? How can I find a firm ethical ground in a world that extends far beyond my horizons, that spins completely out of human control, and that holds all gods and ideologies suspect?

The book begins by surveying the current political and technological predicament. At the close of the twentieth century it appeared that the great ideological battles between fascism, communism and liberalism resulted in the overwhelming victory of liberalism. Democratic politics, human rights and free-market capitalism seemed destined to conquer the entire world. But as usual, history took an unexpected turn, and after fascism and communism collapsed, now liberalism is in a jam. So where are we heading?

This question is particularly poignant, because liberalism is losing credibility exactly when the twin revolutions in information technology and biotechnology confront us with the biggest challenges our species has ever encountered. The merger of infotech and biotech might soon push billions of humans out of the job market and undermine both liberty and equality. Big Data algorithms might create digital dictatorships in which all power is concentrated in the hands of a tiny elite while most people suffer not from exploitation, but from something far worse – irrelevance.

I discussed the merger of infotech and biotech at length in my previous book *Homo Deus*. But whereas that book focused on the long-term prospects – taking the perspective of centuries and even millennia – this book concentrates on the more immediate social, economic and political crises. My interest here is less in the eventual creation of inorganic life, and more in the threat to the welfare state and to particular institutions such as the European Union.

Şahsi hayatlarımızın böyle küresel bir boyut taşıması dini ve siyasi önyargılarımızın, ırk ve toplumsal cinsiyet ayrıcalıklarımızın, kurumsal zulümlere farkında olmaksızın yardım ve yataklık edişimizin su yüzüne çıkarılmasının her zamankinden daha önemli olduğu anlamına geliyor. Peki bu gerçekçi bir girişim mi? Ufkumu aşan, bütünüyle insan kontrolünün dışında dönen ve tüm tanrılarla ideolojilere gölge düşüren bir dünyada sağlam bir etik zemin bulmam mümkün mü?

Kitap mevcut siyasal ve teknolojik açmazları inceleyerek başlıyor. 20. yüzyıl sona ererken faşizm, komünizm ve liberalizm arasındaki büyük ideolojik çatışmalar liberalizmin ezici üstünlüğüyle sonuçlanmış izlenimi veriyordu. Demokratik siyaset, insan hakları ve serbest piyasaya dayalı kapitalizm tüm dünyayı ele geçirmeye namzet gibiydi. Ama alışılageldiği üzere tarih beklenmedik bir şekilde çark etti ve faşizmle komünizmin çöküşünün ardından liberalizm de çıkmaza girdi. Öyleyse nereye doğru gidiyoruz?

Bu soru bilhassa vahim çünkü tam da bilişim teknolojileriyle biyoteknolojinin yarattığı ikili devrim, bizi türümüzün şimdiye dek karşı karşıya kalmadığı büyüklükte zorluklarla yüzleştirirken liberalizm itibar kaybediyor. Biyoteknoloji ve bilgi teknolojilerinin kaynaşması kısa süre sonra milyarlarca insanı iş dünyasının dışına itebilir ve özgürlükle eşitliği sarsabilir. Büyük veri algoritmaları yüzünden iktidar tümüyle bir avuç seçkinin eline geçerek çoğunluğun sadece istismar edilebilir değil, çok daha kötüsü, gereksiz konumuna düşmesine sebep olacak dijital diktatörlükler ortaya çıkarabilir.

Biyoteknoloji ve bilgi teknolojilerinin kaynaşması konusunu Homo Deus'ta etraflıca ele almıştım. Fakat o kitapta uzun vadeli, yüzyıllar, hatta bin yıl sonrasını ilgilendiren olasılıklar üzerinde odaklanırken, bu kitapta daha ivedi toplumsal, ekonomik ve siyasal krizlere yoğunlaşıyorum. Burada inorganik yaşamın yaratrlma olasılığından ziyade, sosyal devlet yapısıyla Avrupa Birliği gibi belli başlı kurumların karşılaştığı tehditlerle ilgileniyorum.

The book does not attempt to cover all the impacts of the new technologies. In particular, though technology holds many wonderful promises, my intention here is to highlight mainly the threats and dangers. Since the corporations and entrepreneurs who lead the technological revolution naturally tend to sing the praises of their creations, it falls to sociologists, philosophers and historians like myself to sound the alarm and explain all the ways things can go terribly wrong.

After sketching the challenges we face, in the second part of the book we examine a wide range of potential responses. Could Facebook engineers use AI to create a global community that will safeguard human liberty and equality? Perhaps the answer is to reverse the process of globalisation, and re-empower the nation state? Maybe we need to go back even further, and draw hope and wisdom from the wellsprings of ancient religious traditions?

In the third part of the book we see that though the technological challenges are unprecedented, and though the political disagreements are intense, humankind can rise to the occasion if we keep our fears under control and are a bit more humble about our views. This part investigates what can be done about the menace of terrorism, about the danger of global war, and about the biases and hatreds that spark such conflicts.

The fourth part engages with the notion of post-truth, and asks to what extent we can still understand global developments and distinguish wrongdoing from justice. Is *Homo sapiens* capable of making sense of the world it has created? Is there still a clear border separating reality from fiction?

In the fifth and final part I gather together the different threads and take a more general look at life in an age of bewilderment, when the old stories have collapsed, and no new story has emerged so far to replace them. Who are we? What should we do in life? What kinds of skills do we need? Given everything we know and don't know about science, about God, about politics and about religion – what can we say about the meaning of life today?

Kitapta yeni teknolojilerin yarattığı tüm etkileri ele almaya çalışmıyorum. Teknoloji pek çok muhteşem gelişmeye gebe olsa da benim buradaki amacım bilhassa tehdit ve tehlikelere dikkat çekmek. Teknolojik devrimi yönlendiren şirketler ve girişimciler, doğal olarak, yaratılarına methiyeler düzüp durduklarından, ikaz etmek ve tehlike sinyallerini vermek ve bir şeylerin bin bir türlü yolla feci şekilde ters gidebileceğini ortaya koymak benim gibi tarihçilere, sosyologlara ve filozoflara kalıyor.

Önümüzdeki zorlukları kısaca ortaya koyduktan sonra, kitabın ikinci kısmında bu zorluklara karşı geliştirilebilecek bir dizi potansiyel tepkiyi ele alıyoruz. Facebook mühendisleri yapay zekâ kullanarak insanların özgürlük ve eşitliğini koruma altına alacak küresel bir topluluk oluşturabilir mi? Küreselleşme sürecini tersine çevirip ulus-devlete yeniden güç kazandırmak çözüm olabilir mi? Yoksa daha da gerilere dönüp kadim dini gelenekler membaından mı medet umalım?

Üçüncü kısımda, eşi benzeri görülmemiş sözkonusu teknolojik zorluklara ve son derece şiddetli siyasal uzlaşmazlıklara rağmen, korkularımızı kontrol altında tutup görüşlerimiz konusunda bir nebze daha alçakgönüllü olduğumuz takdirde, insanlığın bu durumun üstesinden gelmesinin gayet mümkün olduğunu göreceğiz. Bu kısımda terörizm belası, küresel savaş ve bu tarz uyuşmazlıkları ateşleyen önyargılar ve düşmanlıklar masaya yatırılıyor.

Dördüncü kısım, hakikat sonrası (post-truth) olgusu üzerinde duruyor ve hâlâ küresel gelişmeleri anlamamızın ve haksızlığı adaletten ayırabilmemizin bir yolu olup olmadığını sorguluyor. Homo sapiens yarattığı dünyayı anlamlandırma yetisine sahip mi? Gerçekliği kurmacadan ayıran belirgin bir sınır kaldı mı?

Beşinci ve son kısımda farklı izlekleri bir araya getirip eski anlatıların çöküpyerine yenilerinin gelmediği bu şaşkınlık çağında yaşamı daha genel bir şekilde değerlendiriyorum. Biz kimiz? Hayatımızı ne yaparak geçirmeliyiz? Ne tür becerilere ihtiyacımız var? Bilim, Tanrı, siyaset ve din hakkında bilip bilmediğimiz her şeyi göz önüne alacak olursak, günümüzde hayatın anlamı hakkında ne söylenebilir?

This may sound overambitious, but *Homo sapiens* cannot wait. Philosophy, religion and science are all running out of time. People have debated the meaning of life for thousands of years. We cannot continue this debate indefinitely. The looming ecological crisis, the growing threat of weapons of mass destruction, and the rise of new disruptive technologies will not allow it. Perhaps most importantly, artificial intelligence and biotechnology are giving humanity the power to reshape and re-engineer life. Very soon somebody will have to decide how to use this power – based on some implicit or explicit story about the meaning of life. Philosophers are very patient people, but engineers are far less patient, and investors are the least patient of all. If you don't know what to do with the power to engineer life, market forces will not wait a thousand years for you to come up with an answer. The invisible hand of the market will force upon you its own blind reply. Unless you are happy to entrust the future of life to the mercy of quarterly revenue reports, you need a clear idea what life is all about.

In the final chapter I indulge in a few personal remarks, talking as one Sapiens to another, just before the curtain goes down on our species and a completely different drama begins.

Before embarking on this intellectual journey, I would like to highlight one crucial point. Much of the book discusses the shortcomings of the liberal world view and of the democratic system. I do so not because I believe liberal democracy is uniquely problematic, but rather because I think it is the most successful and most versatile political model humans have so far developed for dealing with the challenges of the modern world. While it may not be appropriate for every society in every stage of development, it has proved its worth in more societies and in more situations than any of the alternatives. Therefore, when examining the new challenges that lie ahead of us, it is necessary to understand the limitations of liberal democracy, and to explore how we can adapt and improve its current institutions.

Kulağa fazla iddialı gelebilir ama Homo sapiens'in beklemeye vakti yok. Felsefe, din ve bilim topyekûn vadesini doldurmak üzere. İnsanlar binlerce yıldır hayatın anlamını tartışıp duruyor. Bu tartışmayı sonsuza kadar sürdüremeyiz. Ufuktaki ekolojik kriz, giderek artan kitle imha silahları tehlikesi ve sıçrama yaratacak nitelikte yeni teknolojilerin ortaya çıkması buna mahal vermeyecek. Belki de en önemlisi şu ki yapay zekâ ve biyoteknoloji, insanlığa yaşamı yeniden şekillendirip tasarlama gücü bahşediyor. Çok kısa süre sonra birinin çıkıp hayatın anlamına dair örtük ya da aleni bir anlatı çerçevesinde, bu gücün nasıl kullanılacağına karar vermesi gerekecek. Filozoflar son derece sabırlı insanlar ama mühendisler o kadar sabırlı değil, yatırımcılarsa hiç değil. Hayatı tasarlama gücüyle ne yapacağınızı bilmezseniz, piyasayı idare edenler bir karara varmanız için bin yıl oturup beklemeyecektir. Piyasanın görünmez eli, el yordamıyla bulduğu kendi cevabını dayatacaktır. Hayatın geleceğini üç aylık gelir raporlarının insafına bırakmaya razı değilseniz, yaşamın ne ifade ettiği konusunda belirgin bir fikre sahip olmanız gerekir.

Bu son kısımda, türümüzün rol aldığı sahnenin perdeleri kapanıp bambaşka bir tiyatro oyunu başlamadan önce, oyun arkadaşlarından birine seslenen bir Sapiens misali birkaç kişisel görüşümü paylaşıyorum.

Bu düşünsel yolculuğa çıkmadan önce altını çizmek istediğim önemli bir nokta var. Kitabın büyük bir kısmı liberal dünya görüşünün ve demokratik sistemin yetersiz kaldığı noktaları tartışıyor. Böyle olmasının sebebi liberal demokrasinin temelde sorunlu olduğuna inanmam değil, aksine insanların modern dünyanın zorluklarıyla başa çıkmak için geliştirdiği şimdiye kadarki en başarılı ve kapsamlı siyasal model olduğuna inanıyor olmam. Gelişimin farklı aşamalarındaki farklı toplumların hepsi için uygun bir model olmasa da diğer seçeneklere kıyasla daha çok toplumda ve daha çok durumda rüştünü ispatlamış bir model. Dolayısıyla önümüzde yatan yeni zorlukları ele alırken liberal demokrasinin sınırlarını anlamak ve bu sistemin mevcut kurumlarını nasıl dönüştürüp geliştireceğimizi sorgulamak önem taşıyor.

Unfortunately, in the present political climate any critical thinking about liberalism and democracy might be hijacked by autocrats and various illiberal movements, whose sole interest is to discredit liberal democracy rather than to engage in an open discussion about the future of humanity. While they are more than happy to debate the problems of liberal democracy, they have almost no tolerance of any criticism directed at them.

As an author, I was therefore required to make a difficult choice. Should I speak my mind openly, risking that my words could be taken out of context and used to justify burgeoning autocracies? Or should I censor myself? It is a mark of illiberal regimes that they make free speech more difficult even outside their borders. Due to the spread of such regimes, it is becoming increasingly dangerous to think critically about the future of our species.

After some soul searching, I chose free discussion over self-censorship. Without criticising the liberal model, we cannot repair its faults or go beyond it. But please note that this book could have been written only when people are still relatively free to think what they like and to express themselves as they wish. If you value this book, you should also value the freedom of expression.

Ne yazık ki içinde bulunduğumuz siyasal ortamda liberalizm ve demokrasiye dair her tür eleştirel düşünce insanlığın geleceğini dürüstçe tartışmak yerine, tek derdi liberal demokrasinin itibarını sarsmak olan otokratlarla farklı dar görüşlü akımlar tarafından gasp edilip kullanılabiliyor. Bu tarz yaklaşımlar liberal demokrasinin sorunlarını masaya yatırmaktan hoşnutken kendilerine yöneltilen eleştirilereyse neredeyse hiç tahammülleri yok.

Bu yüzden bir yazar olarak zorlu bir karar vermem gerekti. Aklımdan geçenleri olduğu gibi dile getirip sözlerimin bağlam dışına çıkarılarak serpilmekte olan otokrasileri doğrulamak adına kullanılması riskini mi göze alacak, yoksa kendime sansür mü uygulayacaktım? Özgür ifadeyi kendi sınırları dışında bile zora koşmak tutucu rejimlerin alametifarikasıdır. Bu tarz rejimlerin gitgide yaygınlaşması sonucu türümüzün geleceği hakkında eleştirel düşünce üretmek günbegün daha da tehlikeli hale geliyor.

Bir süre vicdan muhasebesi yaptıktan sonra özgür ifadeyi kendime sansür uygulamaya yeğledim. Liberal modeli eleştirmeden onun hatalarını düzeltmemiz ya da onu aşmamız mümkün değil. Ama lütfen unutmayın ki bu kitabın yazılmasını mümkün kılan, insanların istediklerini düşünmekte ve kendilerini diledikleri gibi ifade edebilmekte hâlâ bir derece özgür olmasıdır. Bu kitabı değerli buluyorsanız ifade özgürlüğünü de değerli bulmalısınız.

PART I

The Technological Challenge

Humankind is losing faith in the liberal story that dominated global politics in recent decades, exactly when the merger of biotech and infotech confronts us with the biggest challenges humankind has ever encountered.

1. Kısım

Teknolojik Zorluk

Biyoteknoloji ve bilgi teknolojileri insanlığın daha önce karşılaşmadığı zorluklar çıkarırken, insanlık geçtiğimiz onyıllar boyunca küresel siyasete hâkim liberal anlatıya inancını yitiriyor.

1

DISILLUSIONMENT

The end of history has been postponed

Humans think in stories rather than in facts, numbers or equations, and the simpler the story, the better. Every person, group and nation has its own tales and myths. But during the twentieth century the global elites in New York, London, Berlin and Moscow formulated three grand stories that claimed to explain the whole past and to predict the future of the entire world: the fascist story, the communist story, and the liberal story. The Second World War knocked out the fascist story, and from the late 1940s to the late 1980s the world became a battleground between just two stories: communism and liberalism. Then the communist story collapsed, and the liberal story remained the dominant guide to the human past and the indispensable manual for the future of the world – or so it seemed to the global elite.

The liberal story celebrates the value and power of liberty. It says that for thousands of years humankind lived under oppressive regimes which allowed people few political rights, economic opportunities or personal liberties, and which heavily restricted the movements of individuals, ideas and goods. But people fought for their freedom, and step by step, liberty gained ground. Democratic regimes took the place of brutal dictatorships. Free enterprise overcame economic restrictions. People learned to think for themselves and follow their hearts, instead of blindly obeying bigoted priests and hidebound traditions. Open roads, stout bridges and bustling airports replaced walls, moats and barbed-wire fences.

1

UYANIŞ

Tarihin sonu ertelendi

İnsanlar bulgular, sayılar veya denklemlerden ziyade anlatılar üzerinden düşünür ve anlatı ne kadar basitse o kadar iyidir. Her insanın, grubun ve milletin kendi öyküleri ve mitleri vardır. Fakat 20. yüzyılda New York, Londra, Berlin ve Moskova'da dünyaya şekil veren seçkinler tüm dünyanın geçmişini açıklama ve geleceğini öngörme iddiası taşıyan üç büyük anlatı formüle ettiler: faşist anlatı, komünist anlatı ve liberal anlatı. II. Dünya Savaşı faşist anlatıyı devirdi ve 1940'ların sonlarından 1980'lerin sonlarına kadar dünya sadece iki anlatının savaş alanıydı: komünizm ve liberalizm. Sonra komünist anlatı çöktü ve liberal anlatı baskın bir biçimde, en azından dünya çapındaki seçkinlere göre, insanlığın geçmişine rehberve dünyanın geleceğinin olmazsa olmaz kılavuzu haline geldi.

Liberal anlatı özgürlüğün değerini ve gücünü el üstünde tutar. Bu anlatıda insanlığın binlerce yıldır bireylere son derece kısıtlı siyasal haklar, ekonomik imkânlarve kişisel özgürlükler tanıyan; bireylerin, fikirlerin ve malların dolaşımını kısıtlayan baskıcı rejimler altında yaşadığı anlatılır. Ama insanlar özgürlükleri için savaştı ve özgürlük yolunda adımlar atıldı. Vahşi diktatörlüklerin yerini demokratik rejimler aldı. Serbest girişimler ekonomik kısıtlamaları alt etti. İnsanlar körü körüne bağnaz din adamlarına ve tutucu geleneklere itaat etmeyi bırakıp kendileri için düşünmeyi ve yüreklerinin sesini dinlemeyi öğrendi. Duvarların, hendeklerin ve dikenli tellerle çevrili çitlerin yerini açıkyollar, sağlam köprüler ve vızır vızır işleyen havalimanları aldı.

The liberal story acknowledges that not all is well in the world, and that there are still many hurdles to overcome. Much of our planet is dominated by tyrants, and even in the most liberal countries many citizens suffer from poverty, violence and oppression. But at least we know what we need to do in order to overcome these problems: give people more liberty. We need to protect human rights, to grant everybody the vote, to establish free markets, and to let individuals, ideas and goods move throughout the world as easily as possible. According to this liberal panacea – accepted, in slight variations, by George W. Bush and Barack Obama alike – if we just continue to liberalise and globalise our political and economic systems, we will produce peace and prosperity for all.1

Countries that join this unstoppable march of progress will be rewarded with peace and prosperity sooner. Countries that try to resist the inevitable will suffer the consequences, until they too see the light, open their borders and liberalise their societies, their politics and their markets. It may take time, but eventually even North Korea, Iraq and El Salvador will look like Denmark or Iowa.

In the 1990s and 2000s this story became a global mantra. Many governments from Brazil to India adopted liberal recipes in an attempt to join the inexorable march of history. Those failing to do so seemed like fossils from a bygone era. In 1997 the US president Bill Clinton confidently rebuked the Chinese government that its refusal to liberalise Chinese politics puts it 'on the wrong side of history'.2

Liberal anlatı dünyada her şeyin yolunda olmadığını ve üstesinden gelinecek daha pek çok engel olduğunu kabul eder. Gezegenimizin büyük kısmına zorbalar hâkimdir ve en liberal ülkelerde bile çoğu vatandaş yoksulluk, şiddet ve baskıdan mustariptir. Ancak en azından bu sorunların üstesinden gelmek için ne yapılması gerektiğini biliyoruz: İnsanlara daha çok özgürlük tanımalıyız. İnsan haklarını korumalı, herkese oy hakkı tanımalı, serbest piyasalar oluşturmalı ve bireylerin, fikirlerin ve malların küresel dolaşımını mümkün mertebe kolaylaştırmalıyız. Ufak farklılıklar barındırmakla birlikte, George W. Bush'un da Barack Obama'nın da uygun bulduğu bu liberal sihirli iksire göre siyasi ve ekonomik sistemlerimizi özgürleştirmeye ve küreselleştirmeye devam ettiğimiz müddetçe herkesi kapsayacak bir barış ve refah ortamı sağlayabiliriz.1

Bu engellenemez gelişim yoluna giren ülkeler barış ve refahtan paylarını daha kısa sürede alacak. Kaçınılmaz olana direnen ülkelerse sonunda doğru yolu bulup sınırlarını açana, toplumlarını, siyasetlerini ve piyasalarını öz-gürleştirene dek cezalarını çekecek. Zaman alabilir ama nihayetinde Kuzey Kore, Irak ve El Salvador da Danimarka'ya ya da Iowa'ya benzeyecek.

1990'larda ve 2000'lerde bu anlatı küresel bir düstur haline geldi. Brezilya'dan Hindistan'a pek çok ülke bu amansız tarih geçidine katılma amacıyla liberal reçeteler uygulamaya soktu. Bu yolu izlemeyi becereme-yenlereski çağlardan kalma fosiller gibi görünüyordu. 1997'de ABD başkanı Bill Clinton, kendinden emin bir şekilde, Çin hükümetinin Çin siyasetini li-beralleştirmeyi reddetmesinin onu "tarihin yanlış tarafında" konumlandırdığını ifade etmişti.2

However, since the global financial crisis of 2008 people all over the world have become increasingly disillusioned with the liberal story. Walls and firewalls are back in vogue. Resistance to immigration and to trade agreements is mounting. Ostensibly democratic governments undermine the independence of the judiciary system, restrict the freedom of the press, and portray any opposition as treason. Strongmen in countries such as Turkey and Russia experiment with new types of illiberal democracies and downright dictatorships. Today, few would confidently declare that the Chinese Communist Party is on the wrong side of history.

The year 2016 – marked by the Brexit vote in Britain and the rise of Donald Trump in the United States – signified the moment when this tidal wave of disillusionment reached the core liberal states of western Europe and North America. Whereas a few years ago Americans and Europeans were still trying to liberalise Iraq and Libya at the point of the gun, many people in Kentucky and Yorkshire have now come to see the liberal vision as either undesirable or unattainable. Some discovered a liking for the old hierarchical world, and they just don't want to give up their racial, national or gendered privileges. Others have concluded (rightly or wrongly) that liberalisation and globalisation are a huge racket empowering a tiny elite at the expense of the masses.

Fakat 2008'de yaşanan küresel finans krizinin ardından liberal anlatı, dünyanın dört bir yanında gittikçe daha fazla insanı hayal kırıklığına uğratıyor. Duvarlar ve güvenlik duvarları tekrar su yüzüne çıkıyor. Göç ve ticaret anlaşmalarına karşı direniş tırmanışa geçti. Sözde demokratik devletler hukuk sistemini hiçe sayıyor, basın özgürlüğünü kısıtlıyor, her tür muhalefeti hainlik diye nitelendiriyor. Türkiye ve Rusya gibi ülkelerin başındaki iktidar sahipleri yeni bağnaz demokrasi tipleri deneyip düpedüz diktatörlük uyguluyorlar. Günümüzde pek az insan çıkıp Çin Komünist Partisi'nin tarihin yanlış tarafında olduğunu iddia edebilir.

Britanya'daki Brexit oyları ve ABD'deki Donald Trump'ın yükselişinin damgasını vurduğu 2016 yılı bu uyanış dalgasının Batı ve Kuzey Amerika'nın merkezindeki liberal devletlere ulaştığı dönem olarak dikkat çekiyor. Amerikalı ve Avrupalılar bundan birkaç sene önce Irakve Libya'yı silah zoruyla özgürleştirmeye çalışırken, Kentucky ve Yorkshire'daki çoğu insan liberal görüşü ya nahoş ya da erişilemez bir şey olarak kabul etti. Kimileri eski hiyerarşik yapıya sahip dünyaya sempati duymaya başladı ve ırk, millet ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrıcalıklarını ellerinde tutmak ister oldu. Kimileri de (doğru ya da yanlış bir biçimde) liberalleşme ve küreselleşmenin çoğunluğu hiçe sayan bir avuç seçkini kayırmaya yönelik bir düzenbazlıktan ibaret olduğu sonucuna vardı.

In 1938 humans were offered three global stories to choose from, in 1968 just two, in 1998 a single story seemed to prevail; in 2018 we are down to zero. No wonder that the liberal elites, who dominated much of the world in recent decades, have entered a state of shock and disorientation. To have one story is the most reassuring situation of all. Everything is perfectly clear. To be suddenly left without any story is terrifying. Nothing makes any sense. A bit like the Soviet elite in the 1980s, liberals don't understand how history deviated from its preordained course, and they lack an alternative prism to interpret reality. Disorientation causes them to think in apocalyptic terms, as if the failure of history to come to its envisioned happy ending can only mean that it is hurtling towards Armageddon. Unable to conduct a reality check, the mind latches on to catastrophic scenarios. Like a person imagining that a bad headache signifies a terminal brain tumor, many liberals fear that Brexit and the rise of Donald Trump portend the end of human civilisation.

From killing mosquitoes to killing thoughts

The sense of disorientation and impending doom is exacerbated by the accelerating pace of technological disruption. The liberal political system has been shaped during the industrial era to manage a world of steam engines, oil refineries and television sets. It finds it difficult to deal with the ongoing revolutions in information technology and biotechnology.

Both politicians and voters are barely able to comprehend the new technologies, let alone regulate their explosive potential. Since the 1990s the Internet has changed the world probably more than any other factor, yet the Internet revolution was directed by engineers more than by political parties. Did you ever vote about the Internet? The democratic system is still struggling to understand what hit it, and is hardly equipped to deal with the next shocks, such as the rise of AI and the blockchain revolution.

1938'de insanların tercih edebileceği üç küresel anlatı mevcuttu, 1968'de sadece iki, 1998'deyse tek bir anlatı hüküm sürüyor gibiydi; 2018'e gelindiğindeyse elimiz boş kaldı. Dünyaya hâkim liberal seçkinlerin geçtiğimiz yıllarda sarsılmışveafallamış olmasına şaşmamalı. Tek bir anlatı olması kadar güven verici bir durum yoktur. Her şey tamamen ortadadır. Birdenbire anlatıdan yoksun kalmak dehşet vericidir. Hiçbir şey bir anlam ifade etmez. 1980'lerin Sovyetler Birliği'nin seçkinleri gibi liberaller de tarihin önceden belirlenmiş izleğinden nasıl saptığını anlamıyor ve ellerinde gerçekliği yorumlamaya yarayacak başka bir mercek de yok. Kafa karışıklığı sebebiyle durumu kıyamet alameti, tarihin öngörülen mutlu sona ulaşmaması, olsa olsa mahşer yerine doğru gidildiği yönünde değerlendiriyorlar. İnsan zihni gerçekliği değerlendirmekten aciz kalınca felaket senaryolarına sarılır. Nasıl ki korkunç baş ağrısı çeken bir insan beyninde tümör olduğu fikrine kapılır, çoğu liberal de İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmasının ve Donald Trump'ın başa geçmesinin medeniyetin sonunun geldiğine delalet olmasından korkuyor.

Sinek avından düşünce avına

Yaşanan sersemlik ve kapıya dayanan kıyamet hissi teknolojik sıçrama hızının artışıyla daha da şiddetleniyor. Buharlı makineler, petrol rafinerileri ve televizyonları idare etmek için sanayi çağında şekillendirilmiş liberal siyasal sistem, bilişim teknolojileriyle biyoteknoloji alanlarında süregiden devrim-lerle başa çıkmakta zorlanıyor.

Siyasetçilerle seçmenler yeni teknolojileri ve bu teknolojilerin çığır açıcı potansiyellerini işlevsel kılmak şöyle dursun, ne olduğunu bile zar zor anlıyorlar. İnternet devrimi siyasi partilerden ziyade mühendisler tarafından yönlendirilmiş olsa da İnternet dünyayı 1990'lardan bu yana herhangi başka bir etkenden çok daha fazla değiştirdi denilebilir. İnternet hakkında bir oylamaya katıldığınız oldu mu? Demokratik sistem başına ne geldiğini anlamakta hâlâ güçlük çektiği gibi yapay zekânın yükselişi ve blok zincir devrimi gibi yeni sıçramalara neredeyse hiç hazırlıklı değil.

Already today, computers have made the financial system so complicated that few humans can understand it. As AI improves, we might soon reach a point when no human can make sense of finance any more. What will that do to the political process? Can you imagine a government that waits humbly for an algorithm to approve its budget or its new tax reform? Meanwhile peer-to-peer blockchain networks and cryptocurrencies like bitcoin might completely revamp the monetary system, so that radical tax reforms will be inevitable. For example, it might become impossible or irrelevant to tax dollars, because most transactions will not involve a clear-cut exchange of national currency, or any currency at all. Governments might therefore need to invent entirely new taxes – perhaps a tax on information (which will be both the most important asset in the economy, and the only thing exchanged in numerous transactions). Will the political system manage to deal with the crisis before it runs out of money?

Even more importantly, the twin revolutions in infotech and biotech could restructure not just economies and societies but our very bodies and minds. In the past, we humans have learned to control the world outside us, but we had very little control over the world inside us. We knew how to build a dam and stop a river from flowing, but we did not know how to stop the body from ageing. We knew how to design an irrigation system, but we had no idea how to design a brain. If mosquitoes buzzed in our ears and disturbed our sleep, we knew how to kill the mosquitoes; but if a thought buzzed in our mind and kept us awake at night, most of us did not know how to kill the thought.

Bilgisayarlar finansal sistemi daha şimdiden pek az insanın anlayabileceği düzeyde karmaşıklaştırmış durumda. Kısa sürede gelişim kaydeden yapay zekâ karşısında hiç kimsenin finanstan anlamadığı bir noktaya gelebiliriz. Böyle bir durumda ne tür bir siyasi süreç yaşanacak? Eli kolu bağlı bir şekilde bütçenin ya da yeni vergi reformunun bir algoritma tarafından onaylanmasını bekleyen bir devlet hayal edebiliyor musunuz? Öte yandan uçtan uca blok zinciri ağları ve bitcoin gibi kripto para birimleri mali sistemin yüzünü bütünüyle değiştirip radikal vergi reformlarını kaçınılmaz kılabilir. Örneğin çoğu ticari işlem bir milli para birimi ya da esasen herhangi bir para birimi değiş tokuşu gerektirmeyeceğinden, dolar üzerinden vergilendirme yapmak imkânsız ya da yersiz hale gelecektir. Dolayısıyla hükümetler tamamen yeni vergiler icat etmek durumunda kalabilirler, mesela (ekonomideki en önemli malvarlığı ve çoğu alışverişte değiş tokuş edilen tek şey haline gelecek) bilginin vergisi kesilebilir. Siyasal sistem paralar suyunu çekmeden bu krizle başa çıkabilecek mi?

Daha da önemlisi bilişim ve biyolojik teknolojiler ikilisi, ekonomiler ve toplumların yanı sıra bedenlerimizi ve zihinlerimizi yeniden şekillendirebi-lir. Biz insanlar geçmişte dış dünyayı kontrol etmeyi öğrendik ama iç dünyamız üzerinde çok az kontrole sahiptik. Baraj inşa edip nehirlerin akışını durdurmayı biliyorduk ama bedensel yaşlanma nasıl durdurulur bilmiyorduk. Kanalizasyon sistemi tasarlamayı biliyorduk ama beynin nasıl tasarlandığı konusunda hiçbir fikrimiz yoktu. Kulağımızın dibinde vızıldayıp uykumuzu kaçıran sinekleri avlamak bildiğimiz bir şeydi fakat zihnimizi meşgul eden bir düşünceden ötürü uyuyamadığımızda, çoğumuz bu düşünceyi nasıl avlayacağını bilmiyordu.

The revolutions in biotech and infotech will give us control of the world inside us, and will enable us to engineer and manufacture life. We will learn how to design brains, extend lives, and kill thoughts at our discretion. Nobody knows what the consequences will be. Humans were always far better at inventing tools than using them wisely. It is easier to manipulate a river by building a dam across it than it is to predict all the complex consequences this will have for the wider ecological system. Similarly, it will be easier to redirect the flow of our minds than to divine what it will do to our personal psychology or to our social systems.

In the past, we have gained the power to manipulate the world around us and to reshape the entire planet, but because we didn't understand the complexity of the global ecology, the changes we made inadvertently disrupted the entire ecological system and now we face an ecological collapse. In the coming century biotech and infotech will give us the power to manipulate the world inside us and reshape ourselves, but because we don't understand the complexity of our own minds, the changes we will make might upset our mental system to such an extent that it too might break down.

The revolutions in biotech and infotech are made by engineers, entrepreneurs and scientists who are hardly aware of the political implications of their decisions, and who certainly don't represent anyone. Can parliaments and parties take matters into their own hands? At present, it does not seem so. Technological disruption is not even a leading item on the political agenda. Thus during the 2016 US presidential race, the main reference to disruptive technology concerned Hillary Clinton's email debacle,3 and despite all the talk about job losses, neither candidate addressed the potential impact of automation. Donald Trump warned voters that the Mexicans and Chinese will take their jobs, and that they should therefore build a wall on the Mexican border.4 He never warned voters that the algorithms will take their jobs, nor did he suggest building a firewall on the border with California.

Biyoteknoloji ve bilişim teknolojisi alanlarındaki devrimler bize iç dünyamızın kontrolünü bahşedecek, yaşam üretimi ve mühendisliği yapabilmemizi sağlayacak. Beyinler tasarlamayı, yaşam sürelerini uzatmayı ve uygun gördüğümüz vakit düşünceleri avlamayı öğreneceğiz. Ortaya çıkacak sonuçların neler olacağını kimse bilmiyor. İnsanlar oldum olası, aletler icat etmekte aletleri akıllıca kullanmaktan daha başarılı olmuştur. Üzerine baraj inşa edip nehrin akışına müdahale etmek, bunun ekolojik sistemde yaratacağı karmaşık sonuçları öngörmekten daha kolaydır. Benzer şekilde zihinlerimizin akışını yönlendirmek, bunun psikolojimiz ya da toplumsal sistemler üzerindeki etkisinin ne olacağını tahmin etmekten daha kolay olacaktır.

Geçmişte etrafımızdaki dünyayı şekillendirme, tüm bir gezegeni yeniden biçimlendirme gücüne nail olmuştuk ama küresel ekolojinin karmaşıklığına vâkıf olmadığımızdan yol açtığımız değişiklikler, kasıtlı olmasa da tüm ekolojik sistemi bozduğu için şimdi ekolojik çöküşle karşı karşıyayız. Önümüzdeki yüzyılda biyoteknoloji ve bilişim teknolojisi sayesinde iç dünyamızı şekillendirme ve kendimizi yeniden biçimlendirme gücüne erişeceğiz ama kendi zihinlerimizin karmaşıklığına vâkıf olmadığımız için yol açacağımız değişiklikler zihinsel sistemimizi arızaya sebep verecek ölçüde altüst edebilir.

Biyoteknoloji ve bilişim teknolojisindeki devrimler, verdikleri kararların potansiyel siyasi sonuçlarının pek de farkında olmayan ve hiç şüphesiz kimseyi temsil etmeyen mühendisler ve yatırımcıların elinde. Meclisler ve partiler duruma müdahale edebilir mi? Halihazırda öyle görünmüyor. Teknolojik sıçrama siyasi gündemin başat maddelerinden biri bile değil. O yüzden 2016 ABD başkanlık yarışında teknolojik kargaşa Hillary Clinton'ın elektronik postaları fiyaskosundan3 ibaretti ve insanların işlerini kaybedeceğinden söz açılsa da adayların hiçbiri otomasyonun potansiyel etkilerine değinmedi. Donald Trump seçmenleri Meksikalıların ve Çinlerin işlerini ellerinden alacağı konusunda uyarıp Meksika sınırına duvar çekmeleri gerektiğini belirt-ti.4 Algoritmaların işlerini ellerinden alacağı gibi bir uyarıda asla bulunmadığı gibi Kaliforniya sınırına güvenlik duvarı çekme önerisi bile getirmedi.

This might be one of the reasons (though not the only one) why even voters in the heartlands of the liberal West are losing faith in the liberal story and in the democratic process. Ordinary people may not understand artificial intelligence and biotechnology, but they can sense that the future is passing them by. In 1938 the condition of the common person in the USSR, Germany or the USA may have been grim, but he was constantly told that he was the most important thing in the world, and that he was the future (provided, of course, that he was an 'ordinary person' rather than a Jew or an African). He looked at the propaganda posters – which typically depicted coal miners, steelworkers and housewives in heroic poses – and saw himself there: 'I am in that poster! I am the hero of the future!'5

In 2018 the common person feels increasingly irrelevant. Lots of mysterious words are bandied around excitedly in TED talks, government think tanks and hi-tech conferences – globalisation, blockchain, genetic engineering, artificial intelligence, machine learning – and common people may well suspect that none of these words are about them. The liberal story was the story of ordinary people. How can it remain relevant to a world of cyborgs and networked algorithms?

In the twentieth century, the masses revolted against exploitation, and sought to translate their vital role in the economy into political power. Now the masses fear irrelevance, and they are frantic to use their remaining political power before it is too late. Brexit and the rise of Trump might thus demonstrate an opposite trajectory to that of traditional socialist revolutions. The Russian, Chinese and Cuban revolutions were made by people who were vital for the economy, but who lacked political power; in 2016, Trump and Brexit were supported by many people who still enjoyed political power, but who feared that they were losing their economic worth. Perhaps in the twenty-first century populist revolts will be staged not against an economic elite that exploits people, but against an economic elite that does not need them any more.6 This may well be a losing battle. It is much harder to struggle against irrelevance than against exploitation.

Liberal Batı'nın kalbinin attığı yerlerdeki seçmenlerin bile liberal anlatı ve demokratik sürece inançlarını kaybediyor olmalarının sebeplerinden biri de bu olabilir (tabii tek sebep bu değil). Sıradan insanlar yapay zekâ ya da biyoteknolojiyi anlamayabilirler ama geleceğin ellerinden kayıp gittiğini sezinleyebiliyorlar. 1938'de SSCB, Almanya ya da ABD'de yaşayan alelade bir vatandaş vahim durumda olabilirdi ama bu vatandaşa durmadan dünyadaki en önemli şeyin kendisi olduğu ve geleceği temsil ettiği söyleniyordu (elbette "sıradan bir insan" olması yani Yahudi ya da Afrikalı olmaması koşuluyla). Genellikle madencilerin, demir çelik işçilerinin ve ev kadınlarının kahramanca pozlarda resmedildiği propaganda afişlerinde kendini görebiliyordu: "Bu afişteki benim! Geleceğin kahramanı benim!"5

2018'de yaşayan alelade bir vatandaş kendini gitgide daha işe yaramaz hissediyor. TED konuşmalarında, hükümetlerin düzenlediği beyin takımı toplantılarında, ileri teknoloji konferanslarında herkesin ağzına pelesenk olan bir dizi gizemli kelime heyecanla telaffuz ediliyor (küreselleşme, blok zinciri, genetik mühendisliği, yapay zekâ, makine öğrenmesi) ve sıradan insanlar bu kelimelerin hiçbirinin kendileriyle bir alakası olmadığını varsaymakta haklı sayılırlar. Liberal anlatı sıradan insanların anlatısıydı. Siborg ve ağ tabanlı algoritmaların dünyasında geçerliliğini nasıl koruyabilir?

20. yüzyılda halk kitleleri sömürüye karşı ayaklanıp ekonomideki hayati rollerini siyasi güce dönüştürmeye çabalamıştı. Artık halk kitleleri işlevsiz kalma korkusu taşıyor, ellerinde kalan siyasi gücü çok geç olmadan kullanabilmek için debeleniyor. Bu sebeple Brexit ve Trump'ın seçilmesi geleneksel sosyalist devrimlerin aksi istikametinde seyredildiğini gözler önüne seriyor olabilir. Rus, Çin ve Küba devrimleri siyasi güçten yoksun ama ekonomide hayati rol oynayan insanlar tarafından gerçekleştirilmişti; 2016'da Trump ve Brexit halen siyasi güce sahip olsalar da ekonomik değerlerini yitirme korkusu taşıyan insanlar tarafından desteklendi. Belki de 21. yüzyılda halk ayaklanmaları insanları sömüren sermaye sahiplerine karşı değil de artık kendilerine ihtiyaç duymayan sermaye sahiplerine karşı yapılır.6 Ama bu savaşın sonunda zafer elde edilemeyebilir. İşlevsizliğe karşı mücadele sömürüye karşı mücadeleden çok daha zordur.

The liberal phoenix

This is not the first time the liberal story has faced a crisis of confidence. Ever since this story gained global influence, in the second half of the nineteenth century, it has endured periodic crises. The first era of globalisation and liberalisation ended in the bloodbath of the First World War, when imperial power politics cut short the global march of progress. In the days following the murder of Archduke Franz Ferdinand in Sarajevo it turned out that the great powers believed in imperialism far more than in liberalism, and instead of uniting the world through free and peaceful commerce they focused on conquering a bigger slice of the globe by brute force. Yet liberalism survived this Franz Ferdinand moment and emerged from the maelstrom stronger than before, promising that this was 'the war to end all wars'. Allegedly, the unprecedented butchery had taught humankind the terrible price of imperialism, and now humanity was finally ready to create a new world order based on the principles of freedom and peace.

Then came the Hitler moment, when, in the 1930s and early 1940s, fascism seemed for a while irresistible. Victory over this threat merely ushered in the next. During the Che Guevara moment, between the 1950s and the 1970s, it again seemed that liberalism was on its last legs, and that the future belonged to communism. In the end it was communism that collapsed. The supermarket proved to be far stronger than the Gulag. More importantly, the liberal story proved to be far more supple and dynamic than any of its opponents. It triumphed over imperialism, over fascism, and over communism by adopting some of their best ideas and practices. In particular, the liberal story learned from communism to expand the circle of empathy and to value equality alongside liberty.

In the beginning, the liberal story cared mainly about the liberties and privileges of middle-class European men, and seemed blind to the plight of working-class people, women, minorities and non-Westerners. When in 1918 victorious Britain and France talked excitedly about liberty, they were not thinking about the subjects of their worldwide empires. For example, Indian demands for self-determination were answered by the Amritsar massacre of 1919, in which the British army killed hundreds of unarmed demonstrators.

Liberal Zümrüdüanka

İlk defa özgüven kriziyle karşı karşıya kalmıyor liberal anlatı. Bu anlatı 19. yüzyılın ikinci yarısında küresel nüfuz elde ettiğinden bu yana dönem dönem böyle krizler atlatıldı. Küreselleşme ve liberalleşmenin ilk dönemi, küresel ilerleme adımlarının imparatorlukların iktidar politikaları tarafından sekteye uğratıldığı 1. Dünya Savaşı'nda ortalığın kan gölüne dönmesiyle sona erdi. Arşidük Franz Ferdinand'ın Saraybosna'da öldürülmesini takip eden günlerde, büyük güçlerin liberalizmden ziyade emperyalizme inandığı ortaya çıktı ve bu güçler özgür ve barışçıl ticaret aracılığıyla dünyayı birleştirmek yerine kaba kuvvet yoluyla yerküreden daha büyük bir dilim kapma yoluna gitti. Yine de liberalizm Franz Ferdinand vakasını atlatıp bu büyük fırtınadan güçlenerek çıktı ve yaşanan savaşın "tüm savaşları sonlandıran savaş" olduğu vaadinde bulundu. Eşi benzeri görülmemiş bu katliam, güya insanlığa emperyalizmin korkunç sonuçlarını göstermişti ve artık insanlık özgürlük ve barış ilkeleri çerçevesinde yeni bir dünya düzeni kurmaya nihayet hazırdı.

Sonra 1930'larla 1940'ların başlarında, bir süreliğine çok cazip görünen faşizmle birlikte Hitler vakası peydahlandı. Bu tehlikenin mağlup edilmesi adeta bir sonrakinin habercisiydi. 1950'lerle 1970'ler arasında Che Guevara rüzgârları eserken yine liberalizm yıkılacak ve gelecek komünizmin eline geçecek gibi görünüyordu. Sonuçta yıkılan komünizm oldu. Süpermarketler gulag kamplarından güçlü çıktı. Daha da önemlisi liberal anlatı diğer tüm rakiplerinden daha esnek ve dinamik çıktı. Emperyalizmi, faşizmi ve komünizmi, bu anlatıların en parlak fikir ve uygulamalarını bünyesine alarak alt etti. Özellikle de komünizmden empati çemberini genişletmeyi ve özgürlüğün yanı sıra eşitliğe de değer vermeyi öğrendi.

Başlangıçta liberal anlatı esasen ortasınıf Avrupalı erkeklerin özgürlükleri ve ayrıcalıklarını umursuyordu ve işçi sınıfı, kadınlar, azınlıklar ve Batılı olmayanlara duyarsız görünüyordu. 1918'de savaştan galip çıkmış Britanya ve Fransa özgürlük söylevleri verirken dünyanın dört bir yanına yayılmış imparatorluklarındaki tebaaları akıllarına gelmiyordu bile. Mesela Hindistan'daki özerklik taleplerine 1919'da Amritsar katliamıyla karşılık verilmiş ve yüzlerce silahsız gösterici İngiliz ordusu tarafından katledilmişti.

Even in the wake of the Second World War, Western liberals still had a very hard time applying their supposedly universal values to non-Western people. Thus when the Dutch emerged in 1945 from five years of brutal Nazi occupation, almost the first thing they did was raise an army and send it halfway across the world to reoccupy their former colony of Indonesia. Whereas in 1940 the Dutch gave up their own independence after little more than four days of fighting, they fought for more than four long and bitter years to suppress Indonesian independence. No wonder that many national liberation movements throughout the world placed their hopes on communist Moscow and Beijing rather than on the self-proclaimed champions of liberty in the West.

Gradually, however, the liberal story expanded its horizons, and at least in theory came to value the liberties and rights of all human beings without exception. As the circle of liberty expanded, the liberal story also came to recognise the importance of communist-style welfare programmes. Liberty is not worth much unless it is coupled with some kind of social safety net. Social-democratic welfare states combined democracy and human rights with state-sponsored education and healthcare. Even the ultra-capitalist USA has realised that the protection of liberty requires at least some government welfare services. Starving children have no liberties.

By the early 1990s, thinkers and politicians alike hailed 'the End of History', confidently asserting that all the big political and economic questions of the past had been settled, and that the refurbished liberal package of democracy, human rights, free markets and government welfare services remained the only game in town. This package seemed destined to spread around the whole world, overcome all obstacles, erase all national borders, and turn humankind into one free global community.7

But history has not ended, and following the Franz Ferdinand moment, the Hitler moment, and the Che Guevara moment, we now find ourselves in the Trump moment. This time, however, the liberal story is not faced by a coherent ideological opponent like imperialism, fascism, or communism. The Trump moment is far more nihilistic.

Batılı liberaller II. Dünya Savaşı'nın ardından bile sözde evrensel değerlerini Batılı olmayanları içerecek şekilde uygulamakta büyük zorluk çekiyordu. Buna istinaden 1945'te beş yıllık Nazi işgali zulmünden kurtulan Hollanda'nın yaptığı neredeyse ilk şey, bir ordu tertip edip bu orduyu eski kolonileri Endonezya'yı yeniden işgal etmek için dünyanın öbür ucuna göndermek oldu. 1940'ta kendi bağımsızlığını dört günü anca geçen kısa süreli bir mücadelenin ardından teslim eden Hollanda, dört yılı aşkın zorlu seneler boyunca Endonezya'nın bağımsızlığını ortadan kaldırmak için savaştı. Çoğu milli özgürlük hareketinin umutlarını, kendilerini özgürlük savunucusu ilan eden Batılılara değil de Moskova ve Pekin'e bağlamasına şaşmamak gerek.

Ancak liberal anlatı yavaşça ufkunu genişletti ve en azından teoride, ayrım gözetmeksizin tüm insanların özgürlüklerini ve haklarını gözetir oldu. Özgürlük çemberi genişlerken, liberal anlatı sınırları içinde komünist tarzda sosyal yardım programları uygulamanın önemi de fark edildi. Bir tür sosyal güvenlik ağıyla desteklenmediği müddetçe özgürlüğün pek bir değeri yoktur. Sosyal demokrat devletler demokrasi ve insan haklarını devlet destekli eğitim ve sağlık hizmetleriyle birleştirdi. Ultra kapitalist ABD bile özgürlüğün korunmasının, en azından bir ölçüde, devlet destekli sosyal hizmete ihtiyaç duyduğunu kabul etti. Açlık çeken çocukların özgürlüğünden söz edilemez.

1990'ların başına gelindiğinde düşünürler de siyasetçiler de "Tarihin Sonu" geldi diye haykırıyor, kendilerinden emin bir şekilde geçmişin tüm siyasi ve ekonomik sorunlarının karara bağlandığını, geriye kalan tek şeyin demokrasi, insan hakları, serbest piyasalar ve devlet destekli sosyal hizmetlerle donatılmış liberal paket olduğunu ileri sürüyorlardı. Dünyanın dört bir yanına ulaşmak, tüm engelleri aşmak, tüm ulusal sınırları kaldırmak ve insanlığı özgür bir küresel topluluğa dönüştürmek bu paketin alın yazısıydı sanki.7

Ama tarihin sonu gelmedi ve Franz Ferdinand vakası, Hitler vakası ve Che Guevara vakasının ardından şimdi de Trump vakasıyla karşı karşıyayız. Ancak bu defa liberal anlatının karşısında emperyalizm, faşizm ya da komünizm gibi tutarlı bir ideolojik rakip yok. Trump vakası çok daha nihilist bir ortamda cereyan ediyor.

Whereas the major movements of the twentieth century all had a vision for the entire human species – be it global domination, revolution or liberation – Donald Trump offers no such thing. Just the opposite. His main message is that it's not America's job to formulate and promote any global vision. Similarly, the British Brexiteers barely have a plan for the future of the Disunited Kingdom – the future of Europe and of the world is far beyond their horizon. Most people who voted for Trump and Brexit didn't reject the liberal package in its entirety – they lost faith mainly in its globalising part. They still believe in democracy, free markets, human rights and social responsibility, but they think these fine ideas can stop at the border. Indeed, they believe that in order to preserve liberty and prosperity in Yorkshire or Kentucky, it is best to build a wall on the border, and adopt illiberal policies towards foreigners.

The rising Chinese superpower presents an almost mirror image. It is wary of liberalising its domestic politics, but it has adopted a far more liberal approach to the rest of the world. In fact, when it comes to free trade and international cooperation, Xi Jinping looks like Obama's real successor. Having put Marxism–Leninism on the back burner, China seems rather happy with the liberal international order.

Resurgent Russia sees itself as a far more forceful rival of the global liberal order, but though it has reconstituted its military might, it is ideologically bankrupt. Vladimir Putin is certainly popular both in Russia and among various right-wing movements across the world, yet he has no global world view that might attract unemployed Spaniards, disgruntled Brazilians or starry-eyed students in Cambridge.

20. yüzyılın anaakımlarının hepsi, ister küresel hâkimiyet ister devrim ya da özgürleşme olsun, tüm insanları kapsayan bir görüşe sahipken Donald Trump böyle bir şey sunmuyor. Tam aksine. Trump'ın temel mesajı ABD'nin küresel bir görüş belirleme ve geliştirme gibi bir görevi olmadığı yönünde. Benzer şekilde Brexit destekçisi îngilizler de Ayrık Krallık'ın geleceği hakkında elle tutulur bir plana sahip değiller; Avrupa'nın ve dünyanın geleceği görüş açılarının fersah fersah dışında kalıyor. Trump'a ve AB'den ayrılmaya oy verenlerin çoğu liberal paketi topyekûn reddetmiş değil, daha ziyade küreselleşme kısmına inançlarını yitirmiş durumdalar. Demokrasiye, serbest piyasaya, insan haklarına ve sosyal sorumluluğa inanmayı sürdürüyorlar ama bu latif fikirlerin belli sınırlar içinde kalabileceğini düşünüyorlar. Hatta Yorkshire ya da Kentucky'de hürriyet ve saadeti korumak için sınırlara duvar örüp yabancılara hoşgörüsüz davranmanın uygun bulunabileceğine inanıyorlar.

Yükselen süper güç Çin de neredeyse tam tersi bir görüntü sergiliyor. Yerel siyaseti liberalleştirmekten sakınsa da dünyanın geri kalanına karşı çok daha liberal bir yaklaşım sergiliyor. Hatta serbest ticaret ve uluslararası işbirliği söz konusu olduğunda, Xi Jinping için Obama'nın gerçek vârisi denilebilir. Marksist-Leninist ideolojiyi rafa kaldıran Çin, liberal dünya düzeninden son derece hoşnut görünüyor.

Yeniden dirilen Rusya kendini liberal düzenin çok daha dişli bir rakibi olarak görüyor ama askeri gücünü toparlamış olsa da ideolojik açıdan cebi delik. Hiç şüphesiz Vladimir Putin hem Rusya'da hem de dünyanın çeşitli yerlerindeki sağcı akımlar arasında popüler bir isim, fakat kendisinin İspanyol asıllı işsizleri, durumlarından şikâyetçi Brezilyalıları ya da Cambridge'de okuyan uçarı öğrencileri cezbedecek küresel bir dünya görüşü yok.

Russia does offer an alternative model to liberal democracy, but this model is not a coherent political ideology. Rather, it is a political practice in which a number of oligarchs monopolise most of a country's wealth and power, and then use their control of the media to hide their activities and cement their rule. Democracy is based on Abraham Lincoln's principle that 'you can fool all the people some of the time, and some of the people all the time, but you cannot fool all the people all the time'. If a government is corrupt and fails to improve people's lives, enough citizens will eventually realise this and replace the government. But government control of the media undermines Lincoln's logic, because it prevents citizens from realising the truth. Through its monopoly over the media, the ruling oligarchy can repeatedly blame all its failures on others, and divert attention to external threats – either real or imaginary.

When you live under such an oligarchy, there is always some crisis or other that takes priority over boring stuff such as healthcare and pollution. If the nation is facing external invasion or diabolical subversion, who has time to worry about overcrowded hospitals and polluted rivers? By manufacturing a never-ending stream of crises, a corrupt oligarchy can prolong its rule indefinitely.8

Yet though enduring in practice, this oligarchic model appeals to no one. Unlike other ideologies that proudly expound their vision, ruling oligarchies are not proud of their practices, and they tend to use other ideologies as a smoke screen. Thus Russia pretends to be a democracy, and its leadership proclaims allegiance to the values of Russian nationalism and Orthodox Christianity rather than to oligarchy. Right-wing extremists in France and Britain may well rely on Russian help and express admiration for Putin, but even their voters would not like to live in a country that actually copies the Russian model – a country with endemic corruption, malfunctioning services, no rule of law, and staggering inequality. According to some measures, Russia is one of the most unequal countries in the world, with 87 per cent of wealth concentrated in the hands of the richest 10 per cent of people.9 How many working-class supporters of the *Front National* want to copy this wealth-distribution pattern in France?

Rusya liberal demokrasiye alternatif bir model sunuyor ama bu model tutarlı bir siyasi ideoloji değil. Bu daha ziyade oligarşiyi benimsemiş birtakım yöneticilerin, ülkenin varlıklarının ve iktidar alanlarının çoğunu tekellerine alıp basın yayın organları üzerindeki kontrollerini kullanarak etkinliklerini gizleme ve egemenliklerini pekiştirme amacı güttüğü siyasi bir uygulama. Demokrasi Abraham Lincoln'ın, "Tüm insanları bir süre kandırabilirsiniz, birtakım insanları sürekli kandırabilirsiniz ama tüm insanları sürekli kandıramazsınız," prensibi üzerine kuruludur. Bir hükümet yozlaşmış ve insanların hayatını iyileştirmekten acizse, eninde sonunda yeterli sayıda vatandaş durumu idrak eder ve bu hükümetin yerine başkasını getirir. Ancak hükümetin medya üzerindeki kontrolü Lincoln'ın mantığını boşa çıkarır çünkü bu durum vatandaşların hakikatin farkına varmasını engeller. Medyayı tekeline alan oligarşi tüm başarısızlıklarını tekrar tekrar başkalarının üzerine atıp dikkati hayali ya da gerçekdışı mihraklar üzerine çeker.

Böyle bir oligarşide yaşadığınızda öncelik, sağlık hizmetleri ve çevre kirliliği gibi sıkıcı konular değil her daim patlak veren şu veya bu krizdir. Millet dış saldırılara ya da şeytani darbelere maruzken, dolup taşan hastaneleri ve kirli dereleri kim kafaya takar ki? Yozlaşmış bir oligarşi dur durak bilmeyen kriz selini bahane ederek egemenlik süresini dilediğince uzatabilir.8

Uygulamada süreklilik gösterse de bu oligarşi modeli kimseye çekici gelmez. Görüşlerini gururla ilan eden diğer ideolojilerin aksine yönetimdeki oligarşiler uygulamalarından gurur duymazlar ve başka ideolojileri sis perdesi olarak kullanır. Dolayısıyla Rusya demokrasi taklidi yapar ve yöneticileri oligarşiye değil Rus milliyetçiliği ve Ortodoks Hıristiyan değerlerine bağlılıklarını beyan ederler. Fransa ve Britanya'daki aşırı sağcılar Rusya' dan medet umup Putin'e hayranlıklarını dile getirseler de bu seçmenler bile gerçekten Rus modelinin kopyası olan, yolsuzluğun kol gezdiği, hizmetlerin işlemediği, hukukun üstünlüğünün olmadığı, sarsıcı bir eşitsizliğin hüküm sürdüğü bir ülkede yaşamak istemezler. Birtakım ölçümlere göre Rusya eşitsizlik konusunda ön sıralarda yer alıyor; nüfusun en zengin yüzde ıo'u servetin yüzde 87'sini elinde bulunduruyor.9 Front National'ın işçi sınıfına mensup kaç destekçisi böyle bir servet dağılımını Fransa'ya aktarmak ister?

Humans vote with their feet. In my travels around the world I have met numerous people in many countries who wish to emigrate to the USA, to Germany, to Canada or to Australia. I have met a few who want to move to China or Japan. But I am yet to meet a single person who dreams of emigrating to Russia.

As for 'global Islam', it attracts mainly those who were born in its lap. While it may appeal to some people in Syria and Iraq, and even to alienated Muslim youths in Germany and Britain, it is hard to see Greece or South Africa – not to mention Canada or South Korea – joining a global caliphate as the remedy to their problems. In this case, too, people vote with their feet. For every Muslim youth from Germany who travelled to the Middle East to live under a Muslim theocracy, probably a hundred Middle Eastern youths would have liked to make the opposite journey, and start a new life for themselves in liberal Germany.

This might imply that the present crisis of faith is less severe than its predecessors. Any liberal who is driven to despair by the events of the last few years should just recollect how much worse things looked in 1918, 1938 or 1968. At the end of the day, humankind won't abandon the liberal story, because it doesn't have any alternative. People may give the system an angry kick in the stomach but, having nowhere else to go, they will eventually come back.

Alternatively, people may completely give up on having a global story of any kind, and instead seek shelter with local nationalist and religious tales. In the twentieth century, nationalist movements were an extremely important political player, but they lacked a coherent vision for the future of the world other than supporting the division of the globe into independent nation states. Thus Indonesian nationalists fought against Dutch domination, and Vietnamese nationalists wanted a free Vietnam, but there was no Indonesian or Vietnamese story for humanity as a whole. When it came time to explain how Indonesia, Vietnam and all the other free nations should relate to one another, and how humans should deal with global problems such as the threat of nuclear war, nationalists invariably turned to either liberal or communist ideas.

İnsanların oylarını ayakları ele verir. Dünyayı gezip dolaşırken ABD, Almanya, Kanada ya da Avustralya'ya göç etmek isteyen bir sürü insanla tanıştım. Tanıştıklarım arasında Çin'e ya da Japonya'ya göç etmek isteyenler de vardı. Ama bugüne bugün Rusya'ya göç etme hayali kuran biriyle karşılaşmadım.

"Küresel İslam" konusuna gelince, bunu cazip bulanlar genellikle zaten bunun içine doğmuş olanlar. Suriye ve Irak'taki bazı insanlara hatta Almanya ve Birleşik Krallık'taki yabancılaştırılmış Müslüman gençlere hitap etse de (Kanada veya Güney Kore şöyle dursun) Yunanistan ya da Güney Afrika gibi ülkelerin dertlerine deva bulmak için küresel bir halifeliğe katılacağını düşünmek zor. İnsanların oyunu bu hususta da ayakları ele veriyor. Müslüman bir teokrasi altında yaşamak için Almanya'dan Ortadoğu'ya giden her genç başına muhtemelen yüzlerce Ortadoğulu genç ters istikamette seyahat etmeyi ve liberal Almanya'da yeni bir hayat kurmayı arzuluyor.

Bu da günümüzde yaşanan inanç krizinin öncekilerden daha hafif olduğuna işaret edebilir. Son birkaç yılın olayları karşısında umutsuzluğa düşen bir liberalin, durumun 1918, 1938 ya da 1968'de ne denli daha kötü göründüğünü kendine hatırlatması kafi gelecektir. Sonuçta insanlık liberal anlatıyı bir kenara atmayacak çünkü elinde başka bir seçenek yok. İnsanlar hiddete kapılıp sistemin karnına tekmeyi basabilir ama gidecek başka yerleri olmadığından eninde sonunda geri dönecekler.

Buna alternatif olarak, insanların küresel anlatıdan tamamen vazgeçmesi ve yerel milliyetçi ve dini anlatılara sığınması da mümkün. 20. yüzyılda milliyetçi hareketler son derece önemli siyasi aktörlerdi ama gezegenin bağımsız ulus-devletlere bölünmesini desteklemek dışında dünyanın geleceğine dair tutarlı bir görüşe sahip değillerdi. Bu doğrultuda Endonezyalı milliyetçiler Hollanda hâkimiyetine karşı savaştı ve Vietnamlı milliyetçiler özgür bir Vietnam arzuladı ama insanlığın bütününü ilgilendiren bir Endonezya ya da Vietnam anlatısı yoktu ortada. Endonezya, Vietnam ve tüm diğer bağımsız milletlerin birbiriyle nasıl ilişkileneceği ve insanların nükleer savaş gibi küresel sorunlarla nasıl başa çıkacağı gibi meselelerde, milliyetçiler istinasız bir şekilde ya liberal ya da komünist fikirlere başvurdular.

But if both liberalism and communism are now discredited, maybe humans should abandon the very idea of a single global story? After all, weren't all these global stories – even communism – the product of Western imperialism? Why should Vietnamese villagers put their faith in the brainchild of a German from Trier and a Manchester industrialist? Maybe each country should adopt a different idiosyncratic path, defined by its own ancient traditions? Perhaps even Westerners should take a break from trying to run the world, and focus on their own affairs for a change?

This is arguably what is happening all over the globe, as the vacuum left by the breakdown of liberalism is tentatively filled by nostalgic fantasies about some local golden past. Donald Trump coupled his calls for American isolationism with a promise to 'Make America Great Again' – as if the USA of the 1980s or 1950s was a perfect society that Americans should somehow recreate in the twenty-first century. The Brexiteers dream of making Britain an independent power, as if they were still living in the days of Queen Victoria and as if 'splendid isolation' were a viable policy for the era of the Internet and global warming. Chinese elites have rediscovered their native imperial and Confucian legacies, as a supplement or even substitute for the doubtful Marxist ideology they imported from the West. In Russia, Putin's official vision is not to build a corrupt oligarchy, but rather to resurrect the old tsarist empire. A century after the Bolshevik Revolution, Putin promises a return to ancient tsarist glories with an autocratic government buoyed by Russian nationalism and Orthodox piety spreading its might from the Baltic to the Caucasus.

Similar nostalgic dreams that mix nationalist attachment with religious traditions underpin regimes in India, Poland, Turkey and numerous other countries. Nowhere are these fantasies more extreme than in the Middle East, where Islamists want to copy the system established by the Prophet Muhammad in the city of Medina 1,400 years ago, while fundamentalist Jews in Israel outdo even the Islamists, and dream of going back 2,500 years to biblical times. Members of Israel's ruling coalition government talk openly about their hope of expanding modern Israel's borders to match more closely those of biblical Israel, of reinstating biblical law, and even of rebuilding the ancient Temple of Yahweh in Jerusalem in place of the Al-Aqsa mosque.10

Ama artık hem liberalizm hem de komünizm gözden düştüğüne göre insanların tek bir küresel anlatı fikrini toptan bir kenara atması gerekir mi? Ne de olsatümbu küresel anlatılar, komünizm bile, Batı emperyalizminin ürünü değil miydi? Vietnamlı çiftçiler neden Trier'li bir Alman'ın ve Manchester'lı bir sanayicinin buluşuna bel bağlasın ki? Belki de her ülke kendi kadim geleneği tarafından şekillendirilmiş, farklı ve kendine özgü bir yol izlemelidir? Hatta Batılılar da dünyayı yönetmeye çalışmaktan vazgeçip bu defa kendi işlerine mi baksa?

Tüm dünyada olup bitenler de zaten biraz bu minvalde, zira liberalizm çökünce ortaya çıkan boşluk bir süreliğine eski güzel günler nostaljisiyle dolduruluyor. Donald Trump ABD'yi soyutlama politikasının yanına Amerika'yı eskisi gibi harika bir yer haline getirme sözü de serpiştirmişti ("Make America Great Again"); sanki 1980'lerin ya da 1950'lerin Amerika'sı kusursuz bir toplumdu da Amerikalılar aynısını 21. yüzyılda yeniden yaratmalıydı. Brexit destekçileri hâlâ Kraliçe Victoria döneminde yaşıyorlarmış ve "şaşaalı tecrit siyaseti", İnternet ve küresel ısınma çağında uygulanabilirmiş gibi Britanya'yı bağımsız bir güç haline getirme hayali kuruyorlar. Çin'li seçkinler Batı' dan ithal ettikleri müphem Marksist ideolojiye eşlik edecek hatta onu ikame edecek yerel imparatorluklarını ve Konfüçyüsçü miraslarını yeniden keşfetti. Rusya'da Putin'in resmi görüşü yolsuzluğa bulaşmış bir oligarşi inşa etmek değil eski çarlık rejimini diriltmek. Bolşevik Devrimi'nden yüz yıl sonra Putin Baltık Denizi'nden Kafkaslara uzanan Ortodoksluğa sarılmış otokrat bir hükümetle Rus milliyetçiliği eşliğinde eski çarlığın şaşaasını vadediyor.

Milliyetçi bağlarla dini gelenekleri kaynaştıran benzer nostaljik hayaller Hindistan, Polonya, Türkiye ve birçok başka ülkedeki rejimlerin belirleyici özelliğidir. Bu tür fantezilerin en şiddetli tezahürleri de Ortadoğu'da görülüyor: İslamcılar 1400 yıl önce Hz. Muhammed tarafından Medine'de kurulan sistemi diriltme peşindeyken, köktendinci Yahudiler onların bir adım ötesine gidip 2500 yıl öncesine, Tevrat zamanlarına dönme hayali kuruyorlar. İsrail'in başındaki koalisyon hükümetinin üyeleri modern İsrail'in sınırlarını Tevrat'ta bahsi geçen sınırlara yakınlaştırma, Tevrat kanunlarını yürürlüğe koyma ve hatta Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın yerine eski Süleyman Tapınağı'nı inşa etme umutlarından açık açık bahsediyorlar.'10

Liberal elites look in horror at these developments, and hope that humanity will return to the liberal path in time to avert disaster. In his final speech to the United Nations in September 2016, President Obama warned his listeners against retreating 'into a world sharply divided, and ultimately in conflict, along age-old lines of nation and tribe and race and religion'. Instead, he said, 'the principles of open markets and accountable governance, of democracy and human rights and international law … remain the firmest foundation for human progress in this century'.11

Obama has rightly pointed out that despite the numerous shortcomings of the liberal package, it has a much better record than any of its alternatives. Most humans never enjoyed greater peace or prosperity than they did under the aegis of the liberal order of the early twenty-first century. For the first time in history, infectious diseases kill fewer people than old age, famine kills fewer people than obesity, and violence kills fewer people than accidents.

But liberalism has no obvious answers to the biggest problems we face: ecological collapse and technological disruption. Liberalism traditionally relied on economic growth to magically solve difficult social and political conflicts. Liberalism reconciled the proletariat with the bourgeoisie, the faithful with the atheists, the natives with the immigrants, and the Europeans with the Asians by promising everybody a larger slice of the pie. With a constantly growing pie, that was possible. However, economic growth will not save the global ecosystem – just the opposite, it is the cause of the ecological crisis. And economic growth will not solve technological disruption – it is predicated on the invention of more and more disruptive technologies.

The liberal story and the logic of free-market capitalism encourage people to have grand expectations. During the latter part of the twentieth century, each generation – whether in Houston, Shanghai, Istanbul or São Paulo – enjoyed better education, superior healthcare and larger incomes than the one that came before it. In coming decades, however, owing to a combination of technological disruption and ecological meltdown, the younger generation might be lucky to just stay in place.

Liberal seçkinler bu gelişmeleri dehşet içinde izleyip insanlığın bir felaket yaşanmadan liberal çizgiye geri dönmesini umuyor. Başkan Obama 2016'da Birleşmiş Milletler'e son defa hitap ederken dinleyicileri, "Nuh Nebi'den kalma millet, kabile, ırk ve din ayrımları doğrultusunda keskin bir biçimde bölünmüş ve sonuç olarak çatışma içine düşmüş bir dünyaya" doğru gerilemek konusunda uyarmıştı. Bunun aksine, "Serbest piyasalar ve sorumluluk sahibi yönetimlerin, demokrasinin ve insan haklarının ve uluslararası hukukun ilkeleri (...) insanlığın gelişimi için yüzyılımızın en sağlam temelleridir," demişti."

Obama liberal paketin çeşitli yetersizliklerine rağmen, diğer seçeneklerden daha parlak bir sicili olduğunu ifade etmekte haklıydı. Pek çok insan 21. yüzyıl başlarındaki liberal düzenin himayesinde yaşanan barış ve bolluğu daha önce hiç tatmamıştı. Tarihte ilk defa salgın hastalıktan ölen insan sayısı yaşlılıktan ölenlerden, kıtlıktan ölenlerin sayısı aşırı kilodan ölenlerden ve zorbalıktan ölenlerin sayısı trafik kazalarında ölenlerden daha az.

Ancak liberalizmin karşımızdaki en büyük sorunlara, ekolojik çöküş ve teknolojik sıçramaya verebildiği net bir cevap yok. Liberalizm geleneksel olarak ekonomik büyümenin zorlu toplumsal ve siyasi sorunları sihirli bir şekilde çözeceğine inanıyordu. Herkese pastadan daha büyük bir pay vade-derek proletaryayı burjuvaziyle, inançlıları ateistlerle, yerlileri göçmenlerle, Avrupalıları Asyalılarla uzlaştırmıştı. Pastanın boyutları büyüyüp durduğu için böyle bir şey mümkündü. Ne var ki ekonomik büyüme küresel ekosiste-mi kurtarmayacak, aksine ekolojik krizin sebebi. Ekonomik sistem teknolojik sıçramanın getirdiği sorunları da çözemeyecek, aksine varlığı, sıçrama yaratacak teknolojiler icat edilmesine bağlı.

Liberal anlatı ve serbest piyasa kapitalizmi mantığı, insanları muazzam beklentilere sürükler. 20. yüzyılın son dönemlerinde, ister Houston ya da Şanghay'da ister İstanbul'da ya da Sao Paulo'da yaşıyor olsun, her nesil öncekinden daha iyi bir eğitim, daha gelişmiş bir sağlık hizmeti ve daha fazla gelirin tadını çıkardı. Fakat önümüzdeki yıllarda teknolojik sıçramayla eko-lojikçözülmenin ortak etkisi sonucunda genç kuşaklar için aynı seviyeyi tutturmak bile şans sayılır.

We are consequently left with the task of creating an updated story for the world. Just as the upheavals of the Industrial Revolution gave birth to the novel ideologies of the twentieth century, so the coming revolutions in biotechnology and information technology are likely to require fresh visions. The next decades might therefore be characterised by intense soul-searching and by formulating new social and political models. Could liberalism reinvent itself yet again, just as it did in the wake of the 1930s and 1960s crises, emerging as more attractive than ever before? Could traditional religion and nationalism provide the answers that escape the liberals, and could they use ancient wisdom to fashion an up-to-date world view? Or perhaps the time has come to make a clean break with the past, and craft a completely new story that goes beyond not just the old gods and nations, but even the core modern values of liberty and equality?

At present, humankind is far from reaching any consensus on these questions. We are still in the nihilist moment of disillusionment and anger, after people have lost faith in the old stories but before they have embraced a new one. So what next? The first step is to tone down the prophecies of doom, and switch from panic mode to bewilderment. Panic is a form of hubris. It comes from the smug feeling that I know exactly where the world is heading – down. Bewilderment is more humble, and therefore more clear-sighted. If you feel like running down the street crying 'The apocalypse is upon us!', try telling yourself 'No, it's not that. Truth is, I just don't understand what's going on in the world.'

Mütemadiyen dünyanın güncellenmiş bir anlatısını yaratma göreviyle baş başa kalıyoruz. Sanayi Devrimi'nin yarattığı büyük değişikliklerin 20. yüzyılın yeni ideolojilerini doğurması gibi önümüzdeki bilişim teknolojileri ve biyoteknoloji devrimlerinin de yeni bir bakış açısı getirmesi muhtemel. Bu yüzden önümüzdeki senelerin belirleyici özelliği yoğun bir içsel sorgulama ve yeni toplumsal ve siyasi modellerin geliştirilmesi olabilir. Liberalizm 1930'lar ve 1960'larda yaşanan krizlerde olduğu gibi bir kez daha kendini yeniden şekillendirip öncekinden daha cazip hale gelebilecek mi? Liberallerin bulamadığı cevabı geleneksel dinler ve milliyetçilik bulup kadim bilgileri güncel bir dünya görüşü yaratmakta kullanabilir mi? Yoksa geçmişe sünger çekip sadece eski tanrılar ve milletlerin değil özgürlükve eşitliğin de ötesine geçen bütünüyle yeni bir anlatı kurgulamanın vakti geldi mi?

İnsanlık halihazırda bu sorular üzerinde uzlaşmaya varmaktan çok uzak. İnsanların eski anlatılara inancını yitirip henüz yeni bir anlatıya kucak açmadığı, hayal kırıklığı ve kızgınlığın yarattığı nihilist aşamadayız hâlâ. Peki sırada ne var? İlk adım, kıyamet kehanetlerinin sesini kısıp panik durumundan şaşkınlık durumuna geçmek. Panik bir kibir biçimidir. Dünyanın ne yöne (aşağı doğru) ilerlediğini bildiğine emin bir histen kaynaklanır. Şaşkınlık duymak daha mütevazı, dolayısıyla daha sağduyuludur. İçinizden kendinizi sokağa atıp, "Kıyamet geliyor!" diye bağırmak geliyorsa, kendinize şunu söylemeyi deneyin: "Yok, öyle değil. İşin aslı dünyada neler olup bittiğini anlamıyorum, o kadar."

The following chapters will try to clarify some of the bewildering new possibilities we face, and how we might proceed from here. But before exploring potential solutions to humanity's predicaments we need a better grasp of the challenge technology poses. The revolutions in information technology and biotechnology are still in their infancy, and it is debatable to what extent they are really responsible for the current crisis of liberalism. Most people in Birmingham, Istanbul, St Petersburg and Mumbai are only dimly aware, if at all, of the rise of artificial intelligence and its potential impact on their lives. It is undoubtable, however, that the technological revolutions will gather momentum in the next few decades, and will confront humankind with the hardest trials we have ever encountered. Any story that seeks to gain humanity's allegiance will be tested above all in its ability to deal with the twin revolutions in infotech and biotech. If liberalism, nationalism, Islam or some novel creed wishes to shape the world of the year 2050, it will need not only to make sense of artificial intelligence, Big Data algorithms and bioengineering – it will also need to incorporate them into a new meaningful narrative.

To understand the nature of this technological challenge, perhaps it would be best to start with the job market. Since 2015 I have been travelling around the world talking with government officials, business people, social activists and schoolkids about the human predicament. Whenever they become impatient or bored by all the talk of artificial intelligence, Big Data algorithms and bioengineering, I usually need to mention just one magic word to snap them back to attention: jobs. The technological revolution might soon push billions of humans out of the job market, and create a massive new useless class, leading to social and political upheavals that no existing ideology knows how to handle. All the talk about technology and ideology might sound abstract and remote, but the very real prospect of mass unemployment – or personal unemployment – leaves nobody indifferent.

İlerleyen bölümlerde önümüzdeki birtakım şaşkınlık verici yeni olasılıkları ve bu noktadan nasıl ilerleyebiliriz sorusunu açıklığa kavuşturmaya çalışacağım. Ama insanlığın ahvaline ilişkin muhtemel çözümleri masaya yatırmadan önce teknolojinin önümüze çıkardığı zorlukları daha iyi kavramamız gerekiyor. Bilişim ve biyoteknoloji devrimleri henüz emekleme çağında ve bunların liberalizmin içine düştüğü bu krizden gerçekten ne denli sorumlu oldukları tartışmalı bir konu. Birmingham, İstanbul, St. Petersburg ve Mumbai'de yaşayan çoğu insan yapay zekânın yükselişi ve bunun hayatları üzerindeki potansiyel etkilerinin olsa olsa çok az farkındadır. Oysa önümüzdeki yıllarda teknolojik devrimlerin ivme kazanacağı ve bunun insanlığı eşi benzeri görülmemiş zorlukta sınamalara tabi tutacağı su götürmez bir gerçek. İnsanlığı kendisine çekme amacı güden herhangi bir anlatı her şeyden önce bilişim ve biyoteknolojiden oluşan çifte devrimle başa çıkma yetisi üzerinden değerlendirilecek. Liberalizm, milliyetçilik, İslam veya yeni bir öğreti 2050'nin dünyasını şekillendirmek istiyorsa, sadece yapay zekâyı değil, büyük veri algoritmalarını ve biyomühendisliği de anlamlandırması ve bunları anlamlı bir yeni anlatının içine yedirmesi gerekecek.

Bu teknolojik zorluğun doğasını anlayabilmek için öncelikle iş piyasasına bakmak yerinde olabilir. 2015'ten bu yana dünyayı dolaşıp insanlığın durumu hakkında devlet memurları, işinsanları, aktivistler ve öğrencilerle konuşuyorum. Yapay zekâ, büyük veri algoritmaları ve biyomühendislik konularında dönen muhabbetten ne zaman sıkılsalar, ilgilerinigeri kazanmak için tek bir kelime sarfetmem yetiyor: iş. Teknolojik devrim kısa süre içinde milyarlarca insanı iş dünyasının dışına atıp mevcut hiçbir ideolojinin nasıl başa çıkılacağını bilmediği, ani toplumsal ve siyasi değişimlere sebep verecek genişlikte işlevsiz bir kitle oluşmasına yol açabilir. Teknoloji ve ideoloji konuları kulağa son derece soyut ve uzak gelebilir ama kitlesel işsizlik ya da kişisel işsizlik gibi son derece gerçek olasılıklar karşısında kimse kayıtsız kalamaz.

2

WORK

When you grow up, you might not have a job

We have no idea what the job market will look like in 2050. It is generally agreed that machine learning and robotics will change almost every line of work – from producing yoghurt to teaching yoga. However, there are conflicting views about the nature of the change and its imminence. Some believe that within a mere decade or two, billions of people will become economically redundant. Others maintain that even in the long run automation will keep generating new jobs and greater prosperity for all.

So are we on a verge of a terrifying upheaval, or are such forecasts yet another example of ill-founded Luddite hysteria? It is hard to say. Fears that automation will create massive unemployment go back to the nineteenth century, and so far they have never materialised. Since the beginning of the Industrial Revolution, for every job lost to a machine at least one new job was created, and the average standard of living has increased dramatically.1 Yet there are good reasons to think that this time it is different, and that machine learning will be a real game changer.

Humans have two types of abilities – physical and cognitive. In the past, machines competed with humans mainly in raw physical abilities, while humans retained an immense edge over machines in cognition. Hence as manual jobs in agriculture and industry were automated, new service jobs emerged that required the kind of cognitive skills only humans possessed: learning, analysing, communicating and above all understanding human emotions. However, AI is now beginning to outperform humans in more and more of these skills, including in the understanding of human emotions.2 We don't know of any third field of activity – beyond the physical and the cognitive – where humans will always retain a secure edge.

2

İŞ

Büyüdüğünüzde işsiz kalabilirsiniz

2050' de iş piyasasının neye benzeyeceği konusunda hiçbir fikrimiz yok. Makine öğrenmesi ve robot teknolojisinin yoğurt yapımından yoga eğitmenliğine hemen her iş alanını etkileyeceği yaygın bir kanı. Sadece değişimin doğası ve ne zaman gerçekleşeceği hususlarında karşıt görüşler var. Kimilerine göre on ila yirmi sene gibi kısa bir sürede milyarlarca insan ekonomik düzenin sürdürülmesi için işlevsiz hale gelecek. Kimileri de uzun vadede bile otomasyonun yeni iş kolları yaratmaya devam edeceği ve herkes için refah sağlayacağı görüşünde.

Peki dehşet verici bir dönüşümün mü kıyısındayız, yoksa bu tarz tahminler asılsız temellere dayanan Luddite hareketi benzeri histerilere bir başka örnek mi? Söylemesi zor. Otomasyonun kitlesel işsizliğe yol açacağına dair korkular 19. yüzyıla kadar uzanıyor ve şimdiye kadar bu korkuların gerçeğe dönüştüğü görülmedi. Sanayi Devrimi'nin başından itibaren makinelere kaptırılan her iş koluna karşılık en azından bir adet yeni iş kolu yaratıldı ve ortalama hayat standardı çarpıcı biçimde arttı.' Yine de bu defa meselenin farklı olduğunu ve makine öğrenmesinin oyunun kurallarını değiştireceğini düşünmek için geçerli sebepler var.

İnsanlar fiziksel ve zihinsel olmak üzere iki tür beceriye sahipler. Geçmişte makineler çoğunlukla doğrudan fiziksel beceriler alanında insanlarla yarışıyor, insanlar makinelere karşı muazzam zihinsel avantajlarını koruyorlardı. Buna istinaden tarım ve sanayide elle yürütülen işler otomasyona geçince işleyişi sağlamak için ortaya yeni çalışma alanları çıktı ve bunlar sadece insanların zihinsel becerilerini gerektiriyordu: öğrenme, analiz etme, iletişim kurma ve her şeyden önemlisi insan duygularını anlama. Fakat yapay zekâ artık bu becerilerin, insan duygularını anlamak dahil, pek çoğunda gitgide insanları aşacak bir seviyeye geliyor.2 Fiziksel ve zihinsel alanın dışında insanların avantajı ellerinde tutmaya devam edebileceği üçüncü bir faaliyet alanından haberdar değiliz.

It is crucial to realise that the AI revolution is not just about computers getting faster and smarter. It is fuelled by breakthroughs in the life sciences and the social sciences as well. The better we understand the biochemical mechanisms that underpin human emotions, desires and choices, the better computers can become in analysing human behaviour, predicting human decisions, and replacing human drivers, bankers and lawyers.

In the last few decades research in areas such as neuroscience and behavioural economics allowed scientists to hack humans, and in particular to gain a much better understanding of how humans make decisions. It turned out that our choices of everything from food to mates result not from some mysterious free will, but rather from billions of neurons calculating probabilities within a split second. Vaunted 'human intuition' is in reality 'pattern recognition'.3 Good drivers, bankers and lawyers don't have magical intuitions about traffic, investment or negotiation – rather, by recognising recurring patterns, they spot and try to avoid careless pedestrians, inept borrowers and dishonest crooks. It also turned out that the biochemical algorithms of the human brain are far from perfect. They rely on heuristics, shortcuts and outdated circuits adapted to the African savannah rather than to the urban jungle. No wonder that even good drivers, bankers and lawyers sometimes make stupid mistakes.

This means that AI can outperform humans even in tasks that supposedly demand 'intuition'. If you think AI needs to compete against the human soul in terms of mystical hunches – that sounds impossible. But if AI really needs to compete against neural networks in calculating probabilities and recognising patterns – that sounds far less daunting.

Yapay zekâ devriminin yalnızca bilgisayarların daha hızlı ve daha akıllı hale gelmesinden ibaret olmadığını idrak etmek son derece elzem. Bu devrim fen bilimleri ve sosyal bilimlerdeki ilerlemelerden de besleniyor. İnsan duygularına, arzularına ve tercihlerine zemin oluşturan biyokimyasal mekanizmaları ne kadar iyi anlarsak, bilgisayarlar da insan davranışlarını analiz etmek, insanların tercihlerini kestirmek ve insan şoförlerin, bankacıların ve avukatların yerine geçmekte o kadar başarılı olurlar.

Geçtiğimiz yıllarda yapılan sinirbilim ve davranışsal ekonomi gibi alanlardaki araştırmalar, bilim insanlarının insanların işletim sistemine erişim sağlamasına ve özellikle de nasıl tercih yaptıklarını daha iyi kavramalarına imkân tanıdı. Ne yiyeceğimizden tutun da kiminle çiftleşeceğimize kadar verdiğimiz türlü kararın, gizemli bir özgür iradeye değil olasılıkları bir salisede hesaplayan milyarlarca nörona bağlı olduğu ortaya çıktı. Yere göğe sığdırılamayan "insani sezgiler" esasen "örüntü tanıma" yetisidir.3 İyi şoförlerin, bankacıların ve avukatların trafik, yatırım ve müzakere konularında sihirli sezgileri yok; yaptıkları şey tekrar eden örüntüleri idrak ederek dikkatsiz yayaların, uygunsuz kredi talebinde bulunanların ve yalancı hırsızların farkına varıp bunlardan uzak durmaya çalışmak. Ayrıca insan beyninin biyokimyasal algoritmalarının hiç de mükemmel olmadığı ortaya çıktı. Bunlar şehrin keşmekeşine değil Afrika savanasına adapte olmuş, kestirmelere ve kısa yollara başvuran köhne devreler. İyi şoförlerin, bankacıların ve avukatların da kimi zaman hata yapmasına şaşmamak gerek.

Bu demek oluyor ki yapay zekâ, "sezgi" gerektirdiği varsayılan işlerde bile insanlara üstün gelebilir. Yapay zekânın insanlarla rekabetini esrarengiz önseziler üzerinden sürdüreceğini düşünürseniz bu kulağa imkânsız gelir. Ama yapay zekâ, sinir ağlarıyla olasılık hesabı ve örüntü tanıma dalında yarışacaksa bu daha az ürkütücü gelecektir.

In particular, AI can be better at jobs that demand intuitions about other people. Many lines of work – such as driving a vehicle in a street full of pedestrians, lending money to strangers, and negotiating a business deal – require the ability to correctly assess the emotions and desires of other people. Is that kid about to jump onto the road? Does the man in the suit intend to take my money and disappear? Will that lawyer act on his threats, or is he just bluffing? As long as it was thought that such emotions and desires were generated by an immaterial spirit, it seemed obvious that computers will never be able to replace human drivers, bankers and lawyers. For how can a computer understand the divinely created human spirit? Yet if these emotions and desires are in fact no more than biochemical algorithms, there is no reason why computers cannot decipher these algorithms – and do so far better than any Homo sapiens.

A driver predicting the intentions of a pedestrian, a banker assessing the credibility of a potential borrower, and a lawyer gauging the mood at the negotiation table don't rely on witchcraft. Rather, unbeknownst to them, their brains are recognising biochemical patterns by analysing facial expressions, tones of voice, hand movements, and even body odours. An AI equipped with the right sensors could do all that far more accurately and reliably than a human.

Hence the threat of job losses does not result merely from the rise of infotech. It results from the confluence of infotech with biotech. The way from the fMRI scanner to the labour market is long and tortuous, but it can still be covered within a few decades. What brain scientists are learning today about the amygdala and the cerebellum might make it possible for computers to outperform human psychiatrists and bodyguards in 2050.

AI not only stands poised to hack humans and outperform them in what were hitherto uniquely human skills. It also enjoys uniquely non-human abilities, which make the difference between an AI and a human worker one of kind rather than merely of degree. Two particularly important non-human abilities that AI possesses are connectivity and updateability.

Yapay zekâ bilhassa başka insanlar hakkında sezgi gerektiren işlerde daha iyi bir performans sergileyebilir. Yayaların dolaştığı bir sokakta araba sürmek, yabancılara borç para vermek ve iş anlaşması pazarlığı yapmak gibi çoğu iş dalı başka insanların his ve arzularını doğru değerlendirme yetisi gerektirir. Şu çocuk yolamı atlayacak? Karşımdaki takım elbiseli adam paramı alıp tüyecek mi? Bu avukat tehditlerinde ciddi mi yoksa blöf mü yapıyor? Bu tarz duygu ve arzulara maddi olmayan bir ruhun yol açtığını düşündüğünüz vakit, bilgisayarların asla ve asla insan şoförlerin, bankacıların ve avukatların yerini alamayacağı gün gibi aşikâr. Bir bilgisayar, kutsal yaratının ürünü insan ruhunu nasıl anlayabilir? Fakat bu duygu ve arzular esasında biyokimyasal algoritmalardan ibaretse bilgisayarların bu algoritmaları deşifre edememesi ve bunu herhangi bir Homo sapiens'ten daha iyi yapamaması için hiçbir sebep yok.

Yayanın niyetini öngören bir şoför, muhtemel kredi talebinin güvenilirliğini değerlendiren bir bankacı ve müzakere ortamının nabzını tutan bir avukat büyücülüğe başvurmaz. Onun yerine, kendileri de farkında olmadan, beyinleri yüz ifadelerini, ses tonlarını, el kol hareketlerini ve hatta vücut kokularını analiz ederek gözlemlediği biyokimyasal örüntüleri tanır. Doğru sensörlerle donatılmış bir yapay zekâ tüm bunları bir insandan daha isabetli ve güvenilir biçimde yapabilir.

Dolayısıyla iş kaybı tehdidinin tek kaynağı bilişim teknolojilerinin yükselişi değil. Bu tehdit bilişim teknolojisinin biyoteknolojiyle kesişiminden doğuyor. fMRI tarayıcıdan iş piyasasına çıkan yol uzun ve çetrefilli, yine de bu yolun önümüzdeki elli yıl içinde kat edilmesi mümkün. Beyinle uğraşan bilim insanlarının amigdala ve beyincik hakkında bugün öğrendikleri, 2050'ye gelindiğinde bilgisayarların insan psikiyatristleri ve bar fedailerini aşmasına imkân tanıyabilir.

Yapay zekâ sadece insanları hackleyip şimdiye kadar insanlara has sayılan becerilerde onlardan daha iyi performans sergilemeye gebe değil. Bunun yanı sıra insan olmayanlara has becerileri de var. O yüzden yapay zekâyla insan işçi arasındaki fark sadece seviye değil, onun ötesinde bir nitelik meselesi. Yapay zekânın sahip olduğu insandışı becerilerden bilhassa önem taşıyan ikisi, birbirine bağlanabilir ve güncellenebilir olmalarıdır.

Since humans are individuals, it is difficult to connect them to one another and to make sure that they are all up to date. In contrast, computers aren't individuals, and it is easy to integrate them into a single flexible network. Hence what we are facing is not the replacement of millions of individual human workers by millions of individual robots and computers. Rather, individual humans are likely to be replaced by an integrated network. When considering automation it is therefore wrong to compare the abilities of a single human driver to that of a single self-driving car, or of a single human doctor to that of a single AI doctor. Rather, we should compare the abilities of a collection of human individuals to the abilities of an integrated network.

For example, many drivers are unfamiliar with all the changing traffic regulations, and they often violate them. In addition, since every vehicle is an autonomous entity, when two vehicles approach the same junction at the same time, the drivers might miscommunicate their intentions and collide. Self-driving cars, in contrast, can all be connected to one another. When two such vehicles approach the same junction, they are not really two separate entities – they are part of a single algorithm. The chances that they might miscommunicate and collide are therefore far smaller. And if the Ministry of Transport decides to change some traffic regulation, all self-driving vehicles can be easily updated at exactly the same moment, and barring some bug in the program, they will all follow the new regulation to the letter.4

Similarly, if the World Health Organization identifies a new disease, or if a laboratory produces a new medicine, it is almost impossible to update all the human doctors in the world about these developments. In contrast, even if you have 10 billion AI doctors in the world – each monitoring the health of a single human being – you can still update all of them within a split second, and they can all communicate to each other their feedback on the new disease or medicine. These potential advantages of connectivity and updateability are so huge that at least in some lines of work it might make sense to replace all humans with computers, even if individually some humans still do a better job than the machines.

Birer birey olduklarından insanları birbirine bağlamak ve hepsinin güncelliğini sağlamak zordur. Bilgisayarlarsa tam aksine birer birey olmadığı gibi onları tek bir değişken ağın bünyesine dahil etmekse çok kolay. Dolayısıyla mevzubahis olan milyonlarca tekil şahıs işçinin yerine milyonlarca tekil robot ve bilgisayarın geçmesi değil, mümkün görünen insan bireylerin yerine bütünleşik bir ağın doldurulması. Bu yüzden otomasyonu değerlendirirken tek bir insan şoförü tek bir otonom arabayla ya da tek bir insan doktoru tek bir yapay zekâ ürünü doktorla karşılaştırmak yanlış olur. Yapmamız gereken bir grup insanın becerilerini bütünleşik bir ağın becerileriyle kıyaslamak.

Mesela pek çok sürücü değişen trafik kurallarından haberdar değil ve sık sık kuralları ihlal ediyor. Ayrıca her araba otonom bir birim olduğundan iki araç bir kavşağa aynı anda yaklaştığında, sürücülerin niyetlerini birbirine doğru şekilde iletememesi ve çarpışması mümkün. Otonom arabalarsa topluca birbirine bağlanabiliyor. Bu tarz iki araç aynı kavşağa yaklaştığında, esasında söz konusu olan iki ayrı birim değil aynı algoritmanın parçalarıdır. Bu yüzden yanlış anlaşıp çarpışmaları çok daha düşük bir ihtimaldir. Ulaştırma Bakanlığı birtakım trafik kurallarını değiştirmeye karar verirse, otonom arabaların tamamı aynı anda güncellenebilir ve programda bir aksaklık yaşanmadığı sürece hepsi yeni kuralları harfi harfine uygulayabilir.4

Buna benzer şekilde, Dünya Sağlık Örgütü'nün tespit ettiği yeni bir hastalık ya da bir laboratuvarda üretilen yeni bir ilaç gibi gelişmeler hakkında dünyanın dört bir yanındaki tüm doktorların bilgilerini güncellemek neredeyse imkânsız. Oysa dünya üzerinde her biri tek bir insanın sağlık durumunu gözetim altında tutan yapay zekâ ürünü 10 milyar doktor bile olsa, hepsini şıp diye güncelleyebilirsiniz ve hepsi bu yeni hastalık ya da ilaçla ilgili geribildirimlerini birbiriyle paylaşabilir. Bağlanabilir ve güncellenebilir olmanın muhtemel avantajları öylesine çok ki münferit olarak kimi insanlar her halükârda makinelerden daha iyi iş çıkarıyor olsa bile, en azından kimi iş dallarında tüm insanların yerine bilgisayarları geçirmek mantıklı olabilir.

You might object that by switching from individual humans to a computer network we will lose the advantages of individuality. For example, if one human doctor makes a wrong judgement, he does not kill all the patients in the world, and he does not block the development of all new medications. In contrast, if all doctors are really just a single system, and that system makes a mistake, the results might be catastrophic. In truth, however, an integrated computer system can maximise the advantages of connectivity without losing the benefits of individuality. You can run many alternative algorithms on the same network, so that a patient in a remote jungle village can access through her smartphone not just a single authoritative doctor, but actually a hundred different AI doctors, whose relative performance is constantly being compared. You don't like what the IBM doctor told you? No problem. Even if you are stranded somewhere on the slopes of Kilimanjaro, you can easily contact the Baidu doctor for a second opinion.

The benefits for human society are likely to be immense. AI doctors could provide far better and cheaper healthcare for billions of people, particularly for those who currently receive no healthcare at all. Thanks to learning algorithms and biometric sensors, a poor villager in an underdeveloped country might come to enjoy far better healthcare via her smartphone than the richest person in the world gets today from the most advanced urban hospital.5

İnsan bireylerden bilgisayar ağına geçiş yaparsak, özgünlüğün getirdiği avantajları kaybedeceğimizi öne sürebilirsiniz. Örneğin insan bir doktor yanlış karar aldığında dünyadaki tüm hastaların ölümüne neden olmuyor ve yeni ilaçlar geliştirilmesinin önünü topyekûn tıkamıyor. Oysa bütün doktorlar aslında tek bir sistemse ve bu sistem herhangi bir hata yaparsa büyük bir felaket yaşanabilir. Ancak işin aslı, bütünleşik bir bilgisayar sistemi özgünlüğün faydalarından ödün vermeden bağlantının avantajlarını azami seviyeye yükseltebilir. Aynı ağ dahilinde pek çok algoritma yürütebilirsiniz ve böylece ormanın içinde ıssız bir köyde yaşayan bir hasta akıllı telefonunu kullanarak tek bir yetkili doktora değil de performansları mütemadiyen birbiriyle kıyaslanan yüzlerce yapay zekâ ürünü doktora erişebilir. IBM doktorunun dediklerinden hoşlanmadınız mı? Sorun değil. Klimanjaro'nun eteklerinde mahsur kalmış olsanız da ikinci bir görüş almak için kolaylıkla Baidu doktoruna başvurabilirsiniz. İnsan toplumu adına böyle bir şeyin muazzam faydaları var. Yapay zekâ ürünü doktorlar milyarlarca insana, özellikle de mevcut durumda hiçbir sağlık hizmeti alamayanlara çok daha iyi ve ucuz bir sağlık hizmeti sağlayabilir.

Azgelişmiş ülkelerin yoksul köylüleri akıllı telefonları aracılığıyla öğrenim algoritmaları ve biyometrik sensörler sayesinde günümüzde en zengin insanların en gelişmiş şehir hastanelerinde aldığından çok daha iyi bir sağlık hizmetine ulaşabilir.5

Similarly, self-driving vehicles could provide people with much better transport services, and in particular reduce mortality from traffic accidents. Today close to 1.25 million people are killed annually in traffic accidents (twice the number killed by war, crime and terrorism combined).6 More than 90 per cent of these accidents are caused by very human errors: somebody drinking alcohol and driving, somebody texting a message while driving, somebody falling asleep at the wheel, somebody daydreaming instead of paying attention to the road. The US National Highway Traffic Safety Administration estimated in 2012 that 31 per cent of fatal crashes in the USA involved alcohol abuse, 30 per cent involved speeding, and 21 per cent involved distracted drivers.7 Self-driving vehicles will never do any of these things. Though they suffer from their own problems and limitations, and though some accidents are inevitable, replacing all human drivers by computers is expected to reduce deaths and injuries on the road by about 90 per cent.8 In other words, switching to autonomous vehicles is likely to save the lives of a million people every year.

Hence it would be madness to block automation in fields such as transport and healthcare just in order to protect human jobs. After all, what we ultimately ought to protect is humans – not jobs. Redundant drivers and doctors will just have to find something else to do.

Aynı şekilde otonom arabalar da insanlara çok daha iyi bir ulaşım hizmeti sunacak ve özellikle trafik kazalarının yol açtığı ölümler azalacaktır. Günümüzde her sene 1,25 milyona yakın insan hayatını trafik kazalarında kaybediyor (bu sayı savaş, suç ve terör kaynaklı ölümlerin toplamının iki katı).6 Bu kazaların yüzde 90'ından fazlası düpedüz insan hatalarından kaynaklanıyor: alkollü araç kullanmak, direksiyon başında kısa mesaj yollamak, uyuyakalmak, yola dikkat edeceğine dalıp gitmek. ABD Ulusal Karayolu Trafik Güvenliği İdaresi 2012'de ABD'de gerçekleşen ölümcül kazaların yüzde 31'inin alkol kullanımı, yüzde 3'ünün hız, yüzde 21'inin de dikkat dağınıklığı sebebiyle yaşandığını söylüyor.7 Otonom arabalar bunların hiçbirini yapmayacak. Bu taşıtların kendi sorunları ve sınırları bulunsa da (ve kimi kazalar kaçınılmaz olsa da) tüm insan sürücülerin yerini bilgisayarlar aldığında trafik kazalarının neden olduğu yaralanma ve ölümlerin yüzde 90 oranında azalması bekleniyor.8 Bir başka ifadeyle, otonom arabalara geçilmesi yılda bir milyon hayatı kurtaracak.

Bu açıdan bakınca, ulaşım ve sağlık hizmeti alanlarında sırf insanları işlerinden etmemek için otomasyonun önüne geçmek delilik olur. Sonuçta esas korumamız gereken insanların kendisi, işleri değil. İşinden olan şoför ve doktorların yapacak başka bir şey bulmaları gerekecek.

The Mozart in the machine

At least in the short term, AI and robotics are unlikely to completely eliminate entire industries. Jobs that require specialisation in a narrow range of routinised activities will be automated. But it will be much more difficult to replace humans with machines in less routine jobs that demand the simultaneous use of a wide range of skills, and that involve dealing with unforeseen scenarios. Take healthcare, for example. Many doctors focus almost exclusively on processing information: they absorb medical data, analyse it, and produce a diagnosis. Nurses, in contrast, also need good motor and emotional skills in order to give a painful injection, replace a bandage, or restrain a violent patient. Hence we will probably have an AI family doctor on our smartphone decades before we have a reliable nurse robot.9 The human care industry – which takes care of the sick, the young and the elderly – is likely to remain a human bastion for a long time. Indeed, as people live longer and have fewer children, care of the elderly will probably be one of the fastest-growing sectors in the human labour market.

Alongside care, creativity too poses particularly difficult hurdles for automation. We don't need humans to sell us music any more – we can download it directly from the iTunes store – but the composers, musicians, singers and DJs are still flesh and blood. We rely on their creativity not just to produce completely new music, but also to choose among a mind-boggling range of available possibilities.

Nevertheless, in the long run no job will remain absolutely safe from automation. Even artists should be put on notice. In the modern world art is usually associated with human emotions. We tend to think that artists are channelling internal psychological forces, and that the whole purpose of art is to connect us with our emotions or to inspire in us some new feeling. Consequently, when we come to evaluate art, we tend to judge it by its emotional impact on the audience. Yet if art is defined by human emotions, what might happen once external algorithms are able to understand and manipulate human emotions better than Shakespeare, Frida Kahlo or Beyoncé?

Makinedeki Mozart

Yapay zekâ ve robot teknolojileri en azından kısa vadede tüm iş alanlarını tamamen ortadan kaldıracak değil. Kısıtlı bir alanda bir dizi rutin faaliyet üzerinde uzmanlaşma gerektiren işler otomasyona tabi tutulacak. Ama o kadar rutin olmayan, geniş bir beceri yelpazesinin eşzamanlı kullanımını ve öngörülemeyen senaryolarla başa çıkmayı gerektiren işlerde, insanların yerine makineleri getirmek o kadar kolay olmayacak. Örneğin sağlık hizmetlerine bakalım. Çoğu doktor neredeyse tamamen eldeki bilgileri değerlendirmeye odaklanıyor: tıbbi verileri algılıyor, analiz ediyor ve teşhis koyuyor. Oysa hemşireler can acıtan iğneler yapmak, sargıları değiştirmek ya da şiddet sergileyen bir hastayı zaptetmek için hem motor hem de duygusal beceriler kullanmak zorunda. Dolayısıyla güvenilir bir robot hemşireden yıllar yıllar önce, akıllı telefonumuzla ulaşabildiğimiz yapay zekâ ürünü bir aile doktoru edinmemiz daha muhtemel.9 Hastaların, çocukların ve yaşlıların bakımını üstlenen bakım sektörü uzun bir süre daha insanların kalesi olarak kalacakgibi görünüyor. Hatta büyük ihtimalle insan ömrü uzayıp doğum sayısı azaldıkça yaşlı bakımı insan emeği piyasasının hızla büyüyen sektörlerinden biri haline gelecek.

Bakımın yanı sıra yaratıcılık da otomasyonun karşısına ziyadesiyle zor engeller çıkarıyor. Müziği pazarlamak için insanlara artık ihtiyacımız yok; şarkıları iTunes'dan indirebiliyoruz ama besteciler, müzisyenler, şarkıcılar ve DJ'ler halen et ve kemikten mürekkep. Sadece yeni müzik üretilmesi için değil akıl almayacak genişlikteki mevcut repertuvardan seçkiler yapmak için de onların yaratıcılığına itimat ediyoruz.

Yine de uzun vadede hiçbir iş otomasyondan paçasını kurtaramayacak. Sanatçılar bile. Modern dünyada sanat her daim insan duygularıyla ilişkilen-diriliyor. Sanatçıların içsel psikolojik enerjilerini açığa çıkardığını ve sanatın nihai amacının bizi duygularımızla iletişime geçirmek ve içimizde yeni duygular uyandırmak olduğunu düşünürüz genellikle. Bu sebeple sanatı değerlendirirken hedef kitle üzerindeki duygusal etkisini göz önünde bulundururuz. Fakat sanatı belirleyen insani duygularsa, harici algoritmalar insanların duygularını Shakespeare'den, Frida Kahlo'dan ya da Beyonce'den daha iyi kavrayıp yönlendirebilir hale geldiğinde ne olacak?

After all, emotions are not some mystical phenomenon – they are the result of a biochemical process. Hence, in the not too distant future a machine-learning algorithm could analyse the biometric data streaming from sensors on and inside your body, determine your personality type and your changing moods, and calculate the emotional impact that a particular song – even a particular musical key – is likely to have on you.10

Of all forms of art, music is probably the most susceptible to Big Data analysis, because both inputs and outputs lend themselves to precise mathematical depiction. The inputs are the mathematical patterns of sound waves, and the outputs are the electrochemical patterns of neural storms. Within a few decades, an algorithm that goes over millions of musical experiences might learn to predict how particular inputs result in particular outputs.11

Suppose you just had a nasty fight with your boyfriend. The algorithm in charge of your sound system will immediately discern your inner emotional turmoil, and based on what it knows about you personally and about human psychology in general, it will play songs tailored to resonate with your gloom and echo your distress. These particular songs might not work well with other people, but are just perfect for your personality type. After helping you get in touch with the depths of your sadness, the algorithm would then play the one song in the world that is likely to cheer you up – perhaps because your subconscious connects it with a happy childhood memory that even you are not aware of. No human DJ could ever hope to match the skills of such an AI.

You might object that the AI would thereby kill serendipity and lock us inside a narrow musical cocoon, woven by our previous likes and dislikes. What about exploring new musical tastes and styles? No problem. You could easily adjust the algorithm to make 5 per cent of its choices completely at random, unexpectedly throwing at you a recording of an Indonesian Gamelan ensemble, a Rossini opera, or the latest K-pop hit. Over time, by monitoring your reactions, the AI could even determine the ideal level of randomness that will optimise exploration while avoiding annoyance, perhaps lowering its serendipity level to 3 per cent or raising it to 8 per cent.

Ne de olsa duygular esrarengiz fenomenler değil; biyokimyasal bir sürecin sonucunda ortaya çıkıyorlar. Bu yüzden çok uzak olmayan bir gelecekte makine öğrenmesine muktedir algoritmalar beden üzerinde ve içindeki sensörlerden iletilen biyometrik verileri analiz edip kişilik tipinizi ve değişen haletiruhiyenizi analiz ederek belli bir şarkının ve hatta belli bir akordun üzerinizde yaratabileceği etkiyi hesaplayabilir.10

Tüm sanat dalları içinde büyük veri analizine muhtemelen en yatkın olanı müzik çünkü bu dalda hem girdiler hem de çıktılar matematiksel olarak ifade edilmeye müsait. Girdiler ses dalgalarının matematiksel modelleri, çıktılarsa sinir fırtınalarının elektrokimyasal modelleri. Önümüzdeki yıllarda milyonlarca müzik deneyimini tarayan bir algoritma hangi girdilerin hangi çıktılara yol açtığını tahmin edecek duruma gelebilir."

Diyelim ki sevgilinizle kavga ettiniz. Ses sisteminizden sorumlu algoritma hemen içinizde kopan duygu fırtınasını algılayıp kişiliğiniz ve genel insan psikolojisi hakkında bildikleri doğrultusunda, üzüntünüze denk düşecek ve sıkıntınızı yansıtacak şarkılar çalmaya başlayacak. Söz konusu şarkılar başka insanlar için bir şey ifade etmeyebilir ama sizin kişilik tipinize birebir uygun. Hüznünüzün derinlikleriyle yüzleşmenize yardımcı olduktan sonra aynı algoritma, belki sizin bile farkında olmadığınız, mutlu bir çocukluk anınızı çağrıştırdığı için dünyada sizi neşelendirmesi muhtemel o yegâne şarkıyı çalacak. Böyle bir yapay zekâyla hiçbir insan DJ boy ölçüşemez.

Bu gerçekleştiğinde, yapay zekânın tesadüfleri ortadan kaldıracağını ve bizi daha önce beğendiğimiz şeyler doğrultusunda biçimlenen dar bir müzik kozasına hapsedeceğini ileri sürebilirsiniz. Bu şekilde yeni müzik zevkleri ve türleri nasıl keşfedilecek? Dert değil. Algoritmayı seçkinin yüzde 5 gibi bir kısmını tamamıyla rastlantısal bir şekilde belirlemeye ayarlayabilir, karşınıza beklenmedik bir şekilde Endonezya'ya özgü bir potpuri, Rossini'nin yazdığı bir opera ya da Kore menşeli bir pop şarkısı çıkarmasını sağlayabilirsiniz. Yapay zekâ zaman içinde tepkilerinizi gözlemleyerek rastlantısallığı en uygun seviyeye getirip hoşnutsuzluğa sebep olmadan keşif yapabilmenizi sağlamak için tesadüf düzeyini yüzde 3'e indirme ya da yüzde 8'e çıkarma yoluna gidebilir.

Another possible objection is that it is unclear how the algorithm could establish its emotional goal. If you just fought with your boyfriend, should the algorithm aim to make you sad or joyful? Would it blindly follow a rigid scale of 'good' emotions and 'bad' emotions? Maybe there are times in life when it is good to feel sad? The same question, of course, could be directed at human musicians and DJs. Yet with an algorithm, there are many interesting solutions to this puzzle.

One option is to just leave it to the customer. You can evaluate your emotions whichever way you like, and the algorithm will follow your dictates. Whether you want to wallow in self-pity or jump for joy, the algorithm will slavishly follow your lead. Indeed, the algorithm may learn to recognise your wishes even without you being explicitly aware of them.

Alternatively, if you don't trust yourself, you can instruct the algorithm to follow the recommendation of whichever eminent psychologist you do trust. If your boyfriend eventually dumps you, the algorithm may walk you through the official five stages of grief, first helping you deny what happened by playing Bobby McFerrin's 'Don't Worry, Be Happy', then whipping up your anger with Alanis Morissette's 'You Oughta Know', encouraging you to bargain with Jacques Brel's 'Ne me quitte pas' and Paul Young's 'Come Back and Stay', dropping you into the pit of depression with Adele's 'Someone Like You' and 'Hello', and finally aiding you to accept the situation with Gloria Gaynor's 'I Will Survive'.

The next step is for the algorithm to start tinkering with the songs and melodies themselves, changing them ever so slightly to fit your quirks. Perhaps you dislike a particular bit in an otherwise excellent song. The algorithm knows it because your heart skips a beat and your oxytocin levels drop slightly whenever you hear that annoying part. The algorithm could rewrite or edit out the offending notes.

In the long run, algorithms may learn how to compose entire tunes, playing on human emotions as if they were a piano keyboard. Using your biometric data the algorithms could even produce personalised melodies, which you alone in the entire universe would appreciate.

İleri sürülebilecek bir başka nokta da algoritmanın hangi duyguyu hedefleyeceğini nereden bileceği. Sevgilinizle kavganızın ardından algoritma sizi hüzünlendirmeli mi, neşelendirmeli mi? Keskin bir şekilde "iyi" duygular ve "kötü" duygular diye belirlenmiş bir ölçeği körü körüne takip mi edecek? Bu hayatta hüzünlenmenin de iyi geldiği anlar yok mu? Elbette aynı soru insan müzisyenlere ve DJ'lere de yöneltilebilir. Fakat sözkonusu bir algoritma olduğunda bu bilmecenin pek çok ilginç çözümü var.

Seçeneklerden biri tercihi müşteriye bırakmak. Duygularınızı istediğiniz şekilde değerlendirebilirsiniz ve algoritma da sizin direktiflerinize uyar. Kendinize acıyarak debelenmek ya da sevinçten taklalar atmak isteyebilirsiniz, algoritma emrinize amade. Hatta siz ne istediğinizin açık seçik farkında olmasanız da algoritma dilediğiniz şeyin ne olduğunu algılamayı öğrenebilir.

Bunun yanı sıra eğer kendinize güvenmiyorsanız, tanınmış psikologlardan hangisine güveniyorsanız onun tavsiyesi doğrultusunda hareket etme direktifi de verebilirsiniz. Neticede sevgiliniz sizi terk ederse, algoritma yas sürecinin beş resmi aşamasından geçmenize önayak olabilir: önce olan biteni inkâr etmenize yardımcı olmak için Nilüferden "Boş Vermişim Dünyaya", sonra öfkenizi kamçılamak için Esmeray'dan "Unutma Beni", sizi pazarlığa teşvik etmek için Sezen Aksu'dan "Geri Dön", bunalımın dibine vurmanız için Gülden Karaböcek'ten "Sürünüyorum" ve Neşe Karaböcek'ten "Kemancı", son olarak da durumu kabullenmenize yardımcı olmak için Ajda Pekkan'dan "Bambaşka Biri" parçalarını çalar.

Algoritmanın geçeceği bir sonraki aşama şarkılar ve melodilerle oynamaya başlamak, onları sizin eğilimlerinize göre az biraz değiştirmek. Belki bir şarkıyı, tek bir yeri hariç muhteşem buluyorsunuz. Algoritma bunu anlıyor çünkü ne zaman bu nahoş kısmı duysanız kalbiniz farklı atıyor ve oksitosin seviyeniz azıcık düşüyor. Algoritma bu rahatsız edici notaları değiştirebilir ya da çıkarabilir.

Algoritmalar zamanla sıfırdan beste yapmayı öğrenip insanların duygularıyla, bu duygular piyanonun tuşlarıymış gibi oynayabilir. Biyometrik verilerinizi kullanarak size özel, koca kâinatta bir tek sizin zevkinize uygun melodiler üretebilir.

It is often said that people connect with art because they find themselves in it. This may lead to surprising and somewhat sinister results if and when, say, Facebook begins creating personalised art based on everything it knows about you. If your boyfriend leaves you, Facebook will treat you to an individualised song about that particular bastard rather than about the unknown person who broke the heart of Adele or Alanis Morissette. The song will even remind you of real incidents from your relationship, which nobody else in the world knows about.

Of course, personalised art might never catch on, because people will continue to prefer common hits that everybody likes. How can you dance or sing together to a tune nobody besides you knows? But algorithms could prove even more adept at producing global hits than personalised rarities. By using massive biometric databases garnered from millions of people, the algorithm could know which biochemical buttons to press in order to produce a global hit which would set everybody swinging like crazy on the dance floors. If art is really about inspiring (or manipulating) human emotions, few if any human musicians will have a chance of competing with such an algorithm, because they cannot match it in understanding the chief instrument they are playing on: the human biochemical system.

Will all this result in great art? That depends on the definition of art. If beauty is indeed in the ears of the listener, and if the customer is always right, then biometric algorithms stand a chance of producing the best art in history. If art is about something deeper than human emotions, and should express a truth beyond our biochemical vibrations, biometric algorithms might not make very good artists. But nor do most humans. In order to enter the art market and displace many human composers and performers, algorithms won't have to begin by straightaway surpassing Tchaikovsky. It will be enough if they outperform Britney Spears.

İnsanların sanatla ilişkilerinin sanat eserlerinde kendilerini bulmalarına dayandığı söylenegelmiştir. Mesela Facebook hakkınızda bildiği herşeye dayanarak size özel sanat eserleri yaratmaya başlarsa, bu durum şaşırtıcı ve bir miktar da tüyler ürpertici sonuçlara yol açabilir. Sevgiliniz sizi terk ederse, Facebook size Ajda Pekkan'ın ya da Sezen Aksu'nun kalbini kırmış meçhul şahıs hakkındaki şarkıyı değil, bizzat sizin kalbinizi kıran o aşağılık şahıs hakkında yazılmış özel bir şarkı sunabilir. Şarkı ilişkiniz sırasında gerçekten yaşanmış, başka kimsenin haberi olmayan olayları bile hatırlatabilir size.

Elbette kişisel sanat asla rağbet görmeyebilir çünkü insanlar herkesin sevdiği evrensel hitlerden hoşlanmayı sürdürecektir. Sizden başka kimsenin bilmediği bir şarkıyı birlikte söylemek ya da böyle bir şarkıyla hep beraber dans etmek mümkün olabilir mi? Ama algoritmalar dünya çapında tutacak parçalar üretmekte, nevi şahsına münhasır şarkılar yazmaktan daha başarılı olabilir. Algoritma milyonlarca insandan elde edilmiş büyük çaplı biyomet-rik veritabanlarını kullanarak, herkesi deliler gibi dans ettirecek dünya çapında bir hit üretmek için hangi biyokimyasal unsurları tetiklemek gerektiğini bilebilir. Sanat gerçekten de insan duygularını harekete geçirmekle (ya da yönlendirmekle) ilgiliyse, böylesi bir algoritmayla boy ölçüşmek çok az insan müzisyenin harcıdır (belki de hiçbirinin); sonuçta hiçbir müzisyen tellerini tıngırdattığı esas enstrümanı, yani insanların biyokimyasal sistemini, böyle bir algoritma kadar iyi anlayamaz.

Tüm bunlar muhteşem sanat eserleri ortaya çıkmasını sağlar mı? Bu sorunun cevabı sanatın nasıl tanımlandığına bağlı. Bir eserin güzel olup olmadığı dinleyicinin beğenisine kalıyorsa ve müşteri daima haklıysa, biyometrik algoritmaların tarih boyunca üretilmiş en iyi sanat eserlerini ortaya çıkarma olasılığı yüksek. Sanat insanların duygularından daha derinse ve biyokim-. yasal titreşimlerin ötesinde bir hakikate işaret ediyorsa, biyometrik algoritmalardan pek de iyi sanatçılar çıkmayabilir. Ama çoğu insandan da çıkmıyor zaten. Sanat piyasasına girmek ve çoğu insan besteci ve performansçının yerini almak için ille de Çaykovski'yi gölgede bırakmaları gerekmiyor. Britney Spears'ı aşsalar yeter.

New jobs?

The loss of many traditional jobs in everything from art to healthcare will partly be offset by the creation of new human jobs. GPs who focus on diagnosing known diseases and administering familiar treatments will probably be replaced by AI doctors. But precisely because of that, there will be much more money to pay human doctors and lab assistants to do groundbreaking research and develop new medicines or surgical procedures.12

AI might help create new human jobs in another way. Instead of humans competing with AI, they could focus on servicing and leveraging AI. For example, the replacement of human pilots by drones has eliminated some jobs but created many new opportunities in maintenance, remote control, data analysis and cyber security. The US armed forces need thirty people to operate every unmanned Predator or Reaper drone flying over Syria, while analysing the resulting harvest of information occupies at least eighty people more. In 2015 the US Air Force lacked sufficient trained humans to fill all these positions, and therefore faced an ironic crisis in manning its unmanned aircraft.13

If so, the job market of 2050 might well be characterised by human–AI cooperation rather than competition. In fields ranging from policing to banking, teams of humans-plus-AIs could outperform both humans and computers. After IBM's chess program Deep Blue beat Garry Kasparov in 1997, humans did not stop playing chess. Rather, thanks to AI trainers human chess masters became better than ever, and at least for a while human–AI teams known as 'centaurs' outperformed both humans and computers in chess. AI might similarly help groom the best detectives, bankers and soldiers in history.14

Yeni Meslekler?

Sanattan sağlık hizmetlerine her alanda pek çok geleneksel mesleğin elden gitmesi, insanlar için yeni mesleklerin yaratılmasıyla kısmen telafi edilebilir. Bilinen hastalıkları teşhis eden ve alışılageldik tedaviler uygulayan pratisyen hekimlerin yerine yapay zekânın geçmesi mümkün. Ama tam da bu yüzden çığır açıcı araştırmalar yapmaları ve yeni ilaçlar ya da cerrahi uygulamalar geliştirebilmeleri için insan doktorlara ve laboratuvar asistanlarına ödenebilecek çok daha fazla para bulunacak.'2

Yapay zekâ insanlar için başka işler yaratılmasını da sağlayabilir. İnsanlar yapay zekâyla yarışmak yerine yapay zekânın idame edilmesi ve desteklenmesine odaklanabilirler. Örneğin insan pilotların yerini insansız uçakların almasıyla kimi meslekler ortadan kalkarken bakım, onarım, uzaktan kumanda, veri analizi ve siber güvenlik alanlarında yeni iş olanakları doğdu. ABD silahlı kuvvetleri, Predator ya da Reaper modeli insansız uçakların Suriye'nin tepesinde uçurulması için uçak başına otuz kişiye ihtiyaç duyuyor ve uçuşların sonucunda toplanan bilgilerin analiz edilmesi için en az seksen kişi daha gerekiyor. ABD Hava Kuvvetleri 2015'te tüm bu görevler için gerekli eğitimli personelden yoksundu ve dolayısıyla insansız uçakları idare edecek insan bulamamak gibi ironik bir krizle karşı karşıya kaldı.'3

Durum böyle olursa, 2050'nin iş piyasasının çehresini insanlarla yapay zekâların rekabetinden ziyade bu ikisinin işbirliği belirleyebilir. İnsanla yapay zekânın bir araya gelmesinden oluşan ekipler asayişten bankacılığa pek çok alanda hem insanları hem de bilgisayarları aşan bir performans sergileyebilirler. 1997'de IBM'in satranç programı Deep Blue, Gary Kasparov'u yendikten sonra insanlar satranç oynamayı bırakmadı. Aksine satranç ustası insanlar, yapay zekâ ürünü antrenörler sayesinde her zamankinden daha iyi bir seviyeye geldi ve "sentorlar" tabir edilen insan ve yapay zekânın birlikteliğinden oluşan satranç ekipleri, bir süreliğine de olsa, hem insanları hem de bilgisayarları alt etti. Yapay zekâ aynı şekilde gelmiş geçmiş en iyi dedektiflerin, bankacıların ve askerlerin yetiştirilmesine yardımcı olabilir.14

The problem with all such new jobs, however, is that they will probably demand high levels of expertise, and will therefore not solve the problems of unemployed unskilled labourers. Creating new human jobs might prove easier than retraining humans to actually fill these jobs. During previous waves of automation, people could usually switch from one routine low-skill job to another. In 1920 a farm worker laid off due to the mechanisation of agriculture could find a new job in a factory producing tractors. In 1980 an unemployed factory worker could start working as a cashier in a supermarket. Such occupational changes were feasible, because the move from the farm to the factory and from the factory to the supermarket required only limited retraining.

But in 2050, a cashier or textile worker losing their job to a robot will hardly be able to start working as a cancer researcher, as a drone operator, or as part of a human–AI banking team. They will not have the necessary skills. In the First World War it made sense to send millions of raw conscripts to charge machine guns and die in their thousands. Their individual skills mattered little. Today, despite the shortage of drone operators and data analysts, the US Air Force is unwilling to fill the gaps with Walmart dropouts. You wouldn't like an inexperienced recruit to mistake an Afghan wedding party for a high-level Taliban conference.

Consequently, despite the appearance of many new human jobs, we might nevertheless witness the rise of a new 'useless' class. We might actually get the worst of both worlds, suffering simultaneously from high unemployment and a shortage of skilled labour. Many people might share the fate not of nineteenth-century wagon drivers – who switched to driving taxis – but of nineteenth-century horses, who were increasingly pushed out of the job market altogether.15

Fakat bu tarz yeni mesleklerin genel sorunu, hepsinin muhtemelen yüksek düzey uzmanlık gerektirecek olması ve dolayısıyla vasıfsız emekçilerin işsizlik sorununu çözmeyecek olması. İnsanlar için yeni meslekler yaratmak, insanları bu meslekleri dolduracak şekilde yeniden eğitmekten daha kolay olabilir. Önceki otomasyon dalgalarında insanlar genellikle düşük vasıflı bir işten diğerine geçiş yapabiliyordu. 1920'lerde tarımda makineleşme sonucu işten çıkarılan bir toprak işçisi traktör üreten bir fabrikada yeni bir iş bulabiliyordu. 1980'lerde işsiz kalmış bir fabrika işçisi süpermarkette kasiyer olarak çalışmaya başlayabiliyordu. Bu tür meslek değişikleri makuldü çünkü tarladan fabrikaya, fabrikadan süpermarkete geçiş için kısa bir eğitim süreci yeterliydi.

Ama 2050'de işini robotlara kaptıran bir kasiyer ya da tekstil işçisinin kanser araştırmacısı, insansız uçak operatörü ya da yarı insan, yarı yapay zekâdan oluşan bir bankacı ekibinin parçası olarak çalışmaya başlaması çok zor. Bu insanlar gerekli eğitime sahip olamayacak. 1. Dünya Savaşı'nda binlercesi ölecek milyonlarca eğitimsiz genci askere alıp makineli tüfeklerin başına geçirmek akla yatkındı. Bu gençlerin bireysel becerileri büyük önem taşımıyordu. Günümüzde ABD Hava Kuvvetleri insansız uçak operatörü ve analist açığına rağmen personel ihtiyacını süpermarketteki işinden ayrılmış insanlarla doldurmaya yanaşmıyor. Deneyimsiz askerlerin bir Afgan düğününü yüksek düzey Taliban üyelerinin katıldığı bir toplantı sanması arzu edilen bir durum değil.

Bu nedenle, insanlar için pek çok yeni meslek ortaya çıksa da "işlevsiz" bir sınıfın doğmasına tanıklık edebiliriz. Eşzamanlı bir şekilde hem yüksek işsizlik oranı hem de nitelikli işçi eksikliğinin yaşandığı iki yönlü bir belayla uğraşmak zorunda kalabiliriz. Çoğu insan, 19. yüzyılda at arabası sürücüsüyken taksi şoförlüğü yapmaya başlayanların değil, 19. yüzyılda büyük bir hızla iş sahasının bütünüyle dışına atılan atların kaderini paylaşabilir.'5

In addition, no remaining human job will ever be safe from the threat of future automation, because machine learning and robotics will continue to improve. A forty-year-old unemployed Walmart cashier who by dint of superhuman efforts manages to reinvent herself as a drone pilot might have to reinvent herself again ten years later, because by then the flying of drones may also have been automated. This volatility will also make it more difficult to organise unions or secure labour rights. Already today, many new jobs in advanced economies involve unprotected temporary work, freelancing and one-time gigs.16 How do you unionise a profession that mushrooms and disappears within a decade?

Similarly, human–computer centaur teams are likely to be characterised by a constant tug of war between the humans and the computers, instead of settling down to a lifelong partnership. Teams made exclusively of humans – such as Sherlock Holmes and Dr Watson – usually develop permanent hierarchies and routines that last decades. But a human detective who teams up with IBM's Watson computer system (which became famous after winning the US TV quiz show Jeopardy! in 2011) will find that every routine is an invitation for disruption, and every hierarchy an invitation for revolution. Yesterday's sidekick might morph into tomorrow's superintendent, and all protocols and manuals will have to be rewritten every year.17

A closer look at the world of chess might indicate where things are heading in the long run. It is true that for several years after Deep Blue defeated Kasparov, human–computer cooperation flourished in chess. Yet in recent years computers have become so good at playing chess that their human collaborators lost their value, and might soon become utterly irrelevant.

Buna ilaveten, arta kalan hiçbir meslek otomasyonun gelecekte teşkil edeceği tehditlerden azade olmayacaktır zira makine öğrenmesiyle robot bilimi ilerleme kaydetmeyi sürdürecektir. Kırk yaşında işsiz kalmış bir süpermarket kasiyeri, olur da insanüstü bir çabayla kendini insansız uçak pilotu olarak yeniden yaratabilirse, bu insanın bir on sene sonra kendini yine yeni baştan yaratması icap edecektir çünkü o süre zarfında insansız uçakların uçurulmasında da muhtemelen otomasyona geçilecektir. Bu gelip geçicilik yüzünden sendika kurmak ya da işçi haklarını güvenceye almak daha da zorlaşacaktır. Şimdi bile gelişmiş ekonomilerdeki çoğu yeni meslek güvence altına alınmayan geçici işler, serbest meslek ve tek seferlik projeler sınıfına giriyor.'6 On yıl-' lık bir sürede mantar gibi bitip yok olan bir mesleğin sendikası nasıl kurulur?

Aynı şekilde insanla bilgisayardan oluşan sentor ekipleri de hayat boyu ortaklık anlaşması yerine insanla bilgisayar arasında daimi bir çekişmeye gebe. Sherlock Holmes ve Dr. Watson gibi sadece insanlardan oluşan ekiplerde çoğunlukla yerleşik bir hiyerarşi ve yıllar boyu devam eden belli davranış biçimleri görülür. Ama IBM'in Watson adlı bilgisayar sistemiyle (2011 yılında ABD'de yayınlanan Jeopardy! adlı yarışma programını kazanınca meşhur olmuştu) eşleşen insan dedektif her davranış biçiminin aksaklığa, her tür hiyerarşinin de devrime davet çıkardığını görebilir. Dünün yancısı geleceğin şefine dönüşebilir, tüm protokol ve kılavuzların her sene baştan yazılması gerekecektir.'7

Satranç dünyasına daha yakından bakarak uzun vadede işlerin nereye doğru gittiğine dair çıkarımlarda bulunabiliriz. Deep Blue'nun Kasparov'u yenmesini takip eden yıllarda satranç alanında insanlarla bilgisayarların işbirliğinin geliştiği doğru. Ancak son yıllarda bilgisayarlar o kadar iyi satranç oynamaya başladı ki kendilerine eşlik eden insanlar değerlerini yitirdiler. Çok yakında ekipte bir insan bulunması tamamen lüzumsuz hale gelebilir.

On 7 December 2017 a critical milestone was reached, not when a computer defeated a human at chess – that's old news – but when Google's AlphaZero program defeated the Stockfish 8 program. Stockfish 8 was the world's computer chess champion for 2016. It had access to centuries of accumulated human experience in chess, as well as to decades of computer experience. It was able to calculate 70 million chess positions per second. In contrast, AlphaZero performed only 80,000 such calculations per second, and its human creators never taught it any chess strategies – not even standard openings. Rather, AlphaZero used the latest machine-learning principles to self-learn chess by playing against itself. Nevertheless, out of a hundred games the novice AlphaZero played against Stockfish, AlphaZero won twenty-eight and tied seventy-two. It didn't lose even once. Since AlphaZero learned nothing from any human, many of its winning moves and strategies seemed unconventional to human eyes. They may well be considered creative, if not downright genius.

Can you guess how long it took AlphaZero to learn chess from scratch, prepare for the match against Stockfish, and develop its genius instincts? Four hours. That's not a typo. For centuries, chess was considered one of the crowning glories of human intelligence. AlphaZero went from utter ignorance to creative mastery in four hours, without the help of any human guide.18

AlphaZero is not the only imaginative software out there. Many programs now routinely outperform human chess players not just in brute calculation, but even in 'creativity'. In human-only chess tournaments, judges are constantly on the lookout for players who try to cheat by secretly getting help from computers. One of the ways to catch cheats is to monitor the level of originality players display. If they play an exceptionally creative move, the judges will often suspect that this cannot possibly be a human move – it must be a computer move. At least in chess, creativity is already the trademark of computers rather than humans! Hence if chess is our coal-mine canary, we are duly warned that the canary is dying. What is happening today to human–AI chess teams might happen down the road to human–AI teams in policing, medicine and banking too.19

7 Aralık 2017'de kritik bir dönüm noktasına gelindi: bir bilgisayarın bir insanı yenmesi değildi söz konusu olan (satrançta bunun herhangi bir haber değeri kalmadı), Google'ın AlphaZero programının Stockfish 8 programını yenmesiydi. Stockfish 8, 2016 yılının bilgisayarlar arası satranç şampiyonu. İnsanlardan gelen yüzlerce yıllık satranç deneyiminin yanı sıra onca yıllık bilgisayar deneyimine de erişimi vardı. Saniyede 70 milyon satranç hamlesi hesaplayabiliyordu. Oysa AlphaZero saniyede sadece 80 bin hamle hesapla yapabiliyordu ve insan yaratıcıları kendisine hiçbir satranç stratejisi öğretmemişti; standart açılışları bile. Onun yerine AlphaZero en son makine öğrenmesi prensiplerini kullanarak satrancı kendi kendine oynayarak öğrenmişti. Çaylak AlphaZero buna rağmen Stockfish karşısında yüz oyundan yirmi sekizini kazandı ve yetmiş ikisinde de berabere kalmayı başardı. Bir kere bile yenilmedi. AlphaZero insanlardan hiçbir şey öğrenmediği için kazanmasını sağlayan hamleler ve stratejiler insanlara sıradışı geldi. Bütünüyle dahice olmanın ötesinde yaratıcıydı da.

AlphaZero'nun sıfırdan satranç öğrenip Stockfish'le karşılaşmaya hazırlanması ve böylesine dahice içgüdüler geliştirmesi ne kadar sürdü dersiniz? Dört saat. Bu bir yazım hatası değil. Satranç yüzyıllar boyunca insan zekâsının en parlak örneklerinden biri sayılmıştır. AlphaZero kara cahillikten yaratıcı usta statüsüne dört saatte, hiçbir insanın yardımı olmaksızın ulaştı.'8

Ortadaki tek yaratıcı yazılım AlphaZero değil. Artık pek çok program sadece kaba hesap açısından değil "yaratıcılık" açısından da insanlara her zaman üstün geliyor. Sadece insanların yarıştığı satranç turnuvalarında hakemler gizlice bilgisayar yardımı alarak hile yapmaya çalışan oyuncu var mı diye tetiktedirler. Hilebazları yakalamanın yollarından biri de oyuncuların sergilediği özgünlük seviyesini takip etmektir. Oldukça yaratıcı bir hamle yapıldığında, hakemler çoğunlukla bunun insan işi olamayacağından, bilgisayar tarafından yapılmış bir hamle olması gerektiğinden kuşkulanıyorlar. En azından satranç alanında, yaratıcılık bilgisayarların alametifarikası haline geldi! Satrancı bir çeşit felaket habercisi sayarsak, uyarı sinyali verilmiştir diyebiliriz. Günümüzde satranç oynayan insan-yapay zekâ ekiplerinin başına gelen, ilerde asayiş, tıp ve bankacılık alanlarında oluşturulacak insan-yapay zekâ ekiplerinin de başına gelebilir.'9

Consequently, creating new jobs and retraining people to fill them will not be a one-off effort. The AI revolution won't be a single watershed event after which the job market will just settle into a new equilibrium. Rather, it will be a cascade of ever-bigger disruptions. Already today few employees expect to work in the same job for their entire life.20 By 2050, not just the idea of 'a job for life', but even the idea of 'a profession for life' might seem antediluvian.

Even if we could constantly invent new jobs and retrain the workforce, we may wonder whether the average human will have the emotional stamina necessary for a life of such endless upheavals. Change is always stressful, and the hectic world of the early twenty-first century has produced a global epidemic of stress.21 As the volatility of the job market and of individual careers increases, would people be able to cope? We would probably need far more effective stress-reduction techniques – ranging from drugs through neuro-feedback to meditation – to prevent the Sapiens mind from snapping. By 2050 a 'useless' class might emerge not merely because of an absolute lack of jobs or lack of relevant education, but also because of insufficient mental stamina.

Obviously, most of this is just speculation. At the time of writing – early 2018 – automation has disrupted many industries but it has not resulted in massive unemployment. In fact, in many countries, such as the USA, unemployment is at a historical low. Nobody can know for sure what sort of impact machine learning and automation will have on different professions in the future, and it is extremely difficult to estimate the timetable of relevant developments, especially as they depend on political decisions and cultural traditions as much as on purely technological breakthroughs. Thus even after self-driving vehicles prove themselves safer and cheaper than human drivers, politicians and consumers might nevertheless block the change for years, perhaps decades.

Sonuç olarak, yeni meslekler yaratılması ve bu mesleklere atanacak insanların eğitilmesi için tek seferlik bir çaba yeterli değil. Yapay zekâ devrimi peşi sıra yeni bir yerleşik iş piyasası dengesinin kurulduğu tek seferlik bir dönüm noktası değil. Aksine daha büyük sıçramaların önünü açacak bir kırılma. Çalışanlar şimdi bile tüm hayatlarını tek bir işte çalışarak geçirmeyi beklemiyor.20 2050'ye gelindiğinde "ömür boyu tek meslek" kavramının yanı sıra "ömür boyu tek uzmanlık" kavramı da fi tarihinden kalma bir olgu muamelesi görebilir.

Durmadan yeni meslekler icat edip işgücünü baştan eğitebilsek bile, ortalama insanın sonu gelmeyen iniş çıkışlarla dolu bir hayatın gerektirdiği duygusal dayanıklılığa sahip olup olamayacağı şüphe götürür. Değişim her daim stres kaynağıdır ve 21. yüzyılın başlarında yaşanan çalkantılı dönem de küresel bir stres salgınına yol açtı.2' İnsanlar iş piyasası ve bireysel kariyerlerdeki gelip geçiciliğin daha da artmasıyla başa çıkabilecek mi? Büyük ihtimalle Sapiens'in zihnini ayakta tutabilmek için ilaçlar ve sinirsel geribildirim yöntemlerinden meditasyona uzanan bir yelpazede, çok daha etkin stres azaltma tekniklerine ihtiyaç duyacağız. 2050'ye gelindiğinde sadece hiçbir iş olmadığından ya da uygun eğitim eksikliğinden kaynaklanmayan, aynı zamanda zihinsel dayanma gücünün yetersizliğine bağlı bir "işlevsiz" sınıf ortaya çıkabilir.

Elbette bunların çoğu varsayımdan ibaret. 2018'in başında bu satırlar kaleme alınırken, otomasyon pek çok endüstriye sirayet ettiği halde kitlesel işsizliğe yol açmış değil. Esasen ABD gibi pek çok ülkede işsizlik oranı en düşük seviyelerinde seyrediyor. Kimse yapay zekâ ve otomasyonun gelecekte farklı meslekler üzerinde ne gibi bir etki yaratacağını tam olarak bilemez ve bu konularla ilişkili gelişmelerin takvimini kestirmek son derece zor; özellikle de tamamıyla teknolojik atılımlara bağlı olduğu kadar siyasi kararlara ve kültürel geleneklere de bağlı olduğu için. Bu yüzden otonom arabaların insan sürücülerden daha emniyetli ve ucuz olduğu anlaşılsa bile siyasetçiler ve tüketiciler bütün bunlara rağmen yıllarca ve hatta onlarca yıl boyunca değişimin önüne taş koyabilir.

However, we cannot allow ourselves to be complacent. It is dangerous just to assume that enough new jobs will appear to compensate for any losses. The fact that this has happened during previous waves of automation is absolutely no guarantee that it will happen again under the very different conditions of the twenty-first century. The potential social and political disruptions are so alarming that even if the probability of systemic mass unemployment is low, we should take it very seriously.

In the nineteenth century the Industrial Revolution created new conditions and problems that none of the existing social, economic and political models could cope with. Feudalism, monarchism and traditional religions were not adapted to managing industrial metropolises, millions of uprooted workers, or the constantly changing nature of the modern economy. Consequently humankind had to develop completely new models – liberal democracies, communist dictatorships and fascist regimes – and it took more than a century of terrible wars and revolutions to experiment with these models, separate the wheat from the chaff, and implement the best solutions. Child labour in Dickensian coal mines, the First World War and the Great Ukrainian Famine of 1932–3 constituted just a small part of the tuition fees humankind paid.

The challenge posed to humankind in the twenty-first century by infotech and biotech is arguably much bigger than the challenge posed in the previous era by steam engines, railroads and electricity. And given the immense destructive power of our civilisation, we just cannot afford more failed models, world wars and bloody revolutions. This time around, the failed models might result in nuclear wars, genetically engineered monstrosities, and a complete breakdown of the biosphere. Consequently, we have to do better than we did in confronting the Industrial Revolution.

Ancak kayıtsız kalmak gibi bir seçeneğimiz yok. Kaybedilenlerin yerine yeterli sayıda yeni meslek çıkacağını varsaymak tehlikelidir. Önceki otomasyon dalgalarında böyle olmuş olması, 21. yüzyılın bambaşka koşullarında da öyle olacağı anlamına kesinlikle gelmiyor. Potansiyel toplumsal ve siyasal kırılmalar o denli endişe verici ki sistemik kitlesel işsizlik olasılığını, düşük dahi olsa, fazlasıyla ciddiye almamız şart.

Sanayi Devrimi 19. yüzyılda mevcut toplumsal, ekonomik ve siyasi modellerinin hiçbirinin başa çıkamadığı yeni koşullar ve sorunlar yarattı. Feodalizm, monarşizm ve geleneksel dinler sanayileşmiş metropolleri, yerinden edilen milyonlarca işçiyi ya da modern ekonominin durmadan değişen doğasını idare etmeye uygun değildi. Bu sebeple insanlığın liberal demokrasiler, komünist diktatörlükler ve faşist rejimler gibi bütünüyle yeni modeller geliştirmesi gerekti ve bu modelleri tecrübe etmek, sapla samanı ayırmak ve en iyi çözümleri yürürlüğe sokmak için yüz yılı aşkın bir süre korkunç savaşlar ve devrimler yaşandı. Dickens romanlarında anlatılan çocuk işçiler, 1. Dünya Savaşı ve 1932 ila 1933 yıllarında Ukrayna'da yaşanan Büyük Kıtlık insanlığın ödediği bedellerin yalnızca küçük bir kısmıydı.

Bilişim teknolojileri ve biyoteknolojinin 21. yüzyılda insanlığın önüne çıkardığı zorluklar muhtemelen önceki yüzyılda buhar makinelerinin, tren yollarının ve elektriğin çıkardığı zorluklardan çok daha büyük. Ve medeniyetimizin muazzam yıkıcı gücünü hesaba katarsak daha fazla başarısız modeli, dünya savaşını ya da kanlı devrimleri kaldırmayı göze alamayız. Bu defa başarısız modellerin sonu nükleer savaşlar, genetiğiyle oynanmış canavarlar ve biyosferin tamamen iflası olabilir. Bu yüzden Sanayi Devrimi'nin zorlukları karşısında gösterdiğimiz çabanın fazlasını göstermemiz gerekiyor.

From exploitation to irrelevance

Potential solutions fall into three main categories: what to do in order to prevent jobs from being lost; what to do in order to create enough new jobs; and what to do if, despite our best efforts, job losses significantly outstrip job creation.

Preventing job losses altogether is an unattractive and probably untenable strategy, because it means giving up the immense positive potential of AI and robotics. Nevertheless, governments might decide to deliberately slow down the pace of automation, in order to lessen the resulting shocks and allow time for readjustments. Technology is never deterministic, and the fact that something can be done does not mean it must be done. Government regulation can successfully block new technologies even if they are commercially viable and economically lucrative. For example, for many decades we have had the technology to create a marketplace for human organs, complete with human 'body farms' in underdeveloped countries and an almost insatiable demand from desperate affluent buyers. Such body farms could well be worth hundreds of billions of dollars. Yet regulations have prevented free trade in human body parts, and though there is a black market in organs, it is far smaller and more circumscribed than what one could have expected.22

Slowing down the pace of change may give us time to create enough new jobs to replace most of the losses. Yet as noted earlier, economic entrepreneurship will have to be accompanied by a revolution in education and psychology. Assuming that the new jobs won't be just government sinecures, they will probably demand high levels of expertise, and as AI continues to improve, human employees will need to repeatedly learn new skills and change their profession. Governments will have to step in, both by subsidising a lifelong education sector, and by providing a safety net for the inevitable periods of transition. If a forty-year-old ex-drone pilot takes three years to reinvent herself as a designer of virtual worlds, she may well need a lot of government help to sustain herself and her family during that time. (This kind of scheme is currently being pioneered in Scandinavia, where governments follow the motto 'protect workers, not jobs'.)

Sömürüden işlevsizliğe

Potansiyel çözümler üç ana sınıfa ayrılıyor: mesleklerin kaybolmaması için ne yapmak gerekiyor, yeterli sayıda yeni mesleğin yaratılması için ne yapmak gerekiyor ve tüm çabalarımıza rağmen kaybedilen mesleklerin sayısı, yaratılan mesleklerin sayısını aşarsa ne yapmak gerekiyor.

Meslek kaybını bütünüyle engellemek gibi bir stratejinin ne cazip ne de savunulur bir tarafı var çünkü bu stratejiyi benimsemek, yapay zekâyla robot biliminin muazzam olumlu potansiyelini bir kenara atmak demek. Devletler buna rağmen, cereyan edecek sarsıntıları azaltmak ve uyum sağlanmasına zaman tanımak için otomasyonun hızını kasten yavaşlatabilirler. Teknoloji hiçbir zaman belirleyici değildir ve bir şeyin yapılabiliyor olması illa yapılması gerektiği anlamına gelmez. Hükümet düzenlemeleri ticari olarak uygun ve ekonomik açıdan kazançlı olsa da yeni teknolojilerin önünü tıkayabilir. Örneğin az gelişmiş ülkelerde "beden çiftlikleri" kurarak, çaresiz ama varlıklı alıcıların yarattığı ve doyma ihtimali pek bulunmayan bir talep barındıran, insan organları piyasası yaratabilecek teknolojiye onlarca yıldır sahibiz. Bu tarz beden çiftlikleri milyarlarca dolar edebilir. Yine de insan bedeni parçalarının serbestçe alınıp satılması yasal düzenlemelerle engellenmiştir ve organ ticareti yapılan bir karaborsa bulunsa da tahmininizden çok daha küçük çaplıdır.22

Değişimin hızını yavaşlatmak, kaybedilecek mesleklerin yerine yeterli sayıda yeni meslek koymak için zaman kazandırabilir. Ancak daha önce de belirttiğim gibi ekonomik girişimciliğin eğitim ve psikoloji alanlarında bir devrimle desteklenmesi gerek. Yeni işlerin iyi maaşlı devlet memurluklarından ibaret olmayacağını varsayarsak, bu işler büyük ihtimalle yüksek düzeyde uzmanlık gerektirecek ve yapay zekâ gelişmeyi sürdürdüğü müddetçe çalışan insanların mütemadiyen yeni beceriler kazanması ve mesleklerini değiştirmesi icap edecek. Hükümetlerin devreye girip hem yaşam boyu eğitim sektörünü güçlendirmesi hem de kaçınılmaz geçiş dönemleri için bir güvenlik ağı sağlaması lazım. Kırk yaşındaki eski bir insansız hava aracı pilotunun sanal dünya tasarımcısı olarak kendini yeniden yaratması üç sene alacaksa, bu süre zarfında kendisini ve ailesini geçindirebilmek için yüklü bir devlet desteğine ihtiyaç duyacaktır. (Günümüzde İskandinavya'da bu tarz bir uygulama mevcut. İskandinav devletleri "meslekleri değil çalışanları koru" prensibiyle hareket ediyor.)

Yet even if enough government help is forthcoming, it is far from clear whether billions of people could repeatedly reinvent themselves without losing their mental balance. Hence, if despite all our efforts a significant percentage of humankind is pushed out of the job market, we would have to explore new models for post-work societies, post-work economies, and post-work politics. The first step is to honestly acknowledge that the social, economic and political models we have inherited from the past are inadequate for dealing with such a challenge.

Take, for example, communism. As automation threatens to shake the capitalist system to its foundation, one might suppose that communism could make a comeback. But communism was not built to exploit that kind of crisis. Twentieth-century communism assumed that the working class was vital for the economy, and communist thinkers tried to teach the proletariat how to translate its immense economic power into political clout. The communist political plan called for a working-class revolution. How relevant will these teachings be if the masses lose their economic value, and therefore need to struggle against irrelevance rather than against exploitation? How do you start a working-class revolution without a working class?

Some may argue that humans could never become economically irrelevant, because even if they cannot compete with AI in the workplace, they will always be needed as consumers. However, it is far from certain that the future economy will need us even as consumers. Machines and computers could do that too. Theoretically, you can have an economy in which a mining corporation produces and sells iron to a robotics corporation, the robotics corporation produces and sells robots to the mining corporation, which mines more iron, which is used to produce more robots, and so on. These corporations can grow and expand to the far reaches of the galaxy, and all they need are robots and computers – they don't need humans even to buy their products.

Ancak yeterli devlet yardımı gelecek olsa bile milyarlarca insan akli dengesini yitirmeden kendini sürekli yeni baştan yaratabilecek mi, işte bu belli değil. Bu yüzden insanlığın dikkate değer bir kısmı tüm çabalarımıza rağmen iş dünyasının dışına atılırsa, iş sonrası toplumlar, iş sonrası ekonomiler ve iş sonrası politikalar için yeni modeller arayışına girmek zorunda kalırız. İlk adım geçmişten miras aldığımız toplumsal, ekonomik ve siyasal modellerin böyle bir zorlukla baş etmeye elverişli olmadığını dürüstlükle kabul etmek.

Örneğin komünizmi düşünün. Otomasyon kapitalist sistemi temelden sarsmakla tehdit ettiği için insanın aklında komünizmin geri gelmesi olasılığı beliriyor. Ama komünizm bu türden bir krizden istifade etmek adına ortaya çıkmadı. 20. yüzyıl komünizmi işçi sınıfının ekonomi için hayati önem teşkil ettiğine hükmetmişti ve komünist düşünürler proletaryaya bu muazzam ekonomik gücü siyasi bir yumruğa nasıl çevirebileceklerini öğretmeye çalışmıştı. Komünist siyasi plan işçi sınıfı devrimini gerektiriyordu. Kitleler ekonomik kifayetini yitirir ve sömürülmekle değil de işlevsizlikle boğuşmaya başlarsa bu öğretiler ne denli işlevsel olur? İşçi sınıfı olmadan işçi sınıfı devrimi nasıl gerçekleştirilebilir?

Kimileri insanların ekonomik işlevini asla yitirmeyeceğini çünkü iş ortamında yapay zekâyla yarışamayacak olsalar da tüketici olarak her zaman insana ihtiyaç duyulacağını iddia edebilir. Ancak geleceğin ekonomisinde bize tüketici olarak ihtiyaç duyulup duyulmayacağı bile meçhul. Bu görevi pekâlâ makineler ve bilgisayarlar da yerine getirebilir. Teoride demir üreten bir maden işletmesinin bu demiri robot fabrikasına satması ve robot fabrikasının da robot üretip bu robotları maden işletmesine satması, böylece daha fazla robot üretilmesi için daha çok demir çıkarılması ve bunun bu şekilde devam etmesi mümkün. Bu şirketler büyüyüp evrenin ücra köşelerine kadar yayılabilir ve bunun için tek ihtiyaçları robotlar ve bilgisayarlardır; insanlara ürünleri almaları için bile ihtiyaç duymazlar.

Indeed, already today computers and algorithms are beginning to function as clients in addition to producers. In the stock exchange, for example, algorithms are becoming the most important buyers of bonds, shares and commodities. Similarly in the advertisement business, the most important customer of all is an algorithm: the Google search algorithm. When people design Web pages, they often cater to the taste of the Google search algorithm rather than to the taste of any human being.

Algorithms obviously have no consciousness, so unlike human consumers, they cannot enjoy what they buy, and their decisions are not shaped by sensations and emotions. The Google search algorithm cannot taste ice cream. However, algorithms select things based on their internal calculations and built-in preferences, and these preferences increasingly shape our world. The Google search algorithm has a very sophisticated taste when it comes to ranking the Web pages of ice-cream vendors, and the most successful ice-cream vendors in the world are those that the Google algorithm ranks first – not those that produce the tastiest ice cream.

I know this from personal experience. When I publish a book, the publishers ask me to write a short description that they use for publicity online. But they have a special expert, who adapts what I write to the taste of the Google algorithm. The expert goes over my text, and says 'Don't use this word – use that word instead. Then we will get more attention from the Google algorithm.' We know that if we can just catch the eye of the algorithm, we can take the humans for granted.

So if humans are needed neither as producers nor as consumers, what will safeguard their physical survival and their psychological well-being? We cannot wait for the crisis to erupt in full force before we start looking for answers. By then it will be too late. In order to cope with the unprecedented technological and economic disruptions of the twenty-first century, we need to develop new social and economic models as soon as possible. These models should be guided by the principle of protecting humans rather than jobs. Many jobs are uninspiring drudgery, not worth saving. Nobody's life-dream is to be a cashier. What we should focus on is providing for people's basic needs and protecting their social status and self-worth.

Doğrusu günümüzde bile bilgisayarlar ve algoritmalar üreticiliğe ilaveten müşteri işlevi de görmeye başladı. Misal algoritmalar, borsadaki en önemli hisse senedi ve mal alıcıları statüsüne yükselme yolunda. Benzer şekilde reklam sektörünün en önemli müşterisi de bir algoritma: Google'ın arama motoru algoritması. İnsanlar İnternet sitesi tasarlarken genellikle herhangi bir insanın değil Google'ın arama motoru algoritmasının beğenilerine hitap ediyor.

Elbette algoritmaların bilinci yok, o yüzden de satın aldıkları şeyin tadını çıkaramıyor, tercihlerini duyu ve duygular doğrultusunda yapmıyorlar. Google arama motoru algoritması dondurmanın tadına bakamıyor. Algoritmalar seçimlerini, daha ziyade dahili hesaplamalar ve yüklenmiş hazır tercihler doğrultusunda yapıyorlar ve bu tercihler günbegün dünyamızı daha çok şekillendiriyor. Google arama motoru algoritması dondurma firmalarının İnternet sitelerini derecelendirme hususunda çok sofistike bir zevke sahip ve dünyanın en başarılı dondurma firmaları, tadı en güzel dondurmayı üretenler değil Google algoritmasının en üst sıraya koydukları.

Durumun böyle olduğunu kendi deneyimlerimden biliyorum. Bir kitap yayımlayacağım zaman yayıncım benden kitabın çevrimiçi ortamda yer alacak tanıtımı için kısa bir yazı kaleme almamı istiyor. Ama yayınevinde yazdıklarımı Google algoritmasının zevkine uygun hale getirmek için çalışan bir uzman var. Bu uzman metnimin üzerinden geçip, "Bu kelimeyi kullanma; onun yerine şunu kullan. Bu sayede Google algoritmasının daha çok dikkatini çekeriz," diyor. Biliyoruz ki algoritmanın ilgisini çekebilirsek insanların ilgisini çekmek işten bile değil.

Peki, madem insanlara ne üretici ne de tüketici sıfatıyla ihtiyaç var, insanların fiziksel olarak hayatta kalmaları ve psikolojik sağlıkları nasıl korunacak? Bu soruya cevap aramak için krizin patlak vermesini bekleyemeyiz. O noktaya gelindiğinde iş işten geçmiş olacaktır. 21. yüzyılın eşi benzeri görülmemiş teknolojik ve ekonomik kırılmalarıyla başa çıkabilmek için bir an önce yeni toplumsal ve ekonomik modeller geliştirmeliyiz. Bu modellerin meslekleri değil insanları koruma ilkesi çerçevesinde şekillenmesi gerek. Pek çok meslek tatsız tuzsuz angarya işler sınıfına giriyor zaten ve o meslekler kurtarılmayı hak etmiyor. Kasiyerlik kimsenin rüyalarını süsleyen bir iş değil. Odaklanmamız gereken insanların temel ihtiyaçlarını karşılayıp sosyal statü ve onurlarını korumak olmalıdır.

One new model, which is gaining increasing attention, is universal basic income. UBI proposes that governments tax the billionaires and corporations controlling the algorithms and robots, and use the money to provide every person with a generous stipend covering his or her basic needs. This will cushion the poor against job loss and economic dislocation, while protecting the rich from populist rage.23 A related idea proposes to widen the range of human activities that are considered to be 'jobs'. At present, billions of parents take care of children, neighbours look after one another, and citizens organise communities, without any of these valuable activities being recognised as jobs. Maybe we need to turn a switch in our minds, and realise that taking care of a child is arguably the most important and challenging job in the world. If so, there won't be a shortage of work even if computers and robots replace all the drivers, bankers and lawyers. The question is, of course, who would evaluate and pay for these newly recognised jobs? Assuming that six-month-old babies will not pay a salary to their mums, the government will probably have to take this upon itself. Assuming, too, that we will like these salaries to cover all of a family's basic needs, the end result will be something that is not very different from universal basic income.

Alternatively, governments could subsidise universal basic services rather than income. Instead of giving money to people, who then shop around for whatever they want, the government might subsidise free education, free healthcare, free transport and so forth. This is in fact the utopian vision of communism. Though the communist plan to start a working-class revolution might well become outdated, maybe we should still aim to realise the communist goal by other means?

It is debatable whether it is better to provide people with universal basic income (the capitalist paradise) or universal basic services (the communist paradise). Both options have advantages and drawbacks. But no matter which paradise you choose, the real problem is in defining what 'universal' and 'basic' actually mean.

Evrensel temel gelir gittikçe daha çok ilgi uyandıran yeni bir model. Bu modele göre devletler, algoritma ve robotları kontrol eden milyarderler ve şirketlerden aldıkları vergileri herkesin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yetecek dolgun bir ödeneği finanse etmek için kullanıyor. Bu sayede yoksullar iş kaybı ve ekonomik açıdan müşkül durumda kalmaya karşı desteklenirken, zenginler de halkın öfkesinden korunuyor.23 Bununla bağlantılı bir başka görüş de "meslekler" addedilen insan faaliyetlerinin kapsamını genişletmeyi öngörüyor. Günümüzde milyarlarca ebeveyn çocuklarına bakıyor, komşular birbirine kol kanat geriyor ve vatandaşlar kolektifler kuruyor. Bu faaliyetlerin hiçbiri meslek olarak kabul edilmiyor. Belki de kafa yapımızı değiştirip çocuk bakımının muhtemelen dünyanın en önemli ve zor işi olduğunun farkına varmamız gerekiyordur. Bu durumda bilgisayarlar ve robotlar tüm şoförlerin, bankacıların ve avukatların yerine geçse de iş sıkıntısı yaşanmayacaktır. Tabii ortaya, meslek olarak kabul edilecek bu görevleri kimin değerlendireceği ve karşılığını kimin vereceği sorusu çıkıyor. Altı aylık bebeklerin annelerini maaşa bağlayamayacağını düşünürsek, sorumluluk devlete kalacak demektir. Verilecek maaşın tüm ailenin temel ihtiyaçlarını karşılamasının arzulanacağını da hesaba katarsak, ortaya çıkan sonuç evrensel temel gelirden pek de farklı değil.

Öte yandan devletler evrensel temel gelir yerine hizmet uygulamasını finanse edebilir. İnsanlara istedikleri şekilde harcayacakları bir maaş vermek yerine bedava eğitim, bedava sağlık hizmeti, bedava ulaşım gibi hizmetler sağlanabilir. Bu esasen ütopik bir komünizm tasavvuru. İşçi sınıfı devrimini başlatma fikri miadını doldurmuş olsa da komünizmin amacını başka şekillerde gerçekleştirmeyi hedefleyemez miyiz?

İnsanlara evrensel temel gelir (kapitalist cennet) sağlanması mı, evrensel temel hizmet (komünist cennet) sunulması mı daha iyidir, tartışılır. Her iki seçeneğin de avantajları ve eksiklikleri var tabii. Ama hangi cenneti tercih ederseniz edin, mesele "evrensel" ve "temel" kavramlarının gerçekten ne ifade ettiğinde düğümleniyor.

What is universal?

When people speak about universal basic support – whether in the shape of income or services – they usually mean national basic support. Hitherto, all UBI initiatives have been strictly national or municipal. In January 2017, Finland began a two-year experiment, providing 2,000 unemployed Finns with 560 euros a month, irrespective of whether they find work or not. Similar experiments are under way in the Canadian province of Ontario, in the Italian city of Livorno, and in several Dutch cities.24 (In 2016 Switzerland held a referendum on instituting a national basic income scheme, but voters rejected the idea.25)

The problem with such national and municipal schemes, however, is that the main victims of automation may not live in Finland, Ontario, Livorno or Amsterdam. Globalisation has made people in one country utterly dependent on markets in other countries, but automation might unravel large parts of this global trade network with disastrous consequences for the weakest links. In the twentieth century, developing countries lacking natural resources made economic progress mainly by selling the cheap labour of their unskilled workers. Today millions of Bangladeshis make a living by producing shirts and selling them to customers in the United States, while people in Bangalore earn their keep in call centres dealing with the complaints of American customers.26

Yet with the rise of AI, robots and 3-D printers, cheap unskilled labour would become far less important. Instead of manufacturing a shirt in Dhaka and shipping it all the way to the US, you could buy the shirt's code online from Amazon, and print it in New York. The Zara and Prada stores on Fifth Avenue could be replaced by 3-D printing centres in Brooklyn, and some people might even have a printer at home. Simultaneously, instead of calling customer services in Bangalore to complain about your printer, you could talk with an AI representative in the Google cloud (whose accent and tone of voice are tailored to your preferences). The newly unemployed workers and call-centre operators in Dhaka and Bangalore don't have the education necessary to switch to designing fashionable shirts or writing computer code – so how will they survive?

Evrensel ne demek?

İster gelir ister hizmet şeklinde olsun evrensel temel destek dendiğinde kastedilen genel olarak ulusal temel destektir. Şimdiye dek tüm evrensel temel gelir girişimleri ya ulusal ya da bölgeseldi. Finlandiya, Ocak 2017'de iki senelik bir deney başlatarak 2000 işsiz Finlandiya ya iş bulup bulmamalarından bağımsız olarakayda56o avro ödemeye başladı. Kanada'nın Ontario eyaletinde, İtalya'nın Livorno şehrinde ve çeşitli Hollanda kentlerinde buna benzer deneyler yapılacak.24 (2016'da İsviçre'de milli temel gelir uygulaması başlatılsın mı diye referandum yapıldı ama seçmenler bunu reddettik)

Ancak bu tarz ulusal ve bölgesel uygulamalara ilişkin sorun şu ki otomasyon mağdurları Finlandiya, Ontario, Livorno ya da Amsterdam'da yaşamıyor olabilir. Küreselleşme bir ülkenin insanlarını bütünüyle başka ülkelerin piyasalarına tabi kıldı ama otomasyon bu küresel ticaret ağının geniş kesimlerini zayıf halkalara yıkıcı zararlar verecek şekilde dağıtabilir. 20. yüzyılda doğal kaynaklardan yoksun gelişmekte olan ülkeler, ağırlıklı olarak vasıfsız işçilerinin ucuz işgücünü satarak ekonomik ilerleme katetmişti. Günümüzde milyonlarca Bangladeşli ürettikleri tişörtleri ABD'li müşterilere satarak, Bangalor'da yaşayanlar çağrı merkezlerinde ABD'li müşterilerin şikâyetleriyle boğuşarak geçiniyor.26

Ancak yapay zekâ, robot ve 3-D yazıcıların yükselişe geçmesiyle ucuz vasıfsız emek gücü çok daha az önem taşıyacak. Tişörtleri Dakka'da imal edip bunların ABD'ye nakledilmesiyle uğraşmak yerine Amazon'dan satın alıp New York'ta çıktısını alabileceksiniz. Beşinci Cadde' deki Zara ve Prada mağazalarının yerini Brooklyn'deki 3-D yazıcı merkezleri alabilir ve bu tarz yazıcılar kimilerinin evlerinde bile bulunabilir. Aynı zamanda yazıcınız hakkında şikâyette bulunmak için Bangalor'daki çağrı merkezini değil Google bulutunda duran, aksanı ve ses tonu tercihlerinize göre şekillendirilmiş yapay zekâ temsilciyle konuşabilirsiniz. Dakka ve Bangalor'da işsiz kalacak işçilerin ve çağrı merkezi operatörlerinin son moda tişörtler tasarlamaya ya da bilgisayar kodu yazmaya uygun bir eğitimi yok, o halde nasıl hayatta kalacaklar?

If AI and 3-D printers indeed take over from the Bangladeshis and Bangalorians, the revenues that previously flowed to South Asia will now fill the coffers of a few tech-giants in California. Instead of economic growth improving conditions all over the world, we might see immense new wealth created in hi-tech hubs such as Silicon Valley, while many developing countries collapse.

Of course, some emerging economies – including India and Bangladesh – might advance fast enough to join the winning team. Given enough time, the children or grandchildren of textile workers and call-centre operators might well become the engineers and entrepreneurs who build and own the computers and 3-D printers. But the time to make such a transition is running out. In the past, cheap unskilled labour has served as a secure bridge across the global economic divide, and even if a country advanced slowly, it could expect to reach safety eventually. Taking the right steps was more important than making speedy progress. Yet now the bridge is shaking, and soon it might collapse. Those who have already crossed it – graduating from cheap labour to high-skill industries – will probably be OK. But those lagging behind might find themselves stuck on the wrong side of the chasm, without any means of crossing over. What do you do when nobody needs your cheap unskilled labourers, and you don't have the resources to build a good education system and teach them new skills?27

What then will be the fate of the stragglers? American voters might conceivably agree that taxes paid by Amazon and Google for their US business could be used to give stipends or free services to unemployed miners in Pennsylvania and jobless taxi-drivers in New York. However, would American voters also agree that these taxes should be sent to support unemployed people in places defined by President Trump as 'shithole countries'?28 If you believe that, you might just as well believe that Santa Claus and the Easter Bunny will solve the problem.

Yapay zekâlar ve 3-D yazıcılar gerçekten de Bangladeşlilerin ve Bangalor-luların işlerini ellerinden alırsa, daha önceden Güney Asya'ya akın eden hasılatlar Kaliforniya'daki birkaç teknoloji devinin kasalarına dolmaya başlar. Ekonomik büyüme dünya çapında iyileşmeye sebep olacağına Silikon Vadisi gibi ileri teknoloji merkezlerinde muazzam bir yeni sermayenin birikmesine ve gelişmekte olan ülkelerin çökmesine yol açabilir.

Tabii ki Hindistan ve Bangladeş gibi kimi yeni gelişen ekonomilerin kazanan takıma katılmalarını sağlayacak bir hızla ilerleme kaydetmesi de mümkün. Yeterince zaman geçtikten sonra tekstil işçilerinin ve çağrı merkezi operatörlerinin çocukları veya torunları bilgisayarların ve 3-D yazıcıların üreticisi ve sahibi girişimciler haline pekâlâ gelebilir. Fakat bu geçiş için gerekli vakit daralıyor. Geçmişte ucuz vasıfsız işgücü küresel ekonomik uçurumu güvenli bir şekilde katetmeye yarayan bir köprü görevi görmüştü. Bir ülke yavaş gelişme hızına rağmen sonunda sağlam bir noktaya ulaşabileceği beklentisi taşıyabiliyordu. Doğru adımlar atmak hızlı kalkınmadan daha önemliydi. Ancak artık köprü sallantıda ve kısa süre içinde yıkılabilir. Ucuz işgücünden yüksek beceri gerektiren endüstrilere terfi ederek köprüyü geçmiş olanlar muhtemelen paçayı sıyıracak. Ama geride kalanlar kendilerini, karşı tarafa geçme umudu olmaksızın, uçurumun yanlış tarafında bulabilir. Kimse ucuz ve vasıfsız işçilerinize ihtiyaç duymuyorsa ve siz de iyi bir eğitim sistemi kurup işçilerinize yeni beceriler kazandırmak için gerekli kaynaklara sahip değilseniz ne yapacaksınız?27

Sona kalanların sonu ne olacak? ABD'li seçmenler Amazon ve Google şirketlerinin ödediği vergilerin Pennsylvania' daki işsiz madencilere ve New York'taki işsiz taksicilere aylık ya da hizmet olarak sunulmasını onaylayabilir elbette. Peki ya ABD'li seçmenler, aynı vergilerin Başkan Trump'ın "bok çukuru" tabir ettiği ülkelerde yaşayan işsiz insanlara destek olmak için gönderilmesini de onaylar mı?28 Böyle bir şeyin olabileceğine inanmakla Noel Baba ve Paskalya Tavşanı'nın sorunu çözeceğine inanmak arasında pek bir fark yok.

What is basic?

Universal basic support is meant to take care of basic human needs, but there is no accepted definition for that. From a purely biological perspective, a Sapiens needs just 1,500–2,500 calories per day in order to survive. Anything more is a luxury. Yet over and above this biological poverty line, every culture in history defined additional needs as 'basic'. In medieval Europe, access to church services was seen as even more important than food, because it took care of your eternal soul rather than of your ephemeral body. In today's Europe, decent education and healthcare services are considered basic human needs, and some argue that even access to the Internet is now essential for every man, woman and child. If in 2050 the United World Government agrees to tax Google, Amazon, Baidu and Tencent in order to provide basic support for every human being on earth – in Dhaka as well as in Detroit – how will they define 'basic'?

For example, what does basic education include: just reading and writing, or also composing computer code and playing the violin? Just six years of elementary school, or everything up to a PhD? And what about healthcare? If by 2050 medical advances make it possible to slow down ageing processes and significantly extend human lifespans, will the new treatments be available to all 10 billion humans on the planet, or just to a few billionaires? If biotechnology enables parents to upgrade their children, would this be considered a basic human need, or would we see humankind splitting into different biological castes, with rich superhumans enjoying abilities that far surpass those of poor Homo sapiens?

Temel ne demek?

Evrensel temel destek, temel insani ihtiyaçların karşılanması amacıyla düşünülmüş ama bunun neye tekabül ettiğinin kabul edilmiş bir tanımı yok. Tamamen biyolojik bir açıdan bir Sapiens'in hayatta kalabilmek için günde sadece 1500 ila 2500 kaloriye ihtiyacı var. Daha fazlası lükse giriyor. Ancak tarih boyunca her kültür bu biyolojik yoksulluk sınırını aşan ek ihtiyaçları da "temel" sınıfına dahil etmiş. Ortaçağ Avrupa'sında kilise hizmetlerine erişim yemek ihtiyacından bile önemli addediliyordu çünkü kilise gelip geçici bedeninizi değil ebedi ruhunuzu gözetiyordu. Günümüz Avrupa'sında doğru düzgün bir eğitim ve sağlık hizmeti de temel insani ihtiyaç sayılıyor ve kimileri artık İnternet erişiminin de her erkek, kadın ve çocuk için zaruri olduğunu savunuyor. 2050' de Birleşik Dünya Devleti, Detroit'ten Dakka'ya tüm insanlara temel destek sağlamak adına Google, Amazon, Baidu ve Tencent şirketlerini vergilendirmeye karar verirse, "temel" kavramını nasıl tanımlayacak?

Örneğin temel eğitim ne içeriyor: sadece okuma yazmayı mı yoksa bunun yanı sıra bilgisayar programlama ve keman çalmayı da mı? Sadece altı yıllık ilkokulu mu yoksa doktora seviyesine kadar her şeyi mi? Peki ya sağlık hizmetleri? 2050'ye kadar yaşlanma sürecini yavaşlatabilen ve insan ömrünü önemli ölçüde uzatan tıbbi gelişmeler kaydedilmiş olursa, bu yeni tedavilere on milyar insanın tamamının erişimi sağlanacak mı yoksa bu yeniliklerden sadece birkaç milyarder mi faydalanabilecek? Biyoteknoloji ebeveynlere çocuklarının "sürümünü yükseltme" imkânı sağlarsa bu da temel insani ihtiyaç sayılacak mı yoksa zengin insanüstüler zavallı Homo sapiens'i katbekat aşan becerilerinin tadını çıkardığı bir ortamda, insanlığın farklı biyolojik kastlara ayrıldığını mı göreceğiz?

Whichever way you choose to define ‘basic human needs’, once you provide them to everyone free of charge, they will be taken for granted, and then fierce social competitions and political struggles will focus on non-basic luxuries – be they fancy self-driving cars, access to virtual-reality parks, or enhanced bioengineered bodies. Yet if the unemployed masses command no economic assets, it is hard to see how they could ever hope to obtain such luxuries. Consequently the gap between the rich (Tencent managers and Google shareholders) and the poor (those dependent on universal basic income) might become not merely bigger, but actually unbridgeable.

Hence even if some universal support scheme provides poor people in 2050 with much better healthcare and education than today, they might still be extremely angry about global inequality and the lack of social mobility. People will feel that the system is rigged against them, that the government serves only the super-rich, and that the future will be even worse for them and their children.29

Homo sapiens is just not built for satisfaction. Human happiness depends less on objective conditions and more on our own expectations. Expectations, however, tend to adapt to conditions, including to the condition of other people. When things improve, expectations balloon, and consequently even dramatic improvements in conditions might leave us as dissatisfied as before. If universal basic support is aimed at improving the objective conditions of the average person in 2050, it has a fair chance of succeeding. But if it is aimed at making people subjectively more satisfied with their lot and preventing social discontent, it is likely to fail.

To really achieve its goals, universal basic support will have to be supplemented by some meaningful pursuits, ranging from sports to religion. Perhaps the most successful experiment so far in how to live a contented life in a post-work world has been conducted in Israel. There, about 50% of ultra-Orthodox Jewish men never work. They dedicate their lives to studying holy scriptures and performing religious rituals. They and their families don’t starve partly because the wives often work, and partly because the government provides them with generous subsidies and free services, making sure that they don’t lack the basic necessities of life. That’s universal basic support avant la lettre.30

“Temel insani ihtiyaçlar” neyi içerirse içersin, herkese ücretsiz sunulduğunda çantada keklik sayılacaklar ve kıyasıya toplumsal rekabetler ve siyasi mücadeleler temel ihtiyaç sayılmayan şeyler üzerinden dönmeye devam edecek: şık otonom arabalar, sanal gerçeklik parklarında gezinti ya da biyolojik mühendislik eseri geliştirilmiş bedenler gibi lüksler. Fakat işsiz kitleler ekonomik bir kazanca sahip değilse, bu tür lüksleri elde etmeyi ummaları pek mümkün olamayacak gibi görünüyor. O yüzden zenginler (Tencent yöneticileri ve Google hissedarları) ile fakirler (evrensel temel gelirle geçinenler) arasındaki far kaçılmakla kalmaz kapatılması imkânsız hale gelir.

Dolayısıyla 2050’de uygulanan evrensel destek, yoksul insanlara şimdikinden çok daha iyi bir eğitim ve sağlık hizmeti sunsa bile, insanlar küresel eşitsizliğe ve toplumsal akışkanlık olmamasına hiddet duymaya devam ederler. İnsanlar sistemin kendi aleyhlerinde kurulduğunu, devletin sadece ve sadece zenginlere hizmet ettiğini, kendileri ve çocukları için geleceğin çok daha kötü olacağını düşünürler.29

Homo sapiens tatmin olmak için yaratılmamış. İnsanların mutluluğu nesnel koşullardan ziyade beklentilerine bağlı. Beklentilerse koşullara göre şekillenme eğiliminde; buna başka insanların koşulları da dahil. İşler düzelince beklentiler de kabarıyor ve koşullar ciddi ölçüde düzelse bile memnuniyetsizliğimiz aynı şekilde devam edebiliyor. Evrensel temel desteğin amacı 2050'de sıradan insanların nesnel koşullarını düzeltmekse, başarı şansı var. Ama amaç insanları öznel olarak tatmin etmek ve toplumsal huzursuzluğu engellemekse muhtemelen başarısız olur.

Evrensel temel desteğin amaçlarına gerçek anlamda ulaşabilmesi için dinden spora dek uzanan birtakım anlamlı uğraşlarla desteklenmesi gerekiyor. Belki de bugüne dek yapılmış en başarılı “iş sonrası dünyada nasıl hoşnut yaşanır” deneyi İsrail’de uygulanıyor. Aşırı Ortodoks Yahudi erkeklerin yüzde 50’si hiç çalışmıyor. Hayatlarını kutsal metinlerin incelenmesine ve dini ritüellere adıyorlar. Kısmen genellikle kadınlar çalıştığından, kısmen de temel yaşamsal gereksinimlerden eksik kalmasınlar diye devletin sunduğu yüklü yardımlar ve ücretsiz hizmetler sayesinde, ne onlar aç kalıyor ne de aileleri. Adı koyulmadan önce uygulamaya geçmiş bir evrensel temel destek bu.30

Although they are poor and unemployed, in survey after survey these ultra-Orthodox Jewish men report higher levels of life satisfaction than any other section of Israeli society. This is due to the strength of their community bonds, as well as to the deep meaning they find in studying scriptures and performing rituals. A small room full of Jewish men discussing the Talmud might well generate more joy, engagement and insight than a huge textile sweatshop full of hard-working factory hands. In global surveys of life satisfaction, Israel is usually somewhere near the top, thanks in part to the contribution of these jobless poor people.31

Secular Israelis often complain bitterly that the ultra-Orthodox don't contribute enough to society, and live off other people's hard work. Secular Israelis also tend to argue that the ultra-Orthodox way of life is unsustainable, especially as ultra-Orthodox families have seven children on average.32 Sooner or later, the state will not be able to support so many unemployed people, and the ultra-Orthodox will have to go to work. Yet it might be just the reverse. As robots and AI push humans out of the job market, the ultra-Orthodox Jews may come to be seen as the model of the future rather than as a fossil from the past. Not that everyone will become Orthodox Jews and go to the yeshivas to study the Talmud. But in the lives of all people, the quest for meaning and for community might eclipse the quest for a job.

If we manage to combine a universal economic safety net with strong communities and meaningful pursuits, losing our jobs to the algorithms might actually turn out to be a blessing. Losing control over our lives, however, is a much scarier scenario. Notwithstanding the danger of mass unemployment, what we should worry about even more is the shift in authority from humans to algorithms, which might destroy any remaining faith in the liberal story and open the way to the rise of digital dictatorships.

Bu aşırı Ortodoks Yahudi erkekler yoksul ve işsiz olsalar da yapılan çeşitli anketlerde, İsrail toplumunun diğer kesimlerine oranla hayatlarından çok daha memnun oldukları ortaya çıkıyor. Bunun sebebi cemaatiçi ilişkilerinin güçlü olması ve kutsal metinleri incelemenin, dini ritüelleri gerçekleştirmenin kendileri için derin bir anlam taşıması. Küçük bir odaya doluşup Talmud'u tartışan bir grup Yahudi adam, sıkış tepiş devasa bir fabrikada ter döken işçilerden daha çok keyif, mesuliyet ve feraset sergileyecektir. Yaşam doyumunu ölçen küresel anketlerin sonuçlarına göre İsrail, bu işsiz ve yoksul insanların da katkısıyla, üst sıralara yakın bir yerde yer alıyor.3'

Laik İsraililer sık sık aşırı Ortodoksların topluma yeterince katkısı olmadığından ve başkalarının alın teriyle geçindiklerinden yakınırlar. Laik İsraililer aşırı Ortodoksların, özellikle de ortalama yedi çocuk sahibi olduklarından, hayat tarzlarının sürdürebilir olmadığını da savunma eğilimindedir.^ Er ya da geç devletin gücü onca işsiz insanı desteklemeye yetmeyecek ve aşırı Ortodokslar da işe gitmek zorunda kalacaklar. Ama bunun tam tersi de olabilir. Robotlar ve yapay zekâ insanları işinden etmeye başlayınca, aşırı Ortodokslar geçmişten kalma fosiller gibi değil de geleceğin temsilcileri gibi görülebilir. Herkes Ortodoks olup Talmud'u öğrenmek için yeşivaya' gidecek değil elbette. Ama anlam ve cemaat arayışı herkesin hayatında iş arayışını gölgede bırakabilir.

Güçlü cemiyetler ve anlamlı uğraşlarla evrensel bir ekonomik güvenlik ağı örmeyi başarabilirsek, işlerimizi algoritmalara kaptırmak lütuf gibi bile gelebilir. Hayatımızın kontrolünü kaybetmekse çok daha ürkütücü bi ıj senaryo. Kitlesel işsizlik tehlikesinden bağımsız olarak, daha fazla endişelenmemizi gerektiren şey liberal anlatıya olan inanç kırıntılarını bile yok edebilecek ve dijital diktatörlüklerin önünü açabilecek şekilde otoritenin insanlardan algoritmalara geçmesi.

3

LIBERTY

Big Data is watching you

The liberal story cherishes human liberty as its number one value. It argues that all authority ultimately stems from the free will of individual humans, as it is expressed in their feelings, desires and choices. In politics, liberalism believes that the voter knows best. It therefore upholds democratic elections. In economics, liberalism maintains that the customer is always right. It therefore hails free-market principles. In personal matters, liberalism encourages people to listen to themselves, be true to themselves, and follow their hearts – as long as they do not infringe on the liberties of others. This personal freedom is enshrined in human rights.

In Western political discourse the term 'liberal' is sometimes used today in a much narrower partisan sense, to denote those who support specific causes like gay marriage, gun control and abortion. Yet most so-called conservatives also embrace the broad liberal world view. Especially in the United States, both Republicans and Democrats should occasionally take a break from their heated quarrels to remind themselves that they all agree on fundamentals such as free elections, an independent judiciary, and human rights.

In particular, it is vital to remember that right-wing heroes such as Ronald Reagan and Margaret Thatcher were great champions not only of economic freedoms but also of individual liberties. In a famous interview in 1987, Thatcher said that 'There is no such thing as society. There is [a] living tapestry of men and women … and the quality of our lives will depend upon how much each of us is prepared to take responsibility for ourselves.'1

3

ÖZGÜRLÜK

Büyük verinin gözü üzerinizde

Liberal anlatı insanların özgürlüğünü başat değeri kabul eder ve yüceltir. En nihayetinde otoritenin bireylerin duyguları, arzuları ve seçimlerine yansıyan özgür insan iradesinden kaynaklandığı savunulur. Siyasette liberalizm en iyisini seçmenlerin bildiğine inanır. Bu yüzden de demokratik seçimler düzenler. Ekonomide liberalizm müşterinin her zaman haklı olduğunu iddia eder. Bu yüzden de serbest piyasa kurallarını uygular. Kişisel meselelerde liberalizm insanları, başkalarının özgürlüklerini çiğnememek şartıyla, kendilerini ve yüreklerinin sesini dinlemeye ve fikirlerine sadık kalmaya teşvik eder. Bu bireysel özgürlük insan haklarıyla teminat altına alınmıştır.

Günümüz Batı siyasi söyleminde "liberal" kelimesi kimi zaman çok daha dar, tarafgir bir anlamda, eşcinsel evliliği, silahların kısıtlanması ve kürtaj gibi belli başlı davaları destekleyenleri belirtmek için kullanılıyor. Fakat çoğu sözde muhafazakâr da geniş anlamıyla liberal dünya görüşünü benimsiyor. Özellikle ABD'de hem Cumhuriyetçilerin hem de Demokratların ateşli tartışmalarına nadiren ara verip serbest seçimler, bağımsız yargı ve insan hakları gibi temel konularda anlaştıklarını kendilerine hatırlatmaları gerek.

Ronald Reagan ve Margaret Thatcher gibi sağcı kahramanların sadece ekonomik özgürlükleri değil bireysel özgürlükleri de desteklediğini hatırlamak bilhassa önemli. 1987'de yapılmış meşhur bir röportajda Thatcher, "Toplum diye bir şey yok. Erkek ve kadınların oluşturduğu canlı bir doku var (...) ve yaşam kalitemiz, her birimizin kendi sorumluluğunu almaya ne kadar hazır olduğuna bağlı," demişti.1

Thatcher's heirs in the Conservative Party fully agree with the Labour Party that political authority comes from the feelings, choices and free will of individual voters. Thus when Britain needed to decide whether it should leave the EU, Prime Minister David Cameron didn't ask Queen Elizabeth II, the Archbishop of Canterbury, or the Oxford and Cambridge dons to resolve the issue. He didn't even ask the Members of Parliament. Rather, he held a referendum in which each and every Briton was asked: 'What do you feel about it?'

You might object that people were asked 'What do you think?' rather than 'What do you feel?', but this is a common misperception. Referendums and elections are always about human feelings, not about human rationality. If democracy were a matter of rational decision-making, there would be absolutely no reason to give all people equal voting rights – or perhaps any voting rights. There is ample evidence that some people are far more knowledgeable and rational than others, certainly when it comes to specific economic and political questions.2 In the wake of the Brexit vote, eminent biologist Richard Dawkins protested that the vast majority of the British public – including himself – should never have been asked to vote in the referendum, because they lacked the necessary background in economics and political science. 'You might as well call a nationwide plebiscite to decide whether Einstein got his algebra right, or let passengers vote on which runway the pilot should land.'3

However, for better or worse, elections and referendums are not about what we think. They are about what we feel. And when it comes to feelings, Einstein and Dawkins are no better than anyone else. Democracy assumes that human feelings reflect a mysterious and profound 'free will', that this 'free will' is the ultimate source of authority, and that while some people are more intelligent than others, all humans are equally free. Like Einstein and Dawkins, an illiterate maid also has free will, hence on election day her feelings – represented by her vote – count just as much as anybody else's.

Thatcher'ın Muhafazakâr Parti'deki vârisleri siyasi otoritenin seçmen bireylerin duygu, tercih ve özgür iradelerine bağlı olduğu konusunda İşçi Partisi'yle görüş birliği içindedir. Bu yüzden Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nden ayrılıp ayrılmaması söz konusu olduğunda Başbakan David Cameron konuyu Kraliçe II. Elizabeth'e, Canterbury Başpiskoposu'na ya da Oxford ve Cambridge hocalarına danışmadı. Parlamento üyelerine bile danışmadı. Onun yerine her bir İngiliz vatandaşına, "Bu konuda ne hissediyorsunuz?" diye sorulan bir referandum düzenledi.

"Ne düşünüyorsunuz?" yerine, "Ne hissediyorsunuz?" diye sorulmuş olmasına itiraz edebilirsiniz ama böyle bir yaklaşım genel bir yanılsamaya düşmek olur. Referandum ve seçimler her zaman insanların duygularıyla ilişkilidir, mantıklarıyla değil. Demokrasi mantıklı tercihler yapmaya ilişkin bir mesele olsaydı, herkese eşit oy hakkı tanımanın hatta belki de herhangi bir oy hakkı tanımanın hiçbir mantıklı gerekçesi olmazdı. Bazı insanların diğerlerinden, bilhassa da belli ekonomik ve siyasi sorular sözkonusuysa daha bilgili ve mantıklı oldukları yönünde bolcadelilvar.2 Brexit referandumunun ardından ünlü biyolog Richard Dawkins, İngiliz halkının, kendisi de dahil, büyük bir kısmından böyle bir referandumda oy kullanmasını istemenin yanlış olduğunu çünkü gerekli ekonomi ve siyaset bilimi altyapısına sahip olmadıklarını ifade etmişti. "Einstein'ın cebir hesaplamalarının doğruluğuna halk oylamasıyla karar vermekten ya da pilotun hangi piste ineceğini yolcuların oyuna bırakmaktan farksız bir şey."3

Fakat öyle ya da böyle seçim ve referandumlar ne düşündüğümüzle değil nasıl hissettiğimizle alakalıdır. Ve iş hislere gelince Einstein ve Dawkins'in hiç kimseden farkı yoktur. Demokrasiye göre insan duyguları gizemli ve derin bir kavram olan "özgür iradeyi" yansıtır, bu "özgür irade" otoritenin temel kaynağıdır ve kimi insanlar diğerlerinden daha akıllı olsalar da tüm insanlar eşit derecede özgürdür. Okuma yazma bilmeyen bir hizmetçinin de Einstein ve Dawkins kadar özgür iradesi vardır. Seçim günü geldiğinde de verdiği oya yansıyan hisleri herkesinki kadar geçerlidir.

Feelings guide not just the voters, but also the leaders. In the 2016 Brexit referendum the Leave campaign was headed together by Boris Johnson and Michael Gove. After David Cameron resigned, Gove initially supported Johnson for the premiership, but at the very last minute Gove declared Johnson unfit for the position and announced his own intention to run for the job. Gove's action, which destroyed Johnson's chances, was described as a Machiavellian political assassination.4 But Gove defended his conduct by appealing to his feelings, explaining that 'In every step in my political life I have asked myself one question: "What is the right thing to do? What does your heart tell you?"'5 That's why, according to Gove, he has fought so hard for Brexit, and that's why he felt compelled to backstab his erstwhile ally Boris Johnson and bid for the alpha-dog position himself – because his heart told him to do it.

This reliance on the heart might prove to be the Achilles heel of liberal democracy. For once somebody (whether in Beijing or in San Francisco) gains the technological ability to hack and manipulate the human heart, democratic politics will mutate into an emotional puppet show.

Duygular sadece seçmenleri değil liderleri de yönlendiriyor. 2016'da düzenlenen Brexit referandumunda ayrılma taraftarı kampanyanın başında Boris Johnson'la Michael Gove bulunuyordu. David Cameron istifa ettikten sonra Gove başbakanlık görevi için önce Johnson'ı desteklerken, son dakikada Johnson'ın bu göreve uygun olmadığını beyan edip kendi adaylığını koyma niyetini açıkladı. Gove'un Johnson'ın şansını yok eden bu davranışı Machiavellivari bir siyasi suikast şeklinde tanımlandı.4 Bunun karşısında Gove duygularından dem vurarak, "Siyasi hayatımın her aşamasında kendime tek bir soru sormuşumdur: 'Doğrusu nedir? Yüreğin ne diyor?'" sözleriyle kendi tutumunu savundu.5 Gove'a göre Brexit için canını dişine takmasının, vaktiyle müttefiki olan Boris Johnson'ı arkadan bıçaklamaya mecbur hissetmesinin ve liderlik koltuğuna kendini aday göstermesinin sebebi hep buydu; yüreğinin sesini dinlemişti.

Yüreğinin sesini dinlemek liberal demokrasinin zayıf noktası olmaya namzet. Zira Pekin ya da San Francisco'da biri çıkar da insan yüreğine erişip onu yönlendirebilecek teknolojiyi geliştirirse, demokratik siyaset duyguların oynatıldığı bir kukla gösterisine dönüşebilir.

Listen to the algorithm

The liberal belief in the feelings and free choices of individuals is neither natural nor very ancient. For thousands of years people believed that authority came from divine laws rather than from the human heart, and that we should therefore sanctify the word of God rather than human liberty. Only in the last few centuries did the source of authority shift from celestial deities to flesh-and-blood humans.

Soon authority might shift again – from humans to algorithms. Just as divine authority was legitimised by religious mythologies, and human authority was justified by the liberal story, so the coming technological revolution might establish the authority of Big Data algorithms, while undermining the very idea of individual freedom.

As we mentioned in the previous chapter, scientific insights into the way our brains and bodies work suggest that our feelings are not some uniquely human spiritual quality, and they do not reflect any kind of 'free will'. Rather, feelings are biochemical mechanisms that all mammals and birds use in order to quickly calculate probabilities of survival and reproduction. Feelings aren't based on intuition, inspiration or freedom – they are based on calculation.

When a monkey, mouse or human sees a snake, fear arises because millions of neurons in the brain swiftly calculate the relevant data and conclude that the probability of death is high. Feelings of sexual attraction arise when other biochemical algorithms calculate that a nearby individual offers a high probability of successful mating, social bonding, or some other coveted goal. Moral feelings such as outrage, guilt or forgiveness derive from neural mechanisms that evolved to enable group cooperation. All these biochemical algorithms were honed through millions of years of evolution. If the feelings of some ancient ancestor made a mistake, the genes shaping these feelings did not pass on to the next generation. Feelings are thus not the opposite of rationality – they embody evolutionary rationality.

Algoritmanın sesini dinle

Bireylerin duyguları ve özgür seçimlerine duyulan liberal inanç ne doğaldır ne de eskilere dayanır. İnsanlar binlerce yıl boyunca otoritenin insan yüreğinden değil kutsal kanunlardan geldiğine ve dolayısıyla insanın özgürlüğünü değil Tanrı kelamını kutsamamız gerektiğine inandı. Otoritenin kaynağı sadece birkaç yüzyıl önce semai tanrılardan çıkıp etten ve kemikten insanlara aktarıldı.

Kısa bir süre sonra otorite yeniden, bu defa insanlardan algoritmalara kayabilir. Nasıl ki kutsal otorite dini mitolojiler, insan otoritesi de liberal anlatı aracılığıyla meşrulaştırıldı, gelecek teknolojik devrim de büyük veri algoritmalarının otoritesini meşrulaştırıp bir yandan da bireysel özgürlük kavramının temellerini çürütebilir.

Önceki bölümde de belirttiğimiz üzere beyin ve bedenlerimizin işleyişini inceleyen bilimsel çalışmalar duygularımızın insanlara has ruhani bir özellik olmadığını ve herhangi bir "özgür irade" teşkil etmediklerini öne sürüyor. Aksine duygular tüm memelilerin ve kuşların hayatta kalmak ve üremek için hızlı hesaplar yapabilmesini sağlayan biyokimyasal mekanizmalar. Duygular sezgiden, esinden ya da özgürlükten değil hesaplamalardan kaynaklanıyor.

Bir maymun, fare ya da insan, karşısında yılan görünce korku duyar çünkü beyindeki milyonlarca nöron çarçabuk gerekli verileri hesaba katıp ölüm riskinin yüksek olduğu sonucuna varır. Cinsel çekim farklı biyokimyasal algoritmalar civardaki şahsın başarılı eşleşme, toplumsal bağ kurma ya da istenen başka bir amacın gerçekleşmesi için yüksek ihtimalle uygun olduğunu hesapladığında ortaya çıkar. Öfke, suçluluk ya da bağışlama gibi ahlaki duygular da grupiçi işbirliğini sağlamak için evrimleşmiş sinirsel mekanizmalardan kaynaklanır. Tüm bu biyokimyasal algoritmalar milyarlarca yıllık evrim sürecinde yontulmuş. Çok eski atalarımızdan birinin duyguları hatalıysa, bu duyguyu şekillendiren genler bir sonraki nesle aktarılmamış. Dolayısıyla duygular mantıkla ters düşmez; evrimsel bir mantık barındırır.

We usually fail to realise that feelings are in fact calculations, because the rapid process of calculation occurs far below our threshold of awareness. We don't feel the millions of neurons in the brain computing probabilities of survival and reproduction, so we erroneously believe that our fear of snakes, our choice of sexual mates, or our opinions about the European Union are the result of some mysterious 'free will'.

Nevertheless, though liberalism is wrong to think that our feelings reflect a free will, up until today relying on feelings still made good practical sense. For although there was nothing magical or free about our feelings, they were the best method in the universe for deciding what to study, who to marry, and which party to vote for. And no outside system could hope to understand my feelings better than me. Even if the Spanish Inquisition or the Soviet KGB spied on me every minute of every day, they lacked the biological knowledge and the computing power necessary to hack the biochemical processes shaping my desires and choices. For all practical purposes, it was reasonable to argue that I have free will, because my will was shaped mainly by the interplay of inner forces, which nobody outside could see. I could enjoy the illusion that I control my secret inner arena, while outsiders could never really understand what is happening inside me and how I make decisions.

Accordingly, liberalism was correct in counselling people to follow their heart rather than the dictates of some priest or party apparatchik. However, soon computer algorithms could give you better counsel than human feelings. As the Spanish Inquisition and the KGB give way to Google and Baidu, 'free will' will likely be exposed as a myth, and liberalism might lose its practical advantages.

For we are now at the confluence of two immense revolutions. On the one hand biologists are deciphering the mysteries of the human body, and in particular, of the brain and of human feelings. At the same time computer scientists are giving us unprecedented data-processing power. When the biotech revolution merges with the infotech revolution, it will produce Big Data algorithms that can monitor and understand my feelings much better than I can, and then authority will probably shift from humans to computers. My illusion of free will is likely to disintegrate as I daily encounter institutions, corporations and government agencies that understand and manipulate what was hitherto my inaccessible inner realm.

Genellikle duyguların birer hesaplama ürününden ibaret olduğunu fark edemeyiz çünkü bu seri hesap işlemi farkındalık eşiğimizin çok altında bir yerde cereyan eder. Beyindeki hayatta kalma ve üreme olasılığını işleyen milyonlarca nöronu hissedemediğimizden yılanlardan korkmamızın, cinsel eş tercihimizin ya da Avrupa Birliği hakkındaki fikirlerimizin esrarengiz bir "özgür irade" sebebiyle ortaya çıktığı yanılsamasına düşüyoruz.

Yine de liberalizm, duygularımızın özgür irademizi yansıttığını düşünmekte yanılıyor olsa da bugüne kadar duygularımıza göre hareket etmek uygulamada işe yarar bir yöntemdi. Çünkü duyguların sihirli ya da hür bir yanı bulunmasa da ne okuyacağımız, kiminle evleneceğimiz ve hangi partiye oy vereceğimiz hakkında karar vermek için kâinattaki en iyi yöntem buydu. Ve duygularımı benden daha iyi anlayabilecek hiçbir harici sistem yoktu. İspanyol Engizisyonu ya da KGB'nin gözü her gün her dakika üzerimde olsa bile bu kurumlar arzu ve seçimlerimi şekillendiren biyokimyasal süreci ele geçirmek için gerekli biyolojik bilgi ve bilgiişlem kapasitesinden yoksundu. Özgür iradem olduğunu iddia etmek her açıdan mantıklıydı çünkü iradem büyük ölçüde dahili unsurların etkileşimiyle şekilleniyor ve bunları dışardan bakan hiç kimse göremiyordu. Yabancılar içimde neler olup bittiğini ve nasıl karar aldığımı hiçbir şekilde anlayamazken gizli dahili alanımı kontrol ettiğim yanılsaması içinde yaşamayı sürdürebilirdim.

Bununla bağlantılı olarak liberalizm insanları, parti mensubu bir aparatçik'i' ya da rahibin birini değil de yüreklerinin sesini dinlemeye yönlendirerek doğruyu yapmış oldu. Öte yandan kısa bir zaman sonra bilgisayar algoritmaları insan duygularından daha iyi bir rehber haline gelebilir. İspanyol Engizisyonu ve KGB yerini Google ve Baidu şirketlerine bırakırken "özgür iradenin" bir mit olduğunun ifşa edilmesi ve liberalizmin pratik avantajlarını kaybetmesi mümkün.

Ne de olsa artık iki muazzam devrimin eşiğindeyiz. Biryandan biyologlar insan bedeninin ve bilhassa da beyinle insan duygularının gizemini deşifre ederken, öte yandan bilgisayar bilimiyle uğraşanlar bize eşi benzeri görülmemiş bir veri işleme gücü sağlıyor. Biyoteknoloji devrimi, bilişim teknolojileri devrimiyle birleştiğinde duygularımı gözlemleyip benden daha iyi anlayabilecek büyük veri algoritmaları ortaya çıkacak ve büyük ihtimalle otorite de insanlardan bilgisayarlara geçecek. Özgür iradeye sahip olduğum yanılsaması önceden erişilemez iç dünyamı anlayıp yönlendiren kurum, kuruluş ve devlet kurumlarıyla karşılaştıkça dağılıp gidecektir herhalde.

This is already happening in the field of medicine. The most important medical decisions in our life rely not on our feelings of illness or wellness, or even on the informed predictions of our doctor – but on the calculations of computers which understand our bodies much better than we do. Within a few decades, Big Data algorithms informed by a constant stream of biometric data could monitor our health 24/7. They could detect the very beginning of influenza, cancer or Alzheimer's disease, long before we feel anything is wrong with us. They could then recommend appropriate treatments, diets and daily regimens, custom-built for our unique physique, DNA and personality.

People will enjoy the best healthcare in history, but for precisely this reason they will probably be sick all the time. There is always something wrong somewhere in the body. There is always something that can be improved. In the past, you felt perfectly healthy as long as you didn't sense pain or you didn't suffer from an apparent disability such as limping. But by 2050, thanks to biometric sensors and Big Data algorithms, diseases may be diagnosed and treated long before they lead to pain or disability. As a result, you will always find yourself suffering from some 'medical condition' and following this or that algorithmic recommendation. If you refuse, perhaps your medical insurance would become invalid, or your boss would fire you – why should they pay the price of your obstinacy?

It is one thing to continue smoking despite general statistics that connect smoking with lung cancer. It is a very different thing to continue smoking despite a concrete warning from a biometric sensor that has just detected seventeen cancerous cells in your upper left lung. And if you are willing to defy the sensor, what will you do when the sensor forwards the warning to your insurance agency, your manager, and your mother?

Who will have the time and energy to deal with all these illnesses? In all likelihood, we could just instruct our health algorithm to deal with most of these problems as it sees fit. At most, it will send periodic updates to our smartphones, telling us that 'seventeen cancerous cells were detected and destroyed'. Hypochondriacs might dutifully read these updates, but most of us will ignore them just as we ignore those annoying anti-virus notices on our computers.

Tüm bunlar tıp alanında şimdiden gerçekleşiyor aslında. Hayatımızın en önemli tıbbi kararları, hastaya da iyi olduğumuzu hissetmemize ve hatta bilgi sahibi doktorlarımızın tahminlerine göre değil, bedenlerimizi bizden çok daha iyi anlayan bilgisayarların hesaplamalarına dayanarak veriliyor. Durmadan biyometrik verilerle beslenen büyük veri algoritmaları önümüzdeki yıllarda sağlığımızı 7/24 gözlemleyebilir. Bir gribin, kanserin ya da Alzheimer hastalığının başladığını, biz bir sorunumuz olduğunu fark etmeden çok daha önce tespit edebilirler. Bunun akabinde fiziksel yapımıza, DNA ve kişiliğimize göre özel olarak tasarlanmış tedavi, diyet ya da günlük rejim önerilerinde bulunabilirler.

İnsanlar tarihteki en iyi sağlık hizmetini alacaklar ama muhtemelen tam da bu nedenle sürekli hasta olacaklar. Bedenin bir yerinde her daim bir sorun vardır. Her zaman ıslah edilebilecek bir şeyler bulunur. Geçmişte acı ya da topallama gibi bariz bir sakatlık hissetmediğiniz müddetçe kendinizi gayet sağlıklı kabul ederdiniz. Ama 2050'ye gelindiğinde biyometrik sensörler ve büyük veri algoritmaları sayesinde hastalıkların acıya veya sakatlığa yol açmasına fırsat vermeden teşhis ve tedavisi yapılabilecek. Bunun sonucunda kendinizi her daim bir "sağlık durumu"yla uğraşır ve şu veya bu algoritma önerisini uygularken bulacaksınız. Böyle yapmayı reddederseniz belki sağlık sigortanız iptal olacak, belki patronunuz sizi işten atacak; sizin dik başlılığınızın cezasını niye onlar ödesin?

Sigara içmenin akciğer kanserine yol açtığına ilişkin genel istatistiklere rağmen sigara içmeye devam etmek başka, sol akciğerinizin üst kısmında on yedi kanserli hücre tespit eden biyometrik sensörün verdiği uyarıya rağmen sigara içmeye devam etmek bambaşka bir şey. Ve sensörü dikkate almazsanız, sensör uyarıyı sağlık ajansınıza, müdürünüze ve annenize ilettiğinde ne yapacaksınız?

Tüm bu hastalıklarla uğraşmaya kimin vakti ve enerjisi yeter? Büyük ihtimalle sağlık algoritmamıza bu sorunların çoğuyla nasıl biliyorsa o şekilde başa çıkması komutu verebiliriz. En fazla, akıllı telefonlarımıza düzenli olarak güncelleme yollayıp bize, "On yedi kanserli hücre tespit edilerek yok edildi," der. Hastalık hastaları bu güncellemeleri görev bilinciyle okur ama çoğumuz bilgisayarlarımızdaki sinir bozucu virüs uyarılarını dikkate almadığımız gibi bunları da umursamayız.

The drama of decision-making

What is already beginning to happen in medicine is likely to occur in more and more fields. The key invention is the biometric sensor, which people can wear on or inside their bodies, and which converts biological processes into electronic information that computers can store and analyse. Given enough biometric data and enough computing power, external data-processing systems can hack all your desires, decisions and opinions. They can know exactly who you are.

Most people don't know themselves very well. When I was twenty-one, I finally realised that I was gay, after several years of living in denial. That's hardly exceptional. Many gay men spend their entire teenage years unsure about their sexuality. Now imagine the situation in 2050, when an algorithm can tell any teenager exactly where he is on the gay/straight spectrum (and even how malleable that position is). Perhaps the algorithm shows you pictures or videos of attractive men and women, tracks your eye movements, blood pressure and brain activity, and within five minutes ejects a number on the Kinsey scale.6 It could have saved me years of frustration. Perhaps you personally wouldn't want to take such a test, but then maybe you find yourself with a group of friends at Michelle's boring birthday party, and somebody suggests you all take turns checking yourself on this cool new algorithm (with everybody standing around to watch the results – and comment on them). Would you just walk away?

Even if you do, and even if you keep hiding from yourself and your classmates, you won't be able to hide from Amazon, Alibaba or the secret police. As you surf the Web, watch YouTube or read your social media feed, the algorithms will discreetly monitor you, analyse you, and tell Coca-Cola that if it wants to sell you some fizzy drink, it had better use the advertisement with the shirtless guy rather than the shirtless girl. You won't even know. But they will know, and such information will be worth billions.

Karar alma tiyatrosu

Tıp alanında hali hazırda kaydedilen gelişmelerin gitgide çok daha farklı alanlarda görülmesi kuvvetle muhtemel. En temel buluş, insanların Üzerlerine ya da bedenlerinin içine takılabilen ve biyolojik süreçleri bilgisayarların depolayıp analiz edebileceği elektronik bilgiye dönüştüren biyometrik sensörler. Yeterli biyometrik veri ve yeterli bilgiişlem gücü olursa, dahili veri işleme sistemleri tüm arzularınızı, karar ve fikirlerinizi ele geçirebilir. Tamı tamına kim olduğunuzu anlayabilirler.

Çoğu insan kendini pek tanımaz. Ben yirmi bir yaşındayken, yıllar süren inkâr döneminin ardından eşcinsel olduğumun nihayet farkına vardım. Bu hiç de istisnai bir durum değildir. Çoğu eşcinsel erkek ergenlik yıllarını cinsel eğilimlerinden şüphe duyarak geçiriyor. Şimdi, 2050' de bir algoritmanın herhangi bir ergene kendisinin homoseksüel/heteroseksüel yelpazesinde tam olarak nereye tekabül ettiğini (ve hatta bu konumun ne denli her yöne çekilebilir olduğunu) söyleyebileceğini düşünün. Belki algoritma size çekici kadın ve erkeklerin bulunduğu resim ve videolar gösterip göz hareketlerinizi, tansiyonunuzu ve beyin faaliyetinizi ölçer ve beş dakika içinde Kinsey skalasında bir sayı çıkarır.6 Böyle bir şey olsaydı ben onca yıl gerilim yaşamazdım. Belki kendi kendinize böyle bir test yapmak istemezsiniz ama diyelim ki Melis'in sıkıcı doğum günü partisinde bir grup arkadaş arasında buluyorsunuz kendinizi ve biri çıkıp herkesin sırayla bu süper yeni algoritmayı denemesini öneriyor (ve herkes sonuçlara bakıp bir de yorum yapıyor). Çekip gider misiniz?

Çekip gitseniz, hatta kendinizden ve sınıf arkadaşlarınızdan saklanmaya devam etseniz de Amazon'dan, Alibaba'dan ya da gizli polisten saklanamazsınız. İnternette gezerken, Youtube'dan bir şey izleyip sosyal medyada paylaşılanları okurken algoritmalar gizliden gizliye sizi gözetler, analiz eder ve size gazlı içecekler satmak isteyen Coca-Cola'ya üstü çıplak kızların rol aldığı reklamlarını değil üstü çıplak oğlanların rol aldığı reklamlarını kullanmasının daha iyi olacağını söyler. Sizin haberiniz bile olmaz. Ama onların olur ve bu bilgi milyon değerindedir.

Then again, maybe it will all be out in the open, and people will gladly share their information in order to get better recommendations – and eventually in order to get the algorithm to make decisions for them. It starts with simple things, like deciding which movie to watch. As you sit down with a group of friends to spend a cozy evening in front of the TV, you first have to choose what to see. Fifty years ago you had no choice, but today – with the rise of view-on-demand services – there are thousands of titles available. Reaching an agreement can be quite difficult, because while you personally like science-fiction thrillers, Jack prefers romantic comedies, and Jill votes for artsy French films. You may well end up compromising on some mediocre B-movie that disappoints all of you.

An algorithm might help. You can tell it which previous movies each of you really liked, and based on its massive statistical database, the algorithm can then find the perfect match for the group. Unfortunately, such a crude algorithm is easily misled, particularly because self-reporting is a notoriously unreliable gauge for people's true preferences. It often happens that we hear lots of people praise some movie as a masterpiece, feel compelled to watch it, and even though we fall asleep midway through, we don't want to look like philistines, so we tell everyone it was an amazing experience.7

Such problems, however, can be solved if we just allow the algorithm to collect real-time data on us as we actually watch movies, instead of relying on our own dubious self-reports. For starters, the algorithm can monitor which movies we completed, and which we stopped watching halfway through. Even if we tell the whole world that Gone With the Wind is the best movie ever made, the algorithm will know we never made it past the first half-hour, and we never really saw Atlanta burning.

Ama belki her şey apaçık ortada yaşanır ve insanlar daha iyi tavsiyeler alabilmek ve algoritmanın nihayetinde kendileri adına karar alabilmesini sağlamak için bilgilerini memnuniyetle paylaşırlar. Bu tarz şeyler hangi filmi izleyeceğinize karar vermek gibi basit işlerle başlar. Bir grup arkadaşla keyifli bir gece geçirmek için ekran başına geçtiğinizde, önce hangi filmi izleyeceğinize karar vermeniz gerekir. Elli yıl önce bir seçeneğiniz yoktu ama günümüzde istediğinizi seçip izleyebildiğiniz kanalların yaygınlaşmasıyla binlerce film seçeneğiniz var. Ortak bir karara varmak zor olabilir çünkü siz bilimkurgu ve gerilim filmlerini seviyorken, Arda romantik komedileri tercih ediyor, Ceyda da oyunu sanatsal Fransız filmlerinden yana kullanıyor olabilir. Sonuçta herkesi hayal kırıklığına uğratacak ikinci sınıf vasat bir film izlemeye razı olabilirsiniz.

Algoritmanın bu konuda yararı dokunabilir. Herkes önceden izleyip gerçekten beğendiği filmleri söyler ve algoritma devasa istatiksel veritabanını baz alarak grup için en uygun filmi bulabilir. Maalesef insanların kendileri hakkındaki beyanları, bilindiği üzere, gerçek tercihlerini anlamak için son derece güvenilmez bir ölçüt olduğundan, böylesine üstünkörü bir algoritma kolayca yanlış yönlendirilebilir. Sık sık bir sürü insanın bir filmi şaheser diye övdüğünü duyar, kendimizi filmi izlemeye mecbur hisseder ve yarısında uyuyakalsak da kültürsüz görünmek istemediğimizden herkese ne kadar muhteşem olduğunu söyleriz.7

Oysa bu tür sorunlar, algoritmanın şaibeli beyanlarımıza maruz kalması yerine biz filmleri izlerken gerçek zamanlı veri toplanmasına izin verdiğimiz takdirde çözülecektir. Öncelikle, algoritma hangi filmlerin tamamını izledik, hangilerini yarıda bıraktık gözlemleyebilir. Tüm dünyaya Rüzgar gibi Geçti çekilmiş en iyi filmdir desek de algoritma esasen filmin ilk saatini çıkaramadığımızı ve Atlanta'nın yandığını falan görmediğimizi bilir.

Yet the algorithm can go much deeper than that. Engineers are currently developing software that can detect human emotions based on the movements of our eyes and facial muscles.8 Add a good camera to the television, and such software will know which scenes made us laugh, which scenes made us sad, and which scenes bored us. Next, connect the algorithm to biometric sensors, and the algorithm will know how each frame has influenced our heart rate, our blood pressure, and our brain activity. As we watch, say, Tarantino's Pulp Fiction, the algorithm may note that the rape scene caused us an almost imperceptible tinge of sexual arousal, that when Vincent accidentally shot Marvin in the face it made us laugh guiltily, and that we didn't get the joke about the Big Kahuna Burger – but we laughed anyway, so as not to look stupid. When you force yourself to laugh, you use different brain circuits and muscles than when you laugh because something is really funny. Humans cannot usually detect the difference. But a biometric sensor could.9

The word television comes from Greek 'tele', which means 'far', and Latin 'visio', sight. It was originally conceived as a device that allows us to see from afar. But soon, it might allow us to be seen from afar. As George Orwell envisioned in Nineteen Eighty-Four, the television will watch us while we are watching it. After we've finished watching Tarantino's entire filmography, we may have forgotten most of it. But Netflix, or Amazon, or whoever owns the TV algorithm, will know our personality type, and how to press our emotional buttons. Such data could enable Netflix and Amazon to choose movies for us with uncanny precision, but it could also enable them to make for us the most important decisions in life – such as what to study, where to work, and who to marry.

Of course Amazon won't be correct all the time. That's impossible. Algorithms will repeatedly make mistakes due to insufficient data, faulty programming, muddled goal definitions and the chaotic nature of life.10 But Amazon won't have to be perfect. It will just need to be better on average than us humans. And that is not so difficult, because most people don't know themselves very well, and most people often make terrible mistakes in the most important decisions of their lives. Even more than algorithms, humans suffer from insufficient data, from faulty programming (genetic and cultural), from muddled definitions, and from the chaos of life.

Ama algoritma bundan çok daha ileriye de gidebilir. Mühendisler insanların duygularını göz hareketlerine ve yüz kaslarına bakarak tespit edebilen bir yazılım geliştiriyor şu sıralar.8 Televizyona iyi bir kamera eklememiz durumunda algoritma hangi sahnelere güldüğümüzü, hangi sahnelerde üzüldüğümüzü ve hangi sahnelerde sıkıldığımızı anlayabilir. Sonra algoritma biyometrik sensörlere bağlanırsa her bir karenin kalp atışımızı, tansiyonumuzu ve beyin faaliyetimizi nasıl etkilediğini anlayabilir. Mesela Tarantino'nun Pulp Fiction filmini izliyoruz diyelim; algoritma tecavüz sahnesinde neredeyse fark edilemeyecek kadar az tahrik olduğumuzu, Vincent Markin'i kazara vurduğunda suçlu suçlu sırıttığımızı ve Big Kahuna Burger esprisini anlamasak da salak görünmemek için güldüğümüzü kaydedebilir. Kendimizi gülmeye zorladığımızda, gerçekten komik olduğunu düşündüğümüz bir şeye gülerken kullandığımızdan farklı beyin devreleri kullanıyoruz. İnsanlar aradaki farkı çoğunlukla anlamıyor. Ama biyometrik bir sensör anlayabilir.9

Televizyon kelimesi Yunancada "uzak" anlamına gelen "tele" kelimesiyle Latincede görmek anlamına gelen "visio" kelimelerinden geliyor. Aslen bir şeyi uzaktan görmemize yarayan bir alet olarak düşünülmüş. Ama bir süre sonra uzaktan görülmemizi de sağlayabilir. George Orwell'in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört kitabında öngördüğü gibi biz televizyon izlerken televizyon da bizi izleyecek. Tarantino'nun bütün filmlerini izledikten sonra çoğu aklımızdan çıkıp gidebilir. Ama Netflix, Amazon ya da televizyon algoritmasının sahibi her kimse, o kişi bizim kişilik tipimizi ve ruhumuzun tellerine nasıl dokunacağını bilecek. Böyle bir veri Netflix ve Amazon'un tüyler ürpertici bir doğrulukla bize en uygun filmleri seçmesine yarayabileceği gibi ne okuyacağımız, nerede çalışacağımız ve kiminle evleneceğimiz gibi hayatımızın önemli kararlarını da bizim adımızaalmalarını sağlayabilir.

Elbette Amazon her daim doğru isabet ettiremeyecek. Bu imkânsız. Algoritmalar yetersiz veri, hatalı programlama, bulanık hedef tanımlamaları ve hayatın kaotik doğası gibi sebeplerle tekrar tekrar hata yapabilir.10 Ama Amazon'un mükemmel olması şart değil. Biz insanların ortalamasından daha iyi olması yeter. Ve bu da çok zor değil çünkü pek çok insan hayatlarının en önemli kararlarını verirken sıklıkla korkunç hatalar yapıyor. İnsanlar yetersiz verinin, hatalı programlanmanın (genetik ve kültürel), bulanık hedef tanımlarının ve hayatın kaotik doğasının cefasını algoritmalardan daha çok çekiyor.

You may well list the many problems that beset algorithms, and conclude that people will never trust them. But this is a bit like cataloguing all the drawbacks of democracy and concluding that no sane person would ever choose to support such a system. Winston Churchill famously said that democracy is the worst political system in the world, except for all the others. Rightly or wrongly, people might reach the same conclusions about Big Data algorithms: they have lots of hitches, but we have no better alternative.

As scientists gain a deeper understanding of the way humans make decisions, the temptation to rely on algorithms is likely to increase. Hacking human decision-making will not only make Big Data algorithms more reliable, it will simultaneously make human feelings less reliable. As governments and corporations succeed in hacking the human operating system, we will be exposed to a barrage of precision-guided manipulation, advertisement and propaganda. It might become so easy to manipulate our opinions and emotions that we will be forced to rely on algorithms in the same way that a pilot suffering an attack of vertigo must ignore what his own senses are telling him and put all his trust in the machinery.

In some countries and in some situations, people might not be given any choice, and they will be forced to obey the decisions of Big Data algorithms. Yet even in allegedly free societies, algorithms might gain authority because we will learn from experience to trust them on more and more issues, and will gradually lose our ability to make decisions for ourselves. Just think of the way that within a mere two decades, billions of people have come to entrust the Google search algorithm with one of the most important tasks of all: searching for relevant and trustworthy information. We no longer search for information. Instead, we google. And as we increasingly rely on Google for answers, so our ability to search for information by ourselves diminishes. Already today, 'truth' is defined by the top results of the Google search.11

Algoritmaları kuşatan sorunları bir bir sıralayıp insanların asla algoritmalara güvenmeyeceği sonucuna varabilirsiniz. Fakat bu bir nebze, demokrasinin eksikliklerini listeleyip aklı başında hiç kimsenin böyle bir sistemi desteklemeyeceği sonucuna varmaya benzer. Winston Churchill'in meşhur bir sözü var: Demokrasi, diğer tüm sistemleri saymazsak, dünyanın en kötü siyasi sistemidir. İnsanlar, doğru ya da yanlış, büyük veri algoritmaları konusunda da aynı sonuca varabilir, birçok aksaklıkları var ama daha iyi bir seçeneğimiz yok diyebilirler.

Biliminsanları insanların nasıl karar aldığına dair daha derin bir anlayış edindikçe algoritmalara itimat etmek daha cazip gelmeye başlayabilir. İnsanların karar alma süreçlerine erişim büyük veri algoritmalarını daha güvenilir kılmakla kalmayacak, eş zamanlı olarak insan duygularını da daha az güvenilir yapacak. Devletler ve şirketler insanların işletim sistemine erişim sağlayınca yönlendirme, reklam ve propagandadan oluşan hassas güdümlü bir bombardımana tutulacağız. Fikir ve duygularımızın bu kadar kolayca yönlendirilebilmesi karşısında, vertigo atağı geçiren bir pilotun kendi duyularının kılavuzluğunu bir kenara bırakıp tamamen uçağın aksamlarına güvenerek yol alması gibi, sırtımızı algoritmalara dayamak zorunda kalacağız.

Bazı ülkelerde ve bazı durumlarda, insanlara bir seçenek tanınmayıp büyük veri algoritmalarının kararlarına uyma zorunluluğu getirilebilir. Ancak algoritmalar özgür oldukları ileri sürülen toplumlarda bile otorite kazanabilir çünkü çok çeşitli konularda onları dikkate almayı deneyimlerimiz sonucu öğrenip sonunda yavaş yavaş kendi adımıza karar verme yetimizi kaybedebiliriz. Milyarlarca insanın yirmi yıl kadar kısa bir süre içinde, tüm zamanların en önemli görevlerinden biri olan güncel ve güvenilir bilgi arama konusunda nasıl da Google'ın arama motoruna güvenir hale geldiğini düşünün. Artık bilgiyi aramıyoruz; Google'lıyoruz. Ve cevaplar için Google'a gitgide daha çok bel bağladığımızdan kendi kendimize bilgi edinme yetimiz azalıyor. "Hakikat" şimdiden, Google aramalarında en üstte çıkan sonuçlarla belirleniyor."

This has also been happening with physical abilities, such as navigating space. People ask Google to guide them around. When they reach an intersection, their gut feeling might tell them 'turn left', but Google Maps says 'turn right'. At first they listen to their gut feeling, turn left, get stuck in a traffic jam, and miss an important meeting. Next time they listen to Google, turn right, and make it on time. They learn from experience to trust Google. Within a year or two, they blindly rely on whatever Google Maps tells them, and if the smartphone fails, they are completely clueless. In March 2012 three Japanese tourists in Australia decided to take a day trip to a small offshore island, and drove their car straight into the Pacific Ocean. The driver, twenty-one-year-old Yuzu Nuda, later said that she just followed the instructions of the GPS and 'it told us we could drive down there. It kept saying it would navigate us to a road. We got stuck.'12 In several similar incidents people drove into a lake, or fell off a demolished bridge, by apparently following GPS instructions.13 The ability to navigate is like a muscle – use it or lose it.14 The same is true for the ability to choose spouses or professions.

Every year millions of youngsters need to decide what to study at university. This is a very important and very difficult decision. You are under pressure from your parents, your friends and your teachers, who have different interests and opinions. You also have your own fears and fantasies to deal with. Your judgement is clouded and manipulated by Hollywood blockbusters, trashy novels, and sophisticated advertising campaigns. It is particularly difficult to make a wise decision because you do not really know what it takes to succeed in different professions, and you don't necessarily have a realistic image of your own strengths and weaknesses. What does it take to succeed as a lawyer? How do I perform under pressure? Am I a good team-worker?

Aynı şey yol almak gibi fiziksel beceriler için de geçerli. İnsanlar Google'dan rotalarını çizmesini istiyor. Bir kavşağa geldiklerinde iç sesleri "sola dön" dese de Google Maps "sağa dön" diyor. İlkin sola dönüyor ve trafiğe yakalanıp önemli bir toplantıyı kaçırınca bir sonraki sefer Google'ı dinleyip sağa dönerek gidecekleri yere zamanında varıyorlar. Google'a güvenmeyi tecrübe ederek öğreniyorlar. Bir iki sene geçince Google Maps'ın her dediğini körü körüne kabul ediyor ve akıllı telefonları çalışmadığında budala gibi ortada kalıyorlar. 2012'nin Mart'ında Avustralya'ya giden iki Japon turist yakınlardaki bir adaya günübirlik gitmeye karar vermiş ve arabalarını dosdoğru Pasifik Okyanusu'na sürmüş. Yirmi bir yaşındaki sürücü Yuzu Noda sonrasında yaptığı açıklamada GPS'in komutlarını dinlediğini söylemiş: "Oradan gidebileceğimizi söyledi. Bizi yola çıkaracağını söyleyip durdu. Sonra çakılıp kaldık."'2 Benzer kazalar arasında belli ki GPS talimatlarına uyarak arabalarını göllere sürenler ya da yıkılmış bir köprüye girip düşenler de var.'3 Yol bulma yetisi kas gibidir, kullanmazsanız körelir.'4 Aynı şey doğru eşi seçebilme ve meslek becerileri için de geçerlidir.

Her yıl milyonlarca gencin üniversitede ne okuyacağına karar vermesi gerekiyor. Bu son derece önemli ve çok zor bir karar. Her biri farklı menfaatler ve fikirler taşıyan anne babaların, arkadaşların ve öğretmenlerin baskısı altındasınız. Ayrıca başa çıkmanız gereken korkularınız ve hayalleriniz var. Kafanız Hollywood yapımı gişe filmleriyle, ucuz romanlarla ve alengirli reklam kampanyalarıyla karıştırılıyor. Farklı mesleklerde başarılı olmak için ne yapmak gerektiğini gerçekten bilmediğiniz, zayıf ve güçlü yanlarınız hakkında ille de gerçekçi bir imgeye sahip olmadığınız için akıllıca bir tercih yapmanız bilhassa zor. Nasıl başarılı bir avukat olunur? Baskı altında nasıl bir performans sergilerim? İyi bir takım oyuncusu muyum?

One student might start law school because she has an inaccurate image of her own skills, and an even more distorted view of what being a lawyer actually involves (you don't get to give dramatic speeches and shout 'Objection, Your Honour!' all day). Meanwhile her friend decides to fulfil a childhood dream and study professional ballet dancing, even though she doesn't have the necessary bone structure or discipline. Years later, both deeply regret their choices. In the future we could rely on Google to make such decisions for us. Google could tell me that I would be wasting my time in law school or in ballet school – but that I might make an excellent (and very happy) psychologist or plumber.15

Once AI makes better decisions than us about careers and perhaps even relationships, our concept of humanity and of life will have to change. Humans are used to thinking about life as a drama of decision-making. Liberal democracy and free-market capitalism see the individual as an autonomous agent constantly making choices about the world. Works of art – be they Shakespeare plays, Jane Austen novels, or tacky Hollywood comedies – usually revolve around the hero having to make some particularly crucial decision. To be or not to be? To listen to my wife and kill King Duncan, or listen to my conscience and spare him? To marry Mr Collins or Mr Darcy? Christian and Muslim theology similarly focus on the drama of decision-making, arguing that everlasting salvation or damnation depends on making the right choice.

What will happen to this view of life as we increasingly rely on AI to make decisions for us? At present we trust Netflix to recommend movies, and Google Maps to choose whether to turn right or left. But once we begin to count on AI to decide what to study, where to work, and who to marry, human life will cease to be a drama of decision-making. Democratic elections and free markets will make little sense. So would most religions and works of art. Imagine Anna Karenina taking out her smartphone and asking the Facebook algorithm whether she should stay married to Karenin or elope with the dashing Count Vronsky. Or imagine your favourite Shakespeare play with all the crucial decisions taken by the Google algorithm. Hamlet and Macbeth will have much more comfortable lives, but what kind of life will it be exactly? Do we have models for making sense of such a life?

Bir öğrenci kendi becerileri hakkında yanlış fikirlere kapıldığı ve avukatlığın esasen neler gerektirdiğine dair daha da çarpık bir görüşe sahip olduğu için hukuk fakültesine gidebiliyor (bütün gün çarpıcı konuşmalar yapıp "İtiraz ediyorum, Sayın Hakim!" diye bağırılmıyor). Bu esnada bir arkadaşı da gerekli kemik yapısına ya da disipline sahip olmadığı halde çocukluk hayalinin peşinden koşup profesyonel balerin olmaya karar veriyor. Yıllar sonra ikisi de tercihlerinden pişman. Gelecekte bu tarz tercihlerimizi Google'a bırakabiliriz. Google bana hukuk fakültesinde ya da bale okulunda vaktimi boşa harcayacağımı ama harika (ve çok mutlu) bir psikolog ya da tesisatçı olabileceğimi söyleyebilir.15

Yapay zekâ kariyerlerimiz ve belki de ilişkilerimiz konusunda bizden daha iyi karar alabilir duruma geldiğinde, insanlık ve hayat hakkındaki fikirlerimizin değişmesi gerekecek. İnsanlar hayatı karar aşamalarından oluşan bir tiyatro oyunu şeklinde algılamaya alışık. Liberal demokrasi ve serbest piyasa kapitalizmi bireyleri sürekli dünya hakkında kararlar alan otonom özneler şeklinde görüyor. Shakespeare oyunları ya da Jane Austen romanlarından ucuz Hollywood komedilerine, sanat eserleri genellikle başkahramanın oldukça kritik bir karar almasını gerektiren durumlar etrafında şekillenir. Olmak ya da olmamak. Karımın sözünü dinleyip Kral Duncan'ın canını almak ya da vicdanımın sesini dinleyip hayatını bağışlamak. Mr. Collins'le ya da Mr. Darcy'le evlenmek. Hıristiyan ve İslam teolojileri de benzer bir karar alma tiyatrosu üzerine yoğunlaşır ve ebedi kurtuluşun ya da cehennem azabının doğru tercihi yapmaktan geçtiğini öne sürer.

Biz kararlarımızı yapay zekâya bırakmaya başladıkça bu tarz bir hayat görüşüne ne olacak? Günümüzde film önerileri için Netflix'e, sağa mı sola mı döneceğimiz konusunda Google Maps'e güveniyoruz. Ama ne okuyacağımız, nerede çalışacağımız ve kiminle evleneceğimiz gibi konuları da yapay zekâya bırakırsak, insan hayatı karar aşamalarından oluşan bir tiyatro oyunu olmaktan çıkar. Demokratik seçimlerin ve serbest piyasanın bir anlamı kalmaz. Çoğu dinin ve sanat eserinin de. Düşünün ki Anna Karenina akıllı telefonunu çıkarıp Facebook algoritmasına, Karenin'le evliliğimi mi sürdürmeliyim yoksa yakışıklı Kont Vronski'ye mi kaçmalıyım diye soruyor. Yahut en sevdiğiniz Shakespeare oyununda tüm kritik kararların Google algoritması tarafından verildiğini düşünün. Hamlet ve Macbeth'in hayatları çok daha rahat olurdu ama bu nasıl bir hayat olurdu ki? Böyle bir hayatı anlamlandırmak için bir model var mı elimizde?

As authority shifts from humans to algorithms, we may no longer see the world as the playground of autonomous individuals struggling to make the right choices. Instead, we might perceive the entire universe as a flow of data, see organisms as little more than biochemical algorithms, and believe that humanity's cosmic vocation is to create an all-encompassing data-processing system – and then merge into it. Already today we are becoming tiny chips inside a giant data-processing system that nobody really understands. Every day I absorb countless data bits through emails, tweets and articles; process the data; and transmit back new bits through more emails, tweets and articles. I don't really know where I fit into the great scheme of things, and how my bits of data connect with the bits produced by billions of other humans and computers. I don't have time to find out, because I am too busy answering all these emails.

The philosophical car

People might object that algorithms could never make important decisions for us, because important decisions usually involve an ethical dimension, and algorithms don't understand ethics. Yet there is no reason to assume that algorithms won't be able to outperform the average human even in ethics. Already today, as devices like smartphones and autonomous vehicles undertake decisions that used to be a human monopoly, they start to grapple with the same kind of ethical problems that have bedevilled humans for millennia.

For example, suppose two kids chasing a ball jump right in front of a self-driving car. Based on its lightning calculations, the algorithm driving the car concludes that the only way to avoid hitting the two kids is to swerve into the opposite lane, and risk colliding with an oncoming truck. The algorithm calculates that in such a case there is a 70 per cent chance that the owner of the car – who is fast asleep in the back seat – would be killed. What should the algorithm do?16

Philosophers have been arguing about such 'trolley problems' for millennia (they are called 'trolley problems' because the textbook examples in modern philosophical debates refer to a runaway trolley car racing down a railway track, rather than to a self-driving car).17 Up till now, these arguments have had embarrassingly little impact on actual behaviour, because in times of crisis humans all too often forget about their philosophical views and follow their emotions and gut instincts instead.

Otorite insanlardan algoritmalara geçerse, dünyayı doğru kararlar almaya çalışan otonom bireylerin oyun alanı şeklinde algılayamayız artık. Onun yerine tüm evreni bir veri akışı, organizmaları birer biyometrik algoritma şeklinde duyumsar ve insanların kozmik misyonunun her şeyi kapsayan bir bilgiişlem sistemi yaratmak ve sonra da bu sistemle bütünleşmek olduğuna inanırız. Şimdiden, esasen kimsenin anlamadığı devasa bir bilgiişlem sisteminin içindeki minik çiplere dönüşüyoruz. Her gün elektronik postalar, tweetler ve çevrimiçi makaleler aracılığıyla gelen sayısız veri parçacığına maruz kalıyor, bu verileri işliyor ve karşılığında yeni elektronik postalar, tweetler ve çevrimiçi makaleler yazarak geribildirimde bulunuyorum. Esasen büyük resmin neresine oturduğumu ya da benim ürettiğim veri parçacıklarının milyarlarca başka insan ve bilgisayarın ürettiği parçalarla nasıl bir bağlantı içinde bulunduğunu bilmiyorum. Öğrenmeye vaktim yok çünkü tüm bu elektronik postalara cevap vermekle meşgulüm.

Felsefi araba

İnsanlar algoritmaların asla bizim yerimize önemli kararlar alamayacağını çünkü önemli kararların etik bir boyutu olduğunu ve algoritmaların etikten anlamadığını iddia edebilirler. Lakin algoritmaların etik konusunda bile ortalama bir insanı aşamayacağını farz etmek için hiçbir sebep yok. Şimdi bile akıllı telefonlar ve otonom arabalar gibi araçlar eskiden insanların tekelinde bulunan karar alma işine soyunup insanların binlerce yıl boyunca yakasını kurtaramadığı etik sorunların benzerleriyle boğuşuyor.

Diyelim ki top peşinde koşturan iki çocuk bir otonom arabanın önüne atlıyor. Arabanın algoritması şimşek hızıyla yaptığı hesaplamalar sonucunda bu iki çocuğa çarpmamanın tek yolunun ters şeride direksiyon kırıp yaklaşan kamyona çarpma riskini göze almak olduğu sonucuna varıyor. Algoritma çarpışma gerçekleşirse arkada mışıl mışıl uyuyan araç sahibinin ölme ihtimalinin yüzde 70 olduğunu hesaplıyor. Bu algoritmanın ne yapması gerekir?16

Filozoflar binlerce yıldır bu tür "vagon problemleri" hakkında tartışıp dururlar (bunlara "vagon problemi" denilmesinin sebebi, ders kitaplarındaki çağdaş felsefi tartışmalar için örnekler verilirken otonom arabalara değil, tren raylarında hızla ilerleyen kontrolsüz bir lokomotife atıfta bulunulmasıdır).'7 Şimdiye kadar bu tür tartışmaların fiili davranışlar üzerinde utanç verici derecede az etkisi oldu çünkü insanlar kriz anlarında felsefi görüşleri unutup duygu ve içgüdüleri doğrultusunda hareket etmeye meyillidir.

One of the nastiest experiments in the history of the social sciences was conducted in December 1970 on a group of students at the Princeton Theological Seminary, who were training to become ministers in the Presbyterian Church. Each student was asked to hurry to a distant lecture hall, and there give a talk on the Good Samaritan parable, which tells how a Jew travelling from Jerusalem to Jericho was robbed and beaten by criminals, who then left him to die by the side of the road. After some time a priest and a Levite passed nearby, but both ignored the man. In contrast, a Samaritan – a member of a sect much despised by the Jews – stopped when he saw the victim, took care of him, and saved his life. The moral of the parable is that people's merit should be judged by their actual behaviour, rather than by their religious affiliaton.

The eager young seminarians rushed to the lecture hall, contemplating on the way how best to explain the moral of the Good Samaritan parable. But the experimenters planted in their path a shabbily dressed person, who was sitting slumped in a doorway with his head down and his eyes closed. As each unsuspecting seminarian was hurrying past, the 'victim' coughed and groaned pitifully. Most seminarians did not even stop to enquire what was wrong with the man, let alone offer any help. The emotional stress created by the need to hurry to the lecture hall trumped their moral obligation to help strangers in distress.18

Human emotions trump philosophical theories in countless other situations. This makes the ethical and philosophical history of the world a rather depressing tale of wonderful ideals and less than ideal behaviour. How many Christians actually turn the other cheek, how many Buddhists actually rise above egoistic obsessions, and how many Jews actually love their neighbours as themselves? That's just the way natural selection has shaped Homo sapiens. Like all mammals, Homo sapiens uses emotions to quickly make life and death decisions. We have inherited our anger, our fear and our lust from millions of ancestors, all of whom passed the most rigorous quality control tests of natural selection.

Sosyal bilimler tarihinin en nahoş deneylerinden biri 1970'in Aralık ayında, Princeton İlahiyat Fakültesi'nde Presbiteryen Kilisesi'nde vaiz olmak için okuyan bir grup öğrenci üzerinde gerçekleştirilmişti: Öğrencilerin her birinden çabucak uzaktaki bir amfiye gidip İyi Samiriyeli meseli üzerine vaaz vermeleri istenir. Bu meselde anlatılan şudur: Kudüs'ten Eriha'ya giden bir Yahudi yolda eşkıyalar tarafından soyulup dövülür ve yolun kenarında ölmeye terk edilir. Bir süre sonra bir rahiple Levi kabilesinden birinin de yolu o tarafa düşer ama ikisi de adamı görmezden gelip geçip giderler. Sonra aynı yere bir Samiriyeli varır (Yahudilerin hiç hoşlanmadığı bir mezhebe mensup birisi) ama Samiriyeli, öncekilerin aksine, mağduru görünce durup yardım eder ve adamın hayatını kurtarır. Bu meselin kıssadan hissesi erdemin dini eğilimlere göre değil fiili davranışlara bakılarak değerlendirilmesi gerektiğidir.

Hevesli ilahiyat öğrencileri İyi Samiriyeli meselinden alınacak dersi en iyi nasıl anlatacaklarını düşünerek amfiye koştururlar. Ama deneyi yürütenler amfiye giden yolun üstüne gözleri kapalı vaziyette bir kapı eşiğine çökmüş üstü başı perişan birini yerleştirmişler. Bir şeyden haberi olmayan öğrenciler hızla geçip giderken "mağdur" aksırıp tıksırıp acınacak halde inliyormuş. Çoğu öğrenci bırakın yardım eli uzatmayı, durup neyin var diye bile sormamış. Bir an önce amfiye ulaşma gerekliliğinin Üzerlerinde yarattığı duygusal gerginlik, yardıma ihtiyacı olan bir yabancıya yardım etmek gibi bir ahlaki yükümlülüğün önüne geçmiş.18

Pek çok başka durumda da insan duyguları felsefi teorilerin önüne geçer. Bu durum dünyanın ahlaki ve felsefi tarihini, şahane ideallerle ideal olmaktan çok uzak davranışların iç karartıcı bir anlatısına döndürmüştür. Kaç Hıristiyan gerçekten de kendine tokat atana öteki yanağını uzatır? Kaç Budist gerçekten bencil saplantılarını geride bırakır? Kaç Yahudi gerçekten komşusunu kendi canıymış gibi sever? Doğal seçilim Homo sapiens'i böyle şekillendirmiş işte. Tüm memeliler gibi Homo sapiens de ölüm kalım meselesi söz konusuysa hızlıca karar alabilmek için hislerini kullanır. Öfkemizi, korkularımızı ve arzularımızı her biri doğal seçilimin çetin kalite kontrol testlerinden geçmiş atalarımızdan miras almışız.

Unfortunately, what was good for survival and reproduction in the African savannah a million years ago does not necessarily make for responsible behaviour on twenty-first-century motorways. Distracted, angry and anxious human drivers kill more than a million people in traffic accidents every year. We can send all our philosophers, prophets and priests to preach ethics to these drivers – but on the road, mammalian emotions and savannah instincts will still take over. Consequently, seminarians in a rush will ignore people in distress, and drivers in a crisis will run over hapless pedestrians.

This disjunction between the seminary and the road is one of the biggest practical problems in ethics. Immanuel Kant, John Stuart Mill and John Rawls can sit in some cosy university hall and discuss theoretical problems in ethics for days – but would their conclusions actually be implemented by stressed-out drivers caught in a split-second emergency? Perhaps Michael Schumacher – the Formula One champion who is sometimes hailed as the best driver in history – had the ability to think about philosophy while racing a car; but most of us aren't Schumacher.

Computer algorithms, however, have not been shaped by natural selection, and they have neither emotions nor gut instincts. Hence in moments of crisis they could follow ethical guidelines much better than humans – provided we find a way to code ethics in precise numbers and statistics. If we teach Kant, Mill and Rawls to write code, they can carefully program the self-driving car in their cosy laboratory, and be certain that the car will follow their commandments on the highway. In effect, every car will be driven by Michael Schumacher and Immanuel Kant rolled into one.

Thus if you program a self-driving car to stop and help strangers in distress, it will do so come hell or high water (unless, of course, you insert an exception clause for infernal or high-water scenarios). Similarly, if your self-driving car is programmed to swerve to the opposite lane in order to save the two kids in its path, you can bet your life this is exactly what it will do. Which means that when designing their self-driving car, Toyota or Tesla will be transforming a theoretical problem in the philosophy of ethics into a practical problem of engineering.

Ne yazık ki, bir milyon yıl önce Afrika'nın savanalarında hayatta kalmak ve üremek için işe yarayan şeyler 21. yüzyılın otobanlarında sağduyulu davranışlar sergilememizi sağlayacak diye bir kural yok. Dalgın, öfkeli ve sabırsız insan sürücüler her yıl bir milyondan fazla insanın trafik kazalarında hayatını kaybetmesine neden oluyor. Bu sürücülere tüm filozoflarımızı, tüm peygamberlerimizi, tüm din adamlarımızı göndersek, yola çıktıklarında yine memeli hayvanlara özgü hisleri ve savanalardan kalma içgüdüleri devreye girecek. Dolayısıyla ilahiyat öğrencileri telaş içindeyken yardıma ihtiyacı olan insanları görmezden gelecek, sürücüler kriz anlarında yayaları ezecek.

İlahiyat fakültesiyle yol arasındaki bu ayrılık etik alanının en büyük sorunlarından biridir. Immanuel Kant, John Stuart Mill ve John Rawls üniversitelerin rahat amfilerinde oturup günlerce kuramsal sorunları tartışabilirler ama vardıkları sonuçlar tehlike anında stres altındaki sürücüler tarafından uygulamaya geçirilecek mi? Belki gelmiş geçmiş en iyi sürücü olarak anılan Formula ı şampiyonu Michael Schumacher yarış esnasında felsefi düşüncelere dalma yetisine sahipti ama çoğumuz Schumacher değiliz.

Oysa bilgisayar algoritmaları doğal seçilim tarafından şekillendirilmediği gibi duygu ya da içgüdü sahibi de değil. Dolayısıyla etik kurallarını doğru şekilde sayılar ve istatistikler olarak kodlamanın bir yolunu bulabilirsek, kriz anlarında etik ilkelere insanlardan daha iyi uyabilirler. Kant, Mill ve Rawls'a kodlama öğretebilseydik rahat laboratuvarlarında otonom arabayı itinayla programlarlar ve araba otoyola çıktığında verdikleri komutları hiç şüphesiz harfiyen uygulardı. Bunun sonucunda her araba yekvücut olmuş Michael Schumacher'le Immanuel Kant tarafından kullanılırdı.

Şöyle ki, otonom bir arabayı yardıma ihtiyacı olan bir yabancı gördüğünde durup yardım etmeye programlarsanız, bu araba kıyamet kopsa da bu komutu uygular (tabii yazılıma gerçekten kıyamet kopmasına dair bir istisna madde eklemezseniz). Aynı şekilde otonom arabanız önüne atlayan iki çocuğu kurtarmak için ters şeride direksiyon kırmaya programlanmışsa tamı tamına öyle yapacağına adınız gibi emin olabilirsiniz. Bu da demek oluyor ki Toyota ya da Tesla otonom arabalarını tasarlarken ahlak felsefesine ilişkin teorik bir problemi mühendislik çerçevesindeki pratik bir probleme dönüştürecek.

Granted, the philosophical algorithms will never be perfect. Mistakes will still happen, resulting in injuries, deaths and extremely complicated lawsuits. (For the first time in history, you might be able to sue a philosopher for the unfortunate results of his or her theories, because for the first time in history you could prove a direct causal link between philosophical ideas and real-life events.) However, in order to take over from human drivers, the algorithms won't have to be perfect. They will just have to be better than the humans. Given that human drivers kill more than a million people each year, that isn't such a tall order. When all is said and done, would you rather the car next to you was driven by a drunk teenager, or by the Schumacher–Kant team?19

The same logic is true not just of driving, but of many other situations. Take for example job applications. In the twenty-first century, the decision whether to hire somebody for a job will increasingly be made by algorithms. We cannot rely on the machine to set the relevant ethical standards – humans will still need to do that. But once we decide on an ethical standard in the job market – that it is wrong to discriminate against black people or against women, for example – we can rely on machines to implement and maintain this standard better than humans.20

A human manager may know and even agree that it is unethical to discriminate against black people and women, but then, when a black woman applies for a job, the manager subconsciously discriminates against her, and decides not to hire her. If we allow a computer to evaluate job applications, and program the computer to completely ignore race and gender, we can be certain that the computer will indeed ignore these factors, because computers don't have a subconscious. Of course, it won't be easy to write code for evaluating job applications, and there is always a danger that the engineers will somehow program their own subconscious biases into the software.21 Yet once we discover such mistakes, it would probably be far easier to debug the software than to rid humans of their racist and misogynist biases.

Felsefi algoritmaların asla mükemmel olamayacağı ortada. Yaralanmalara, ölümlere ve son derece karmaşık davalara neden olacak kazalar illa ki yaşanacaktır. (Tarihte ilk defa, teorilerinin yol açtığı vahim sonuçlara istinaden bir filozofu dava edebileceksiniz çünkü felsefi fikirlerle gerçek hayatta cereyan eden olaylar arasında doğrudan sebep sonuç ilişkisi ilk defa kurulabilecek.) Yine de insan sürücülerin yerini almaları için algoritmaların kusursuz olmasına gerek yok. İnsanlardan iyi olmaları yeterli. İnsan sürücülerin her yıl bir milyondan fazla kişinin canını aldığı düşünülürse, bu pek de zor değil. Ölçüp biçerseniz, yanınızda seyreden arabayı sarhoş bir ergenin mi yoksa Schumacher-Kant İkilisinin mi kullanmasını tercih edersiniz?'9

Aynı mantık araba kullanmanın dışında başka pek çok durum için de geçerli. Örneğin iş başvurularını ele alalım. 21. yüzyılda birini işe alıp almama kararı giderek artan bir oranda algoritmalar tarafından verilecek. Gerekli etik standartları belirlemeyi makinelere bırakamayız; bunları yine insanların belirlemesi gerekecek. Ama iş dünyasına dair etik standartları, örneğin ırk veya cinsiyet ayrımı yapmanın yanlış olduğunu belirlediğimizde, makinelerin bu standartları insanlardan daha iyi uygulayıp koruyacağına emin olabiliriz.20

İnsan bir yönetici siyahlara ve kadınlara karşı ayrımcılık yapmamak gerektiğini bilmenin yanı sıra bu görüşe katılmasına rağmen, siyah bir kadın iş başvurusunda bulunduğunda bilinçsizce ayrımcılık yapıp bu kadını işe almamaya karar verebilir. İş başvurularını değerlendirmeye bir bilgisayarı atar ve bu bilgisayarı ırk ve cinsiyeti hiçbir şekilde göz önüne almamaya programlarsak, bilgisayarın gerçekten de bu unsurları dikkate almayacağına emin olabiliriz çünkü bilgisayarların bilinçaltı yok. Elbette iş başvurularını değerlendirebilecek bir kod yazmak kolay olmayacaktır ve mühendislerin kendi bilinçaltlarındaki önyargıları yazılıma aktarmaları riski hep olacaktır.21 Ama bu tür hataları fark edip yazılımı düzeltmek, insanları ırkçılıktan ve kadın düşmanlığından arındırmanın yanında devede kulak kalır.

We saw that the rise of artificial intelligence might push most humans out of the job market – including drivers and traffic police (when rowdy humans are replaced by obedient algorithms, traffic police will be redundant). However, there might be some new openings for philosophers, because their skills – hitherto devoid of much market value – will suddenly be in very high demand. So if you want to study something that will guarantee a good job in the future, maybe philosophy is not such a bad gamble.

Of course, philosophers seldom agree on the right course of action. Few 'trolley problems' have been solved to the satisfaction of all philosophers, and consequentialist thinkers such as John Stuart Mill (who judge actions by consequences) hold quite different opinions to deontologists such as Immanuel Kant (who judge actions by absolute rules). Would Tesla have to actually take a stance on such knotty matters in order to produce a car?

Well, maybe Tesla will just leave it to the market. Tesla will produce two models of the self-driving car: the Tesla Altruist and the Tesla Egoist. In an emergency, the Altruist sacrifices its owner to the greater good, whereas the Egoist does everything in its power to save its owner, even if it means killing the two kids. Customers will then be able to buy the car that best fits their favourite philosophical view. If more people buy the Tesla Egoist, you won't be able to blame Tesla for that. After all, the customer is always right.

This is not a joke. In a pioneering 2015 study people were presented with a hypothetical scenario of a self-driving car about to run over several pedestrians. Most said that in such a case the car should save the pedestrians even at the price of killing its owner. When they were then asked whether they personally would buy a car programmed to sacrifice its owner for the greater good, most said no. For themselves, they would prefer the Tesla Egoist.22

Imagine the situation: you have bought a new car, but before you can start using it, you must open the settings menu and tick one of several boxes. In case of an accident, do you want the car to sacrifice your life – or to kill the family in the other vehicle? Is this a choice you even want to make? Just think of the arguments you are going to have with your husband about which box to tick.

Şoförler ve trafik polisleri dahil (bildiğini okuyan insanların yerini itaatkar algoritmalar alınca trafik polislerine de gerek kalmayacaktır) pek çok insanın, yapay zekanın yükselişiyle çalışma yaşamının dışına atılabileceğini gördük. Fakat şimdiye kadar sahip oldukları yetiler piyasa değeri barındırmazken, birden kıymete binecek felsefeciler için yeni alanlar açılabilir. O yüzden ileride iyi bir iş garantisi bulunan bir dalda eğitim almak istiyorsanız sermayeyi felsefeye yüklemek çok da yanlış olmayabilir.

Tabii filozofların doğru eylemenin yolları konusunda anlaştığı pek görülmemiştir. Az sayıda "vagon problemi" tüm filozofları tatmin edecek şekilde çözülmüştür; John Stuart Mill gibi eylemleri ortaya çıkan sonuca göre değerlendiren sonuççu düşünürlerle Immanuel Kant gibi eylemleri mutlak kurallara göre değerlendiren deontolojist düşünürler birbirinden oldukça farklı fikirlere sahiptir. Tesla'nın bir araç üretmek için bu kördüğüm meseleler hakkında gerçekten de belli bir tutum takınması mı gerekecek?

Belki de Tesla kararı piyasaya bırakmayı seçer, özgeci Tesla ve bencil Tesla adlı iki ayrı otonom araç üretir. Özgeci modeli tehlike anında çoğunluğun iyiliğini düşünüp sahibini kurban eder. Bencil modeli işin ucunda iki çocuğun ölümü de olsa sahibini kurtarmak için elinden ne geliyorsa yapar. Müşteriler de meylettikleri felsefi görüşe en uygun arabayı satın alabilirler. Bencil modeli daha çok satılıyor diye Tesla'yı suçlayamazsınız. Ne de olsa müşteri her zaman haklıdır.

Bu bir şaka değil. 2015 yılında yapılan öncü bir çalışmada, insanlara otonom bir arabanın birtakım yayalara çarpmak üzere olduğuna dair farazi bir senaryo sunulmuş. Çoğu insan böyle bir durumda arabanın sahibini öldürmek pahasına yayaların canını kurtarması gerektiğini söylemiş. Bu insanlara çoğunluğun yararı için sahibini tehlikeye atmaya programlı bir arabayı satın almak isteyip istemeyecekleri sorulduğundaysa çoğu hayır cevabını vermiş. Kendileri sözkonusu olunca tercihleri bencil Tesla yönünde.22

Şöyle bir durum düşünün: Yeni bir araba aldınız ama arabayı kullanmaya başlamadan önce ayarlar menüsünü açıp seçeneklerden birini işaretlemeniz gerekiyor. Kaza anında araba hayatınızı mı tehlikeye atsın yoksa diğer arabadaki aileyi mi öldürsün? Bu yapmak isteyeceğiniz bir tercih mi? Hangi kutucuğu işaretleyeceğiniz konusunda eşinizle ne kavgalar edeceğinizi düşünün.

So maybe the state should intervene to regulate the market, and lay down an ethical code binding all self-driving cars? Some lawmakers will doubtless be thrilled by the opportunity to finally make laws that are always followed to the letter. Other lawmakers may be alarmed by such unprecedented and totalitarian responsibility. After all, throughout history the limitations of law enforcement provided a welcome check on the biases, mistakes and excesses of lawmakers. It was an extremely lucky thing that laws against homosexuality and against blasphemy were only partially enforced. Do we really want a system in which the decisions of fallible politicians become as inexorable as gravity?

Digital dictatorships

AI often frightens people because they don't trust the AI to remain obedient. We have seen too many science-fiction movies about robots rebelling against their human masters, running amok in the streets and slaughtering everyone. Yet the real problem with robots is exactly the opposite. We should fear them because they will probably always obey their masters and never rebel.

There is nothing wrong with blind obedience, of course, as long as the robots happen to serve benign masters. Even in warfare, reliance on killer robots could ensure that for the first time in history, the laws of war would actually be obeyed on the battlefield. Human soldiers are sometimes driven by their emotions to murder, pillage and rape in violation of the laws of war. We usually associate emotions with compassion, love and empathy, but in wartime, the emotions that take control are all too often fear, hatred and cruelty. Since robots have no emotions, they could be trusted to always adhere to the dry letter of the military code, and never be swayed by personal fears and hatreds.23

On 16 March 1968 a company of American soldiers went berserk in the South Vietnamese village of My Lai, and massacred about 400 civilians. This war crime resulted from the local initiative of men who had been involved in jungle guerrilla warfare for several months. It did not serve any strategic purpose, and contravened both the legal code and the military policy of the USA. It was the fault of human emotions.24 If the USA had deployed killer robots in Vietnam, the massacre of My Lai would never have occurred.

O yüzden belki de devletin piyasanın işleyişini düzenlemek için devreye girip tüm otonom arabalar için geçerli bir etik kod şart koşması gerekecek. Kimi kanun koyucu merciler, nihayet her daim harfi harfine uyulacak yasalar koyma fırsatı buldukları için çok sevinecektir. Bu benzeri görülmemiş ve totaliter sorumluluk karşısında dehşete düşecek kanun koyucular da çıkabilir tabii. Ne de olsa tarih boyunca, yeni bir yasa yürürlüğe girdiğinde, yasal yaptırımların kısıtlamaları kanun koyucuların önyargılarını, hata ve aşırılıklarının kontrol edilmesine imkân tanımıştır. Eşcinsellik ve dine aykırı davranışların cezalandırılmasına ilişkin yasaların bütünüyle uygulanamamış olması büyük bir şans. Beşer şaşar siyasetçilerin kararlarının yerçekimi denli sarsılmaz olduğu bir düzen ister miyiz gerçekten?

Dijital diktatörlük

İnsanlar yapay zekâdan itaatkâr kalmayacağını düşündükleri için korkar genellikle. Efendilerine başkaldırıp sokaklarda başıboş gezerek önlerine çıkanı öldüren robotlar hakkında haddinden fazla bilimkurgu filmi izledik. Oysa robotlarla ilgili esas sorun bunun tam tersi. Muhtemelen her koşulda efendilerine itaat edecekleri ve asla başkaldırmayacakları için korkmalıyız onlardan.

Körü körüne itaat eden robotlar iyi huylu efendilere hizmet ediyorsa sorun değil elbette. Savaş halinde bile işi katil robotlara bırakmak, tarihte ilk defa muharebe meydanında savaş kanunlarına fiilen uyulmasını sağlayabilir. İnsan askerler kimi zaman duygularının esiri olup cinayet, yağmalama ve tecavüz gibi savaş kanunlarını ihlal eden davranışlarda bulunabiliyor. Duygu deyince aklımıza merhamet, sevgi ve empatiyle ilgili şeyler gelir genellikle ama savaş zamanı kontrolü sıklıkla ele geçiren duygular korku, nefret ve acımasızlık olur. Robotların duyguları olmadığına göre askeri kanunlara harfiyen uyacaklarına, asla şahsi korkular ve nefret yüzünden yoldan çıkmayacaklarına güvenilebilir.23

16 Mart 1968 tarihinde Güney Vietnam'ın My Lai köyünde çığrından çıkan bir bölük Amerikan askeri dört yüz kadar sivili katletmişti. Bu savaş suçuna sebep olan şey aylarca ormanda gerilla savaşı sürdüren erlerin kendi inisiyatifleriydi. Herhangi bir stratejik amaca hizmet etmediği gibi, hem yasaları hem de ABD'nin askeri ilkelerini ihlal eden bir olaydı. Sorumlusu insan duygularıydı.24 ABD, Vietnam'da katil robotlar kullanabilseydi My Lai katliamı hiç yaşanmayabilirdi.

Nevertheless, before we rush to develop and deploy killer robots, we need to remind ourselves that the robots always reflect and amplify the qualities of their code. If the code is restrained and benign – the robots will probably be a huge improvement over the average human soldier. Yet if the code is ruthless and cruel – the results will be catastrophic. The real problem with robots is not their own artificial intelligence, but rather the natural stupidity and cruelty of their human masters.

In July 1995 Bosnian Serb troops massacred more than 8,000 Muslim Bosniaks around the town of Srebrenica. Unlike the haphazard My Lai massacre, the Srebrenica killings were a protracted and well-organised operation that reflected Bosnian Serb policy to 'ethnically cleanse' Bosnia of Muslims.25 If the Bosnian Serbs had had killer robots in 1995, it would likely have made the atrocity worse rather than better. Not one robot would have had a moment's hesitation carrying out whatever orders it received, and would not have spared the life of a single Muslim child out of feelings of compassion, disgust, or mere lethargy.

A ruthless dictator armed with such killer robots will never have to fear that his soldiers will turn against him, no matter how heartless and crazy his orders. A robot army would probably have strangled the French Revolution in its cradle in 1789, and if in 2011 Hosni Mubarak had had a contingent of killer robots he could have unleashed them on the populace without fear of defection. Similarly, an imperialist government relying on a robot army could wage unpopular wars without any concern that its robots might lose their motivation, or that their families might stage protests. If the USA had had killer robots in the Vietnam War, the My Lai massacre might have been prevented, but the war itself could have dragged on for many more years, because the American government would have had fewer worries about demoralised soldiers, massive anti-war demonstrations, or a movement of 'veteran robots against the war' (some American citizens might still have objected to the war, but without the fear of being drafted themselves, the memory of personally committing atrocities, or the painful loss of a dear relative, the protesters would probably have been both less numerous and less committed).26

Ama yine de katil robotlar üretip sahaya sürme telaşına kapılmadan önce, robotların her daim kodlarının taşıdığı özellikleri birebir yansıttığını ve onları daha da güçlendirdiğini kendimize hatırlatmamız gerek. Kod ılımlı veiyi huyluysa robotlar da muhtemelen sıradan bir insan askerden çok daha iyi olacaktır. Ama kod acımasız ve zalimse feci sonuçlar ortaya çıkacaktır. Robotlarla ilgili esas sorun kendi yapay zekaları değil, efendilerinin doğal aptallığı ve zalimliğidir.

1995'in Temmuz'unda Bosnalı Sırp birlikleri Srebrenitsa civarındaki sekiz bini aşkın Müslüman Bosnalıyı katletti. Başıboş My Lai katliamının aksine Srebrenitsa'da işlenen cinayetler Bosna'yı Müslümanlardan temizlemeyi "ahlaki görev" bellemiş Bosnalı Sırpların politikasını yansıtan uzun soluklu ve organize bir operasyondu.25 1995 yılında Bosna Sırplarının elinde katil robotlar olsaydı bu vahşetin boyutları büyük ihtimalle azalmaz, aksine daha da artardı. Verilen emirleri uygulamakta bir saniye olsun tereddüt edecek tek bir robot bile çıkmaz ve merhamet, yaptığından iğrenme ya da sadece bezginlik duygularına bağlı olarak tek bir Müslüman çocuğun bile hayatı kurtulmazdı.

Böylesi robotlara sahip acımasız bir diktatörün, ne denli insafsız ve çılgın emirler verirse versin, asla askerlerinin kendisine karşı çıkmasından korkması gerekmez. O dönemlerde bir robot ordusu olsaydı, Fransız Devrimi 1789'da başlar başlamaz bastırılırdı muhtemelen. Ve 2011 yılında Hüsnü Mübarek'in elinin altında katil robotlardan oluşan bir birlik olsaydı, bu birliği taraf değiştirirler korkusu taşımadan halkın üzerine sürebilirdi. Aynı şekilde robotlardan oluşan bir orduya hükmeden emperyalist bir hükümet de robotların motivasyonlarını yitirmesi ya da asker ailelerinin gösteri düzenlemesi tehlikesi olmaksızın, kamuoyunda destek görmeyen savaşlar açabilirdi. Vietnam Savaşı'nda ABD'nin elinde katil robotlar olsaydı My Lai katliamı engellenebilirdi ama savaşın kendisi çok daha uzun yıllar sürebilirdi çünkü ABD hükümetinin morali bozuk askerler, büyük çaplı savaş karşıtı gösteriler ya da "savaşa karşı savaş gazileri" akımı gibi dertleri olmazdı. (Bazı ABD vatandaşları yine de savaşa itiraz edebilirdi elbette. Ama bu protestocular askere alınma endişesi duymayacaklarından, mesul oldukları zulüm hafızalarına kazınmayacağından ya da sevdikleri bir akrabalarını kaybetme acısı taşımayacaklarından hem sayıca az hem de o denli ateşli olmazlardı.)26

These kinds of problems are far less relevant to autonomous civilian vehicles, because no car manufacturer will maliciously program its vehicles to target and kill people. Yet autonomous weapon systems are a catastrophe waiting to happen, because too many governments tend to be ethically corrupt, if not downright evil.

The danger is not restricted to killing machines. Surveillance systems could be equally risky. In the hands of a benign government, powerful surveillance algorithms can be the best thing that ever happened to humankind. Yet the same Big Data algorithms might also empower a future Big Brother, so that we might end up with an Orwellian surveillance regime in which all individuals are monitored all the time.27

Indeed, we might end up with something that even Orwell could barely imagine: a total surveillance regime that follows not just all our external activities and utterances, but can even go under our skin to observe our inner experiences. Consider for example what the Kim regime in North Korea might do with the new technology. In the future, each North Korean citizen might be required to wear a biometric bracelet that monitors everything you do and say – as well as your blood pressure and brain activity. By using our growing understanding of the human brain, and using the immense powers of machine learning, the North Korean regime might be able for the first time in history to gauge what each and every citizen is thinking each and every moment. If you look at a picture of Kim Jong-un and the biometric sensors pick up the telltale signs of anger (higher blood pressure, increased activity in the amygdala) – you'll be in the Gulag tomorrow morning.

Granted, due to its isolation the North Korean regime might have difficulty developing the required technology by itself. However, the technology might be pioneered in more tech-savvy nations, and copied or bought by the North Koreans and other backward dictatorships. Both China and Russia are constantly improving their surveillance tools, as are a number of democratic countries, ranging from the USA to my home country of Israel. Nicknamed 'the start-up nation', Israel has an extremely vibrant hi-tech sector, and a cutting-edge cyber-security industry. At the same time it is also locked into a deadly conflict with the Palestinians, and at least some of its leaders, generals and citizens might well be happy to create a total surveillance regime in the West Bank as soon as they have the necessary technology.

Otonom sivil arabalar için bu tür sorunlar çok daha az önem teşkil ediyor çünkü hiçbir üretici arabalarını insanları hedef alıp öldürmeye kasten programlamaz. Fakat otonom silah sistemleri faciaya davetiye çıkarır çünkü kimi düpedüz habis kimi de bozuk ahlaklı bir sürü hükümet var.

Tehlike ölüm makineleriyle kısıtlı değil. Gözetleme sistemleri de bir o kadar riskli. Gözetleme algoritmaları iyi huylu bir devletin elinde insanlığın başına gelebilecek en iyi şeye dönüşebilir. Ama aynı büyük veri algoritmaları geleceğin Büyük Birader'inin gücüne güç katmaya ve Orwell'in kurguladığı gibi bir gözetim rejiminde tüm bireylerin durmadan izlenmesine de sebep verebilir.27

Hatta iş Orwell'in dimağını aşacak noktalara bile gelebilir: hareket ve konuşmalarımızı dışardan izlemekle kalmayıp iç deneyimlerimizi kaydetmek üzere bedenimizin içine de sirayet edebilen mutlak bir gözetim rejimi. Kuzey Kore'nin Kim rejiminin bu yeni teknolojiyle neler yapabileceğini düşünün. Gelecekte tüm Kuzey Kore vatandaşları yaptıkları ve söylediklerinin yanı sıra tansiyonlarını ve beyin faaliyetlerini de gözlemleyen biyometrik bir bileklik takmak zorunda bırakılabilir. KuzeyKore rejimi insan beynini giderek daha iyi kavramamızı ve makine öğrenmesinin muazzam gücünü kullanarak, tarihte ilk defa her bir vatandaşın anbean ne düşündüğünü ölçüp tartmaya muktedir duruma gelebilir. Biyometrik sensör Kim Jong-un'un resmine bakarken kızgınlık belirtileri (yüksek tansiyon, amigdala da faaliyet artışı) gösterdiğinizi algılarsa ertesi gün çalışma kampını boylarsınız.

Kendini tecrit ettiği düşünülünce Kuzey Kore rejiminin gerekli teknolojiyi kendi kendine geliştirmesi zor görünüyor. Ama teknolojinin bu alanın öncüsü ülkelerde geliştirilip Kuzey Koreliler ve diğer gerici diktatörlükler tarafından kopyalanması ya da satın alınabilmesi kuvvetle muhtemel. ABD'den yaşadığım ülke İsrail'e pek çok demokratik ülke gibi hem Çin hem de Rusya durmaksızın gözetim araçları geliştiriyor. "Start-up ülkesi" lakabı takılan İsrail'de son derece canlı bir ileri teknoloji ve üstün bir siber güvenlik sektörü var. Bununla birlikte İsrail, Filistinlilerle ölümcül bir ihtilafın pençesinde ve en azından bazı liderler, generaller ve vatandaşlar gerekli teknolojiyi elde eder etmez memnuniyetle Batı Şeria'da mutlak gözetim rejimi oluşturacaktır.

Already today whenever Palestinians make a phone call, post something on Facebook or travel from one city to another they are likely to be monitored by Israeli microphones, cameras, drones or spy software. The gathered data is then analysed with the aid of Big Data algorithms. This helps the Israeli security forces to pinpoint and neutralise potential threats without having to place too many boots on the ground. The Palestinians may administer some towns and villages in the West Bank, but the Israelis control the sky, the airwaves and cyberspace. It therefore takes surprisingly few Israeli soldiers to effectively control about 2.5 million Palestinians in the West Bank.28

In one tragicomic incident in October 2017, a Palestinian labourer posted to his private Facebook account a picture of himself in his workplace, alongside a bulldozer. Adjacent to the image he wrote 'Good morning!' An automatic algorithm made a small error when transliterating the Arabic letters. Instead of 'Ysabechhum!' (which means 'Good morning!'), the algorithm identified the letters as 'Ydbachhum!' (which means 'Kill them!'). Suspecting that the man might be a terrorist intending to use a bulldozer to run people over, Israeli security forces swiftly arrested him. He was released after they realised that the algorithm made a mistake. But the offending Facebook post was nevertheless taken down. You can never be too careful.29 What Palestinians are experiencing today in the West Bank might be just a primitive preview to what billions will eventually experience all over the planet.

In the late twentieth century democracies usually outperformed dictatorships because democracies were better at data-processing. Democracy diffuses the power to process information and make decisions among many people and institutions, whereas dictatorship concentrates information and power in one place. Given twentieth-century technology, it was inefficient to concentrate too much information and power in one place. Nobody had the ability to process all the information fast enough and make the right decisions. This is part of the reason why the Soviet Union made far worse decisions than the United States, and why the Soviet economy lagged far behind the American economy.

Günümüzde bile Filistinlilerin her telefon konuşması, her Facebook paylaşımı veya her şehirlerarası seyahati İsrail'in mikrofonları, kameraları, insansız hava araçları ya da casus yazılımları tarafından gözetleniyor muhtemelen. Toplanan veriler daha sonra büyük veri algoritmalarının yardımıyla analiz ediliyor. Bu sayede İsrail güvenlik kuvvetleri potansiyel tehlikeleri tespit edip sahaya bir sürü asker sürmeye gerek kalmadan etkisiz hale getirebiliyor. Filistinliler Batı Şeria'da birtakım kasabaların ve köylerin idaresine sahip olsalar da gökyüzünü, radyo frekanslarını ve siber âlemi İsrail kontrol ediyor. Bu yüzden de Batı Şeria'daki 2,5 milyon Filistinliyi etkili şekilde kontrol altında tutabilmek için şaşılacak kadar az İsrail askerine ihtiyaç duyuluyor.28

Ekim 2017' de yaşanan trajikomik bir olay: Filistinli bir işçi Facebook sayfasında işyerindeki buldozerin yanı başında çekilmiş bir fotoğrafını paylaştı. Fotoğrafın altına da "Günaydın!" yazdı. Otomatik bir algoritma Arap harflerinin transliterasyonunda ufak bir hata yapıp harfleri "günaydın" anlamına gelen "Ysabechhum!" olarak değil de "saldır" anlamına gelen "Ydbachhum!" olarak algıladı. Adamın buldozerle insanları ezmeyi planlayan bir terörist olabileceğinden şüphelenen İsrail güvenlik kuvvetleri, adamı bir çırpıda gözaltına aldı. Algoritmanın hata yaptığı anlaşılınca adam serbest bırakıldı. Ama soruna yol açan Facebook paylaşımı yine de kaldırıldı. Dikkati elden bırakmamak lazım tabii.19 Günümüzde Batı Şeria'da Filistinlilerin başına gelenler, gün gelip dünyanın dört bir yanındaki milyonların başına geleceklerin ön gösteriminden ibaret olabilir.

20. yüzyılın sonlarında demokrasiler diktatörlükleri geride bırakıyordu çünkü demokrasiler veri işleme konusunda daha iyiydi. Demokrasi bilgiişlem ve karar alma yetkilerini farklı insan ve kurumlara dağıtır. Oysa diktatörlükler bilgi ve yetkiyi tek bir mercide toplar. 20. yüzyıl teknolojisi çerçevesinde büyük miktarda bilginin tek bir yerde toplanması verimsizdi. Kimsenin onca bilgiyi yeterince hızlı işleyip doğru kararlar alması mümkün değildi. Sovyetler Birliği'nin ABD'den çok daha kötü kararlar almış olmasının ve Sovyet ekonomisinin Amerika'nınkinden çok daha gerilerde kalmasının sebeplerinden biri de buydu.

However, soon AI might swing the pendulum in the opposite direction. AI makes it possible to process enormous amounts of information centrally. Indeed, AI might make centralised systems far more efficient than diffused systems, because machine learning works better the more information it can analyse. If you concentrate all the information relating to a billion people in one database, disregarding all privacy concerns, you can train much better algorithms than if you respect individual privacy and have in your database only partial information on a million people. For example, if an authoritarian government orders all its citizens to have their DNA scanned and to share all their medical data with some central authority, it would gain an immense advantage in genetics and medical research over societies in which medical data is strictly private. The main handicap of authoritarian regimes in the twentieth century – the attempt to concentrate all information in one place – might become their decisive advantage in the twenty-first century.

As algorithms come to know us so well, authoritarian governments could gain absolute control over their citizens, even more so than in Nazi Germany, and resistance to such regimes might be utterly impossible. Not only will the regime know exactly how you feel – it could make you feel whatever it wants. The dictator might not be able to provide citizens with healthcare or equality, but he could make them love him and hate his opponents. Democracy in its present form cannot survive the merger of biotech and infotech. Either democracy will successfully reinvent itself in a radically new form, or humans will come to live in ‘digital dictatorships’.

Ancak yapay zekâ kısa bir süre sonra bu dengeyi tersine çevirebilir. Yapay zekâ kullanılarak devasa miktarlarda bilgi, merkezi bir şekilde işlenebiliyor. Hatta yapay zekâ yüzünden merkezi sistemler dağınık sistemlerden çok daha verimli hale gelebilir çünkü makine öğrenmesi, elinde analiz edecek ne kadar bilgi varsa o kadar iyi çalışıyor. Kişisel bilgilerin gizliliğine saygı göstererek veritabanınıza bir milyon insan hakkında kısmi bilgi koyacağınıza bir milyar insana ait tüm bilgileri, her tür gizlilik hakkını hiçe sayıp tek bir veritabanına toplarsanız algoritmayı çok daha iyi çalışır hale getirebilirsiniz. Örneğin otoriter bir hükümet tüm vatandaşlarına DNA taramasına girmeyi ve tüm tıbbi verilerini merkezi bir otoriteye bildirmeyi emrederse, genetik ve tıbbi araştırmalar alanında tıbbi bilgilerin kesinlikle gizli tutulduğu toplum-lara karşı çok büyük avantaj sağlar. 20. yüzyılda otoriter rejimlere ket vuran bu başlıca etmen, tüm bilgiyi tek bir yerde toplama çabası, 21. yüzyılda belirleyici bir avantaja dönüşebilir.

Algoritmalar bizi daha iyi tanıdıkça otoriter hükümetler de vatandaşları üzerinde Nazi Almanya’sını gölgede bırakacak derecede mutlak bir kontrol elde edebilir. Ve bu tarz rejimlere direnmek tamamen imkânsızlaşabilir. Bu rejim nasıl hissettiğinizi bilmekle kalmayacak; size ne isterse onu hissettirebilecek. Diktatör, vatandaşlara sağlık hizmeti ya da eşitlik getirmese de muhalifleri değil de kendisini sevmelerini sağlayabilecek. Şu anki haliyle demokrasi, biyoteknoloji ve bilişim teknolojilerinin iç içe geçmesini kaldıra-mayabilir. Ya demokrasi kendini bütünüyle yeni baştan şekillendirecek ya da insanlar "dijital diktatörlük" altında yaşamaya başlayacak.

This will not be a return to the days of Hitler and Stalin. Digital dictatorships will be as different from Nazi Germany as Nazi Germany was different from ancien régime France. Louis XIV was a centralising autocrat, but he did not have the technology to build a modern totalitarian state. He suffered no opposition to his rule, yet in the absence of radios, telephones and trains, he had little control over the day-to-day lives of peasants in remote Breton villages, or even of townspeople in the heart of Paris. He had neither the will nor the ability to establish a mass party, a countrywide youth movement, or a national education system.30 It was the new technologies of the twentieth century that gave Hitler both the motivation and the power to do such things. We cannot predict what will be the motivations and powers of digital dictatorships in 2084, but it is very unlikely that they will just copy Hitler and Stalin. Those gearing themselves up to refight the battles of the 1930s might be caught off their guard by an attack from a totally different direction.

Even if democracy manages to adapt and survive, people might become the victims of new kinds of oppression and discrimination. Already today more and more banks, corporations and institutions are using algorithms to analyse data and make decisions about us. When you apply to your bank for a loan, it is likely that your application is processed by an algorithm rather than by a human. The algorithm analyses lots of data about you and statistics about millions of other people, and decides whether you are reliable enough to give you a loan. Often, the algorithm does a better job than a human banker. But the problem is that if the algorithm discriminates against some people unjustly, it is difficult to know that. If the bank refuses to give you a loan, and you ask 'Why?', the bank replies 'The algorithm said no.' You ask 'Why did the algorithm say no? What's wrong with me?', and the bank replies 'We don't know. No human understands this algorithm, because it is based on advanced machine learning. But we trust our algorithm, so we won't give you a loan.'31

Hitler ve Stalin zamanlarına dönmek sözkonusu değil. Dijital diktatörlük Nazi Almanya'sından, Nazi Almanya'sının Fransa eski rejiminden farklı olduğu ölçüde farklı. XIV. Louis merkezileştirme meraklısı bir otokrattı ama elinde modern bir totaliter devlet kuracak teknoloji yoktu. İktidarına kimse karşı çıkmıyordu ama radyo, telefon ve tren olmadığından Bretonya'nın ücra köylerindeki çiftçilerin ve hatta Paris'in göbeğinde yaşayan şehirlilerin gündelik hayatları üzerinde bir kontrolü de yoktu. Büyük bir parti, ülke çapında bir gençlik hareketi ya da milli eğitim sistemi kurmaya ne niyeti ne de kabiliyeti vardı.30 Hitler'e bunları yapabilme motivasyonu ve gücünü sağlayan 20. yüzyılın yeni teknolojileriydi. 2084'ün dijital diktatörlüğüne motivasyon ve güç sağlayacak şeyi şimdiden kestiremeyiz ama Hitler ve Stalin'i kopyalamakla yetinmeleri düşük bir ihtimal. 1930'la-rın savaşlarını yeniden vermek için silah kuşananlar bambaşka bir yönden gelen bir saldırıyla gafil avlanabilirler.

Demokrasi uyum sağlamayı ve ayakta kalmayı başarsa bile insanlar yeni baskıların ve ayrımcılıkların mağduru olabilirler. Bir sürü banka, şirket ve kurum daha şimdiden verileri analiz edip hakkımızda kararlar verebilmek için algoritmaları kullanıyor. Bankaya kredi başvurusu yaptığınızda değerlendirmeyi yapan büyük ihtimalle bir insan değil, algoritma. Algoritma sizin hakkınızda bir sürü veriyi ve milyonlarca insana ilişkin istatistikleri analiz ederek kredi verilecek kadar güvenilir olup olmadığınıza karar veriyor. Çoğunlukla da insan bir bankacıdan daha iyi iş çıkarıyor. Ama sorun şu ki algoritma bazı insanlara haksız yere ayrımcılık uygularsa bunu tespit etmek zor. Banka size kredi vermeyi reddeder ve siz de gidip "Niye?" diye sorarsanız bankanın cevabı "Algoritma hayır dedi," olur. "Algoritma niye hayır dedi? Benim ne gibi bir kusurum var?" diye sorarsanız bankanın diyeceği, "Bilmiyoruz. Bu algoritmayı anlayan insan yok. Kendisi ileri düzey makine öğrenmesinin bir ürünü. Ama algoritmamıza güveniyoruz, o yüzden size kredi veremiyoruz."31

When discrimination is directed against entire groups, such as women or black people, these groups can organise and protest against their collective discrimination. But now an algorithm might discriminate against you personally, and you have no idea why. Maybe the algorithm found something in your DNA, your personal history or your Facebook account that it does not like. The algorithm discriminates against you not because you are a woman, or an African American – but because you are you. There is something specific about you that the algorithm does not like. You don't know what it is, and even if you knew, you cannot organise with other people to protest, because there are no other people suffering the exact same prejudice. It is just you. Instead of just collective discrimination, in the twenty-first century we might face a growing problem of individual discrimination.32

At the highest levels of authority, we will probably retain human figureheads, who will give us the illusion that the algorithms are only advisors, and that ultimate authority is still in human hands. We will not appoint an AI to be the chancellor of Germany or the CEO of Google. However, the decisions taken by the chancellor and the CEO will be shaped by AI. The chancellor could still choose between several different options, but all these options will be the outcome of Big Data analysis, and they will reflect the way AI views the world more than the way humans view it.

To take an analogous example, today politicians all over the world can choose between several different economic policies, but in almost all cases the various policies on offer reflect a capitalist outlook on economics. The politicians have an illusion of choice, but the really important decisions have already been made much earlier by the economists, bankers and business people who shaped the different options in the menu. Within a couple of decades, politicians might find themselves choosing from a menu written by AI.

Ayrımcılık, kadınlar ya da siyahlar gibi tüm bir gruba uygulandığında bu gruplar örgütlenip uğradıkları ayrımcılığı topluca protesto edebilirler. Ama artık bir algoritma şahsen size ayrımcılık uygulayabilir ve siz nedenini bilemezsiniz. Kim bilir, belki DNA'nızda, geçmişinizde ya da Facebook hesabınızda hoşuna gitmeyen bir şey buldu. Algoritmanın size ayrımcılık uygulama nedeni kadın olmanız ya da ırkınız değil, siz olmanız. Algoritmanın hoşlanmadığı, şahsınıza özel bir şey var. Bunun ne olduğunu bilmiyorsunuz; bilseniz de birebir aynı haksızlıktan mustarip başka birini daha bulamayacağınıza göre örgütlenip protesto etmeniz de mümkün değil. Bir siz varsınız. 21. yüzyılda genel ayrımcılık yerine kişisel ayrımcılık gibi bir sorunun yaygınlaştığını görebiliriz.32

Algoritmaların sadece danışmanlık yaptığı, mutlak otoritenin hâlâ insanların elinde olduğu yanılsaması yaratmak için otoritenin en üst seviyelerinde, sembolik liderler konumunda birtakım insanlar kalabilir. Almanya Başbakanlığına ya da Google CEO'luğuna yapay zekâ atamayacağız. Yine de başbakan ve CEO tarafından alınan kararları yapay zekâ şekillendirecek. Başbakan çeşitli seçenekler arasından bir tercih yapabilir ama tüm bu seçenekler büyük veri analizinden çıkacak ve insanlardan ziyade yapay zekânın dünyayı nasıl algıladığına bağlı olacak.

Paralel bir örnek vermek gerekirse, günümüzde dünyanın çeşitli yerlerindeki siyasetçiler farklı ekonomik politikalardan birini seçebiliyor ama neredeyse her bir durumda sunulan seçeneklerin hepsi kapitalist ekonomi anlayışını yansıtan politikalar. Siyasetçiler tercih yapabildikleri yanılsaması yaşıyor ama gerçekten önem atfeden tercihler menüdeki farklı seçenekleri belirleyen ekonomistler, bankacılar ve iş insanları tarafından çok önce yapılmış. Siyasetçiler bir süre sonra kendilerini yapay zekânın oluşturduğu bir menüden seçim yapar vaziyette bulabilirler.

Artificial intelligence and natural stupidity

One piece of good news is that at least in the next few decades, we won't have to deal with the full-blown science-fiction nightmare of AI gaining consciousness and deciding to enslave or wipe out humanity. We will increasingly rely on algorithms to make decisions for us, but it is unlikely that the algorithms will start to consciously manipulate us. They won't have any consciousness.

Science fiction tends to confuse intelligence with consciousness, and assume that in order to match or surpass human intelligence, computers will have to develop consciousness. The basic plot of almost all movies and novels about AI revolves around the magical moment when a computer or a robot gains consciousness. Once that happens, either the human hero falls in love with the robot, or the robot tries to kill all the humans, or both things happen simultaneously.

But in reality, there is no reason to assume that artificial intelligence will gain consciousness, because intelligence and consciousness are very different things. Intelligence is the ability to solve problems. Consciousness is the ability to feel things such as pain, joy, love and anger. We tend to confuse the two because in humans and other mammals intelligence goes hand in hand with consciousness. Mammals solve most problems by feeling things. Computers, however, solve problems in a very different way.

There are simply several different paths leading to high intelligence, and only some of these paths involve gaining consciousness. Just as airplanes fly faster than birds without ever developing feathers, so computers may come to solve problems much better than mammals without ever developing feelings. True, AI will have to analyse human feelings accurately in order to treat human illnesses, identify human terrorists, recommend human mates and navigate a street full of human pedestrians. But it could do so without having any feelings of its own. An algorithm does not need to feel joy, anger or fear in order to recognise the different biochemical patterns of joyful, angry or frightened apes.

Yapay zekâyla doğal aptallık

İyi haberlerden biri şu ki en azından kısa süre zarfında bilimkurguları andıran bir bilinç kazanıp insanlığı köleleştirmeye ya da ortadan kaldırmaya karar veren bir yapay zekâ kabusu yaşamayacağız. Vereceğimiz kararları gitgide daha fazla algoritmalara bırakmaya başlayacağız ama algoritmaların bilinçli bir şekilde bizi yönlendirmeye başlaması pek mümkün görünmüyor. Bilinçleri olmayacak.

Bilimkurgu zekâyı bilinçle karıştırma ve bilgisayarların insanlarla boy ölçüşmek için bilinç geliştirmesi gerektiğini varsayma eğilimindedir. Yapay zekâ hakkındaki neredeyse tüm film ve romanlar bir bilgisayar veya robotun bilinç kazandığı o büyülü an etrafında şekilleniyor. Bu gerçekleştikten sonra da ya başkahraman robota âşık oluyor ya robot herkesi öldürmeye çalışıyor ya da bu iki şey eşzamanlı cereyan ediyor.

Oysa gerçekte yapay zekânın bilinç kazacağını varsaymayı gerektirecek bir sebep yok çünkü zekâ ve bilinç apayrı şeyler. Zekâ sorun çözme becerisi. Bilinç acı, neşe, aşk ve öfke gibi şeyler hissedebilme becerisi. Bu ikisini birbirine karıştırmamızın sebebi, bunların insan ve diğer memelilerde bir arada bulunması. Memeliler çoğu sorunun üstesinden bir şeyler hissederek gelir. Bilgisayarların sorunları çözme şekliyse bambaşkadır.

Üstün zekâya giden çok farklı yol var ve bunların sadece bazısı bilinç kazanmayı gerektiriyor. Nasıl ki uçaklar tüy çıkarmadan kuşlardan hızlı uçabiliyor, bilgisayarlar da bilinç geliştirmeden memelilerden daha iyi sorun çözer hale gelebilir. Yapay zekânın insan hastalıklarını iyileştirmek, insan teröristleri tespit etmek, eş önerilerinde bulunmak ve yayaların kol gezdiği bir sokakta yol almak için insanların duygularını isabetli bir biçimde analiz etmesi gerektiği doğru. Ama bunu duygu sahibi olmadan da yapabilir. Algoritmanın neşeli, sinirli ya da ürkmüş maymunların farklı biyokimyasal yapılarını tanımak için neşe, öfke ya da korku hissetmesi gerekmez.

Of course, it is not absolutely impossible that AI will develop feelings of its own. We still don't know enough about consciousness to be sure. In general, there are three possibilities we need to consider:

1. Consciousness is somehow linked to organic biochemistry in such a way that it will never be possible to create consciousness in non-organic systems.

2. Consciousness is not linked to organic biochemistry, but it is linked to intelligence in such a way that computers could develop consciousness, and computers will have to develop consciousness if they are to pass a certain threshold of intelligence.

3. There are no essential links between consciousness and either organic biochemistry or high intelligence. Hence computers might develop consciousness – but not necessarily. They could become super-intelligent while still having zero consciousness.

At our present state of knowledge, we cannot rule out any of these options. Yet precisely because we know so little about consciousness, it seems unlikely that we could program conscious computers any time soon. Hence despite the immense power of artificial intelligence, for the foreseeable future its usage will continue to depend to some extent on human consciousness.

The danger is that if we invest too much in developing AI and too little in developing human consciousness, the very sophisticated artificial intelligence of computers might only serve to empower the natural stupidity of humans. We are unlikely to face a robot rebellion in the coming decades, but we might have to deal with hordes of bots who know how to press our emotional buttons better than our mother, and use this uncanny ability to try and sell us something – be it a car, a politician, or an entire ideology. The bots could identify our deepest fears, hatreds and cravings, and use these inner leverages against us. We have already been given a foretaste of this in recent elections and referendums across the world, when hackers have learned how to manipulate individual voters by analysing data about them and exploiting their existing prejudices.33 While science-fiction thrillers are drawn to dramatic apocalypses of fire and smoke, in reality we might be facing a banal apocalypse by clicking.

Tabii yapay zekânın kendine has duygular geliştirmesi tamamen imkânsız değil. Buna kesin kanaat getirmek için bilinç hakkında yeterli bilgimiz hâlâ yok. Genel hatlarıyla üç olasılığı göz önüne almamız gerekiyor:

ı. Bilinç bir şekilde organik biyokimyaya bağlı olduğundan inorganik sistemlerde bilinç yaratmak asla mümkün olmayacak.

2. Bilinç organik biyokimyaya değil zekâya bağlı ve bilgisayarlar bilinç geliştirebilir, belli bir zekâ seviyesine erişmek için de bilinç geliştirmeleri gerekir.

3. Bilinçle organik biyokimya ya da üstün zekâ arasında bir bağlantı olması şart değil. O yüzden bilgisayarlar bilinç geliştirebilir ama bu şart değil. Sıfır bilinçle de süper zeki olabilirler.

Şu anki bilgi düzeyimizde bu olasılıkların hiçbirini eleyemeyiz. Ama tam da bilinç hakkındaki bilgi eksikliğimiz sebebiyle yakın zamanda bilinçli bilgisayarlar programlamamız mümkün görünmüyor. Dolayısıyla muazzam gücüne rağmen yapay zekânın kullanımı, öngörülebilir bir gelecek dahilinde, kısmen insan bilincine bağlı kalacak.

Tehlike şurada yatıyor: tüm vaktimizi yapay zekâ geliştirmeye harcayıp insanları bilinçlendirmeyi es geçersek, bilgisayarların o pek sofistike yapay zekâları, olsa olsa insanların doğal aptallıklarını beslemeye yarar. Önümüzdeki yıllarda bir robot ayaklanmasının yaşanma olasılığı düşük ama duygularımızla annelerimizden daha iyi oynayabilen ve bu tedirgin edici yeteneği bize araba, belli bir siyasetçi ya da kapsamlı bir ideoloji gibi şeyleri pazarlamak için kullanan robot sürüleri karşımıza çıkabilir. Robotlar en derin korkularımızı, nefretlerimizi ve tutkularımızı tespit edip bu içsel eğilimleri aleyhimize kullanabilir. Böyle bir şeyin tadı dünyanın çeşitli yerlerindeki seçim ve referandumlarda ağzımıza çalındı bile. Hackerlar insanlar haklarındaki verileri analiz edip mevcut önyargıları istismar ederek seçmenleri nasıl yönlendirebileceklerini öğrendiler." Bilimkurgu filmleri tozun dumana katıldığı dramatik kıyametlerle sonlansa da gerçek hayatta yüzleşeceğimiz son, onu bunu tıklayacağımız bayağılıkta bir kıyamet olabilir.

To avoid such outcomes, for every dollar and every minute we invest in improving artificial intelligence, it would be wise to invest a dollar and a minute in advancing human consciousness. Unfortunately, at present we are not doing much to research and develop human consciousness. We are researching and developing human abilities mainly according to the immediate needs of the economic and political system, rather than according to our own long-term needs as conscious beings. My boss wants me to answer emails as quickly as possible, but he has little interest in my ability to taste and appreciate the food I am eating. Consequently, I check my emails even during meals, while losing the ability to pay attention to my own sensations. The economic system pressures me to expand and diversify my investment portfolio, but it gives me zero incentives to expand and diversify my compassion. So I strive to understand the mysteries of the stock exchange, while making far less effort to understand the deep causes of suffering.

In this, humans are similar to other domesticated animals. We have bred docile cows that produce enormous amounts of milk, but are otherwise far inferior to their wild ancestors. They are less agile, less curious and less resourceful.34 We are now creating tame humans that produce enormous amounts of data and function as very efficient chips in a huge data-processing mechanism, but these data-cows hardly maximise the human potential. Indeed we have no idea what the full human potential is, because we know so little about the human mind. And yet we hardly invest much in exploring the human mind, and instead focus on increasing the speed of our Internet connections and the efficiency of our Big Data algorithms. If we are not careful, we will end up with downgraded humans misusing upgraded computers to wreak havoc on themselves and on the world.

Digital dictatorships are not the only danger awaiting us. Alongside liberty, the liberal order has also set great store by the value of equality. Liberalism always cherished political equality, and it gradually came to realise that economic equality is almost as important. For without a social safety net and a modicum of economic equality, liberty is meaningless. But just as Big Data algorithms might extinguish liberty, they might simultaneously create the most unequal societies that ever existed. All wealth and power might be concentrated in the hands of a tiny elite, while most people will suffer not from exploitation, but from something far worse – irrelevance.

Bu tarz sonuçlardan kaçınmak için yapay zekâya harcadığımız her dolar ve her dakikaya karşılık insan bilinci konusunda gelişme kaydetmek için de aynı miktarda dolar ve dakika harcasak iyi ederiz. Maalesef an itibarıyla insan bilincini araştırmak ve geliştirmek için pek bir şey yapmıyoruz. İnsan becerilerine yönelik araştırmavegeliştirme çabaları, bilinçli varlıklar olarak uzun vadede neye gereksinim duyduğumuza göre değil ekonomik ve siyasi sistemin anlık ihtiyaçlarına göre şekilleniyor. Patronum elektronik postaları bir an önce cevaplamamı istiyor ama yediğimden tat alma becerimle ilgilendiği yok. Sonuçta yemek yerken bile elektronik postaları kontrol ediyor, duyumlarımı dikkate alma yeteneğimi ise kaybediyorum. Ekonomik sistem beni portföyümü genişletip çeşitlendirmeye zorluyor ama merhamet duygumu genişletip çeşitlendirmeye teşvik etmiyor. Sonuçta borsanın gizemlerini anlamaya gayret ediyorum ama çekilen eziyetlerin altında yatan derin nedenleri anlamaya çok daha az çaba harcıyorum.

İnsanlar bu açıdan diğer evcil hayvanlara benziyor. Yüklü miktarda süt veren ama onun haricinde vahşi atalarının çok aşağısında kalmış uysal inekler yetiştirdik. O denli çevik, meraklı ya da becerikli değiller.34 Şimdi de yüklü miktarda veri üreten ve dev bir veri işleme mekanizmasının son derece etkin çipleri olma fonksiyonunu yerine getiren yumuşak başlı insanlar yetiştiriyoruz ama bu veri ineklerinin insanın potansiyelini en üst seviyeye taşıdığı söylenemez. Esasen insanların azami potansiyelinin ne olduğu konusunda bir fikrimiz yok çünkü insan zihni hakkında çok az şey biliyoruz. Ve buna rağmen insan zihnini keşfetmek adına yeterince yatırım yapmıyor, onun yerine İnternet bağlantımızın hızını ve büyük veri algoritmalarımızın etkinliğini artırmaya yoğunlaşıyoruz. Dikkatli olmazsak geliştirilmiş bilgisayarlar kullanarak kendine ve dünyaya büyük zararlar veren geriletilmiş insanlara dönüşeceğiz.

Bizi bekleyen tek tehlike dijital diktatörlükler değil. Liberal düzen özgürlüğün yanı sıra eşitliğin önemini de ön planda tutmuştu. Siyasi eşitliği en başından beri el üstünde tutan liberalizm zamanla ekonomik eşitliğin de bir o kadar önemli olduğu kanısına varmıştı. Zira sosyal bir güvenlik ağı ve bir nebze ekonomik eşitlik yoksa özgürlüğün de bir anlamı yok. Ama büyükveri algoritmaları özgürlüğü bastırdığı gibi toplumlar arasında gelmiş geçmiş en derin uçurumları da yaratabilir. Çoğu insan sömürünün değil ama çokdaha kötü bir şeyin, işlevsizliğin cefasını çekerken tüm servet ve güç, üç beş seçkinin elinde toplanabilir.

4

EQUALITY

Those who own the data own the future

In the last few decades, people all over the world were told that humankind is on the path to equality, and that globalisation and new technologies will help us get there sooner. In reality, the twenty-first century might create the most unequal societies in history. Though globalisation and the Internet bridge the gap between countries, they threaten to enlarge the rift between classes, and just as humankind seems about to achieve global unification, the species itself might divide into different biological castes.

Inequality goes back to the Stone Age. Thirty thousand years ago, hunter-gatherer bands buried some members in sumptuous graves replete with thousands of ivory beads, bracelets, jewels and art objects, while other members had to settle for a bare hole in the ground. Nevertheless, ancient hunter-gatherer bands were still more egalitarian than any subsequent human society, because they had very little property. Property is a prerequisite for long-term inequality.

Following the Agricultural Revolution, property multiplied and with it inequality. As humans gained ownership of land, animals, plants and tools, rigid hierarchical societies emerged, in which small elites monopolised most wealth and power for generation after generation. Humans came to accept this arrangement as natural and even divinely ordained. Hierarchy was not just the norm, but also the ideal. How can there be order without a clear hierarchy between aristocrats and commoners, between men and women, or between parents and children? Priests, philosophers and poets all over the world patiently explained that just as in the human body not all members are equal – the feet must obey the head – so also in human society equality will bring nothing but chaos.

4

EŞİTLİK

Veriyi elinde tutan geleceği de elinde tutar

Geçtiğimiz yıllarda dünyadaki herkese insanlığın eşitlik yolunda ilerlediği ve küreselleşmeyle yeni teknolojilerin o noktaya daha çabuk varmamıza yardımcı olacağı söylendi. Gerçekte 21. yüzyıl tarihin en orantısız toplumlarını doğurabilir. Küreselleşme ve İnternet ülkelerarası açığı kapatsa da sınıflar arası uçurum derinleşme tehlikesi taşıyor. Tam insanlık küresel birlikteliğe erişecek derken insan türü farklı biyolojik kastlara ayrılabilir.

Eşitsizlik Taş Devri'ne kadar uzanır. 3000 yıl önce avcı toplayıcı bir topluluk kimi üyelerini binlerce fildişi boncuk, bilezik ve sanat eseriyle dolu şatafatlı mezarlara gömerken kimi üyelerine de basit bir çukuru layık görmüş. Kadim avcı toplayıcı topluluklar yine de peşi sıra gelen insan toplumlarından daha eşitlikçiydi çünkü malvarlıkları çok azdı. Malvarlığı uzun süreli eşitsizliğin önkoşuludur.

Tarım Devrimi'ni takiben çoğalan malvarlığıyla beraber eşitsizlik de arttı. İnsanlar toprak, hayvan, bitki ve aletlerin mülkiyetini edinince servet ve iktidarın büyük kısmının seçkin azınlıklar tarafından nesilden nesle daha çok tekelleşen hiyerarşik toplumlar oluştu. İnsanlar bu düzeni doğal ve hatta tanrı buyruğu addetmeye başladı. Hiyerarşi sadece bir norm değil, ideal olandı. Aristokratlarla halk arasında, erkekle kadın arasında, ebeveynlerle çocuklar arasında belirgin bir hiyerarşi olmadan nasıl düzen sağlanabilir? Dünyanın dört biryanındaki din adamları, filozoflar ve şairler sabırla şunu açıklıyordu: Nasıl ki insan vücudunun tüm parçaları eşit değildir ve ayaklar beyne itaat etmek zorundadır, toplumsal eşitlik de kargaşadan başka bir şeye yol açmaz.

In the late modern era, however, equality became an ideal in almost all human societies. It was partly due to the rise of the new ideologies of communism and liberalism. But it was also due to the Industrial Revolution, which made the masses more important than ever before. Industrial economies relied on masses of common workers, while industrial armies relied on masses of common soldiers. Governments in both democracies and dictatorships invested heavily in the health, education and welfare of the masses, because they needed millions of healthy labourers to operate the production lines and millions of loyal soldiers to fight in the trenches.

Consequently, the history of the twentieth century revolved to a large extent around the reduction of inequality between classes, races and genders. Though the world of the year 2000 still had its share of hierarchies, it was nevertheless a far more equal place than the world of 1900. In the first years of the twenty-first century people expected that the egalitarian process would continue and even accelerate. In particular, they hoped that globalisation would spread economic prosperity throughout the world, and that as a result people in India and Egypt will come to enjoy the same opportunities and privileges as people in Finland and Canada. An entire generation grew up on this promise.

Now it seems that this promise might not be fulfilled. Globalisation has certainly benefited large segments of humanity, but there are signs of growing inequality both between and within societies. Some groups increasingly monopolise the fruits of globalisation, while billions are left behind. Already today, the richest 1 per cent owns half the world's wealth. Even more alarmingly, the richest hundred people together own more than the poorest 4 billion.1 This could get far worse. As explained in earlier chapters, the rise of AI might eliminate the economic value and political power of most humans. At the same time, improvements in biotechnology might make it possible to translate economic inequality into biological inequality. The super-rich will finally have something really worthwhile to do with their stupendous wealth. While hitherto they could buy little more than status symbols, soon they might be able to buy life itself. If new treatments for extending life and for upgrading physical and cognitive abilities prove to be expensive, humankind might split into biological castes.

Ancak modern çağın sonlarında eşitlik neredeyse tüm insan toplumları için ideal bir olgu haline geldi. Bunun sebebi kısmen komünizm ve liberalizm gibi yeni ideolojilerin doğuşuydu. Ama bir diğer sebep de kitleleri her zamankinden daha önemli kılan Sanayi Devrimi. Sanayileşmiş ekonomiler işçilerden oluşan halk kitlelerine gereksinim duyarken sanayileşmiş ordular da askerlerden oluşan kitlelere ihtiyaç duyuyordu. Hem demokrasiler hem de diktatörlükler kitlelerin sağlığı, eğitimi ve refahına büyük yatırımlar yaptı çünkü seri imalat bantlarında çalışacak milyonlarca sağlıklı işçi ve cephede savaşacak milyonlarca sadık asker gerekiyordu.

Buna bağlı olarak 20. yüzyıl tarihi büyük ölçüde sınıflar, ırklar ve cinsiyetler arası eşitsizliğin azaltılması etrafında şekillendi. 2000 yılının dünyası hâlâ bir dolu hiyerarşi barındırsa da 1900 yılından çok daha eşit bir yerdi. 21. yüzyılın ilk yıllarında insanlar eşitlikçi sürecin devam etmesi ve hatta hızlanması beklentisi taşıyordu. Bilhassa da küreselleşmenin, ekonomik rahatlığı dünya çapına yayacağını ve bunun sonucunda Hindistan ve Mısır'daki insanların Finlandiya ve Kanada'dakilerle aynı fırsat ve ayrıcalıklardan yararlanacağını umuyorlardı. Tüm bir nesil bu vaatle büyüdü.

Artık bu vaat gerçekleşmeyebilir gibi görünüyor. Küreselleşme kesinlikle geniş bir insan kesiminin işine yaradı ama hem toplumlar arasında hem de bir toplumun kendi içinde eşitsizlik artışının emareleri görülüyor. Küreselleşmenin meyveleri giderek belli grupların tekeline girerken milyarlarca insan geride bırakılıyor. Şimdiden en zengin yüzde ı'lik grup dünya servetinin yarısını elinde tutuyor. Daha da tedirgin edici olanı, en zengin yüz kişinin servetinin en yoksul dört milyar insanın toplam servetinden çok olması.' Durum daha da kötüleşebilir. Önceki bölümlerde açıklandığı üzere, yapay zekânın yükselişe geçmesi çoğu insanın ekonomik değerini ve siyasi gücünü ortadan kaldırabilir. Aynı zamanda biyoteknoloji alanındaki gelişmeler ekonomik eşitsizliği biyolojik eşitsizliğe dönüştürebilir. Süper zenginler sonunda dehşet verici servetlerini akıtmaya değecek bir şey bulurlar. Şimdiye kadar statü sembolü şeyler satın almaktan fazlasını yapamayan zenginler kısa bir süre sonra hayatın kendisini satın almaya muktedir olabilirler. Yaşam süresini uzatmak, fiziki ve zihinsel becerileri güçlendirmek için geliştirilecek yeni yöntemler pahalıya patlarsa insanlık biyolojik kastlara ayrılabilir.

Throughout history the rich and the aristocracy always imagined that they had superior skills to everybody else, which is why they were in control. As far as we can tell, this wasn't true. The average duke wasn't more talented than the average peasant – he owed his superiority only to unjust legal and economic discrimination. However, by 2100 the rich might really be more talented, more creative and more intelligent than the slum-dwellers. Once a real gap in ability opens between the rich and the poor, it will become almost impossible to close it. If the rich use their superior abilities to enrich themselves further, and if more money can buy them enhanced bodies and brains, with time the gap will only widen. By 2100, the richest 1 per cent might own not merely most of the world's wealth, but also most of the world's beauty, creativity and health.

The two processes together – bioengineering coupled with the rise of AI – might therefore result in the separation of humankind into a small class of superhumans and a massive underclass of useless Homo sapiens. To make an already ominous situation even worse, as the masses lose their economic importance and political power, the state might lose at least some of the incentive to invest in their health, education and welfare. It's very dangerous to be redundant. The future of the masses will then depend on the goodwill of a small elite. Maybe there is goodwill for a few decades. But in a time of crisis – like climate catastrophe – it would be very tempting and easy to toss the superfluous people overboard.

In countries such as France and New Zealand, with a long tradition of liberal beliefs and welfare-state practices, perhaps the elite will go on taking care of the masses even when it doesn't need them. In the more capitalist USA, however, the elite might use the first opportunity to dismantle what's left of the American welfare state. An even bigger problem looms in large developing countries like India, China, South Africa and Brazil. There, once common people lose their economic value, inequality might skyrocket.

Zenginler ve aristokratlar tarih boyunca herkesten daha yetenekli olduk-larınıve kontrolün bu yüzden kendilerinde olduğunu sanmıştır. Görebildiğimiz kadarıyla bu doğru değil. Ortalama bir dük ortalama bir çiftçiden daha yetenekli değil; üstünlüğünü sadece haksız yasal ve ekonomik ayrımcılığa borçlu. Fakat 2100 yılına gelindiğinde zenginler gerçekten de varoşlarda yaşayanlardan daha yetenekli, daha yaratıcı ve daha zeki olabilirler. Zenginler ve yoksulların sahip oldukları beceriler arasında ciddi bir uçurum oluşursa bunu kapamak neredeyse imkânsızdır. Zenginler daha üstün olan becerilerini, onları daha da çoğaltmak için kullanırsa ve daha çok para da daha üstün beden ve beyinler satın almalarını sağlarsa, uçurum zamanla daha da derinleşir. 2100'de en zengin yüzde ı'lik kesim sadece dünya servetinin değil dünya güzelliklerinin, yaratıcılığın ve sağlığın da sahibi olur.

Bu nedenle biyomühendislik ve yapay zekâ alanında ilerleme süreçlerinin bir araya gelmesi sonucu insanlık, küçük bir insanüstü sınıfla işlevsiz Homo sapiens üyelerden oluşan bir altsınıf şeklinde ikiye ayrılabilir. Kitleler ekonomik önem ve siyasi güçlerini yitirdiğinde devletin bu kitleye sağlık hizmeti, eğitim ve refah sağlama gerekçesini bir ölçüde bile kaybetmesi, zaten korkunç olan durumu daha da beter yapar. İşlevsiz kalmak çok tehlikeli. Böyle bir koşulda kitlelerin istikbali az sayıda seçkinin insafına kalır. Belki bir süreliğine insaf ederler. Ama iklim felaketi gibi bir kriz anında lüzumsuz insanları silkeleyip atmak son derece cazip ve kolay gelecektir.

Köklü bir liberal anlayış ve sosyal refah devleti geleneği bulunan Fransa ve Yeni Zelanda gibi ülkelerdeki seçkinler, kitlelere ihtiyaç duymasalar da onlara bakmayı sürdürebilir. Ama ABD gibi daha kapitalist ülkelerdeki seçmenler Amerikan sosyal refah devletinden geriye ne kaldıysa onu da lağvedebilir. Hindistan, Çin, Güney Amerika ve Brezilya gibi gelişmekte olan büyük ölçekli ülkeleri çok daha büyük bir sorun bekliyor. Buralarda halkın ekonomik değerini yitirmesi eşitsizliğin birdenbire artması anlamına geliyor.

Consequently, instead of globalisation resulting in global unity, it might actually result in 'speciation': the divergence of humankind into different biological castes or even different species. Globalisation will unite the world horizontally by erasing national borders, but it will simultaneously divide humanity vertically. Ruling oligarchies in countries as diverse as the United States and Russia might merge and make common cause against the mass of ordinary Sapiens. From this perspective, current populist resentment of 'the elites' is well founded. If we are not careful, the grandchildren of Silicon Valley tycoons and Moscow billionaires might become a superior species to the grandchildren of Appalachian hillbillies and Siberian villagers.

In the long run, such a scenario might even de-globalise the world, as the upper caste congregates inside a self-proclaimed 'civilisation' and builds walls and moats to separate it from the hordes of 'barbarians' outside. In the twentieth century, industrial civilisation depended on the 'barbarians' for cheap labour, raw materials and markets. Therefore it conquered and absorbed them. But in the twenty-first century, a post-industrial civilisation relying on AI, bioengineering and nanotechnology might be far more self-contained and self-sustaining. Not just entire classes, but entire countries and continents might become irrelevant. Fortifications guarded by drones and robots might separate the self-proclaimed civilised zone, where cyborgs fight one another with logic bombs, from the barbarian lands where feral humans fight one another with machetes and Kalashnikovs.

Throughout this book, I often use the first person plural to speak about the future of humankind. I talk about what 'we' need to do about 'our' problems. But maybe there are no 'we'. Maybe one of 'our' biggest problems is that different human groups have completely different futures. Maybe in some parts of the world you should teach your kids to write computer code, while in others you had better teach them to draw fast and shoot straight.

Dolayısıyla küreselleşme, küresel birliğe sebebiyet vereceğine "türleşme" diye bir şeyin ortaya çıkmasına neden olabilir: insanlık iki ayrı biyolojik kasta ve hatta iki farklı türe ayrılır. Küreselleşme ulusal sınırları ortadan kaldırarak dünyayı yatay düzlemde birleştirecek ama aynı zamanda insanlığı dikey olarak sınıflandıracak. ABD'den Rusya'ya kadar çeşitli ülkelerin yönetimlerini elinde tutan oligarşiler birleşip sıradan Sapiens kitlesine karşı işbirliği yapabilir. Bu açıdan bakıldığında, günümüzde halkların "seçkin"lere kin duyması sağlam temellere dayanıyor. Dikkati elden bırakırsak Silikon Vadisi kodamanlarının torunları Apalaş Dağları'nda yaşayan taşralılardan ve Sibiryalı köylülerden üstün bir ırka dönüşebilir.

Uzun vadede böyle bir senaryo sonucunda kastın tepesindekiler dışarıdaki "barbarlar" yağmalamasın diye etrafını duvar ve hendeklerle çevirip "medeniyet" ilan ettikleri bir alana çekilince, küreselleşme süreci tersine bile dönebilir. 20. yüzyılın sanayi toplumlarında ucuz işgücü, hammadde ve piyasa için "barbarlar" gerekliydi. Bu yüzden işgal edildiler ve sindirildiler.

Ama 21. yüzyılın yapay zekâ, biyomühendislik ve nanoteknolojiye dayalı sanayi sonrası medeniyeti kendi kendini idame etmekte çok daha başarılı olabilir. Sırf bütün bir toplumsal sınıf değil bütün bir ülke ve kıta bile lüzumsuz addedilebilir. Kendini medeniyet ilan eden, birbirine mantık bombası atarak savaşan siborgların cirit attığı alanlarla, ellerinde palalar ve kalaşnikoflarla birbirine saldıran vahşi insanların yaşadığı topraklar, insansız hava araçları ve robot muhafızların koruduğu surlarla birbirinden ayrılabilir.

Bu kitap boyunca insanlığın geleceğinden bahsederken sık sık birinci çoğul şahıs kullanıyorum. "Bizim" sorunlarımız hakkında "biz" ne yapmalıyız diye soruyorum. Ama belki de "biz" diye bir şey yok. Belki en büyük sorunumuz farklı kitleleri tamamen farklı geleceklerin bekliyor olması. Belki dünyanın neresinde yaşadığınıza bağlı olarak, çocuklarınıza ya bilgisayar kodu yazmayı ya da hızlı silah çekip düzgün ateş etmeyi öğretmelisiniz.

Who owns the data?

If we want to prevent the concentration of all wealth and power in the hands of a small elite, the key is to regulate the ownership of data. In ancient times land was the most important asset in the world, politics was a struggle to control land, and if too much land became concentrated in too few hands – society split into aristocrats and commoners. In the modern era machines and factories became more important than land, and political struggles focused on controlling these vital means of production. If too many of the machines became concentrated in too few hands – society split into capitalists and proletarians. In the twenty-first century, however, data will eclipse both land and machinery as the most important asset, and politics will be a struggle to control the flow of data. If data becomes concentrated in too few hands – humankind will split into different species.

The race to obtain the data is already on, headed by data-giants such as Google, Facebook, Baidu and Tencent. So far, many of these giants seem to have adopted the business model of 'attention merchants'.2 They capture our attention by providing us with free information, services and entertainment, and they then resell our attention to advertisers. Yet the data-giants probably aim far higher than any previous attention merchant. Their true business isn't to sell advertisements at all. Rather, by capturing our attention they manage to accumulate immense amounts of data about us, which is worth more than any advertising revenue. We aren't their customers – we are their product.

Verinin sahibi kim?

Tüm servet ve iktidarın az sayıda seçkinin eline geçmesini engellemek istiyorsak bunun yolu veri mülkiyetini düzenlemekten geçiyor. Eski zamanlarda dünyadaki en kıymetli şey topraktı. Siyaset toprağı kontrol etme mücadele-siydi ve geniş topraklar az sayıda insanın eline geçtiğinde toplum aristokratlar ve halk diye ikiye ayrılıyordu. Modern çağda makineler ve fabrikalar topraktan daha önemli hale geldi ve siyasi mücadeleler bu elzem üretim araçlarının kontrolüne odaklandı. Fazla sayıda makine az sayıda insanın eline geçtiğinde toplum sermayedarlar ve proletarya diye ikiye ayrılıyordu. Ancak 21. yüzyılda veri en kıymetli şey olma anlamında hem toprağı hem de makineleri gölgede bırakacak ve siyaset veri akışını kontrol etme mücadelesi verecek. Veri az sayıda insanın eline geçerse insanlık iki ayrı türe ayrılacak.

Veriyi kapma yarışı başladı bile. Yarışın başını Google, Facebook, Baidu ve Tencent gibi veri devleri çekiyor. Şimdilik bu devlerin çoğu "ilgi tüccarlığı" tabir edilen iş modelini benimsemiş görünüyor.2 Bize bedava bilgi, hizmet ve eğlence sunarak ilgimizi çekiyor sonra da bu ilgiyi reklamcılara satıyorlar. Ama muhtemelen veri devlerinin eski ilgi tüccarlarından çok daha büyük hedefleri var. Esas işleri kesinlikle reklam satmak değil. İlgimizi çekerek hakkımızda aşırı miktarda veri toplamayı başarıyorlar ki bu da reklamların toplam hasılatından daha değerli. Biz onların müşterisi değil mahsulüyüz.

In the medium term, this data hoard opens a path to a radically different business model whose first victim will be the advertising industry itself. The new model is based on transferring authority from humans to algorithms, including the authority to choose and buy things. Once algorithms choose and buy things for us, the traditional advertising industry will go bust. Consider Google. Google wants to reach a point where we can ask it anything, and get the best answer in the world. What will happen once we can ask Google, 'Hi Google, based on everything you know about cars, and based on everything you know about me (including my needs, my habits, my views on global warming, and even my opinions about Middle Eastern politics) – what is the best car for me?' If Google can give us a good answer to that, and if we learn by experience to trust Google's wisdom instead of our own easily manipulated feelings, what could possibly be the use of car advertisements?3

In the longer term, by bringing together enough data and enough computing power, the data-giants could hack the deepest secrets of life, and then use this knowledge not just to make choices for us or manipulate us, but also to re-engineer organic life and to create inorganic life forms. Selling advertisements may be necessary to sustain the giants in the short term, but they often evaluate apps, products and companies according to the data they harvest rather than according to the money they generate. A popular app may lack a business model and may even lose money in the short term, but as long as it sucks data, it could be worth billions.4 Even if you don't know how to cash in on the data today, it is worth having it because it might hold the key to controlling and shaping life in the future. I don't know for certain that the data-giants explicitly think about it in such terms, but their actions indicate that they value the accumulation of data more than mere dollars and cents.

Ordinary humans will find it very difficult to resist this process. At present, people are happy to give away their most valuable asset – their personal data – in exchange for free email services and funny cat videos. It is a bit like African and Native American tribes who unwittingly sold entire countries to European imperialists in exchange for colourful beads and cheap trinkets. If, later on, ordinary people decide to try and block the flow of data, they might find it increasingly difficult, especially as they might come to rely on the network for all their decisions, and even for their healthcare and physical survival.

Orta vadede bu veri istifi, ilkin reklam endüstrisinin kendisini mağdur edecek son derece farklı iş modellerinin önünü açıyor. Yeni iş modeli otoriteyi insanlardan alıp algoritmalara devretmeye dayanıyor. Buna neyi satın alacağımızı seçme ve onu satın alma otoritesi de dahil. Algoritmalar ürünleri bizim adımıza seçip almaya başladığında geleneksel reklam endüstrisi iflas edecek. Google'ı düşünün. Google kendisine her şeyi sorabileceğimiz ve dünyanın en iyi cevabını alabileceğimiz bir aşamaya gelmek istiyor. Google'a "Merhaba Google, arabalar ve benimle ilgili (ihtiyaçlarım, alışkanlıklarım, küresel ısınma hakkındaki görüşlerim ve hatta Ortadoğu politikası hakkındaki görüşlerim dahil) tüm bildiklerine dayanarak benim için en iyi arabanın hangisi olduğunu söyler misin?" diye sorabildiğimizde ne olacak? Google bu konuda bize iyi bir cevap verir ve deneyimlerimiz bize, kolayca yönlendirilebilir duygularımız yerine Google'a güvenmeyi öğretirse, araba reklamlarının ne anlamı kalır?3

Uzun vadede veri devleri yeterli veri ve yeterli işlem gücünü bir araya getirerek yaşamın en gizli sırlarına erişebilir ve bu bilgiyi sadece bizim adımıza tercihler yapmak ya da bizi yönlendirmek için değil organik canlıları baştan tasarlamak ve inorganik yaşam formları yaratmak için kullanabilir. Reklam satmak kısa vadede bu devleri ayakta tutmak için gerekli sayılsa da uygulamalar, ürünler ve şirketleri getirdikleri paradan ziyade topladıkları veri üzerinden değerlendiriyorlar genellikle. Popüler bir uygulama iş modelinden yoksun ve hatta ilk etapta para kaybediyor olabilir ama veri emdiği sürece bu uygulamanın değeri milyarları bulabilir.4 Veriyi paraya nasıl çevireceğinizi şimdiden bilmiyor olabilirsiniz ama her halükârda elinizde tutmaya değer; sonuçta geleceği kontrol etmenin ve şekillendirmenin anahtarı bu verilerde yatıyor olabilir. Veri devleri konuyu tam olarak bu şekilde mi değerlendiriyor bilmiyorum ama işletme anlayışları, veri birikimine alelade para birimlerinden daha çok değer verdiklerine işaret ediyor.

Sıradan insanlar bu sürece direnmekte çok zorlanacak. Günümüzde insanlar en değerli varlıklarını yani kişisel verilerini ücretsiz elektronik posta hizmetleri ve komik kedi videoları karşılığında teslim etmekten son derece memnun. Bu durum, ne yaptığının farkında olmadan koca toprakları üç beş renkli boncuk ve ıvır zıvır karşılığında Avrupalı emperyalistlere satan Afrika ve Kuzey Amerika yerlilerinin durumuna benziyor biraz. Eğer sıradan insanlar daha sonradan karar alıp veri akışını kesmeye kalkışırsa, bunun her defasında daha zor olduğunu fark edebilirler; özellikle de o aşamada tüm tercihlerini, hatta sağlık ve fiziksel varlıklarını bu ağın kollarına bırakmış olurlarsa.

Humans and machines might merge so completely that humans will not be able to survive at all if they are disconnected from the network. They will be connected from the womb, and if later in life you choose to disconnect, insurance agencies might refuse to insure you, employers might refuse to employ you, and healthcare services might refuse to take care of you. In the big battle between health and privacy, health is likely to win hands down.

As more and more data flows from your body and brain to the smart machines via the biometric sensors, it will become easy for corporations and government agencies to know you, manipulate you, and make decisions on your behalf. Even more importantly, they could decipher the deep mechanisms of all bodies and brains, and thereby gain the power to engineer life. If we want to prevent a small elite from monopolising such godlike powers, and if we want to prevent humankind from splitting into biological castes, the key question is: who owns the data? Does the data about my DNA, my brain and my life belong to me, to the government, to a corporation, or to the human collective?

Mandating governments to nationalise the data will probably curb the power of big corporations, but it may also result in creepy digital dictatorships. Politicians are a bit like musicians, and the instrument they play on is the human emotional and biochemical system. They give a speech – and there is a wave of fear in the country. They tweet – and there is an explosion of hatred. I don't think we should give these musicians a more sophisticated instrument to play on. Once politicians can press our emotional buttons directly, generating anxiety, hatred, joy and boredom at will, politics will become a mere emotional circus. As much as we should fear the power of big corporations, history suggests that we are not necessarily better off in the hands of over-mighty governments. As of March 2018, I would prefer to give my data to Mark Zuckerberg than to Vladimir Putin (though the Cambridge Analytica scandal revealed that perhaps there isn't much of a choice here, as any data entrusted to Zuckerberg may well find its way to Putin).

İnsanlarla makineler, bu ağın dışına çıkan bir insanın hayatta kalmasına olanak bırakmayacak kadar iç içe geçmiş olabilir. Daha doğmadan bu ağa bağlanılacağı için hayatınızın ilerleyen safhalarında ayrılmaya kalkarsanız sigorta şirketleri sizi sigortalamayı, işverenler size iş vermeyi, sağlık hizmetleri size bakmayı reddedebilir. Sağlık ve kişisel gizlilik müsabakasını parmağını kıpırdatmadan kazanacaktır sağlık.

Biyometrik sensörler aracılığıyla beden ve beyninizden toplanan veriler akıllı makinelere akıp durdukça, şirketlerin ve devletlerin sizi iyice tanıması, yönlendirmesi ve sizin adınıza tercihler yapması kolaylaşır. Daha da önemlisi, tüm beden ve beyinlerin özünde yatan mekanizmayı çözebilir ve bu sayede yaşamı tasarlama gücü kazanabilirler. Küçük bir seçkin grubun böylesi tanrısal güçleri tekeline almasını ve insanlığın iki biyolojik kasta ayrılmasını engellemek istiyorsak şunu sormalıyız: Verinin sahibi kim? DNA, beyin ve hayatıma ait veriler bana mı, devlete mi, bir şirkete mi, yoksa insanlığın tamamına mı ait?

Devletlerin verileri kamuya açmasının şart koşulması muhtemelen büyük şirketlerin gücünü dizginler ama bu da ucube dijital diktatörlüklere yol açabilir. Siyasetçilerin müzisyenleri andıran bir yanı vardır ve çaldıkları enstrüman insanların duygusal ve biyokimyasal sistemidir. Bir konuşma yapıp ülkeyi korkuya sürükleyebiliyorlar. Bir tweet atıyorlar ve öfke patlaması yaşanıyor. Bence bu müzisyenlerin eline daha karmaşık bir enstrüman vermemeliyiz. Siyasetçiler duygularımızın tellerini doğrudan titretebilir, diledikleri gibi endişe, nefret, neşe ve sıkıntı yaratabilir hale gelirse, siyaset sadece bir duygu sirkine döner. Büyük şirketlerin gücünden alabildiğine korkmamız gerek ama tarih bize kadiri mutlak devletlerin kucağında da halimizin bir o kadar harap olduğunu gösteriyor. Mart 2018 itibarıyla hakkımdaki verileri Vladimir Putin'e vereceğime Mark Zuckerberg'e veririm (gerçi Cambridge Analytica skandalının gösterdiği üzere böyle bir seçenek yok çünkü Zuckerberg'e teslim edilen veriler dönüp dolaşıp Putin'in eline geçebiliyor).

Private ownership of one's own data may sound more attractive than either of these options, but it is unclear what it actually means. We have had thousands of years of experience in regulating the ownership of land. We know how to build a fence around a field, place a guard at the gate, and control who can go in. Over the past two centuries we have become extremely sophisticated in regulating the ownership of industry – thus today I can own a piece of General Motors and a bit of Toyota by buying their shares. But we don't have much experience in regulating the ownership of data, which is inherently a far more difficult task, because unlike land and machines, data is everywhere and nowhere at the same time, it can move at the speed of light, and you can create as many copies of it as you want.

So we had better call upon our lawyers, politicians, philosophers and even poets to turn their attention to this conundrum: how do you regulate the ownership of data? This may well be the most important political question of our era. If we cannot answer this question soon, our sociopolitical system might collapse. People are already sensing the coming cataclysm. Perhaps this is why citizens all over the world are losing faith in the liberal story, which just a decade ago seemed irresistible.

How, then, do we go forward from here, and how do we cope with the immense challenges of the biotech and infotech revolutions? Perhaps the very same scientists and entrepreneurs who disrupted the world in the first place could engineer some technological solution? For example, might networked algorithms form the scaffolding for a global human community that could collectively own all the data and oversee the future development of life? As global inequality rises and social tensions increase around the world, perhaps Mark Zuckerberg could call upon his 2 billion friends to join forces and do something together?

İnsanların kendi verilerinin mülkiyetini saklı tutması fikri bu iki seçenekten daha cazip gelebilir ama bunun tam anlamıyla ne demek olduğu belli değil. Toprak mülkiyetini düzenlemek konusunda binlerce yıllık deneyimimiz var. Bir alanın etrafına çit çekip kapıya nöbetçi dikerek giren çıkanı nasıl kontrol edeceğimizi biliyoruz. Son iki yüzyılda sanayi mülkiyetini nasıl düzenleyeceğimizi de gayet iyi öğrendik; bu sayede ister General Motors'un ister Toyota'nın hisselerini alıp şirketin bir kısmına ortak olabiliyoruz. Ama veri mülkiyeti düzenlemesi konusunda fazla deneyimimiz yok ve toprak ve makinelerden farklı olarak hem her yerde olduğu hem de hiçbir yerde durmadığı, ışık hızıyla yer değiştirebildiği ve istenildiği kadar kopyalanabildiği için veri mülkiyetini düzenlemek yapısal olarak çok daha çetrefilli bir iş.

O yüzden avukatlarımızı, siyasetçilerimizi, filozoflarımızı hatta şairlerimizi bu açmaza, "Verinin mülkiyeti nasıl düzenlenir?" sorusuna eğilmeye çağıralım. Bu belki de çağımızın en önemli siyasi sorusu. Bu soruyu kısa zamanda cevaplayamazsak sosyopolitik sistemimiz çökebilir. İnsanlar daha şimdiden yaklaşmakta olan felaketi sezinliyor. Belki de dünyanın dört bir yanındaki vatandaşlar bu sebeple on sene önce karşı konulmaz buldukları liberal anlatıya inançlarını kaybediyor.

Peki, bu noktadan ileriye nasıl gidilir ve biyoteknolojiyle bilişim teknolojileri devrimlerinin yol açacağı muazzam zorluklarla nasıl başa çıkılır? Dünyanın tepetaklak olmasına bizzat sebep olan biliminsanları ve girişimciler teknolojik bir çözüm tasarlayabilir mi? Örneğin ağ tabanlı algoritmalar kolektif olarak tüm verilerin mülkiyetini elinde tutacak ve hayatın gelecekteki gelişimini gözetecek küresel bir insan topluluğunun temelini oluşturabilir mi? Küresel eşitsizlik artar ve toplumsal gerginlik dünya çapına yayılırsa, Mark Zuckerberg iki milyar arkadaşını güçlerini birleştirip bir şeyler yapmaya çağırır belki.

PART II

The Political Challenge

The merger of infotech and biotech threatens the core modern values of liberty and equality. Any solution to the technological challenge has to involve global cooperation. But nationalism, religion and culture divide humankind into hostile camps and make it very difficult to cooperate on a global level.

2. Kısım

SİYASİ ZORLUK

Bilişim teknolojileriyle biyoteknolojinin kaynaşması çağdaş temel değerleri, özgürlük ve eşitliği tehdit ediyor. Teknolojik zorluğa getirilecek çözümlerin küresel bir işbirliği içermesi gerekiyor. Ancak milliyetçilik, din ve kültür insanlığı birbirine düşman kamplara ayırıyor ve küresel düzeyde bir işbirliğini oldukça güçleştiriyor.

5

COMMUNITY

Humans have bodies

California is used to earthquakes, but the political tremor of the 2016 US elections still came as a rude shock to Silicon Valley. Realising that they might be part of the problem, the computer wizards reacted by doing what engineers do best: searched for a technical solution. Nowhere was the reaction more forceful than in Facebook's headquarters in Menlo Park. This is understandable. Since Facebook's business is social networking, it is most attuned to social disturbances.

After three months of soul-searching, on 16 February 2017 Mark Zuckerberg published an audacious manifesto on the need to build a global community, and on Facebook's role in that project.1 In a follow-up speech at the inaugural Communities Summit on 22 June 2017, Zuckerberg explained that the sociopolitical upheavals of our time – from rampant drug addiction to murderous totalitarian regimes – result to a large extent from the disintegration of human communities. He lamented the fact that 'for decades, membership in all kinds of groups has declined as much as one-quarter. That's a lot of people who now need to find a sense of purpose and support somewhere else.'2 He promised that Facebook will lead the charge to rebuild these communities and that his engineers will pick up the burden discarded by parish priests. 'We're going to start rolling out some tools', he said, to 'make it easier to build communities.'

5

TOPLULUK

İnsanların bedenleri var

Kaliforniya depremlere alışık olsa da 2016 ABD seçimlerinin yarattığı siyasi sarsıntının Silikon Vadisi üzerindeki etkisi çok sertti. Sorunun bir parçası olabileceklerini idrak eden bilgisayar dehaları duruma mühendislerin en iyi bildiği şeyi yaparak, teknik bir çözüm arayarak tepki verdi. Tepkilerin en güçlüsü de Facebook'un Menlo Park'taki genel merkezinde cereyan etti. Bu anlaşılabilir bir durum. Zira Facebook'un işi toplumsal paylaşım ağı kurmak, bu nedenle toplumsal huzursuzluklardan ziyadesiyle etkileniyor.

Mark Zuckerberg üç ay süren bir vicdan muhasebesinden sonra, 16 Şubat 2017' de küresel bir topluluk oluşturma gerekliliği ve Facebook'un bu projedeki rolü üzerine cesur bir manifesto yayımladı.' Zuckerberg bunu takiben, ilki 22 Haziran 2017'de düzenlenen Facebook Toplulukları Zirvesi'nde bir konuşmayaparak, günümüzde yaşanan yaygın uyuşturucu bağımlılığından zalim totaliter rejimlere çeşitli sosyopolitik çalkantıların büyük ölçüde insan topluluklarının parçalanıp dağılmış olmasından kaynaklandığı yönünde bir açıklamada bulundu. "Yıllar içinde her tür gruba katılım oranı yüzde 25 gibi düşük bir orana geriledi. Bu da hayat gayesi ve dayanışma için başka kanallara yönelen çok sayıda insan olduğu anlamına geliyor," diye yakınıyordu Zuckerberg.2 Facebook'un bu toplulukların yeniden oluşumuna öncülük edeceğine ve cemaat önderlerinin omuzlarından attığı yükü mühendislerinin sırtlanacağına söz verdi. "Topluluk kurmayı kolaylaştıracak araçlar uygulamaya koyacağız," dedi.

He further explained that 'We started a project to see if we could get better at suggesting groups that will be meaningful to you. We started building artificial intelligence to do this. And it works. In the first six months, we helped 50 per cent more people join meaningful communities.' His ultimate goal is 'to help 1 billion people join meaningful communities … If we can do this, it will not only turn around the whole decline in community membership we've seen for decades, it will start to strengthen our social fabric and bring the world closer together.' This is such an important goal that Zuckerberg vowed 'to change Facebook's whole mission to take this on'.3

Zuckerberg is certainly correct in lamenting the breakdown of human communities. Yet several months after Zuckerberg made his vow, and just as this book was going to print, the Cambridge Analytica scandal revealed that data entrusted to Facebook was harvested by third parties and used to manipulate elections around the world. This made a mockery of Zuckerberg's lofty promises, and shattered public trust in Facebook. One can only hope that before undertaking the building of new human communities, Facebook first commits itself to protecting the privacy and security of existing communities.

It is nevertheless worthwhile to consider Facebook's communal vision in depth, and examine whether once security is beefed up, online social networks can help build a global human community. Though in the twenty-first century humans might be upgraded into gods, as of 2018 we are still Stone Age animals. In order to flourish we still need to ground ourselves in intimate communities. For millions of years, humans have been adapted to living in small bands of no more than a few dozen people. Even today most of us find it impossible to really know more than 150 individuals, irrespective of how many Facebook friends we boast.4 Without these groups, humans feel lonely and alienated.

Açıklamasını şöyle sürdürdü: "Sizin için önem taşıyan gruplar önermek konusunda daha başarılı olabilir miyiz diye bir proje başlattık. Bu amaçla bir yapay zekâ inşa etmeye başladık. Ve işe yarıyor. İlk altı ayda yüzde 50 kadar daha fazla insanın anlamlı topluluklara katılımına önayak olduk." Zuckerberg'in nihai amacı, "Bir milyar insanın anlamlı topluluklara katılımına yardımcı olmak (...) Bunu başarabilirsek sadece geçtiğimiz dönemlerde gördüğümüz topluluk üyeliğindeki düşüşün önüne geçmekle kalmaz, toplumsal dokunun güçlenmesini ve dünyanın birbirine daha da yakınlaşmaya başlamasını sağlamış oluruz." Bu öylesine önemli bir gaye ki Zuckerberg, "Facebook'un tüm misyonunu bu doğrultuda değiştirmeye," ant içti.3

Zuckerberg insan topluluklarının parçalanıp dağılmasına hayıflanmakta kesinlikle haklı. Ancak bu andı içtikten aylar sonra, bu kitap baskıya giderken patlayan Cambridge Analytica skandalı, Facebook'a emanet edilen verilerin üçüncü şahıslar tarafından toplanıp dünyanın çeşitli yerlerindeki seçimleri manipüle etmek için kullanıldığını ortaya çıkardı. Bu durum Zuckerberg'in büyük vaatlerini gülünç duruma düşürdü ve halkın Facebook'a güvenini yerle bir etti. Facebook'un yeni insan toplulukları oluşturmaya kalkışmadan, kendini mevcut toplulukların gizlilik ve güvenliklerini korumaya adamasını umuyoruz.

Yine de Facebook'un müşterek algısını derinlemesine ele almakta ve güvenlik sağlama alındıktan sonra çevrimiçi sosyal ağların küresel boyutta insan toplulukları oluşturulmasına yarayıp yaramayacağını değerlendirmekte fayda var. 21. yüzyılda insanlar tanrısal özellikler kazanacak olabilir ama 2018 itibarıyla halen Taş Devri'nden kalma hayvanlarız. Büyüyüp serpilmek için yakın olduğumuz topluluklara tutunmaya hâlâ ihtiyaç duyuyoruz. İnsanlar milyonlarca yıldır birkaç düzine üyeyi aşmayan küçük nüfuslu gruplar halinde yaşamaya uyum sağlamış. Facebook'taki arkadaş sayımızla ne kadar övünsek de çoğumuz için 150 kişiden fazlasıyla gerçekten haşır neşir olabilmek pek mümkün görünmüyor.4 Bu gruplar olmadan insanlar yalnız ve dışlanmış hissediyor.

Unfortunately, over the past two centuries intimate communities have indeed been disintegrating. The attempt to replace small groups of people who actually know one another with the imagined communities of nations and political parties could never succeed in full. Your millions of brothers in the national family and your millions of comrades in the Communist Party cannot provide you with the warm intimacy that a single real sibling or friend can. Consequently people live ever more lonely lives in an ever more connected planet. Many of the social and political disruptions of our time can be traced back to this malaise.5

Zuckerberg's vision of reconnecting humans to one another is therefore a timely one. But words are cheaper than actions, and in order to implement this vision, Facebook might have to change its entire business model. You can hardly build a global community when you make your money from capturing people's attention and selling it to advertisers. Despite this, Zuckerberg's willingness even to formulate such a vision deserves praise. Most corporations believe that they should focus on making money, governments should do as little as possible, and humankind should trust market forces to take the really important decisions on our behalf.6 Hence if Facebook intends to make a real ideological commitment to building human communities, those who fear its power should not push it back into the corporate cocoon with cries of 'Big Brother!' Instead, we should urge other corporations, institutions and governments to contest Facebook by making their own ideological commitments.

Of course, there is no lack of organisations that lament the breakdown of human communities and strive to rebuild them. Everybody from feminist activists to Islamic fundamentalists is in the business of community-building, and we will examine some of these efforts in later chapters. What makes Facebook's gambit unique is its global scope, its corporate backing, and its deep faith in technology. Zuckerberg sounds convinced that the new Facebook AI can not only identify 'meaningful communities', but also 'strengthen our social fabric and bring the world closer together'. That is far more ambitious than using AI to drive a car or diagnose cancer.

Ne yazık ki son iki yüz yıldır sağlam bağları olan topluluklar gerçekten de dağılmaya başladı. Birbirini gerçekten tanıyan küçük grupların yerine millet ve siyasi parti üyelerinin oluşturduğu hayali topluluklar koyma girişimlerinin bütünüyle başarılı olduğu görülmüş şey değil. Ulusal ailenizdekiler dahil milyonlarca kardeş veya Komünist Parti üyesi milyonlarca yoldaş tek bir gerçek kardeşin ya da arkadaşın sağladığı sıcaklığı, samimiyeti sunamaz. Dolayısıyla insanlar her zamankinden daha bağlantılı bir gezegende her zamankinden daha yalnız hayatlar yaşıyor. Çağımızın pek çok toplumsal ve siyasi parçalanması da bu nahoş durumla ilişkilendirilebilir.5

Bu sebeple, Zuckerberg'in insanları birbirine bağlama fikri gayet yerinde. Ama lafla peynir gemisi yürümediğinden Facebook'un bu fikri hayata geçirmek için iş modelini baştan aşağı değiştirmesi gerekebilir. Parayı insanların ilgisini cezbedip bu ilgiyi reklamcılara satarak kazanıyorsanız küresel bir topluluk kurmanız pek mümkün değil. Buna rağmen Zuckerberg'in böyle bir fikri geliştirmeye istekli olması dahi takdire şayan. Çoğu şirket kendilerinin para kazanmaya odaklanması, devletlerin mümkün mertebe az müdahalede bulunması, insanların da kendileri için gerçekten önem atfeden kararları piyasanın işleyişine bırakması gerektiğine inanıyor.6 Bu yüzden eğer Facebook ideolojik olarak cidden insan toplulukları oluşturmaya adarsa kendini, böyle bir güçten korkan insanların "Büyük Birader!" nidaları atarak Facebook'u şirket kabuğuna çekilmeye itmemesi gerek. Aksine diğer şirketleri, kurumla-rı ve devletleri kendi ideolojik sorumluluklarını alarak Facebook'la rekabete teşvik etmeliyiz.

İnsan topluluklarının parçalanıp dağılmasından yakınan ve bu tür toplulukları yeniden kurmak isteyen bir dolu organizasyon var elbette. Feminist aktivistlerden aşırı İslamcılara herkes topluluk kurmakla meşgul ve ilerleyen bölümlerde bu çabaların bazılarını inceleyeceğiz. Facebook'un hamlesinin belirleyici özelliği, küresel çaplı ve şirket destekli olmanın yanında, derin bir teknoloji inancı barındırmasıdır. Zuckerberg Facebook'un yapay zekâsının "anlamlı toplulukları" tespit etmekle kalmayıp "toplumsal dokunun güçlenmesine ve dünyanın birbirine daha da yakınlaşmaya başlamasını" sağlayacağına emin görünüyor. Bu yapay zekâyı araba sürmek ya da kanser teşhis etmek için kullanmaktan çok daha iddialı bir hedef.

Facebook's community vision is perhaps the first explicit attempt to use AI for centrally planned social engineering on a global scale. It therefore constitutes a crucial test case. If it succeeds, we are likely to see many more such attempts, and algorithms will be acknowledged as the new masters of human social networks. If it fails, this will uncover the limitations of the new technologies – algorithms may be good for navigating vehicles and curing diseases, but when it comes to solving social problems, we should still rely on politicians and priests.

Online versus offline

In recent years Facebook has had astonishing success, and it currently has more than 2 billion active users online. Yet in order to implement its new vision it will have to bridge the chasm between online and offline. A community may begin as an online gathering, but in order to truly flourish it will have to strike roots in the offline world too. If one day some dictator bars Facebook from his country, or completely pulls the plug on the Internet, will the communities evaporate, or will they regroup and fight back? Will they be able to organise a demonstration without online communication?

Zuckerberg explained in his February 2017 manifesto that online communities help foster offline ones. This is sometimes true. Yet in many cases online comes at the expense of offline, and there is a fundamental difference between the two. Physical communities have a depth that virtual communities cannot match, at least not in the near future. If I lie sick at home in Israel, my online friends from California can talk to me, but they cannot bring me soup or a cup of tea.

Humans have bodies. During the last century technology has been distancing us from our bodies. We have been losing our ability to pay attention to what we smell and taste. Instead we are absorbed in our smartphones and computers. We are more interested in what is happening in cyberspace than in what is happening down the street. It is easier than ever to talk to my cousin in Switzerland, but it is harder to talk to my husband over breakfast, because he constantly looks at his smartphone instead of at me.7

Facebook'un topluluk vizyonu yapay zekânın küresel ölçekte merkezi, planlı toplum mühendisliği için kullanılması yönünde belki de ilk girişim. Dolayısıyla mühim bir örnek teşkil ediyor. Başarılı olursa bu tür pek çok girişime daha tanık olabiliriz ve algoritmalar insanların oluşturduğu toplumsal ağların yeni efendileri olarak kabul edilir. Başarısız olursa yeni teknolojilerin sınırları açığa çıkar; algoritmaların araba kullanmak veya hastalık tedavisinde işe yarayabileceğine ama iş toplumsal sorunları çözmeye geldiğinde siyasetçi ve din adamlarına güvenmeyi sürdürmek gerektiğine kanaat getirebiliriz.

Çevrimdışı çevrimiçi karşıtlığı

Son yıllarda Facebook muazzam bir başarı yakaladı ve halihazırda iki milyardan fazla aktif çevrimiçi kullanıcısı bulunuyor. Fakat bu yeni vizyonu yürürlüğe sokabilmek için çevrimiçiyle çevrimdışı arasındaki uçurumu kapatması gerekecek. Bir topluluk ilk olarak çevrimiçi âlemde bir araya gelebilir ama gerçekten yol katedebilmek için çevrimdışı âleme de kök salması gerekecektir. Gün gelir diktatörün biri ülkesinde Facebook'u yasaklar ya da külliyen internetin fişini çekerse, topluluklar yok olup gider mi yoksa tekrar toparlanıp direnirler mi? İnternet üzerinden haberleşemediklerinde gösteri düzenlemeyi başarabilirler mi?

Zuckerberg Şubat 2017 tarihli manifestosunda çevrimiçi toplulukların çevrimdışı toplulukları beslediğini açıklamıştı. Bu kimi açılardan doğru. Ama çoğu zaman çevrimdışı topluluk çevrimiçinin zararına oluyor ve bu iki şey arasında temel bir fark var. Fiziksel varlık gösteren topluluklar sanal toplulukların, en azından yakın gelecekte aşık atamayacağı bir derinliğe sahip. İsrail'deki evimde hastalanıp yatağa düşersem Kaliforniya'daki çevrimiçi arkadaşlarım benimle sohbet edebilir ama bana bir tas çorba ya da bir bardak çay getiremezler.

İnsanların bedenleri var. Teknoloji bu son yüzyılda bizi bedenlerimizden uzaklaştırmaya başladı. Aldığımız kokuları ve tatları dikkate alma yetimizi yitirir olduk. Bunlar yerine akıllı telefonlarımıza ve bilgisayarlarımıza gömülmüş durumdayız. Siberâlemde ne olup bittiği, oturduğumuz sokakta ne olup bittiğinden daha çok ilgimizi çekiyor. Artık İsviçre'deki kuzenimle çok daha rahat konuşabiliyorum ama kahvaltı ederken eşimle sohbet etmem zorlaştı çünkü kafasını telefonundan kaldırıp bana baktığı yok.7

In the past, humans could not afford such carelessness. Ancient foragers were always alert and attentive. Wandering in the forest in search of mushrooms, they watched the ground for any telltale bulge. They listened to the slightest movement in the grass to learn whether a snake might be lurking there. When they found an edible mushroom, they ate it with the utmost attention to distinguish it from its poisonous cousins. Members of today's affluent societies don't need such keen awareness. We can wander between the supermarket aisles while texting messages, and we can buy any of a thousand dishes, all supervised by the health authorities. But whatever we choose, we might end up eating it in haste in front of a screen, checking emails or watching television, while hardly paying attention to the actual taste.

Zuckerberg says that Facebook is committed 'to continue improving our tools to give you the power to share your experience' with others.8 Yet what people might really need are the tools to connect to their own experiences. In the name of 'sharing experiences', people are encouraged to understand what happens to them in terms of how others see it. If something exciting happens, the gut instinct of Facebook users is to pull out their smartphones, take a picture, post it online, and wait for the 'likes'. In the process they barely notice what they themselves feel. Indeed, what they feel is increasingly determined by the online reactions.

People estranged from their bodies, senses and physical environment are likely to feel alienated and disoriented. Pundits often blame such feelings of alienation on the decline of religious and national bonds, but losing touch with your body is probably more important. Humans lived for millions of years without religions and without nations – they can probably live happily without them in the twenty-first century, too. Yet they cannot live happily if they are disconnected from their bodies. If you don't feel at home in your body, you will never feel at home in the world.

Eskiden insanlar böyle bir dikkatsizliği göze alamazdı. Avcı toplayıcı atalarımız her daim tetikte ve pürdikkatti. Ormanda mantar aranırken gözleriyle toprağı tarar, mantara alamet olabilecek bir tümsek var mı diye bakarlardı. Çalıların arasında saklanan bir yılan olabilir diye en uf ak bir kıpırtıya kulak kabartırlardı. Yenilebilir görünen bir mantara denk geldiklerinde, benzer ama zehirli bir mantarla karıştırıp karıştırmadıklarını anlayabilmek için mantarın tadına büyük bir ihtimamla bakarlardı. Günümüzün varsıl toplumlarının üyeleri böylesine keskin bir farkındalığa ihtiyaç duymuyor. Marketlerin koridorlarında birileriyle mesajlaşarak dolaşabiliyor ve sağlık otoritelerinin denetiminde üretilmiş bin bir çeşit yiyecekten istediğimizi seçip alabiliyoruz. Ama ne seçersek seçelim sonunda kendimizi ekran karşısında, elektronik postaları kontrol ederken veya televizyon izlerken yediğimiz şeyin tadına öyle pek de ihtimam etmeden alelacele tıkınır vaziyette bulabiliyoruz.

Zuckerberg Facebook'un başkalarıyla "deneyimlerinizi paylaşabilmeniz için araçlar geliştirmeyi" sürdüreceğini söylüyor.8 Ama belki de insanların asıl ihtiyaç duyduğu kendi deneyimleriyle ilişki kurmaktır. "Deneyimleri paylaşma" adına insanlar başlarından geçenleri başkalarının nasıl algılayacağı üzerinden değerlendirmeye teşvik ediliyor. Heyecan verici bir şey yaşandığında Facebook kullanıcılarının içinden hemen telefonlarını çıkarıp bunu fotoğraflamak ve paylaşıp beğenilmesini beklemek geliyor. Bu süreçte kendilerinin ne hissettiklerini zar zor algılayabiliyorlar. Esasen ne hissettikleri, aldıkları çevrimiçi tepkilere giderek daha çok bağlı hale geliyor.

Bedenlerinden, duyularından ve fiziksel çevrelerinden uzaklaşan insanların yabancılaşma ve kafa karışıklığı yaşaması muhtemel. Alimler bu tür hisleri genellikle dini ve milli bağların zayıflamasına bağlar ama bedenle ilişkinin kaybı muhtemelen daha önemli bir etken. İnsanlar milyonlarca yıl din ve milliyet olmadan yaşadılar; muhtemelen 21. yüzyılda da bunlarsız mutlu mesut yaşayabilirler. Fakat bedenleriyle bağlantısı kopmuş bir şekilde mutlu mesut yaşayamazlar. Kendi bedeniniz içinde rahat hissetmezseniz dünya üzerinde de rahat hissedemezsiniz.

Up till now, Facebook's own business model encouraged people to spend more and more time online even if that meant having less time and energy to devote to offline activities. Can it adopt a new model that encourages people to go online only when it is really necessary, and to devote more attention to their physical environment and to their own bodies and senses? What would the shareholders think about this model? (A blueprint of such an alternative model has been suggested recently by Tristan Harris, an ex-Googler and tech-philosopher who came up with a new metric of 'time well spent'.9)

The limitations of online relationships also undermine Zuckerberg's solution to social polarisation. He rightly points out that just connecting people and exposing them to different opinions will not bridge social divides because 'showing people an article from the opposite perspective, actually deepens polarisation by framing other perspectives as foreign'. Instead, Zuckerberg suggests that 'the best solutions for improving discourse may come from getting to know each other as whole people instead of just opinions – something Facebook may be uniquely suited to do. If we connect with people about what we have in common – sports teams, TV shows, interests – it is easier to have dialogue about what we disagree on.'10

Yet it is extremely difficult to know each other as 'whole' people. It takes a lot of time, and it demands direct physical interaction. As noted earlier, the average Homo sapiens is probably incapable of intimately knowing more than 150 individuals. Ideally, building communities should not be a zero-sum game. Humans can feel loyal to different groups at the same time. Unfortunately, intimate relations probably are a zero-sum game. Beyond a certain point, the time and energy you spend on getting to know your online friends from Iran or Nigeria will come at the expense of your ability to know your next-door neighbours.

Facebook's crucial test will come when an engineer invents a new tool that causes people to spend less time buying stuff online and more time in meaningful offline activities with friends. Will Facebook adopt or suppress such a tool? Will Facebook take a true leap of faith, and privilege social concerns over financial interests? If it does so – and manages to avoid bankruptcy – that will be a momentous transformation.

Şimdiye kadar Facebook'un iş modeli insanları çevrimiçi âlemde daha çok vakit geçirmeye teşvik etmek üzerine kuruluydu; bu çevrimdışı faaliyetlere ayıracak daha az zaman ve enerjileri kalması anlamına gelse bile. Peki sadece gerektiğinde çevrimiçi olmaya ve fiziksel çevreleri, kendi beden ve duyularına daha fazla eğilmelerini teşvik edecek yeni bir modele geçilebilir mi? Hissedarlar böyle bir model hakkında ne düşünür? (Bu tür bir alternatif model tasarısı, teknoloji filozofu ve eksi bir Google çalışanı olan, "iyi harcanmış zaman" adıyla yeni bir ölçü geliştiren Tristan Harris tarafından öne sürüldü.9)

Zuckerberg'in toplumsal kutuplaşmaya getirdiği çözümü çevrimiçi ilişkilerin sınırları da baltalıyor. Zuckerberg insanları birbiriyle ilişkiye sokup onları farklı fikirlerle yüzleştirerek toplumsal ayrışmaları ortadan kaldıramayacağımızı çünkü "insanların kendi düşündüklerinin aksini iddia eden bir makaleyle karşılaştıklarında farklı bakış açılarını yabancı görüp kutuplaşmayı derinleştirdiği" yönünde doğru bir tespitte bulunuyor. Bunun yerine "söylemi geliştirmek için en iyi çözüm bir insanı belli bir görüş dahilinde değil tüm yönleriyle tanımaktır ve Facebook bilhassa bunun için uygun olabilir. İnsanlarla ortak yanlarımız; spor takımları, televizyon programları, ilgi alanlarımız üzerinden ilişki kurarsak ters düştüğümüz konularda diyalog kurmak kolaylaşır" önerisinde bulunuyor.10

Ancak insanların birbirlerini "tüm yönleriyle" tanıması son derece güç. Bu çok uzun zaman alır ve doğrudan fiziksel etkileşim gerektirir. Daha önce de belirtildiği üzere, ortalama bir Homo sapiens muhtemelen 150'den fazla kişiyle içli dışlı olamıyor. İdeal durumlarda topluluklar oluşturmak, kazananın olmadığı bir oyun olmamalı. İnsanlar aynı anda farklı gruplara bağlılık gösterebilir. Ama ne yazık ki yakın ilişkilerde bir taraf kazanırken diğeri büyük olasılıkla kaybediyor. Belli bir noktadan sonra İran ya da Nijerya'daki çevrimiçi arkadaşlarınızı tanımaya harcayacağınız vakit kapı komşularınızı tanıyabilmenize mal olabilir.

Facebook asıl sınavını, mühendisin biri insanların çevrimiçi alışverişe daha az vakit harcayıp arkadaşlarıyla çevrimdışı ve anlamlı etkinliklerde bulunmasına sebep olacak yeni bir araç geliştirdiğinde verecek. Böyle bir aracı benimseyecek mi bastıracak mı? Gerçekten gözünü karartıp parasal çıkar yerine toplumsal meselelere önem verecek mi? Öyle yapar da iflas etmemeyi başarırsa, işte bu hatırı sayılır bir dönüşüme yol açar.

Devoting more attention to the offline world than to its quarterly reports also has a bearing on Facebook's taxation policies. Like Amazon, Google, Apple and several other tech-giants, Facebook has been repeatedly accused of tax evasion.11 The difficulties inherent in taxing online activities make it easier for these global corporations to engage in all sorts of creative accounting. If you think that people live mainly online, and that you provide them with all the necessary tools for their online existence, you can view yourself as a beneficial social service even as you avoid paying taxes to offline governments. But once you remember that humans have bodies, and that they therefore still need roads, hospitals and sewage systems, it becomes far more difficult to justify tax evasion. How can you extol the virtues of community while refusing to financially support the most important community services?

We can only hope that Facebook can change its business model, adopt a more offline-friendly tax policy, help unite the world – and still remain profitable. Yet we should not cultivate unrealistic expectations about Facebook's ability to realise its global community vision. Historically, corporations were not the ideal vehicle for leading social and political revolutions. A real revolution sooner or later demands sacrifices that corporations, their employees and their shareholders are not willing to make. That's why revolutionaries establish churches, political parties and armies. The so-called Facebook and Twitter revolutions in the Arab world started in hopeful online communities, but once they emerged into the messy offline world, they were commandeered by religious fanatics and military juntas. If Facebook now aims to instigate a global revolution, it will have to do a much better job in bridging the gap between online and offline. It and the other online giants tend to view humans as audiovisual animals – a pair of eyes and a pair of ears connected to ten fingers, a screen and a credit card. A crucial step towards uniting humankind is to appreciate that humans have bodies.

Üç aylık bilançoları yerine çevrimdışı hayata ehemmiyet vermenin Facebook'un vergilendirme politikaları üzerinde de etkisi olur. Amazon, Google, Apple ve pek çok başka teknoloji devi gibi Facebook da defalarca vergi kaçırmakla suçlandı." Çevrimiçi etkinlikleri vergilendirmenin içerdiği zorluklar, bu küresel şirketlerin her tür yaratıcı muhasebeciliğe başvurmasını kolaylaştırıyor. İnsanların çoğunlukla çevrimiçi hayatlar sürdüğünü ve onlara çevrimiçi varlıkları için gerekli araçlar sunduğunuzu düşünürseniz, çevrimdışı devletlere vergi ödemekten kaçtığınızda bile faydalı bir toplumsal hizmet sağlıyor gibi görebilirsiniz kendinizi. Ama insanların bedenleri olduğunu ve bu yüzden de halen yollara, hastanelere ve kanalizasyon sistemlerine ihtiyaç duyduklarını idrak ederseniz vergi kaçırmanın gerekçelendirilecek bir tarafı kalmaz. En önemli kamusal hizmetleri maddi açıdan desteklemeyi reddederken nasıl çıkıp toplulukları öveceksiniz?

Umarız Facebook iş modelini değiştirir, çevrimdışı hayata önem veren vergi politikaları uygular, dünyanın kucaklaşmasına yardımcı olur ve tüm bunları yaparken de kâr etmeyi sürdürür. Yine de Facebook'un küresel topluluk fikrini hayata geçirme becerisi konusunda gerçekdışı beklentilere kapılmamak gerek. Tarihe baktığımızda şirketlerin toplumsal ve siyasal devrimlere önderlik etmek için biçilmiş kaftan olmadıklarını görürüz. Gerçek bir devrim eninde sonunda bu şirketlerin, çalışanlarının ve hissedarlarının göze almak istemeyecekleri fedakârlıklarda bulunmayı gerektirir. Bu yüzden de devrimciler kiliseler, siyasi örgütler ya da ordular kurarlar. Arap dünyasında yaşanan sözde Facebook ve Twitter devrimlerinin temelleri umut dolu çevrimiçi topluluklarda atılmış olsa da iş çevrimdışı dünyanın keşmekeşine geldiğinde kontrol kökten dincilere ya da askeri cuntalara geçti. Facebook artık küresel bir devrime önayak olmak istiyorsa çevrimiçiyle çevrimdışı arasındaki açığı kapatmak konusunda daha fazla çalışmalı. Hem Facebook hem de diğer çevrimiçi devler insanları on parmak, bir ekran ve bir kredi kartına bağlı bir çift göz ve bir çift kulaktan oluşan görsel-işitsel (odyovizüel) hayvanlar şeklinde algılıyor. İnsanlığı bir araya getirme yolunda atılacak en önemli adımlardan biri, insanların bedenleri olduğunu kavramak.

Of course, this appreciation too has its downside. Realising the limitations of online algorithms might only prompt the tech-giants to extend their reach further. Devices such as Google Glass and games such as Pokémon Go are designed to erase the distinction between online and offline, merging them into a single augmented reality. On an even deeper level, biometric sensors and direct brain–computer interfaces aim to erode the border between electronic machines and organic bodies, and to literally get under our skin. Once the tech-giants come to terms with the human body, they might end up manipulating our entire bodies in the same way they currently manipulate our eyes, fingers and credit cards. We may come to miss the good old days when online was separated from offline.

Elbette bunu kavramalarının getireceği olumsuzluklar da var. Çevrimiçi algoritmaların sınırlı olduğunu anlamak, teknoloji devlerinin erişim alanlarını genişletmesinden başka bir işe yaramayabilir. Google Glass gibi cihazlar ve Pokémon Go tarzı oyunlar çevrimiçiyle çevrimdışı arasındaki farkı kaldırmak, bu iki şeyi artırılmış gerçeklik bünyesinde birleştirmek üzere tasarlanıyor. Daha da derin bir düzeyde biyometrik sensörler ve beyinle bilgisayar arasında doğrudan oluşturulacak arayüzler elektronik makineyle organik beden arasındaki sınırı aşmayı ve gerçek anlamda içimize işlemeyi amaçlıyor. Teknoloji devleri insan bedeni fikriyle barışınca şimdi gözlerimizi, parmaklarımızı ve kredi kartlarımızı yönlendirdikleri gibi tüm bedenlerimizi yönlendirmeye başlayabilir. Çevrimiçiyle çevrimdışı âlemlerin farklı olduğu günleri özlemle anar hale gelebiliriz.

6

CIVILISATION

There is just one civilisation in the World

While Mark Zuckerberg dreams of uniting humankind online, recent events in the offline world seem to breathe fresh life into the 'clash of civilisations' thesis. Many pundits, politicians and ordinary citizens believe that the Syrian civil war, the rise of the Islamic State, the Brexit mayhem and the instability of the European Union all result from a clash between 'Western Civilisation' and 'Islamic Civilisation'. Western attempts to impose democracy and human rights on Muslim nations resulted in a violent Islamic backlash, and a wave of Muslim immigration coupled with Islamic terrorist attacks caused European voters to abandon multicultural dreams in favour of xenophobic local identities.

According to this thesis, humankind has always been divided into diverse civilisations whose members view the world in irreconcilable ways. These incompatible world views make conflicts between civilisations inevitable. Just as in nature different species fight for survival according to the remorseless laws of natural selection, so throughout history civilisations have repeatedly clashed and only the fittest have survived to tell the tale. Those who overlook this grim fact – be they liberal politicians or head-in-the-clouds engineers – do so at their peril.[1]

The 'clash of civilisations' thesis has far-reaching political implications. Its supporters contend that any attempt to reconcile 'the West' with 'the Muslim world' is doomed to failure. Muslim countries will never adopt Western values, and Western countries could never successfully absorb Muslim minorities. Accordingly, the USA should not admit immigrants from Syria or Iraq, and the European Union should renounce its multicultural fallacy in favour of an unabashed Western identity. In the long run, only one civilisation can survive the unforgiving tests of natural selection, and if the bureaucrats in Brussels refuse to save the West from the Islamic peril, then Britain, Denmark or France had better go it alone.

6

MEDENİYET

Dünyada sadece tek bir medeniyet var

Mark Zuckerberg insanlığı çevrimiçi ortamda birleştirme hayalleri kurarken, son zamanlarda çevrimdışı diyarda cereyan eden olaylar "medeniyetler çatışması" tezinin ateşini körükledi. Pek çok âlim, siyasetçi ve sıradan vatandaş Suriye iç savaşı, IŞÎD'in peydahlanması, Brexit'in yarattığı kargaşa ve Avrupa Birliği'nde yaşanan istikrarsızlık gibi konuların hepsinin "Batı Medeniyeti"yle "İslam Medeniyeti" arasındaki çatışmadan kaynaklandığına inanıyor. Batı'nın Müslüman milletlere demokrasi ve insan hakları getirme girişimleri şiddetli bir İslami tepkiye yol açtı ve Müslüman göçü dalgası beraberinde gerçekleşen İslami terör saldırıları sonucu Avrupalı seçmenler çok kültürlülük hayallerini rafa kaldırıp yabancı düşmanı yerel kimliklere meyletmeye başladı.

Söz konusu teze göre insanlık ezelden beri birbiriyle uzlaşması mümkün olmayan dünya görüşlerine sahip bireylerin oluşturduğu farklı medeniyetlere ayrılmıştı. Bu birbiriyle bağdaşmayan dünya görüşleri medeniyetler arası çatışmayı kaçınılmaz kılıyordu. Nasıl ki tabiatta farklı türler doğal seçilimin acımasız yasaları doğrultusunda hayatta kalmaya çalışıyordu, medeniyetler de tarih boyunca defalarca çatışmış ve sadece en güçlü olanlar hayatta kaldığından olan biteni onlar aktarmıştı. Bu amansız hakikati göz ardı edenler, ister liberal siyasetçiler ister akılları beş karış havada mühendisler olsun, hatalarının ceremesini çekeceklerdi.'

"Medeniyetler çatışması" tezinin pek çok siyasi çıkarımı var. Tezin savunucuları "Batı"yla "Müslüman âlemi" birleştirmeye yönelik herhangi bir girişimin başarısızlığa mahkûm olduğunu ileri sürüyor. Müslüman ülkeler asla Batı'nın değerlerini benimsemeyecek, Batılı ülkeler de asla Müslüman azınlıkları özümsemeyi başaramayacak. Buna istinaden ABD, Suriye veya Irak'tan gelen göçmenleri kabul etmemeli ve Avrupa Birliği de çok kültürlülük yanılgısından kurtulup göğsünü gere gere Batı kimliğine bürünmelidir. Uzun vadede doğal seçilim sınavından sadece tek bir medeniyet geçecektir ve Brüksel'deki bürokratlar Batı'yı İslam tehlikesinden korumayı reddediyorsa o vakit Birleşik Krallık, Danimarka ya da Fransa bu işin altından kendi başına kalkmalıdır.

Though widely held, this thesis is misleading. Islamic fundamentalism may indeed pose a radical challenge, but the 'civilisation' it challenges is a global civilisation rather than a uniquely Western phenomenon. Not for nothing has the Islamic State managed to unite against it Iran and the United States. And even Islamic fundamentalists, for all their medieval fantasies, are grounded in contemporary global culture far more than in seventh-century Arabia. They are catering to the fears and hopes of alienated modern youth rather than to those of medieval peasants and merchants. As Pankaj Mishra and Christopher de Bellaigue have convincingly argued, radical Islamists have been influenced by Marx and Foucault as much as by Muhammad, and they inherit the legacy of nineteenth-century European anarchists as much as of the Umayyad and Abbasid caliphs.[2] It is therefore more accurate to see even the Islamic State as an errant offshoot of the global culture we all share, rather than as a branch of some mysterious alien tree.

More importantly, the analogy between history and biology that underpins the 'clash of civilisations' thesis is false. Human groups – all the way from small tribes to huge civilisations – are fundamentally different from animal species, and historical conflicts greatly differ from natural selection processes. Animal species have objective identities that endure for thousands upon thousands of generations. Whether you are a chimpanzee or a gorilla depends on your genes rather than your beliefs, and different genes dictate distinct social behaviours. Chimpanzees live in mixed groups of males and females. They compete for power by building coalitions of supporters from among both sexes. Amid gorillas, in contrast, a single dominant male establishes a harem of females, and usually expels any adult male that might challenge his position. Chimpanzees cannot adopt gorilla-like social arrangements; gorillas cannot start organising themselves like chimpanzees; and as far as we know exactly the same social systems have characterised chimpanzees and gorillas not only in recent decades, but for hundreds of thousands of years.

Oldukça yaygın olsa da hatalı bir tezdir bu. Aşırı İslam ciddi bir tehlike arz ediyor olabilir ama tehdit ettiği "medeniyet", Batı'ya özgü bir fenomen değil tüm dünya medeniyeti. IŞİD, İran'la ABD'yi ona karşı birlik olmaya boşuna itmedi. Ayrıca ortaçağdan kalma tüm fantezilerine rağmen, aşırı İslamcılar bile sırtlarını 7. yüzyıl Arabistan kültüründen ziyade çağdaş küresel kültüre dayıyor. Ortaçağ çiftçi ve tüccarlarının değil dışlanmış modern gençlerin korku ve umutlarına hitap ediyorlar. Pankaj Mishra ve Christopher de Bellaigue'un güçlü bir şekilde ortaya koyduğu üzere, radikal İslamcılar Hz. Muhammed kadar Marx ve Foucault'dan da etkilenmiş, Emevi ve Abbasi halifeleri kadar 19. yüzyıl Avrupalı anarşistlerinin de mirasını devralmışlardır.2 Dolayısıyla IŞİD'i dahi gökten inmiş esrarengiz bir ağacın meyvesi gibi değil de hepimizin paylaştığı küresel kültürden türemiş kötü bir tohum şeklinde düşünmek daha doğru olur.

Daha da önemlisi "medeniyetler çatışması" tezine dayanak olarak tarihle biyoloji arasında kurulan alegori yanlış. Küçük kabilelerden devasa medeniyetlere kadar her tür insan topluluğu hayvan türlerinden esas itibarıyla farklıdır ve tarihsel çatışmalar doğal seçilimden büyük farklılıklar gösterir. Hayvan türleri binlerce yıl sağlam kalan nesnel kimliklere sahiptir. Şempanze mi goril mi olduğunuz inançlarınıza göre değil genlerinize göre belirlenir ve farklı genler başka toplumsal davranışlar dayatır. Şempanzeler dişi erkek karışık gruplar halinde yaşar. İktidar için her iki cinsiyetten destekçilerin ittifakını sağlayarak yarışırlar. Buna karşın gorillerde tek bir baskın erkek, dişilerden oluşan bir harem kurar ve lider genellikle konumunu sarsma tehlikesi taşıyan diğer erkekleri kovar. Şempanzeler gorillere özgü toplumsal düzenlemeleri benimseyemez, goriller şempanzeler gibi örgütlenemez ve bildiğimiz kadarıyla şempanze ve gorillerin kendilerine özgü toplumsal sistemleri on yıllardır değil yüz binlerce yıldır süregelmiştir.

You find nothing like that among humans. Yes, human groups may have distinct social systems, but these are not genetically determined, and they seldom endure for more than a few centuries. Think of twentieth-century Germans, for example. In less than a hundred years the Germans organised themselves into six very different systems: the Hohenzollern Empire, the Weimar Republic, the Third Reich, the German Democratic Republic (aka communist East Germany), the Federal Republic of Germany (aka West Germany), and finally democratic reunited Germany. Of course the Germans kept their language and their love of beer and *bratwurst*. But is there some unique German essence that distinguishes them from all other nations, and that has remained unchanged from Wilhelm II to Angela Merkel? And if you do come up with something, was it also there 1,000 years ago, or 5,000 years ago?

The (unratified) Preamble of the European Constitution begins by stating that it draws inspiration 'from the cultural, religious and humanist inheritance of Europe, from which have developed the universal values of the inviolable and inalienable rights of the human person, democracy, equality, freedom and the rule of law'.[3] This may easily give one the impression that European civilisation is defined by the values of human rights, democracy, equality and freedom. Countless speeches and documents draw a direct line from ancient Athenian democracy to the present-day EU, celebrating 2,500 years of European freedom and democracy. This is reminiscent of the proverbial blind man who takes hold of an elephant's tail and concludes that an elephant is a kind of brush. Yes, democratic ideas have been part of European culture for centuries, but they were never the whole. For all its glory and impact, Athenian democracy was a half-hearted experiment that survived for barely 200 years in a small corner of the Balkans. If European civilisation for the past twenty-five centuries has been defined by democracy and human rights, what are we to make of Sparta and Julius Caesar, of the Crusaders and the conquistadores, of the Inquisition and the slave trade, of Louis XIV and Napoleon, of Hitler and Stalin? Were they all intruders from some foreign civilisation?

İnsanlarda buna benzer bir şey göremeyiz. Evet, insan topluluklarının da kendilerine has toplumsal sistemleri var ama bunları belirleyen genler değil, ayrıca birkaç yüzyılı aşkın süre boyunca sağlam kalan bir sistem de pek yok. Örneğin 20. yüzyılda yaşayan Almanları ele alalım. Yüz yıldan kısa bir süre içinde Almanlar kendilerini altı farklı sistem içerisinde teşkilatlandırdı: Ho-henzollern Hanedanı, Weimar Cumhuriyeti, Üçüncü Reich, Alman Demokratik Cumhuriyeti (namıdiğer komünist Doğu Almanya), Almanya Federal Cumhuriyeti (namıdiğer Batı Almanya) ve son olarak yeniden birleşen demokratik Almanya. Elbette Almanlar Almanca konuşmayı, bira içip bratwurst yemeyi sürdürmüştür. Ama Almanları tüm diğer milletlerden ayıran kendilerine has ve II. Wilhelm'den Angela Merkel'e kadar değişmeden kalmış bir öz var mı? Ve böyle bir şey buldunuz diyelim, o şey bin ya da beş bin yıl önce de var mıydı?

Yürürlüğe girmeyen Avrupa Birliği Anayasası Önsözü, "Avrupa'nın ihlal edilemez ve şahısların elinden alınamaz insan hakları, demokrasi, eşitlik ve hukukun üstünlüğü gibi evrensel değerlerin oluşmasına temel sağlayan kültürel, dini ve insani mirasın" esas alındığını ifade ederek başlıyor.3 Bu söylem doğrultusunda Avrupa medeniyetini insan hakları, demokrasi, eşitlik ve özgürlük ilkelerinin belirlediği izlenimini edinebiliriz rahatlıkla. Antik Atina demokrasisiyle günümüz Avrupa Birliği arasında doğrudan bir bağlantı kurarak Avrupa'nın 2500 yıllık özgürlük ve demokrasi geleneğini öven pek çok söylev bulunur. Durum filin kuyruğunu tutup fil denen hayvanı bir çeşit fırça sanan kör adamın hikâyesinden farksız. Avrupa'nın yüzlerce yıldır demokratik fikirler barındırdığı doğru ama bu fikirler hiçbir zaman bütünlüklü değildi. Atina demokrasisi tüm görkemine ve yarattığı etkiye karşın sadece iki yüz yıl hayatta kalabilmiş ve Balkanlar'ın ufak bir köşesinde isteksizce uygulanmış bir deneyden ibaretti. Avrupa medeniyeti geçtiğimiz 2500 yıl boyunca demokrasi ve insan haklarının beşiği olduysa, Sparta ile Jül Sezar'ı, Haçlılar ile Konkistadorlar'ı, Engizisyon ile köle ticaretini, XIV. Louis ile Napolyon'u, Hitler ile Stalin'i nereye oturtacağız? Bunların hepsi yabancı medeniyetlerden gelen davetsiz misafirler mi?

In truth, European civilisation is anything Europeans make of it, just as Christianity is anything Christians make of it, Islam is anything Muslims make of it, and Judaism is anything Jews make of it. And they have made of it remarkably different things over the centuries. Human groups are defined more by the changes they undergo than by any continuity, but they nevertheless manage to create for themselves ancient identities thanks to their storytelling skills. No matter what revolutions they experience, they can usually weave old and new into a single yarn.

Even an individual may knit revolutionary personal changes into a coherent and powerful life story: 'I am that person who was once a socialist, but then became a capitalist; I was born in France, and now live in the USA; I was married, and then got divorced; I had cancer, and then got well again.' Similarly a human group such as the Germans may come to define itself by the very changes it underwent: 'Once we were Nazis, but we have learnt our lesson, and now we are peaceful democrats.' You don't need to look for some unique German essence that manifested itself first in Wilhelm II, then in Hitler, and finally in Merkel. These radical transformations are precisely what define German identity. To be German in 2018 means to grapple with the difficult legacy of Nazism while upholding liberal and democratic values. Who knows what it will mean in 2050.

People often refuse to see these changes, especially when it comes to core political and religious values. We insist that our values are a precious legacy from ancient ancestors. Yet the only thing that allows us to say this, is that our ancestors are long dead, and cannot speak for themselves. Consider, for example, Jewish attitudes towards women. Nowadays ultra-Orthodox Jews ban images of women from the public sphere. Billboards and advertisements aimed at ultra-Orthodox Jews usually depict only men and boys – never women and girls.[4]

Esasen Avrupa medeniyetini Avrupalıların ona yüklediği anlam belirliyor; nasıl ki Hıristiyanlığı Hıristiyanların Hıristiyanlığa yüklediği anlam, İslam'ı Müslümanların İslam'a yüklediği anlam, Yahudiliği Yahudilerin Yahudiliğe yüklediği anlam belirliyorsa. Ve bu medeniyete yüzyıllar içinde son derece farklı anlamlar yüklenmiş. İnsan topluluklarını süregiden herhangi bir şeyden ziyade uğradıkları değişimler tanımlar ama insanlar hikâye anlatma becerileri sayesinde kendilerine her koşulda kadim bir kimlik yaratmayı başarırlar. Ne tür devrimler yaşanırsa yaşansın insanlar genellikle eskiyle yeniyi aynı potada eritirler.

Bireyler bile devrim niteliği taşıyan şahsi değişimlerini anlamlı ve güçlü bir hayat hikâyesi oluşturacak şekle sokabilir: "Bir zamanlar sosyalisttim ama sonra kapitalist oldum; Fransa'da doğdum ama şimdi ABD' de yaşıyorum; evliydim ama boşandım; kansere yakalandım ama iyileştim." Aynı şekilde Almanlar gibi bir topluluk da kendilerini geçirdikleri deneyimler üzerinden tanımlayabilir: "Bir zamanlar Naziydik ama dersimizi aldık ve artık barış yanlısı demokratlarız." Önce II. Wilhelm, sonra Hitler ve son olarak da Merkel dönemlerinde kendini gösteren nevi şahsına münhasır bir Alman niteliği aramaya gerek yok. Alman kimliğini belirleyen, bu kökten dönüşümlerin ta kendisi. 2018' de Almanlık liberal ve demokrat değerleri savunurken Naziliğin ağır mirasıyla cebelleşmek demek. 2050'de ne anlama gelir kim bilir.

İnsanlar çoğunlukla, özellikle de konu temel siyasal ve dini değerler olunca, bu değişimleri görmezden gelir. Sahip olduğumuz değerlere yedi ceddimizden kalma kıymetli miraslarmış muamelesi yaparız. Ne var ki böyle yapabilmemizin yegâne sebebi ceddimizin ölüp gitmiş ve söz alamayacak olmasıdır. Örneğin Yahudilerin kadınlara karşı tutumunu ele alalım. Günümüzde aşırı Ortodoks Yahudiler kamusal alanda kadın imgesine yer verilmesine izin vermiyor. Aşırı Ortodoks Yahudilere yönelik reklamlarda sadece erkeklere ve erkek çocuklara yer veriliyor; kadınlar ve kız çocukları asla kullanılmıyor.4

In 2011, a scandal erupted when the ultra-Orthodox Brooklyn paper *Di Tzeitung* published a photo of American officials watching the raid on Osama bin-Laden's compound but digitally erased all women from the photo, including Secretary of State Hillary Clinton. The paper explained it was forced to do so by Jewish 'laws of modesty'. A similar scandal erupted when *HaMevaser* paper expunged Angela Merkel from a photo of a demonstration against the *Charlie Hebdo* massacre, lest her image arouse any lustful thoughts in the minds of devout readers. The publisher of a third ultra-Orthodox newspaper, *Hamodia*, defended this policy by explaining that 'We are backed by thousands of years of Jewish tradition.'[5]

Nowhere is the ban on seeing women stricter than in the synagogue. In Orthodox synagogues women are carefully segregated from the men, and must confine themselves to a restricted zone where they are hidden behind a curtain, so that no men will accidentally see the shape of a woman as he says his prayers or reads scriptures. Yet if all this is backed by thousands of years of Jewish tradition and immutable divine laws, how to explain the fact that when archaeologists excavated ancient synagogues in Israel from the time of the Mishnah and Talmud, they found no sign of gender segregation, and instead uncovered beautiful floor mosaics and wall paintings depicting women, some of them rather scantily dressed? The rabbis who wrote the Mishnah and Talmud regularly prayed and studied in these synagogues, but present-day Orthodox Jews would consider them blasphemous desecrations of ancient traditions.[6]

Similar distortions of ancient traditions characterise all religions. The Islamic State has boasted that it has reverted to the pure and original version of Islam, but in truth, their take on Islam is brand new. Yes, they quote many venerable texts, but they exercise a lot of discretion in choosing which texts to quote and which to ignore, and in how to interpret them. Indeed, their do-it-yourself attitude to interpreting the holy texts is itself very modern. Traditionally, interpretation was the monopoly of the learned *ulama* – scholars who studied Muslim law and theology in reputable institutions such as Cairo's Al-Azhar. Few of the Islamic State's leaders have had such credentials, and most respected *ulama* have dismissed Abu Bakr al-Baghdadi and his ilk as ignorant criminals.7

2011'de aşırı Ortodoks tandanslı Brooklyn gazetesi Di Tzeitung, Usame bin Ladin'in ikamet ettiği komplekse düzenlenen baskını izleyen ABD'li devlet görevlilerinin fotoğrafını, fotoğraftaki Dışişleri Bakanı Hillary Clinton da dahil, kadınları dijital yöntemle silerek yayınlayınca bir skandal patlak vermişti. Gazete daha sonra yaptığı açıklamada, Yahudi "tevazu kaideleri" gereği böyle yapmak zorunda kaldıklarını söylemişti. Benzer bir skandal Ha-Mevaser gazetesi Charlie Hebdo katliamının ardından düzenlenen gösteride çekilmiş bir fotoğraftan Angela Merkel 'i, olur da Merkel 'in resmi sadık okurlarının zihnine şehvet tohumları ekerse diye çıkarınca yaşanmıştı. Başka bir aşırı Ortodoks gazetenin yayıncıları da bu davranışı desteklemiş, "Arkamızda binlerce yıllık Yahudi geleneği var," diye açıklamıştı. 5

Kadınların görülmesinin en ciddi şekilde yasaklandığı yer de sinagoglar. Ortodoks sinagoglarında kadınlar erkeklerden itinayla ayrı tutuluyor ve dua eden ya da Kutsal Kitap okuyan erkekler ezkaza kadın bedeni görmesin diye bir perdenin arkasında yer alan sınırlı bir alanda duruyorlar. Peki ama tüm bunlar binlerce yıllık Yahudi geleneğine dayanıyorsa, arkeologlar İsrail'deki Mişna ve Talmud dönemlerinden kalma antik sinagogları kazdığında ortaya çıkan gerçekleri, cinsiyet ayrımına dair hiçbir kanıt bulunmamasından öte, kimi yarı çıplak denilebilecek kadınların resmedildiği güzide yer mozaiklerini ve duvar resimlerini ne yapacağız? Mişna ve Talmud'u kaleme alan hahamlar bu sinagoglarda dua edip çalışmış ama günümüz Ortodoks Yahudileri bunları günah, dine hakaret ve eski geleneklere saygısızlık olarak değerlendiriyor.6

Eski geleneklerin bu minvalde çarpıtılmasına dair örneklere her dinde rastlanır. IŞİD, İslam'ın özgün ve saf haline dönmekle övünür ama aslında yepyeni bir İslam anlayışları var. Eski kutsal metinlerden alıntı yaptıkları doğru ama hangi metinleri kullanıp hangilerini göz ardı edecekleri ve alıntıladıkları kısımları nasıl yorumlayacakları hususunda ihtiyatlı davranıyorlar. Esasen kutsal metinleri işlerine geldiği gibi yorumlama tavırları da başlı başına çağdaş bir olgu. Bilindiği üzere, tefsir, eğitim görmüş ulema sınıfının, Kahire'deki El-Ezher gibi saygın kurumlarda İslam hukuku ve teolojisi çalışan âlimlerin tekelindeydi. IŞİD liderlerinin pek azı böyle bir eğitime sahip; ulema sınıfının en saygın mensupları, Ebu Bekir el-Bağdadi ve şürekâsını cahil ve azılı mücrimler olarak görüp kınıyorlar.7

That does not mean that the Islamic State has been 'un-Islamic' or 'anti-Islamic', as some people argue. It is particularly ironic when Christian leaders such as Barack Obama have the temerity to tell self-professing Muslims such as Abu Bakr al-Baghdadi what it means to be Muslim.[8] The heated argument about the true essence of Islam is simply pointless. Islam has no fixed DNA. Islam is whatever Muslims make of it.[9]

Germans and gorillas

There is an even deeper difference distinguishing human groups from animal species. Species often split, but they never merge. About 7 million years ago chimpanzees and gorillas had common ancestors. This single ancestral species split into two populations that eventually went their separate evolutionary ways. Once this happened, there was no going back. Since individuals belonging to different species cannot produce fertile offspring together, species can never merge. Gorillas cannot merge with chimpanzees, giraffes cannot merge with elephants, and dogs cannot merge with cats.

Human tribes, in contrast, tend to coalesce over time into larger and larger groups. Modern Germans were created from the merger of Saxons, Prussians, Swabians and Bavarians, who not so long ago wasted little love on one another. Otto von Bismarck allegedly remarked (having read Darwin's *On the Origin of Species*) that the Bavarian is the missing link between the Austrian and the human.[10] The French were created from the merger of Franks, Normans, Bretons, Gascons and Provençals. Meanwhile across the Channel, English, Scots, Welsh and Irish were gradually welded together (willingly or not) to form Britons. In the not too distant future, Germans, French and Britons might yet merge into Europeans.

Bu durum IŞİD'i, kimilerinin iddia ettiği gibi "İslam dışı" ya da "İslam karşıtı" kılmıyor. Barack Obama gibi Hıristiyan liderlerin kalkıp Ebu Bekir el-Bağdadi gibi Müslümanlığı kimlik edinmiş kişilere Müslüman olmanın ne demek olduğunu anlatmaya cüret etmesi de son derece ironik.8 İslam'ın özüne dair hararetli tartışmaların hiçbir anlamı yok. İslam'ın belli bir DNA'sı yoktur. Müslümanlar ona ne anlam atfederse İslam da o anlama gelir.9

Almanlar ve goriller

İnsan gruplarıyla hayvan türlerini birbirinden ayıran çok daha keskin bir fark var. Türler çoğu kez ayrılır ama asla birleşmez. Yedi milyon yıl kadar önce şempanze ve gorillerin ortak bir atası vardı. Bu tek ata türü zamanla kendi farklı evrimsel yollarını tutan iki popülasyona ayrıldı. Böyle bir sürecin bir kez gerçekleştikten sonra geri dönüşü yoktur. Farklı türlere ait canlılar çiftleştiğinde kendi aralarında üreyebilen yavrular doğuramadığından, türlerin kaynaşması mümkün değildir. Goriller şempanzelerle, zürafalar fillerle, köpekler kedilerle birleşemez.

Bunun aksine insan kabileleri zaman içinde gittikçe daha büyük gruplar meydana getirecek şekilde kaynaşma eğilimindedir. Çağdaş Almanlar kısa bir süre öncesine kadar birbirinden pek haz etmeyen Saksonlar, Prusyalılar, Svabyalılar ve Bavyeralıların birleşmesiyle oluşmuştur. Denildiğine göre, Otto von Bismarck (Darwin'in Türlerin Kökeni eserini okuduktan sonra) Avusturyalılarla insan arasındaki kayıp halkanın Bavyeralılar olduğunu ifade etmiştir.'0 Fransız halkı Franklar, Normanlar, Bretonlar, Gaskonlar ve Provanslıların bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Kanalın diğer tarafında da İngiliz, İskoç, Galli ve İrlandalıların (isteseler de istemeseler de) kaynaştırılmasıyla Britanyalılar meydana gelmiştir. Çok geçmeden Almanlar, Fransızlar ve Britanyalılar da kaynaşıp Avrupalıları oluşturabilir.

Mergers don’t always last, as people in London, Edinburgh and Brussels are keenly aware these days. Brexit may well initiate the simultaneous unravelling of both the UK and the EU. But in the long run, history’s direction is clear-cut. Ten thousand years ago humankind was divided into countless isolated tribes. With each passing millennium, these fused into larger and larger groups, creating fewer and fewer distinct civilisations. In recent generations the few remaining civilisations have been blending into a single global civilisation. Political, ethnic, cultural and economic divisions endure, but they do not undermine the fundamental unity. Indeed, some divisions are made possible only by an overarching common structure. In the economy, for example, division of labour cannot succeed unless everyone shares a single market. One country cannot specialise in producing cars or oil unless it can buy food from other countries that grow wheat and rice.

The process of human unification has taken two distinct forms: establishing links between distinct groups, and homogenising practices across groups. Links may be formed even between groups that continue to behave very differently. Indeed, links may form even between sworn enemies. War itself can generate some of the strongest of all human bonds. Historians often argue that globalisation reached a first peak in 1913, then went into a long decline during the era of the world wars and the Cold War, and recuperated only after 1989.[11] This may be true of economic globalisation, but it ignores the different but equally important dynamic of military globalisation. War spreads ideas, technologies and people far more quickly than commerce. In 1918 the United States was more closely linked to Europe than in 1913, the two then drifted apart in the interwar years, only to have their fates meshed together inextricably by the Second World War and the Cold War.

War also makes people far more interested in one another. Never had the US been more closely in touch with Russia than during the Cold War, when every cough in a Moscow corridor sent people scrambling up and down Washington staircases. People care far more about their enemies than about their trade partners. For every American film about Taiwan, there are probably fifty about Vietnam.

Londra, Edinburgh ve Brüksel’de yaşayan insanların bugünlerde güçlü bir biçimde fark ettiği üzere birleşmeler her daim ebedi olmuyor. Brexit hem Birleşik Krallık hem de Avrupa Birliği'nin eşzamanlı olarak çözülmesini pekâlâ tetikleyebilir. Ancak uzun vadede tarihin ne yönde seyredeceği belli. On bin yıl önce insanlık sayısız münferit kabileye bölünmüş durumdaydı. Geçen her bin yıl bu parçalar daha büyük yığınlar meydana getirecek şekilde iç içe geçti ve birbiriyle bağlantısı bulunmayan medeniyetler giderek azaldı. Kalan birkaç medeniyet de tek bir dünya medeniyetine dönüşecek şekilde kaynaşıyor. Siyasi, etnik, kültürel ve ekonomik ayrımlar hâlâ var ama bunlar asli birliği bozmuyor. Hatta kimi ayrımları mümkün kılan da bu geniş ve kapsamlı ortak yapı. Mesela ekonomide, herkes aynı piyasaya iştirak etmezse işbölümü başarıyla sağlanamaz. Bir ülkenin oto-mobil veya petrol üretiminde uzmanlaşması ancak buğday ve pirinç üreten başka bir ülkeden gıda ürünü temin edebiliyorsa mümkündür.

İnsanların birleşme sürecinin iki belirgin biçimi var: farklı zümreler arasında bağlantı kurmak ve zümreler arasındaki faaliyetleri homojenleştirmek. Oldukça farklı davranmaya devam eden zümreler arasında bile bağlantılar kurulabilir. Hatta can düşmanı zümreler arasında bile bağlantı kurulabilir. İnsanlar arasındaki en kuvvetli kimi bağlar bizzat savaşla kurulur. Tarihçiler, küreselleşmenin 1913’te zirveye ulaştığını, ardından dünya savaşları ve Soğuk Savaş sırasında uzunca bir süre düşüşe geçip ancak 1989'dan sonra yeniden yükselmeye başladığını iddia ederler çoğunlukla. " Bu tespit ekonomik küreselleşme açısından doğru kabul edilebilir ama fark içermekle beraber aynı derecede önem taşıyan askeri küreselleşmeyi göz ardı eder. Fikirlerin, teknolojilerin ve insanların dört bir yana yayılma hızı ticaretten çok savaşla artar. 1918'de ABD'nin Avrupa’yla bağı 1913'e nazaran daha güçlüydü ve iki dünya savaşı arasındaki dönemde uzaklaşan tarafların kaderi 11. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'la ayrılmaz bir şekilde iç içe geçti.

Ayrıca savaş insanların birbirine ilgisini körükler. ABD’nin Rusya'ya duyduğu ilgi Soğuk Savaş döneminde doruğa ulaşmış, Moskova koridorlarında biri öksürse Washington merdivenlerinde bir koşuşturma başlar olmuştu. İnsanların düşmanlarına duyduğu alaka ticaret ortaklarına duyduklarını katbekat aşar. Vietnam hakkında çekilmiş filmlerin sayısı, Tayvan hakkındaki filmlerin sayısını en az elliye katlar.

The Medieval Olympics

The world of the early twenty-first century has gone way beyond forming links between different groups. People across the globe are not only in touch with one another, they increasingly share identical beliefs and practices. A thousand years ago, planet Earth provided fertile ground to dozens of different political models. In Europe you could find feudal principalities vying with independent city states and minuscule theocracies. The Muslim world had its caliphate, claiming universal sovereignty, but also experimented with kingdoms, sultanates and emirates. The Chinese empires believed themselves to be the sole legitimate political entity, while to the north and west tribal confederacies fought each other with glee. India and South East Asia contained a kaleidoscope of regimes, whereas polities in America, Africa and Australasia ranged from tiny hunter-gatherer bands to sprawling empires. No wonder that even neighbouring human groups had trouble agreeing on common diplomatic procedures, not to mention international laws. Each society had its own political paradigm, and found it difficult to understand and respect alien political concepts.

Today, in contrast, a single political paradigm is accepted everywhere. The planet is divided between about 200 sovereign states, which generally agree on the same diplomatic protocols and on common international laws. Sweden, Nigeria, Thailand and Brazil are all marked on our atlases as the same kind of colourful shapes; they are all members of the UN; and despite myriad differences they are all recognised as sovereign states enjoying similar rights and privileges. Indeed, they share many more political ideas and practices, including at least a token belief in representative bodies, political parties, universal suffrage and human rights. There are parliaments in Tehran, Moscow, Cape Town and New Delhi as well as in London and Paris. When Israelis and Palestinians, Russians and Ukrainians, Kurds and Turks compete for the favours of global public opinion, they all use the same discourse of human rights, state sovereignty and international law.

Ortaçağ olimpiyatları

21. yüzyılın başında dünya farklı zümreler arasında bağlar kurulmasının çok ötesine geçti. Dünyanın farklı yerlerindeki insanlar birbiriyle iletişim kurmakla kalmayıp giderek daha çok benzer inanç ve davranış biçimlerini benimsemeye başladılar. Bin yıl önce gezegenimiz düzinelerce farklı siyasi modele elverişli topraklara sahipti. Avrupa'da bağımsız şehir devletleri ve ufak çaplı teokrasilerle çekişen feodal beyliklerle karşılaşabilirdiniz. İslam dünyasında evrensel hâkimiyet iddiası taşıyan bir halife bulunsa da krallıklar, sultanlıklar ve emirlikler de mevcuttu. Çin imparatorları kendilerini tek meşru siyasi merci olarak görüyor, kabilelerin oluşturduğu birlikler Çin'in kuzeyiyle batısında birbiriyle çatışıp duruyordu. Hindistan ve Güneydoğu Asya'da rejim çeşitliliği hüküm sürerken Amerika, Afrika ve Güneydoğu Asya'daki adalar boyunca hem küçük avcı toplayıcı gruplar hem de genişleyen imparatorluklar yer alıyordu. Bırakın uluslararası yasaları, komşu insan gruplarının bile ortak diplomatik prosedürler üzerinde anlaşamamasına şaşırmamak gerek. Her toplumun kendi siyasi paradigması bulunuyordu ve yabancı siyasi kavramları anlayıp bunlara saygı göstermeleri zordu.

Aksine günümüzde her yerde kabul edilen tek bir siyasi paradigma var. Gezegenimiz iki yüz bağımsız devlete bölünmüş durumda ve bu devletler aynı diplomatik protokoller ve ortak uluslararası hukuk konusunda genellikle uzlaşıyor. İsveç, Nijerya, Tayland, Brezilya; hepsi atlaslarımızda aynı tip renkli şekiller halinde gösteriliyor; hepsi Birleşmiş Milletler üyesi; pek çok farklılık barındırsalar da hepsi aynı hak ve ayrıcalıklara sahip egemen devletler olarak tanınıyor. Aslında hepsi temsil organları, siyasi partiler, genel oy hakkı ve insan haklarına en azından simgesel bir inancı da içine alan pek çok ortak siyasi anlayış ve uygulamaya sahipler. Londra'da ve Paris'te bulunduğu gibi Tahran'da, Moskova'da, Cape Town'da ve Yeni Delhi'de de bir meclis bulunuyor. İsraillilerle Filistinliler, Ruslarla Ukraynalılar, Türklerle Kürtler küresel kamuoyunun kendi taraflarını tutması için yarışırken hep aynı söylemi; insan hakları, bağımsız devlet ve uluslararası hukuktan dem vuran söylemi kullanıyorlar.

The world may be peppered with various types of ‘failed states’, but it knows only one paradigm for a successful state. Global politics thus follows the Anna Karenina principle: successful states are all alike, but every failed state fails in its own way, by missing this or that ingredient of the dominant political package. The Islamic State has recently stood out in its complete rejection of this package, and in its attempt to establish an entirely different kind of political entity – a universal caliphate. But precisely for this reason it has failed. Numerous guerrilla forces and terror organisations have managed to establish new countries or to conquer existing ones. But they have always done so by accepting the fundamental principles of the global political order. Even the Taliban sought international recognition as the legitimate government of the sovereign country of Afghanistan. No group rejecting the principles of global politics has so far gained any lasting control of any significant territory.

The strength of the global political paradigm can perhaps best be appreciated by considering not hardcore political questions of war and diplomacy, but rather something like the 2016 Rio Olympics. Take a moment to reflect on the way the Games were organised. The 11,000 athletes were grouped into delegations by nationality rather than by religion, class or language. There was no Buddhist delegation, proletarian delegation, or English-speaking delegation. Except in a handful of cases – most notably Taiwan and Palestine – determining the athletes’ nationality was a straightforward affair.

At the opening ceremony on 5 August 2016 the athletes marched in groups, each group waving its national flag. Whenever Michael Phelps won another gold medal, the Stars and Stripes was raised to the sound of the ‘Star-Spangled Banner’. When Emilie Andéol won the gold medal in judo, the French tricolour was hoisted and the ‘Marseillaise’ was played.

Dünya belki “başarısız devletler” silsilesinden payını almıştır ama bildiği tek bir başarılı devlet paradigması vardır. Dolayısıyla küresel siyaset Anna Karenina prensibine göre işliyor: başarılı devletlerin hepsi aynı ama tüm başarısız devletler baskın siyasi formülün şu veya bu içeriğini eksik bıraktıkları için kendilerine has bir biçimde başarısız oluyor. Kısa bir süre önce IŞİD bu formülü toptan reddedip tamamıyla bambaşka, evrensel halifeliği esas alan bir siyasi varlık göstermek istemesiyle dikkat çekti. Fakat tam da bu sebeple başarısız oldu. Pek çok gerilla hareketi ve terör örgütü yeni ülkeler kurmayı ya da var olanları ele geçirmeyi başardı. Ama bunu yapabilmelerinin sebebi küresel siyasi düzenin temel ilkelerini kabul etmeleriydi. Taliban bile uluslararası arenada bağımsız Afganistan’ın meşru hükümeti olarak tanınmanın peşine düştü. Şimdiye kadar küresel siyasetin ilkelerini reddeden hiçbir grubun kayda değer bir bölgede kalıcı kontrol sağlayabildiği görülmedi.

Belki de küresel siyasi paradigmanın gücünü ortaya koymanın en iyi yolu savaş ve diplomasi gibi ağır siyasi sorulardan bahsetmektense, 2016 Rio Olimpiyatları gibi bir konuya değinmek. Olimpiyatların nasıl organize edildiğini düşünün. ıı bin sporcu din, sınıf ya da dil gözetilmeden, milliyetleri esas alınarak delegasyonlara ayrılıyor. Budist delegasyonu, proletarya delegasyonu ya da İngilizce konuşanlar delegasyonu diye bir şey yok. Birkaç örnek dışında (özellikle de Tayvan ve Filistin), sporcuların milliyetini belirlemek gayet basit.

5 Ağustos 2016’da düzenlenen açılış töreninde sporcular gruplar halinde geçerek milli bayraklarını salladı. Michael Phelps ne zaman yeni bir altın madalya kazansa Amerikan milli marşı eşliğinde Amerikan bayrağı çekildi göndere. Emilie Andeol judo dalında altın madalya kazanınca “Marseillaise” çalınıp Fransa’nın üç renkli bayrağı dalgalandırıldı.

Conveniently enough, each country in the world has an anthem that conforms to the same universal model. Almost all anthems are orchestral pieces of a few minutes in length, rather than a twenty-minute chant that may only be performed by a special caste of hereditary priests. Even countries such as Saudi Arabia, Pakistan and Congo have adopted Western musical conventions for their anthems. Most of them sound like something composed by Beethoven on a rather mediocre day. (You can spend an evening with friends playing the various anthems on YouTube and trying to guess which is which.) Even the lyrics are almost the same throughout the world, indicating common conceptions of politics and group loyalty. For example, to which nation do you think the following anthem belongs? (I changed only the country's name into the generic 'My country'):

My country, my homeland,
The land where I have shed my blood,
It is there I stand,
To be my motherland's guard.
My country, my nation,
My people and my homeland,
Let us proclaim
'My country unite!'
Long live my land, long live my state,
My nation, my homeland, in its entirety.
Build its soul, awaken its body,
For my great country!
My great country, independent and free
My home and my country which I love.
My great country, independent and free,
Long live my great country!

The answer is Indonesia. But would you have been surprised if I told you that the answer was actually Poland, Nigeria or Brazil?

Duruma uygun şekilde dünyadaki her ülkenin aynı evrensel model çerçevesinde bir milli marşı var. Neredeyse tüm milli marşlar orkestra eşliğinde söylenebilecek birkaç dakikalık kompozisyonlar, yani yalnızca dini göreve veraset yoluyla gelmiş belli bir zümrenin okuyabildiği yirmi dakikalık ilahiler söz konusu değil. Suudi Arabistan, Pakistan ve Kongo gibi ülkeler bile milli marşları için Batılı müzik standartlarını benimsemiş. Çoğu marş Beethoven'ın kılını kıpırdatmadan besteleyebileceği nitelikte. (Arkadaşlarınızla bir araya geldiğinizde tüm geceyi YouTube'dan çeşitli milli marşlar çalıp hangisinin hangi ülkenin marşı olduğunu tahmin etmeye çalışarak geçirebilirsiniz.) Marşların sözleri bile dünya genelinde neredeyse aynı; aynı ortak siyasi görüşleri ve topluluğa bağlılık anlayışını yansıtıyorlar. Örneğin sizce aşağıdaki milli marş hangi ülkeye ait olabilir? (Yalnız ülkenin adını genel bir ifade olsun diye "ülkem" şeklinde değiştirdim):

Ülkem, vatanım,
Toprağına kanımı akıttığım,
Başında bekliyorum,
Bekçisiyim vatanımın.
Ülkem, milletim,
Halkım ve vatanım,
Birlikte haykıralım "Birlik ol vatanım!"
Yaşasın toprağım, devletim,
Milletim, vatanım, hep bir bütün kalsın.
Ruhu dirilsin, canlansın bedeni,
Büyük ülkem için bunların hepsi!
Büyük ülkem, bağımsız ve özgür,
Sevdiğim evim ve ülkem.
Büyük ülkem, bağımsız ve özgür,
Sen çok yaşa büyük ülkem!

Cevap Endonezya. Peki Polonya, Nijerya ya da Brezilya desem şaşırır mıydınız?

National flags display the same dreary conformity. With a single exception, all flags are rectangular pieces of cloth marked by an extremely limited repertoire of colours, stripes and geometrical shapes. Nepal is the odd country out, with a flag consisting of two triangles. (But it has never won an Olympic medal.) The Indonesian flag consists of a red stripe above a white stripe. The Polish flag displays a white stripe above a red stripe. The flag of Monaco is identical to that of Indonesia. A colour-blind person could hardly tell the difference between the flags of Belgium, Chad, Ivory Coast, France, Guinea, Ireland, Italy, Mali and Romania – they all have three vertical stripes of various colours.

Some of these countries have been engaged in bitter war with one another, but during the tumultuous twentieth century only three Games were cancelled due to war (in 1916, 1940 and 1944). In 1980 the USA and some of its allies boycotted the Moscow Olympics, in 1984 the Soviet bloc boycotted the Los Angeles Games, and on several other occasions the Olympics found themselves at the centre of a political storm (most notably in 1936, when Nazi Berlin hosted the Games, and in 1972, when Palestinian terrorists massacred the Israeli delegation to the Munich Olympics). Yet on the whole, political controversies have not derailed the Olympic project.

Now let's go back 1,000 years. Suppose you wanted to hold the Medieval Olympic Games in Rio in 1016. Forget for a moment that Rio was then a small village of Tupi Indians,[12] and that Asians, Africans and Europeans were not even aware of America's existence. Forget the logistical problems of bringing all the world's top athletes to Rio in the absence of airplanes. Forget too that few sports were shared throughout the world, and even if all humans could run, not everybody could agree on the same rules for a running competition. Just ask yourself how to group the competing delegations. Today's International Olympic Committee spends countless hours discussing the Taiwan question and the Palestine question. Multiply this by 10,000 to estimate the number of hours you would have to spend on the politics of the Medieval Olympics.

For starters, in 1016 the Chinese Song Empire recognised no political entity on earth as its equal. It would therefore be an unthinkable humiliation to give its Olympic delegation the same status as that granted to the delegations of the Korean kingdom of Koryo or of the Vietnamese kingdom of Dai Co Viet – not to mention the delegations of primitive barbarians from across the seas.

Milli bayraklara da aynı sıkıcı temayüller hâkim. Tek bir istisna var. Tüm bayraklar bir dikdörtgen kumaş üzerine işlenmiş son derece sınırlı sayıda renk ve geometrik şekilden ibaret. Bir tek Nepal farklı. Nepal bayrağı iki üçgen şeklinde (ama Olimpiyatlarda hiç madalya almadılar). Endonezya bayrağı beyaz üstünde kırmızı şerit. Polonya bayrağı kırmızı üstünde beyaz şerit. Monako bayrağı Endonezya bayrağıyla aynı. Renk körü birinin Belçika, Çad, Fildişi Sahili, Fransa, Gine, İrlanda, İtalya, Mali ve Romanya bayraklarını birbirinden ayırması mümkün değil; hepsinde değişik renklerde yan yana üç şerit var.

Bu ülkelerin bazıları birbirleriyle kıyasıya savaşmış ama 20. yüzyılın çalkantıları esnasında Olimpiyat Oyunları savaş yüzünden sadece üç defa iptal edilmiş (1916, 1940 ve 1944'te). 1980'de ABD bazı yandaşlarıyla beraber Moskova Olimpiyatları'nı boykot etmiş. 1984'te Sovyet bloğu Los Angeles'ta düzenlenen olimpiyatları boykot etmiş. Ve çeşitli seneler Olimpiyat Oyunları siyasi çalkantıların göbeğinde cereyan etmiş (bunların en önemlileri Nazi döneminde Berlin'de düzenlenen 1936 Olimpiyatları ve 1972 Münih Olimpiyatlarında Filistinli teröristlerin İsrail takımını katletmesi). Fakat genele bakarsak siyasi anlaşmazlıklar Olimpiyat projesini yoldan çıkaramamış.

Şimdi bin sene öncesine gidelim. Diyelim 1016 yılında ortaçağ olimpiyatlarını Rio'da düzenlemek istiyorsunuz. O vakitler Rio'nun Tupi halkının yaşadığı küçük bir köy olduğunu12 ve Asya, Afrika ve Avrupa yerlilerinin Amerika Kıtası'ndan haberi bile olmadığını bir anlığına unutun. Dünyanın en iyi sporcularını uçak yokken nasıl Rio'ya getireceğinize dair lojistik sorunları kafanızdan çıkarın. Dünya çapında herkesin yaptığı pek az ortak spor dalı bulunduğunu ve herkes koşsa bile koşu yarışı kaideleri konusunda herkesin anlaşamayacağını da unutun. Sadece yarışacak delegasyonları neye göre gruplayacağınızı düşünün. Günümüzün Olimpiyat Komitesi Tayvan ve Filistin sorunu üzerine saatlerce kafa patlatıyor. Ortaçağ olimpiyatlarının siyasi sorunları üzerine kaç saat harcamanız gerekeceğini bulmak için bu süreyi on binle çarpın.

Öncelikle 1016'da Çin'deki Song İmparatorluğu dünyadaki başka hiçbir siyasi oluşumu kendi dengi görmüyordu. Dolayısıyla kendi Olimpiyat delegasyonuyla Kore'nin Koryo Krallığı ya da Vietnam'daki Dai Viet Krallığı, hele hele deniz aşırı yerlerdeki ilkel barbarların delegasyonlarıyla aynı kefeye konulmasını akla hayale sığmayacak bir aşağılanma olarak algılardı.

The caliph in Baghdad also claimed universal hegemony, and most Sunni Muslims recognised him as their supreme leader. In practical terms, however, the caliph barely ruled the city of Baghdad. So would all Sunni athletes be part of a single caliphate delegation, or would they be separated into dozens of delegations from the numerous emirates and sultanates of the Sunni world? But why stop with the emirates and sultanates? The Arabian Desert was teaming with free Bedouin tribes, who recognised no overlord save Allah. Would each be entitled to send an independent delegation to compete in archery or camel racing? Europe would give you any number of similar headaches. Would an athlete from the Norman town of Ivry compete under the banner of the local Count of Ivry, of his lord the Duke of Normandy, or perhaps of the feeble King of France?

Many of these political entities appeared and disappeared within a matter of years. As you made your preparations for the 1016 Olympics, you could not know in advance which delegations would show up, because nobody could be sure which political entities would still exist next year. If the kingdom of England had sent a delegation to the 1016 Olympics, by the time the athletes came home with their medals they would have discovered that the Danes had just captured London, and that England was being absorbed into the North Sea Empire of King Cnut the Great, together with Denmark, Norway and parts of Sweden. Within another twenty years, that empire disintegrated, but thirty years later England was conquered again, by the Duke of Normandy.

Needless to say, the vast majority of these ephemeral political entities had neither anthem to play nor flag to hoist. Political symbols were of great importance, of course, but the symbolic language of European politics was very different from the symbolic languages of Indonesian, Chinese or Tupi politics. Agreeing on a common protocol to mark victory would have been well-nigh impossible.

So when you watch the Tokyo Games in 2020, remember that this seeming competition between nations actually represents an astonishing global agreement. For all the national pride people feel when their delegation wins a gold medal and their flag is raised, there is far greater reason to feel pride that humankind is capable of organising such an event.

Bağdat'taki halife kendini evrensel hegemonyaya sahip görüyor ve çoğu Sünni Müslüman tarafından dini lider statüsünde tutuluyordu. Ancak pratikte halifenin Bağdat yönetiminde pek bir sözü yoktu. O halde tüm Sünni sporcular tek bir halife delegasyonu altında mı toplanacak yoksa Sünni dünyasına hükmeden sayısız emirlik ve sultanlıklara göre mi ayrılacaklar? Ama iş neden emirlikler ve sultanlıklarla sınırlı kalsın? Arabistan çöllerinde Allah'tan başka hükümdar tanımayan bir dolu özgür bedevi kabile yaşıyor. Bunların her birinin okçuluk ya da deve yarışı dallarında müsabaka edecek bağımsız takımlar göndermesine izin verilecek mi? Avrupa da aynı ölçüde baş ağrısına sebep verecek nitelikte. Norman kasabası Ivry'den çıkan bir sporcu Ivry Kontu'nun mu yoksa güçsüz Fransa Kralı'nın mı sancağı altında yarışacak?

Bu siyasi oluşumların pek çoğu yıllar içinde belirip kaybolmuş. Siz 1016 Olimpiyatları'na hazırlık yaparken hangi delegasyonların zuhur edeceğini önceden bilmeniz mümkün değil çünkü kimse bir sonraki sene hangi siyasi oluşumların varlık göstermeyi sürdüreceğini bilmiyor. İngiltere Krallığı 1016 Olimpiyatları'na katılmış olsa sporcular madalyalarını alıp eve dönünce Londra'nın Danimarkalılar tarafından işgal edildiğini ve İngiltere'nin Danimarka, Norveç ve İsveç'le birlikte Kral Büyük Knud'un Kuzey Denizi İmparatorluğu'na dahil edildiğini görürlerdi. Yirmi yıl sonra bu imparatorluk dağıldı ama ondan otuz sene sonra İngiltere yeniden, bu defa Normandiya Dükü tarafından işgal edildi.

Bu gelip geçici siyasi oluşumların pek çoğunun ne çalacak bir milli marşı ne de göndere çekecek bir bayrağı bulunmadığını söylemeye gerek bile yok. Tabii ki siyasi semboller önemliydi ama Avrupa siyasetinin sembolik diliyle Endonezya, Çin ya da Tupi siyasetlerinin sembolik dilleri birbirinden son derece farklıydı. Zafer göstergesi teşkil edecek ortak bir protokol üzerinde anlaşmak neredeyse imkânsız olurdu.

O yüzden 2020 Tokyo Olimpiyatları'nı izlerken milletler arasındaki bu sözde çekişmenin aslında muazzam bir küresel uzlaşmayı temsil ettiğini unutmayın. Kendi ülkelerinin temsilcileri altın madalya kazanıp bayrakları göndere çekilince herkesi milli gurur duygusu kaplıyor ama esasen insanlığın böyle bir etkinlik düzenleyebilmesi çok daha büyük bir gurur kaynağı.

One dollar to rule them all

In premodern times humans have experimented not only with diverse political systems, but also with a mind-boggling variety of economic models. Russian boyars, Hindu maharajas, Chinese mandarins and Amerindian tribal chiefs had very different ideas about money, trade, taxation and employment. Nowadays, in contrast, almost everybody believes in slightly different variations on the same capitalist theme, and we are all cogs within a single global production line. Whether you live in Congo or Mongolia, in New Zealand or Bolivia, your daily routines and economic fortunes depend on the same economic theories, the same corporations and banks, and the same currents of capital. If the finance ministers of Israel and Iran were to meet for lunch, they would have a common economic language, and could easily understand and sympathise with each other's woes.

When the Islamic State conquered large parts of Syria and Iraq, it murdered tens of thousands of people, demolished archaeological sites, toppled statues, and systematically destroyed the symbols of previous regimes and of Western cultural influence.[13] But when its fighters entered the local banks and found there stashes of American dollars covered with the faces of American presidents and with slogans in English praising American political and religious ideals – they did not burn these symbols of American imperialism. For the dollar bill is universally venerated across all political and religious divides. Though it has no intrinsic value – you cannot eat or drink a dollar bill – trust in the dollar and in the wisdom of the Federal Reserve is so firm that it is shared even by Islamic fundamentalists, Mexican drug lords and North Korean tyrants.

Yet the homogeneity of contemporary humanity is most apparent when it comes to our view of the natural world and of the human body. If you fell sick a thousand years ago, it mattered a great deal where you lived. In Europe, the resident priest would probably tell you that you had made God angry, and that in order to regain your health, you should donate something to the church, make a pilgrimage to a sacred site, and pray fervently for God's forgiveness. Alternatively, the village witch might explain that a demon had possessed you, and that she could cast the demon out using song, dance and the blood of a black cockerel.

Hepsine hükmedecek bir dolar

Modern dönemler öncesinde insanlar sadece farklı siyasi sistemler denemekle kalmamış, aynı zamanda akıllara durgunluk verecek kadar çok çeşitli ekonomik modeller de uygulamışlar. Rus boyarlar, Hint mihraceler, Çin mandarinler ve Kızılderili kabile reisleri para, ticaret, vergilendirme ve istihdam konularında bambaşka fikirlere sahiptiler. Oysa şimdilerde neredeyse herkes aynı kapitalist temanın az biraz değişik türlerine inanıyor ve hepimiz tek bir küresel üretim bandının dişlileriyiz. İster Kongo ya da Moğolistan'da ister Yeni Zelenda ya da Bolivya'da yaşayın gündelik yaşam şeklinizi ve ekonomik varlığınızı aynı ekonomik kuramlar, aynı şirket ve bankalar, aynı döner sermaye belirliyor. İsrail'in ve İran'ın maliye bakanları beraber öğle yemeğine çıksa, ortak bir ekonomi dilleri olduğundan birbirlerinin dertlerini kolayca anlayıp paylaşabilirler.

IŞİD Suriye ve Irak'ın büyük bir kısmını işgal ettiğinde binlerce insanı öldürdü, arkeolojik kalıntıları tahrip etti ve önceki rejimlerle Batı kültürünün etkisini taşıyan sembolleri sistematik bir biçimde yok etti'3 ama yerel bankalara girip üzeri Amerikan başkanlarının resimleri ve Amerika'nın siyasi ve dini ideallerini öven İngilizce sloganlarla dolu destelerce Amerikan dolarını bulunca, Amerikan emperyalizmini temsil eden bu sembolü ateşe vermedi. Çünkü dolar banknotuna dünyadaki tüm siyasi ve dini görüşler hürmet ediyor. Kendi kendine bir işe yaramasa da (dolar banknotunu yiyip içemezsiniz) dolar ve ABD Merkez Bankası'nın hikmetine duyulan inanç o kadar güçlü ki aşırı İslamcılar, Meksikalı uyuşturucu kartelleri ve astığı astık kestiği kestik Kuzey Koreli hükümdarlar bile ona tamah ediyorlar.

Ama çağdaş insanlığın yekvücutluğu kendini en çok doğayla insan bedenine yönelik bakışımızda gösteriyor. Bin yıl önce bir hastalığa yakalandığınızda nerede yaşadığınız son derece belirleyiciydi. Avrupa'da mahalle papazınız Tanrı'yı kızdırdığınızı ve sağlığınıza kavuşmak için kiliseye bir şey bağışlamanızı, kutsal bir mekânı ziyaret etmenizi ve Tanrı'dan af dilemek için var gücünüzle dua etmenizi söyleyecekti muhtemelen. Öte yandan kasabanın cadısı içinize şeytan kaçtığını ve şarkı, dans ve kara tavuk kanıyla içinizdeki şeytanı çıkarabileceğini de söyleyebilirdi.

In the Middle East, doctors brought up on classical traditions might explain that your four bodily humours were out of balance, and you should harmonise them with a proper diet and foul-smelling potions. In India, Ayurvedic experts would offer their own theories concerning the balance between the three bodily elements known as *doshas*, and recommend a treatment of herbs, massages and yoga postures. Chinese physicians, Siberian shamans, African witch doctors, Amerindian medicine men – every empire, kingdom and tribe had its own traditions and experts, each espousing different views about the human body and the nature of sickness, and each offering their own cornucopia of rituals, concoctions and cures. Some of them worked surprisingly well, whereas others were little short of a death sentence. The only thing that united European, Chinese, African and American medical practices was that everywhere at least a third of children died before reaching adulthood, and average life expectancy was far below fifty.[14]

Today, if you happen to be sick, it makes much less difference where you live. In Toronto, Tokyo, Tehran or Tel Aviv, you will be taken to similar-looking hospitals, where you will meet doctors in white coats who learned the same scientific theories in the same medical colleges. They will follow identical protocols and use identical tests to reach very similar diagnoses. They will then dispense the same medicines produced by the same international drug companies. There are still some minor cultural differences, but Canadian, Japanese, Iranian and Israeli physicians hold much the same views about the human body and human diseases. After the Islamic State captured Raqqa and Mosul, it did not tear down the local hospitals. Rather, it launched an appeal to Muslim doctors and nurses throughout the world to volunteer their services there.[15] Presumably, even Islamist doctors and nurses believe that the body is made of cells, that diseases are caused by pathogens, and that antibiotics kill bacteria.

Ortadoğu'da geleneksel öğretilerle yetişmiş doktorlar beden tabiatınızın dengesinin bozulduğunu ve doğru beslenip kötü kokulu iksirlerle bunu düzeltmeniz gerektiğini açıklayabilirlerdi. Hindistan'da Ayurveda uzmanları dosha diye bilinen üç bedensel unsurun dengesine ilişkin teorilerini sunarak şifalı otlar, masaj ve yoga duruşlarından oluşan bir tedavi önerirdi. Çin hekimleri, Sibirya şamanları, Afrikalı büyücü hekimler, Kızılderili şifacılar; her imparatorluk, krallık ve kabilenin kendine has gelenekleri ve uzmanları vardı ve hepsi insan bedeniyle hastalığın doğasına ilişkin farklı görüşlere sahipti. Her birinin kendine özgü bir dolu ritüeli, şifalı karışımı ve tedavi yöntemi bulunuyordu. Bunların kimileri şaşırtıcı ölçüde etkiliyken kimileri ölüme davetiye çıkarmakla birdi. Avrupa, Çin, Afrika ve Amerika'ya özgü tıbbi yöntemlerin tek ortak noktası her yerde çocukların en az üçte birinin yetişkinliğe erişmeden ölmesi ve ortalama yaşam süresinin elli yaşın çok altında seyretmesiydi.'4

Artık hastalandığınızda nerede yaşadığınız o kadar önemli değil. Toronto, Tokyo, Tahran ya da Tel Aviv'de aynı tip hastanelere götürülür, benzer tıp fakültelerinde benzer bilimsel kuramlar öğrenmiş beyaz önlüklü doktorların huzuruna çıkarsınız. Birebir aynı protokolleri ve testleri uygulayıp aşağı yukarı aynı teşhisleri koyarlar. Sonra da aynı uluslararası ilaç firmalarının ürettiği aynı ilaçları reçete ederler. Halen ufak tefek kültürel farklılıklar var ama Kanadalı, Japon, İranlı ve İsrailli doktorlar insan bedeni ve hastalıklar konusunda aynı görüşlere sahipler. IŞİD Rakka ve Musul'u ele geçirdiğinde yerel hastaneleri yakıp yıkmadı. Aksine dünyanın farklı yerlerinde yaşayan Müslüman doktor ve hemşireleri buralarda hizmet vermeye çağırdı.'5 Görünen o ki İslamcı doktor ve hemşireler de insan vücudunun hücrelerden meydana geldiğine, hastalıkların patojenlerden kaynaklandığına ve antibiyotiklerin bakterileri öldürdüğüne inanıyor.

And what makes up these cells and bacteria? Indeed, what makes up the entire world? A thousand years ago every culture had its own story about the universe, and about the fundamental ingredients of the cosmic soup. Today, learned people throughout the world believe exactly the same things about matter, energy, time and space. Take for example the Iranian and North Korean nuclear programmes. The whole problem is that the Iranians and North Koreans have exactly the same view of physics as the Israelis and Americans. If the Iranians and North Koreans believed that $E = mc^4$, Israel and the USA would not care an iota about their nuclear programmes.

People still have different religions and national identities. But when it comes to the practical stuff – how to build a state, an economy, a hospital, or a bomb – almost all of us belong to the same civilisation. There are disagreements, no doubt, but then all civilisations have their internal disputes. Indeed, they are defined by these disputes. When trying to outline their identity, people often make a grocery list of common traits. That's a mistake. They would fare much better if they made a list of common conflicts and dilemmas. For example, in 1618 Europe didn't have a single religious identity – it was defined by religious conflict. To be a European in 1618 meant to obsess about tiny doctrinal differences between Catholics and Protestants or between Calvinists and Lutherans, and to be willing to kill and be killed because of these differences. If a human being in 1618 did not care about these conflicts, that person was perhaps a Turk or a Hindu, but definitely not a European.

Similarly in 1940 Britain and Germany had very different political values, yet they were both part and parcel of 'European Civilisation'. Hitler wasn't less European than Churchill. Rather, the very struggle between them defined what it meant to be European at that particular juncture in history. In contrast, a !Kung hunter-gatherer in 1940 wasn't European because the internal European clash about race and empire would have made little sense to him.

Peki bu hücre ve bakteriler nelerden oluşur? Sahi tüm dünya nelerden oluşur? Bin yıl önce her kültürün kâinat ve kozmik çorbanın temel muhteviyatına dair kendi anlatısı vardı. Artık dünyanın farklı yerlerindeki eğitimli insanların tümü madde, enerji, uzay ve zaman hakkında aynı şeylere inanıyor. Örneğin İran ve Kuzey Kore'nin nükleer programlarını ele alalım. Sorun tamamen İran ve Kuzey Kore'nin İsrail ve ABD'yle aynı fizik anlayışına sahip olmasından kaynaklanıyor. İranlı ve Kuzey Koreliler e=mc4 formülüne inansaydı, İsrail ve ABD bu ülkelerin nükleer programlarını zerre kadar umursamazdı.

İnsanlar hâlâ farklı dini ve milli kimliklere sahipler. Ama konu devlet, ekonomi, hastane kurmak ya da bomba yapmak gibi pratik meseleler olunca neredeyse hepimiz aynı medeniyete dahiliz. Anlaşmazlık çıktığı doğru ama her medeniyette dahili uyuşmazlıklar yaşanır. Hatta belirleyici olan bu uyuşmazlıklardır. İnsanlar kimliklerini özetlemeye çalışırken sıklıkla ortak özellikleri listeler. Bu yanlış bir yöntem. Ortak çatışmaları ve açmazları listelemek daha iyi sonuç verir. Mesela 1618 Avrupa'sının ortak bir dini kimliği yoktu; o dönem Avrupa'sını dini çatışmalar tanımlıyordu. 1618'de Avrupalılık, Katoliklerle Protestanlar, Kalvinistlerle Lutheryanlar arasındaki ufak tefek öğreti farklılıklarını umursamak ve bu farklılıklar yüzünden öldürmeyi ve öldürülmeyi göze almak demekti. 1618'de yaşayan bir insan bu çatışmaları dert etmiyorsa, kendisi muhtemelen ya Türk ya da Hint kökenliydi, Avrupalı değil.

Aynı şekilde 1940'ta Birleşik Krallık ve Almanya'ya oldukça farklı siyasi değerler hâkimdi ama her ikisi de "Avrupa Medeniyeti"nin demirbaşlarıydı. Hitler, Churchill'den daha az Avrupalı değildi. Tarihin o aşamasında Avrupalılığı bu iki güç arasındaki çekişme tanımlıyordu. Buna karşın 1940'ta !Kung üyesi avcı toplayıcı birine Avrupalı denemezdi çünkü Avrupa'nın ırk ve imparatorluk çatışmaları bu kişi için hiçbir şey ifade etmezdi.

The people we fight most often are our own family members. Identity is defined by conflicts and dilemmas more than by agreements. What does it mean to be European in 2018? It doesn't mean to have white skin, to believe in Jesus Christ, or to uphold liberty. Rather, it means to argue vehemently about immigration, about the EU, and about the limits of capitalism. It also means to obsessively ask yourself 'what defines my identity?' and to worry about an ageing population, about rampant consumerism and about global warming. In their conflicts and dilemmas, twenty-first-century Europeans are different from their ancestors in 1618 and 1940, but are increasingly similar to their Chinese and Indian trade partners.

Whatever changes await us in the future, they are likely to involve a fraternal struggle within a single civilisation rather than a clash between alien civilisations. The big challenges of the twenty-first century will be global in nature. What will happen when climate change triggers ecological catastrophes? What will happen when computers outperform humans in more and more tasks, and replace them in an increasing number of jobs? What will happen when biotechnology enables us to upgrade humans and extend lifespans? No doubt, we will have huge arguments and bitter conflicts over these questions. But these arguments and conflicts are unlikely to isolate us from one another. Just the opposite. They will make us ever more interdependent. Though humankind is very far from constituting a harmonious community, we are all members of a single rowdy global civilisation.

How, then, to explain the nationalistic wave sweeping over much of the world? Perhaps in our enthusiasm for globalisation, we have been too quick to dismiss the good old nations? Might a return to traditional nationalism be the solution to our desperate global crises? If globalisation brings with it so many problems – why not just abandon it?

Kavga ettiğimiz insanlar genellikle kendi ailemizdendir. Kimlik üzerinde anlaştığımız şeylerden ziyade karşıtlık ve açmazlar tarafından belirlenir. 2018'de Avrupalı olmak ne anlama geliyor? Beyaz tenli, İsa'ya inançlı ya da özgürlük savunucusu olmak değil. Daha ziyade göç meselesi, Avrupa Birliği ve kapitalizmin sınırları hakkında hararetle tartışmak, ayrıca saplantılı bir şekilde, "Kimliğimi tanımlayan ne?" diye sorgulamak ve yaşlanan nüfus, kontrolsüz tüketim ve küresel ısınma konularında endişelenmek anlamına geliyor. 21. yüzyılın Avrupalıları 1618 ve 1940 yıllarında yaşayan atalarından farklı olsa da, giderek Çinli ve Hint ticaret ortaklarına benziyor.

Gelecekte bizi ne tür değişimler beklerse beklesin, bunlar büyük olasılıkla yabancı medeniyetlerin çatışmasına değil tek bir medeniyet içindeki kardeş kavgasına neden olacak. 21. yüzyılın büyük zorlukları küresel çapta yaşanacak. İklim değişikliği ekolojik felaketleri tetiklediğinde ne olacak? Bilgisayarlar gittikçe daha çok alanda insanlardan daha iyi performans sergilemeye başlayıp daha fazla iş alanını insanların elinden aldığında ne olacak? Biyoteknoloji insanlara sınıf atlattırıp yaşam süresini uzatınca ne olacak? Bu sorular üzerine büyük tartışmalar ve tatsız kavgalar kopacağı şüphesiz. Ama bu tartışma ve kavgaların bizi birbirimizden uzaklaştırması pek mümkün görünmüyor. Tam tersine. Bizi birbirimize daha bağımlı hale getirecek. İnsanlık uyumlu bir topluluk oluşturmaktan çok uzak olsa da hepimiz aynı harala gürelenin, aynı küresel medeniyetin parçasıyız.

Madem öyle, dünyanın büyük kısmını kasıp kavuran milliyetçilik dalgasına ne diyeceğiz? Belki küreselleşme hevesiyle o eski milletlerimizi gözden çıkarmakta aceleci davranmışızdır. Yaşadığımız çaresiz küresel krizin çözümü geleneksel milliyetçiliğe geri dönmekte mi yatıyor? Küreselleşme bunca soruna yol açıyorsa niye vazgeçmiyoruz?

7

NATIONALISM

Global problems need global answers

Given that the whole of humankind now constitutes a single civilisation, with all people sharing common challenges and opportunities, why do Britons, Americans, Russians and numerous other groups turn towards nationalistic isolation? Does a return to nationalism offer real solutions to the unprecedented problems of our global world, or is it an escapist indulgence that may doom humankind and the entire biosphere to disaster?

In order to answer this question, we should first dispel a widespread myth. Contrary to common wisdom, nationalism is not a natural and eternal part of the human psyche, and it is not rooted in human biology. True, humans are social animals through and through, with group loyalty imprinted in their genes. However, for hundreds of thousands of years Homo sapiens and its hominid ancestors lived in small intimate communities numbering no more than a few dozen people. Humans easily develop loyalty to small intimate groups such as a tribe, an infantry company or a family business, but it is hardly natural for humans to be loyal to millions of utter strangers. Such mass loyalties have appeared only in the last few thousand years – yesterday morning, in evolutionary terms – and they require immense efforts of social construction.

7

MİLLİYETÇLİK

Küresel sorunlara küresel cevaplar gerek

Madem artık insanlık ortak zorluklar ve fırsatlardan nasibini alan tek bir medeniyetten ibaret, neden İngilizler, Amerikalılar, Ruslar ve pek çok başka zümre milliyetçiliğin kabuğuna çekilme eğilimi gösteriyor? Milliyetçiliğe sığınmak küresel dünyamızın eşi benzeri görülmemiş sorunlarına gerçekten çare olabilir mi, yoksa insanlığı ve tüm bir biyosferi felakete sürükleyecek bir çeşit gerçeklerle yüzleşmeme eğilimi mi?

Bu soruyu cevaplamadan önce yaygın bir hurafeyi çürütmek gerek. Genel algının aksine milliyetçilik ne insan ruhunun doğal ve ebedi bir parçasıdır ne de kaynağını insanların biyolojik özelliklerinden alır. İnsanların tüm yönleriyle toplumsal hayvanlar sayıldığı ve gruba sadakat anlayışının insan genlerine kazılı olduğu bir gerçek. Ancak Homo sapiens ve onun insangiller familyasına dahil ataları yüz binlerce yıl boyunca bir düzineyi aşmayan sayıda üyesi bulunan ve yakın ilişkilerin kurulduğu küçük topluluklar halinde yaşamış. İnsanlar kabile, piyade bölüğü ya da aile şirketi gibi yakın ilişkilerin kurulduğu ufak gruplara kolayca sadakat geliştirebilirken yedi kat yabancıların oluşturduğu milyonlara sadık kalmak insan doğasına o kadar da uygun değil. Bu tür kitlesel bağlılıklar yalnızca son birkaç bin yılda, evrimsel olarak bakıldığında daha dün sabah ortaya çıkmış gibidir ve bunu sağlamak toplumsal inşa açısından muazzam bir çaba gerektirir.

People went to the trouble of constructing national collectives because they confronted challenges that could not be solved by any single tribe. Take, for example, the ancient tribes that lived along the Nile River thousands of years ago. The river was their lifeblood. It watered their fields and carried their commerce. But it was an unpredictable ally. Too little rain – and people starved to death; too much rain – and the river overflowed its banks and destroyed entire villages. No tribe could solve this problem by itself, because each tribe commanded only a small section of the river and could mobilise no more than a few hundred labourers. Only a common effort to build huge dams and dig hundreds of kilometres of canals could hope to restrain and harness the mighty river. This was one of the reasons why the tribes gradually coalesced into a single nation that had the power to build dams and canals, regulate the flow of the river, build grain reserves for lean years, and establish a countrywide system of transport and communication.

Despite such advantages, transforming tribes and clans into a single nation was never easy, either in ancient times or today. To realise how difficult it is to identify with such a nation, you just need to ask yourself 'Do I know these people?' I can name my two sisters and eleven cousins and spend a whole day talking about their personalities, quirks and relationships. I cannot name the 8 million people who share my Israeli citizenship, I have never met most of them, and I am very unlikely ever to meet them in the future. My ability to nevertheless feel loyal to this nebulous mass is not a legacy from my hunter-gatherer ancestors, but a miracle of recent history. A Martian biologist familiar only with the anatomy and evolution of Homo sapiens could never guess that these apes are capable of developing communal bonds with millions of strangers. In order to convince me to be loyal to 'Israel' and its 8 million inhabitants, the Zionist movement and the Israeli state had to create a mammoth apparatus of education, propaganda and flag waving, as well as national systems of security, health and welfare.

İnsanlar tek bir kabilenin altından kalkamayacağı zorluklarla karşı karşıya kaldıkları için milli müşterekler kurma zahmetine girmiştir. Mesela binlerce yıl önce Nil Nehri boyunca yaşayan eski kabileleri düşünelim. Yaşam kaynakları bu nehirmiş. Tarlalarını onunla suluyor, ürünlerini onun üzerinden taşıyorlarmış. Fakat Nil sağı solu belli olmayan bir müttefik. Az yağmur yağarsa insanlar açlıktan kırılıyor, çok yağarsa nehir kıyılarını su basıyor ve köyler yerle bir oluyormuş. Her kabile nehrin ufak bir kısmına hâkim olduğu ve birkaç yüz işçiden fazlasını işe koşamadığı için kabilelerin hiçbiri bu sorunu kendi başına çözemiyormuş. Bu kudretli nehri dizginlemenin tek yolu koca koca barajlar inşa etmek ve yüzlerce kilometre kanal kazmak için ortak bir çaba göstermekmiş. Kabilelerin yavaşça bir araya gelerek baraj ve kanallar inşa edip nehrin akışını düzenleme, kıtlık yılları için tahıl ambarları inşa etme ve ülke geneline yayılan bir ulaşım ve iletişim ağı kurma gücüne sahip yekvücut bir millet meydana getirmelerinin sebeplerinden biri budur.

Bu tür avantajlara rağmen kabile ve klanları tek bir ülke haline getirmek ne geçmişte ne de günümüzde kolay değildir. Böyle bir milletle özdeşleşmenin zorluğunu idrak etmek için kendinize, "Bu insanları tanıyor muyum?" diye sormanız yeterlidir. İki kız kardeşimin ve on bir kuzenimin adlarını sayıp bütün gün onların karakterleri, tuhaflıkları ve birbirleriyle ilişkileri hakkında konuşabilirim. Benim gibi İsrail vatandaşı olan sekiz milyon insanın adınıysa söyleyemem. Bu insanların çoğuyla tanışmadığım gibi gelecekte de tanışacağımı hiç sanmam. Buna rağmen kendimi bu muamma yumağına ait hissedebilmem, avcı toplayıcı atalarımdan miras kalmadı, yakın geçmişin kerameti. Homo sapiens hakkında sadece anatomik ve evrimsel bilgiye sahip Marslı bir biyolog bu maymunların milyonlarca yabancıyla toplumsal bağlar kurmaya muktedir olduğunu asla tahmin edemezdi. Beni "İsrail" ve onun sekiz milyon vatandaşına sadakat duymaya ikna etmek için Siyonist akım ve İsrail devletinin devasa bir eğitim, propaganda ve bayrak sallama mekanizmasının yanında milli güvenlik, sağlık ve refah sistemi geliştirmesi gerekliydi.

That does not mean there is anything wrong with national bonds. Huge systems cannot function without mass loyalties, and expanding the circle of human empathy certainly has its merits. The milder forms of patriotism have been among the most benevolent of human creations. Believing that my nation is unique, that it deserves my allegiance, and that I have special obligations towards its members inspires me to care about others and make sacrifices on their behalf. It is a dangerous mistake to imagine that without nationalism we would all be living in a liberal paradise. More likely, we would be living in tribal chaos. Peaceful, prosperous and liberal countries such as Sweden, Germany and Switzerland all enjoy a strong sense of nationalism. The list of countries lacking robust national bonds includes Afghanistan, Somalia, Congo and most other failed states.1

The problem starts when benign patriotism morphs into chauvinistic ultra-nationalism. Instead of believing that my nation is unique – which is true of all nations – I might begin feeling that my nation is supreme, that I owe it my entire loyalty, and that I have no significant obligations to anyone else. This is fertile ground for violent conflicts. For generations the most basic criticism of nationalism was that it led to war. Yet the link between nationalism and violence hardly curbed nationalist excesses, particularly as each nation justified its own military expansion by the need to protect itself against the machinations of its neighbours. As long as the nation provided most of its citizens with unprecedented levels of security and prosperity, they were willing to pay the price in blood. In the nineteenth century and early twentieth century the nationalist deal still looked very attractive. Though nationalism was leading to horrendous conflicts on an unprecedented scale, modern nation states also built massive systems of healthcare, education and welfare. National health services made Passchendaele and Verdun seem worthwhile.

Milli bağların kötü olduğu anlamına gelmiyor bu. Kitlesel bağlılıklar olmadan devasa sistemler işleyemez ve insanların empati çemberini genişletmenin yararı su götürmez. Vatanseverliğin ılımlı biçimleri insanın en cömert buluşlarından biridir. Milletimizin eşsiz, bağlılığıma layık bir millet olduğuna ve bu milletin mensuplarına karşı belli yükümlülüklerim bulunduğuna inanmak başkalarını önemsemeye ve onlar için fedakârlıklar yapmaya yönlendirir beni. Milliyetçilik ortadan kalksa liberal bir cennet içinde yaşarız diye düşünmek tehlikeli bir hata. Kabile kargaşasının içine düşmemiz daha mümkün. İsveç, Almanya ve İsviçre gibi huzurlu, varlıklı ve liberal ülkelerin hepsi güçlü bir millet algısına sahip memleketler. Sağlam milli bağların eksik olduğu ülkeler arasında Afganistan, Somali, Kongo ve birtakım başarısızlığa uğramış devletler yer alıyor.'

Sorun, ılımlı vatanseverlik şovence bir aşırı milliyetçiliğe dönüştüğünde başlıyor. Milletimin her millet gibi eşsiz olduğuna inanmak yerine, üstün olduğuna, sadece ve sadece kendi milletime sadakat beslediğim ve başka kimseye herhangi bir yükümlülüğümün bulunmadığı fikrine kapılmaya başlayabilirim. Şiddet içeren çatışmalar böyle bir zeminde yeşerir. Nesiller boyunca milliyetçiliğe yöneltilen en temel eleştiri, savaşlara sebebiyet verdiği yönündeydi. Ancak milliyetçilikle şiddet arasındaki ilişki, milliyetçi aşırılıkları dizginlemeye pek yaramadı zira her millet kendi askeri açılımını komşularının entrikalarından korunması gerektiğini iddia ederek gerekçelendiriyordu. Bir millet, vatandaşlarının çoğuna emsalsiz seviyede güvenlik ve refah sağladığı müddetçe halk da bedeli kanla ödemeye hazırdı. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın başlarında bu pazarlık hâlâ son derece cazip görünüyordu. Milliyetçilik eşi benzeri görülmemiş ölçekte korkunç çatışmalara yol açsa da çağdaş ulus-devletler sağlık, eğitim ve sosyal yardım alanlarında geniş çaplı sistemler de kuruyordu. Milli sağlık hizmetleri, Passchendaele ve Verdun muharebelerinde çekilen acılara değiyordu.

Everything changed in 1945. The invention of nuclear weapons sharply tilted the balance of the nationalist deal. After Hiroshima people no longer feared that nationalism would lead to mere war – they began fearing it would lead to nuclear war. Total annihilation has a way of sharpening people's minds, and thanks in no small measure to the atom bomb, the impossible happened and the nationalist genie was squeezed at least halfway back into its bottle. Just as the ancient villagers of the Nile Basin redirected some of their loyalty from local clans to a much bigger kingdom that was able to restrain the dangerous river, so in the nuclear age a global community gradually developed over and above the various nations, because only such a community could restrain the nuclear demon.

In the 1964 US presidential campaign, Lyndon B. Johnson aired the famous Daisy advertisement, one of the most successful pieces of propaganda in the annals of television. The advertisement opens with a little girl picking and counting the petals of a daisy, but when she reaches ten, a metallic male voice takes over, counting back from ten to zero as in a missile countdown. Upon reaching zero, the bright flash of a nuclear explosion fills the screen, and candidate Johnson addresses the American public and says: 'These are the stakes. To make a world in which all of God's children can live, or to go into the dark. We must either love each other, or we must die.'2 We tend to associate the 'make love, not war' slogan with the late 1960s counterculture, but in fact, already in 1964 it was accepted wisdom even among hard-nosed politicians such as Johnson.

Consequently, during the Cold War nationalism took a back seat to a more global approach to international politics, and when the Cold War ended, globalisation seemed to be the irresistible wave of the future. It was expected that humankind would leave nationalistic politics completely behind, as a relic of more primitive times that might appeal at most to the ill-informed inhabitants of a few underdeveloped countries. Events in recent years proved, however, that nationalism still has a powerful hold even on the citizens of Europe and the USA, not to mention Russia, India and China. Alienated by the impersonal forces of global capitalism, and fearing for the fate of national systems of health, education and welfare, people all over the world seek reassurance and meaning in the bosom of the nation.

1945'te her şey değişti. Nükleer silahlar millet meselesini şirazeden çıkardı. Hiroşima'nın ardından insanlar, alışılageldik bir savaşa neden olur diye değil, nükleer savaşa yol açar diye korkmaya başladı milliyetçilikten. Kitlesel imha korkusu insanların zihnini açıverdi ve büyük ölçüde atom bombası yüzünden imkânsız bir şey gerçekleşti: Milliyetçilik cini kısmen de olsa çıktığı lambaya geri sokuldu. Nasıl ki eski çağlarda Nil Havzası'nda yaşayan köylülerin sadakatlerinin bir kısmını yerel klanlarından alıp daha büyük bir krallığa teslim etmesiyle tehlikeli nehir dizginlenebildi, nükleer çağda da çeşitli milletlerin üstünde küresel bir topluluk kuruldu, çünkü nükleer iblisi zapt etmek ancak böyle bir topluluğun harcıydı.

Lyndon B. Johnson'ın 1964 ABD başkanlık seçimi kampanyası dahilinde televizyon tarihinin en başarılı propagandalarından kabul edilen şu meşhur "Papatya" reklamı yayınlanıyordu. Reklamın başında küçük bir kız çocuğu bir papatyanın yapraklarını sayarak koparıyor ama kız on dediğinde devreye metalik bir erkek sesi giriyor ve füze fırlatılmasını hatırlatacak şekilde ondan geri saymaya başlıyor. Sıfıra gelindiğinde ekranı nükleer patlamanın yarattığı parlak ışık kaplıyor ve başkan adayı Johnson Amerikan halkına seslenerek şöyle diyor: "Önümüzde iki seçenek var. Ya Tanrı'nın tüm çocuklarının yaşayabileceği ya da karanlığa karışıp gidecek bir dünya yaratacağız. Ya birbirimizi seveceğiz ya da ölüp gideceğiz."2 "Savaşma seviş" sloganını 1969'ların sonunda ortaya çıkan karşı kültürle özdeşleştiririz ama aslında daha 1964'te Johnson gibi sabit fikirli siyasetçiler bile bu düsturu benimsemişti.

Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde milliyetçilik daha küresel bir uluslararası siyasetin arka planında yer aldı ve Soğuk Savaş sona erdiğinde küreselleşme geleceğin kaçınılmaz akımı olarak görüldü. İnsanlığın milliyetçi siyaseti tamamen geride bırakması, bu yaklaşımın, olsa olsa birkaç geri kalmış ülkenin bilgi yoksunu ahalisine cazip gelebilecek, daha ilkel zamanların bir kalıntısı haline gelmesi bekleniyordu. Ancak son yıllarda yaşanan olaylar milliyetçiliğin sadece Rusya, Hindistan ve Çin' de değil Avrupa ve ABD vatandaşları arasında bile gücünü yitirmediğini gösteriyor. Kapitalizmin gayrişahsi etkileri tarafından yabancılaştırılmış ve milli sağlık, eğitim ve sosyal yardım sistemlerinin geleceğinden endişe eden dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlar teselliyi ve hayatın anlamını milletin kollarında arıyor.

Yet the question raised by Johnson in the Daisy advertisement is even more pertinent today than it was in 1964. Will we make a world in which all humans can live together, or will we all go into the dark? Do Donald Trump, Theresa May, Vladimir Putin, Narendra Modi and their colleagues save the world by fanning our national sentiments, or is the current nationalist spate a form of escapism from the intractable global problems we face?

The nuclear challenge

Let's start with humankind's familiar nemesis: nuclear war. When the Daisy advertisement aired in 1964, two years after the Cuban Missile Crisis, nuclear annihilation was a palpable threat. Pundits and laypeople alike feared that humankind did not have the wisdom to avert destruction, and that it was only a matter of time before the Cold War turned scorching hot. In fact, humankind successfully rose to the nuclear challenge. Americans, Soviets, Europeans and Chinese changed the way geopolitics has been conducted for millennia, so that the Cold War ended with little bloodshed, and a new internationalist world order fostered an era of unprecedented peace. Not only was nuclear war averted, but war of all kinds declined. Since 1945 surprisingly few borders have been redrawn through naked aggression, and most countries have ceased using war as a standard political tool. In 2016, despite wars in Syria, Ukraine and several other hot spots, fewer people died from human violence than from obesity, from car accidents, or from suicide.3 This may well have been the greatest political and moral achievement of our times.

Unfortunately, by now we are so used to this achievement, that we take it for granted. This is partly why people allow themselves to play with fire. Russia and the USA have recently embarked on a new nuclear arms race, developing novel doomsday machines that threaten to undo the hard-won gains of the last decades and bring us back to the brink of nuclear annihilation.4 Meanwhile the public have learned to stop worrying and love the bomb (as suggested in Dr Strangelove), or have just forgotten about its existence.

Ama Papatya reklamında Johnson'ın ortaya attığı soru, günümüzde 1964'tekinden çok daha geçerli. İnsanların bir arada yaşayabileceği bir dünya mı yoksa hep beraber karanlığa boğulacağımız bir dünya mı kuracağız? Donald Trump, Theresa May, Vladimir Putin, Narendra Modi ve kabineleri milli duygularımızı körükleyerek dünyayı kurtarabilir mi, yoksa yaşanan milliyetçilik akımı yüz yüze geldiğimiz çetin küresel sorunlardan kaçmanın biryolu mu?

Nükleer zorluk

Önce insanlığın artık aşina olduğu can düşmanını, nükleer savaşı ele alalım. Papatya reklamı Küba füze krizinin iki yıl ardından, 1964'te yayımlandığında nükleer imha elle tutulur bir tehditti. Hem uzmanlar hem de sıradan insanlar insanlığın yıkımı engelleyecek dirayete sahip olmadığından endişe ediyor ve Soğuk Savaş'ın ortalığı ateşe vermesinin an meselesi olduğunu düşünüyorlardı. Sonuçta insanlık nükleer meselesinin altından başarıyla kalktı. Amerikalılar, Sovyetler, Avrupalılar ve Çinliler bin yıllık jeopolitik alışkanlıkları değiştirip Soğuk Savaş'ın fazla kan dökülmeden sona ermesini sağladı ve yeni uluslararası dünya düzeni beraberinde benzeri görülmemiş bir barış döneminin önünü açtı. Nükleer savaş bertaraf edilmekle kalmamış savaşın her türlüsü düşüşe geçmişti. 1945'ten bu yana açık saldırı sebebiyle yeniden çizilen sınır çizgisi hayret verici derecede azdır ve çoğu ülke savaşı standart bir siyasi araç niyetine kullanmaktan vazgeçmiştir. 2016'da Suriye, Ukrayna ve başka sorunlu bölgelerde süren savaşlara rağmen insan kaynaklı şiddetten ölenlerin sayısı obezite, trafik kazası ve intihar sebebiyle ölenlerden az.3 Dönemimizin en büyük siyasi ve ahlaki başarısı budur bile denilebilir.

Maalesef artık bu başarı kanıksadığımız ve dolayısıyla da hafife aldığımız bir şeye dönüştü. İnsanların ateşle oynamayı göze almasının nedeni kısmen bu. Rusya ve ABD şu sıralar yeni bir nükleer silahlanma yarışında, son dönemlerin zor edinilmiş kazançlarını ortadan kaldırıp bizi yine nükleer felaketin kıyısına getirecek yeni kıyamet makineleri geliştiriyorlar.4 Bu süre zarfında halk ya endişe etmeyi bırakıp bombaları sevmeye başladı (Dr. Strangelove filminde önerildiği gibi) ya da bombaların varlığını unuttu gitti.

Thus the Brexit debate in Britain – a major nuclear power – revolved mainly around questions of economics and immigration, while the vital contribution of the EU to European and global peace has largely been ignored. After centuries of terrible bloodshed, French, Germans, Italians and Britons have finally built a mechanism that ensures continental harmony – only to have the British public throw a spanner into the miracle machine.

It was extremely difficult to construct the internationalist regime that prevented nuclear war and safeguarded global peace. No doubt we need to adapt this regime to the changing conditions of the world, for example by relying less on the USA and giving a greater role to non-Western powers such as China and India.5 But abandoning this regime altogether and reverting to nationalist power politics would be an irresponsible gamble. True, in the nineteenth century countries played the nationalist game without destroying human civilisation. But that was in the pre-Hiroshima era. Since then, nuclear weapons have raised the stakes and changed the fundamental nature of war and politics. As long as humans know how to enrich uranium and plutonium, their survival depends on privileging the prevention of nuclear war over the interests of any particular nation. Zealous nationalists who cry 'Our country first!' should ask themselves whether their country by itself, without a robust system of international cooperation, can protect the world – or even itself – from nuclear destruction.

Dolayısıyla büyük nükleer güçlerden tutun da Birleşik Krallık'taki Brexit tartışmalarına pek çok konu daha ziyade ekonomi ve göç ekseninde dönerken, Avrupa Birliği'nin küresel barışa hayati katkıları göz ardı edildi. Yüzyıllar süren korkunç katliamların ardından Fransızlar, Almanlar, İtalyanlar ve Britanyalılar nihayet kıta sakinlerinin iyi geçinmesini sağlayacak bir mekanizma kurmuştu ki İngiltere halkı bu mucizevi tekerin çarkına çomak soktu.

Nükleer savaşı engelleyip küresel barışı muhafaza eden enternasyonalist rejimi oluşturmak fazlasıyla zordu. Bu rejimi dünyanın değişen koşullarına uydurmanın, örneğin ABD'ye daha az bel bağlayıp Çin ve Hindistan gibi Batılı olmayan güçlere daha büyük roller vermenin şart olduğu ortada.5 Ama bu rejimi toptan rafa kaldırıp milliyetçi iktidar politikalarına dönmek sorumsuzca kumar oynamaya tekabül eder. Evet, 19. yüzyıl ülkeleri insanlığın yarattığı medeniyeti yok etmeden milliyetçilik oyununu oynamayı başardı. Ama söz konusu olan Hiroşima öncesi dönem. O zamandan bu yana nükleer silahlar olayın boyutunu değiştirdi ve savaşla siyasetin temel doğasını farklılaştırdı. İnsanlar uranyum ve plütonyum elementlerini nasıl güçlendireceklerini bildiği müddetçe hayatta kalmaları, herhangi bir milletin çıkarlarındansa nükleer savaşı engellemeye öncelik vermelerine bağlı. "Önce vatan!" diye haykıran ateşli milliyetçilerin kendilerine, sağlam bir uluslararası dayanışma olmadan ülkelerinin bir başına dünyayı hatta kendisini nükleer yıkımdan koruyup koruyamayacağını sorması gerek.

The ecological challenge

On top of nuclear war, in the coming decades humankind will face a new existential threat that hardly registered on the political radars in 1964: ecological collapse. Humans are destabilising the global biosphere on multiple fronts. We are taking more and more resources out of the environment, while pumping back into it enormous quantities of waste and poison, thereby changing the composition of the soil, the water and the atmosphere.

We are hardly even aware of the myriad ways in which we disrupt the delicate ecological balance that has been shaped over millions of years. Consider, for example, the use of phosphorus as a fertiliser. In small quantities it is an essential nutrient for the growth of plants. But in excessive amounts it becomes toxic. Modern industrial farming is based on artificially fertilising the fields with plenty of phosphorus, but the high-phosphorus run-off from the farms subsequently poisons rivers, lakes and oceans, with a devastating impact on marine life. A farmer growing corn in Iowa might thus inadvertently kill fish in the Gulf of Mexico.

As a result of such activities, habitats are degraded, animals and plants are becoming extinct, and entire ecosystems such as the Australian Great Barrier Reef and the Amazon rainforest might be destroyed. For thousands of years Homo sapiens behaved as an ecological serial killer; now it is morphing into an ecological mass murderer. If we continue with our present course it will cause not just the annihilation of a large percentage of all life forms, but it might also sap the foundations of human civilisation.6

Most threatening of all is the prospect of climate change. Humans have been around for hundreds of thousands of years, and have survived numerous ice ages and warm spells. However, agriculture, cities and complex societies have existed for no more than 10,000 years. During this period, known as the Holocene, Earth’s climate has been relatively stable. Any deviation from Holocene standards will present human societies with enormous challenges they never encountered before. It will be like conducting an open-ended experiment on billions of human guinea pigs. Even if human civilisation eventually adapts to the new conditions, who knows how many victims might perish in the process of adaptation.

Ekolojik zorluk

İnsanlık önümüzdeki dönemlerde nükleer savaşın üstüne bir de 1964 yılının siyasi radarına pek takılmayan başka bir varoluşsal sorunla, ekolojik çöküşle yüz yüze gelecek. İnsanlar küresel biyosferin dengesini dört bir koldan bozuyor. Doğadan gittikçe daha fazla kaynak çıkartıp geriye yüklü miktarda atık ve zehir pompalayarak toprağın, suyun ve atmosferin yapısını değiştiriyoruz.

Milyonlarca yılda şekillenmiş hassas ekolojik dengeyi ne denli farklı şekillerde bozduğumuzun ayırdında bile değiliz. Örneğin gübrelemede fosfor kullanımını düşünün. Fosfor ufak dozlarda bitkilerin yetiştirilmesi için elzem bir besin öğesidir. Ama fazla kullanıldığında zehirli hale gelir. Çağdaş sanayileşmiş tarım, tarlaların bolca fosforla suni gübrelenmesine dayanıyor ve tarlalardan boşalan aşırı fosfor yüklü atıklar nehirleri, gölleri ve okyanusları zehirleyip denizlerdeki yaşam üzerinde ciddi tahribata yol açıyor. Dolayısıyla Iowa'da mısır yetiştiren bir çiftçi istemeden de olsa Meksika Körfezi'ndeki balıkların ölümüne sebep verebiliyor.

Bu tür faaliyetler sonucunda habitatlar aşınıyor, hayvanların ve bitkilerin soyu tükeniyor ve Avustralya'daki Büyük Set Resifi ve Amazon yağmur ormanları gibi geniş kapsamlı ekolojik sistemler yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor. Homo sapiens binlerce yıldır ekolojiyi hedef almış bir seri katil gibi davranıyor ama artık ekolojik anlamda kitlesel katliamlara yönelmeye başladı. Bu yoldan ilerlersek, sadece birçok yaşam türünün kökünü kazımakla kalmaz, medeniyetin temellerini de yıkarız.6

Beklenen en korkutucu manzara da iklim değişikliği. İnsanlar yüzbinlerce yıldır varlar ve bir sürü buz devri ve sıcak dönem atlattılar. Ancak tarım, şehirler ve karmaşık toplumların varlığı en fazla on bin yıl öncesine dayanıyor. Holosen olarak adlandırılan bu devirde Dünya'nın iklimi büyük ölçüde sabit seyrediyor. Holosen standartlarında en ufak bir sapma mevcut insan toplumlarını daha önce karşılaşmadıkları ölçüde muazzam zorluklara maruz bırakır. Milyarlarca kobayın açık uçlu bir deneye tabi tutulması gibi bir durum çıkar ortaya. İnsanların yarattığı medeniyetler eninde sonunda yeni koşullara ayak uyduracak olsa da bu uyum sürecinde kaç kişinin telef olacağı meçhul.

This terrifying experiment has already been set in motion. Unlike nuclear war – which is a future potential – climate change is a present reality. There is a scientific consensus that human activities, in particular the emission of greenhouse gases such as carbon dioxide, are causing the earth's climate to change at a frightening rate.7 Nobody knows exactly how much carbon dioxide we can continue to pump into the atmosphere without triggering an irreversible cataclysm. But our best scientific estimates indicate that unless we dramatically cut the emission of greenhouse gasses in the next twenty years, average global temperatures will increase by more than 2°C,8 resulting in expanding deserts, disappearing ice caps, rising oceans and more frequent extreme weather events such as hurricanes and typhoons. These changes in turn will disrupt agricultural production, inundate cities, make much of the world uninhabitable, and send hundreds of millions of refugees in search of new homes.9

Moreover, we are rapidly approaching a number of tipping points, beyond which even a dramatic drop in greenhouse gas emissions will not be enough to reverse the trend and avoid a worldwide tragedy. For example, as global warming melts the polar ice sheets, less sunlight is reflected back from planet Earth to outer space. This means that the planet absorbs more heat, temperatures rise even higher, and the ice melts even faster. Once this feedback loop crosses a critical threshold it will gather an irresistible momentum, and all the ice in the polar regions will melt even if humans stop burning coal, oil and gas. Hence it is not enough that we recognise the danger we face. It is critical that we actually do something about it now.

Unfortunately, as of 2018, instead of reducing greenhouse gas emissions, the global emission rate is still increasing. Humanity has very little time left to wean itself from fossil fuels. We need to enter rehab today. Not next year or next month, but today. 'Hello, I am Homo sapiens, and I am a fossil-fuel addict.'

Bu dehşet verici deney harekete geçirildi bile. Gelecekte gerçekleşme ihtimali taşıyan nükleer savaşın aksine iklim değişikliği günümüzün gerçekliği. İnsan faaliyetlerinin, özellikle de karbondioksit gibi sera gazlarının salınımının dünya iklimini korkutucu bir hızla değiştirdiği hususunda bilimsel bir fikir birliği var.7 Dönüşsüz bir felaketi tetikleyecek noktaya gelmeden atmosfere daha ne kadar karbondioksit salmayı sürdürebileceğimizi kimse bilmiyor. Fakat elimizdeki en geçerli bilimsel tahminlere göre, önümüzdeki yirmi yıl içinde sera gazı salınımını önemli ölçüde düşüremezsek ortalama küresel sıcaklık 2 °C'den8 fazla artarak çöllerin genişlemesine, buz tabakasının yok olmasına, okyanusların yükselmesine, kasırga ve tayfun gibi şiddetli hava olaylarının daha sık yaşanmasına yol açacak. Bu değişimler sonucunda da tarımsal üretim baltalanacak, şehirleri sel basacak, dünyanın büyük bir kısmı yaşamaya elverişsiz hale gelecek ve yüz milyonlarca göçmen barınacak yeni yerler aramaya koyulacak.9

Dahası büyük bir hızla pek çok konuda taşma noktasına doğru ilerliyoruz. Bu aşamalardan sonra, sera gazı salınımında belirgin bir düşüş yaşansa da bu düşüş iklimsel eğilimi tersine çevirip tüm dünyayı vuracak bir faciayı engellemeye yetmeyecek. Örneğin küresel ısınma kutuplardaki buz örtüsünün erimesine neden oldukça, Dünya yüzeyinden atmosfer dışına daha az güneş ışığı yansıyacak. Bunun sonucunda gezegen daha fazla ısı emeceğinden sıcaklık daha fazla artacak ve buzullar daha hızlı eriyecek. Bu geribildirim döngüsü kritik eşiği aştıktan sonra karşı konulamaz bir ivme kazanacak ve insanlar kömür, akaryakıt ve gaz yakmayı bıraksa bile kutup bölgelerindeki tüm buzlar eriyecek. O yüzden önümüzdeki tehlikenin farkına varmak yeterli değil. Gerçekten bir şey yapmamız şart, hem de hemen.

Ne yazık ki 2018 itibarıyla sera gazı salınımının bırakın azaltılmasını küresel olarak artışını sürdürmesi söz konusu. İnsanlığın fosil yakıt kullanma alışkanlığından kurtulmak için çok az vakti var. Hemen rehabilitasyon görmeye başlamalıyız. Seneye ya da önümüzdeki ay değil, şimdi. "Merhaba, ben Homo sapiens. Ben bir fosil yakıt bağımlısıyım."

Where does nationalism fit into this alarming picture? Is there a nationalist answer to the ecological menace? Can any nation, however powerful, stop global warming by itself? Individual countries can certainly adopt a variety of green policies, many of which make good economic as well as environmental sense. Governments can tax carbon emissions, add the cost of externalities to the price of oil and gas, adopt stronger environmental regulations, cut subsidies to polluting industries, and incentivise the switch to renewable energy. They can also invest more money in researching and developing revolutionary eco-friendly technologies, in a kind of ecological Manhattan Project. The internal combustion engine is to be thanked for many of the advancements of the last 150 years, but if we are to keep a stable physical and economic environment it must now be retired and substituted by new technologies that do not burn fossil fuels.10

Technological breakthroughs can be helpful in many other fields besides energy. Consider, for example, the potential of developing 'clean meat'. At present the meat industry not only inflicts untold misery on billions of sentient beings, but it is also one of the chief causes of global warming, one of the main consumers of antibiotics and poison, and one of the foremost polluters of air, land and water. According to a 2013 report by the Institution of Mechanical Engineers, it takes about 15,000 litres of fresh water to produce one kilogram of beef, compared to 287 litres needed to produce a kilogram of potatoes.11

The pressure on the environment is likely to get worse as rising prosperity in countries such as China and Brazil allows hundreds of millions of additional people to switch from eating potatoes to eating beef on a regular basis. It would be difficult to convince the Chinese and the Brazilians – not to mention the Americans and the Germans – to stop eating steaks, hamburgers and sausages. But what if engineers could find a way to grow meat from cells? If you want a hamburger, just grow a hamburger, instead of raising and slaughtering an entire cow (and transporting the carcass thousands of kilometres).

Milliyetçilik bu endişe verici tablonun neresine oturuyor? Ekolojik tehlikeye çözüm getirecek milliyetçi bir yaklaşım var mı? Ne kadar güçlü olursa olsun bir ülke tek başına küresel ısınmayı önleyebilir mi? Münferit ülkeler çevrenin yanı sıra ekonomiye de fayda sağlayabilecek bir dizi yeşil politikayı uygulamaya sokabilir elbette. Hükümetler karbon salınımını vergilendirebilir, benzin ve gaz fiyatına dışsallık maliyetini ekleyebilir, daha sağlam çevre yasalarını yürürlüğe sokabilir, çevreyi kirleten sanayiler yerine yenilenebilir enerjiye geçilmesini teşvik edebilir. Ayrıca bir tür ekolojik Manhattan Projesi misali, çığır açıcı doğa dostu teknolojilerin araştırılıp geliştirilmesi için daha çok fon sağlayabilirler. İçten yanmalı motor son yüz elli yılda pek çok gelişime çanak tuttu ama sarsılmaz bir fiziksel ve ekonomik ortamda yaşamayı sürdürmek istiyorsak kendisini emekliye ayırmalı ve yerine fosil yakıtla çalışmayan yeni teknolojiler koymalıyız.'0

Teknolojik atılımlar enerji dışında pek çok alanda da yardım sağlayabilir. Örneğin "temiz et" üretebilme ihtimalini düşünün. Günümüzde et endüstrisi duygu sahibi milyarlarca canlıya akıl almaz acılar çektirmenin yanında küresel ısınmanın asli nedenlerinden biridir; en büyük antibiyotik ve zehir tüketicilerinden; hava, toprak ve su kirliliğinin önde gelen mümessillerinden. Makine Mühendisleri Kurumu'nun 2013 tarihli bir raporuna göre bir kilo sığır eti üretmek için 15 bin litre temiz su tüketmek gerekiyor. Bir kilo patates üretmek için gereken su miktarıysa 287 litre."

Çevre üzerindeki baskı, Çin ve Brezilya gibi refah düzeyi artan ülkelerde daha fazla insanın patates yemeyi bırakıp düzenli olarak et tüketmeye başlamasıyla daha da artacak gibi görünüyor. Çinlileri ve Brezilyalıları biftek, hamburger ve sosis yemekten vazgeçirmek zor olacaktır; Amerikalılar ve Almanlar da cabası. Peki ya mühendisler hücrelerden et üretmenin bir yolunu bulursa? Hamburger mi istiyorsunuz? O zaman koca bir inek yetiştirip kesmekten ve bu hayvan leşini binlerce kilometre taşımaktansa hamburger yetiştirebilirsiniz.

This might sound like science fiction, but the world's first clean hamburger was grown from cells – and then eaten – in 2013. It cost $330,000. Four years of research and development brought the price down to $11 per unit, and within another decade industrially produced clean meat is expected to be cheaper than slaughtered meat. This technological development could save billions of animals from a life of abject misery, could help feed billions of malnourished humans, and could simultaneously help to prevent ecological meltdown.12

Hence there are many things that governments, corporations and individuals can do to avoid climate change. But to be effective, they must be done on a global level. When it comes to climate, countries are just not sovereign. They are at the mercy of actions taken by people on the other side of the planet. The Republic of Kiribati – an islands nation in the Pacific Ocean – could reduce its greenhouse gas emissions to zero and nevertheless be submerged under the rising waves if other countries don't follow suit. Chad could put a solar panel on every roof in the country and yet become a barren desert due to the irresponsible environmental policies of distant foreigners. Even powerful nations such as China and Japan are not ecologically sovereign. To protect Shanghai, Hong Kong and Tokyo from destructive floods and typhoons, the Chinese and Japanese will have to convince the Russian and American governments to abandon their 'business as usual' approach.

Nationalist isolationism is probably even more dangerous in the context of climate change than of nuclear war. An all-out nuclear war threatens to destroy all nations, so all nations have an equal stake in preventing it. Global warming, in contrast, will probably have a different impact on different nations. Some countries, most notably Russia, might actually benefit from it. Russia has relatively few coastline assets, hence it is far less worried than China or Kiribati about rising sea levels. And whereas higher temperatures are likely to turn Chad into a desert, they might simultaneously turn Siberia into the breadbasket of the world. Moreover, as the ice melts in the far north, the Russian-dominated Arctic sea lanes might become the artery of global commerce, and Kamchatka might replace Singapore as the crossroads of the world.13

Kulağa bilimkurgu gibi gelebilir ama dünyanın ilk temiz hamburgeri 2013 yılında üretilip yendi bile. Maliyeti 330 bin dolardı. Dört yıllık araştırma ve geliştirme sonucu bu miktar ünite başına ıı dolara indirildi ve on yıl kadar sonra endüstriyel olarak üretilmiş temiz etin fiyatının hayvan keserek elde edilen etten daha ucuza geleceği tahmin ediliyor. Bu teknolojik gelişme milyarlarca hayvanı sefalet içinde geçen bir hayattan kurtarıp milyarlarca eksik besin alan insanı doyurmaya hizmet etmenin yanı sıra ekolojinin iflas etmesini engellemeye de katkı sağlayabilir.12

Dolayısıyla iklim değişikliğini önlemek için hükümetlerin, şirketlerin ve bireylerin yapabileceği çok şey var. Ama etkili olabilmeleri için dünyanın her yerinde uygulanmaları gerek. Mesele iklim olduğunda ülkeler bağımsız değil. Kaderleri gezegenin diğer ucundaki insanların attığı adımların insafına kalıyor. Pasifik Okyanusu'nda bir ada ülkesi olan Kiribati Cumhuriyeti sera gazı salınımını sıfıra bile indirse, diğer ülkeler aynı şeyi yapmadığı takdirde yine de sular altında kalır. Çad ülkedeki her çatıyı güneş panelleriyle donatsa, uzaklarda yaşayan yabancıların sorumsuz çevre politikaları yüzünden toprakları kurak çöllere dönecektir. Çin ve Japonya gibi güçlü ülkeler bile ekolojik anlamda bağımsız değil. Şangay'ı, Hong Kong'u ve Tokyo'yu yıkıcı seller ve tayfunlardan korumak için Çinlilerin ve Japonların, Rus ve ABD hükümetlerini "değişen bir şey yok" tavrından vazgeçirmeleri gerekir.

Milli soyutlanma iklim değişikliği bağlamında nükleer savaş bağlamından çok daha tehlikeli belki de. Kitlesel bir nükleer savaş tüm milletleri yok etme tehlikesi taşıdığından tüm milletler bu tehlikeyi önlemeyi eşit derecede önemser. Halbuki küresel ısınma muhtemelen değişik ülkelerde farklı etkiler gösterecek. Kimi ülkeler, öncelikle de Rusya, bu durumdan fayda bile sağlayabilir. Rusya'nın kıyı şeridinde nispeten daha az varlığı bulunuyor. Dolayısıyla Çin ve Kiribati'ye oranla suların yükselmesi konusunda daha az endişeleniyor. Ve yükselen sıcaklık Çad'ı çöle çevirecekken Sibirya'yı da dünyanın buğday ambarına dönüştürebilir. Üstelik kuzeydeki buzlar eridiğinde Rus hâkimiyetindeki Arktik rotalar küresel ticaretin anayolu haline gelebilir ve dünyanın kesişim noktası unvanı Singapur'dan Kamçatka'ya geçebilir.13

Similarly, replacing fossil fuels with renewable energy sources is likely to appeal to some countries more than to others. China, Japan and South Korea depend on importing huge quantities of oil and gas. They will be delighted to be free of that burden. Russia, Iran and Saudi Arabia depend on exporting oil and gas. Their economies will collapse if oil and gas suddenly give way to solar and wind.

Consequently, while some nations such as China, Japan and Kiribati are likely to push hard for reducing global carbon emissions as soon as possible, other nations such as Russia and Iran might be far less enthusiastic. Even in countries that stand to lose much from global warming, such as the USA, nationalists might be too short-sighted and self-absorbed to appreciate the danger. A small but telling example was given in January 2018, when the United States imposed a 30 per cent tariff on foreign-made solar panels and solar equipment, preferring to support American solar producers even at a cost of slowing the switch to renewable energy.14

An atom bomb is such an obvious and immediate threat that nobody can ignore it. Global warming, in contrast, is a more vague and protracted menace. Hence whenever long-term environmental considerations demand some painful short-term sacrifice, nationalists might be tempted to put immediate national interests first, and reassure themselves that they can worry about the environment later, or just leave it to people elsewhere. Alternatively, they may simply deny the problem. It isn't a coincidence that scepticism about climate change tends to be the preserve of the nationalist right. You rarely see left-wing socialists tweet that 'climate change is a Chinese hoax'. Since there is no national answer to the problem of global warming, some nationalist politicians prefer to believe the problem does not exist.15

Aynı şekilde fosil yakıtlardan yenilebilir enerji kaynaklarına geçilmesi büyük ihtimalle kimi ülkelere diğerlerinden daha cazip gelecektir. Çin, Japonya ve Güney Kore yüklü miktarda petrol ve gaz ithalatına bağımlı. Bu yükten kurtulduk diye bayram edeceklerdir. Rusya, İran ve Suudi Arabistan ise petrol ve gaz ihracatına bağımlı. Petrol ve gaz birdenbire yerini güneş ve rüzgâr enerjisine bırakırsa bu ülkelerin ekonomileri çökecektir.

O nedenle Çin, Japonya ve Kiribati gibi ülkelerin küresel karbon salınımını bir an önce azaltmak konusunda çabalaması muhtemelken, Rusya ve İran gibi ülkeler o kadar hevesli olmayabilir. ABD gibi küresel ısınma sonucu kaybedecek çok şeyi olan ülkelerde bile tehlikeyi yeterince önemsemeyen dar görüşlü ve bencil milliyetçiler bulunabiliyor. Buna dair küçük ama aydınlatıcı bir örneği Ocak 2018'de, ABD yurtdışından gelen güneş panelleri ve güneş enerjisi teçhizatına yüzde 30 gümrük vergisi getirip, yenilenebilir enerjiye geçişi yavaşlatma pahasına, Amerikalı güneş enerjisi üreticilerini desteklemeye karar verdiğinde gördük.14

Atom bombası kimsenin göz ardı edemeyeceği derecede bariz ve aniden olup bitebilecek bir tehdit. Oysa küresel ısınma daha örtük ve uzun vadeye yayılan bir musibet. Bu sebeple kısa zamanda uzun soluklu çevresel sorunlara yönelik sancılı fedakârlıklarda bulunmak gerektiğinde milliyetçiler, milletin acil ihtiyaçlarını ön plana alıp çevreyle sonra ilgileniriz ya da başkaları düşünsün diye kendilerini avutma eğilimi gösterebiliyor. Öte yandan sorunu topyekûn yadsımaları da mümkün. Küresel ısınmadan kuşku duymanın milliyetçi sağcılara özgü olması bir rastlantı değil. Sol tandanslı bir sosyalistin, "İklim değişikliği Çinlilerin uydurmasıdır," diye tweet attığını pek göremezsiniz. Küresel ısınmaya milli bir cevap olmadığından, kimi milliyetçi siyasetçiler böyle bir sorun olmadığına inanmayı tercih ediyorlar.15

The technological challenge

The same dynamics are likely to spoil any nationalist antidote to the third existential threat of the twenty-first century: technological disruption. As we saw in earlier chapters, the merger of infotech and biotech opens the door to a cornucopia of doomsday scenarios, ranging from digital dictatorships to the creation of a global useless class. What is the nationalist answer to these menaces?

There is no nationalist answer. As in the case of climate change, so also with technological disruption, the nation state is simply the wrong framework to address the threat. Since research and development are not the monopoly of any one country, even a superpower like the USA cannot restrict them by itself. If the US government forbids genetically engineering human embryos, this doesn't prevent Chinese scientists from doing so. And if the resulting developments confer on China some crucial economic or military advantage, the USA will be tempted to break its own ban. Particularly in a xenophobic dog-eat-dog world, if even a single country chooses to pursue a high-risk, high-gain technological path, other countries will be forced to do the same, because nobody can afford to remain behind. In order to avoid such a race to the bottom, humankind will probably need some kind of global identity and loyalty.

Moreover, whereas nuclear war and climate change threaten only the physical survival of humankind, disruptive technologies might change the very nature of humanity, and are therefore entangled with humans' deepest ethical and religious beliefs. While everyone agrees that we should avoid nuclear war and ecological meltdown, people have widely different opinions about using bioengineering and AI to upgrade humans and to create new life forms. If humankind fails to devise and administer globally accepted ethical guidelines, it will be open season for Dr Frankenstein.

When it comes to formulating such ethical guidelines, nationalism suffers above all from a failure of the imagination. Nationalists think in terms of territorial conflicts lasting centuries, while the technological revolutions of the twenty-first century should really be understood in cosmic terms. After 4 billion years of organic life evolving by natural selection, science is ushering in the era of inorganic life shaped by intelligent design.

Teknolojik zorluk

Aynı dinamikler milliyetçiliği 21. yüzyılın üçüncü varoluşsal tehdidine, teknolojik sıçramaya çare olmaktan da mahrum edebilir. Önceki bölümlerde gördüğümüz gibi bilişim teknolojileriyle biyoteknoloji, dijital diktatörlüklerden küresel ölçekte işlevsizliğe bir dolu kıyamet senaryosunun kapısını aralıyor. Peki milliyetçiliğin bu musibetlere bir cevabı var mı?

Milliyetçiliğin bir cevabı yok. Ulus-devlet iklim değişikliği gibi teknolojik sıçrama konusunda da tehdidi ele almak için yanlış bir çerçeve. Araştırma ve geliştirme tek bir ülkenin tekelinde olmadığından, ABD gibi bir süper güç bile bu unsurlara kendi başına gem vuramaz. ABD hükümeti genetik mühendislik eseri insan embriyolarını yasakladığında bu yasak Çinli mühendisleri bağlamayacak. Ve ortaya çıkan gelişmeler Çin'e önemli ekonomik ya da askeri avantajlar bahşederse ABD de yasağı kaldırmaya meyledecek. Hele hele yabancı düşmanlığının kol gezdiği bu kurtlar sofrasında tek bir ülkenin yüksek risk-yüksek kazanç güdümlü bir teknolojik rotayı tercih etmesi, diğer ülkelerin de aynı yoldan ilerlemeye mecbur kalmasına sebep verir çünkü kimse geride kalmayı göze alamaz. Bu şekilde bir dibe vurma yarışını engellemek için insanlığın bir tür küresel kimliğe ve küresel sadakate ihtiyacı olacaktır.

Dahası nükleer savaş ve iklim değişikliği insanlığın yalnızca fiziksel varlığını tehdit ediyorken, teknolojik sıçramalar insanlığın doğasını değiştirme potansiyeli taşıyor ve bu sebeple de insanların en temel etik ve dini inançlarıyla iç içe geçmiş durumda. Nükleer savaşın ve ekolojik çözülmenin engellenmesi gerektiğinde herkes mutabık ama biyomühendislik ve yapay zekânın insanları üst seviyelere taşımak ve yeni yaşam formları yaratmak için kullanımı konusunda oldukça farklı görüşler var. İnsanlık dünya genelinde kabul gören etik esaslar tasarlayıp bunları yürürlüğe sokmayı başaramazsa, ortalık Dr. Frankenstein örnekleriyle dolup taşabilir.

Bu tür etik esaslar belirlemek söz konusu olduğunda, milliyetçilik her şeyden önce hayal gücü kıtlığından mustarip. Milliyetçiler yüzlerce yıl süren bölgesel çatışmalar üzerinden düşünüyor ama aslında 21. yüzyılın teknoloji devrimlerini kozmik ölçekte değerlendirmek gerek. Doğal seçilimle evrimle-şen dört milyar yıllık organik yaşamın ardından bilim akıllı tasarımla şekillendirilmiş inorganik yaşam çağını açıyor.

In the process, Homo sapiens itself will likely disappear. Today we are still apes of the hominid family. We still share with Neanderthals and chimpanzees most of our bodily structures, physical abilities and mental faculties. Not only are our hands, eyes and brains distinctly hominid, but so are our lust, our love, anger and social bonds. Within a century or two, the combination of biotechnology and AI might result in bodily, physical and mental traits that completely break free of the hominid mould. Some believe that consciousness might even be severed from any organic structure, and could surf cyberspace free of all biological and physical constraints. On the other hand, we might witness the complete decoupling of intelligence from consciousness, and the development of AI might result in a world dominated by super-intelligent but completely non-conscious entities.

What has Israeli, Russian or French nationalism got to say about this? In order to make wise choices about the future of life we need to go way beyond the nationalist viewpoint and look at things from a global or even a cosmic perspective.

Spaceship Earth

Each of these three problems – nuclear war, ecological collapse and technological disruption – is enough to threaten the future of human civilisation. But taken together, they add up to an unprecedented existential crisis, especially because they are likely to reinforce and compound one another.

For example, although the ecological crisis threatens the survival of human civilisation as we have known it, it is unlikely to stop the development of AI and bioengineering. If you are counting on rising oceans, dwindling food supplies and mass migrations to divert our attention from algorithms and genes, think again. As the ecological crisis deepens, the development of high-risk, high-gain technologies will probably only accelerate.

Bu süreç içinde Homo sapiens'in kendisi muhtemelen yok olacak. Biz hâlâ insangiller familyasına dahiliz. Pek çok açıdan hâlâ Neandertaller ve şempanzelerle aynı bedensel özelliklere, fiziksel becerilere ve zihinsel yetilere sahibiz. Sadece ellerimiz, gözlerimiz ve beynimiz değil tutkumuz, sevgimiz, sinirimiz ve toplumsal bağlarımız da belirgin biçimde insangiller familyasına özgü. Biyoteknoloji ve yapay zekâ birlikteliği bir iki yüzyıl içinde ortaya insangillere özgü kalıpları tamamen kıran bedensel, fiziksel ve zihinsel nitelikler çıkarabilir. Hatta kimileri bilincin herhangi bir organik yapıdan ayrıştırılıp tüm biyolojik ve fiziksel kısıtlamalardan kurtulmuş vaziyette siber âlemde dolanabileceğine bile inanıyor. Öte yandan zekâyla bilincin birbirinden büsbütün ayrıldığına şahit olabiliriz ve yapay zekânın daha da gelişmesiyle dünyaya süper zeki ama tam anlamıyla bilinçten yoksun varlıklar hükmedebilir.

îsrail, Rusya ya da Fransa milliyetçiliğinin bu konuda söyleyecek nesi olabilir? Yaşamın geleceğine ilişkin akıllı seçimler yapabilmek için milliyetçi bakış açısının ötesine geçip olaylara küresel ve hatta kozmik bir çerçeveden bakmalıyız.

Dünya uzaygemisi

Bu üç sorundan her biri; nükleer savaş, ekolojik çöküş ve teknolojik sıçrama insanların yarattığı medeniyetin geleceğini tehdit etmeye muktedir. Ama hepsi bir araya geldiğinde, özellikle de birbirlerini destekleyip şiddetlendireceklerinden, ortaya akla hayale sığmayan bir varoluşsal kriz tablosu çıkıyor.

Mesela ekolojik kriz bildiğimiz anlamda medeniyetin varlığını tehdit etse de yapay zekâ ve biyomühendisliğinin önünü kesmesi pek mümkün görünmüyor. Yükselen okyanus sularının, azalan gıda kaynaklarının ve kitlesel göçlerin dikkatimizi algoritma ve genlerden uzaklaştıracağını umuyorsanız tekrar düşünün. Ekolojik kriz şiddetlendikçe yüksek risk, yüksek kazanç getiren teknolojilerin gelişimi olsa olsa daha da artar.

Indeed, climate change may well come to perform the same function as the two world wars. Between 1914 and 1918, and again between 1939 and 1945, the pace of technological development skyrocketed, because nations engaged in total war threw caution and economy to the wind, and invested immense resources in all kinds of audacious and fantastic projects. Many of these projects failed, but some produced tanks, radar, poison gas, supersonic jets, intercontinental missiles and nuclear bombs. Similarly, nations facing a climate cataclysm might be tempted to invest their hopes in desperate technological gambles. Humankind has a lot of justifiable concerns about AI and bioengineering, but in times of crisis people do risky things. Whatever you think about regulating disruptive technologies, ask yourself whether these regulations are likely to hold even if climate change causes global food shortages, floods cities all over the world, and sends hundreds of millions of refugees across borders.

In turn, technological disruptions might increase the danger of apocalyptic wars, not just by increasing global tensions, but also by destabilising the nuclear balance of power. Since the 1950s, superpowers avoided conflicts with one another because they all knew that war meant mutually assured destruction. But as new kinds of offensive and defensive weapons appear, a rising technological superpower might conclude that it can destroy its enemies with impunity. Conversely, a declining power might fear that its traditional nuclear weapons might soon become obsolete, and that it had better use them before it loses them. Traditionally, nuclear confrontations resembled a hyper-rational chess game. What would happen when players could use cyberattacks to wrest control of a rival's pieces, when anonymous third parties could move a pawn without anyone knowing who is making the move – or when AlphaZero graduates from ordinary chess to nuclear chess?

Hatta iklim değişikliği pekâlâ dünya savaşlarının gördüğü işlevin aynısını görebilir. 1914 ila 1918 ve sonra tekrar 1939 ila 1945 yıllarında teknolojik gelişim hızı tavan yaptı çünkü topyekûn savaşa giren milletler tedbirli ve ekonomik davranmayı bırakıp her tür cesur ve akıl almaz projeye muazzam kaynaklar aktardı. Bu projelerin çoğu başarısız oldu ama kiminin sonucunda tanklar, radar sistemleri, zehirli gazlar, süpersonik jetler, kıtalararası füzeler ve nükleer bombalar ortaya çıktı. Aynı şekilde iklim felaketiyle karşı karşıya kalan milletler de umutlarını dehşet verici teknolojik risklere bağlamayı tercih edebilir. İnsanlığın yapay zekâ ve biyomühendislik konularında pek çok geçerli endişesi var ama insanlar kriz anlarında riskli eylemlerde bulunurlar. Zarara yol açacak teknolojiler hangi yasalarla kontrol edilmeli diye düşünüyorsanız, bir de iklim değişikliği küresel gıda sıkıntısına, dünyanın çeşitli yerlerindeki şehirlerin su altında kalmasına ve yüz milyonlarca insanın sınır aşırı göç etmesine sebep verdiğinde de bu yasalar geçerliliğini korur mu diye sorun kendinize.

Bunun akabinde teknolojik sıçramalar hem küresel gerilimi artırarak hem de nükleer güç dengesini bozarak kıyamet savaşları riskini yükseltebilir. Süper güçler 1950'lerden bu yana birbiriyle çatışmaktan sakındı çünkü savaş çıkmasının iki tarafın birden imhasıyla sonuçlanacağını biliyorlardı. Ama yeni saldırı ve savunma silahları meydana çıkınca, teknolojik açıdan yükselişe geçen bir süper güç kendisine bir zarar gelme riski olmadan düşmanlarını yok edebileceğine kanaat getirebilir. Buna karşılık düşüşe geçen güç, geleneksel nükleer silahlarım yakın zamanda kullanılmaz hale gelecek, en iyisi silahlar elden gitmeden bunları kullanayım, diye düşünebilir. Karakteristik olarak nükleer karşılaşmalar aşırı rasyonel bir satranç oyununu çağrıştırıyordu. Peki ya oyuncular siber saldırıyla rakibin taşlarını ele geçirebildiğinde, kimliği belirsiz üçüncü bir taraf kendini ele vermeden bir piyonu ileri sürebildiğinde ya da AlphaZero bildiğimiz satranç oyununu bırakıp nükleer satranç oynamaya başladığında ne olacak?

Just as the different challenges are likely to compound one another, so also the goodwill necessary to confront one challenge may be sapped away by problems on another front. Countries locked in armed competition are unlikely to agree on restricting the development of AI, and countries striving to outstrip the technological achievements of their rivals will find it very difficult to agree on a common plan to stop climate change. As long as the world remains divided into rival nations, it will be very hard to simultaneously overcome all three challenges – and failure on even a single front might prove catastrophic.

To conclude, the nationalist wave sweeping over the world cannot turn the clock back to 1939 or 1914. Technology has changed everything by creating a set of global existential threats that no nation can solve on its own. A common enemy is the best catalyst for forging a common identity, and humankind now has at least three such enemies – nuclear war, climate change and technological disruption. If despite these common threats humans choose to privilege their particular national loyalties above everything else, the results may be far worse than in 1914 and 1939.

A much better path is the one outlined in the European Union's Constitution, which says that 'while remaining proud of their own national identities and history, the peoples of Europe are determined to transcend their former divisions and, united ever more closely, to forge a common destiny'.16 That does not mean abolishing all national identities, abandoning all local traditions, and turning humanity into homogeneous grey goo. Nor does it mean vilifying all expressions of patriotism. Indeed, by providing a continental military and economic protective shell, the European Union arguably fostered local patriotism in places such as Flanders, Lombardy, Catalonia and Scotland. The idea of establishing an independent Scotland or Catalonia looks more attractive when you don't have to fear a German invasion and when you can count on a common European front against global warming and global corporations.

Farklı sorunlar birbirini kışkırtabildiği gibi bir sorunla yüzleşmek için gerekli iyi niyetli girişimler de başka bir cephedeki sorunlar tarafından baltalanabilir. Silahlı rekabete kilitlenmiş ülkelerin yapay zekânın geliştirilmesini sınırlandırmak konusunda uzlaşmaya varması pek mümkün değil ve rakiplerinin teknolojik başarılarını geride bırakmak isteyen ülkelerin iklim değişikliğini durduracak ortak bir plan üzerinde mutabakata varması oldukça zor. Dünya rakip milletlere bölünmüş kaldığı sürece bu üç sorunun hepsiyle aynı anda başa çıkmak çok güç olacaktır ve tek bir cephede başarısız olunması bile felaketle sonuçlanabilir.

Sonuç olarak, dünyada esen milliyetçilik rüzgârı tarihi 1939'a ya da 1914'e geri saramaz. Teknoloji hiçbir milletin tek başına çözemeyeceği çapta varoluşsal tehditler yaratarak her şeyi değiştirdi. Ortak bir kimlik oluşturmak için en iyi katalizör ortak düşmandır ve artık insanlığın en az üç ortak düşmanı var: nükleer savaş, iklim değişikliği ve teknolojik sıçrama. İnsanlar bu ortak tehditlere karşın kendi vatanlarına bağlılıklarını her şeyin üstünde tutmayı tercih ederse, doğacak sonuçlar 1914 ve 1939'dakinden çok ama çok daha vahim olabilir.

Avrupa Birliği Anayasası çok daha iyi bir rota çizerek şöyle diyor: "Avrupa insanları kendi milli kimlikleri ve tarihlerinden gurur duymakla birlikte eski ayrılıkları aşıp çok daha sağlam bağlarla birleşerek ortak bir yol çizmekte kararlıdır."'6 Bu tüm milli kimliklerin ortadan kaldırılması ve insanlığın tek ton gri bir balçığa dönüştürülmesi anlamına gelmiyor. Tüm vatansever ifadeleri men etme anlamına da gelmiyor. Aksine Avrupa Birliği kıtayı koruyan askeri ve ekonomik bir kabuk oluşturarak Flandra, Lombardiya, Katalonya ve İskoçya gibi yerlerde yerel vatanseverlik duygularının gelişmesine katkı sağladı denilebilir. Alman istilasından korkmanıza gerek yoksa ve küresel ısınma ve küresel şirketlere karşı arkanızda ortak bir Avrupa cephesi varsa, bağımsız bir İskoçya ya da Katalonya kurma fikri çok daha cazip gelebilir.

European nationalists are therefore taking it easy. For all the talk of the return of the nation, few Europeans are actually willing to kill and be killed for it. When the Scots sought to break away from London's grip in the days of William Wallace and Robert Bruce, they had to raise an army to do so. In contrast, not a single person was killed during the 2014 Scottish referendum, and if next time Scots vote for independence, it is highly unlikely that they will have to restage the Battle of Bannockburn. The Catalan attempt to break away from Spain has resulted in considerably more violence, but it too falls far short of the carnage Barcelona experienced in 1939 or in 1714.

The rest of the world can hopefully learn from the European example. Even on a united planet there will be plenty of room for the kind of patriotism that celebrates the uniqueness of my nation and stresses my special obligations towards it. Yet if we want to survive and flourish, humankind has little choice but to complement such local loyalties with substantial obligations towards a global community. A person can and should be loyal simultaneously to her family, her neighbourhood, her profession and her nation – why not add humankind and planet Earth to that list? True, when you have multiple loyalties, conflicts are sometimes inevitable. But then who said life was simple? Deal with it.

Dolayısıyla Avrupalı milliyetçilerin rahatı yerinde. Tüm bu millete dönme laflarına rağmen pek az Avrupalı milleti için ölmeyi veya öldürmeyi gerçekten göze alır. William Wallace ve Robert Bruce dönemlerinde Londra'nın pençesinden kurtulmak istendiğinde bunu gerçekleştirebilmek için bir ordu toplamak gerekiyordu. Oysa 2014 İskoç referandumunda tek bir kişi bile ölmedi ve bir dahaki sefere sandıktan bağımsızlık çıkarsa, Bannockburn Muharebesi'nin yeniden yaşanması gibi bir ihtimal görünmüyor. Katalanların İspanya'dan ayrılma girişimleri epey şiddete yol açsa da 1939'da ya da 1714'te Barselona'da yaşanan vahşetle kıyaslanamaz.

Dünyanın geri kalanı da Avrupa örneğini feyz alabilir belki. İnsanın kendi vatanının eşsizliğini yüceltebileceği ve vatanına karşı sorumluluklarının altını çizen türde bir vatanseverlik, birleşmiş bir dünyada dahi mümkün. Fakat hayatta kalmak ve gelişmek istiyorsak, bu tür sadakatleri küresel bir topluluğa karşı büyük sorumluluklarımızla bağdaştırmak dışında pek bir seçeneğimiz yok. Bir insan aynı anda ailesine, komşusuna, işine ve vatanına sadık olabilir ve olmalıdır; neden bu listeye insanlık ve Dünya gezegeni de eklenmesin ki? Birden fazla şeye sadık olduğunuzda kimi zaman çelişkiler yaşanmasının kaçınılmaz olduğu doğrudur. Ama kim demiş hayat basit bir şeydir diye? Başa çıkacağız işte.

In previous centuries national identities were forged because humans faced problems and opportunities that were far beyond the scope of local tribes, and that only countrywide cooperation could hope to handle. In the twenty-first century, nations find themselves in the same situation as the old tribes: they are no longer the right framework to manage the most important challenges of the age. We need a new global identity because national institutions are incapable of handling a set of unprecedented global predicaments. We now have a global ecology, a global economy and a global science – but we are still stuck with only national politics. This mismatch prevents the political system from effectively countering our main problems. To have effective politics, we must either de-globalise the ecology, the economy and the march of science – or we must globalise our politics. Since it is impossible to de-globalise the ecology and the march of science, and since the cost of de-globalising the economy would probably be prohibitive, the only real solution is to globalise politics. This does not mean establishing a global government – a doubtful and unrealistic vision. Rather, to globalise politics means that political dynamics within countries and even cities should give far more weight to global problems and interests.

Nationalist sentiments are unlikely to be of much help in that. Perhaps, then, we can rely on the universal religious traditions of humankind to help us unite the world? Hundreds of years ago, religions such as Christianity and Islam already thought in global rather than local terms, and they were always keenly interested in the big questions of life rather than just in the political struggles of this or that nation. But are traditional religions still relevant? Do they retain the power to shape the world, or are they just inert relics from our past, tossed here and there by the mighty forces of modern states, economies and technologies?

Önceki yüzyıllarda millet kimliklerinin oluşturulma sebebi insanların yerel kabileleri aşan ve ancak ülke çapında işbirliği yaparak halledebilecekleri sorunlarla karşılaşmış olmalarıydı. 21. yüzyılda milletler de eski kabilelerin durumunda; çağın getirdiği en mühim zorlukları çekip çevirmeye uygun bir yapı değil artık. Milli kurumlar bir dizi küresel açmazı ele almaya muktedir olmadığından, yeni bir küresel kimliğe ihtiyacımız var. Artık küresel bir ekolojimiz, küresel bir ekonomimiz ve küresel bir bilimimiz var ama hâlâ safi milliyetçi siyasete takılıp kalmış vaziyetteyiz. Bu uyumsuz eşleşme siyasi sistemin temel sorunlarımıza etkin bir şekilde karşılık vermesini engelliyor. Etkin bir siyaset için ya ekolojiyi, ekonomiyi ve bilimsel ilerlemeyi küresellikten çıkaracağız ya da siyaseti küreselleştireceğiz. Ekolojiyle bilimi küresel olmaktan çıkarmak imkânsız, ekonomiyi küresellikten çıkarmanın astarı yüzünden pahalı olacağından tek gerçek çözüm siyaseti küreselleştirmek. "Küresel hükümet" kurmayı kastetmiyorum; şaibeli ve gerçekdışı bir fikir bu. Siyaseti küreselleştirmek, daha ziyade ülkelerin ve hatta şehirlerin siyasi dinamiklerinde küresel sorunlara ve çıkarlara daha büyük önem vermek anlamına geliyor.

Milliyetçi yaklaşımların bu alanda sağlayacağı bir fayda yok gibi görünüyor. O halde dünyayı birleştirmeye yardımcı olması için insanlığın evrensel dini geleneklerinden medet umabilir miyiz acaba? Yüzlerce yıl önce Hıristiyanlık ve İslam gibi dinler zaten yerel değil küresel ölçekte algılanıyordu ve oldum olası şu veya bu milletin siyasi mücadelesinden ziyade yaşama dair büyük meseleleri ele alma derdindeydiler. Peki ama geleneksel dinler hâlâ geçerli mi? Dünyayı şekillendirme güçlerini muhafaza ediyorlar mı, yoksa bunlar çağdaş devletlerin, ekonomilerin ve teknolojilerin muazzam güçleri tarafından oraya buraya serpiştirilmiş geçmişten kalma etkisiz şeyler mi?

8

RELIGION

God now serves the nation

So far, modern ideologies, scientific experts and national governments have failed to create a viable vision for the future of humanity. Can such a vision be drawn from the deep wells of human religious traditions? Maybe the answer has been waiting for us all along between the pages of the Bible, the Quran or the Vedas.

Secular people are likely to react to this idea with ridicule or apprehension. Holy scriptures may have been relevant in the Middle Ages, but how can they guide us in the era of artificial intelligence, bioengineering, global warming and cyberwarfare? Yet secular people are a minority. Billions of humans still profess greater faith in the Quran and the Bible than in the theory of evolution; religious movements mould the politics of countries as diverse as India, Turkey and the United States; and religious animosities fuel conflicts from Nigeria to the Philippines.

So how relevant are religions such as Christianity, Islam and Hinduism? Can they help us solve the major problems we face? To understand the role of traditional religions in the world of the twenty-first century, we need to distinguish between three types of problems:

1. Technical problems. For example, how should farmers in arid countries deal with severe droughts caused by global warming?

2. Policy problems. For example, what measures should governments adopt to prevent global warming in the first place?

3. Identity problems. For example, should I even care about the problems of farmers on the other side of the world, or should I care only about problems of people from my own tribe and country?

8

DİN

Tanrı artık milletin hizmetinde

Çağdaş ideolojiler, bilim uzmanları ve ulus-devletler henüz insanlığın geleceğine dair geçerli bir görüş geliştiremedi. Böyle bir görüş insanlığın dini geleneklerinin derin kuyusundan çekip çıkarılabilir mi? Belki de cevap öteden beri Kitabı Mukaddes, Kuran ya da Vedalar'ın sayfalarında duruyordu.

Laik insanlar bu fikri gülünç ya da vahim bulacaktır. Kutsal metinler ortaçağda bir amaca hizmet etmiş olabilir ama yapay zekâ, biyomühendislik, küresel ısınma ve siber savaş çağında bize nasıl yol gösterebilirler ki? Ancak laik insanlar azınlıkta. Milyarlarca insan hâlâ evrim teorisinden çok Kuran'a ve Kitabı Mukaddes'e inanıyor. Hindistan'dan tutun da Türkiye ve ABD'ye pek çok farklı ülkede dini akımlar siyaseti şekillendiriyor. Ve Nijerya'dan Filipinlere pek çok yerde dini husumetler çatışmaları tetikliyor.

O halde Hıristiyanlık, İslam ve Hinduizm gibi dinler ne ölçüde geçerli? Karşılaştığımız büyük sorunları çözmeye yardım edebilirler mi? Geleneksel dinlerin 21. yüzyıldaki rolünü anlayabilmek için sorunları üç farklı türe ayırmamız gerekiyor:

ı. Teknik sorunlar. Örneğin çorak ülkelerdeki çiftçiler küresel ısınmanın neden olacağı ciddi kuraklıklarla nasıl başa çıkacak?

2. Siyasi sorunlar. Örneğin öncelikle hükümetler küresel ısınmayı önlemek için ne tür tedbirler almalı?

3. Kimlik sorunları. Örneğin dünyanın öbür ucundaki çiftçilerin dertleri beni bağlar mı? Ben sadece kendi kabilemin veya ülkemin insanlarının dertleriyle ilgilensem olmaz mı?

As we shall see in the following pages, traditional religions are largely irrelevant to technical and policy problems. In contrast, they are extremely relevant to identity problems – but in most cases they constitute a major part of the problem rather than a potential solution.

Technical problems: Christian agriculture

In premodern times religions were responsible for solving a wide range of technical problems in mundane fields such as agriculture. Divine calendars determined when to plant and when to harvest, while temple rituals secured rainfall and protected against pests. When an agricultural crisis loomed as a result of drought or a plague of locusts, farmers turned to the priests to intercede with the gods. Medicine too fell within the religious domain. Almost every prophet, guru and shaman doubled as a healer. Thus Jesus spent much of his time making the sick well, the blind see, the mute talk, and the mad sane. Whether you lived in ancient Egypt or in medieval Europe, if you were ill you were likely to go to the witch doctor rather than to the doctor, and to make a pilgrimage to a renowned temple rather than to a hospital.

In recent times the biologists and the surgeons have taken over from the priests and the miracle workers. If Egypt is now struck by a plague of locusts, Egyptians may well ask Allah for help – why not? – but they will not forget to call upon chemists, entomologists and geneticists to develop stronger pesticides and insect-resisting wheat strains. If the child of a devout Hindu suffers from a severe case of measles, the father would say a prayer to Dhanvantari and offer flowers and sweets at the local temple – but only after he has rushed the toddler to the nearest hospital and entrusted him to the care of the doctors there. Even mental illness – the last bastion of religious healers – is gradually passing into the hand of the scientists, as neurology replaces demonology and Prozac supplants exorcism.

The victory of science has been so complete that our very idea of religion has changed. We no longer associate religion with farming and medicine. Even many zealots now suffer from collective amnesia, and prefer to forget that traditional religions ever laid claim to these domains. 'So what if we turn to engineers and doctors?' say the zealots. 'That proves nothing. What has religion got to do with agriculture or medicine in the first place?'

İlerleyen sayfalarda göreceğimiz gibi geleneksel dinler teknik ve siyasi sorunlar açısından büyük ölçüde kifayetsiz. Buna karşın kimliğe dair sorunlarda oldukça yararlı olabilecekken çoğu durumda potansiyel çözüm teşkil etmekten ziyade sorunun büyük kısmını oluşturuyorlar.

Teknik sorunlar: Hıristiyan tarımcılık

Modern zamanlardan önce dinler, tarım gibi dünyevi konulara dair çeşitli sorunları çözmekten sorumluydu. Ne zaman ekilip ne zaman biçileceği ilahi takvimlere göre belirleniyor, yağış miktarını artırmak ve haşerattan korunmak için ayinler düzenleniyordu. Kuraklık ya da çekirge istilası gibi nedenlerle tarımda kriz yaşandığında tanrıya yalvarsınlar diye din adamlarına başvuruluyordu. Tıp da dinin alanına giriyordu. Hemen her peygamber, guru ve şaman şifacılık rolü de üstlenmişti. Dolayısıyla Hz. İsa vaktinin çoğunu hastaları iyileştirmeye, körlerin gözünü açmaya, dilsizleri konuşturmaya ve delileri insafa getirmeye harcıyordu. Eski Mısır'da ya da ortaçağ Avrupa'sında yaşıyorsanız hastalandığınızda büyük ihtimalle doktora değil büyücüye görünüp hastaneye gitmek yerine bilindik bir tapınağı ziyaret ederdiniz.

Son dönemlerde şamanların ve mucize yaratan peygamberlerin yerini biyologlar ve cerrahlar aldı. Şimdi Mısır'da çekirge istilası yaşansa, Mısırlılar yine Allah'tan yardım isteyebilir (Neden olmasın?) ama daha güçlü zirai ilaçlar ve böceklere dayanıklı buğday ırkları geliştirmeleri için kimyagerlere, böcekbilimcilere ve genetikçilere başvurmayı da ihmal etmezler. Dindar bir Hindu'nun çocuğu ağır bir kızamığa yakalansa, baba Dhanvantari'ye dualar edip yerel tapınağa çiçekler ve şekerler bırakır ama çocuğunu en yakın hastaneye götürüp doktorların eline teslim ettikten sonra. Şifacıların son kalesi akıl hastalığı bile bütünüyle bilim insanlarının eline geçiyor; üfürükçülüğün yerini nöroloji, cin çıkarmanın yerini Prozac alıyor.

Bilimin zaferi öylesine kapsamlı ki din algımız bile değişti. Dinle tarım ve tıp arasında bir alaka kurmuyoruz. Pek çok yobaz bile toplu bellek yitiminden mustarip; geleneksel dinlerin bu alanlarda bir hükmü olduğunu unutmayı yeğliyorlar. "Mühendis ve doktorlara başvuruyorsak bundan ne çıkar?" diyor yobazlar. "Bu hiçbir şey ifade etmez. Dinin tarım ve tıpla ne ilgisi var ki?"

Traditional religions have lost so much turf because, frankly, they just weren't very good in farming or healthcare. The true expertise of priests and gurus has never really been rainmaking, healing, prophecy or magic. Rather, it has always been interpretation. A priest is not somebody who knows how to perform the rain dance and end the drought. A priest is somebody who knows how to justify why the rain dance failed, and why we must keep believing in our god even though he seems deaf to all our prayers.

Yet it is precisely their genius for interpretation that puts religious leaders at a disadvantage when they compete against scientists. Scientists too know how to cut corners and twist the evidence, but in the end, the mark of science is the willingness to admit failure and try a different tack. That's why scientists gradually learn how to grow better crops and make better medicines, whereas priests and gurus learn only how to make better excuses. Over the centuries, even the true believers have noticed the difference, which is why religious authority has been dwindling in more and more technical fields. This is also why the entire world has increasingly become a single civilisation. When things really work, everybody adopts them.

Geleneksel dinlerin pek çok kalesi düştü çünkü açıkçası tarım ya da sağlık hizmeti alanlarında hiç de iyi değillerdi. Hacı hocaların esas meselesi, en başından beri, ne yağmur yağdırmak ne şifa vermek ne kehanet ne de büyüydü. Ezelden beri yaptıkları tek şey yorumlamak. İmam dediğimiz, yağmur duası etmeyi ve kuraklığı sona erdirmeyi bilen kişi değildir. İmam yağmur duasının niye işe yaramadığını ve dualarımızı duymuyor gibi görünse de neden Allah'a inanmayı sürdürmemiz gerektiğini açıklayabilen kişidir.

Fakat dini liderleri, bilim insanlarıyla karşı karşıya kaldıklarında dezavantajlı konuma düşüren de bu yorumlama yeteneğinin ta kendisidir. İşin kolayına kaçmayı ve delilleri saptırmayı bilim insanları da biliyor ama nihayetinde bilimin alametifarikası hataları kabul edip farklı yollar deneyebilmek. Bu sebeple bilim insanları zamanla daha iyi ekinler ve ilaçlar üretmeyi öğrenirken, rahipler ve gurular sadece daha iyi bahaneler uydurmayı öğreniyorlar. Yüzyıllar içinde gerçekten inançlı insanlar bile aradaki farkın ayırdına vardı. Bu yüzden de dini otorite teknik alanlardaki hâkimiyetini giderek daha çok kaybediyor. Ve yine bu yüzden tüm dünya giderek daha çok tek bir medeniyet haline geliyor. Bir şey gerçekten işliyorsa herkes onu benimser.

Policy problems: Muslim economics

While science provides us with clear-cut answers to technical questions such as how to cure measles, there is considerable disagreement among scientists about questions of policy. Almost all scientists concur that global warming is a fact, but there is no consensus regarding the best economic reaction to this threat. That does not mean, however, that traditional religions can help us resolve the issue. Ancient scriptures are just not a good guide for modern economics, and the main fault lines – for example between capitalists and socialists – don't correspond to the divisions between traditional religions.

True, in countries such as Israel and Iran rabbis and ayatollahs have a direct say about the government's economic policy, and even in more secular countries such as the United States and Brazil religious leaders influence public opinion on matters ranging from taxation to environmental regulations. Yet a closer look reveals that in most of these cases, traditional religions really play second fiddle to modern scientific theories. When Ayatollah Khamenei needs to make a crucial decision about the Iranian economy, he will not be able to find the necessary answer in the Quran, because seventh-century Arabs knew very little about the problems and opportunities of modern industrial economies and global financial markets. So he, or his aides, must turn to Karl Marx, Milton Friedman, Friedrich Hayek and the modern science of economics to get answers. Having made up his mind to raise interest rates, lower taxes, privatise government monopolies or sign an international tariff agreement, Khamenei can then use his religious knowledge and authority to wrap the scientific answer in the garb of this or that Quranic verse, and present it to the masses as the will of Allah. But the garb matters little. When you compare the economic policies of Shiite Iran, Sunni Saudi Arabia, Jewish Israel, Hindu India and Christian America, you just don't see that much of a difference.

Siyasi sorunlar: Müslüman ekonomisi

Bilim kızamık tedavisi gibi teknik sorulara net cevaplar verebilse de bilim insanları siyasete ilişkin sorular hakkında büyük anlaşmazlıklara düşüyor. Neredeyse tüm bilim insanları küresel ısınmanın gerçek olduğu konusunda fikir birliği içinde ama bu tehlike karşısında verilecek en iyi ekonomik tepkinin ne olduğuna dair ortak bir kanı yok. Geleneksel dinlerin bu meseleyi çözmemize yardımcı olabileceği anlamına gelmiyor bu elbette. Eski kutsal metinler çağdaş ekonomiye rehberlik edecek nitelikte değil ve örneğin kapitalistler ve sosyalistler arasındaki fay hattı gibi ana kırılma noktaları geleneksel dinler arasındaki ayrımlara denk düşmüyor.

İsrail ve İran gibi ülkelerde haham ve ayetullahların hükümetin ekonomi politikası hakkında doğrudan söz sahibi olduğu ve hatta ABD ve Brezilya gibi çok daha laik ülkelerde bile, dini liderlerin vergiden çevre yasalarına pek çok konuda kamuoyunu etkilediği bir gerçek. Fakat daha yakından baktığımızda geleneksel dinlerin çağdaş bilimsel kuramların gölgesinde kaldığını görebiliriz. Ayetullah Ali Hamaney'in İran ekonomisiyle ilgili mühim bir karar vermesi gerektiğinde, cevabı Kuran' da bulması mümkün değil çünkü 7. yüzyılda yaşayan Arapların çağdaş sanayi ekonomileri ve küresel finans piyasasının dertleri ve imkânları hakkında bir fikirleri yoktu. Bu yüzden Hamaney ve yaverlerinin çözüm üretmek için Karl Marx'a, Milton Friedman'a, Friedrich Hayek'e ve çağdaş ekonomi bilimine başvurmaları icap ediyor. Hamaney faiz oranlarını artırmaya, vergileri düşürmeye, devlet tekellerini özelleştirmeye ya da uluslararası gümrük anlaşması imzalamaya karar verdikten sonra dini bilgi ve otoritesini uygun görülen bilimsel cevabı şu veya bu Kuran ayetinin kisvesi altında kamuya Allah'ın emriymiş gibi sunmak için kullanabilir. Ama kisve o kadar da önemli değil. Şii İran, Sünni Suudi Arabistan, Yahudi İsrail, Hindu Hindistan ve Hıristiyan ABD'nin ekonomi politikalarını karşılaştırınca ortaya o kadar da büyük farklar çıkmıyor.

During the nineteenth and twentieth centuries, Muslim, Jewish, Hindu and Christian thinkers railed against modern materialism, against soulless capitalism, and against the excesses of the bureaucratic state. They promised that if they were only given a chance, they would solve all the ills of modernity and establish a completely different socio-economic system based on the eternal spiritual values of their creed. Well, they have been given quite a few chances, and the only noticeable change they have made to the edifice of modern economies is to redo the paintwork and place a huge crescent, cross, Star of David or Om on the roof.

Just as in the case of rainmaking, so also when it comes to economics, it is the long-honed expertise of religious scholars in reinterpreting texts that makes religion irrelevant. No matter which economic policy Khamenei chooses, he could always square it with the Quran. Hence the Quran is degraded from a source of true knowledge to a source of mere authority. When you face a difficult economic dilemma, you read Marx and Hayek closely, and they help you understand the economic system better, see things from a new angle, and think about potential solutions. Having formulated an answer, you then turn to the Quran, and you read it closely in search of some surah that, if interpreted imaginatively enough, can justify the solution you got from Hayek or Marx. No matter what solution you found there, if you are a good Quranic scholar you will always be able to justify it.

The same is true of Christianity. A Christian may be a capitalist as easily as a socialist, and even though a few things Jesus said smack of downright communism, during the Cold War good American capitalists went on reading the Sermon on the Mount without taking much notice. There is just no such thing as ‘Christian economics’, ‘Muslim economics’ or ‘Hindu economics’.

19. ve 20. yüzyıllarda Müslüman, Yahudi, Hindu ve Hıristiyan düşünürler çağdaş materyalizm, ruhsuz kapitalizm ve bürokratik devletlerin aşırılıklarına sövüp sayıyordu. Kendilerine şans tanınsa, modernitenin tüm marazlarını çözüp kendi öğretilerinin ebedi manevi değerleri doğrultusunda bambaşka bir sosyoekonomik sistem kuracaklarını vadediyorlardı. Pekâlâ kendilerine birçok şans tanındı ve çağdaş ekonomi mabedinde yaptıkları elle tutulur tek değişiklik yeni bir boya badanayla çatıya koca bir hilal, haç, Yahudi yıldızı ya da Om işareti çakmak oldu.

Yağmur yağdırma meselesinde olduğu gibi, konu ekonomi olduğunda da dini konu dışı bırakan, din âlimlerinin metinleri yorumlamadaki katmerli hünerleridir. Hamaney hangi ekonomi politikayı uygulamayı seçerse seçsin onu Kuran’la destekleyebilir. Bu şekilde Kuran gerçek bir bilgi kaynağı olmaktan çıkarılıp safi otorite kaynağına dönüştürülüyor. Zor bir ekonomik açmazla karşılaştığınızda Marx ve Hayek'i didik didik okursunuz ve bu metinler ekonomi sistemini daha iyi anlamanıza, olayları yeni bir açıdan görmenize ve potansiyel çözümler düşünmenize yardım eder. Çözüm yolunu bulduktan sonra Kuran’a bakar ve yeterince yaratıcı bir yorumla Hayek ya da Marx'tan çıkardığınız sonucu gerekçelendirebilecek bir sure ararsınız. Diğer metinlerde bulduğunuz çözüm ne olursa olsun, iyi bir Kuran âlimiyseniz her koşulda bu çözümü gerekçelendirebilirsiniz.

Aynı şey Hıristiyanlık için de geçerli. Bir Hıristiyan aynı rahatlıkla kapitalist ya da sosyalist olabilir. İsa’nın söylediği bazı şeyler düpedüz komünizmi çağrıştırsa da Soğuk Savaş döneminde ABD'li kapitalistler İsa’nın dağdaki vaazını istiflerini bozmadan okumayı sürdürmüştü. “Hıristiyan ekonomisi”, “Müslüman ekonomisi” ya da “Hindu ekonomisi” diye bir şey yoktur.

Not that there aren't any economic ideas in the Bible, the Quran or the Vedas – it is just that these ideas are not up to date. Mahatma Gandhi's reading of the Vedas caused him to envision independent India as a collection of self-sufficient agrarian communities, each spinning its own khadi cloths, exporting little and importing even less. The most famous photograph of him shows him spinning cotton with his own hands, and he made the humble spinning wheel the symbol of the Indian nationalist movement.1 Yet this Arcadian vision was simply incompatible with the realities of modern economics, and hence not much has remained of it save for Gandhi's radiant image on billions of rupee notes.

Modern economic theories are so much more relevant than traditional dogmas that it has become common to interpret even ostensibly religious conflicts in economic terms, whereas nobody thinks of doing the reverse. For example, some argue that the Troubles in Northern Ireland between Catholics and Protestants were fuelled largely by class conflicts. Due to various historical accidents, in Northern Ireland the upper classes were mostly Protestant and the lower classes were mostly Catholic. Hence what seems at first sight to have been a theological conflict about the nature of Christ, was in fact a typical struggle between haves and have-nots. In contrast, very few people would claim that the conflicts between communist guerrillas and capitalist landowners in South America in the 1970s were really just a cover for a far deeper disagreement about Christian theology.

So what difference would religion make when facing the big questions of the twenty-first century? Take for example the question whether to grant AI the authority to make decisions about people's lives – choosing for you what to study, where to work, and whom to marry. What is the Muslim position on that question? What is the Jewish position? There are no 'Muslim' or 'Jewish' positions here. Humankind is likely to be divided into two main camps – those in favour of giving AI significant authority, and those opposed to it. Muslims and Jews are likely to be found in both camps, and to justify whichever position they espouse through imaginative interpretations of the Quran and the Talmud.

Kitabı Mukaddes'te, Kuran'da ya da Vedalar'da ekonomiye dair görüşler var elbette ancak bunlar güncel değil. Mahatma Gandhi, Vedalar'ı yorumlayarak her biri kendi khaddar kumaşını dokuyan, çok az ihraç ve daha da az ithalatla geçinen, kendi kendine yeten tarım topluluklarının oluşturduğu bağımsız bir Hindistan hayal etmişti. Gandhi en ünlü fotoğraflarından birinde kendi elleriyle yün eğiriyordu ve naçizane el çıkrığım Hint ulusal hareketinin sembolü haline getirmişti.' Ancak bu kırsal görüş çağdaş ekonomi gerçekleriyle uyuşmadığından, Gandhi'nin milyarlarca rupi banknot üzerine basılı ışık saçan imgesinden başka pek bir şey kalmadı ortada.

Geleneksel dogmalara kıyasla çağdaş ekonomi kuramları o denli isabetli ki, dinle alakalı görünen çatışmaları ekonomi bağlamında açıklamak yaygın bir yöntemken, tersini yapmak kimsenin aklına gelmiyor. Mesela kimileri Kuzey İrlanda Katolikleri ve Protestanları arasındaki sorunların büyük ölçüde sınıf çatışmasından kaynaklandığını iddia ediyor. Çeşitli tarihsel tesadüfler sonucu Kuzey İrlanda'nın üst sınıf üyeleri çoğunlukla Protestan, alt tabaka da Katolik'ti. Dolayısıyla ilk bakışta İsa'nın fıtratına teolojik bir karşıtlık gibi görünen şey, esasen varsıllar ve yoksullar arasında yaşanan tipik bir mücadeleydi. Oysa 1970'lerin Güney Amerika'sında komünist gerillalarla kapitalist toprak sahipleri arasında yaşanan çatışmanın aslında alttan alta Hıristiyan teolojisine dair derin bir anlaşmazlıktan kaynaklandığını öne süren çıkmaz.

O zaman 21. yüzyılın büyük sorularıyla yüzleşirken din ne işe yarayacak? Örneğin yapay zekâya insanların hayatlarıyla; hangi okula gideceğinizle, nerede çalışacağınızla, kiminle evleneceğinizle ilgili kararlar alma yetkisi verip vermeme sorusunu düşünelim. Müslümanların bu soru karşısındaki tutumu ne olur? Peki ya Yahudilerin? Bu noktada "Müslüman" ya da "Yahudi" tutumu diye bir şey söz konusu değildir. Büyük ihtimalle insanlık yapay zekâya önemli yetkiler verme taraftarlarıyla buna karşı çıkanlar olarak iki ana cepheye ayrılacaktır. Her iki cephede de hem Müslümanlar hem de Yahudiler bulunabilir ve Kuran'la Talmud'u, hangi tarafı benimsedilerse onu gerekçelendirecek doğrultuda, yaratıcı şekillerde yorumlayabilirler.

Of course religious groups might harden their views on particular issues, and turn them into allegedly sacred and eternal dogmas. In the 1970s theologians in Latin America came up with Liberation Theology, which made Jesus look a bit like Che Guevara. Similarly, Jesus can easily be recruited to the debate on global warming, and make current political positions look as if they are eternal religious principles.

This is already beginning to happen. Opposition to environmental regulations is incorporated into the fire-and-brimstone sermons of some American Evangelical pastors, while Pope Francis is leading the charge against global warming, in the name of Christ (as witnessed in his second encyclical, 'Laudato si').2 So perhaps by 2070, on the environmental question it will make all the difference in the world whether you are Evangelical or Catholic. It would go without saying that Evangelicals will object to any cap on carbon emissions, while Catholics will believe that Jesus preached we must protect the environment.

You will see the difference even in their cars. Evangelicals will drive huge gasoline-guzzling SUVs, while devout Catholics will go around in slick electric cars with a bumper sticker reading 'Burn the Planet – and Burn in Hell!' However, though they may quote various biblical passages in defence of their positions, the real source of their difference will be in modern scientific theories and political movements, not in the Bible. From this perspective, religion doesn't really have much to contribute to the great policy debates of our time. As Karl Marx argued, it is just a veneer.

Tabii ki dini gruplar belli konulardaki görüşlerinde daha katı tutumlar takınıp bunları kutsal, ezeli ve ebedi dogmalarmış kılıfına büründürebilirler. 1970'lerde Latin Amerika'daki teologlar Özgürlük Teolojisi diye bir yaklaşım üretip Che Guevara'nın bir nevi Hz. İsa gibi görülmesine yol açmıştı. Aynı şekilde Hz. İsa küresel ısınma tartışmalarına dahil edilerek güncel siyasi tutumları dinin ezeli ilkeleriymiş gibi gösterebilir.

Şimdiden olmaya başlamış bir şey bu. Çevre yasalarına karşıtlık kimi Amerikan Evanjelist papazların ateşli vaazlarına dahil ediliyor. Öte yandan Papa Francis küresel ısınmayla mücadelede Hz. İsa adına ("Laudato si" başlıklı ikinci genelgesinde görüldüğü üzere) başı çekiyor.2 2070'e gelindiğinde çevre sorunu meselesinde Evanjelist ya da Katolik olmanız belki de büyük fark yaratacak bu yüzden. Evanjelistler karbon salınımına herhangi bir üst sınır getirilmesine karşı çıkarken, Katoliklerin Hz. İsa'nın doğayı korumamız gerektiğini öğütlediği inancını taşıyacakları aşikâr.

Bu fark kullandıkları otomobillerden bile anlaşılacak. Evanjelistler benzin içen kocaman arazi araçları kullanırken, dini bütün Katolikler usturuplu elektrikli araçlarının tamponuna, "Dünya'yı yakan Cehennem'de yanar," çıkartmaları yapıştıracak. Yine de, tavırlarını savunmak için çeşitli İncil ayetleri alıntılasalar da, aralarındaki farkın asıl temsilcisi çağdaş bilim kuramları ve siyasi akımlar olacak, İncil değil. Bu açıdan bakıldığında, din günümüzün büyük siyasi tartışmalarına pek de bir şey katacak gibi durmuyor. Karl Marx'ın da öne sürdüğü gibi, din bir tür kılıftır sadece.

Identity problems: The lines in the sand

Yet Marx exaggerated when he dismissed religion as a mere superstructure hiding powerful technological and economic forces. Even if Islam, Hinduism or Christianity may be colourful decorations over a modern economic structure, people often identify with the decor, and people's identities are a crucial historical force. Human power depends on mass cooperation, mass cooperation depends on manufacturing mass identities – and all mass identities are based on fictional stories, not on scientific facts or even on economic necessities. In the twenty-first century, the division of humans into Jews and Muslims or into Russians and Poles still depends on religious myths. Attempts by Nazis and communists to scientifically determine human identities of race and class proved to be dangerous pseudo-science, and since then scientists have been extremely reluctant to help define any 'natural' identities for human beings.

So in the twenty-first century religions don't bring rain, they don't cure illnesses, they don't build bombs – but they do get to determine who are 'us' and who are 'them', who we should cure and who we should bomb. As noted earlier, in practical terms there are surprisingly few differences between Shiite Iran, Sunni Saudi Arabia and Jewish Israel. All are bureaucratic nation states, all pursue more or less capitalist policies, all vaccinate kids against polio, and all rely on chemists and physicists to make bombs. There is no such thing as Shiite bureaucracy, Sunni capitalism, or Jewish physics. So how to make people feel unique, and feel loyal to one human tribe and hostile to another?

In order to draw firm lines in the shifting sands of humanity, religions use rites, rituals and ceremonies. Shiites, Sunnis and Orthodox Jews wear different clothes, chant different prayers, and observe different taboos. These differing religious traditions often fill daily life with beauty, and encourage people to behave more kindly and charitably. Five times a day, the muezzin's melodious voice rises above the noise of bazaars, offices and factories, calling Muslims to take a break from the hustle and bustle of mundane pursuits, and try to connect to an eternal truth. Their Hindu neighbours may reach for the same goal with the help of daily pujas and the recitation of mantras. Every week on Friday night, Jewish families sit down for a special meal of joy, thanksgiving and togetherness. Two days later, on Sunday morning, Christian gospel choirs bring hope to the life of millions, helping to forge community bonds of trust and affection.

Kimlik sorunları: Kumdaki çizgiler

Yine de Marx dini, güçlü teknolojik ve ekonomik etkenleri gizleyen bir üstyapıya indirgeyerek aşırıya kaçmıştı. İslam, Hinduizm ya da Hıristiyanlık çağdaş ekonomik yapı üzerindeki renkli süslemeler olsalar da insanlar bu süslemelerle özdeşleşir ve insanların neyle özdeşleştiği önemli bir tarihsel etkiye sahiptir. İnsanların gücü kitlesel işbirliğine, kitlesel işbirliği de kitlesel kimlik inşasına bağlıdır ve tüm kitlesel kimlikler, bilimsel gerçekler ya da ekonomik gereksinimler üzerine değil kurmacalar üzerine inşa edilir. 21. yüzyılda insanların Müslümanlarla Yahudiler ya da Ruslarla Polonyalılar diye ayrılması halen dinsel mitlere dayanıyor. Nazilerin ve komünistlerin, insanların kimliğini ırk ve sınıf üzerinden belirleme girişimlerinin tehlikeli birer sözde bilim olduğu ortaya çıktı ve o vakitten beri bilim insanları insanlar için herhangi bir "doğal" kimlik belirlemekten fazlasıyla imtina ediyor.

Yani 21. yüzyılda dinler yağmur yağdırmıyor, hastalıkları iyileştirmiyor, bomba imal etmiyor olsa da, "biz" kimiz, "onlar" kim, kimi iyileştirip kimi bombalayacağız gibi soruların cevabını belirleme noktasına geldi. Daha önce de belirtildiği gibi pratikte Şii İran, Sünni Suudi Arabistan ve Yahudi İsrail arasında şaşırtıcı derecede az fark var. Bunların hepsi bürokratik ulus-devletleri, aşağı yukarı aynı kapitalist politikaları izliyor, hepsi çocukları çocuk felcine karşı aşılıyor ve hepsi bomba yapımı için kimyager ve fizikçilere itimat ediyor. Şii bürokrasisi, Sünni kapitalizmi ya da Yahudi fiziği diye bir şey yok. O halde insanlara emsalsiz olduklarını hissettirmek, onları bir insan güruhuna sadık diğerine düşman belletmek için ne yapacağız?

Din insanlığın akışkan kum zeminine sabit çizgiler çekebilmek için ayinler, törenler ve seremonilere başvuruyor. Şiiler, Sünniler ve Ortodoks Yahudiler farklı kıyafetler kuşanıp farklı dualar ediyor ve farklı yasaklara hürmet ediyor. Bu farklı dini gelenekler çoğunlukla gündelik hayatı güzelliklerle donatıp insanları birbirlerine daha nazik ve yardımsever davranmaya sevk ediyor. Müezzinlerin sesi günde beş vakit pazar yerlerinin, ofislerin ve fabrikaların gürültüsünü bastırıp Müslümanları dünyevi uğraşların harala gürelesini bir kenara bırakıp ilahi hakikatle bağlantı kurmaya çağırıyor. Hindu komşuları aynı amaca her gün mantra söyleyerek ve puja'yla erişmeye çalışıyor. Her hafta Cuma akşamı Yahudi aileler keyif, şükran ve birlikteliği kutsayan özel bir yemeğe oturuyor. İki gün sonra, pazar sabahı Hıristiyan kilise koroları milyonlarca insanın hayatına umut katıp cemaatin güven ve şefkat bağlarıyla güçlenmesine yardım ediyor.

Other religious traditions fill the world with a lot of ugliness, and make people behave meanly and cruelly. There is little to be said, for example, in favour of religiously inspired misogyny or caste discrimination. But whether beautiful or ugly, all such religious traditions unite certain people while distinguishing them from their neighbours. Looked at from the outside, the religious traditions that divide people often seem trifling, and Freud ridiculed the obsession people have about such matters as 'the narcissism of small differences'.3 But in history and in politics, small differences can go a very long way. Thus if you happen to be gay or lesbian, it is literally a matter of life and death whether you live in Israel, Iran or Saudi Arabia. In Israel, LGBTs enjoy the protection of the law, and there are even some rabbis who would bless the marriage of two women. In Iran, gays and lesbians are systematically persecuted and occasionally even executed. In Saudi Arabia, a lesbian could not even drive a car until 2018 – just for being a woman, never mind being a lesbian.

Perhaps the best example for the continuing power and importance of traditional religions in the modern world comes from Japan. In 1853 an American fleet forced Japan to open itself to the modern world. In response, the Japanese state embarked on a rapid and extremely successful process of modernisation. Within a few decades, it became a powerful bureaucratic state relying on science, capitalism and the latest military technology to defeat China and Russia, occupy Taiwan and Korea, and ultimately sink the American fleet at Pearl Harbor and destroy the European empires in the Far East. Yet Japan did not copy blindly the Western blueprint. It was fiercely determined to protect its unique identity, and to ensure that modern Japanese will be loyal to Japan rather than to science, to modernity, or to some nebulous global community.

Bu dinlere ait birtakım geleneklerse dünyayı bir dolu çirkinliğe boğup insanların kaba ve acımasız davranmasına sebep oluyor. Örneğin din kaynaklı kadın düşmanlığı ya da kast ayrımı lehinde sarf edilecek bir söz yok. Ama güzel ya da çirkin tüm bu dini gelenekler birtakım insanları bir araya getirirken komşularından ayrı tutuyor. Dışarıdan bakınca, insanları ayıran dini gelenekler genellikle incir çekirdeğini doldurmaz gibi görünür ve Freud insanların bu tür meseleler hakkındaki saplantılarını "küçük farklılıkların narsisizmi" şeklinde tanımlar.3 Ama hem tarih hem de siyasette küçük farklılıklar çok şeyi değiştirir. Dolayısıyla gay ya da lezbiyenseniz İsrail'de mi, İran'da mı yoksa Suudi Arabistan'da mı yaşadığınız gerçek anlamda hayat memat meselesidir. İsrail'de LGBT örgütleri yasalar tarafından korunuyor ve iki kadının evliliğini kutsayacak kimi hahamlar bile var. İran'da gay ve lezbiyenler sistematik işkenceye maruz kalıyor ve hatta kimi zaman infaz ediliyor. Suudi Arabistan'da lezbiyen biri 2018'e kadar araba bile kullanamıyordu; bırakın lezbiyen olmayı, sadece kadın olduğu için.

Japonya belki de geleneksel dinlerin çağdaş dünyada süregelen güç ve önemine verilecek en iyi örnektir. 1853'te Amerikan donanması Japonya'yı çağdaş dünyaya açılmak durumunda bıraktı. Karşılık olarak Japon hükümeti hızlı ve son derece başarılı bir modernizasyon sürecine girdi. Japonya kısa bir süre içinde bilim, kapitalizm ve Çin'le Rusya'yı yenip Tayvan'la Kore'yi işgal edebilecek ve nihayetinde Pearl Harbor'da Amerikan donanmasını batırıp Uzakdoğu'daki Avrupalı imparatorlukları yok edebilecek seviyede askeri teknolojiyle donatılmış güçlü bir bürokratik devlete dönüştü. Ancak Japonya körü körüne Batı'nın bir kopyası olmaya çalışmamıştı. Kendine has kimliğini korumak ve Japonların bilim, modernite ya da muğlak bir küresel topluluğa değil de Japonya'ya bağlılık duymasını sağlamak konusunda son derece kararlıydı.

To that end, Japan upheld the native religion of Shinto as the cornerstone of Japanese identity. In truth, the Japanese state reinvented Shinto. Traditional Shinto was a hodge-podge of animist beliefs in various deities, spirits and ghosts, and every village and temple had its own favourite spirits and local customs. In the late nineteenth century and early twentieth century, the Japanese state created an official version of Shinto, while discouraging many local traditions. This 'State Shinto' was fused with very modern ideas of nationality and race, which the Japanese elite picked from the European imperialists. Any element in Buddhism, Confucianism and the samurai feudal ethos that could be helpful in cementing loyalty to the state was added to the mix. To top it all, State Shinto enshrined as its supreme principle the worship of the Japanese emperor, who was considered a direct descendant of the sun goddess Amaterasu, and himself no less than a living god.4

At first sight, this odd concoction of old and new seemed an extremely inappropriate choice for a state embarking on a crash course of modernisation. A living god? Animist spirits? Feudal ethos? That sounded more like a Neolithic chieftainship than a modern industrial power.

Yet it worked like magic. The Japanese modernised at a breathtaking pace while simultaneously developing a fanatical loyalty to their state. The best-known symbol of the success of State Shinto is the fact that Japan was the first power to develop and use precision-guided missiles. Decades before the USA fielded the smart bomb, and at a time when Nazi Germany was just beginning to deploy dumb V-2 rockets, Japan sank dozens of allied ships with precision-guided missiles. We know these missiles as the kamikaze. Whereas in present-day precision-guided munitions the guidance is provided by computers, the kamikaze were ordinary airplanes loaded with explosives and guided by human pilots willing to go on one-way missions. This willingness was the product of the death-defying spirit of sacrifice cultivated by State Shinto. The kamikaze thus relied on combining state-of-the-art technology with state-of-the-art religious indoctrination.5

Japonya bu doğrultuda, yerel Şinto dinini Japon kimliğinin mihenk taşı belledi. Esasen Japon devleti Şinto dinini yeniden icat etti. Geleneksel Şintoizm her köy ve tapınağın kendi makbul ruhları ve yerel âdetlerinin olduğu, çeşitli tanrı, ruh ve hayaletlere animizm çerçevesinde inanılan karman çorman bir dindi. 19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarında Japon devleti Şintoizm'in resmi bir versiyonunu yaratıp insanları çoğu yerel gelenekten caydırdı. Söz konusu "Devlet Şinto'su" Japon seçkinlerin Avrupalı emperyalistlerden öğrendiği oldukça çağdaş millet ve ırk fikirleriyle iç içe geçmişti. Budizm, Konfüçyüsçülük ve feodal samurayların inanç sistemindeki devlete sadakati güçlendirebilecek unsurlar da karışıma katıldı. Tüm bunlara ek olarak, Devlet Şinto'sunun en mühim ilkesi doğrudan güneş tanrıçası Amaterasu'nun soyundan geldiği kabul edilen ve yaşayan bir tanrıdan aşağı sayılmayan Japon imparatorunun ilahlaştırılmasıydı.4

İlk bakışta yeniyle eskinin bu tuhaf karışımı hızlandırılmış modernizasyon yolunda ilerleyen bir devlet için son derece yersiz bir tercih gibi görünüyordu. Yaşayan tanrı? Animizm? Feodal inanç sistemi? Kulağa modern bir sanayileşmiş güçten ziyade Neolitik bir kabile gibi geliyor.

Ama inanılmaz bir şekilde işe yaradı. Japonlar nefes kesen bir hızla modernleşip aynı süreçte devlete fanatik bir bağlılık geliştirdi. Devlet Şinto'sunun en bilindik başarı sembolü Japonya'nın hassas güdümlü füze üreten ve kullanan ilk güç olmasıdır. ABD akıllı bombayı sahaya çıkarmadan onlarca yıl önce ve Nazi Almanya'sı V-2 balistik füzeleri yeni kullanmaya başlarken, Japonya hassas güdümlü füzelerle düzinelerce düşman gemisi batırmıştı. Biz bu füzeleri kamikaze adıyla biliyoruz. Günümüzde hassas güdümlü mühimmat bilgisayarlar tarafından yönlendiriliyor. Kamikaze-ler patlayıcı yüklü sıradan uçaklardı ve geri dönmemeyi göze almış insan pilotlar tarafından yönlendiriliyordu. Bu gönüllülük Devlet Şinto'sunun yarattığı, ölümü göze alarak kendini feda etme ruhundan kaynaklanıyordu. Dolayısıyla kamikazeleri doğuran şey, en son teknoloji ürünüyle en son dini öğretinin bileşimiydi.5

Knowingly or not, numerous governments today follow the Japanese example. They adopt the universal tools and structures of modernity while relying on traditional religions to preserve a unique national identity. The role of State Shinto in Japan is fulfilled to a lesser or greater degree by Orthodox Christianity in Russia, Catholicism in Poland, Shiite Islam in Iran, Wahhabism in Saudi Arabia, and Judaism in Israel. No matter how archaic a religion might look, with a bit of imagination and reinterpretation it can almost always be married to the latest technological gadgets and the most sophisticated modern institutions.

In some cases states might create a completely new religion to bolster their unique identity. The most extreme example can be seen today in Japan's former colony of North Korea. The North Korean regime indoctrinates its subjects with a fanatical state religion called Juche. This is a mix of Marxism–Leninism, some ancient Korean traditions, a racist belief in the unique purity of the Korean race, and the deification of Kim Il-sung's family line. Though nobody claims that the Kims are descendants of a sun goddess, they are worshipped with more fervour than almost any god in history. Perhaps mindful of how the Japanese Empire was eventually defeated, North Korean Juche for a long time also insisted on adding nuclear weapons to the mix, depicting their development as a sacred duty worthy of supreme sacrifices.6

The handmaid of nationalism

No matter how technology will develop, we can expect that arguments about religious identities and rituals will continue to influence the use of new technologies, and might well retain the power to set the world ablaze. The most up-to-date nuclear missiles and cyber bombs might well be employed to settle a doctrinal argument about medieval texts. Religions, rites and rituals will remain important as long as the power of humankind rests on mass cooperation and as long as mass cooperation rests on belief in shared fictions.

Günümüzde pek çok hükümet bilerek ya da bilmeyerek Japon örneğini uyguluyor. Modernitenin evrensel araç ve yapılarını benimserken kendilerine has millet kimliğini korumak adına geleneksel dinlere başvuruyorlar. Devlet Şinto'sunun rolü daha düşük ya da yüksek dozlarda Rusya'da Ortodoks Hıristiyanlık, Polonya'da Katoliklik, İran'da Şiilik, Suudi Arabistan'da Vahhabilik, İsrail'de Yahudilik tarafından oynanıyor. Bir din ne denli arkaik görünürse görünsün, neredeyse her daim bir nebze yaratıcılık ve yeniden yorumlamayla son teknoloji ürünü cihazlar ve en sofistike çağdaş kurumlarla aynı potada eritilebilir.

Devletler kimi durumlarda kendi kimliklerini desteklemek için yepyeni dinler icat edebilirler. Günümüzde bunun en uç örneği eski Japon kolonisi Kuzey Kore'de görülüyor. Kuzey Kore rejimi vatandaşlarına Juche adında fanatik bir devlet dini aşılıyor. Bu din Marksizm-Leninizm, bazı eski Kore gelenekleri, Kore ırkının eşsiz saflığına dair ırkçı bir inanç ve Kim 11-sung'un sülalesinin ilahlaştırılmasından oluşan bir karışım. Kimse Kim ailesinin güneş tanrısından geldiğini iddia etmiyorsa da kendilerine tarihte neredeyse hiçbir tanrıya nasip olmamış bir tutkuyla tapılıyor. Belki de Japon İmparatorluğu'nun sonunda nasıl yenik düştüğünü bildiklerinden, Kuzey Kore'nin Juche dini uzunca bir süre nükleer silahları da işin içine katmakta, nükleer silah geliştirmeyi büyük fedakârlıklar gerektiren kutsal bir görev saymakta ısrarcıydı.6

Milliyetçiliğin yardakçısı

O halde teknoloji nasıl gelişirse gelişsin dini kimlikler ve ritüellerin yeni teknoloji kullanımını etkileyeceğini ve hatta dünyayı birbirine katacak bir gücü elinde tutacağını öngörebiliriz. Son teknoloji ürünü nükleer füzeler pekâlâ ortaçağdan kalma metinler hakkında dogmatik bir tartışmayı karara bağlamak için fırlatılabilir. İnsanlığın gücü kitlesel işbirliğine, kitlesel işbirliği de ortak kurmacalara dayandığı sürece dinler, dinsel gelenek ve görenekler önemini koruyacaktır.

Unfortunately, all of this really makes traditional religions part of humanity's problem, not part of the remedy. Religions still have a lot of political power, inasmuch as they can cement national identities and even ignite the Third World War. But when it comes to solving rather than stoking the global problems of the twenty-first century, they don't seem to offer much. Though many traditional religions espouse universal values and claim cosmic validity, at present they are used mainly as the handmaid of modern nationalism – whether in North Korea, Russia, Iran or Israel. They therefore make it even harder to transcend national differences and find a global solution to the threats of nuclear war, ecological collapse and technological disruption.

Thus when dealing with global warming or nuclear proliferation, Shiite clerics encourage Iranians to see these problems from a narrow Iranian perspective, Jewish rabbis inspire Israelis to care mainly about what's good for Israel, and Orthodox priests urge Russians to think first and foremost about Russian interests. After all, we are God's chosen nation, so what's good for our nation is pleasing to God too. There certainly are religious sages who reject nationalist excesses and adopt far more universal visions. Unfortunately, such sages don't wield much political power these days.

We are trapped, then, between a rock and a hard place. Humankind now constitutes a single civilisation, and problems such as nuclear war, ecological collapse and technological disruption can only be solved on the global level. On the other hand, nationalism and religion still divide our human civilisation into different and often hostile camps. This collision between global problems and local identities manifests itself in the crisis that now besets the greatest multicultural experiment in the world – the European Union. Built on the promise of universal liberal values, the EU is teetering on the verge of disintegration due to the difficulties of integration and immigration.

Ne yazık ki bu durum geleneksel dinleri çarenin değil, insanlığın dertlerinin bir parçası kılıyor. Dinler hâlâ milli kimlikleri temellendirecek ve hatta III. Dünya Savaşı'na sebep verebilecek ölçüde siyasi güç sahibi. Ama küresel sorunları alevlendirmek değil de söndürmek söz konusu olduğunda sundukları pek bir şey yok gibi görünüyor. Çoğu geleneksel din evrensel değerleri benimseyip kozmik ölçekte geçerlilik iddiasında bulunsa da günümüzde çoğunlukla çağdaş milliyetçiliğin yardakçısı rolünde kullanılıyorlar; bu Kuzey Kore'de de, Rusya, İran ya da İsrail'de de böyle. Bu yüzden milli farkları aşmayı ve nükleer savaş, ekolojik çöküş ve teknolojik sıçrama gibi tehditlere küresel çözümler getirmeyi daha da zorlaştırıyorlar.

Bu nedenle, küresel ısınma ya da nükleer silahlanma konularında Şii imamlar İranlıları, bu meseleleri İran'la sınırlı dar bir çerçevede değerlendirmeye, Yahudi hahamlar İsraillileri esas olarak İsrail'in yararını düşünmeye, Ortodoks rahipler de önce Rusları ve en çok Rusya'nın çıkarlarını göz önüne almaya teşvik ediyorlar. Ne de olsa Tanrı'nın seçilmiş ırkı biziz; bizim milletimizi memnun eden Tanrı'yı da memnun eder. Hiç şüphesiz milliyetçi aşırılıkları reddedip çok daha evrensel bir görüş benimseyen din adamları da var. Ancak maalesef bu tür din adamları pek bir siyasi varlık gösteremiyorlar bugünlerde.

O zaman, aşağı tükürsen sakal yukarı tükürsen bıyık bir durumda sıkışıp kalmış bulunuyoruz. İnsanlık tek bir medeniyet artık ve nükleer savaş, ekolojik çöküş ve teknolojik sıçrama gibi sorunlar sadece küresel düzeyde çözülebilir. Öte yandan milliyetçilik ve din, medeniyetimizi farklı ve birbirine düşman kamplara bölmeyi sürdürüyor. Küresel sorunlarla yerel kimliklerin bu şekilde çarpışması şu günlerde dünyanın en büyük çok kültürlü deneyinin, Avrupa Birliği'nin yakasına yapışan krizde kendini gösteriyor. Evrensel liberal değerlere erişme umudu üzerine inşa edilen Avrupa Birliği, entegrasyon ve göç meselelerinin beraberinde getirdiği zorluklar yüzünden dağılmanın eşiğinde ayakta durmaya çalışıyor.

9

IMMIGRATION

Some cultures might be better than others

Though globalisation has greatly reduced cultural differences across the planet, it has simultaneously made it far easier to encounter strangers and become upset by their oddities. The difference between Anglo-Saxon England and the Indian Pala Empire was far greater than the difference between modern Britain and modern India – but British Airways didn't offer direct flights between Delhi and London in the days of King Alfred the Great.

As more and more humans cross more and more borders in search of jobs, security and a better future, the need to confront, assimilate or expel strangers strains political systems and collective identities that were shaped in less fluid times. Nowhere is the problem more poignant than in Europe. The European Union was built on the promise to transcend the cultural differences between French, Germans, Spanish and Greeks. It might collapse due to its inability to contain the cultural differences between Europeans and migrants from Africa and the Middle East. Ironically, it has been Europe's very success in building a prosperous multicultural system that drew so many migrants in the first place. Syrians want to emigrate to Germany rather than to Saudi Arabia, Iran, Russia or Japan not because Germany is closer or wealthier than all the other potential destinations – but because Germany has a far better record of welcoming and absorbing immigrants.

The growing wave of refugees and immigrants produces mixed reactions among Europeans, and sparks bitter discussions about Europe's identity and future. Some Europeans demand that Europe slam its gates shut: are they betraying Europe's multicultural and tolerant ideals, or are they just taking sensible steps to prevent disaster? Others call for opening the gates wider: are they faithful to the core European values, or are they guilty of saddling the European project with impossible expectations? This discussion about immigration often degenerates into a shouting match in which neither side hears the other. To clarify matters, it would perhaps be helpful to view immigration as a deal with three basic conditions or terms:

9

GÖÇ

Kimi kültürler diğerlerinden daha mı iyi

Küreselleşme gezegenimizdeki kültürel farkları büyük ölçüde azaltmış olsa da yabancılarla karşılaşmayı ve onların değişik huylarından rahatsızlık duymayı da o ölçüde kolaylaştırdı. Anglosakson İngiltere'yle Hindistan'ın Pala İmparatorluğu arasındaki fark, çağdaş Birleşik Krallık'la çağdaş Hindistan arasındaki farktan fersah fersah fazlaydı ancak Kral Büyük Alfred döneminde Londra'dan Delhi'ye direk uçuş sağlayan bir British Airways yoktu.

İş, güvenlik ve daha iyi bir gelecek arayışıyla gittikçe daha çok insan gittikçe daha çok sınırı geçmeye başlayınca, yabancılarla karşı karşıya kalma, asimile etme ve dışlama gibi gereklilikler daha katı dönemlerde şekillenmiş siyasi sistemler ve ortak kimliklerde gerginliğe yol açtı. Bu sorun en keskin şekilde Avrupa'da cereyan ediyor. Avrupa Birliği Fransız, Alman, İspanyol ve Yunanlar arasındaki kültürel farkların ötesine geçme umuduyla kurulmuştu. Aynı birlik Avrupalılarla Afrika ve Ortadoğu'dan gelen göçmenler arasındaki farklılıkları barındıramadığı için dağılabilir. İşin ilginç tarafı, bu kadar göçmeni Avrupa'ya çeken de bizzat Avrupa'nın zengin bir çok kültürlü sistem yaratmadaki başarısıydı. Suriyelilerin Suudi Arabistan, İran, Rusya ya da Japonya yerine Almanya'ya göç etmeyi tercih etme nedeni Almanya'nın diğer olası istikametlerden daha yakın ya da daha zengin olması değil göçmenleri karşılama ve içine alma konularında daha iyi bir sicile sahip olmasıdır.

Yükselen mülteci ve göçmen dalgası Avrupalılar arasında farklı tepkilere yol açıp Avrupa'nın kimliği ve geleceği hakkında tatsız tartışmaları tetikliyor. Bazı Avrupalılar Avrupa'nın kapılarını sıkıca kapamasını talep ediyor: Bu insanlar Avrupa'nın çok kültürlü ve toleranslı ideallerine ihanet mi ediyorlar yoksa sadece bir felaketi önlemek adına akıllıca önlemler mi almaya çalışıyorlar? Bazıları da kapıların daha da açılmasını savunuyor: Bu insanlar Avrupa'nın temel değerlerine sadıklar mı yoksa Avrupa'nın sırtına gerçekleşmesi imkânsız beklentiler yükledikleri için suçlular mı? Göçle ilgili bu tartışma genellikle kimsenin birbirini dinlemediği bir ağız dalaşına dönüşüyor. Konuya açıklık getirmek için göç meselesini üç temel durum ya da koşul doğrultusunda ele almak fayda sağlayabilir:

Term 1: The host country allows the immigrants in.

Term 2: In return, the immigrants must embrace at least the core norms and values of the host country, even if that means giving up some of their traditional norms and values.

Term 3: If the immigrants assimilate to a sufficient degree, over time they become equal and full members of the host country. 'They' become 'us'.

These three terms give rise to three distinct debates about the exact meaning of each term. A fourth debate concerns the fulfilment of the terms. When people argue about immigration, they often confuse the four debates, so that nobody understands what the argument is really about. It is therefore best to look at each of these debates separately.

Debate 1: The first clause of the immigration deal says simply that the host country allows immigrants in. But should this be understood as a duty or a favour? Is the host country obliged to open its gates to everybody, or does it have the right to pick and choose, and even to halt immigration altogether? Pro-immigrationists seem to think that countries have a moral duty to accept not just refugees, but also people from poverty-stricken lands who seek jobs and a better future. Especially in a globalised world, all humans have moral obligations towards all other humans, and those shirking these obligations are egoists or even racists.

In addition, many pro-immigrationists stress that it is impossible to completely stop immigration, and no matter how many walls and fences we build, desperate people will always find a way through. So it is better to legalise immigration and deal with it openly, than to create a vast underworld of human trafficking, illegal workers and paperless children.

Anti-immigrationists reply that if you use sufficient force, you can completely stop immigration, and except perhaps in the case of refugees fleeing brutal persecution in a neighbouring country, you are never obliged to open your door. Turkey may have a moral duty to allow desperate Syrian refugees to cross its border. But if these refugees then try to move on to Sweden, the Swedes are not bound to accept them. As for migrants who seek jobs and welfare, it is totally up to the host country whether it wants them in or not, and under what conditions.

ı. Koşul: Ev sahibi ülke göçmenleri kabul eder.

2. Koşul: Karşılığında göçmenler geldikleri ülkenin en azından temel normlarını ve değerlerini kabul etmek durumundadırlar; bu durum kendi geleneksel norm ve değerlerinden bazılarını bırakmalarını gerektirse de.

3. Koşul: Göçmenler yeterli ölçüde asimile olurlarsa zaman içinde geldikleri ülkenin eşit ve asli üyeleri sayılırlar. "Onlar" sıfatından kurtulup "biz" haline gelirler.

Bu koşullar, her bir koşulun ne ifade ettiğine dair üç ayrı tartışma doğuruyor. Dördüncü bir tartışma da bu koşulların sağlanması hakkında. İnsanlar göç hakkında tartışırken bu dört ayrı tartışma birbirine girdiği için kimse ne üzerine tartışıldığını anlayamıyor. O yüzden her birini tek tek ele almak en doğrusu.

ı. Tartışma: Göç meselesinin ilk maddesi sadece ev sahibi ülkenin göçmenleri kabul ettiğini ifade ediyor. Peki bu bir görev gibi mi, yoksa lütuf gibi mi anlaşılacak? Ev sahibi ülke gelen herkese kapılarını açmak zorunda mı, yoksa istediğini seçme veya göç alımını toptan durdurma hakkı var mı? Göç taraftarları, ülkelerinin ahlaken sadece mültecilerin değil yoksulluk çeken ülkelerden iş ve daha iyi bir gelecek arayışıyla gelenlerin de kabul edilmesiyle yükümlü olduğunu düşünüyor gibi. Bilhassa böyle küresel bir dünyada tüm insanların tüm diğer insanlara karşı ahlaki yükümlülükleri vardır ve bu yükümlüklerden kaçanlar bencil hatta ırkçıdır.

Ayrıca çoğu göçmenlik taraftarı göçü tamamen engellemenin imkânsız olduğunu ve ne kadar duvar ve çit çekersek çekelim çaresiz insanların içeri sızmanın bir yolunu bulacağını vurguluyor. Bu yüzden insan ticareti, yasadışı işçiler ve resmi belgesi bulunmayan çocuklardan oluşan büyük bir yeraltı dünyası yaratmaktansa göçü yasallaştırmak ve konuyla resmen ilgilenmek daha iyi.

Göç karşıtları buna cevap olarak yeterli güç kullanırsanız göçü tamamen engelleyebileceğinizi ve belki vahşi infazlardan kaçan mülteci durumları dışında kimseye kapınızı açmak zorunda olmadığınızı söyleyerek karşılık veriyor. Türkiye'nin sınırı geçmek isteyen Suriyeli mültecilere izin vermek gibi ahlaki bir zorunluluğu olabilir. Fakat bu mülteciler daha sonra İsveç'e geçmeye çalışırsa İsveç bunu kabul etmeye mecbur değil. İş ve refah arayan göçmenlere gelince, alınıp alınmamak ya da hangi koşullarda alınacakları tamamen ev sahibi ülkenin bileceği bir şey.

Anti-immigrationists stress that one of the most basic rights of every human collective is to defend itself against invasion, whether in the form of armies or migrants. The Swedes have worked very hard and made numerous sacrifices in order to build a prosperous liberal democracy, and if the Syrians have failed to do the same, this is not the Swedes' fault. If Swedish voters don't want more Syrian immigrants in – for whatever reason – it is their right to refuse them entry. And if they do accept some immigrants, it should be absolutely clear that this is a favour Sweden extends rather than an obligation it fulfils. Which means that immigrants who are allowed into Sweden should feel extremely grateful for whatever they get, instead of coming with a list of demands as if they own the place.

Moreover, say the anti-immigrationists, a country can have whatever immigration policy it wants, screening immigrants not just for their criminal records or professional talents, but even for things like religion. If a country like Israel wants to allow in only Jews, and a country like Poland agrees to absorb Middle Eastern refugees on condition that they are Christians, this may seem distasteful, but it is perfectly within the rights of the Israeli or Polish voters.

What complicates matters is that in many cases people want to have their cake and eat it. Numerous countries turn a blind eye to illegal immigration, or even accept foreign workers on a temporary basis, because they want to benefit from the foreigners' energy, talents and cheap labour. However, the countries then refuse to legalise the status of these people, saying that they don't want immigration. In the long run, this could create hierarchical societies in which an upper class of full citizens exploits an underclass of powerless foreigners, as happens today in Qatar and several other Gulf States.

As long as this debate isn't settled, it is extremely difficult to answer all subsequent questions about immigration. Since pro-immigrationists think that people have a right to immigrate to another land if they so wish, and host countries have a duty to absorb them, they react with moral outrage when people's right to immigrate is violated, and when countries fail to perform their duty of absorption. Anti-immigrationists are astounded by such views. They see immigration as a privilege, and absorption as a favour. Why accuse people of being racists or fascists just because they refuse entry into their own country?

Göçmenlik karşıtları her insan topluluğunun en temel haklarından birinin kendini her tür (ister ordu ister göç yoluyla) işgalden korumak olduğunu vurguluyor. İsveçliler varsıl bir liberal demokrasi kurabilmek için çok çalışıp türlü fedakârlıklarda bulundular ve Suriyeliler aynısını başaramadıysa bunun suçlusu İsveçliler değil. İsveçli seçmenler herhangi bir sebeple daha fazla Suriyeli göçmen istemezse, göçmenleri geri çevirme hakları var. Ve bazı göçmenleri kabul ederlerse, bunu zorunluluktan değil lütfettikleri için yaptıkları kesinlikle bilinmeli. Yani İsveç'e girmesine izin verilen göçmenler, kendi memleketlerindeymiş gibi bir dizi taleple geleceklerine, sağlanan imkânlara son derece minnettar olmalılar.

Dahası göçmenlik karşıtları, bir ülke istediği göçmenlik politikasını uygulayabilir ve isterse sadece sicil ya da mesleki becerileri değil din gibi konuları da inceleme altına alabilir diyorlar. İsrail gibi bir ülke sadece Yahudileri kabul ederse, Polonya gibi bir ülke Ortadoğu'dan gelenleri sadece Hıristiyan olmak şartıyla alırsa, bu nahoş bir durum olur ama tercih gayet tabii İsrailli ve Polonyalı seçmenlere kalmış.

İşleri karıştıran şu ki, çoğu durumda insanlar ne yardan geçmek istiyor ne serden. Birçok ülke yabancıların enerji, beceri ve ucuz işgücünden faydalanmak için yasadışı göçe göz yumuyor ve hatta geçici süreli yabancı işçi alımına gidiyor. Ancak aynı ülkeler sonrasında göçmen istemediklerini söyleyip bu insanlara yasal bir statü tanımayı reddediyorlar. Uzun vadede bu yaklaşım Katar ve pek çok diğer Körfez ülkesinde olduğu gibi üst sınıfların güçsüz yabancıları istismar ettiği hiyerarşik bir toplum yapısına sebep olabilir.

Bu tartışma karara bağlanmadıkça, bunu takip eden tüm soruları cevaplamak son derece güç. Göç taraftarları insanların istekleri doğrultusunda başka bir ülkeye göç etme hakkı ve ev sahibi ülkenin bu insanları kabul etme yükümlülüğü taşıdığını düşündüğünden, göç hakkı ihlal edilince ve ülkeler kabul yükümlülüklerini yerine getirmekten geri durunca manevi öfke nöbetlerine girerek tepki veriyorlar. Bu tür bir bakış açısını göç karşıtlarının aklı almıyor. Onlara göre göçmenlik bir ayrıcalık, kabul de lütuf. Başkalarının ülkelerine girmesine izin vermiyorlar diye insanları ırkçılık ya da faşistlikle suçlamak da neyin nesi?

Of course, even if allowing immigrants in constitutes a favour rather than a duty, once the immigrants settle down the host country gradually incurs numerous duties towards them and their descendants. Thus you cannot justify anti-Semitism in the USA today by arguing that 'we did your great-grandmother a favour by letting her into this country in 1910, so we can now treat you any way we like'.

Debate 2: The second clause of the immigration deal says that if they are allowed in, the immigrants have an obligation to assimilate into the local culture. But how far should assimilation go? If immigrants move from a patriarchal society to a liberal society, must they become feminist? If they come from a deeply religious society, need they adopt a secular world view? Should they abandon their traditional dress codes and food taboos? Anti-immigrationists tend to place the bar high, whereas pro-immigrationists place it much lower.

Pro-immigrationists argue that Europe itself is extremely diverse, and its native populations have a wide spectrum of opinions, habits and values. This is exactly what makes Europe vibrant and strong. Why should immigrants be forced to adhere to some imaginary European identity that few Europeans actually live up to? Do you want to force Muslim immigrants to the UK to become Christian, when many British citizens hardly ever go to church? Do you want to demand that immigrants from the Punjab give up their curry and masala in favour of fish and chips and Yorkshire pudding? If Europe has any real core values, then these are the liberal values of tolerance and freedom, which imply that Europeans should show tolerance towards the immigrants too, and allow them as much freedom as possible to follow their own traditions, provided these do not harm the freedoms and rights of other people.

Anti-immigrationists agree that tolerance and freedom are the most important European values, and accuse many immigrant groups – especially from Muslim countries – of intolerance, misogyny, homophobia and anti-Semitism. Precisely because Europe cherishes tolerance, it cannot allow too many intolerant people in. While a tolerant society can manage small illiberal minorities, if the number of such extremists exceeds a certain threshold, the whole nature of society changes. If Europe allows in too many immigrants from the Middle East, it will end up looking like the Middle East.

Göçmenlerin girişine izin vermek bir görev değil de bir lütuf olsa bile göçmenler yerleştikten sonra ev sahibi ülke zaman içinde bu insanlara ve onların çocuklarına karşı bir sürü yükümlülük altına giriyor elbette. O yüzden günümüzde ABD'de görülen Yahudi karşıtlığı, "Büyük büyükanneni 1910'da bu ülkeye alarak lütufta bulunduğumuz için şimdi sana istediğimiz gibi davranırız," diyerek gerekçelendirilemez.

2. Tartışma: Göç meselesinin ikinci maddesi, kabul edilen göçmenlerin yerel kültüre asimile olma zorunluluğu bulunduğunu öne sürüyor. Peki bu asimilasyonun sınırı ne olacak? Göçmenler ataerkil bir toplumdan liberal bir topluma gittiklerinde feminist olmak zorundalar mı? Son derece dindar bir toplumdan geldikleri halde laik bir dünya görüşü edinmeleri mi gerekiyor? Geleneksel kıyafetlerini ve yemekle ilgili tabularını değiştirmeleri mi lazım? Göçmenlik karşıtları çıtayı yüksek tutarken göç taraftarları çok daha aşağılara çekiyor.

Göçmen alımını savunanlar, Avrupa'nın zaten inanılmaz çeşitlilikte bir yer olduğunu ve yerel halkın da çeşitli fikir, alışkanlık ve değer barındırdığını öne sürüyor. Avrupa'yı canlı ve güçlü kılan şey bu. Göçmenler neden az sayıda Avrupalının gerçekten itimat ettiği hayali bir Avrupalı kimliğine bağlı kalmaya zorlansın? Çoğu İngiliz vatandaşı kiliseye bile gitmezken İngiltere'ye göç eden Müslümanları Hıristiyanlığı benimsemeye mi zorlayacağız? Pencap'tan gelen göçmenler baharatlı soslarını bırakıp kızarmış patates ve balıkla Yorkshire pudingi yemeye mi başlasın? Avrupa'nın birtakım temel değerleri varsa, bunlar hoşgörü ve özgürlüğe dayalı liberal değerlerdir. Bu doğrultuda, Avrupalıların göçmenlere de hoşgörü göstermesi ve başkalarının özgürlüklerine ve haklarına zarar vermemek suretiyle bu insanlara geleneklerini sürdürme özgürlüğü tanıması icap eder.

Göçmen alımına karşı gelenler hoşgörü ve özgürlüğün Avrupa'nın en önemli değerleri olduğunda hemfikir ve çoğu göçmen grubunu, bilhassa da Müslüman ülkelerden gelenleri hoşgörüsüzlükle, kadın, eşcinsel ve Yahudi düşmanlığıyla suçluyorlar. Avrupa tam da hoşgörüye değer verdiği için bu kadar hoşgörüsüz insanı kabul edemez. Hoşgörülü bir toplum küçük bir hoşgörüsüz azınlıkla başa çıkabilir ama bu tür uç görüşlülerin sayısı belli bir eşiği aşarsa tüm toplum yapısı değişir. Avrupa çok fazla Ortadoğulu göçmen alırsa, sonunda Ortadoğu'dan farkı kalmaz.

Other anti-immigrationists go much further. They point out that a national community is far more than a collection of people who tolerate each other. Therefore it is not enough that immigrants adhere to European standards of tolerance. They must also adopt many of the unique characteristics of British, German or Swedish culture, whatever these may be. By allowing them in, the local culture is taking upon itself a big risk and a huge expense. There is no reason it should destroy itself as well. It offers eventual full equality so it demands full assimilation. If the immigrants have an issue with certain quirks of British, German or Swedish culture, they are welcome to go elsewhere.

The two key issues of this debate are the disagreement about immigrant intolerance and the disagreement about European identity. If immigrants are indeed guilty of incurable intolerance, many liberal Europeans who currently favour immigration will sooner or later come round to oppose it bitterly. Conversely, if most immigrants prove to be liberal and broad-minded in their attitude to religion, gender and politics, this will disarm some of the most effective arguments against immigration.

This will still leave open, however, the question of Europe's unique national identities. Tolerance is a universal value. Are there any unique French norms and values that should be accepted by anyone immigrating to France, and are there unique Danish norms and values that immigrants to Denmark must embrace? As long as Europeans are bitterly divided about this question, they can hardly have a clear policy about immigration. Conversely, once Europeans know who they are, 500 million Europeans should have no difficulty absorbing a million refugees – or turning them away.

Debate 3: The third clause of the immigration deal says that if immigrants indeed make a sincere effort to assimilate – and in particular to adopt the value of tolerance – the host country is duty-bound to treat them as first-class citizens. But exactly how much time needs to pass before the immigrants become full members of society? Should first-generation immigrants from Algeria feel aggrieved if they are still not seen as fully French after twenty years in the country? How about third-generation immigrants whose grandparents came to France in the 1970s?

Diğer göçmen karşıtları daha da ileri gidiyor. Milli bir topluluğu oluşturan şeyin birbirine hoşgörüyle yaklaşan insanlardan çok daha öte bir şey olduğunu öne sürüyorlar. Dolayısıyla göçmenlerin Avrupa'nın hoşgörü esaslarına uyması yetmez. İngiliz, Alman ya da İsveç kültürünün kendine has farklı öğelerine de uyum sağlamaları gerek. Yerel kültür bu insanları içine alarak zaten büyük bir risk ve masraf altına giriyor. Bir de kendini ateşe atmasına lüzum yok. Bütünlüklü bir asimilasyon talep etmek, nihayetinde tam bir eşitlik sunan kültürün hakkı. Göçmenlerin İngiliz, Alman ve İsveç kültürlerinin birtakım cinslikleriyle sorunu varsa başka yere gitsinler.

Bu tartışmanın iki kilit meselesi, göçmenlerin hoşgörüsüzlüğü ve Avrupa kimliği hakkında ortak kanılar bulunmaması. Göçmenler gerçekten de onulmaz bir hoşgörüsüzlük içindeyse, şimdi göçmen alımını savunan pek çok liberal Avrupalı er ya da geç fikrini değiştirip göçmenlere kıyasıya karşı çıkabilir. Ama çoğu göçmen liberalse ve din, cinsiyet ve siyaset konularında açık görüşlü bir tavır sergilerse göçmen alımına karşı en geçerli savlardan bazıları sarsılmış olur.

Böyle bir durumda bile Avrupa milletlerinin kendilerine has kimliklerine ilişkin sorunun ucu açık kalıyor. Hoşgörü evrensel bir değer. Fransa'ya gelen tüm göçmenlerin kabul etmesi gereken Fransa'ya özgü normlar ve değerler, Danimarka'ya gelen göçmenlerin kucaklaması gereken Danimarka'ya özgü normlar ve değerler var mı? Avrupalılar bu sorunun cevabı konusunda amansız bir ayrılığa düştükleri müddetçe net bir göçmen politikası geliştirilmesi zor. Fakat Avrupalılar kim olduklarına karar verirlerse, 500 milyon Avrupalının bir milyon göçmeni sindirmesi de kovması da işten bile değil.

3. Tartışma: Göç meselesinin üçüncü maddesi, göçmenler gerçekten de asimile olmak için canı gönülden çaba sarf eder ve özellikle de hoşgörü ilkesini benimserlerse göç ettikleri ülkenin görevi onlara birinci sınıf vatandaş muamelesi yapmaktır diyor. Peki göçmenlerin toplumun gerçek bir parçası haline gelmesi için ne kadar süre geçmesi gerek? Cezayir'den gelen ilk nesil göçmenler aradan yirmi yıl geçmesine rağmen tamamen Fransız muamelesi görmüyorsa duruma içerlemeliler mi? Peki ya dedeleri, nineleri 1970'lerde Fransa'ya gelmiş üçüncü nesil göçmenler?

Pro-immigrationists tend to demand a speedy acceptance, whereas anti-immigrationists want a much longer probation period. For pro-immigrationists, if third-generation immigrants are not seen and treated as equal citizens, this means that the host country is not fulfilling its obligations, and if this results in tensions, hostility and even violence – the host country has nobody to blame but its own bigotry. For anti-immigrationists, these inflated expectations are a large part of the problem. The immigrants should be patient. If your grandparents arrived here just forty years ago, and you now riot in the streets because you think you are not treated as a native, then you have failed the test.

The root issue of this debate concerns the gap between personal timescale and collective timescale. From the viewpoint of human collectives, forty years is a short time. It is hard to expect society to fully absorb foreign groups within a few decades. Past civilisations that assimilated foreigners and made them equal citizens – such as Imperial Rome, the Muslim caliphate, the Chinese empires and the United States – all took centuries rather than decades to accomplish the transformation.

From a personal viewpoint, however, forty years can be an eternity. For a teenager born in France twenty years after her grandparents immigrated there, the journey from Algiers to Marseilles is ancient history. She was born here, all her friends have been born here, she speaks French rather than Arabic, and she has never even been to Algeria. France is the only home she has ever known. And now people say to her it's not her home, and that she should go 'back' to a place she never inhabited?

It's as if you take a seed of a eucalyptus tree from Australia, and plant it in France. From an ecological perspective, eucalyptus trees are an invading species, and it will take generations before botanists reclassify them as native European plants. Yet from the viewpoint of the individual tree, it is French. If you don't water it with French water, it will wither. If you try to uproot it, you will discover it has struck its roots deep in the French soil, just like the local oaks and pines.

Debate 4: On top of all these disagreements regarding the exact definition of the immigration deal, the ultimate question is whether the deal is actually working. Are both sides living up to their obligations?

Göçmenlik taraftarları hızlı bir kabul sürecinden yana tavır sergilerken göçmenlik karşıtları daha uzun bir geçiş sürecinden yana. Göç taraftarlarına göre üçüncü nesil göçmenler eşit vatandaş kabul edilip bu doğrultuda muamele görmüyorsa, ev sahibi ülke görevini yerine getirmiyor demektir ve bu durum gerginliğe, düşmanlığa hatta şiddete yol açtığında bunun tek suçlusu o ülkenin ayrımcı tavrıdır. Göç karşıtlarına göre böyle abartılı beklentiler sorunun büyük bir kısmını oluşturuyor. Göçmenler sabırlı olmalı. Dedeleriniz buraya sadece kırk yıl önce geldi ve hâlâ yerli halk muamelesi görmüyorsunuz diye sokaklara dökülüyorsanız sınavı geçemediniz demektir.

Bu tartışmanın kökeninde yatan sorun kişisel zaman ölçeğiyle kolektif zaman ölçeği arasındaki fark. İnsan toplulukları açısından bakınca kırk yıl kısa bir zaman. Otuz kırk yıl içinde toplumun yabancı grupları bütünüyle özümsemesini beklemek güç. Roma İmparatorluğu, halifelikler, Çin imparatorlukları ve ABD gibi daha önce yabancıları bünyesine almış medeniyetlerin böyle bir dönüşümü tamamlaması otuz kırk yıl değil yüzyıllar sürmüş.

Fakat kişisel açıdan bakınca kırk yıl sittinsene gibi gelebilir. Dedesi, ninesi Fransa'ya göçtükten yirmi yıl sonra doğmuş bir genç için Cezayir'den Marsilya'ya yolculuk çok eski bir hikâyedir. Kendisi de tüm arkadaşları gibi Fransa'da doğmuştur, Arapça değil Fransızca konuşuyordur ve Cezayir'e adımını bile atmamıştır. Ev diye bildiği tek yer Fransa'dır. Şimdi nasıl oluyor da burası senin evin değil diyor, hiç yaşamamış olduğu bir yere "geri dönmesi" gerektiğini söylüyorlar?

Avustralya'dan getirilmiş bir okaliptüs tohumunun Fransa'da ekilmesine benziyor durum. Ekolojik açıdan okaliptüs ağaçları işgalcidir ve botanikçilerin bu ağaçları Avrupa'nın yerel ağacı sınıfına sokabilmesi için birkaç nesil yetişmesi gerekir. Ama ağaç kendini Fransız sayar. Fransız suyuyla sulanmazsa ölür. Sökmeye çalışırsanız tıpkı yerel meşe ve çamlar gibi onun da Fransa toprağına kök saldığını görürsünüz.

4. Tartışma: Göç meselesinin doğru tanımı hakkındaki tüm bu anlaşmazlıkların üzerine esas soru, bu mekanizmanın işleyip işlemediği. İki taraf da yükümlülüklerini yerine getiriyor mu?

Anti-immigrationists tend to argue that the immigrants are not fulfilling term No. 2. They are not making a sincere effort to assimilate, and too many of them stick to intolerant and bigoted world views. Hence the host country has no reason to fulfil term No. 3 (to treat them as first-class citizens), and has every reason to reconsider term No. 1 (to allow them in). If people from a particular culture have consistently proved themselves unwilling to live up to the immigration deal, why allow more of them in, and create an even bigger problem?

Pro-immigrationists reply that it is the host country that fails to fulfil its side of the deal. Despite the honest efforts of the vast majority of immigrants to assimilate, the hosts are making it difficult for them to do so, and worse still, those immigrants who successfully assimilate are still treated as second-class citizens even in the second and third generations. It is of course possible that both sides are not living up to their commitments, thereby fuelling each other's suspicions and resentments in an increasingly vicious circle.

This fourth debate cannot be resolved before clarifying the exact definition of the three terms. As long as we don't know whether absorption is a duty or a favour; what level of assimilation is required from immigrants; and how quickly host countries should treat them as equal citizens – we cannot judge whether the two sides are fulfilling their obligations. An additional problem concerns accounting. When evaluating the immigration deal, both sides give far more weight to violations than to compliance. If a million immigrants are law-abiding citizens, but one hundred join terrorist groups and attack the host country, does it mean that on the whole the immigrants are complying with the terms of the deal, or violating it? If a third-generation immigrant walks down the street a thousand times without being molested, but once in a while some racist shouts abuse at her, does it mean that the native population is accepting or rejecting immigrants?

Yet underneath all these debates lurks a far more fundamental question, which concerns our understanding of human culture. Do we enter the immigration debate with the assumption that all cultures are inherently equal, or do we think that some cultures might well be superior to others? When Germans argue over the absorption of a million Syrian refugees, can they ever be justified in thinking that German culture is in some way better than Syrian culture?

Göçmenlerin kabul edilmesini istemeyen taraf, göçmenlerin ikinci koşulu yerine getirmediğini iddia ediyor. Asimile olmak için gerçekten çaba göstermiyorlar ve çoğu hoşgörüsüz ve ayrımcı dünya görüşlerini koruyor. Dolayısıyla geldikleri ülkenin üçüncü koşulu sağlamak (göçmenlere birinci sınıf vatandaş muamelesi yapmak) gibi bir zorunluluğu yok ve birinci koşulu (göçmenleri kabul etmeyi) yeni baştan değerlendirmek için geçerli sebepleri var. Belli bir kültürden gelen insanlar göç koşullarını yerine getirmeye gönülsüz davranmayı mütemadiyen sürdürüyorsa, neden bu gruba dahil daha çok insan kabul edilip daha büyük sorunlara yol açılsın?

Göçmenleri destekleyen taraf bu argümana, esasen ülkelerin üzerine düşeni yapmadığını söyleyerek cevap veriyor. Göçmenlerin büyük bir çoğunluğu asimile olmaya ellerinden geldiğince gayret etse de ev sahibi topluluk bunu zorlaştırıyor ve daha da fenası, başarıyla asimile olmuş göçmenlerin ikinci ve üçüncü nesilleri bile hâlâ ikinci sınıf vatandaş muamelesi görüyor. Tabii her iki tarafın da üzerine düşeni yapmayıp kısır döngü içinde birbirlerinin kuşkularını ve kinlerini kamçılaması da mümkün.

Söz konusu üç koşulun neye tekabül ettiği açıklığa kavuşturulmadan bu üçüncü tartışma karara bağlanamaz. Özümseme yükümlülük mü lütuf mu, göçmenlerin ne ölçüde asimile olması gerekir ve göçmenlerin geldiği ülke ne kadar sürede kendilerine eşit birer vatandaş gibi davranmalıdır bilmeden tarafların yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini tartamayız. Başka bir sorun da hesap sormakla ilgili. Göç meselesini değerlendirirken her iki taraf da uyumluluktan ziyade ihlallere ağırlık veriyor. Yasalara saygılı bir milyon göçmenin yüz kadarı terörist gruplara katılıp geldiği ülkeye saldırdığında, göçmenlerin anlaşmanın gereklerini yerine getirdiğini mi yoksa ihlal ettiğini mi varsaymalı? Üçüncü nesil bir göçmen binlerce kez rahatça dolaştığı sokakta kırk yılın başı ırkçının teki tarafından sözlü saldırıya uğradığında, yerel halk göçmenleri benimsiyor mu reddediyor mu sayılmalı?

Ancak tüm bu tartışmaların altında kültürden ne anladığımıza dair çok daha temel bir soru yatıyor. Göçmen meselesini tüm kültürlerin özünde eşit olduğu varsayımıyla mı ele alıyoruz? Yoksa kimi kültürlerin diğerlerinden daha üstün olduğunu mu düşünüyoruz? Bir milyon Suriyeli mülteciyi alıp almamayı tartışırken, Almanların kendi kültürlerinin Suriyelilerin kültüründen daha iyi olduğunu düşünmeleri herhangi bir şekilde gerekçelendirilebilir mi?

From racism to culturism

A century ago Europeans took it for granted that some races – most notably the white race – were inherently superior to others. After 1945 such views increasingly became anathema. Racism was seen as not only morally abysmal, but also as scientifically bankrupt. Life scientists, and in particular geneticists, have produced very strong scientific evidence that the biological differences between Europeans, Africans, Chinese and Native Americans are negligible.

At the same time, however, anthropologists, sociologists, historians, behavioural economists and even brain scientists have accumulated a wealth of data for the existence of significant differences between human cultures. Indeed, if all human cultures were essentially the same, why would we even need anthropologists and historians? Why invest resources in studying trivial differences? At the very least, we should stop financing all those expensive field excursions to the South Pacific and the Kalahari Desert, and be content with studying people in Oxford or Boston. If cultural differences are insignificant, then whatever we discover about Harvard undergraduates should be true of Kalahari hunter-gatherers too.

Upon reflection, most people concede the existence of at least some significant differences between human cultures, in things ranging from sexual mores to political habits. How then should we treat these differences? Cultural relativists argue that difference doesn't imply hierarchy, and we should never prefer one culture over another. Humans may think and behave in various ways, but we should celebrate this diversity, and give equal value to all beliefs and practices. Unfortunately, such broad-minded attitudes cannot stand the test of reality. Human diversity may be great when it comes to cuisine and poetry, but few would see witch-burning, infanticide or slavery as fascinating human idiosyncrasies that should be protected against the encroachments of global capitalism and coca-colonialism.

Irkçılıktan kültürcülüğe geçiş

Avrupalılar yüz yıl önce kimi ırkların, bilhassa beyaz ırkın, doğası gereği diğer ırklardan üstün olduğuna kesin gözüyle bakıyordu. 1945 sonrası bu tarz görüşler giderek daha çok kınanmaya başlandı. Irkçılık sadece ahlaken rezil değil bilimsel açıdan da asılsız bulunuyordu. Fen bilimleriyle uğraşanlar, özellikle de genetikçiler Avrupalı, Afrikalı, Çin ve Amerikan yerlileri arasındaki biyolojik farkların göz ardı edilebilir düzeyde olduğuna dair oldukça sağlam kanıtlar ortaya koydu.

Ancak aynı zaman zarfında antropologlar, sosyologlar, tarihçiler, davranış bilimciler hatta beyin üzerine çalışan bilim insanları, insan kültürleri arasındaki bariz farklara dair bol miktarda veri topladı. Nitekim tüm insan kültürleri özünde aynıysa antropolog ve tarihçilere ne diye ihtiyaç duyalım? Ne diye afaki farkları çalışmaya kaynak ayıralım? En azından Güney Pasifik ve Kalahari Çölü'nde düzenlenen pahalı saha çalışmalarını finanse etmeyi bırakıp, Oxford ya da Boston'daki insanları incelemekle yetinmemiz gerekir. Kültürel farklar önemsizse Harvard'daki lisans öğrencileriyle ilgili keşfettiklerimiz Kalahari'nin avcı toplayıcı insanları için de geçerli olacaktır.

İnsanların çoğu, düşünüp taşınınca, cinsel törelerden tutun da siyasi âdetlere pek çok alanda, insan kültürleri arasında kayda değer farklar bulunduğu sonucuna varır. O zaman bu farkları nasıl ele alacağız? Kültürel izafiyeti savunanlar, fark olmasının hiyerarşi olacağı anlamına gelmeyeceğini ve asla bir kültürü diğerinden üstün tutmamamız gerektiğini ifade ediyorlar. İnsanlar değişik şekillerde düşünüp davranabilirler ama bu çeşitliliği bağrımıza basıp tüm inanç ve göreneklere eşit değer atfetmeliyiz. Maalesef bu tür açık görüşlü tutumlar hakikat karşısında ayakta kalamıyor. İnsanların çeşitliliği, mesele yeme içme ve şiir söz konusu olduğunda şahane bir şey ama kimse cadı diye insanların yakılmasını, bebek katlini ya da köleliği, CocaCola kolonyalizmi ve kapitalizmden korunması gereken büyüleyici insan davranışları sınıfına sokamaz.

Or consider the way different cultures relate to strangers, immigrants and refugees. Not all cultures are characterised by exactly the same level of acceptance. German culture in the early twenty-first century is more tolerant of strangers and more welcoming of immigrants than Saudi culture. It is far easier for a Muslim to emigrate to Germany than it is for a Christian to emigrate to Saudi Arabia. Indeed, even for a Muslim refugee from Syria it is probably easier to emigrate to Germany than to Saudi Arabia, and since 2011 Germany has taken in many more Syrian refugees than has Saudi Arabia.[1] Similarly, the weight of evidence suggests that the culture of California in the early twenty-first century is more immigrant-friendly than the culture of Japan. Hence if you think that it is good to tolerate strangers and welcome immigrants, shouldn't you also think that at least in this regard, German culture is superior to Saudi culture, and Californian culture is better than Japanese culture?

Moreover, even when two cultural norms are equally valid in theory, in the practical context of immigration it might still be justified to judge the host culture as better. Norms and values that are appropriate in one country just don't work well under different circumstances. Let's look closely at a concrete example. In order not to fall prey to well-established prejudices, let's imagine two fictional countries: Coldia and Warmland. The two countries have many cultural differences, among which is their attitude to human relations and interpersonal conflict. Coldians are educated from infancy that if you get into conflict with somebody at school, at work, or even in your family, the best thing is to repress it. You should avoid shouting, expressing rage, or confronting the other person – angry outbursts just make things worse. It's better to work with your own feelings, while allowing things to cool down. In the meantime, limit your contact with the person in question, and if contact is unavoidable, be terse but polite, and avoid sensitive issues.

Warmlanders, by contrast, are educated from infancy to externalise conflicts. If you find yourself in conflict, don't let it simmer and don't repress anything. Use the first opportunity to vent your emotions openly. It is OK to get angry, to shout, and to tell the other person exactly how you feel. This is the only way to work things through together, in an honest and direct way. One day of shouting can resolve a conflict that may otherwise fester for years, and though head-on confrontation is never pleasant, you will all feel much better afterwards.

Ya da farklı kültürlerin yabancıları, göçmenleri ve mültecileri nasıl karşıladığını düşünün. Her kültürün başkalarını kabul etme ölçüsü farklı. 21. yüzyılın başında Alman kültürü göçmenleri Suudi Arabistan kültüründen daha sıcak karşılıyor. Bir Müslümanın Almanya'ya göç etmesi Hıristiyan birinin Suudi Arabistan'a göç etmesinden çok daha kolay. Hatta Suriyeli Müslüman bir mültecinin Almanya'ya göç etmesi muhtemelen Suudi Arabistan'a göç etmesinden daha kolay ve 20u' den bu yana Almanya, Suudi Arabistan'dan çok daha fazla Suriyeli mülteci kabul etti.1 Aynı şekilde deliller, 21. yüzyılın başında Kaliforniya'daki kültürün göçmenlere Japonya'dakinden çok daha sıcak baktığını gösteriyor. Bu doğrultuda yabancılara hoşgörü göstermek ve göçmenleri kucaklamak iyi bir şeydir diye düşünüyorsanız, en azından bu konu dahilinde, Alman kültürünün Suudi Arabistan kültüründen üstün, Kaliforniya kültürünün Japon kültüründen daha iyi olduğunu da düşünmeniz gerekmez mi?

Ayrıca iki kültürel norm teoride eşit sayılsa bile, göç gibi uygulamalı bir bağlamda, göç edilen ülkenin kültürünün daha iyi olduğunu düşünmek gerekçelendirilebilir. Bir ülkenin koşullarına uygun düşen norm ve değerler, başka koşullarda o kadar iyi işlemeyebilir. Somut bir örneği mercek altına alalım. Yerleşmiş önyargıların tuzağına düşmemek için iki ülke kurgulayalım. Birinin adı Soğukistan, diğerininki Sıcakya olsun. Bu iki ülkenin pek çok kültürel farkı var. İnsan ilişkileri ve bireylerarası çatışmalar konusunda da tutumları farklı. Soğukistanlılara küçüklüklerinden itibaren okulda, işyerinde ve hatta aile içinde biriyle anlaşmazlığa düştüklerinde bile, en iyisinin duygularını bastırmak olduğu öğütlenmiş. Bağırıp çağırmaktan, öfke emareleri göstermekten ya da diğer insanlara meydan okumaktan kaçınmak gerek; öfkeyle kalkan zararla oturur. En doğrusu insanın duygularıyla başa çıkıp ortamın yatışmasını beklemesi. Bu süre zarfında söz konusu kişiyle iletişim kurmamalı, karşılaşmak kaçınılmazsa mesafeli ama nazik davranıp hassas konulara hiç girilmemeli.

Sıcakyalılarsa tam tersine çocukluklarından itibaren çatışmaları dışa-vurmayı öğrenmiş. Kendinizi bir anlaşmazlığın ortasında bulursanız konuyu havada bırakıp duygularınızı bastırmayın. İlk fırsatta içinizi dökün. Sinirlenmek, bağırıp çağırmak ve tam olarak ne hissettiğinizi karşınızdakine göstermek normaldir. Meseleler ancak böyle, dürüst ve doğrudan davranarak beraberce çözülür. Yıllarca sürebilecek bir anlaşmazlığa yol açmaktansa bir gün bağırıp çağırarak konuyu çözebilirsiniz ve karşılıklı meydan okumak hiçbir zaman hoş olmasa da sonrasında herkes çok daha iyi hisseder.

Both these methods have their pros and cons, and it is hard to say that one is always better than the other. What might happen, though, when a Warmlander emigrates to Coldia, and gets a job in a Coldian firm?

Whenever a conflict arises with a co-worker, the Warmlander bangs on the table and yells at the top of his voice, expecting that this will focus attention on the problem and help to resolve it quickly. Several years later a senior position falls vacant. Though the Warmlander has all the necessary qualifications, the boss prefers to give the promotion to a Coldian employee. When asked about it, she explains: 'Yes, the Warmlander has many talents, but he also has a serious problem with human relations. He is hot-tempered, creates unnecessary tensions around him, and disturbs our corporate culture.' The same fate befalls other Warmlander immigrants to Coldia. Most of them remain in junior positions, or fail to find any job at all, because managers presuppose that if they are Warmlanders, they would probably be hot-tempered and problematic employees. Since the Warmlanders never reach senior positions, it is difficult for them to change the Coldian corporate culture.

Much the same thing happens to Coldians who emigrate to Warmland. A Coldian starting to work in a Warmland firm quickly acquires the reputation of a snob or a cold fish, and makes few if any friends. People think that he is insincere, or that he lacks basic human-relation skills. He never advances to senior positions, and he therefore never gets the opportunity to change the corporate culture. Warmland managers conclude that most Coldians are unfriendly or shy, and prefer not to hire them to positions that require contact with customers or close cooperation with other employees.

Both these cases may seem to smack of racism. But in fact, they are not racist. They are 'culturist'. People continue to conduct a heroic struggle against traditional racism without noticing that the battlefront has shifted. Traditional racism is waning, but the world is now full of 'culturists'.

Bu iki yöntemin de olumlu ve olumsuz tarafları var ve hangisinin daha iyi olduğunu söylemek zor. Peki ya Sıcakyalı biri Soğukistan'a göç eder ve bir Soğukistan şirketinde çalışmaya başlarsa?

Sıcakyalı ne zaman diğer çalışanlarla anlaşmazlığa düşse, dikkatleri soruna yoğunlaştırıp meselenin çabucak hallolmasına yarayacağını düşündüğünden, masaları yumruklayıp avazı çıktığı kadar bağırıyor. Yıllar sonra üst düzey bir pozisyon boşalıyor. Sıcakyalı gerekli tüm vasıflara sahip olsa da patron Soğukistanlı bir çalışanı terfi ediyor. Niye diye sorulduğunda, "Evet, Sıcakyalının pek çok yeteneği var ama insan ilişkileri çok sorunlu. Çabuk sinirleniyor, gereksiz yere gerginlik yaratıyor ve şirket kültürümüzü zedeliyor," diye açıklıyor. Bu değerlendirmeden Soğukistan'a göçeden diğer Sıcakyalılar da payına düşeni alıyor. Çoğu ancak düşük mevkilerde çalışabiliyor ya da iş bile bulamıyor çünkü yöneticiler Sıcakyalıların çabuk sinirlenen ve sorun çıkaran insanlar olduğunu varsayıyor. Sıcakyalılar bir türlü üst düzey mevkilere çıkamadıkları için Soğukistan'ın kurumsal kültürünü değiştirmeleri zor.

Aynı şey Sıcakya'ya göç eden Soğukistanlıların da başına geliyor. Sıcakya'da bir şirkette çalışmaya başlayan bir Soğukistanlı kısa sürede burnu büyük ya da soğuk nevale diye nam salıyor ve doğru dürüst arkadaş edinemiyor. İnsanlar kendisini samimiyetsiz buluyor ve temel insan ilişkisi becerilerinden yoksun olduğunu düşünüyorlar. Asla üst düzey bir pozisyona gelemiyor ve bu yüzden de şirket kültürünü değiştirme fırsatı yakalayamıyor. Sıcakya müdürleri, çoğu Soğukistanlının samimiyetsiz ya da utangaç olduğu sonucuna varıyor ve müşterilerle iletişim ya da diğer çalışanlarla yakın işbirliği gerektiren pozisyonlara Soğukistan' dan gelenleri almayı tercih etmiyorlar.

Bu iki durum da düpedüz ırkçılık gibi görünebilir. Ama burada söz konusu olan ırkçılık değil "kültürcülük"tür. İnsanlar cephenin başka bir alana kaydığını fark etmeden geleneksel ırkçılığa karşı kahramanca savaşmayı sürdürüyor. Geleneksel ırkçılık sönüp gidiyor ama dünya artık "kültürcülük" taslayanlarla dolup taşıyor.

Traditional racism was firmly grounded in biological theories. In the 1890s or 1930s it was widely believed in countries such as Britain, Australia and the USA that some heritable biological trait makes Africans and Chinese people innately less intelligent, less enterprising and less moral than Europeans. The problem was in their blood. Such views enjoyed political respectability as well as widespread scientific backing. Today, in contrast, while many individuals still make such racist assertions, they have lost all their scientific backing and most of their political respectability – unless they are rephrased in cultural terms. Saying that black people tend to commit crimes because they have substandard genes is out; saying that they tend to commit crimes because they come from dysfunctional subcultures is very much in.

In the USA, for instance, some parties and leaders openly support discriminatory policies and often make denigrating remarks about African Americans, Latinos and Muslims – but they will rarely if ever say that there is something wrong with their DNA. The problem is alleged to be with their culture. Thus when President Trump described Haiti, El Salvador and some parts of Africa as 'shithole countries', he was apparently offering the public a reflection on the culture of these places rather than on their genetic make-up.[2] On another occasion Trump said about Mexican immigrants to the USA that 'When Mexico sends its people, they're not sending the best. They're sending people that have lots of problems and they're bringing those problems. They're bringing drugs, they're bringing crime. They're rapists and some, I assume, are good people.' This is a very offensive claim to make, but it is a sociologically rather than a biologically offensive claim. Trump doesn't imply that Mexican blood is a bar to goodness – only that good Mexicans tend to stay south of the Rio Grande.[3]

Geleneksel ırkçılık sırtını biyoloji kuramlarına dayamıştı. 1890'larda ya da 1930'larda Birleşik Krallık, Avustralya ve ABD gibi ülkelerde yaşayanlar kalıtsal bir biyolojik unsurun Afrikalı ve Çinli insanları yapı itibarıyla Avrupalılardan daha az zeki, daha az girişken ve daha az ahlaklı yaptığına inanıyorlardı. Sorun kanlarındaydı. Bu tarz görüşler hem siyasi arenada saygı görüyor hem de bilimsel altyapıyla destekleniyordu. Oysa günümüzde pek çok insan ırkçı beyanlarda bulunsa da bu görüşler hiçbir bilimsel altyapıya sahip değil ve öyle bir siyasi saygı da görmüyor; tabii kültürel terimlerle başka bir şekilde ifade edilmedilerse. Siyahlar genlerinin niteliği düşük olduğu için suç işlemeye eğilimlidir deme modası geçti; artık işlevsiz alt kültürlerden geldikleri için suç işlemeye meyilliler demek moda.

Örneğin ABD'de kimi parti ve liderler ayrımcı politikaları açıkça destekleyip sık sık Afrika ve Latin kökenli Amerikalılar ve Müslümanlar hakkında atıp tutuyorlar ama DNA'larında bir sorun var demiyorlar. Sıkıntının kaynağı olarak kültürleri gösteriyorlar. Dolayısıyla Başkan Trump Haiti, El Salvador ve kimi Afrika ülkelerine "bok çukuru" yakıştırması yaparken, belli ki bu yerlerin kültürleriyle ilgili görüşünü beyan ediyor, genetik yapılarına dair bir şey söylemiyordu.2 Trump başka bir seferinde ABD'ye göç eden Meksikalılar hakkında şu şekilde konuşmuştu: "Meksika bize insan gönderdiğinde en iyileri göndermiyor. Bir sürü sorunu olan insanlar gönderiyor ve bu sorunlar buraya taşınıyor. Uyuşturucu getiriyorlar. Suç getiriyorlar. Tecavüzcü bunlar. Sanıyorum bir kısmı da iyi insandır." Bu çok yakışıksız bir iddia ama biyolojik açıdan değil sosyolojik açıdan yakışıksız. Trump Meksikalı kanı iyilikten nasibini almamıştır demiyor; iyi Meksikalılar Rio Grande'nin güneyinde kalıyor diyor sadece.3

The human body – the Latino body, the African body, the Chinese body – still stands at the centre of the debate. Skin colour matters a lot. Walking down a New York street with lots of melanin pigment in your skin means that wherever you are heading, the police might view you with extra suspicion. But the likes of both President Trump and President Obama will explain the significance of skin colour in cultural and historical terms. The police view your skin colour with suspicion not for any biological reason, but rather because of history. Presumably, the Obama camp will explain that police prejudice is an unfortunate legacy of historical crimes such as slavery, while the Trump camp will explain that black criminality is an unfortunate legacy of historical errors committed by white liberals and black communities. In any case, even if you are actually a tourist from Delhi who knows nothing about American history, you will have to deal with the consequences of that history.

The shift from biology to culture is not just a meaningless change of jargon. It is a profound shift with far-reaching practical consequences, some good, some bad. For starters, culture is more malleable than biology. This means, on the one hand, that present-day culturists might be more tolerant than traditional racists – if only the 'others' adopt our culture, we will accept them as our equals. On the other hand, it could result in far stronger pressures on the 'others' to assimilate, and in far harsher criticism of their failure to do so.

You can hardly blame a dark-skinned person for not whitening his skin, but people can and do accuse Africans or Muslims of failing to adopt the norms and values of Western culture. Which is not to say that such accusations are necessarily justified. In many cases, there is little reason to adopt the dominant culture, and in many other cases, it is an all but impossible mission. African Americans from a poverty-stricken slum who honestly try to fit into the hegemonic American culture might first find their way blocked by institutional discrimination – only to be accused later on that they did not make sufficient effort, and so have nobody but themselves to blame for their troubles.

Tartışmanın odağında yine de insan bedeni; Latin Amerikalı bedeni, Afrikalı bedeni, Çinli bedeni var. Ten rengi pek bir mühim. Derinizde fazlaca melanin pigmentiyle New York sokaklarında dolanıyorsanız, nereye gidiyor olursanız olun, polis size şüpheyle yaklaşır. Ama hem Başkan Trump hem de Başkan Obama gibiler ten renginin önemini kültürel ve tarihsel bağlamda ifade eder. Polisin ten renginize şüpheyle yaklaşmasının altında yatan gerekçe biyolojik değil tarihseldir. Tahminen Obama ve benzerleri, polisin önyargısının kölelik gibi olumsuz tarihsel hatalardan kaynaklandığını açıklayacaktır. Trump ve benzerleriyse siyahların suç işlemesini, beyaz liberaller ve siyah toplulukların yaptığı tarihsel hataların olumsuz mirası olarak görecektir. Her iki koşulda da Delhi'den gelmiş Amerikan tarihinden bihaber bir turist bile olsanız bu tarihin yol açtığı sonuçların vebalini çekmek zorunda kalırsınız.

Biyolojiden kültüre geçiş, anlamsız bir teknik dil değişikliği değil. Uygulamaya etki eden kimi iyi kimi kötü sonuçlar doğuran kapsamlı bir geçiş. Öncelikle, kültür biyolojiden daha kolay şekillendirilebilir. Bu bir yandan günümüzde kültürcülük yapanların geleneksel ırkçılardan daha hoşgörülü olabileceği anlamına geliyor; "ötekiler" kültürümüzü benimserse onları kendimizle bir tutarız diye düşünebilirler. Öte yandan, bunun sonucunda "ötekiler" asimile olmaya çok daha fazla zorlanabilir ve başarı gösteremezlerse çok daha sert eleştirilere maruz kalabilirler.

Koyu tenli bir insanı ten rengini açmıyor diye suçlayamazsınız ama insanlar Afrikalıları ya da Müslümanları Batı kültürünün norm ve değerlerini benimsemiyorlar diye suçlayabilirler ve suçluyorlar da. Böyle suçlamaların ille de geçerli bir sebebi olması gerekir anlamına gelmez bu. Çoğu durumda hâkim kültürü benimsemek için pek fazla sebep yoktur ve çoğu başka durumda da gerçekleşmesi neredeyse imkânsız bir hedeftir bu. Yoksulluğun kol gezdiği varoşlardan gelen Afrika kökenli Amerikalılar, hegemonyacı Amerikan kültürüne uyum sağlayabilmek için ne kadar gayret etseler de öncelikle kurumsal ayrımcılığa maruz kalabilir, sonra da yeterince çaba sarfetmemekle suçlanarak çektikleri sıkıntının tek suçlusu kendileriymiş konumuna düşürülebilirler.

A second key difference between talking about biology and talking about culture is that unlike traditional racist bigotry, culturist arguments might occasionally make good sense, as in the case of Warmland and Coldia. Warmlanders and Coldians really have different cultures, characterised by different styles of human relations. Since human relations are crucial to many jobs, is it unethical for a Warmlander firm to penalise Coldians for behaving in accordance with their cultural legacy?

Anthropologists, sociologists and historians feel extremely uneasy about this issue. On the one hand, it all sounds dangerously close to racism. On the other hand, culturism has a much firmer scientific basis than racism, and particularly scholars in the humanities and social sciences cannot deny the existence and importance of cultural differences.

Of course, even if we accept the validity of some culturist claims, we do not have to accept all of them. Many culturist claims suffer from three common flaws. First, culturists often confuse local superiority with objective superiority. Thus in the local context of Warmland, the Warmland method of conflict resolution may well be superior to the Coldian method, in which case a Warmland firm operating in Warmland has a good reason to discriminate against introverted employees (which will disproportionally penalise Coldian immigrants). However, that does not mean that the Warmland method is objectively superior. The Warmlanders could perhaps learn a thing or two from the Coldians, and if circumstances change – e.g. the Warmland firm goes global and opens branches in many different countries – diversity could suddenly become an asset.

Biyolojiden bahsetmekle kültürden bahsetmek arasındaki kilit farklardan biri de Soğukistan'la Sıcakya örneğinde olduğu gibi geleneksel ırkçı bağnazlığının aksine kültürcülük savlarının ara sıra akla yatkın gelebilmesidir. Sıcakyalılarla Soğukistanlıların gerçekten de insan ilişkilerinin farklı tarzlarda kendini gösterdiği farklı kültürleri var. İnsan ilişkilerinin pek çok iş dalında önem taşıdığını düşünürsek, Sıcakyalı bir şirketin Soğukistanlıları kendi kültürel mirasları doğrultusunda davrandıkları için cezalandırması ahlaken yanlış mıdır?

Antropologlar, sosyologlar ve tarihçiler bu konuda ciddi kaygılar taşıyorlar. Bir yandan tüm bu söylem tehlikeli ölçüde ırkçılığa yakın duruyor. Öte yandan kültürcülüğün ırkçılığa kıyasla çok daha sağlam bir bilimsel altyapısı var ve özellikle beşeri bilimler ve sosyal bilimler alanlarında çalışanlar kültürel farkların varlığını ve önemini reddedemezler.

Elbette bazı kültürcü savları kabul etsek de hepsini kabul etmek zorunda değiliz. Çoğu kültürcü sav üç ortak kusurdan mustariptir. Birincisi, kültürcüler genellikle yerel üstünlüğü nesnel üstünlükle karıştırırlar. Dolayısıyla Sıcakya yerelinde çatışmaları Sıcakya usulü karara bağlama yöntemi, Soğukistan yönteminden pekâlâ üstün olabilir. Bu durumda Sıcakya'da faaliyet gösteren Sıcakya şirketi, Soğukistanlı göçmenlerin orantısız biçimde cezalandırılmasına yol açacak şekilde, içe kapanık çalışanlara ayrımcılık yapmakta haklı sebeplere sahiptir. Fakat bu Sıcakya yönteminin nesnel üstünlüğe sahip olduğu anlamına gelmez. Sıcakyalılar Soğukyalılardan bazı şeyler öğrenebilir ve durum değişirse, örneğin Sıcakyalı şirket küreselleşip farklı ülkelerde şube açarsa, çeşitlilik birdenbire kıymete binebilir.

Second, when you clearly define a yardstick, a time, and a place, culturist claims may well be empirically sound. But all too often people adopt very general culturist claims, which make little sense. Thus saying that 'Coldian culture is less tolerant of public angry outbursts than Warmland culture' is a reasonable claim, but it is far less reasonable to say that 'Muslim culture is very intolerant'. The latter claim is just far too hazy. What do we mean by 'intolerant'? Intolerant of whom, or what? A culture can be intolerant towards religious minorities and unusual political views, while simultaneously being very tolerant towards obese people or the elderly. And what do we mean by 'Muslim culture'? Are we talking about the Arabian peninsula in the seventh century? The Ottoman Empire in the sixteenth century? Pakistan in the early twenty-first century? Finally, what is the benchmark? If we care about tolerance towards religious minorities, and compare the Ottoman Empire in the sixteenth century with western Europe in the sixteenth century, we would conclude that Muslim culture is extremely tolerant. If we compare Afghanistan under the Taliban to contemporary Denmark, we would reach a very different conclusion.

Yet the worst problem with culturist claims is that despite their statistical nature they are all too often used to prejudge *individuals*. When a Warmlander native and a Coldian immigrant apply for the same position in a Warmlander firm, the manager may prefer to hire the Warmlander because 'Coldians are frosty and unsociable'. Even if statistically this is true, maybe this particular Coldian is actually far more warm and outgoing than this particular Warmlander? While culture is important, people are also shaped by their genes and their unique personal history. Individuals often defy statistical stereotypes. It makes sense for a firm to prefer sociable to stony employees, but it does not make sense to prefer Warmlanders to Coldians.

İkincisi, net bir ölçüt, zaman ve yer tanımladığınızda kültürcü savlar ampirik açıdan doğru olabilir. Ama insanlar beklenmedik bir sıklıkla çok fazla genel kültürcü iddialarda bulunurlar ve bunlar da hiçbir şey ifade etmez. Dolayısıyla, "Soğukistan kültürü Sıcakya kültürüne oranla ulu orta öfke patlamalarına karşı daha az hoşgörülüdür," demek mantıklı bir iddia olabilirken, "Müslüman kültürü aşırı hoşgörüsüz," demek hiç de mantıklı değildir. İkinci iddia oldukça muğlaktır. "Hoşgörüsüz" derken neyi kastediyoruz. Kime ya da neye karşı? Bir kültür, dini azınlıklara ve sıra dışı siyasi görüşlere karşı hoşgörüsüzken obezlere ve yaşlılara karşı son derece hoşgörülü olabilir. Ayrıca "Müslüman kültürü" derken neyi kastediyoruz? 7. yüzyıl Arap Yarımadası'ndan mı bahsediyoruz? 16. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'ndan mı? 21. yüzyılın başındaki Pakistan'dan mı? Son olarak, ölçütümüz ne? Dini azınlıklara hoşgörüyle bakacaksak ve 16. yüzyılın Osmanlı İmparatorluğu'yla 16. yüzyıl Batı Avrupa'sını kıyaslarsak Müslüman kültürün inanılmaz hoşgörülü olduğu sonucuna varırız. Taliban yönetimindeki Afganistan'la çağdaş Danimarka'yı kıyaslarsak bambaşka bir sonuca varırız.

Ama kültürcü savların en büyük sorunu, istatiksel bir yapıya sahip olmalarına rağmen sık sık bireylere ayrımcılık yapmak için kullanılıyor olmalarıdır. Sıcakya yerlisi biriyle Soğukistanlı bir göçmen Sıcakya'daki bir şirkette açılan aynı pozisyona başvurduğunda yönetici, "Soğukistanlılar soğuk ve çekingendir," diye Sıcakyalıyı işe almayı seçebilir. Bu istatiksel olarak doğru olsa bile belki söz konusu Soğukistanlı, Sıcakyalı adaydan daha sıcakkanlı ve girişkendir. Kültür önemlidir ama insanlar aynı zamanda genleri ve kişisel geçmişleri doğrultusunda da şekillenir. Bireyler genellikle istatiksel kalıpları yıkarlar. Şirketin donuk insanları değil de girişkenleri tercih etmesi anlaşılır bir şey ama Soğukistanlıları değil de Sıcakyalıları tercih etmesi mantıklı değil.

All this, however, modifies particular culturist claims without discrediting culturism as a whole. Unlike racism, which is an unscientific prejudice, culturist arguments may sometimes be quite sound. If we look at statistics and discover that Warmlander firms have few Coldians in senior positions, this may result not from racist discrimination, but from good judgement. Should Coldian immigrants feel resentment at this situation, and claim that Warmland is reneging on the immigration deal? Should we force Warmlander firms to hire more Coldian managers through 'affirmative action' laws, in the hope of cooling down Warmland's hot-tempered business culture? Or perhaps the fault lies with Coldian immigrants failing to assimilate into the local culture, and we should therefore make a greater and more forceful effort to inculcate in Coldian children Warmlander norms and values?

Coming back from the realm of fiction to the realm of facts, we see that the European debate about immigration is far from being a clear-cut battle between good and evil. It would be wrong to tar all anti-immigrationists as 'fascists', just as it would be wrong to depict all pro-immigrationists as committed to 'cultural suicide'. Therefore, the debate about immigration should not be conducted as an uncompromising struggle about some non-negotiable moral imperative. It is a discussion between two legitimate political positions, which should be decided through standard democratic procedures.

At present, it is far from clear whether Europe can find a middle path that would enable it to keep its gates open to strangers without being destabilised by people who don't share its values. If Europe succeeds in finding such a path, perhaps its formula could be copied on the global level. If the European project fails, however, it would indicate that belief in the liberal values of freedom and tolerance is not enough to resolve the cultural conflicts of the world and to unite humankind in the face of nuclear war, ecological collapse and technological disruption. If Greeks and Germans cannot agree on a common destiny, and if 500 million affluent Europeans cannot absorb a few million impoverished refugees, what chances do humans have of overcoming the far deeper conflicts that beset our global civilisation?

Ancak tüm bunlar kültürcülüğü tamamen geçersiz kılmak yerine birtakım kültürcü savları yola getiriyor. Bilimsel bir temeli bulunmayan bir önyargıdan ibaret ırkçılığın aksine, kültürcü savlar bazen oldukça doğru görünür. İstatistiklere bakar ve Sıcakyalı şirketlerin yüksek mevkilerde çok az Soğukistanlı istihdam ettiğini görürsek bunun sebebi ırkçı ayrımcılıktan ziyade akıllıca verilmiş bir karar olabilir. Soğukistanlı göçmenler bu duruma içerleyip Sıcakya'nın göçmenlik şartlarını yerine getirmediğini iddia etmeli mi? Sıcakya şirketleri "pozitifayrımcılık" yaparak Sıcakya'nın asabi iş kültürünü yatıştırma umuduyla daha çok Soğukistanlıyı yönetici konumuna mı getirmeli? Belki de suç yerel kültüre uyum sağlamayı başaramayan Soğukistanlılarındır ve Soğukistanlıların çocuklarına Sıcakya norm ve değerleri aşılamak için daha çok ve daha etkili çaba sarfetmemiz gerekiyordur.

Kurmaca âleminden gerçek dünyaya dönersek, Avrupa'da cereyan eden göç tartışmasının hayırla şer arasındaki, sağı solu belli bir savaş olmanın çok uzağında kaldığını görürüz. Tüm göçmenlik karşıtlarına "faşist" yaftası yapıştırmak da tüm göçmenlik taraftarlarının "kültürel intihara" meyilli olduğu sonucuna varmak da doğru olmaz. Bu yüzden göçmenlik meselesi pazarlık edilemez ahlaki bir buyruk hakkında ödün verilmeden sürdürülen bir mücadele şeklinde yürütülmemeli. Standart demokratik prosedürlerle karara bağlanması gereken iki meşru siyasi duruş arasındaki bir tartışmadır bu.

Şimdilik Avrupa'nın, değerlerini paylaşmayan insanlar tarafından sarsılmadan kapılarını yabancılara açık tutabilmesini sağlayacak bir orta yol bulup bulamayacağı meçhul. Avrupa böyle bir yol bulabilirse belki bu formül küresel ölçekte de uygulanabilir. Fakat Avrupa projesi başarısız olursa bu özgürlük ve hoşgörü gibi liberal değerlere inancın dünyanın kültürel çatışmalarını çözmeye ve insanlığı nükleer savaş, ekolojik çöküş ve teknolojik sıçrama karşısında birleştirmeye yetmediğinin göstergesi olur. Yunanlar ve Almanlar ortak bir kadere rıza gösteremiyor ve 500 milyon varsıl Avrupalı birkaç milyon yoksul mülteciyi bünyesinde barındıramıyorsa, insanlığın küresel medeniyeti sarıp sarmalayan çok daha yoğun çatışmaların altından kalkmakta nasıl bir şansı olabilir ki?

One thing that might help Europe and the world as a whole to integrate better and to keep borders and minds open, is to downplay the hysteria regarding terrorism. It would be extremely unfortunate if the European experiment in freedom and tolerance unravelled because of an overblown fear of terrorists. That would not only realise the terrorists' own goals, but would also give this handful of fanatics far too great a say about the future of humankind. Terrorism is the weapon of a marginal and weak segment of humanity. How did it come to dominate global politics?

Avrupa ve dünyanın tamamıyla daha iyi bütünleşmek ve sınırlarla zihinleri açık tutmakta yardımcı olabilecek şeylerden biri de terörizm kaynaklı histerinin şiddetini azaltmak. Avrupa'nın özgürlük ve hoşgörü alanlarındaki deneyinin abartılı bir terör korkusu sebebiyle dağılması büyük bir talihsizlik olur. Bu durum teröristlerin amaçlarına ulaşmasını sağlamakla kalmaz, bu bir avuç fanatiğin eline insanlığın geleceği hakkında çok ama çok büyük bir söz hakkı verir. Terörizm insanlığın marjinal ve zayıf bir kesiminin silahı. Peki nasıl oldu da böylesi bir şey küresel siyasete yön verir hale geldi?

PART III

Despair and Hope

Though the challenges are unprecedented, and though the disagreements are intense, humankind can rise to the occasion if we keep our fears under control and be a bit more humble about our views.

3. KISIM

UMUT ve UMUTSUZLUK

Zorluklar eşi benzeri görülmemiş nitelikte ve anlaşmazlıklar şiddetli olsa da korkularımızı kontrol altında tutup görüşlerimiz konusunda biraz daha alçakgönüllü davranırsak, insanlık bu durumun üstesinden gelebilir

10

TERRORISM

Don’t panic

Terrorists are masters of mind control. They kill very few people, but nevertheless manage to terrify billions and shake huge political structures such as the European Union or the United States. Since 11 September 2001, every year terrorists have killed about fifty people in the European Union, about ten people in the USA, about seven people in China, and up to 25,000 people globally (mostly in Iraq, Afghanistan, Pakistan, Nigeria and Syria).1 In contrast, each year traffic accidents kill about 80,000 Europeans, 40,000 Americans, 270,000 Chinese, and 1.25 million people altogether.2 Diabetes and high sugar levels kill up to 3.5 million people annually, while air pollution kills about 7 million people.3 So why do we fear terrorism more than sugar, and why do governments lose elections because of sporadic terror attacks but not because of chronic air pollution?

As the literal meaning of the word indicates, terrorism is a military strategy that hopes to change the political situation by spreading fear rather than by causing material damage. This strategy is almost always adopted by very weak parties who cannot inflict much material damage on their enemies. Of course every military action spreads fear. But in conventional warfare, fear is just a by-product of the material losses, and is usually proportional to the force inflicting the losses. In terrorism, fear is the main story, and there is an astounding disproportion between the actual strength of the terrorists and the fear they manage to inspire.

It is not always easy to change the political situation through violence. On the first day of the Battle of the Somme, 1 July 1916, 19,000 British soldiers were killed and another 40,000 wounded. By the time the battle ended in November, both sides together suffered more than a million casualties, including 300,000 dead.4 Yet this horrific carnage hardly altered the political balance of power in Europe. It took another two years and millions of additional casualties for something to finally snap.

10

TERÖRİZM

Panik Yok

Teröristler zihin kontrolü ustalarıdır. Az sayıda insan öldürseler bile milyarlarca insanı dehşete düşürmeyi, AB ve ABD gibi büyük siyasi yapıları sarsmayı başarıyorlar. il Eylül 2001’den bu yana her yıl, Avrupa Birliği'nde yaklaşık 50, ABD’de ıo, Çin’de 7 insanı öldürdüler ve dünya genelinde bu sayı 25 bine çıktı (çoğunluğu Irak, Afganistan, Pakistan, Nijerya ve Suriye’de).1 Oysa trafik canavarı her yıl yaklaşık 80 bin Avrupalıyı, 40 bin Amerikalıyı, 270 bin Çinliyi ve dünya genelinde 1,25 milyon insanı öldürüyor.2 Her yıl diyabet ve şekerden yaklaşık 3,5 milyon, hava kirliliğinden 7 milyon insan ölüyor.3 O halde neden terör bizi şekerden daha çok korkutuyor ve neden hükümetler kronik çevre kirliliği yüzünden değil de ara sıra yaşanan terör olayları yüzünden seçimleri kaybediyor?

Kelimenin düz anlamından da çıkarılabileceği gibi terörizm siyasi durumu maddi zarar vermekten ziyade korku saçarak değiştirme amacı taşıyan bir askeri stratejidir. Bu strateji hemen hemen her zaman düşmanlarını çok fazla maddi hasara uğratamayacak zayıf zümreler tarafından benimsenir. Elbette her askeri eylem korku saçar. Ama bildiğimiz savaş söz konusu olduğunda bu korku yalnızca maddi hasarın yan ürünü ve genellikle kayıplara yol açan güçle doğru orantılıdır. Terörizmde esas konu korkudur ve teröristlerin gerçek güçleriyle saldıkları korku arasında akıllara zarar bir orantısızlık olmasıdır.

Siyasi durumu şiddet yoluyla değiştirmek her daim o kadar kolay değildir. Somme Meydan Muharebesi’nin ilk gününde, ı Temmuz 1916’da, 19 bin İngiliz askeri ölmüş ve 40 bini de yaralanmıştı. Savaş Kasım ayında sona erdiğinde, her iki taraf da 300 bini ölü olmak üzere bir milyondan fazla zayiat vermişti.4 Ama bu dehşet verici kıyım Avrupa’nın siyasi dengelerini pek değiştirmemişti. Taşların yerinden oynaması için iki yıl daha geçmesi ve milyonlarca insanın daha ölmesi gerekmişti.

Compared to the Somme offensive, terrorism is a puny matter. The Paris attacks of November 2015 killed 130 people, the Brussels bombings of March 2016 killed thirty-two people, and the Manchester Arena bombing in May 2017 killed twenty-two people. In 2002, at the height of the Palestinian terror campaign against Israel, when buses and restaurants were bombed on a daily basis, the yearly toll reached 451 dead Israelis.5 In the same year, 542 Israelis were killed in car accidents.6 A few terrorist attacks, such as the bombing of Pan Am flight 103 over Lockerbie in 1988, kill hundreds.7 The 9/11 attacks set a new record, killing almost 3,000 people.8 Yet even this is dwarfed by the price of conventional warfare. If you add all the people killed and wounded in Europe by terrorist attacks since 1945 – including victims of nationalist, religious, leftist and rightist groups alike – the total will still fall far short of the casualties in any number of obscure First World War battles, such as the third Battle of the Aisne (250,000 casualties) or the tenth Battle of the Isonzo (225,000).9

How, then, can terrorists hope to achieve much? Following an act of terrorism, the enemy continues to have the same number of soldiers, tanks and ships as before. The enemy's communication network, roads and railways are largely intact. His factories, ports and bases are hardly touched. However, the terrorists hope that even though they can barely dent the enemy's material power, fear and confusion will cause the enemy to misuse his intact strength and overreact. Terrorists calculate that when the enraged enemy uses his massive power against them, he will raise a much more violent military and political storm than the terrorists themselves could ever create. During every storm, many unforeseen things happen. Mistakes are made, atrocities are committed, public opinion wavers, neutrals change their stance, and the balance of power shifts.

Hence terrorists resemble a fly that tries to destroy a china shop. The fly is so weak that it cannot move even a single teacup. So how does a fly destroy a china shop? It finds a bull, gets inside its ear, and starts buzzing. The bull goes wild with fear and anger, and destroys the china shop. This is what happened after 9/11, as Islamic fundamentalists incited the American bull to destroy the Middle Eastern china shop. Now they flourish in the wreckage. And there is no shortage of short-tempered bulls in the world.

Somme Muharebesi'nin yanında terörizm devede kulak kalır. Kasım 2015'teki Paris saldırısında 130, Mart 2016'da Brüksel'de patlayan bombalar yüzünden 32 ve Mayıs 2017'de Manchester Arena'da patlatılan bomba yüzünden 22 kişi öldü. 2002 yılında Filistin'in İsrail'e karşı düzenlediği terör saldırılarında, otobüsler ve restoranların her gün bombalandığı bir dönemde, ölen İsrailli sayısı 451'e ulaştı.5 Aynı yıl trafik kazalarında 542 İsrailli hayatını kaybetti.6 1988'de, 103 numaralı Pan Am uçuşunun Lockerbie üzerinde seyrederken bombalanması gibi kimi terör saldırılarında yüzlerce insan ölmüştü.7 ıı Eylül ölü sayısını rekor düzeylere ulaştırarak yaklaşık 3000 kişinin hayatına mal oldu.8 Fakat bu bile alışılageldik savaşların bedelinin yanında küçük kalıyor. Avrupa'da 1945'ten bu yana terör saldırılarında; milliyetçi, dini, solcu ve sağcı saldırıların tümünde öldürülenlerin sayısını toplarsanız yine de Üçüncü Aisne Muharebesi (250 bin ölü) ya da Onuncu Isonzo Muharebesi (225 bin ölü) gibi herhangi bir 1. Dünya Savaşı çatışmasının yarattığı zayiata erişemezsiniz.9

O halde teröristler nasıl başarı yakalamayı umuyor? Bir terör eyleminin ardından düşmanın asker, tank ve gemi sayısında azalma olmuyor. Düşmanın iletişim ağları, yolları ve rayları çoğunlukla yerli yerinde duruyor. Fabrikaları, limanları ve üslerine ciddi bir zarar gelmiyor. Fakat teröristler, düşmanın maddi gücünü pek çökertemeseler de korku ve kargaşanın düşmanın sapasağlam gücünü yanlış kullanıp aşırı tepki göstermeye iteceğini umuyor. Teröristlerin hesabına göre öfkeden deliye dönen düşmanın onlara karşı kullanacağı muazzam güç, kendilerinin asla yaratamayacağı şiddette askeri ve siyasi bir fırtına koparacak. Her fırtınada öngörülemeyen şeyler cereyan eder. Hatalar yapılır, zulmedilir, kamuoyu sarsılır, tarafsızlar tutum değiştirir ve güç dengeleri değişir.

Bu yüzden teröristler porselen dükkânını yerle bir etmeye çalışan bir sineğe benzerler. Sinek o kadar güçsüzdür ki tek bir fincanı bile yerinden oynatamaz. O halde dükkânı nasıl yerle bir edecek? Gider birboğa bulurve boğanın kulağına girip vızıldamaya başlar. Boğa korku ve öfkeden küplere biner ve porselen dükkânına dalar. 11 Eylül'den sonra yaşanan buydu. Aşırı İslamcılar, Amerikan boğasını kışkırtıp Ortadoğu'nun porselen dükkânına saldı. Şimdi de enkazın ortasında palazlanıyorlar. Ve dünyada bol miktarda fevri boğa var.

Reshuffling the cards

Terrorism is a very unattractive military strategy, because it leaves all the important decisions in the hands of the enemy. Since all the options the enemy had prior to a terrorist attack are at his disposal afterwards as well, he is completely free to choose among them. Armies normally try to avoid such a situation at all costs. When they attack, they don't want to stage a frightening spectacle that would anger the enemy and provoke him to hit back. Rather, they seek to inflict significant material damage on the enemy and reduce his ability to retaliate. In particular, they seek to eliminate his most dangerous weapons and options.

That is, for example, what Japan did in December 1941 when it launched a surprise attack on the USA and sank the US Pacific Fleet in Pearl Harbor. This wasn't terrorism. It was war. The Japanese could not be certain how the Americans would retaliate after the attack, except about one thing: no matter what the Americans decided to do, they would not be able to send a fleet to the Philippines or Hong Kong in 1942.

Provoking the enemy to action without eliminating any of his weapons or options is an act of desperation, taken only when there is no other option. Whenever it is possible to inflict serious material damage, nobody gives that up in favour of mere terrorism. If in December 1941 the Japanese torpedoed a civilian passenger ship in order to provoke the USA, while leaving the Pacific Fleet in Pearl Harbor intact, this would have been madness.

But the terrorists have little choice. They are so weak that they cannot wage war. So they opt instead to produce a theatrical spectacle that will hopefully provoke the enemy and cause him to overreact. Terrorists stage a terrifying spectacle of violence that captures our imagination and turns it against us. By killing a handful of people the terrorists cause millions to fear for their lives. In order to calm these fears, governments react to the theatre of terror with a show of security, orchestrating immense displays of force, such as the persecution of entire populations or the invasion of foreign countries. In most cases, this overreaction to terrorism poses a far greater threat to our security than the terrorists themselves.

Desteyi yeniden karmak

Terörizm hiçbir cazibesi olmayan bir askeri stratejidir çünkü tüm önemli kararları düşmanın eline bırakır. Terör saldırısı öncesi düşmanın elindeki tüm seçenekler saldırı sonrasında da emrinde olmaya devam ettiğinden, düşman hangisini isterse onu kullanabilir. Ordular böyle bir durumdan ne pahasına olursa olsun kaçınmaya çalışır. Taarruza geçtiklerinde düşmanı kızdıracak korkutucu bir manzara yaratıp karşı saldırıya geçmesini teşvik etmek istemezler. Bunun yerine düşmanı kaydadeğer maddi hasara uğratıp misilleme yapma kabiliyetini düşürmeye çalışırlar. Bilhassa da en tehlikeli silahlarını ve seçeneklerini ortadan kaldırmayı hedeflerler.

Örneğin Japonya Aralık 1941'de ABD'ye beklenmedik bir şekilde saldırıp Pearl Harbor'da bulunan Birleşik Devletler Pasifik Donanması'nı batırdığında yaptığı buydu. Terörizm değildi bu. Savaştı. Japonlar Amerikalıların saldırıya nasıl karşılık vereceğinden emin olamazdı ama şundan emindiler: Amerikalılar ne yapmaya karar verirse versin bu donanmayı 1942'de Filipinler'e ya da Hong Kong'a süremeyeceklerdi.

Düşmanı, elindeki herhangi bir silahı ya da seçeneği ortadan kaldırmadan kışkırtmak çaresizlikle kalkışılan, yalnızca başka bir seçenek bulunmadığında başvurulan bir yöntemdir. Ciddi maddi hasar verme olasılığı varsa kimse bunu safi teröristlik uğruna es geçmez. Japonlar 1941'de ABD'yi kışkırtmak için Pearl Harbor'daki Pasifik Donanması'na dokunmayıp sivil bir yolcu gemisini batırsaydı, bu delilik olurdu.

Ama teröristlerin pek bir seçeneği yok. Savaş açamayacak kadar zayıflar. Bu yüzden de düşmanı kışkırtıp aşırı tepki vermesine yol açacağını umarak teatral bir gösteri sahnelemeyi tercih ederler. Teröristler ortaya dehşet verici bir şiddet manzarası çıkarıp zihinlerimizi ele geçirerek bize karşı kullanırlar. Bir avuç insanı öldürerek, milyonların ölüm korkusuna kapılmasını sağlarlar. Hükümetler korkuları yatıştırmak için bu terör tiyatrosuna güvenlik mizansenleri ve kitlesel zulüm ve yabancı ülkelerin işgali gibi muazzam güç gösterileriyle karşılık verir. Çoğu durumda terörizme verilen bu aşırı tepki güvenliğimizi teröristlerden çok daha fazla tehdit eder.

Terrorists don't think like army generals. Instead, they think like theatre producers. The public memory of the 9/11 attacks testifies that everyone understands this intuitively. If you ask people what happened on 9/11, they are likely to say that al-Qaeda knocked down the twin towers of the World Trade Center. Yet the attack involved not merely the towers, but two other actions, in particular a successful attack on the Pentagon. How come few people remember that?

If the 9/11 operation was a conventional military campaign, the Pentagon attack should have received most of the attention. In this attack al-Qaeda managed to destroy part of the enemy's central headquarters, killing and wounding senior commanders and analysts. Why is it that public memory gives far more importance to the destruction of two civilian buildings, and the killing of brokers, accountants and clerks?

It is because the Pentagon is a relatively flat and unassuming building, whereas the World Trade Center was a tall phallic totem whose collapse made an immense audiovisual effect. Nobody who saw the images of its collapse could ever forget them. Because we intuitively understand that terrorism is theatre, we judge it by its emotional rather than material impact.

Like terrorists, those combating terrorism should also think more like theatre producers and less like army generals. Above all, if we want to combat terrorism effectively we must realise that nothing the terrorists do can defeat us. We are the only ones who can defeat ourselves, if we overreact in a misguided way to the terrorist provocations.

Terrorists undertake an impossible mission: to change the political balance of power through violence, despite having no army. To achieve their aim, terrorists present the state with an impossible challenge of their own: to prove that it can protect all its citizens from political violence, anywhere, any time. The terrorists hope that when the state tries to fulfil this impossible mission, it will reshuffle the political cards, and hand them some unforeseen ace.

Dolayısıyla teröristler ordu generalleri gibi düşünmez. Tiyatro yapımcıları gibi düşünürler. 11 Eylül saldırılarının halkın hafızasında nasıl yer ettiği, herkesin bu durumu sezgisel bir şekilde anladığını doğruluyor. İnsanlara 11 Eylül'de ne olmuştu diye sorarsanız büyük ihtimalle, El-Kaide Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerini yıktı cevabını alırsınız. Ama saldırı sadece kulelere yönelik değildi. İki hedef daha vardı ve bunlardan biri de başarıya ulaşan Pentagon saldırışıydı. Nasıl oluyor daçoğu insan bunu hatırlamıyor?

ıı Eylül operasyonu gerçek anlamda askeri bir harekât olsaydı, ilgi Pentagon saldırısına yoğunlaşırdı. Bu saldırıda El-Kaide düşmanın merkez üssünü kısmen tahrip etmeyi başarıp yüksek rütbeli komutan ve analistleri yaralayıp öldürdü. Neden toplumsal hafıza, iki sivil binanın yıkılıp borsacı, muhasebeci ve ofis çalışanlarının öldürülmesine daha büyük ehemmiyet veriyor?

Pentagon nispeten düz ve gösterişsiz bir yapıyken, Dünya Ticaret Merkezi binaları upuzun fallik totemlere benzediği ve yıkılmaları muazzam bir görsel-işitsel etki yarattığı için. Kulelerin yıkılışına tanıklık eden hiç kimse bu imgeyi aklından çıkaramaz. Çünkü sezgisel olarak terörizmin bir tiyatro olduğunu bildiğimizden, maddi değil duygusal etkisini değerlendiririz.

Teröristler gibi terörle mücadele edenler de ordu generalinden ziyade tiyatro yapımcısı gibi düşünmeli. Her şeyden önce, terörle etkin bir şekilde mücadele etmek istiyorsak teröristlerin yapacağı hiçbir şeyin bizi alt edemeyeceğini idrak etmemiz gerek. Bizi yenik düşürebilecek tek şey terörist provokasyonlarla yanlış yola sapıp aşırı tepki vermemiz olur.

Teröristler imkânsız bir işe kalkışıyor; orduları olmadığı halde şiddet yoluyla siyasi güç dengelerini değiştirmeye çalışıyorlar. Amaçlarına ulaşmak için devleti de imkânsız bir göreve, vatandaşlarını siyasi şiddetten her yerde ve her an koruyabileceğini kanıtlamaya mecbur bırakıyorlar. Devletin bu imkânsız görevi yerine getirmeye çalışırken, siyaset destesini yeniden karmasını ve kendi ellerine umulmadık bir as gelmesini umuyorlar.

True, when the state rises to the challenge, it usually succeeds in crushing the terrorists. Hundreds of terrorist organisations were wiped out over the last few decades by various states. In 2002–4 Israel proved that even the most ferocious terror campaigns can be suppressed by brute force.10 Terrorists know full well that the chances in such a confrontation are against them. But since they are very weak, and have no other military option, they have nothing to lose and much to gain. Once in a while the political storm created by counter-terrorist campaigns does benefit the terrorists, which is why the gamble makes sense. A terrorist is like a gambler holding a particularly bad hand, who tries to convince his rivals to reshuffle the cards. He cannot lose anything, and he may win everything.

A small coin in a big empty jar

Why should the state agree to reshuffle the cards? Since the material damage caused by terrorism is negligible, the state could theoretically do nothing about it, or take strong but discreet measures far from the cameras and microphones. Indeed, states often do exactly that. But every now and then states lose their tempers, and react far too forcefully and publicly, thus playing into the hands of the terrorists. Why are states so sensitive to terrorist provocations?

States find it difficult to withstand these provocations because the legitimacy of the modern state is based on its promise to keep the public sphere free of political violence. A regime can withstand terrible catastrophes, and even ignore them, provided its legitimacy is not based on preventing them. On the other hand, a regime may collapse due to a minor problem, if it is seen as undermining its legitimacy. In the fourteenth century the Black Death killed between a quarter and a half of European populations, yet no king lost his throne as a result, and no king made much of an effort to overcome the plague. Nobody back then thought that preventing plagues was part of a king's job. On the other hand, rulers who allowed religious heresy to spread in their dominions risked losing their crowns, and even their heads.

Bu göreve baş koyunca, devletin teröristleri genellikle ezip geçtiği doğru. Son dönemlerde yüzlerce terör örgütü çeşitli devletler tarafından yok edildi. İsrail 2002 ila 2004 yıllarında en azılı terör saldırılarının bile kaba kuvvet kullanılarak bastırılabileceğini kanıtladı.'0 Düşmanla karşı karşıya geldiklerinde kazanma ihtimalleri olmadığını gayet iyi biliyor teröristler. Ama güçsüzlükleri ve başka bir askeri seçenekleri olmadığından kaybedecekleri hiçbir şey yok ama elde edecekleri pek çok şey var. Terör karşıtı harekâtların kırk yılda bir yarattığı siyasi fırtınalar teröristlere yarıyor ve bu da böyle bir kumar oynamalarını mantıklı kılıyor. Terörist dediğimiz insan, elinde oldukça.kötü kartlar tutan ve rakiplerini desteyi yeniden karmaya ikna etmeye çalışan bir kumarbaza benziyor. Bir şey kaybedeceği yok ama her şeyi kazanabilir.

Büyük boş bir kavanozda ufak bir madeni para

Devlet neden desteyi baştan karmaya razı gelsin? Terörün yarattığı maddi hasar gözardı edilebilir ölçüde kaldığından, kuramsal olarak hiçbir şey yapmaması ya da kamera ve mikrofonlardan uzakta, güçlü ama örtük önlemler alması mümkün. Aslında çoğunlukla da aynen öyle yapıyorlar. Ama arada bir devletin tepesinin tası atıyor ve olanca kuvvetiyle ve alenen tepki vererek teröristlerin eline koz veriyor. Devletler terörist provokasyonlarına karşı neden bu kadar hassas?

Devletler bu provokasyonlara karşı koymakta zorlanıyor çünkü modern devlet meşruiyetini, kamusal alanı politik şiddetten arındırmayı taahhüt etmesine borçludur. Bir yönetim korkunç felaketlere direnebilir hatta bunları göz ardı bile edebilir ama ancak meşruiyetini bu felaketlerin önlenmesinden almıyorsa. Öte yandan, önemsiz bir sorun yönetimin meşruiyetini sarsacak bir şey olarak görülüyorsa yıkıma sebep verebilir. 14. yüzyılda Kara Veba Avrupa nüfusunun çeyreği ila yarısının hayatını aldı ama hiçbir kral tahtından inmediği gibi vebanın üstesinden gelmeye çabalayan bir kral da çıkmadı. Vebanın önünü almanın kralın görevleri arasında yer aldığını düşünen yoktu. Ama hükmettikleri bölgelerde dine aykırı düşüncelerin yayılmasına müsaade eden kralların tacı, hatta kellesi de güme gidebilirdi.

Today, a government may take a softer approach to domestic and sexual violence than to terrorism, because despite the impact of movements such as #MeToo, rape does not undermine the government's legitimacy. In France, for example, more than 10,000 rape cases are reported to the authorities each year, with probably tens of thousands of additional cases left unreported.11 Rapists and abusive husbands, however, are not perceived as an existential threat to the French state, because historically the state did not build itself on the promise to eliminate sexual violence. In contrast, the much rarer cases of terrorism are viewed as a deadly threat to the French Republic, because over the last few centuries modern Western states have gradually established their legitimacy on the explicit promise to tolerate no political violence within their borders.

Back in the Middle Ages, the public sphere was full of political violence. Indeed, the ability to use violence was the entry ticket to the political game, and whoever lacked this ability had no political voice. Numerous noble families retained armed forces, as did towns, guilds, churches and monasteries. When a former abbot died and a dispute arose about the succession, the rival factions – comprising monks, local strongmen and concerned neighbours – often used armed force to decide the issue.

Terrorism had no place in such a world. Anybody who was not strong enough to cause substantial material damage was of no consequence. If in 1150 a few Muslim fanatics murdered a handful of civilians in Jerusalem, demanding that the Crusaders leave the Holy Land, the reaction would have been ridicule more than terror. If you wanted to be taken seriously, you should have at least gained control of a fortified castle or two. Terrorism did not bother our medieval ancestors, because they had much bigger problems to deal with.

Günümüzde bir hükümet aile içi ve cinsel şiddete terörizmden daha hafifbir yaklaşım sergileyebilir çünkü #MeToo gibi akımların etkisine rağmen tecavüz hükümetin meşruiyetini zan altında bırakmıyor. Mesela Fransa'da her yıl yetkili mercilere ıo binden fazla tecavüz vakası bildiriliyor ve muhtemelen on binlerce vaka da bildirilmeden kalıyor." Ancak tecavüzcüler ve tacizci kocalar Fransız devletinin bekasına tehdit olarak algılanmıyor çünkü devlet tarihsel anlamda cinsel şiddeti ortadan kaldırma vaadi doğrultusunda kurulmamış. Oysa çok daha nadir görülen terör vakalarının Fransız Cumhuriyeti'ne ölümcül tehdit teşkil ettiği düşünülüyor çünkü çağdaş Batılı devletler son birkaç yüzyıldır meşruiyetlerini sınırları dahilinde siyasi şiddete müsamaha göstermeyeceklerine açıkça söz vererek, kademe kademe inşa ettiler.

Ortaçağda kamusal alanda siyasi şiddet kol geziyordu. Hatta şiddet kullanma yetisi siyaset oyununa dahil olmanın şartıydı ve bu yetiden yoksun olanlar siyasi arenada seslerini duyuramıyordu. Kent, lonca, kilise ve manastırların yanı sıra pek çok asil aile de emrinde silahlı kuvvetler bulunduruyordu. Bir başrahip vefat eder ve yerine kimin geçeceği konusunda anlaşmazlığa düşülürse keşiş, yörenin söz sahipleri ve konuyla alakadar komşulardan müteşekkil rakip gruplar meseleyi karara bağlamak için sık sık silahlı çatışmaya başvururdu.

Böyle bir dünyada terörizme yer yoktu. Kaydadeğer maddi hasara yol açmaya gücü yetmeyenler tümüyle önemsizdi. 1150' de bir avuç Müslüman fanatik, Kudüs'te birkaç sivili öldürüp Haçlıların kutsal toprakları terk etmesini talep etse, dehşetle değil alayla karşılanırlardı. Ciddiye alınmak istiyorsanız, en azından bir iki sağlam kaleyi ele geçirecektiniz. Terörizm ortaçağda yaşayan atalarımızı ilgilendirmiyordu çünkü uğraşacak daha büyük dertleri vardı.

During the modern era, centralised states gradually reduced the level of political violence within their territories, and in the last few decades Western countries managed to eradicate it almost entirely. The citizens of France, Britain or the USA can struggle for control of towns, corporations, organisations and even of the government itself, without any need of an armed force. Command of trillions of dollars, millions of soldiers, and thousands of ships, airplanes and nuclear missiles pass from one group of politicians to another without a single shot being fired. People quickly got used to this, and consider it their natural right. Consequently, even sporadic acts of political violence that kill a few dozen people are seen as a deadly threat to the legitimacy and even survival of the state. A small coin in a big empty jar makes a lot of noise.

This is what makes the theatre of terrorism so successful. The state has created a huge space empty of political violence, which now acts as a sounding board, amplifying the impact of any armed attack, however small. The less political violence in a particular state, the greater the public shock at an act of terrorism. Killing a few people in Belgium draws far more attention than killing hundreds in Nigeria or Iraq. Paradoxically, then, the very success of modern states in preventing political violence makes them particularly vulnerable to terrorism.

The state has stressed many times that it will not tolerate political violence within its borders. The citizens, for their part, have become used to zero political violence. Hence the theatre of terror generates visceral fears of anarchy, making people feel as if the social order is about to collapse. After centuries of bloody struggles we have crawled out of the black hole of violence, but we sense that the black hole is still there, patiently waiting to swallow us again. A few gruesome atrocities – and we imagine that we are falling back in.

In order to assuage these fears, the state is driven to respond to the theatre of terror with its own theatre of security. The most efficient answer to terrorism might be good intelligence and clandestine action against the financial networks that feed terrorism. But this is not something citizens can watch on television. The citizens have seen the terrorist drama of the World Trade Center collapsing. The state feels compelled to stage an equally spectacular counter-drama, with even more fire and smoke. So instead of acting quietly and efficiently, the state unleashes a mighty storm, which not infrequently fulfils the terrorists' most cherished dreams.

Merkezi devletler, modern çağlarda sınırları dahilindeki siyasal şiddeti peyderpey azalttı ve son dönemlerde Batılı ülkeler bunu neredeyse tamamen ortadan kaldırmayı başardı. Fransa, Birleşik Krallık ya da ABD vatandaşları şehirlerin, şirketlerin, kurumların ve hatta hükümetin kendisinin kontrolünü ele geçirmek için silahlı kuvvetlere hiç gerek duymadan mücadele edebiliyorlar. Trilyonlarca doların, milyonlarca askerin ve binlerce gemi, uçak ve nükleer füzenin kumandası tek bir kurşun sıkılmadan bir grup siyasetçiden diğerine geçiyor. İnsanlar bu duruma çabucak alıştı ve bunu doğal hakları olarak görüyorlar. Bu nedenle ara sıra meydana gelen ve birkaç düzine insanın ölümüne yol açan siyasi şiddet eylemleri bile devletin meşruiyetine ve hatta bekasına yönelik ölümcül bir tehdit olarak algılanıyor. Büyük boş bir kavanozda ufak bir madeni para çok ses çıkarır.

Terör tiyatrosu o yüzden böylesine başarılı. Devlet siyasi şiddetten arınmış kocaman bir boş alan yarattı ve şimdi bu alan akustik etki yaratıyor, ne denli küçük olsa da her silahlı saldırının etkisini artırıyor. Bir devlette ne kadar az siyasi şiddet görülüyorsa, terör eylemlerinin yarattığı kamusal şok da o kadar kuvvetli oluyor. Belçika'da birkaç insanın öldürülmesi aynı sayıda insanın Nijerya ya da Irak'ta öldürülmesinden çok daha fazla dikkat çekiyor. Demek ki çağdaş devletlerin siyasi şiddeti önlemedeki başarısı, çelişkili bir şekilde, bu devletleri teröre karşı bilhassa hassas kılıyor.

Devletler kendi sınırları içinde siyasi şiddete mahal vermeyeceklerini söyleyip durdu. Vatandaşlar da siyasi şiddet yokluğuna alıştı. Dolayısıyla terörizm tiyatrosu içimizdeki anarşi korkusunu harekete geçirip insanlarda toplumsal düzen elden gidiyor hissi yaratıyor. Yüzlerce yıllık kanlı savaşlardan sonra kendimizi şiddet kara deliğinden dışarı attık ama kara deliğin hâlâ orada durduğunu, bizi tekrar yutmak için sabırla beklediğini duyumsuyoruz. Birkaç tüyler ürpertici vahşetle karşılaşınca o kara deliğin içine çekili-yormuşuz gibi hissediyoruz.

Devletler bu korkuları dindirmek adına terör tiyatrosuna cevaben bir güvenlik tiyatrosu sergileme gereği duyuyor. Terörizme karşı en etkin cevap iyi istihbarat ve terörü besleyen finans ağlarına yönelik gizli operasyonlar olabilir. Ama bu vatandaşların televizyondan izleyebileceği bir şey değil. Vatandaşlar Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkıldığı terör dramını seyretti. Devletler de aynı ölçüde hatta daha saldırgan, daha çarpıcı bir karşıt dram sahnelemeye mecbur hissediyor. O yüzden sessiz ve etkin davranmak yerine şiddetli fırtınalar çıkarıp çoğu zaman teröristlerin hayallerini süsleyen bir ortam yaratıyorlar.

How then should the state deal with terrorism? A successful counter-terrorism struggle should be conducted on three fronts. First, governments should focus on clandestine actions against the terror networks. Second, the media should keep things in perspective and avoid hysteria. The theatre of terror cannot succeed without publicity. Unfortunately, the media all too often provides this publicity for free. It obsessively reports terror attacks and greatly inflates their danger, because reports on terrorism sell newspapers much better than reports on diabetes or air pollution.

The third front is the imagination of each and every one of us. Terrorists hold our imagination captive, and use it against us. Again and again we rehearse the terrorist attack on the stage of our mind – remembering 9/11 or the latest suicide bombings. The terrorists kill a hundred people – and cause 100 million to imagine that there is a murderer lurking behind every tree. It is the responsibility of every citizen to liberate his or her imagination from the terrorists, and to remind ourselves of the true dimensions of this threat. It is our own inner terror that prompts the media to obsess about terrorism, and the government to overreact.

The success or failure of terrorism thus depends on us. If we allow our imagination to be captured by the terrorists, and then overreact to our own fears – terrorism will succeed. If we free our imagination from the terrorists, and react in a balanced and cool way – terrorism will fail.

Peki devletler terörizmle nasıl mücadele etmeli? Başarılı bir terörle mücadele üç cephede yürütülmeli. Birincisi, hükümetler terör ağlarına yönelik gizli operasyonlara yoğunlaşmalı. İkincisi, medya olaylara doğru açıdan yaklaşıp cinnete yol açmamalı. Terör tiyatrosu tanıtımı yapılmadan başarı elde edemez. Ne yazık ki genellikle medya bu tanıtımı bedavadan yapıyor. Durmadan terör saldırılarını haber yapıp teröristlerin yarattığı tehlikeyi fazlasıyla şişiriyor çünkü terörizm diyabet ya da hava kirliliğinden daha iyi ciro yapıyor.

Üçüncü cepheyse her birimizin zihninde yatıyor. Teröristler zihinlerimizi ele geçirip bize karşı kullanıyor. Terör saldırılarını zihnimizde tekrar tekrar canlandırıyor, 11 Eylül'ü ya da patlayan son intihar bombasını yeniden yaşayıp duruyoruz. Teröristler yüz kişiyi öldürüp yüz milyon insanın her ağacın arkasından ölüm çıkabilir kuruntusuna kapılmasını sağlıyor. Zihnini teröristlerden arındırmak her vatandaşın sorumluluğu. Kendimize tehlikenin gerçek boyutlarını hatırlatmalıyız. Medyanın terör takıntısını yönlendiren ve hükümetleri aşırı tepki vermeye iten bizim içimizdeki korku.

Terörizmin başarıya ulaşıp ulaşmayacağı bize bağlı. Zihnimizi teröristlere teslim eder, sonra da kendi korkularımıza aşırı tepkiler verirsek terörizm galip gelir. Teröristleri zihnimizden kovar, dengeli ve sakin davranırsak terörizm mağlup olur.

Terrorism goes nuclear

The preceding analysis holds true of terrorism as we have known it in the last two centuries, and as it currently manifests itself on the streets of New York, London, Paris and Tel Aviv. However, if terrorists acquire weapons of mass destruction, the nature not just of terrorism, but of the state and of global politics, will change dramatically. If tiny organisations representing a handful of fanatics could destroy entire cities and kill millions, there would no longer be a public sphere free of political violence.

Hence while present-day terrorism is mostly theatre, future nuclear terrorism, cyberterrorism or bioterrorism would pose a much more serious threat, and would demand far more drastic reaction from governments. Precisely because of that, we should be very careful to differentiate such hypothetical future scenarios from the actual terrorist attacks we have so far witnessed. Fear that terrorists might one day get their hands on a nuclear bomb and destroy New York or London does not justify a hysterical overreaction to a terrorist who kills a dozen passersby with an automatic rifle or a runaway truck. States should be even more careful not to start persecuting all dissident groups on the grounds that they might one day try to obtain nuclear weapons, or that they might hack our self-driving cars and turn them into a fleet of killer robots.

Likewise, though governments must certainly monitor radical groups and take action to prevent them from gaining control of weapons of mass destruction, they need to balance the fear of nuclear terrorism against other threatening scenarios. In the last two decades the United States wasted trillions of dollars and much political capital on its War on Terror. George W. Bush, Tony Blair, Barack Obama and their administrations can argue with some justification that by hounding terrorists they forced them to think more about survival than about acquiring nuclear bombs. They might thereby have saved the world from a nuclear 9/11. Since this is a counterfactual claim – 'if we hadn't launched the War on Terror, al-Qaeda would have acquired nuclear weapons' – it is difficult to judge whether it is true or not.

Nükleer terörizm

Yukarıdaki analiz son iki yüz yıldır şahit olduğumuz ve günümüzde New York, Londra, Paris ve Tel Aviv sokaklarında boy gösteren terörizm için geçerli. Fakat teröristlerin eline kitle imha silahları geçerse sadece terörizmin değil devletin ve küresel siyasetin rengi de hatırı sayılır ölçüde değişir. Bir avuç fanatiği temsil eden ufak çaplı organizasyonlar, tüm bir şehri yok edip milyonları öldürebilir duruma gelirse, siyasi şiddetten arınmış hiçbir kamusal alan kalmaz.

Dolayısıyla, günümüz terörizmi büyük ölçüde bir tiyatrodan ibaret olsa da geleceğin nükleer, siber ya da biyolojik terörizmi çok daha büyük bir tehdit oluşturur ve hükümetlerin çok daha sert tepkiler vermesi gerekir. Tam da bu yüzden, bu tür farazi gelecek senaryolarıyla şu ana kadar tanıklık ettiğimiz gerçek terör saldırılarını birbirinden ayrı tutmak konusunda dikkatli davranmalıyız. Teröristlerin bir gün nükleer silahlara erişip New York veya Londra'yı yok edeceği korkusu, yoldan geçen bir düzine insanı otomatik silah ya da Üzerlerine kamyon sürerek öldüren bir teröriste karşı cinnet içinde aşırı tepkivermeyi gerektirmez. Devletler tüm muhalifgrupları bir gün nükleer silah edinmeye kalkışırlar ya da otonom arabalarımızı ele geçirip onları katil robotlara dönüştürürler gerekçesiyle cezalandırmaya başlamamaya bilhassa özen göstermeli.

Aynı şekilde, radikal grupların kati surette gözlem altında tutulması ve kitle imha silahlarının kontrolünü ele geçirmelerinin engellenmesine yönelik önlemler alınması gerekiyor ama nükleer terörizm korkusunun tehdit unsuru taşıyan diğer senaryolarla dengeli bir seviyede tutulması da şart. ABD son yirmi yıl içinde terör mücadelesine trilyonlarca dolar ve siyasal sermaye harcadı. George W. Bush, Tony Blair, Barack Obama ve bakanları, bir ölçüde haklı bir biçimde, teröristlerin peşine düşerek onları nükleer silah edinmekten çok hayatta nasıl kalacaklarını düşünmeye mecbur bıraktıklarını dile getirebilir. Bu yolla dünyayı nükleer bir 11 Eylül'den korumuş sayılabilirler. "Terörle mücadeleyi başlatmasaydık El-Kaide nükleer silahlara erişim sağlayabilirdi," ifadesi varsayıma dayalı bir sav olduğundan, ne ölçüde doğru olduğunu değerlendirmek zor.

We can be certain, however, that in pursuing the War on Terror the Americans and their allies not only caused immense destruction across the globe, but also incurred what economists call 'opportunity costs'. The money, time and political capital invested in fighting terrorism were not invested in fighting global warming, AIDS and poverty; in bringing peace and prosperity to sub-Saharan Africa; or in forging better ties with Russia and China. If New York or London eventually sink under the rising Atlantic Ocean, or if tensions with Russia erupt into open warfare, people might well accuse Bush, Blair and Obama of focusing on the wrong front.

It is hard to set priorities in real time, while it is all too easy to second-guess priorities with hindsight. We accuse leaders of failing to prevent the catastrophes that happened, while remaining blissfully unaware of the disasters that never materialised. Thus people look back at the Clinton administration in the 1990s, and accuse it of neglecting the al-Qaeda threat. But in the 1990s few people imagined that Islamic terrorists might ignite a global conflict by plunging passenger airliners into New York skyscrapers. In contrast, many feared that Russia might collapse entirely and lose control not just of its vast territory, but also of thousands of nuclear and biological bombs. An additional concern was that the bloody wars in the former Yugoslavia might spread to other parts of eastern Europe, resulting in conflicts between Hungary and Romania, between Bulgaria and Turkey, or between Poland and Ukraine.

Many felt even more uneasy about the reunification of Germany. Just four and a half decades after the fall of the Third Reich, lots of people still harboured visceral fears of German power. Free of the Soviet menace, won't Germany become a superpower dominating the European continent? And what about China? Alarmed by the collapse of the Soviet bloc, China might abandon its reforms, return to hardline Maoist policies, and end up as a larger version of North Korea.

Today we can ridicule these scary scenarios, because we know they didn't materialise. The situation in Russia stabilised, most of eastern Europe was peacefully absorbed into the EU, reunified Germany is hailed today as the leader of the free world, and China has become the economic engine of the entire globe. All this was achieved, at least in part, thanks to constructive US and EU policies. Would it have been wiser if the USA and the EU had focused in the 1990s on Islamic extremists rather than on the situation in the former Soviet bloc or in China?

Ancak emin olabiliriz ki terörle mücadele sürecinde ABD ve müttefikleri dünya çapında muazzam zararlara yol açtıkları gibi ekonomistlerin "fırsat maliyeti" diye adlandırdığı zarara da girdiler. Terörle savaşmak için harcanan para, zaman ve siyasal sermaye küresel ısınma, AIDS ve yoksullukla mücadeleye, Sahraaltı Afrika'ya barış ve refah getirmeye, Rusya ve Çin'le daha iyi ilişkiler kurmaya harcanmamış oldu. New York ya da Londra gün gelip Atlantik Okyanusu'nun yükselen suları altında kalırsa ya da Rusya'yla yaşanan gerilim sonucu savaş patlak verirse, insanlar Bush, Blair ve Obama'yı yanlış cepheye odaklanmakla suçlayabilirler.

Olaylar yaşanırken önceliklerin neler olduğunu kestirmek ne kadar zorsa, geriye dönüp bakınca esasen neyin öncelikli olduğunu görmekde o kadar kolay. Yaşanmış felaketleri engelleyemediler diye liderleri suçluyoruz ama gün-yüzüne çıkmayan facialardan bihaberiz. O yüzden insanlar I99o'lara bakıp, Clinton yönetimini El-Kaide tehdidine aldırmamakla suçluyor. Ama 1990'lar-da îslami teröristlerin New York gökdelenlerine yolcu uçaklarıyla dalarak küresel çatışmayı tetikleyebileceği pek az insanın aklına gelirdi. Oysa pek çok insan Rusya'nın tamamen çöküp geniş topraklarının yanı sıra binlerce nükleer ve biyolojik silahını da başkalarına kaptırmasından endişe ediyordu. İkinci bir endişe de eski Yugoslavya'da cereyan eden kanlı savaşın Avrupa'nın başka yerlerine sıçraması ve Macaristan'la Bulgaristan, Bulgaristan'la Türkiye ve hatta Polonya'yla Ukrayna arasında çatışma yaşanmasıydı.

Çoğu insan Almanya'nın yeniden birleşmesini daha büyük bir endişeyle izliyordu. Nazi Almanya'sının çöküşünden tam 45 yıl sonra, Almanya'nın gücü pek çok insana hâlâ korku salıyordu. Sovyet belasından kurtulan Almanya, Avrupa Kıtası'na hâkim bir süpergüce dönüşebilir miydi? Peki ya Çin? Sovyet bloğunun dağılması sonucu paniğe kapılan Çin, reformları bir kenara bırakıp Maocu politikalara geri dönerek Kuzey Kore'nin geniş ölçekli bir versiyonu haline gelebilirdi.

Şimdi bu senaryoları hafife alıyoruz çünkü gerçekleşmediler. Rusya'nın durumu istikrarlı bir hale geldi, Avrupa'nın çoğu barış içinde Avrupa Birliği'ne katıldı, birleşen Almanya günümüzde özgür dünyanın liderleri arasında anılıyor ve Çin de tüm dünyanın ekonomik lokomotifine dönüştü. Tüm bunlar, en azından kısmen, ABD ve Avrupa Birliği'nin yapıcı politikaları sayesinde başarıldı. ABD ve Avrupa Birliği 1990'larda eski Sovyetler Birliği ya da Çin'deki duruma değil de aşırı İslamcılara yoğunlaşsa daha mı akıllıca olurdu?

We just cannot prepare for every eventuality. Accordingly, while we must surely prevent nuclear terrorism, this cannot be the number-one item on humanity's agenda. And we certainly shouldn't use the theoretical threat of nuclear terrorism as a justification for overreaction to run-of-the-mill terrorism. These are different problems that demand different solutions.

If despite our efforts terrorist groups eventually do lay their hands on weapons of mass destruction, it is hard to know how political struggles will be conducted, but they will be very different from the terror and counter-terror campaigns of the early twenty-first century. If in 2050 the world is full of nuclear terrorists and bioterrorists, their victims will look back at the world of 2018 with longing tinged with disbelief: how could people who lived such secure lives nevertheless have felt so threatened?

Of course, our current sense of danger is fuelled not just by terrorism. Lots of pundits and laypeople fear that the Third World War is just around the corner, as if we have seen this movie before, a century ago. As in 1914, in 2018 rising tensions between the great powers coupled with intractable global problems seem to be dragging us towards a global war. Is this anxiety more justified than our overblown fear of terrorism?

Tüm olasılıklara önceden hazırlanamayız. Buna istinaden, nükleer terörizmi mutlaka engellememiz gerekse de insanlığın gündeminin ilk sırasında bu yer almamalı. Ve kesinlikle teorik bir nükleer terörizm tehdidini, alelade terörizme aşırı tepki vermenin gerekçesi niyetine kullanmamalıyız. Bunlar farklı çözümler gerektiren farklı sorunlar.

Tüm çabalarımıza rağmen terörist grupların eline kitle imha silahları geçerse, siyasi mücadelelerin nasıl yürütüleceğini kestirmek zor ama yaşanacakların 21. yüzyılın başındaki terör ve terörle mücadele girişimlerinden son derece farklı olacağı kesin. 2050'de dünya nükleer ve biyolojik teröristlerle dolup taşarsa, terör kurbanları 2018'in dünyasına özlemle bakacaklar: bu kadar güvenli hayatlar süren insanlar nasıl olmuş da kendilerini bu kadar tehdit altında hissetmişler?

Tabii ki içinde bulunduğumuz tehlike duygusunu körükleyen tek şey terörizm değil. Pek çok uzman ve sıradan insan yüz yıl önce de benzer şeyler yaşandığı için III. Dünya Savaşı'nın eli kulağında olmasından korkuyor. Büyük güçler arasındaki artan gerilimin beraberinde yaşanan küresel zorluklar 1914'teki gibi 2018'de de bizi bir dünya savaşının içine çekiyor gibi görünüyor. Peki bu, aşırı terör korkumuzdan daha haklı bir endişe mi?

11

WAR

Never underestimate human stupidity

The last few decades have been the most peaceful era in human history. Whereas in early agricultural societies human violence caused up to 15 per cent of all human deaths, and in the twentieth century it caused 5 per cent, today it is responsible for only 1 per cent.1 Yet since the global financial crisis of 2008 the international situation is rapidly deteriorating, warmongering is back in vogue, and military expenditure is ballooning.2 Both laypeople and experts fear that just as in 1914 the murder of an Austrian archduke sparked the First World War, so in 2018 some incident in the Syrian desert or an unwise move in the Korean peninsula might ignite a global conflict.

Given the growing tensions in the world, and the personalities of leaders in Washington, Pyongyang and several other places, there is definitely cause for concern. Yet there are several key differences between 2018 and 1914. In particular, in 1914 war had great appeal to elites across the world because they had many concrete examples of how successful wars contributed to economic prosperity and political power. In contrast, in 2018 successful wars seem to be an endangered species.

From the days of the Assyrians and the Qin, great empires were usually built through violent conquest. In 1914 too, all the major powers owed their status to successful wars. For instance, Imperial Japan became a regional power thanks to its victories over China and Russia; Germany became Europe's top dog after its triumphs over Austria-Hungary and France; and Britain created the world's largest and most prosperous empire through a series of splendid little wars all over the planet. Thus in 1882 Britain invaded and occupied Egypt, losing a mere fifty-seven soldiers in the decisive Battle of Tel el-Kebir.3 Whereas in our days occupying a Muslim country is the stuff of Western nightmares, following Tel el-Kebir the British faced little armed resistance, and for more than six decades controlled the Nile Valley and the vital Suez Canal. Other European powers emulated the British, and whenever governments in Paris, Rome or Brussels contemplated putting boots on the ground in Vietnam, Libya or Congo, their only fear was that somebody else might get there first.

11

WAR

İnsanların aptallığını küçümsemeyin

Geçtiğimiz son onyıllar insanlık tarihinin en barış dolu dönemiydi. İnsanların birbirine uyguladığı şiddet yüzünden ölenlerin sayısı tarım toplumlarının ilk dönemlerinde yüzde 15 ve 20. yüzyılda yüzde 5'ken, günümüzde bu oran sadece yüzde 1.' Ancak 2008'de yaşanan finansal krizden sonra uluslararası durum giderek kötüleşmeye, savaş tellallığı tekrar moda olmaya ve askeri harcamalar artmaya başladı.2 Hem sıradan insanlar hem de uzmanlar, 1914'te Avusturyalı bir arşidükün öldürülmesinin 1. Dünya Savaşı'nı tetiklemesine benzer şekilde, 2018'de Suriye çöllerinde gerçekleşecek bir olayın ya da Kore yarımadasında akılsızca yapılan bir hamlenin küresel çatışmayı başlatmasından korkuyorlar.

Dünya çapında artan gerilimi ve Washington, Pyongyang ve daha pek çok yerdeki liderlerin karakterlerini düşündüğümüzde endişenin yersiz olmadığı ortada. Ama yine de 2018'le 1914 arasında temel farklar var. Öncelikle 1914'te savaş seçkinlere cazip geliyordu çünkü önlerinde başarı elde edilen savaşların ekonomik gelişim ve siyasi iktidara katkıda bulunduğuna dair somut örnekler vardı. Oysa 2018'e gelindiğinde, başarı elde edilen savaş, nesli tükenme tehlikesi altında bir tür gibi görünüyor.

Büyük imparatorluklar, Asurlar ve Qin Hanedanı dönemlerinden beri çoğunlukla zorlu fetihler yoluyla kuruluyordu. 1914'te de dünyanın başlıca güçleri, konumlarını başarı elde ettikleri savaşlara borçluydu. Örneğin Japonya, Çin ve Rusya'ya karşı zafer kazanarak bölgesel bir güç elde etmişti; Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Fransa'yı alt ederek Avrupa'nın başat gücüne dönüşmüştü; Birleşik Krallık da tüm dünya çapında bir dizi ufak çaplı galibiyete imza atarak dünyanın en geniş ve zengin imparatorluğunu kurmuştu. Öyle ki 1882'de Birleşik Krallık, Mısır'ı kuşatıp işgal ettiğinde, zaferle sonuçlanan Mers-el-Kebir Muharebesi'nde sadece 57 asker kaybetmişti.3 Günümüzde Müslüman bir ülkeyi işgal etmek Batılara kabuslar gördürecek bir şeyken, Mers-el-Kebir'in ardından İngilizler doğru dürüst bir silahlı direnişle karşılaşmamış ve altmış yıldan uzun bir süre boyunca Nil Vadisi'ni ve büyük önem taşıyan Süveyş Kanalı'nı kontrol altında tutmuştu. Diğer Avrupalı güçler de İngilizlere özeniyordu ve Paris, Roma ya da Brüksel'deki yönetimler Vietnam, Libya ya da Kongo'ya asker çıkarmaya niyetlendiklerinde, tek korkuları kendilerinden önce başkasının buraları ele geçirmesiydi.

Even the United States owed its great-power status to military action rather than economic enterprise alone. In 1846 it invaded Mexico, and conquered California, Nevada, Utah, Arizona, New Mexico and parts of Colorado, Kansas, Wyoming and Oklahoma. The peace treaty also confirmed the previous US annexation of Texas. About 13,000 American soldiers died in the war, which added 2.3 million square kilometres to the United States (more than the combined size of France, Britain, Germany, Spain and Italy).4 It was the bargain of the millennium.

In 1914 the elites in Washington, London and Berlin knew exactly what a successful war looked like, and how much could be gained from it. In contrast, in 2018 global elites have good reason to suspect that this type of war might have become extinct. Though some Third World dictators and non-state actors still manage to flourish through war, it seems that major powers no longer know how to do so.

The greatest victory in living memory – of the United States over the Soviet Union – was achieved without any major military confrontation. The United States then got a fleeting taste of old-fashioned military glory in the First Gulf War, but this only tempted it to waste trillions on humiliating military fiascos in Iraq and Afghanistan. China, the rising power of the early twenty-first century, has assiduously avoided all armed conflicts since its failed invasion of Vietnam in 1979, and it owes its ascent strictly to economic factors. In this it has emulated not the Japanese, German and Italian empires of the pre-1914 era, but rather the Japanese, German and Italian economic miracles of the post-1945 era. In all these cases economic prosperity and geopolitical clout were achieved without firing a shot.

Even in the Middle East – the fighting ring of the world – regional powers don't know how to wage successful wars. Iran gained nothing from the long bloodbath of the Iran–Iraq War, and subsequently avoided all direct military confrontations. The Iranians finance and arm local movements from Iraq to Yemen, and have sent their Revolutionary Guards to help their allies in Syria and Lebanon, but so far they have been careful not to invade any country. Iran has recently become the regional hegemon not by dint of any brilliant battlefield victory, but rather by default. Its two main enemies – the USA and Iraq – got embroiled in a war that destroyed both Iraq and the American appetite for Middle Eastern quagmires, thereby leaving Iran to enjoy the spoils.

ABD bile süpergüç olma konumunu sadece iktisadi teşebbüslere değil askeri girişimlere de borçluydu. 1846'da Meksika'ya çıkartma yapıp Kaliforniya, Nevada, Utah, Arizona ve New Mexico ile Colorado, Kansas, Wyoming ve Oklahoma'nın bir kısmını ele geçirmişti. İmzalanan barış anlaşmasıyla ABD'nin daha önceden topraklarına kattığı Texas'ın durumu da kesinliğe kavuşturulmuştu. ABD topraklarına 2,3 milyon kilometrekare (Fransa, İngiltere, Almanya, İspanya ve İtalya'nın toplam yüzölçümünden fazla) ekleyen bu savaşta 13 bin Amerikan askeri hayatını kaybetmişti.4 Milenyumun en düşeş alışverişi söz konusuydu.

Dolayısıyla 1914'te Washington, Londra ve Berlin'in seçkinleri başarılı savaşın neye benzediğini ve ne kadar getirisi olduğunu gayet iyi biliyordu. Oysa 2018'de dünyanın seçkinleri, gayet haklı sebeplerle, artık ortada böyle bir savaş anlayışının kalmadığını düşünüyor. Birtakım üçüncü dünya diktatörleri ve devlet dışı merciler, savaş yoluyla varlık kazansa da büyük güçler bunu nasıl kotaracaklarını artık bilmiyor sanki.

Hafızalarda tazeliğini koruyan en büyük zafer olan ABD'nin Sovyet-ler Birliği'ne karşı galibiyeti, herhangi bir büyük askeri çatışma yaşanmadan elde edildi. Sonrasında ABD eski usul askeri zaferin tadını 1. Körfez Savaşı'nda aldı ama bunun ABD'yi Irak ve Afganistan'da yaşanan küçük düşürücü askeri fiyaskolara trilyonlar harcamaya sevk etmek dışında bir faydası görülmedi. 21. yüzyılın yükselen gücü Çin başarısızlıkla sonuçlanan 1979 Vietnam çıkartmasının ardından, her tür silahlı saldırıdan itinayla sakındı ve tamamıyla ekonomik faktörlere dayanarak gelişim gösterdi. Çin'in örnek aldığı modeller 1914 öncesinin Japon, Alman ve İtalyan imparatorlukları değil 1945 sonrası Japonya'sı, Almanya'sı ve İtalya'sıydı. Bu örneklerin hepsinde ekonomik refaha ve jeopolitik prestije tek bir kurşun sıkılmadan ulaşılmıştı.

Dünyanın savaş meydanı Ortadoğu'da bile yerel güçler savaşlardan nasıl başarıyla çıkacaklarını bilmiyor. İran uzun soluklu ve büyük kayıplara yol açan İran-Irak Savaşı'ndan hiçbir şey kazanamadı ve bu savaşın akabinde birebir askeri karşılaşmaların hepsinden uzak durdu. İranlılar, Irak'tan Yemen'e dek çeşitli yerel hareketlere para ve silah tedarik ediyor ve Devrim Muhafızları Ordusu'nu Suriye ve Lübnan'daki müttefiklerine yardım amacıyla yolluyor ama hiçbir ülkeyi işgal etmeye kalkışmıyor; en azından şimdilik. İran son dönemlerde bölgenin hegemonyasını elinde tutuyor ama cephede kazandığı tek bir zafer bile yok. Hükmen galipler. İki büyük düşmanları, Irakve ABD, savaşatutuştu, bu savaşlaikisinin deOrtadoğu batağına duyduğu iştah tarumar oldu ve ganimete İran kondu.

Much the same can be said of Israel. Its last successful war was waged in 1967. Since then Israel prospered despite its many wars, not thanks to them. Most of its occupied territories saddle it with heavy economic burdens and crippling political liabilities. Much like Iran, Israel has lately improved its geopolitical position not by waging successful wars, but by avoiding military adventures. While war has ravaged Israel's erstwhile enemies in Iraq, Syria and Libya, Israel has remained aloof. Not getting sucked into the Syrian civil war has arguably been Netanyahu's greatest political achievement (as of March 2018). If it wanted to, the Israel Defense Forces could have seized Damascus within a week, but what would Israel have gained from that? It would be even easier for the IDF to conquer Gaza and topple the Hamas regime, but Israel has repeatedly declined to do so. For all its military prowess and for all the hawkish rhetoric of Israeli politicians, Israel knows there is little to be won from war. Like the USA, China, Germany, Japan and Iran, Israel seems to understand that in the twenty-first century the most successful strategy is to sit on the fence and let others do the fighting for you.

Neredeyse aynı durum İsrail için de geçerli. İsrail'in başarıyla çıktığı son savaş 1967'de yaşandı. O günden itibaren İsrail girdiği pek çok savaşa rağmen zenginleşti, bu savaşlar sayesinde değil. İşgal ettiği pek çok bölge İsrail'in üstüne ekonomik yükler ve ağır siyasi yükümlülükler bindiriyor. İran gibi İsrail de son dönemlerde artan jeopolitik önemini savaşta başarıya değil askeri maceralara atılmamaya borçlu. Savaş İsrail'in Irak, Suriye ve Libya'daki ezeli düşmanlarını kırıp geçirirken, İsrail savaştan uzak durdu. Şimdiye kadar (Mart 2018) Suriye iç savaşının içine çekilmemek Netanyahu'nun en büyük siyasi başarısıdır bile denilebilir. İsrail Silahlı Kuvvetleri (İSK) istese Şam'ı bir hafta içinde ele geçirebilirdi ama İsrail'in bundan ne gibi bir çıkarı olabilir? İSK'nın Gazze'yi fethedip Hamas rejimini devirmesi çok daha kolay ama İsrail böyle bir şey yapmamakta ısrarcı çünkü tüm askeri maharete ve İsrailli siyasetçilerin savaş yanlısı söylemlerine rağmen savaştan kazanılacak pek bir şey olmadığı biliniyor. ABD, Çin, Almanya, Japonya ve İran gibi İsrail de 21. yüzyılda en başarılı stratejinin kenarda oturup başkalarının sizin yerine dalaşmasını seyretmek olduğunu anlamış görünüyor.

The view from the Kremlin

So far the only successful invasion mounted by a major power in the twenty-first century has been the Russian conquest of Crimea. In February 2014 Russian forces invaded neighbouring Ukraine and occupied the Crimean peninsula, which was subsequently annexed to Russia. With hardly any fighting, Russia gained strategically vital territory, struck fear into its neighbours, and re-established itself as a world power. However, the conquest succeeded thanks to an extraordinary set of circumstances. Neither the Ukrainian army nor the local population showed much resistance to the Russians, while other powers refrained from directly intervening in the crisis. These circumstances will be hard to reproduce elsewhere around the world. If the precondition for a successful war is the absence of enemies willing to resist the aggressor, it seriously limits the available opportunities.

Indeed, when Russia sought to reproduce its Crimean success in other parts of Ukraine, it encountered substantially stiffer opposition, and the war in eastern Ukraine bogged down into unproductive stalemate. Even worse (from Moscow's perspective), the war has stoked anti-Russian feelings in Ukraine and turned that country from an ally into a sworn enemy. Just as success in the First Gulf War tempted the USA to overreach itself in Iraq, success in Crimea may have tempted Russia to overreach itself in Ukraine.

Taken together, Russia's wars in the Caucasus and Ukraine in the early twenty-first century can hardly be described as very successful. Though they have boosted Russia's prestige as a great power, they have also increased distrust and animosity towards Russia, and in economic terms they have been a losing enterprise. Tourist resorts in Crimea and decrepit Soviet-era factories in Luhansk and Donetsk hardly balance the price of financing the war, and they certainly do not offset the costs of capital flight and international sanctions. To realise the limitations of the Russian policy, one just needs to compare the immense economic progress of peaceful China in the last twenty years to the economic stagnation of 'victorious' Russia during the same period.5

Kremlin'den görünen manzara

Şimdiye kadar, 21. yüzyılda büyük bir güç tarafından kalkışılan tek başarılı işgal girişimi Rusya'nın Kırım'ı ele geçirmesi. Rus ordusu Şubat 2014'te Ukrayna'yı işgal edip Kırım Yarımadası'nı ele geçirdi ve Kırım bunun akabinde Rusya'ya bağlandı. Rusya fazla savaşmasına gerek kalmadan stratejik öneme sahip bir bölge edindi, komşularına dehşet saçtı ve kendini yeniden dünya çapında bir güç olarak konumlandırdı. Ancak bu işgal bir dizi sıradışı koşul sebebiyle başarıya ulaştı. Ne Ukrayna ordusu ne de yöre halkı Rusya'ya pek direniş gösterdi ve diğer güçler de krize doğrudan müdahale etmekten kaçındı. Bu koşulları dünyanın başka bir yerinde sağlamak zordur. Savaşta başarı elde etmek, saldıran tarafa direnmeye hazır düşmanların yokluğuna bağlıysa, eldeki fırsatlar ciddi ölçüde sınırlı demektir.

Gerçekten de Rusya, Kırım başarısını Ukrayna'nın başka bölgelerinde de elde etmeye çalışınca daha sert direnişlerle karşılaştı ve Doğu Ukrayna' daki savaş verimsiz bir açmaza sürüklendi. Daha da fenası (Moskova'nın bakış açısından) savaş Ukrayna'da Rus karşıtlığının tohumlarını ekti ve bu ülke müttefiklikten çıkıp can düşmanına dönüştü. Tıpkı 1. Körfez Savaşı başarısı sonrası Irak'a el uzatmaya heves eden ABD gibi,Rusya da Kırım'da kazandığı başarının ardından Ukrayna'ya el uzatmaya heves etmişti.

Topluca ele alındığında, Rusya'nın 21. yüzyılın başlarında Kafkaslar ve Ukrayna'da açtığı savaşların çok da başarılı olduğu söylenemez. Bu savaşlar Rusya'ya süpergüç prestiji kazandırsa da Rusya'ya duyulan güvensizliği ve düşmanlığı artırmakla kalmadı, ekonomik anlamda da zarara yol açtı. Kırım'daki turistik tesislerle Luhansk ve Donetsk'teki Sovyetler döneminden kalma yıkık dökük fabrikalar, savaşın maliyetini karşılamadığı gibi sermaye kaçışı ve uluslararası yaptırımların bedeliniyse hiç karşılamıyor. Rusya'nın uyguladığı siyasetin sınırlarını anlamak için son yirmi yılda Çin'in gösterdiği muazzam ekonomik gelişimle "muzaffer" Rusya'nın aynı dönem içinde yaşadığı ekonomik durgunluğu karşılaştırmak yeterlidir.5

The brave talk from Moscow notwithstanding, the Russian elite itself is probably well aware of the real costs and benefits of its military adventures, which is why it has so far been very careful not to escalate them. Russia has been following the playground-bully principle: 'pick on the weakest kid, and don't beat him up too much, lest the teacher intervenes'. If Putin had conducted his wars in the spirit of Stalin, Peter the Great or Genghis Khan, then Russian tanks would have long ago made a dash for Tbilisi and Kyiv, if not for Warsaw and Berlin. But Putin is neither Genghis nor Stalin. He seems to know better than anyone else that military power cannot go far in the twenty-first century, and that waging a successful war means waging a limited war. Even in Syria, despite the ruthlessness of Russian aerial bombardments, Putin has been careful to minimise the Russian footprint, to let others do all the serious fighting, and to prevent the war from spilling over into neighbouring countries.

Indeed, from Russia's perspective, all its supposedly aggressive moves in recent years were not the opening gambits of a new global war, but rather an attempt to shore up exposed defences. Russians can justifiably point out that after their peaceful retreats in the late 1980s and early 1990s they were treated like a defeated enemy. The USA and NATO took advantage of Russian weakness, and despite promises to the contrary, expanded NATO to eastern Europe and even to some former Soviet republics. The West went on to ignore Russian interests in the Middle East, invaded Serbia and Iraq on doubtful pretexts, and generally made it very clear to Russia that it can count only on its own military power to protect its sphere of influence from Western incursions. From this perspective, recent Russian military moves can be blamed on Bill Clinton and George W. Bush as much as on Vladimir Putin.

Moskova'nın cesur konuşmalarını bir kenara bırakırsak, büyük ihtimalle Rus seçkinleri de askeri maceraların gerçek getirisinin ve götürüsünün gayet iyi farkında ki şimdiye kadar savaşı kışkırtmamaya özen gösterdiler. Rusya okul bahçelerinde kabadayılık taslayan çocuklar gibi davranıyor; en zayıf çocuğa sataşıp fazla da hırpalamıyor ki öğretmenler devreye girmesin. Putin savaşa Stalin, 1. Petroya da Cengiz Han benzeri bir ruhla girişseydi, Rus tankları Varşova ve Berlin'e değilse bile Tiflis ve Kiev'e girmişti. Ama Putin ne Cengiz Han ne de Stalin. 21. yüzyılda askeri gücün bir yere kadar işe yaradığını ve başarı elde etmek için sınırlı savaş taktiği uygulamak gerektiğini herkesten iyi biliyor gibi görünüyor. Acımasızca hava bombardımanına tuttuğu Suriye'de bile Rus askerlerini Suriye topraklarına mümkün mertebe sokmamaya, esas mücadeleyi başkalarına bırakmaya ve savaşın komşu ülkelere sıçramasını engellemeye özen gösterdi.

Rusya'nın son yıllarda gerçekleştirdiği saldırgan sayılabilecek hamleler, yeni bir dünya savaşına giden yolda atılan ilk adımlardan ziyade açık defansları kapatma çabası gibi. Haklı sebeplerle, Ruslar 1980'ler ve 1990'larda barışçıl bir şekilde kendi köşelerine çekildiklerinde yenik düşmüş düşman muamelesi gördüklerini öne sürebilirler. ABD ve NATO, Rusya'nın zayıflığını fırsat bilerek, aksi yönde verdikleri sözlere rağmen, Doğu Avrupa ve hatta kimi eski Sovyet cumhuriyetlerini NATO'ya dahil etti. Batı, Rusya'nın Ortadoğu'daki çıkarlarını göz ardı etmeyi sürdürüp şüpheli gerekçelerle Sırbistan ve Irak'ı işgal etti ve genel olarak Rusya'ya kendi etki alanını Batı kaynaklı istilalardan korumasının tek yolunun askeri gücü olduğunu açıkça belli etti. Bu açıdan bakınca, Rusya'nın son dönem askeri hamleleri Vladimir Putin kadar Bill Clinton ve George W. Bush'un suçu denilebilir.

Of course, Russian military actions in Georgia, Ukraine and Syria may yet turn out to be the opening salvoes of a far bolder imperial drive. Even if so far Putin has not harboured serious plans for global conquests, success might fan his ambitions. However, it would also be well to remember that Putin's Russia is far weaker than Stalin's USSR, and unless it is joined by other countries such as China, it cannot support a new Cold War, let alone a full-blown world war. Russia has a population of 150 million people and a GDP of $4 trillion. In both population and production it is dwarfed by the USA (325 million people and $19 trillion) and the European Union (500 million people and $21 trillion).6 Together, the USA and EU have five times more people than Russia, and ten times more dollars.

Recent technological developments have made this gap even bigger than it seems. The USSR reached its zenith in the mid twentieth century, when heavy industry was the locomotive of the global economy, and the Soviet centralised system excelled in the mass production of tractors, trucks, tanks and intercontinental missiles. Today, information technology and biotechnology are more important than heavy industry, but Russia excels in neither. Though it has impressive cyberwarfare capabilities, it lacks a civilian IT sector, and its economy relies overwhelmingly on natural resources, particularly oil and gas. This may be good enough to enrich a few oligarchs and keep Putin in power, but it is not enough to win a digital or biotechnological arms race.

Even more importantly, Putin's Russia lacks a universal ideology. During the Cold War the USSR relied on the global appeal of communism as much as on the global reach of the Red Army. Putinism, in contrast, has little to offer Cubans, Vietnamese or French intellectuals. Authoritarian nationalism may indeed be spreading in the world, but by its very nature it is not conducive to the establishment of cohesive international blocs. Whereas Polish communism and Russian communism were both committed, at least in theory, to the universal interests of an international working class, Polish nationalism and Russian nationalism are by definition committed to opposing interests. As Putin's rise sparks an upsurge of Polish nationalism, this will only make Poland more anti-Russian than before.

Elbette Rusya'nın Gürcistan, Ukrayna ve Suriye'ye askeri müdahalelerinin çok daha cüretkâr imparatorluk hamlelerinin habercisi olduğu ortaya çıkabilir. Putin şimdiye dek küresel bir sefere ilişkin ciddi planlar yapmadıysa da yakaladığı başarılar hırsını körükleyebilir. Ancak Putin'in Rusya'sının Stalin'in SSCB'sinden çok daha zayıf olduğunu ve Çin gibi başat ülkeler tarafından desteklenmedikçe, bırakın dolu dizgin bir dünya savaşını, yeni bir Soğuk Savaş'ı bile kaldıramayacağını unutmamak gerek. Rusya'nın nüfusu 150 milyon ve gayrisafi yurtiçi hasılası 4 trilyon dolar. Hem nüfus hem de üretim bakımından ABD'ye (325 milyon nüfus ve 19 trilyon dolar) ve Avrupa Birliği'ne (500 milyon nüfus ve 21 trilyon dolar) kıyasla zayıf kalıyor.6 ABD'yle AB birleştiğinde Rusya'nın nüfusunu beşe, gayrisafi yurtiçi hasılasını ona katlıyor.

Son teknolojik gelişmeler bu arayı iyice açtı. SSCB doruk noktasına 20. yüzyılın ortasında, ağır sanayi küresel ekonominin lokomotifiyken erişmişti ve Sovyetler'in merkezi sistemi traktör, kamyon, tank ve kıtalararası füzelerin seri üretiminde üstündü. Günümüzde bilişim teknolojileri ve biyoteknoloji ağır sanayiden daha büyük önem taşıyor ama Rusya bu alanların ikisinde de başarı gösteremiyor. Etkin siber savaş yetenekleri bulunsa da bilişim sektöründe çalışan sivillerden yoksun ve ekonomisi büyük ölçüde doğal kaynaklara, özellikle de petrol ve doğalgaza dayanıyor. Bu durum oligarşi basamaklarının üst seviyelerindeki üç beş kişinin cebini doldurmayave Putin'i iktidarda tutmaya yetebilir ama dijital ya da biyoteknolojik bir silahlanma yarışını kazanmaya yetmez.

Daha da önemlisi, Putin'in Rusya'sı evrensel bir ideolojiden yoksun. SSCB Soğuk Savaş sırasında Kızıl Ordu'nun dünyaya yeter gücüyle birlikte komünizmin dünyayı etkileyebilen albenisine güveniyordu. Oysa Putinizm Kübalılara, Vietnamlılara ya da Fransız entelektüellerine cazip gelecek bir şey sunmuyor. Otoriter milliyetçilik sahiden dünyaya yayılıyor belki ama doğası gereği birbirine bağlı uluslararası blokların kurulmasına araç olabilecek bir şeydeğil. Hem Polonya komünizmi hem de Rusya komünizmi, en azından teoride, enternasyonal bir işçi sınıfının evrensel çıkarlarını gözetirken, Polonya milliyetçiliğiyle Rus milliyetçiliği tanımları gereği karşıt çıkarlar gözetiyor. Putin'in yükselişi Polonya'da milliyetçiliğin artmasına yol açıyorsa, bu olsa olsa Polonya'yı daha da Rus karşıtı yapar.

Though Russia has embarked on a global campaign of disinformation and subversion that aims to break up NATO and the EU, it does not seem likely that it is about to embark on a global campaign of physical conquest. One can hope – with some justification – that the takeover of Crimea and the Russian incursions in Georgia and eastern Ukraine will remain isolated examples rather than harbingers of a new era of war.

The lost art of winning wars

Why is it so difficult for major powers to wage successful wars in the twenty-first century? One reason is the change in the nature of the economy. In the past, economic assets were mostly material, so it was relatively straightforward to enrich yourself by conquest. If you defeated your enemies on the battlefield, you could cash in by looting their cities, selling their civilians in the slave markets, and occupying valuable wheat fields and gold mines. Romans prospered by selling captive Greeks and Gauls, and nineteenth-century Americans thrived by occupying the gold mines of California and the cattle ranches of Texas.

Yet in the twenty-first century only puny profits can be made that way. Today the main economic assets consist of technical and institutional knowledge rather than wheat fields, gold mines or even oil fields, and you just cannot conquer knowledge through war. An organisation such as the Islamic State may still flourish by looting cities and oil wells in the Middle East – they seized more than $500 million from Iraqi banks and in 2015 made an additional $500 million from selling oil7 – but for a major power such as China or the USA, these are trifling sums. With an annual GDP of more than $20 trillion, China is unlikely to start a war for a paltry billion. As for spending trillions of dollars on a war against the USA, how could China repay these expenses and balance all the war damages and lost trade opportunities? Would the victorious People's Liberation Army loot the riches of Silicon Valley? True, corporations such as Apple, Facebook and Google are worth hundreds of billions of dollars, but you cannot seize these fortunes by force. There are no silicon mines in Silicon Valley.

Bu sebeplerden ötürü Rusya, NATO ve AB'yi parçalamaya yönelik küresel bir yalan haber ve güven sarsma kampanyası yürütse de küresel ölçekte fiziksel bir fetih girişiminde bulunması mümkün görünmüyor. Rusya'nın Kırım'ı ele geçirmesinin ve Gürcistan'la Doğu Ukrayna'ya saldırılarının münferit olaylardan ibaret kalacağını ve yeni bir savaş çağının alameti olmadıklarını birtakım gerekçeler doğrultusunda ummak mümkün.

Savaş kazanmanın kayıp sanatı

Belli başlı güçlerin başarı elde edecekleri savaşlar başlatması 21. yüzyılda neden bu kadar zor? Sebeplerden biri ekonominin doğasındaki değişim. Geçmişte ekonomik varlıklar çoğunlukla maddiydi. O yüzden fetih yoluyla zenginleşmek nispeten kolaydı. Düşmanlarınızı savaş meydanında yendiğinizde şehirlerini yağmalayarak, sivil halkı köle pazarlarında satarak ve değerli buğday tarlalarına ve altın madenlerine el koyarak kazanç sağlayabilirdiniz. Romalılar tutsak Yunan ve Galyalıları satıp gelir elde etmiş, 19. yüzyıl Amerikalıları Kaliforniya'nın altın madenlerine ve Texas'ın sığır çiftliklerine el koyarak zenginleşmişti.

Fakat 21. yüzyılda bu yolla anca cüzi bir kâr elde edersiniz. Artık esas iktisadi varlık buğday tarlaları, altın madenleri hatta petrol kuyuları yerine tek-nikve kurumsal bilgi ve bilgi de savaş yoluyla ele geçirilecekbir şey değil. IŞİD gibi örgütler hâlâ Ortadoğu şehirlerini ve petrol kuyularını yağmalayarak kazanç sağlamaya çalışsa da (Irak bankalarındaki 500 milyon dolardan fazla paraya el koyup 2015'te petrol satışından 500 milyon dolar daha kazandılar)7 Çin ya da ABD gibi süpergüçler için bu rakamlar kifayetsiz kalıyor. Yıllık gay-risafi yurtiçi hasılası 20 trilyon doları aşan Çin'in önemsiz milyarlar için savaş çıkaracak hali yok. ABD'ye savaş açacak olsa, harcayacağı trilyonların yanı sıra tüm savaş zararlarını ve kaybedilen ticari fırsatları telafi etmesi mümkün olabilir mi? Muzaffer Çin Halk Kurtuluş Ordusu, Silikon Vadisi'nin hazinele-rini mi yağmalayacak? Apple, Facebook ve Google gibi şirketler yüzlerce milyar dolar değerinde ama bu servetleri kaba kuvvetle elde edemezsiniz. Silikon Vadisi'nde silisyum madenleri yok.

A successful war could theoretically still bring huge profits by enabling the victor to rearrange the global trade system in its favour, as Britain did after its victory over Napoleon and as the USA did after its victory over Hitler. However, changes in military technology make it difficult to repeat this feat in the twenty-first century. The atom bomb has turned victory in a world war into collective suicide. It is no coincidence that ever since Hiroshima, superpowers never fought one another directly, and engaged only in what (for them) were low-stake conflicts, in which the temptation to use nuclear weapons to avert defeat was small. Indeed, even attacking a second-rate nuclear power such as North Korea is an extremely unattractive proposition. It is scary to think what the Kim family might do if it faces military defeat.

Cyberwarfare makes things even worse for would-be imperialists. In the good old days of Queen Victoria and the Maxim gun, the British army could massacre the fuzzy-wuzzies in some far-off desert without endangering the peace of Manchester and Birmingham. Even in the days of George W. Bush, the USA could wreak havoc in Baghdad and Fallujah while the Iraqis had no means of retaliating against San Francisco or Chicago. But if the USA now attacks a country possessing even moderate cyberwarfare capabilities, the war could be brought to California or Illinois within minutes. Malwares and logic bombs could stop air traffic in Dallas, cause trains to collide in Philadelphia, and bring down the electric grid in Michigan.

In the great age of conquerors warfare was a low-damage, high-profit affair. At the Battle of Hastings in 1066 William the Conqueror gained the whole of England in a single day for the cost of a few thousand dead. Nuclear weapons and cyberwarfare, by contrast, are high-damage, low-profit technologies. You could use such tools to destroy entire countries, but not to build profitable empires.

Yine de başarı elde edilen bir savaş, kazanan tarafın küresel ticaret sistemini kendi yararı doğrultusunda yeniden düzenlemesine olanak tanıyarak teoride kazanç sağlayabilir; Napolyon'u yendiğinde Birleşik Krallık'm, Hitler'i alt ettiğinde ABD'nin yaptığı gibi. Ancak askeri teknolojideki değişimler 21. yüzyılda böyle bir projenin altından kalkmayı zorlaştırıyor. Atom bombası bir dünya savaşında üstün gelmeyi bir tür kitlesel intihar girişimine dönüştürdü. Hiroşima'nın ardından hiçbir süpergücün birbirleriyle doğrudan savaşmamış olması ve sadece kendileri için düşük risk taşıyan, yenilmemek için nükleer silah kullanmaya başvurma olasılığı düşük çatışmalara girmiş olması tesadüf değildir. Hatta Kuzey Kore gibi ikinci sınıf bir nükleer güce saldırmak bile kimsenin istemeyeceği bir plan. Kim ailesinin askeri yenilgiyle burun buruna gelince ne yapabileceğini düşünmek çok korkutucu.

Emperyalistliğe soyunacaklar için siber savaş, işleri daha da zorlaştırıyor. Kraliçe Victoria ile Maxim makineli tüfeğin hüküm sürdüğü o eski günlerde İngiliz ordusu Manchester ve Birmingham'ın huzurunu kaçırma tehlikesinden azade, uzaklardaki bir çölde yaşayan insanları katledebiliyordu. George W. Bush zamanlarında bile ABD Bağdat ve Felluce'de tozu dumana katarken, İraklıların San Francisco ya da Chicago'ya misilleme yapmalarının bir yolu yoktu. Ama şimdi ABD orta seviye siber savaş kapasitesi sahibi bir ülkeye bile saldıracak olsa, savaş Illinois ya da Kaliforniya'ya dakikalar içinde taşınabilir. Zararlı yazılımlar ya da mantık bombaları Dallas'ta hava trafiğini durdurup Philadelphia'da trenleri çarpıştırabilir, Michigan'ın elektrik şebekesini çökertebilir.

Büyük fatihler çağında savaş az zararla bol kazanç elde etmeye dayalı bir meseleydi. 1066'daki Hastings Muharebesi'nde 1. William tüm İngiltere'yi birkaç bin asker kaybıyla tek bir günde ele geçirmişti. Nükleer silahlar ve siber savaşsa bol zararla az kazanç elde edilebilecek teknolojiler. Bu araçları kâr kapısı imparatorluklar inşa etmek için değil bütün bir ülkeyi yok etmek için kullanabilirsiniz.

In a world filling up with sabre-rattling and bad vibes, perhaps our best guarantee of peace is that major powers aren't familiar with recent examples of successful wars. While Genghis Khan or Julius Caesar would invade a foreign country at the drop of a hat, present-day nationalist leaders such as Erdogan, Modi and Netanyahu talk loud but are very careful about actually launching wars. Of course, if somebody does find a formula to wage successful wars under twenty-first-century conditions, the gates of hell might open with a rush. This is what makes the Russian success in Crimea a particularly frightening omen. Let's hope it remains an exception.

The march of folly

Alas, even if wars remain an unprofitable business in the twenty-first century, that would not give us an absolute guarantee of peace. We should never underestimate human stupidity. Both on the personal and on the collective level, humans are prone to engage in self-destructive activities.

In 1939 war was probably a counterproductive move for the Axis powers – yet it did not save the world. One of the astounding things about the Second World War is that following the war the defeated powers prospered as never before. Twenty years after the complete annihilation of their armies and the utter collapse of their empires, Germans, Italians and Japanese were enjoying unprecedented levels of affluence. Why, then, did they go to war in the first place? Why did they inflict unnecessary death and destruction on countless millions? It was all just a stupid miscalculation. In the 1930s Japanese generals, admirals, economists and journalists concurred that without control of Korea, Manchuria and the Chinese coast, Japan was doomed to economic stagnation.8 They were all wrong. In fact, the famed Japanese economic miracle began only after Japan lost all its mainland conquests.

Human stupidity is one of the most important forces in history, yet we often discount it. Politicians, generals and scholars treat the world as a great chess game, where every move follows careful rational calculations. This is correct up to a point. Few leaders in history have been mad in the narrow sense of the word, moving pawns and knights at random. General Tojo, Saddam Hussein and Kim Jong-il had rational reasons for every move they played. The problem is that the world is far more complicated than a chessboard, and human rationality is not up to the task of really understanding it. Hence even rational leaders frequently end up doing very stupid things.

O yüzden belki de savaş tehditleri ve düşmanca hislerin kol gezdiği dünyada barışı en iyi şekilde garanti edecek şey, belli başlı güç odaklarının yeni koşullar altında savaşta nasıl başarı yakalayacaklarından bihaber olmasıdır. Cengiz Han ya da Jül Sezar yabancı ülkeleri tereddüt etmeden istila etmişti ama günümüzde Erdoğan, Modi ve Netanyahu gibi milliyetçi liderler üst perdeden konuşsalar da gerçekten savaş çıkarmak konusunda oldukça ihtiyatlılar. Tabii ki biri çıkıp 21. yüzyıl koşullarında savaşta nasıl başarı elde edileceğinin formülünü bulursa, cehennemin kapıları bir çırpıda açılabilir. Rusya'nın Kırım'da yakaladığı başarıyı bilhassa korkutucu bir alamet kılan şey budur. Umalım da münferit bir olayolarak kalsın.

Aptalca adımlar

Maalesef 21. yüzyılda savaş kazanç sağlamayan bir iş olmayı sürdürse de bu durum mutlak barışın garantisi değil. İnsanların aptallığını hiç küçümsememek gerek. İnsanlar hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kendilerine zarar verecek eylemlerde bulunmaya meyillidir.

1939'da savaşa girmek muhtemelen Mihver Devletleri için ters tepen bir hamleydi ama öyle olması dünyayı kurtarmadı. II. Dünya Savaşı'yla ilgili hayret verici şeylerden biri de yenilen devletlerin öncekinden katbekat fazla refaha kavuşmasıydı. Bütün orduları dağıtılıp imparatorlukları tamamen çöktükten yirmi yıl sonra Almanlar, İtalyanlar ve Japonlar emsali görülmemiş bir bolluk içindeydi. O halde neden savaşa girmişlerdi ki? Neden milyonlarca insanın felaketine ve ölümüne sebep olmuşlardı? Hepsi aptalca bir yanlış hesap yüzünden. 1930'larda Japon generaller, amiraller, ekonomistler ve gazeteciler Kore, Mançurya ve Çin sahilinin kontrolü ele geçirilmezse Japonya'nın ekonomik durgunluğa mahkûm olacağı sonucuna varmıştı.8 Yanılıyorlardı. İşin aslı, meşhur Japon mucizesi ancak Japonya anakara hâkimiyetini tamamen kaybettikten sonra başladı.

İnsanların aptallığı en önemli tarihsel etmenlerden biri ama biz genellikle bunu hesaba katmama eğilimindeyiz. Siyasetçiler, generaller ve akademisyenler dünyaya her hamlenin özenle düşünülmüş mantıklı hesaplar doğrultusunda oynandığı bir satranç oyunu muamelesi yapıyorlar. Bu bir ölçüde doğru. Gerçek anlamda deli olan ve piyonlarla atları gelişigüzel oynatan pek az lider vardır tarihte. General Tojo, Saddam Hüseyin ve Kim Jong-il'in yaptıkları hamlelere dair mantıklı gerekçeleri vardı. Sorun şu ki dünya bir satranç tahtasından çok daha karmaşıkve insan aklı bu karmaşık yapıyı gerçekten anlamaya muktedir değil. O yüzden mantıklı liderler bile sık sık son derece aptalca şeyler yapabiliyorlar.

So how much should we fear a world war? It is best to avoid two extremes. On the one hand, war is definitely not inevitable. The peaceful termination of the Cold War proves that when humans make the right decisions, even superpower conflicts can be resolved peacefully. Moreover, it is exceedingly dangerous to assume that a new world war is inevitable. That would be a self-fulfilling prophecy. Once countries assume that war is inevitable, they beef up their armies, embark on spiralling arms races, refuse to compromise in any conflict, and suspect that goodwill gestures are just traps. That guarantees the eruption of war.

On the other hand, it would be naïve to assume that war is impossible. Even if war is catastrophic for everyone, no god and no law of nature protects us from human stupidity.

One potential remedy for human stupidity is a dose of humility. National, religious and cultural tensions are made worse by the grandiose feeling that my nation, my religion and my culture are the most important in the world – hence my interests should come before the interests of anyone else, or of humankind as a whole. How can we make nations, religions and cultures a bit more realistic and modest about their true place in the world?

Peki bir dünya savaşı çıkmasından ne ölçüde korkmalıyız? İki aşırı uçtan herhangi birine savrulmamak en doğrusu. Bir yandan savaş kesinlikle kaçınılmaz değil. Soğuk Savaş'ın barış içinde sona ermesi, insanlar doğru kararlar verince süpergüçlerin çatışmalarının bile olay çıkmadan çözülebileceğinin kanıtı. Dahası yeni bir dünya savaşının kaçınılmaz olduğunu varsaymak son derece tehlikeli. Böyle düşünmek kendini doğrulayan bir kehanete yol açabilir. Ülkeler savaşın kaçınılmaz olduğunu farz ederse, ordularınıgüçlen-dirir, gittikçe hızlanan bir silahlanma yarışına tutuşur, herhangi bir anlaşmazlıkta ödün vermekten imtina eder ve iyi niyet göstergelerinin birer tuzak olduğu şüphesine düşerler. Bu da savaş çıkmasını garantiler.

Öte yandan savaşı imkânsız addetmek de saflık olur. Savaş herkes için felaket demektir ama bizi insanlığın aptallığından koruyacak ne bir tanrı var ne de bir doğa yasası.

Bir doz alçakgönüllülük, insan aptallığına iyi gelebilecek potansiyel bir çaredir. Milli, dini ve kültürel gerilimler insanların kibirli bir şekilde kendi millet, din ve kültürlerinin dünyanın en mühimi olduğunu, dolayısıylakendi çıkarlarının diğerlerinden ya da genel olarak insanlığın çıkarlarından önce geldiğini düşünmesinden kaynaklanıyor. Milletleri, dinleri ve kültürleri bu dünyadaki asıl yerleri konusunda biraz daha gerçekçi ve alçakgönüllü düşünmeye nasıl sevk edebiliriz?

12

HUMILITY

You are not the centre of the world

Most people tend to believe they are the centre of the world, and their culture is the linchpin of human history. Many Greeks believe that history began with Homer, Sophocles and Plato, and that all important ideas and inventions were born in Athens, Sparta, Alexandria or Constantinople. Chinese nationalists retort that history really began with the Yellow Emperor and the Xia and Shang dynasties, and that whatever Westerners, Muslims or Indians achieved is but a pale copy of original Chinese breakthroughs.

Hindu nativists dismiss these Chinese boasts, and argue that even airplanes and nuclear bombs were invented by ancient sages in the Indian subcontinent long before Confucius or Plato, not to mention Einstein and the Wright brothers. Did you know, for example, that it was Maharishi Bhardwaj who invented rockets and aeroplanes, that Vishwamitra not only invented but also used missiles, that Acharya Kanad was the father of atomic theory, and that the Mahabharata accurately describes nuclear weapons?1

Pious Muslims regard all history prior to the Prophet Muhammad as largely irrelevant, and they consider all history after the revelation of the Quran to revolve around the Muslim ummah. The main exceptions are Turkish, Iranian and Egyptian nationalists, who argue that even prior to Muhammad their particular nation was the fountainhead of all that was good about humanity, and that even after the revelation of the Quran, it was mainly their people who preserved the purity of Islam and spread its glory.

Needless to say that British, French, German, American, Russian, Japanese and countless other groups are similarly convinced that humankind would have lived in barbarous and immoral ignorance if it wasn't for the spectacular achievements of their nation. Some people in history went so far as to imagine that their political institutions and religious practices were essential to the very laws of physics. Thus the Aztecs firmly believed that without the sacrifices they performed each year, the sun would not rise and the entire universe would disintegrate.

12

ALÇAKGÖNÜLLÜLÜK

Dünyanın merkezi değilsiniz

Pek çok insan kendini dünyanın merkezi, ait olduğu kültürü de insanlık tarihinin kilit unsuru sanmaya meyillidir. Pek çok Yunan tarihin Homeros, Sophokles ve Platon'la başladığına ve tüm önemli fikir ve buluşların Atina, Sparta, İskenderiye ya da Konstantinopolis'te doğduğuna inanır. Çinli milliyetçilerin buna cevabıysa tarihin esasen Sarı İmparator ve Xia ile Shang hanedanlıklarıyla başladığı ve Batılılar, Müslümanlar ya da Hintlerin tüm marifetlerinin Çin buluşlarının sönük birer kopyasından ibaret olduğudur.

Hindu milliyetçiler Çinlilerin böbürlenmelerini ciddiye almayarak uçak ve nükleer bombaların bile, daha ortada ne Konfüçyüs ne Platon ve tabii ki ne Einstein ne de Wright kardeşler varken, Hint Yarımadası'nda icat edildiğini iddia ederler. Örneğin roket ve uçakların Maharishi Bhardwaj tarafından icat edildiğini, füzeleri icat etmekle kalmayıp ilk kullananın da Vishwamitra olduğunu, Acharya Kanad'ın atom kuramının babası olduğunu ve nükleer silahların Mahabharata tarafından birebir tarif edildiğini biliyor muydunuz?1

Dindar Müslümanlar, Hz. Muhammed öncesi tarihi büyük ölçüde lüzumsuz addeder ve Kuran'ın inmesinin ardından gelişen tüm tarihsel olayların merkezinde İslam ümmetinin bulunduğunu varsayarlar. Müslümanlar arasında başlıca istisnalar Türk, İran ve Mısır milliyetçileri. Onlar Hz. Muhammed öncesinde bile kendi milletlerinin insanlığın medarıiftiharı olduğuna ve Kuran indikten sonra da İslam'ın saflığını koruyup şanını yayanın da yine kendileri olduğuna inanıyorlar.

İngiliz, Fransız, Alman, Amerikalı, Rus, Japon ve bir dolu sayısız ülke vatandaşının da aynı şekilde kendi milletlerinin olağanüstü başarıları olmasa insanlığın barbarca ve ahlaktan yoksun bir cahillik içinde yaşayıp gideceğine kanaat getirdiğini söylemeye gerek bile yok. Tarih boyunca kimileri, işi kendi siyasi kurumlan ve dini inanışlarının fizik kurallarının işlemesinde kilit rol oynadığını tasavvur etmeye kadar götürmüş. Mesela Aztekler her yıl kestikleri kurbanlar olmasa güneşin doğmayacağı ve tüm kâinatın parçalanıp dağılacağı yönünde sağlam bir inanç besliyormuş.

All these claims are false. They combine a wilful ignorance of history with more than a hint of racism. None of the religions or nations of today existed when humans colonised the world, domesticated plants and animals, built the first cities, or invented writing and money. Morality, art, spirituality and creativity are universal human abilities embedded in our DNA. Their genesis was in Stone Age Africa. It is therefore crass egotism to ascribe to them a more recent place and time, be they China in the age of the Yellow Emperor, Greece in the age of Plato, or Arabia in the age of Muhammad.

Personally, I am all too familiar with such crass egotism, because the Jews, my own people, also think that they are the most important thing in the world. Name any human achievement or invention, and they will quickly claim credit for it. And knowing them intimately, I also know they are genuinely convinced of such claims. I once went to a yoga teacher in Israel, who in the introductory class explained in all seriousness that yoga was invented by Abraham, and that all the basic yoga postures derive from the shape of the letters of the Hebrew alphabet! (Thus the trikonasana posture imitates the shape of the Hebrew letter aleph, tuladandasana imitates the letter daled, etc.) Abraham taught these postures to the son of one of his concubines, who went to India and taught yoga to the Indians. When I asked for some evidence, the master quoted a biblical passage: 'And to the sons of his concubines Abraham gave gifts, and while he was still living he sent them away from his son Isaac, eastward to the east country' (Genesis 25:6). What do you think these gifts were? So you see, even yoga was actually invented by the Jews.

Considering Abraham to be the inventor of yoga is a fringe notion. Yet mainstream Judaism solemnly maintains that the entire cosmos exists just so that Jewish rabbis can study their holy scriptures, and that if Jews cease this practice, the universe will come to an end. China, India, Australia and even the distant galaxies will all be annihilated if the rabbis in Jerusalem and Brooklyn stop debating the Talmud. This is a central article of faith of Orthodox Jews, and anyone who dares doubt it is considered an ignorant fool. Secular Jews may be a bit more sceptical about this grandiose claim, but they too believe that the Jewish people are the central heroes of history and the ultimate wellspring of human morality, spirituality and learning.

Bunların hepsi tarihi bile isteye hiçe sayan ve ziyadesiyle ırkçılık barındıran asılsız iddialar. İnsanlar dünyaya yayılıp bitki ve hayvanları evcilleştirdiğinde, ilk şehirleri kurduğunda ya da yazı ve parayı icat ettiğinde günümüz din ve milletlerinin hiçbiri yoktu ortada. Ahlak, sanat, maneviyat ve yaratıcılık dediğimiz şeyler genlerimize işlenmiş evrensel insan becerileridir. Doğdukları yer de Taş Devri Afrika'sıdır. Bunları Çin'in Sarı İmparatoru'na, Platon dönemi Yunanistan'ına ya da Hz. Muhammed devri Arabistan'ına atfetmek densizce büyüklenmektir sadece.

Şahsen bu tür bir densizliğe fazlasıyla aşinayım çünkü kendi milletim Yahudiler de kendilerini dünyanın en önemli varlığı yerine koyuyor. İnsanlığın herhangi bir başarısı ya da icadından bahis açın, hemen kendilerine pay çıkarırlar. Ve bu insanları yakinen tanıdığım için bu iddialara içtenlikle inandıklarını da biliyorum. Bir keresinde İsrail'de bir yoga eğitmenine gitmiştim. Kendisi ilk derste büyük bir ciddiyetle, yogayı Hz. İbrahim'in bulduğunu ve tüm temel yoga duruşlarının İbrani alfabesinden türetildiğini açıklamıştı (Trikomsam duruşu İbrani alfabesinin aleph harfine, tuladandasana duruşu daled harfine tekabül ediyor gibi)! Hz. İbrahim bu duruşları cariyelerinden birinin oğluna öğretmiş, o da Hindistan'a gidip yogayı Hintlere öğretmiş. Bunun bir kanıtı var mı diye sorduğumda Tekvin'den alıntı yaptı: "Cariyele-rinin oğullarına da armağanlar verdi ve kendisi henüz sağken bu çocukları oğlu İshak'tan uzağa, doğu illerine gönderdi" (Tekvin 25:6). Bu hediyeler neydi dersiniz? Gördüğünüz gibi yoga bile esasen Yahudilerin icadı.

Yoganın mucidinin Hz. İbrahim olduğunu düşünmek uç bir fikir. Fakat anaakım Yahudilik vakur bir şekilde, tüm kâinatın Yahudi hahamlar kutsal metinlerini çalışabilsin diye var olduğu ve Yahudiler bu işin ucunu bırakırsa kâinatın sonu geleceği kanaatinde. Kudüs ve Brooklyn' deki hahamlar Talmud'u tartışmayı bırakırsa Çin, Hindistan, Avustralya ve hatta uzak galaksilerin hepsi yok olacak. Ortodoks Yahudi inancının temel bir unsuru bu ve bundan şüphe edenler budala cahil sınıfına sokuluyor. Laik Yahudiler bu kibirli iddiaya bir nebze şüpheyle yaklaşıyor ama onlar da Yahudi ırkının tarihin esas kahramanları ve ahlak, maneviyat, ilim ve irfanın nihai kaynağı olduğuna inanıyorlar.

What my people lack in numbers and real influence, they more than compensate for in chutzpah. Since it is more polite to criticise one's own people than to criticise foreigners, I will use the example of Judaism to illustrate how ludicrous such self-important narratives are, and I will leave it to readers around the world to puncture the hot-air balloons inflated by their own tribes.

Freud's mother

My book Sapiens: A Brief History of Humankind was originally written in Hebrew, for an Israeli public. After the Hebrew edition was published in 2011, the most common question I received from Israeli readers was why I hardly mentioned Judaism in my history of the human race. Why did I write extensively about Christianity, Islam and Buddhism, but devoted just a few words to the Jewish religion and the Jewish people? Was I deliberately ignoring their immense contribution to human history? Was I motivated by some sinister political agenda?

Such questions come naturally to Israeli Jews, who are educated from kindergarten to think that Judaism is the superstar of human history. Israeli children usually finish twelve years of school without receiving any clear picture of global historical processes. They are taught almost nothing about China, India or Africa, and though they learn about the Roman Empire, the French Revolution and the Second World War, these isolated jigsaw pieces do not add up to any overarching narrative. Instead, the only coherent history offered by the Israeli educational system begins with the Hebrew Old Testament, continues to the Second Temple era, skips between various Jewish communities in the Diaspora, and culminates with the rise of Zionism, the Holocaust, and the establishment of the state of Israel. Most students leave school convinced that this must be the main plotline of the entire human story. For even when pupils hear about the Roman Empire or the French Revolution, the discussion in class focuses on the way the Roman Empire treated the Jews or on the legal and political status of Jews in the French Republic. People fed on such a historical diet have a very hard time digesting the idea that Judaism had relatively little impact on the world as a whole.

Milletim, nüfus ve nüfuz açığını küstahlıkla kapatıyor. İnsanın yabancıları eleştirmektense kendi milletini eleştirmesi nezaket sayıldığı için büyüklük taslayan anlatıların ne denli gülünç olduğunu göstermek adına Yahudilikten örnekler verip, kendi kabilelerinin şişirdiği balonları patlatmayı da dünyanın çeşitli yerlerindeki okurlara bırakacağım.

Freud'un annesi

Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi adlı kitabımı ilk önce İbranice, İsrailli okuyucu kitlesi için kaleme almıştım. İbranice baskı 2011'de yayımlanınca İsrailli okuyucuların en sık yönelttiği soru, neden insan ırkının tarihini anlatırken Yahudilerden fazla bahsetmediğime dairdi. Neden Hıristiyanlık, İslam ve Budizm'den uzun uzadıya bahsetmiş ama Yahudi dini ve halkı hakkında bir iki kelime etmekle yetinmiştim? İnsanlık tarihine muazzam katkılarını kasten mi yadsıyordum? Kötü niyetli siyasi bir amacım mı vardı?

Bu sorular, anaokulundan itibaren Yahudiliği insanlık tarihinin yıldızı şeklinde düşünmek üzere eğitilen İsrail Yahudilerine doğal geliyor. İsrailli çocuklargenellikle on iki senelik eğitimlerini dünya tarihi süreçlerine ilişkin net bir kavrayış edinmeden geçiriyor. Çin, Hindistan ya da Afrika hakkında neredeyse hiçbir şey öğrenmiyorlar ve Roma İmparatorluğu, Fransız Devrimi ve II. Dünya Savaşı hakkında dersler alsalar da bu ayrı gayrıyapboz parçaları kapsamlı bir anlatı oluşturmuyor. Onun yerine İsrail eğitim sisteminin sunduğu tek tutarlı tarih bilgisi, Tevrat'la başlayıp II. Tapınak Dönemi'ne geçiyor, çeşitli Yahudi diasporaları arasında geziniyor ve nihayet Siyonizm, Soykırım ve İsrail devletinin kuruluşuyla sona eriyor. Çoğu öğrenci okuldan, insanlığın tüm hikâyesinin temel olay örgüsü bu olsa gerek, diye düşünerek ayrılıyor. Çünkü Roma İmparatorluğu ya da Fransız Devrimi konu olduğunda bile sınıftaki tartışma Roma İmparatorluğu'nda Yahudilere nasıl davranıldığı ya da Fransız Devrimi esnasında Yahudilerin yasal ve siyasi konumu üzerine yoğunlaşıyor. Böylesi bir tarihle beslenmeye alışmış insanlar, Yahudiliğin dünya genelinde büyük etkisi bulunmadığı görüşünü sindirmekte zorlanıyorlar.

Yet the truth is that Judaism played only a modest role in the annals of our species. Unlike such universal religions as Christianity, Islam and Buddhism, Judaism has always been a tribal creed. It focuses on the fate of one small nation and one tiny land, and has little interest in the fate of all other people and all other countries. For example, it cares little about events in Japan or about the people of the Indian subcontinent. It is no wonder, therefore, that its historical role was limited.

It is certainly true that Judaism begot Christianity, and influenced the birth of Islam – two of the most important religions in history. However, the credit for the global achievements of Christianity and Islam – as well as the guilt for their many crimes – belongs to the Christians and Muslims themselves rather than to the Jews. Just as it would be unfair to blame Judaism for the mass killings of the Crusades (Christianity is 100 per cent culpable), so also there is no reason to credit Judaism with the important Christian idea that all human beings are equal before God (an idea that stands in direct contradiction to Jewish orthodoxy, which even today holds that Jews are intrinsically superior to all other humans).

The role of Judaism in the story of humankind is a bit like the role of Freud's mother in modern Western history. For better or worse, Sigmund Freud had immense influence on the science, culture, art and folk wisdom of the modern West. It is also true that without Freud's mother, we wouldn't have had Freud, and that Freud's personality, ambitions and opinions were likely shaped to a significant extent by his relations with his mother – as he would be the first to admit. But when writing the history of the modern West, nobody expects an entire chapter on Freud's mother. Similarly, without Judaism you would not have had Christianity, but that doesn't merit giving much importance to Judaism when writing the history of the world. The crucial issue is what Christianity did with the legacy of its Jewish mother.

Fakat işin aslı, Yahudilik türümüzün vakayinamesine mütevazı bir katkıda bulunmuştur. Hıristiyanlık, İslam ve Budizm gibi evrensel dinlerin aksine Yahudilik her daim kabile sınırları içinde kalan bir inançtır. Ufacık bir toprak parçasında yaşayan küçük bir milletin dini ve diğer halk ve ülkelerin kaderini pek de umursadığı yok. Örneğin Japonya'da neler olup bittiği ya da Hindistan yarımadasındaki insanların ne yaptığıylailgilenmiyorlar. Dolayısıyla tarihsel rolünün sınırlı kalmış olması normal.

Yahudiliğin tarihteki en önemli iki dinin, Hıristiyanlığın ve İslam'ın doğuşunu etkilediği doğrudur. Ancak Hıristiyanlık ve İslam'ın dünya çapında gösterdiği başarıların ya da işledikleri suçların sorumlusu da Yahudiler değil Hıristiyanlar ve Müslümanlardır. Nasıl ki Haçlıların toplu katliamlarının vebali Yahudilerin boynuna değil (yüzde yüz Hıristiyanların boynuna), Hıristiyanlığa ait olan ve büyük önem taşıyan Tanrı nazarında tüm insanların eşit olduğu görüşünü de Yahudiliğe atfetmenin bir alemi yok. (Bu görüş günümüzde bile Yahudileri diğer insanlardan üstün tutan Ortodoks anlayışla birebir ters düşüyor.)

Yahudiliğin insanlık tarihinde oynadığı rol, Freud'un annesinin Batı tarihinde oynadığı role benziyor biraz. Sigmund Freud'un modern Batı bilimi, kültürü, sanatı ve halk arasındaki inanışlara iyisiyle kötüsüyle muazzam katkısı olmuştur. Ve Freud'un annesi olmasaydı Freud da olmazdı. Freud'un kendisinin de kabul edeceği gibi Freud'un kişiliği, hevesleri ve fikirleri kay-dadeğer ölçüde annesiyle ilişkisi doğrultusunda şekillenmişti. Ama modern Batı tarihi yazılırken kimse Freud'un annesinden bahsedilmesi gerektiğini düşünmüyor. Aynı şekilde Yahudilik olmasa Hıristiyanlık da doğmazdı ama dünya tarihini kaleme alırken Yahudiliğe çok fazla önem verilmesini gerektiren bir durum değil bu. Mühim olan Hıristiyanlığın Yahudi annesinin mirasıyla neler yaptığı.

It goes without saying that the Jewish people are a unique people with an astonishing history (though this is true of most peoples). It similarly goes without saying that the Jewish tradition is full of deep insights and noble values (though it is also full of some questionable ideas, and of racist, misogynist and homophobic attitudes). It is further true that, relative to their numbers, the Jewish people have had a disproportionate impact on the history of the last 2,000 years. But when you look at the big picture of our history as a species, since the emergence of Homo sapiens more than 100,000 years ago, it is obvious that the Jewish contribution to history was very limited. Humans settled the entire planet, adopted agriculture, built the first cities, and invented writing and money thousands of years before the appearance of Judaism.

Even in the last two millennia, if you look at history from the perspective of the Chinese or of the Native American Indians, it is hard to see any major Jewish contribution except through the mediation of Christians or Muslims. Thus the Hebrew Old Testament eventually became a cornerstone of global human culture because it was warmly embraced by Christianity and incorporated into the Bible. In contrast, the Talmud – whose importance to Jewish culture far surpasses that of the Old Testament – was rejected by Christianity, and consequently remained an esoteric text hardly known to the Arabs, Poles or Dutch, not to mention the Japanese and the Maya. (Which is a great pity, because the Talmud is a far more thoughtful and compassionate book than the Old Testament.)

Can you name a great work of art inspired by the Old Testament? Oh, that's easy: Michelangelo's David, Verdi's Nabucco, Cecil B. DeMille's The Ten Commandments. Do you know of any famous work inspired by the New Testament? Piece of cake: Leonardo's Last Supper, Bach's St Matthew Passion, Monty Python's Life of Brian. Now for the real test: can you list a few masterpieces inspired by the Talmud?

Though Jewish communities which studied the Talmud spread over large parts of the world, they did not play an important role in the building of the Chinese empires, in the European voyages of discovery, in the establishment of the democratic system, or in the Industrial Revolution. The coin, the university, the parliament, the bank, the compass, the printing press and the steam engine were all invented by Gentiles.

Yahudi halkının şaşırtıcı bir tarihe sahip eşsiz bir halk olduğu ortada (ama bu çoğu halk için geçerli). Aynı şekilde Yahudi geleneğinin derin fikirler ve asil değerler barındırdığı da doğru (gerçi birtakım şaibeli fikirler ve ırkçı, kadın ve eşcinsel düşmanı tavırlar da barındırıyor). Hatta Yahudilerin son 2000 yıl içinde nüfuslarına oranla önemli bir tarihsel etkisi olduğu da doğru. Ama türün tarihini bir bütün olarak, ıoo bin yıl önce ortaya çıkan Homo sapiens'ten itibaren ele aldığınızda, Yahudiliğin asgari bir etkisi bulunduğu ortada. İnsanlar Yahudilik ortaya çıkmadan binlerce yıl önce tüm gezegene yerleşmiş, tarımla uğraşmaya başlamış, şehirler kurmuşve yazıyla parayı icat etmişti.

Tarihe Çinlilerin ya da Amerikan yerlisi Kızılderililerin gözünden bakarsak, Yahudiliğin son 2000 yılda bile büyük bir katkısı olmadığını, Hıristiyan ve Müslümanlar aracılığıyla konuya dahil olduklarını görürüz. Şöyle ki, İbranilerin Eski Ahit'i (Tanah) bir aşamada dünya kültürünün mihenk taşı konumuna yükselmiş çünkü Hıristiyanlık tarafından benimsenip Kitabı Mukaddes'e dahil edilmiş. Buna karşın Yahudi kültüründe Eski Ahit'ten çok daha büyük önem taşıyan Talmud, Hıristiyanlıktarafından reddedilmiş ve sonuç olarak Japonlar ve Mayaları geçtim Arapların, Polonyalıların ya da HollandalIların bile pek bilmediği ezoterik bir metin olarak kalmış (üzüntü verici bir durum çünkü Talmud Eski Ahit'e oranla çok daha derinlikli ve merhametli bir kitaptır).

Eski Ahit'ten esinlenerek yaratılmış bir başyapıt geliyor mu aklınıza? Elbette: Michelangelo'nun Davut heykeli, Verdi'nin Nabucco operası, Cecil B. DeMille'in On Emir filmi. Yeni Ahit'ten esinlenerek yaratılmış bir başyapıt geliyor mu aklınıza? Tabii ki: Leonardo'nun Son Akşam Yemeği tablosu, Bach'ın St Matthew Passion bestesi, Monty Python'un Brian'ın Hayatı filmi. Gelelim asıl soruya: Talmud'dan esinlenerek yaratılmış birkaç başyapıt sayabilir misiniz?

Talmud'u hatmeden Yahudi toplulukları dünyanın belli başlı yerlerine dağılmış; ama Çin imparatorluklarının kurulmasında, Avrupa'nın keşif gezilerinde, demokratik sistemin kurulmasında ya da Sanayi Devrimi'nde önemli bir rol oynamamış. Sikke, üniversite, parlamento, pusula, matbaa ve buhar makinesi; bunların hepsini Yahudi olmayanlar icat etmiş.

Ethics before the Bible

Israelis often use the term 'the three great religions', thinking that these religions are Christianity (2.3 billion adherents), Islam (1.8 billion) and Judaism (15 million). Hinduism, with its billion believers, and Buddhism, with its 500 million followers – not to mention the Shinto religion (50 million) and the Sikh religion (25 million) – don't make the cut.2 This warped concept of 'the three great religions' often implies in the minds of Israelis that all major religious and ethical traditions emerged out of the womb of Judaism, which was the first religion to preach universal ethical rules. As if humans prior to the days of Abraham and Moses lived in a Hobbesian state of nature without any moral commitments, and as if all of contemporary morality derives from the Ten Commandments. This is a baseless and insolent idea, which ignores many of the world's most important ethical traditions.

Stone Age hunter-gatherer tribes had moral codes tens of thousands of years before Abraham. When the first European settlers reached Australia in the late eighteenth century, they encountered Aboriginal tribes that had a well-developed ethical world view despite being totally ignorant of Moses, Jesus and Muhammad. It would be difficult to argue that the Christian colonists who violently dispossessed the natives exhibited superior moral standards.

Scientists nowadays point out that morality in fact has deep evolutionary roots pre-dating the appearance of humankind by millions of years. All social mammals, such as wolves, dolphins and monkeys, have ethical codes, adapted by evolution to promote group cooperation.3 For example, when wolf cubs play with one another, they have 'fair game' rules. If a cub bites too hard, or continues to bite an opponent that has rolled on his back and surrendered, the other cubs will stop playing with him.4

Tevrat'tan önce etik

İsraililer "üç büyük din" terimini genellikle Hıristiyanlık (2,3 milyar), İslam (ı,8 milyar) ve Yahudilik (15 milyon) için kullanır. ı milyar üyesi bulunan Hinduizm, 500 milyon takipçisi olan Budizm'in yanı sıra Şintoizm (50 milyon) ve Sihizm (25 milyon) hesaba katılmaz.' Bu çarpık "üç büyük din" kavramı İsraillilerin zihninde, tüm büyük dinlerin evrensel etik kurallar koyan ilk dinin, yani Yahudiliğin bağrından çıktığı gibi bir izlenim yaratır. Sanki Hz. İbrahim ve Hz. Musa öncesinde insanlar, Hobbes'un elinden çıkma bir doğada hiçbir ahlak anlayışı taşımadan yaşıyordu da tüm çağdaş ahlak anlayışı On Emir sebebiyle gelişti. Dünyanın en önemli etik geleneklerini göz ardı eden, temelsiz ve cüretkâr bir görüş bu.

Hz. İbrahim'den on bin yıl önce, Taş Devri'nde yaşayan avcı toplayıcı insanların da ahlak kuralları vardı. Avrupalı göçmenler, Avustralya'ya 18. yüzyıl sonlarında ilk vardıklarında karşılarında Hz. Musa, Hz. İsa ya da Hz. Muhammed'den haberleri olmadığı halde tam teşekküllü bir etik dünya görüşüne sahip Aborjinleri bulmuşlardı. Yerlilerin malına mülküne vahşice el koyan Hıristiyan sömürgecilerin üstün bir ahlak standardı sergilediklerini iddia etmek pek mümkün görünmüyor.

Günümüzde bilim insanları ahlakın esasen insan türünün ortaya çıkmasından bir milyon yıl kadar öncesine dayanan derin evrimsel kökenleri bulunduğuna işaret ediyor. Kurtlar, yunuslar ve maymunlar gibi sosyal hayvanların grupiçi işbirliğini sağlama adına evrim sürecinde edindikleri etik kodları var.3 Örneğin yavru kurtlar birbirleriyle oynarken "adil oyun" esaslarına göre hareket eder. Yavrulardan biri çok sert ısırır ya da kendini sırtüstü yere atıp teslim olan bir kurt yavrusunu ısırmaya devam ederse diğer kurt yavruları bir daha kendisiyle oynamaz.4

In chimpanzee bands dominant members are expected to respect the property rights of weaker members. If a junior female chimpanzee finds a banana, even the alpha male will usually avoid stealing it for himself. If he breaks this rule, he is likely to lose status.5 Apes not only avoid taking advantage of weak group members, but sometimes actively help them. A pygmy chimpanzee male called Kidogo, who lived in the Milwaukee County Zoo, suffered from a serious heart condition that made him feeble and confused. When he was first moved to the zoo, he could neither orient himself nor understand the instructions of the human caretakers. When the other chimpanzees understood his predicament, they intervened. They often took Kidogo by the hand, and led him wherever he needed to go. If Kidogo became lost, he would utter loud distress signals, and some ape would rush to help.

One of Kidogo's main helpers was the highest-ranking male in the band, Lody, who not only guided Kidogo, but also protected him. While almost all group members treated Kidogo with kindness, one juvenile male called Murph would often tease him mercilessly. When Lody noticed such behaviour, he often chased the bully away, or alternatively put a protective arm around Kidogo.6

An even more touching case occurred in the jungles of Ivory Coast. After a young chimpanzee nicknamed Oscar lost his mother, he struggled to survive on his own. None of the other females was willing to adopt and take care of him, because they were burdened with their own young. Oscar gradually lost weight, health and vitality. But when all seemed lost, Oscar was 'adopted' by the band's alpha male, Freddy. The alpha made sure that Oscar ate well, and even carried him around on his back. Genetic tests proved that Freddy was not related to Oscar.7 We can only speculate what drove the gruff old leader to take care of the orphaned toddler, but apparently ape leaders developed the tendency to help the poor, needy and fatherless millions of years before the Bible instructed ancient Israelites that they should not 'mistreat any widow or fatherless child' (Exodus 22:21), and before the prophet Amos complained about social elites 'who oppress the poor and crush the needy' (Amos 4:1).

Şempanze gruplarında baskın üyelerden zayıf üyelerin mülkiyet haklarına saygı göstermeleri beklenir. Genç bir dişi şempanze bir muz bulacak olursa genellikle alfa erkek bile bu muza el koymaya yeltenmez. Kuralı bozarsa statüsünü kaybetmesi mümkün.5 Maymunlar grubun zayıf üyelerini istismardan kaçınmakla kalmaz bazen onlara bilfiil yardım bile ederler. Milwaukee County hayvanat bahçesinde yaşayan Kidogo adlı cüce şempanze kendisini zayıflatıp sersemleten ciddi bir kalp rahatsızlığından mustaripmiş. Hayvanat bahçesine getirildiğinde yönünü bulamıyor, insan bakıcıların yönlendirmelerini anlamıyormuş. Diğer şempanzeler durumu anlayınca devreye girmişler. Kidogo'yu elinden tutup nereye gitmesi gerekiyorsa götürmüşler. Kidogo yolunu kaybedince yüksek sesle yardım çağrısında bulunuyor ve kimi maymunlar hemen yardımına koşuyormuş.

Kidogo'nun asli yardımcılarından, grubun en üst basamağındaki erkek şempanze Lody, Kidogo'ya yol göstermenin yanında onu koruyormuş da. Neredeyse tüm grup üyeleri ona şefkatle yaklaşsa da içlerinden biri, Murphy adlı bir genç, acımasızca sataşıyormuş Kidigo'ya. Lody böyle bir şeye şahit olduğunda ya bu zalimi kovalıyor ya da korumak için Kidogo'ya sarılıyormuş.6

Daha da dokunaklı bir vaka Fildişi Sahili'nin ormanlarında yaşanmış. Oscar adı takılan genç bir şempanze annesini kaybettikten sonra kendi başına hayatta kalma mücadelesi veriyormuş. Diğer dişiler kendi çocuklarına bakmak zorunda kaldıklarından Oscar'ı evlat edinmeye ya da ona bakmaya yanaşmıyormuş. Oscar gitgide zayıflamış, sağlığını ve yaşama gücünü yitirmiş. Ama umut kalmadı derken grubun alfa erkeği Freddy, Oscar'ı "evlat edinmiş." Alfa erkek Oscar'ın karnını doyuruyor ve hatta sırtında taşıyor-muş onu. Genetik testler sonucu, Freddy'nin Oscar'la akrabalığı bulunmadığı anlaşılmış.7 Bu aksi yaşlı lideri bu kimsesiz çocuğa bakmaya neyin ittiğini bilemeyiz ama anlaşılan o ki maymun liderleri, Tevrat eski İsraillilere, "Dul ve öksüz hakkı yemeyeceksiniz," diye öğütlemeden (Çıkış 22:22) ve peygamber "yoksullara baskı yapan ve mazlumları ezen" seçkin tabakadan şikâyet etmeden (Amos 4:1) milyonlarca yıl önce, fakir, düşkün ve yetimlere yardım etme eğilimi geliştirmiş.

Even among Homo sapiens living in the ancient Middle East, the biblical prophets were not unprecedented. 'Thou shalt not kill' and 'Thou shalt not steal' were well known in the legal and ethical codes of Sumerian city states, pharaonic Egypt and the Babylonian Empire. Periodic rest days long pre-dated the Jewish Sabbath. A thousand years before the prophet Amos reprimanded Israelite elites for their oppressive behaviour, the Babylonian king Hammurabi explained that the great gods instructed him 'to demonstrate justice within the land, to destroy evil and wickedness, to stop the mighty exploiting the weak'.8

Meanwhile in Egypt – centuries before the birth of Moses – scribes wrote down 'the story of the eloquent peasant', which tells of a poor peasant whose property was stolen by a greedy landowner. The peasant came before Pharaoh's corrupt officials, and when they failed to protect him, he began explaining to them why they must provide justice and in particular defend the poor from the rich. In one colourful allegory, this Egyptian peasant explained that the meagre possessions of the poor are like their very breath, and official corruption suffocates them by plugging their nostrils.9

Many biblical laws copy rules that were accepted in Mesopotamia, Egypt and Canaan centuries and even millennia prior to the establishment of the kingdoms of Judah and Israel. If biblical Judaism gave these laws any unique twist, it was by turning them from universal rulings applicable to all humans, into tribal codes aimed primarily at the Jewish people. Jewish morality was initially shaped as an exclusive, tribal affair, and has remained so to some extent to this day. The Old Testament, the Talmud and many (though not all) rabbis maintained that the life of a Jew is more valuable than the life of a Gentile, which is why, for example, Jews are allowed to desecrate the Sabbath in order to save a Jew from death, but are forbidden to do so merely in order to save a Gentile (Babylonian Talmud, Yoma 84:2).10

Antik çağlarda Ortadoğu'da yaşayan Homo sapiens toplulukları arasında bile semavi din peygamberlerinin benzerleri vardı. "Öldürmeyeceksin" ve "Çalmayacaksın" emirleri Sümer şehir devletlerinde, Mısır'daki firavun dönemlerinde ve Babil împaratorluğu'nda gayet iyi bilinen kanuni ve ahlaki yasalardı. Düzenli tatil günleri, Yahudiler Şabat âdetini uygulamaya başlamadan çok daha önce de bulunuyordu. Peygamber Amos, İsrailli seçkinleri baskıcı davranışlarından ötürü kınamadan bin yıl önce, Babil kralı Hammurabi ulu tanrıların kendisine, "Bu topraklarda adaletli olmayı, kötülüğü ve şerri yok etmeyi, güçlünün güçsüzü sömürmesini engellemeyi," salık verdiğini açıklamıştı.8

Bu esnada Mısır'da, Hz. Musa'nın doğumundan yüzyıllar önce, kâtipler "belagat sahibi köylü" hikâyesini kaleme alıyordu. Bu hikâyede fakir bir çiftçinin mülküne açgözlü bir toprak sahibi tarafından el konur. Çiftçi, firavunun yoz memurlarının önüne çıkar ve bu adamlardan hayır göremeyince başlar neden adaleti sağlamaları ve özellikle de fakirleri zenginlerden korumaları gerektiğini anlatmaya. Mısır köylüsü parlak bir alegoriye başvurarak fakirlerin üç beş malvarlığını, aldıkları nefese benzetir ve devletin yozlaşmasıysa burunlarını tıkayarak nefes almalarına engel olur.9

Pek çok kutsal yasa, Yehuda ve İsrail krallıkları kurulmadan yüzlerce ve hatta bin yıl önce Mezopotamya, Mısır ve Kenan' da kabul gören kanunların kopyasıdır. Tevrat'taki Yahudilik bu kanunlara yeni bir şey kattıysa, o da bunları herkes için geçerli evrensel hüküm olmaktan çıkarıp özellikle Yahudi halkına yönelik birer kabile yasasına dönüştürmektir. Yahudi ahlakı en başından itibaren özel, kabileye özgü bir mesele şeklinde biçimlendirilmiştir ve günümüzde de bu özelliğini korur. Eski Ahit, Talmud ve hepsi değilse de çoğu haham, Yahudi bir insanın hayatının diğerlerinden daha önemli olduğunu iddia eder. Bu yüzdendir ki Yahudiler, bir Yahudi'nin hayatını kurtarmak söz konusuysa Şabat kurallarını ihlal edebilir ama hayatı tehlikede olan kişi Yahudi değilse edemezler (Babil Talmud'u, Yoma 84:2).'°

Some Jewish sages have argued that even the famous commandment 'Love your neighbour as yourself' refers only to Jews, and there is absolutely no commandment to love Gentiles. Indeed, the original text from Leviticus says: 'Do not seek revenge or bear a grudge against anyone among your people, but love your neighbour as yourself' (Leviticus 19:18), which raises the suspicion that 'your neighbour' refers only to members of 'your people'. This suspicion is greatly strengthened by the fact that the Bible commands Jews to exterminate certain people such as the Amalekites and the Canaanites: 'Do not leave alive a single soul', decrees the holy book, 'Completely destroy them – the Hittites, Amorites, Canaanites, Perizzites, Hivites and Jebusites – as the Lord your God has commanded you' (Deuteronomy 20:16–17). This is one of the first recorded instances in human history when genocide was presented as a binding religious duty.

It was only the Christians who selected some choice morsels of the Jewish moral code, turned them into universal commandments, and spread them throughout the world. Indeed, Christianity split from Judaism precisely on that account. While many Jews to this day believe that the so-called 'chosen people' are closer to God than other nations are, the founder of Christianity – St Paul the Apostle – stipulated in his famous Epistle to the Galatians that 'there is neither Jew nor Gentile, neither slave nor free, nor is there male and female, for you are all one in Christ Jesus' (Galatians 3:28).

And we must again emphasise that despite the enormous impact of Christianity, this was definitely not the first time a human preached a universal ethic. The Bible is far from being the exclusive font of human morality (and luckily so, given the many racist, misogynist and homophobic attitudes it contains). Confucius, Laozi, Buddha and Mahavira established universal ethical codes long before Paul and Jesus, without knowing anything about the land of Canaan or the prophets of Israel. Confucius taught that every person must love others as he loves himself about 500 years before Rabbi Hillel the Elder said that this was the essence of the Torah. And at a time when Judaism still mandated the sacrifice of animals and the systematic extermination of entire human populations, Buddha and Mahavira already instructed their followers to avoid harming not only all human beings, but any sentient beings whatsoever, including insects. It therefore makes absolutely no sense to credit Judaism and its Christian and Muslim offspring with the creation of human morality.

Kimi Yahudi âlimleri şu meşhur "Komşunu kendin gibi sev" emrinin bile sadece Yahudiler için geçerli sayıldığını, Yahudiolmayanları sevmek gibi bir emrin kati surette bulunmadığını iddia etmiştir. Gerçekten de Levililer'de geçen sözün tamamı şöyledir: "Kendi halkından birinden intikam alma ve onlara karşı kin besleme; komşunu kendin gibi sev" (Levililer 19:18). Burada "komşu"yla kastedilen sadece "kendi halkından" birine tekabül ediyor gibi duruyor. Bu anlam Tevrat'ın Yahudilere Amalekliler ve Kenanlılar gibi birtakım halkları katletmeyi emretmesiyle pekişiyor: "Kimseyi hayatta bırakmayın," diye buyuruyor kutsal kitap, "hepsini yok edin; Hitit, Kenan, Periz, Hiv ve Yevus halklarını; Tanrınız Rabb'in size buyurduğu gibi" (Tesniye 20:16-17). İnsanlık tarihinde soykırımın mecburi bir dini görev olarak kayda geçirilmesinin ilk örneklerinden biridir bu.

Yahudi ahlak kurallarından bazılarını seçip bunları evrensel emirlere dönüştüren ve dünyaya yayan Hıristiyanlardır. Hakikaten de Hıristiyanlık Yahudilikten bu anlamda ayrılır. ÇoğuYahudi günümüzde dahi "seçilmiş kişiler" Tanrı'ya daha yakındırinancı taşısa da Hıristiyanlığın kurucularından Tarsuslu Pavlus, Galatyalılara hitaben yazdığı ünlü mektupta, "Ne Yahudi ne Grek, ne köle ne özgür, ne erkek ne kadın var, çünkü hepiniz İsa Mesih'te birsiniz," diyordu (Galatyalılar 3:28).

Ve tekrar vurgulamak gerek ki Hıristiyanlığın muazzam etkisine rağmen, bir insanın evrensel etik anlayışı geliştirmesine ilk örnek bu değildi kesinlikle. Eski Ahit insan ahlakının tek temsilcisi değil elbette (içerdiği ırkçı, kadın veeşcinsel düşmanı yaklaşımları düşünürsek iyi ki de değil). Konfüçyüs, Lao Tzu, Buda ve Mahavira, Kenan ya da İsrail'in peygamberlerinden hiç haberleri olmadan Pavlus ve İsa'dan çok önceleri evrensel etik kodlar oluşturmuştu. Konfüçyüs, herkesin başkalarını kendini sevdiği gibi sevmesi gerektiğini, Haham Hillel Ha-Gadol, Tevrat'ın özü budur demeden beş yüz yıl önce düşünmüştü. Ve Yahudilik dini hâlâ hayvan kurban etmeyi ve toplu insan katliamlarını buyururken, Budave Mahavira sadece insanlara değil sinekler de dahil tüm hayvanlara zarar vermekten kaçınmak gerektiğini öğütlüyordu müritlerine. Bu sebeplerden ötürü Yahudiliği ve onu takip eden Hıristiyanlık ve Müslümanlık dinlerini insan ahlakının yaratıcısı konumuna yerleştirmenin bir anlamı yok.

The birth of bigotry

What about monotheism, then? Doesn't Judaism at least deserve special praise for pioneering the belief in a single God, which was unparalleled anywhere else in the world (even if this belief was then spread to the four corners of the earth by Christians and Muslims more than by Jews)? We can quibble even about that, since the first clear evidence for monotheism comes from the religious revolution of Pharaoh Akhenaten around 1350 bc, and documents such as the Mesha Stele (erected by the Moabite King Mesha) indicate that the religion of biblical Israel was not all that different from the religion of neighbouring kingdoms such as Moab. Mesha describes his great god Chemosh in almost the same way that the Old Testament describes Yahweh. But the real problem with the idea that Judaism contributed monotheism to the world is that this is hardly something to be proud of. From an ethical perspective, monotheism was arguably one of the worst ideas in human history.

Monotheism did little to improve the moral standards of humans – do you really think Muslims are inherently more ethical than Hindus, just because Muslims believe in a single god while Hindus believe in many gods? Were Christian conquistadores more ethical than pagan Native American tribes? What monotheism undoubtedly did was to make many people far more intolerant than before, thereby contributing to the spread of religious persecutions and holy wars. Polytheists found it perfectly acceptable that different people will worship different gods and perform diverse rites and rituals. They rarely if ever fought, persecuted, or killed people just because of their religious beliefs. Monotheists, in contrast, believed that their God was the only god, and that He demanded universal obedience. Consequently, as Christianity and Islam spread around the world, so did the incidence of crusades, jihads, inquisitions and religious discrimination.11

Compare, for example, the attitude of Emperor Ashoka of India in the third century bc to that of the Christian emperors of the late Roman Empire. Emperor Ashoka ruled an empire teeming with myriad religions, sects and gurus. He gave himself the official titles of 'Beloved of the Gods' and 'He who regards everyone with affection'. Sometime around 250 bc, he issued an imperial edict of tolerance which proclaimed that:

Bağnazlığın doğuşu

Peki ya tektanrıcılık? Yahudilik en azından dünyanın başka bir yerinde eşi bulunmayan tek tanrı inancının öncülüğünü yaptığı için övgüyü hak etmiyor mu (bu inanç dünyanın dört bir yanına Yahudilerden ziyade Hıristi-yanlar ve Müslümanlar tarafından yayılmış olsa da)? Bu bile tartışılır. Zira tektanrıcılığa dair ilk kesin kanıt, Firavun Akhenaten'in MÖ 1350 yılında gerçekleştirdiği dinsel devrime dayanıyor ve Moabite kralı Mesha tarafından dikilen Mesha Yazıtı gibi belgeler eski İsrail'in dininin Moab gibi komşu krallıklardan pek de farklı olmadığını ortaya koyuyor. Mesha kendi büyük tanrısı Kemosh'u neredeyse Tevrat'ın Yahveh tasviriyle aynı şekilde tarif ediyor. Ama Yahudiliğin dünyaya tek tanrı inancını getirmesi fikrinin asıl sıkıntısı bunun o kadar da gurur duyulacak bir şey olmaması. Etik açıdan tek tanrı inancı insanlık tarihinin en kötü fikirlerinden biridir.

Tektanrıcılık insanların ahlak standardını yükseltmeye pek yaramamış; sırf Müslümanlar tek tanrıya, Hindular bir sürü tanrıya inanıyor diye Müslümanların Hindulardan daha ahlaklı olduğunu mu düşünüyoruz? Hıristiyan istilacılar Amerika'nın yerli kabilelerinden daha mı ahlaklıydı? Tektan-rıcılığın yol açtığı kesin bir şey varsa o da pek çok insanı eskisinden daha hoşgörü yoksunu kılması ve bu yolla din kaynaklı zulüm ve kutsal savaşların yaygınlaşmasına katkı sağlamasıdır. Çoktanrıcılıkta farklı insanların farklı tanrılara tapması ve değişik tören ve âdetler uygulaması gayet kabul edilebilir bir şeydi. İnsanların dini inançları yüzünden saldırmaları ve dini gerekçelerle uygulanan zulüm ya da infaz pek yaşanmazdı. Oysa tektanrıcılık kendi Tanrı'larının tek olduğu ve herkesin O'na itaat etmesi gerektiği inancına dayalıdır. Bunun sonucunda Hıristiyanlık ve İslam dünyaya yayılırken beraberinde Haçlı Seferleri, cihatlar, engizisyon mahkemeleri ve dinsel ayrımcılık da yayıldı."

Mesela MÖ 3. yüzyılda Hindistan imparatoru Büyük Asoka'nın tavrıyla Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerini karşılaştırın. İmparator Asoka pek çok din, tarikat ve gurunun olduğu bir imparatorluğun başındaydı. Kendisine "Tanrıların Sevgili Oğlu" ve "Herkese içtenlikle saygı duyan" unvanlarını yakıştırmıştı. MÖ 250 dolaylarında duyurduğu hoşgörü fermanında şöyle diyordu:

Beloved-of-the-Gods, the king who regards everyone with affection, honours both ascetics and the householders of all religions … and values that there should be growth in the essentials of all religions. Growth in essentials can be done in different ways, but all of them have as their root restraint in speech, that is, not praising one's own religion, or condemning the religion of others without good cause … Whoever praises his own religion, due to excessive devotion, and condemns others with the thought 'Let me glorify my own religion', only harms his own religion. Therefore contact between religions is good. One should listen to and respect the doctrines professed by others. Beloved-of-the-Gods, the king who regards everyone with affection, desires that all should be well learned in the good doctrines of other religions.12

Five hundred years later, the late Roman Empire was as diverse as Ashoka's India, but when Christianity took over, the emperors adopted a very different approach to religion. Beginning with Constantine the Great and his son Constantius II, the emperors closed all non-Christian temples and forbade so-called 'pagan' rituals on pain of death. The persecution culminated under the reign of Emperor Theodosius – whose name means 'Given by God' – who in 391 issued the Theodosian Decrees that effectively made all religions except Christianity and Judaism illegal (Judaism too was persecuted in numerous ways, but it remained legal to practise it).13 According to the new laws, one could be executed even for worshipping Jupiter or Mithras in the privacy of one's own home.14 As part of their campaign to cleanse the empire of all infidel heritage, the Christian emperors also suppressed the Olympic Games. Having been celebrated for more than a thousand years, the last ancient Olympiad was held sometime in the late fourth or early fifth century.15

Of course, not all monotheist rulers were as intolerant as Theodosius, whereas numerous rulers rejected monotheism without adopting the broad-minded policies of Ashoka. Nevertheless, by insisting that 'there is no god but our God' the monotheist idea tended to encourage bigotry. Jews would do well to downplay their part in disseminating this dangerous meme, and let the Christians and Muslims carry the blame for it.

Tanrıların Sevgili Oğlu, herkese içtenlikle saygı duyan kral tüm çilekeşlere ve din erbaplarına saygı duyar (...) ve tüm dinlerin temelinde olması gereken gelişime değer verir. Temeldeki gelişim farklı şekillerde sağlana-bilse de söylemlerinde hepsinin sınırı vardır yani gerekçesiz yere kendi dinini övüp diğerlerini karalayamazlar (...) Her kim ki aşırı dindarlıktan kendi dinini över ve "Kendi dinimi yücelteyim" diye düşünüp başka dinleri karalar, o kişi sadece kendi dinine zarar verir. Bu yüzden dinlerarası iletişim iyidir. İnsan başkalarının benimsediği öğretileri dinleyip bunlara saygı duymalıdır. Tanrıların Sevgili Oğlu, herkese içtenlikle saygı duyan kral diler ki herkes başka dinlerin güzel öğretilerini iyice bellesin.12

Beş yüz yıl sonra Roma İmparatorluğu, Büyük Asoka'nın Hindistan'ı kadar çok çeşitlilik içeriyordu ama Hıristiyanlık hâkim olduktan sonra imparatorlar dine karşı bambaşka bir tutum takınmaya başladı. Büyük Konstantin ve oğlu II. Konstantius'tan itibaren imparatorlar Hıristiyan olmayan tüm tapınakları kapatıp "pagan" ilan edilen ritüellere ölüm cezası getirdiler. Adı "Tanrı vergisi" anlamına gelen İmparator Theodosius döneminde zulümler arttı. 391'de Theodosius Buyrukları devreye girdi ve Hıristiyanlık ve Yahudilik harici tüm dinler bütünüyle yasaklandı. (Yahudilik de çeşitli şekillerde zulme uğruyordu ama yasal kaldı.)'3 Yeni yasalara göre Jüpiter'e ya da Mitra'ya kendi evinin mahreminde tapınmak bile yasaktı.'4 Hıristiyan imparatorlar, imparatorluklarını kâfir mirasının tümünden arındırma seferberliği dahilinde Olimpiyat Oyunları'nı bile yasakladı. Bin yılı aşkın süredir düzenlenen oyunların sonuncusu 4. yüzyılın sonlarında ya da 5. yüzyılın başında bir tarihte gerçekleşti.15

Elbette tüm tektanrıcı yöneticiler Theodosius kadar hoşgörüsüz değildi ve pek çok tektanrıcılığı reddeden lider de Asoka'nın açıkgörüşlü politikalarını benimsemiyordu. Her koşulda, "Bizim Tanrı'mız dışında tanrı yok," şiarında ısrar eden tektanrıcılık, bağnazlığı teşvik etmeye müsaitti. Yahudiler böylesine tehlikeli bir düşünce şeklini yaymadaki rollerinin üstünü örtüp bu günahı Hıristiyanların ve Müslümanların taşımasına razı gelseler iyi ederler.

Jewish physics, Christian biology

Only in the nineteenth and twentieth centuries do we see Jews make an extraordinary contribution to humankind as a whole, through their outsized role in modern science. In addition to such well-known names as Einstein and Freud, about 20 per cent of all Nobel Prize laureates in science have been Jews, though Jews constitute less than 0.2 per cent of the world's population.16 But it should be stressed that this has been a contribution of individual Jews rather than of Judaism as a religion or a culture. Most of the important Jewish scientists of the past 200 years acted outside the Jewish religious sphere. Indeed, Jews began to make their remarkable contribution to science only once they had abandoned the yeshivas in favour of the laboratories.

Prior to 1800, the Jewish impact on science was limited. Naturally enough, Jews played no significant role in the progress of science in China, in India or in the Mayan civilisation. In Europe and the Middle East some Jewish thinkers such as Maimonides had considerable influence on their Gentile colleagues, but the overall Jewish impact was more or less proportional to their demographic weight. During the sixteenth, seventeenth and eighteenth centuries Judaism was hardly instrumental in the outbreak of the Scientific Revolution. Except for Spinoza (who was excommunicated for his trouble by the Jewish community), you can hardly name a single Jew who was critical to the birth of modern physics, chemistry, biology or the social sciences. We don't know what Einstein's ancestors were doing in the days of Galileo and Newton, but in all likelihood they were far more interested in studying the Talmud than in studying light.

The great change occurred only in the nineteenth and twentieth centuries, when secularisation and the Jewish Enlightenment caused many Jews to adopt the world view and lifestyle of their Gentile neighbours. Jews then began to join the universities and research centres of countries such as Germany, France and the United States. Jewish scholars brought from the ghettos and shtetls important cultural legacies. The central value of education in Jewish culture was one of the main reasons for the extraordinary success of Jewish scientists. Other factors included the desire of a persecuted minority to prove its worth, and the barriers that prevented talented Jews from advancement in more anti-Semitic institutions such as the army and the state administration.

Yahudi fiziği, Hıristiyan biyolojisi

Modern bilimde oynadıkları önemli rol sayesinde, Yahudilerin insanlığın geneline sıradışı bir katkıda bulunduğunu sadece 19. ve 20. yüzyıllarda görüyoruz. Einstein ve Freud gibi bilindik isimlerin yanı sıra bilim alanlarındaki Nobel ödüllerinin yüzde 20'sini dünya nüfusunun binde 2'sinden azını oluşturan Yahudiler aldı.'6 Ama bunun Yahudilik dini ya da kültüründen ziyade münferit Yahudilerin marifeti olduğunu vurgulamak gerek. Geçtiğimiz iki yüz yılın önemli Yahudi bilim insanlarının çoğu, Yahudiliğin dini çemberinin dışında hareket etmişti. Esasen Yahudilerin bilime hatırı sayılırkatkıları yeşivalardan çıkıp laboratuvarlara girince baş göstermişti.

1800 öncesi Yahudilerin bilime katkısı sınırlıdır. Doğal olarak Çin, Hindistan ya da Maya medeniyetlerinin bilimsel gelişmelerinde hiçbir rol oynamamışlardır. Avrupa ve Ortadoğu'da Maimonides gibi kimi Yahudi düşünürlerin Yahudi olmayan meslektaşları üzerinde hayli etkileri olmuştur ama genel olarak Yahudilerin etkisi demografik ağırlıklarıyla doğru orantılıdır. 16., 17. ve 18. yüzyıllarda Bilimsel Devrim'in patlak vermesinde pek rol oynamamışlardır. Başarılarından dolayı Yahudi cemaatinden ihraç edilen Spinoza hariç modern fizik, kimya, biyoloji ya da sosyal bilimlerin doğuşunda kilit rol oynamış birYahudi bulmakta zorlanırsınız. Einstein'ın ataları, Galileo ve Newton zamanlarında neyle uğraşıyormuş bilmiyoruz ama büyük ihtimalle ışıktan ziyade Talmud'u incelemekle alakadardılar.

Büyük değişim 19. ve 20. yüzyıllarda, laikleşme ve Yahudi Aydınlanması pek çok Yahudi'nin Yahudi olmayan komşularının dünya görüşünü ve hayat tarzını örnek almaya başlamasına yol açınca cereyan etti. Bunu takiben Yahudiler Almanya, Fransa ve ABD gibi ülkelerdeki üniversite ve araştırma merkezlerine katılmaya başladı. Yahudi akademisyenler gettolardan ve shtet/'lerden önemli kültürel miraslar taşıdı. Yahudi kültüründe eğitime fazlasıyla değer verilmesi Yahudi bilim insanlarının sıradışı başarısının asli sebeplerindendir. Eziyet görmüş azınlığın kendini ispatlama arzusu ve yetenekli Yahudilerin ordu ve devlet yönetimi gibi Yahudi karşıtlığı görülebilen kurumlarda yükselmesinin engellenmesi diğer faktörler arasında yer alır.

Yet while Jewish scientists brought with them from the yeshivas strong discipline and a deep faith in the value of knowledge, they did not bring any helpful baggage of concrete ideas and insights. Einstein was Jewish, but the theory of relativity wasn't 'Jewish physics'. What does faith in the sacredness of the Torah have to do with the insight that energy equals mass multiplied by the speed of light squared? For the sake of comparison, Darwin was a Christian and even began his studies at Cambridge intending to become an Anglican priest. Does it imply that the theory of evolution is a Christian theory? It would be ridiculous to list the theory of relativity as a Jewish contribution to humankind, just as it would be ridiculous to credit Christianity with the theory of evolution.

Similarly, it is hard to see anything particularly Jewish about the invention of the process for synthesising ammonia by Fritz Haber (Nobel Prize in Chemistry, 1918); about the discovery of the antibiotic streptomycin by Selman Waksman (Nobel Prize in Physiology or Medicine, 1952); or about the discovery of quasicrystals by Dan Shechtman (Nobel Prize in Chemistry, 2011). In the case of scholars from the humanities and social sciences – such as Freud – their Jewish heritage probably had a deeper impact on their insights. Yet even in these cases, the discontinuities are more glaring than the surviving links. Freud's views about the human psyche were very different from those of Rabbi Joseph Caro or Rabbi Yochanan ben Zakkai, and he did not discover the Oedipus complex by carefully perusing the Shulhan Arukh (the code of Jewish law).

To summarise, although the Jewish emphasis on learning probably made an important contribution to the exceptional success of Jewish scientists, it was Gentile thinkers who laid the groundwork for the achievements of Einstein, Haber and Freud. The Scientific Revolution wasn't a Jewish project, and Jews found their place in it only when they moved from the yeshivas to the universities. Indeed, the Jewish habit of seeking the answers to all questions by reading ancient texts was a significant obstacle to Jewish integration into the world of modern science, where answers come from observations and experiments. If there was anything about the Jewish religion itself that necessarily leads to scientific breakthroughs, why is it that between 1905 and 1933 ten secular German Jews won Nobel Prizes in chemistry, medicine and physics, but during the same period not a single ultra-Orthodox Jew or a single Bulgarian or Yemenite Jew won any Nobel Prize?

Ancak Yahudi bilim insanları yeşivaların sıkı disiplini ve bilginin değerine duyulan derin inancı taşımış olsalar da işe yarar somut fikir ve içgörü kazandırmamışlardır. Einstein Yahudi'ydi ama izafiyet teorisi "Yahudi fiziği" değildi. Tevrat'a inanmanın enerji eşittir kütle çarpı ışık hızının karesi bilgisine vâkıf olmakla ne ilgisi var? Karşılaştırma maksadıyla, Darwin de Hıristiyan'dı ve hatta Cambridge'e Anglikan rahibi olmak amacıyla başlamıştı. Buradan evrim teorisinin Hıristiyan teorisi olduğunu mu çıkaracağız? îzafiyet teorisini Yahudiliğin insanlığa katkısı şeklinde değerlendirmek, evrim teorisini Hıristiyanlığa atfetmek kadar saçma olur.

Aynı şekilde, Fritz Haber'in geliştirdiği amonyağın sentezlenmesi işleminde (Kimya dalında Nobel Ödülü, 1918), Selman Waksman'ın bulduğu antibiyotik streptomisinde (Fizyoloji ya da Tıp dalında Nobel Ödülü, 1952) ya da Dan Shechtman'ın yarı kristalleri keşfinde (Kimya dalında Nobel Ödülü, 2011) Yahudiliğe ilişkin bir şey görmek zor. Freud gibi beşeri bilimler ve sosyal bilimler alanlarında çalışanlar için Yahudi mirası büyük ihtimalle daha belirleyiciydi. Fakat bu tür durumlarda bile bağlardan kopuş, yerinde duran bağlantılardan daha belirleyicidir. Freud'un insan psişesine ilişkin görüşleri, Haham Yosef Karo ya da Haham Yochanan ben Zakkai'nin görüşlerinden çok farklıydı ve Oidipus kompleksini Şulhan Aruh'un (Yahudi hukuku kuralları) sayfalarını karıştırarak geliştirmedi.

Özetle, muhtemelen Yahudilerin öğrenmeye atfettiği büyük önem Yahudi bilim insanlarının olağanüstü başarısına önemli bir katkı sağlamıştır ama Einstein, Haber ve Freud'un başarılarının temellerini atanlar Yahudi olmayan düşünürlerdi. Bilimsel Devrim Yahudilere ait bir tasarı değildi ve Yahudiler bu tasarıdaki yerlerini ancak yeşivalardan üniversitelere geçince aldılar. Esasen Yahudilerin tüm sorulara eski metinleri okuyarak cevap arama alışkanlığı, Yahudilerin cevapları gözlem ve deneyyoluyla bulan modern bilim dünyasına entegre olabilmesinin önünde büyük bir engeldi. Madem Yahudi dininin bünyesinde bilimsel buluşlara yol açmaya kadir bir unsur var, o zaman neden 1905'le 1933 arasında kimya, tıp ve fizik dallarında Nobel Ödülü alan on Yahudi'nin onu da laikti ve neden aynı dönem içinde tek bir aşırı Ortodoks, Bulgarya da Yemen Yahudi'si herhangi bir Nobel Ödülü almadı?

Lest I be suspected of being a ‘self-hating Jew’ or an anti-Semite, I would like to emphasise that I am not saying Judaism was a particularly evil or benighted religion. All I am saying is that it wasn’t particularly important to the history of humankind. For many centuries Judaism was the humble religion of a small persecuted minority that preferred to read and contemplate rather than to conquer faraway countries and burn heretics at the stake.

Anti-Semites usually think that Jews are very important. Anti-Semites imagine that the Jews control the world, or the banking system, or at least the media, and that they are to blame for everything from global warming to the 9/11 attacks. Such anti-Semitic paranoia is as ludicrous as Jewish megalomania. Jews may be a very interesting people, but when you look at the big picture, you must realise that they have had a very limited impact on the world.

Throughout history, humans have created hundreds of different religions and sects. A handful of them – Christianity, Islam, Hinduism, Confucianism and Buddhism – influenced billions of people (not always for the best). The vast majority of creeds – such as the Bon religion, the Yoruba religion and the Jewish religion – had a far smaller impact. Personally I like the idea of descending not from brutal world-conquerors, but from insignificant people who seldom poked their noses into other people’s business. Many religions praise the value of humility – but then imagine themselves to be the most important thing in the universe. They mix calls for personal meekness with blatant collective arrogance. Humans of all creeds would do well to take humility more seriously.

And among all forms of humility, perhaps the most important is to have humility before God. Whenever they talk of God, humans all too often profess abject self-effacement, but then use the name of God to lord it over their brethren.

“Yahudi olmaktan nefret eden” ya da “Yahudi aleyhtarı” zannı altında kalmamak için Yahudiliğin özellikle kötü ya da karanlıklara gömülü bir din olduğunu söylemediğimin altını çizmek istiyorum. Sadece insanlık tarihi için aşırı bir önem taşımadığını söylüyorum. Yahudilik yüzyıllar boyunca uzak ülkeleri işgal etmek ve kâfirleri yakarak öldürmek yerine okuyup düşünmeyi tercih eden çilekeş bir azınlığın mütevazı dini olmuştur.

Yahudi düşmanları genellikle Yahudilerin büyük önem taşıdığını düşünür. Dünyayı ya da bankacılık sistemini, o da olmadı medyayı kontrol ettiklerine ve küresel ısınmadan 11 Eylül saldırılarına her şeyin Yahudilerin başının altından çıktığına inanırlar. Bu tür bir Yahudi düşmanı paranoyası Yahudilerin megalomanlığı kadar gülünç. Yahudiler çok ilginç insanlar sayılabilir ama büyük resme baktığınızda dünyaya son derece sınırlı etkileri olduğunu görürsünüz.

însanlar tarih boyunca yüzlerce farklı dinve tarikat yarattı. Bunların arasında Hıristiyan, İslam, Hinduizm, Konfüçyüsçülük ve Budizm gibi çok azı milyarlarca insanı (her zaman iyi şekilde olmasa da) etkiledi. Bon dini, Yoruba dini ve Yahudilik gibi inançların çoğunun etkisi daha az olmuştur. Şahsen ben zalim dünya fatihlerinin değil de başkalarının işine burnunu pek sokmayan kendi halinde insanların soyundan gelme fikrinden hoşlanıyorum. Pek çok din alçakgönüllülüğün kıymetinden dem vurur sonra da kâinatın en mühim şeyi olduklarını kurgular. İnsanları şahsen alçakgönüllü olmaya çağırmakla yaygaracı bir kolektif küstahlığı aynı potada eritirler. Tüm inançların mensubu insanlar alçakgönüllülüğü biraz daha ciddiye alsa ne iyi olur.

Tüm alçakgönüllülük çeşitleri içinde belki de en önemlisi Tanrı karşısında alçakgönüllü olabilmektir. İnsanlar Tanrı’dan bahsederken çoğunlukla kendilerini küçük görüp tevazu sergiliyor ama sonra da Tanrı'nın adını anarak kendi kardeşlerine üstünlük taslıyorlar.

13

GOD

Don’t take the name of God in vain

Does God exist? That depends on which God you have in mind. The cosmic mystery or the worldly lawgiver? Sometimes when people talk about God, they talk about a grand and awesome enigma, about which we know absolutely nothing. We invoke this mysterious God to explain the deepest riddles of the cosmos. Why is there something rather than nothing? What shaped the fundamental laws of physics? What is consciousness, and where does it come from? We do not know the answers to these questions, and we give our ignorance the grand name of God. The most fundamental characteristic of this mysterious God is that we cannot say anything concrete about Him. This is the God of the philosophers; the God we talk about when we sit around a campfire late at night, and wonder what life is all about.

On other occasions people see God as a stern and worldly lawgiver, about whom we know only too much. We know exactly what He thinks about fashion, food, sex and politics, and we invoke this Angry Man in the Sky to justify a million regulations, decrees and conflicts. He gets upset when women wear short-sleeved shirts, when two men have sex with one another, or when teenagers masturbate. Some people say He does not like us to ever drink alcohol, whereas according to others He positively demands that we drink wine every Friday night or every Sunday morning. Entire libraries have been written to explain in the minutest details exactly what He wants and what He dislikes. The most fundamental characteristic of this worldly lawgiver is that we can say extremely concrete things about Him. This is the God of the crusaders and jihadists, of the inquisitors, the misogynists and the homophobes. This is the God we talk about when we stand around a burning pyre, hurling stones and abuses at the heretics being grilled there.

13

Tanrı

Adını boş yere anmayın

Tanrı var mı? Bu sorunun cevabı hangi Tanrı' dan bahsettiğinize göre değişir. Kozmik bir gizemden mi dünyevi bir kanun koyucudan mı bahsediyoruz? Kimi zaman Tanrı deyince, hakkında hiçbir şey bilmediğimiz yüce ve müthiş bir esrardan bahseder insanlar. Kâinatın en esrarengiz sırlarını açıklamak için bu gizemli Tanrı'yı anarız. Neden hiçlik değil de bir şeyler var? Temel fizik yasalarını ne şekillendirdi? Bilinç nedir ve nereden gelir? Bu soruların cevabını bilmiyoruz ve cehaletimizi Tanrı’nın yüce adıyla kapatıyoruz. Bu gizemli Tanrı'nın en temel özelliği, hakkında somut bir şey söylenememesi. FilozoflarınTanrı'sı bu; gece yarısı ateşin etrafına oturup hayatı sorguladığımızda bahsettiğimiz Tanrı.

Diğer zamanlar, Tanrı'yı katı ve dünyevi bir kanun koyucu şeklinde görüyor insanlar. Bu Tanrı hakkında gereğinden fazla şey biliyoruz. Moda, yemek, cinsellik ve siyaset hakkında ne düşündüğünü harfiyen biliyoruz ve milyonlarca kural, hüküm ve anlaşmazlığı gerekçelendirmek için bu Gök-yüzündeki Öfkeli Adam'a başvuruyoruz. Kadınlar kısa kollu tişört giyince kızıyor, iki erkek birbiriyle sevişince kızıyor, ergenler mastürbasyon yapınca kızıyor. Kimileri asla alkol almamamızı istediğini söylüyor. Kimileri de her cuma akşamı ya da her pazar sabahı şarap içmemizi bilhassa talep ettiğini söylüyor. O ne ister ve O nelerden hoşlanmaz diye en ufak ayrıntısına kadar açıklamak için kütüphaneler dolusu kitap yazılmış. Bu dünyevi kanun koyucunun en temel özelliği, hakkında son derece somut şeyler söylenebilmesi. Haçlıların ve cihatçıların, engizisyon hakimlerinin, kadın ve eşcinsel düşmanlarının Tanrı'sı bu. Ateşin etrafına toplaşıp cayır cayır yanan kâfirlere taş atıp küfrederken bahsettiğimiz Tanrı bu.

When the faithful are asked whether God really exists, they often begin by talking about the enigmatic mysteries of the universe and the limits of human understanding. 'Science cannot explain the Big Bang,' they exclaim, 'so that must be God's doing.' Yet like a magician fooling an audience by imperceptibly replacing one card with another, the faithful quickly replace the cosmic mystery with the worldly lawgiver. After giving the name of 'God' to the unknown secrets of the cosmos, they then use this to somehow condemn bikinis and divorces. 'We do not understand the Big Bang – therefore you must cover your hair in public and vote against gay marriage.' Not only is there no logical connection between the two, but they are in fact contradictory. The deeper the mysteries of the universe, the less likely it is that whatever is responsible for them gives a damn about female dress codes or human sexual behaviour.

The missing link between the cosmic mystery and the worldly lawgiver is usually provided through some holy book. The book is full of the most trifling regulations, but is nevertheless attributed to the cosmic mystery. The creator of space and time supposedly composed it, but He bothered to enlighten us mainly about some arcane temple rituals and food taboos. In truth, we haven't got any evidence whatsoever that the Bible or the Quran or the Book of Mormon or the Vedas or any other holy book was composed by the force that determined that energy equals mass multiplied by the speed of light squared, and that protons are 1,837 times more massive than electrons. To the best of our scientific knowledge, all these sacred texts were written by imaginative Homo sapiens. They are just stories invented by our ancestors in order to legitimise social norms and political structures.

I personally never cease to wonder about the mystery of existence. But I have never understood what it has got to do with the niggling laws of Judaism, Christianity or Hinduism. These laws were certainly very helpful in establishing and maintaining the social order for thousands of years. But in that, they are not fundamentally different from the laws of secular states and institutions.

Dindarlara Tanrı gerçekten var mı diye sorulduğunda, genel olarak kâinatın anlaşılamayan gizemlerinden ve insan algısının sınırlarından söz açarlar. "Bilim, Büyük Patlama'yı açıklayamıyor," diye haykırırlar, "o halde bu, Tanrı'nın kerameti olmalı." Fakat dindarlar çaktırmadan bir kartı diğeriyle değiştirerek seyircileri kandıran sihirbazlar gibi kozmik gizemin yerine çarçabuk dünyevi kanun koyucuyu geçirir. Kâinatın bilinmezlerine "Tanrı" adını verdikten sonra bunu bir şekilde bikini giymeyi ve boşanmayı kınamak için kullanırlar. "Büyük Patlama'yı anlamıyoruz, o yüzden de insan içine çıkarken başımızı örtmeli ve eşcinsel evliliklerine izin vermemeliyiz." Bu iki şey arasında herhangi bir mantıksal bağ olmamasının ötesinde esasen çelişkili bir beyan söz konusu. Kâinatın gizemleri ne ölçüde anlaşılamazsa, bunlardan sorumlu olan şeyin kadınların nasıl giyineceği ya da insanların cinsel hayatını o kadar umursamaması icap eder.

Kozmik gizem ve dünyevi kanun koyucu arasındaki kayıp halka bir kutsal kitap tarafından sağlanır genellikle. Kitap bir sürü ehemmiyetsiz mevzuatla doludur ama yine de kozmik gizeme mal edilir. Kitabı uzay ve zamanın yaratıcısı yazmıştır sözde ama üşenmeyip bizi daha ziyade birtakım üstü kapalı tapınak ritüelleri ve yemeğe ilişkin tabular hakkında bilgilendirme gereği duymuştur. İşin aslı Tevrat, Kuran, Mormon Kitabı, Vedalar ya da herhangi başka bir kutsal kitabın, enerji eşittir kütle çarpı ışık hızının karesi formülünü ve protonların elektronlardan 1,837 kat daha fazla kütleye sahip olmasını belirleyen güç tarafından yazıldığına dair elimizde hiçbir kanıt yok. Elimizdeki bilimsel verilere göre tüm bu kutsal metinler hayal gücü kuvvetli Homo sapiens üyeleri tarafından kaleme alınmış. Atalarımızın toplumsal normları ve siyasi yapıları gerekçelendirmek için yarattığı anlatılar bunlar.

Varlığın gizemleri her daim ilgimi çekmiştir. Ama bunun Yahudilik, Hıristiyanlık ya da Hinduizm'in titiz kurallarıyla ne gibi bir ilgisi bulunduğunu oldum olası anlayamamışımdır. Binlerce yıl boyunca toplumsal düzenin oluşturulması ve korunmasında çok faydalı oldukları kesin. Ama bu anlamda laik devlet ve kurumların yasalarından temel bir farkları yok.

The third of the biblical Ten Commandments instructs humans never to make wrongful use of the name of God. Many understand this in a childish way, as a prohibition on uttering the explicit name of God (as in the famous Monty Python sketch 'If you say Jehovah …'). Perhaps the deeper meaning of this commandment is that we should never use the name of God to justify our political interests, our economic ambitions or our personal hatreds. People hate somebody and say, 'God hates him'; people covet a piece of land and say, 'God wants it'. The world would be a much better place if we followed the third commandment more devotedly. You want to wage war on your neighbours and steal their land? Leave God out of it, and find yourself some other excuse.

When all is said and done, it is a matter of semantics. When I use the word 'God', I think of the God of the Islamic State, of the Crusades, of the Inquisition, and of the 'God hates fags' banners. When I think of the mystery of existence, I prefer to use other words, so as to avoid confusion. And unlike the God of the Islamic State and the Crusades – who cares a lot about names and above all about His most holy name – the mystery of existence doesn't care an iota what names we apes give it.

Godless ethics

Of course the cosmic mystery doesn't help us at all in maintaining the social order. People often argue that we must believe in a god that gave some very concrete laws to humans, or else morality will disappear and society will collapse into primeval chaos.

It is certainly true that belief in gods was vital for various social orders, and that it sometimes had positive consequences. Indeed, the very same religions that inspire hate and bigotry in some people inspire love and compassion in others. For example, in the early 1960s the Methodist reverend Ted McIlvenna became aware of the plight of LGBT people in his community. He began exploring the situation of gays and lesbians in society in general, and in May 1964 convened a pioneering three-day dialogue between clergymen and gay and lesbian activists at the White Memorial Retreat Center in California. The participants subsequently set up 'the Council on Religion and the Homosexual', which in addition to the activists included Methodist, Episcopal, Lutheran and United Church of Christ ministers. This was the first American organisation to dare use the word 'homosexual' in its official title.

Tevrat'taki On Emir'in üçüncüsü Tanrı'nın adının boş yere ağza alınmamasını buyuruyor. Çoğunluğun bu ifadeyi yorumlayışı çocukça; onlar bunu Tanrı'nın ismini söyleme yasağı olarak kabul ediyorlar (Monty Python filminin "Yehova dersen..." sahnesindeki gibi). Belki bu emrin altında yatan anlam, Tanrı'nın adını asla kendi siyasi çıkarlarımız, ekonomik hırslarımız ve şahsi düşmanlıklarımızı gerekçelendirmek için kullanmamamız gerektiğidir. İnsanlar birinden nefret edip ona, "Allah'ın belası" diyor; bir parça toprağa göz dikip, "Allah'ın emri" diyor. Üçüncü emre daha büyük bir sadakat göstersek dünya çok daha güzel bir yere dönüşürdü. Komşunuza savaş açıp onun topraklarını ele geçirmek mi istiyorsunuz? Tanrı'yı işe karıştırmayın ve başka bir bahane bulun.

Aslına bakılırsa bu birsemantik meselesi. Ben "Tanrı" dediğimde IŞÎD'in, engizisyon mahkemelerinin ve "Tanrı Homoları Sevmez" pankartlarının Tanrı'sını düşünüyorum. Karışıklığa mahal vermemek için varlığa dair gizemlerden bahsedeceksem başka kelimeler kullanmayı tercih ediyorum. IŞÎD'in ve Haçlılar'ın isimleri ve her şeyden öte kendi kutsal adını fazlasıyla önemseyen Tanrı'sının aksine, varlığın gizemi, biz maymunların ona ne ad taktığını zerre umursamıyor.

Tanrısız ahlak

Tabii kozmik gizemin toplumsal düzeni sağlamak konusunda bize hiçbir faydası yok. Elle tutulur birtakım kanunlar bahşeden bir tanrıya inanmazsak, ahlaksızlığın kol gezeceği ve topluma ilkel dönemlerin kaosunun hâkim olacağı insanların genel argümanlarından biri.

Çeşitli toplumsal düzenler için tanrı inancının şart olduğu ve bazen bu inancın olumlu sonuçlar verdiği kesinlikle doğru. Hatta aynı din, kimi insanlarda nefret ve bağnazlık kimi insanlarda sevgi ve şefkat duyguları uyandırıyor. Örneğin 1960'ların başlarında Metodist Kilise rahibi Ted Mcllvenna cemaatindeki LGBT üyelerinin büyük sıkıntılar çektiğini fark etmiş. Gay ve lezbiyenlerin toplum genelindeki durumunu araştırmaya başlamış ve Mayıs 1964'te, Kaliforniya'da bulunan White Memorial Dinlenme Tesislerinde din adamlarıyla LGBT aktivistlerini bir araya getiren üç günlük bir toplantı düzenleyerek bir ilke imza atmış. Katılımcılar bu toplantının ardından "Din ve Eşcinseller Kurulu" adlı aktivistlerin yanı sıra Metodist, Episkopal, Lutheryan ve Birleşik İsa Kiliseleri üyesi din adamlarından meydana gelen bir teşkilat kurmuş. Resmi adında "eşcinsel" ibaresine yer vermeye cesaret eden ilk Amerikan kurumudur bu.

In the following years CRH activities ranged from organising costume parties to taking legal actions against unjust discrimination and persecution. The CRH became the seed of the gay rights movement in California. Reverend McIlvenna and the other men of God who joined him were well aware of the biblical injunctions against homosexuality. But they thought that it was more important to be true to the compassionate spirit of Christ than to the strict word of the Bible.1

Yet though gods can inspire us to act compassionately, religious faith is not a necessary condition for moral behaviour. The idea that we need a supernatural being to make us act morally assumes that there is something unnatural about morality. But why? Morality of some kind is natural. All social mammals from chimpanzees to rats have ethical codes that limit things such as theft and murder. Among humans, morality is present in all societies, even though not all of them believe in the same god, or in any god. Christians act with charity even without believing in the Hindu pantheon, Muslims value honesty despite rejecting the divinity of Christ, and secular countries such as Denmark and the Czech Republic aren't more violent than devout countries such as Iran and Pakistan.

Morality doesn't mean 'following divine commands'. It means 'reducing suffering'. Hence in order to act morally, you don't need to believe in any myth or story. You just need to develop a deep appreciation of suffering. If you really understand how an action causes unnecessary suffering to yourself or to others, you will naturally abstain from it. People nevertheless murder, rape and steal because they have only a superficial appreciation of the misery this causes. They are fixated on satisfying their immediate lust or greed, without concern for the impact on others – or even for the long-term impact on themselves. Even inquisitors who deliberately inflict as much pain as possible on their victim, usually use various desensitising and dehumanising techniques in order to distance themselves from what they are doing.2

Kuruluşunu takip eden yıllarda bu teşkilat maskeli balo düzenlemekten haksız ayrımcılık ve cezalandırmalara karşı yasal işlem başlatmaya, çeşitli etkinliklerde bulunmuş. Din ve Eşcinseller Kurulu Kaliforniya'daki eşcinsel hakları hareketinin tohumu haline gelmiş. Rahip Mcllvenna ve ona katılan diğer din adamları, İncil'in homoseksüellik karşıtı emirlerinin ayırdındaydı elbet. Ama İsa'nın merhametli ruhuna sadıkkalmayı İncil'in katı kurallarından daha çok önemsiyorlardı.1

Tanrılar bizi merhamet göstermeye yönlendirebilir ama dinsel inanç ahlaklı davranmak için ille de gerekli bir koşul değil. Ahlaklı davranmak için doğaüstü bir varlığa ihtiyaç olduğu fikri, ahlaka doğaüstü bir özellik yüklüyor. Niye ki? Doğal bir ahlak türü var. Şempanzelerden farelere tüm sosyal memelilerin hırsızlık ve cinayete set çeken etik kodlarıvar. İnsanlar arasında ahlaki davranış tüm topluluklarda görülüyor ve bu toplulukların hepsi aynı tanrıya ya da herhangi bir tanrıya inanmıyor. Hıristiyanlar, Hindu tanrılarına inanmasalar da yardımsever davranıyor, Müslümanlar, İsa'yı Allah'la bir tutmasa-lar da dürüstlüğe önem veriyor. Danimarka ve Çekya gibi laik ülkelerde İran ve Pakistan gibi dindar ülkelerden daha fazla şiddet görülmüyor.

Ahlak "ilahi buyruklara uymak" değil "çekilen acıları azaltmak" anlamına geliyor. Yani ahlaklı davranmak için bir mite ya da anlatıya inanmanız gerekmez, acıyı derinlemesine idrak etmeniz yeterlidir. Belli bir davranışın kendiniz ya da başkalarına nasıl lüzumsuz yere acı çektirdiğini gerçekten anlarsanız, haliyle bu davranıştan kaçınırsınız. İnsanların cinayet işlemeyi, tecavüz etmeyi ve hırsızlık yapmayı hâlâ sürdürüyor olmasının sebebi yaptıklarının yol açtığı acıları ancak yüzeysel bir şekilde idrak edebilmeleridir. Anlık arzu ve açgözlülüklerini tatmin etmeye odaklanarak başkalarına ne gibi zararlar verdiklerini ve hatta uzun vadede kendilerine verecekleri zararı hesaba katmazlar. Kurbanlarına kasten mümkün mertebe acı çektiren işkenceciler bile kendilerini yaptıklarından soyutlamak için duygulardan arınıp insanlıktan çıkma teknikleri uygularlar genellikle.2

You might object that every human naturally seeks to avoid feeling miserable, but why would a human care about the misery of others, unless some god demands it? One obvious answer is that humans are social animals, therefore their happiness depends to a very large extent on their relations with others. Without love, friendship and community, who could be happy? If you live a lonely self-centred life, you are almost guaranteed to be miserable. So at the very least, to be happy you need to care about your family, your friends, and your community members.

What, then, about complete strangers? Why not murder strangers and take their possessions to enrich myself and my tribe? Many thinkers have constructed elaborate social theories, explaining why in the long run such behaviour is counterproductive. You would not like to live in a society where strangers are routinely robbed and murdered. Not only would you be in constant danger, but you would lack the benefit of things like commerce, which depends on trust between strangers. Merchants don't usually visit dens of thieves. That's how secular theoreticians from ancient China to modern Europe have justified the golden rule of 'don't do to others what you would not like them to do to you'.

Yet we do not really need such complex long-term theories to find a natural basis for universal compassion. Forget about commerce for a moment. On a much more immediate level, hurting others always hurts me too. Every violent act in the world begins with a violent desire in somebody's mind, which disturbs that person's own peace and happiness before it disturbs the peace and happiness of anyone else. Thus people seldom steal unless they first develop a lot of greed and envy in their minds. People don't usually murder unless they first generate anger and hatred. Emotions such as greed, envy, anger and hatred are very unpleasant. You cannot experience joy and harmony when you are boiling with anger or envy. Hence long before you murder anyone, your anger has already killed your own peace of mind.

İnsanlar doğal olarak acı çekmekten kaçınır ama tanrı buyurmadıkça niye başkalarının acılarını umursasınlar ki diye itiraz edebilirsiniz. Bunun bariz cevaplarından biri, insanların mutluluklarının büyük ölçüde başkalarıyla ilişkilerine bağlı sosyal hayvanlar olmasıdır. Sevgi, arkadaşlık ve topluluk yokluğunda kim mutlu olabilir? Benmerkezli bir hayat yaşıyorsanız bedbaht olmanız kuvvetle muhtemeldir. O yüzden en azından aileniz, arkadaşlarınız ve ait olduğunuz toplum üyelerini umursamanız gerekir.

Peki ya yedi kat yabancılar? Niye kendimi ve kabilemi zenginleştirmek için yabancıları öldürüp mallarına mülklerine el koymayayım? Bu tür bir davranışın uzun vadede ne gibi zararları olduğunu açıklamak için pek çok düşünür detaylı toplumsal kuramlar geliştirmiştir. Yabancıların düzenli bir biçimde soyulup öldürüldüğü bir toplumda yaşamak istemezsiniz. Hem daima tehlike içinde hisseder hem de yabancıların birbirine güvenine dayanan ticaret gibi faaliyetlerin faydalarından yoksun kalırsınız. Tüccarlar hırsızların inlerine uğramaz. Eski Çin'den çağdaş Avrupa'ya pek çok laik düşünür "başkalarına kendine davranılmasını istediğin gibi davran" altın kuralını bu şekilde gerekçelendirir.

Ama aslında evrensel merhamete doğal bir temel bulmak için bu tür uzun vadeli karmaşık teorilere ihtiyacımız yok. Bir anlığına ticareti unutun. Çok daha doğrudan bir şekilde, başkalarını incitmek her zaman beni de incitir. Dünyadaki tüm vahşi eylemler birinin kafasındaki vahşi arzulardan doğar ve bu vahşi arzular başkalarının huzurunu ve mutluluğunu kaçırmadan önce o kişinin kendi huzurunu ve mutluluğunu kaçırır. İnsanlar zihinlerini açgözlülük ve kıskançlıkla doldurmadan hırsızlık yapmazlar pek. Önce öfkeye ve nefrete kapılmadan cinayet işleyen çok çıkmaz. Açgözlülük, kıskançlık, öfke ve nefret gibi duygular hiç hoş değildir. Öfke ya da kıskançlıktan kudururken coşku ve huşuya kapılamazsınız. Dolayısıyla siz birini öldürmeden öfkeniz iç huzurunuzu öldürmüştür.

Indeed, you might keep boiling with anger for years, without ever actually murdering the object of your hate. In which case you haven't hurt anyone else, but you have nevertheless hurt yourself. It is therefore your natural self-interest – and not the command of some god – that should induce you to do something about your anger. If you were completely free of anger you would feel far better than if you murdered an obnoxious enemy.

For some people, a strong belief in a compassionate god that commands us to turn the other cheek may help in curbing anger. That's been an enormous contribution of religious belief to the peace and harmony of the world. Unfortunately, for other people religious belief actually stokes and justifies their anger, especially if someone dares to insult their god or ignore his wishes. So the value of the lawgiver god ultimately depends on the behaviour of his devotees. If they act well, they can believe anything they like. Similarly, the value of religious rites and sacred places depends on the type of feelings and behaviours they inspire. If visiting a temple makes people experience peace and harmony – that's wonderful. But if a particular temple causes violence and conflicts, what do we need it for? It is clearly a dysfunctional temple.

Not visiting any temples and not believing in any god is also a viable option. As the last few centuries have proved, we don't need to invoke God's name in order to live a moral life. Secularism can provide us with all the values we need.

Esasen, öfkenize sebep olan şahsı öldürmeseniz de yıllar boyunca öfkeden kudurup durabilirsiniz. Bu durumda kimsenin canını yakmış sayılmazsınız ama yine de kendinize zarar verirsiniz. O yüzden bir tanrının emri değil de kendi çıkarınız doğrultusunda öfkenizin üstesinden gelmeniz gerekir. Öfkeden tamamıyla kurtulursanız, iğrenç düşmanınızı öldürerek elde edeceğinizden çok daha büyük bir huzura kavuşursunuz.

Kimileri için, bize öbür yanağımızı dönmemizi buyuran merhametli bir tanrıya inanmak öfkeyi dizginlemeye yardım edebiliyor. Dini inancın dünya barışı ve huzuruna yaptığı büyük bir katkı bu. Ama maalesefkimileri için de din tam tersine öfkelerini kamçılayıp gerekçelendiren bir unsur; özellikle de biri çıkıp tanrılarına dil uzatır ya da tanrılarının isteklerini dikkate almazsa. Yani kural koyan tanrının değeri ona inananların davranışlarına göre şekilleniyor. Düzgün davranıyorlarsa istedikleri şeye inanabilirler. Aynı şekilde dini ritüellerin ve kutsal mekânların değeri de vesile oldukları duygu ve davranışlar tarafından belirleniyor. Bir tapınağı ziyaret etmek insanlara huzur ve huşu veriyorsa bu harika bir şey. Ama belli bir tapınak şiddete ve çatışmaya yol açıyorsa ona ne diye ihtiyacımız olsun? Bu belli ki işlevini yitirmiş bir tapınak. Meyve yerine diken veren hasta bir ağaç yüzünden kavgaya tutuşmak ne kadar mantıksızsa, huşu yerine düşmanlığa yol açan başa bela bir tapınak için kavga etmek de o kadar yersiz.

Hiçbir tapınağa gitmemek ve hiçbir tanrıya inanmamak da geçerli bir seçenek. Son birkaç yüzyılın kanıtladığı gibi ahlaklı bir hayat sürmek için Tanrı'nın adını anmaya ihtiyacımız yok. Muhtaç olduğumuz tüm değerler laiklikte mevcuttur.

14

SECULARISM

Acknowledge your shadow

What does it mean to be secular? Secularism is sometimes defined as the negation of religion, and secular people are therefore characterised by what they don't believe and do. According to this definition, secular people do not believe in any gods or angels, do not go to churches and temples, and do not perform rites and rituals. As such, the secular world appears to be hollow, nihilistic and amoral – an empty box waiting to be filled with something.

Few people would adopt such a negative identity. Self-professing secularists view secularism in a very different way. For them, secularism is a very positive and active world view, which is defined by a coherent code of values rather than by opposition to this or that religion. Indeed, many of the secular values are shared by various religious traditions. Unlike some sects that insist they have a monopoly over all wisdom and goodness, one of the chief characteristics of secular people is that they claim no such monopoly. They don't think that morality and wisdom came down from heaven in one particular place and time. Rather, morality and wisdom are the natural legacy of all humans. So it is only to be expected that at least some values would pop up in human societies all over the world, and would be common to Muslims, Christians, Hindus and atheists.

Religious leaders often present their followers with a stark either/or choice – either you are Muslim, or you are not. And if you are Muslim, you should reject all other doctrines. In contrast, secular people are comfortable with multiple hybrid identities. As far as secularism is concerned, you can go on calling yourself a Muslim and continuing to pray to Allah, eat halal food and make the haj to Mecca – yet also be a good member of secular society, provided you adhere to the secular ethical code. This ethical code – which is indeed accepted by millions of Muslims, Christians and Hindus as well as by atheists – enshrines the values of truth, compassion, equality, freedom, courage and responsibility. It forms the foundation of modern scientific and democratic institutions.

14

LAİKLİK

Gölgenizi tanıyın

Laik olmak ne demektir? Laiklik kimi zaman dini reddeden bir şeymiş gibi tanımlanıp laik insanlar da neye inanmayıp ne yapmadıkları üzerinden değerlendirilir. Bu tanım doğrultusunda, laikler hiçbir tanrıya ya da meleğe inanmaz, kiliselere ya da camilere gitmez ve dini ritüel ve âdetlere katılmazlar. Bu açıdan laik dünya boş, nihilist ve ahlakdışı bir şeyler tarafından doldurulmayı bekleyen boş bir kutu.

Bu tür olumsuz bir kimliği üstlenecek insan pek yoktur. Kendilerini laik olarak tanımlayanların laiklik anlayışıysa bambaşkadır. Onlara göre laiklik şu veya bu dine karşıtlıktan ziyade tutarlı değer yargılarıyla tanımlanan son derece olumlu ve aktif bir dünya görüşüdür. Aslen pek çok laik değer çeşitli dinlerce de tanınıyor. Tüm irfan ve ihsanın kendi tekelinde olduğunu düşünen kimi cemaatlerin aksine, laik insanların en temel özelliklerinden biri böyle bir iddiada bulunmamalarıdır. Erdem ve bilgeliğin belli bir yerve zamanda gökten indiğine inanmaz, tüm insanların ortakdoğal mirası olduğunu düşünürler. Dolayısıyla en azından kimi değerlerin dünyanın çeşitli yerlerindeki toplumlarda aynı şekilde görülmesi ve Müslümanlar, Hıristiyanlar, Hindular ve ateistler tarafından paylaşılması gayet normal.

Dini liderler cemaatlerine genellikle katı bir şekilde ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin derler; ya Müslümansındır ya da değilsindir. Ve Müslümansan diğer öğretileri tamamen reddetmen gerekir. Oysa laik insanlar çeşitli kimliklerin bir arada bulunmasından rahatsızlık duymazlar. Laiklik çerçevesinde, laik etik kurallara bağlı kaldığınız müddetçe Müslüman olsanız da, Allah'a dua etseniz de, helal et tüketip hacca gitseniz de laik toplumun iyi bir üyesi sayılırsınız. Esasen milyonlarca Müslüman, Hıristiyan ve Hindu'nun yanı sıra ateistler tarafından da kabul edilen bu etik kurallar hakikat, merhamet, eşitlik, özgürlük, cesaret ve sorumluluk değerlerini kutsal addeder. Çağdaş bilim ve demokratik kurumlara dayanak oluşturur.

Like all ethical codes, the secular code is an ideal to aspire to rather than a social reality. Just as Christian societies and Christian institutions often deviate from the Christian ideal, so too secular societies and institutions often fall far short of the secular ideal. Medieval France was a self-proclaimed Christian kingdom, but it dabbled in all kinds of not-very-Christian activities (just ask the downtrodden peasantry). Modern France is a self-proclaimed secular state, but from the days of Robespierre onwards it took some troubling liberties with the very definition of liberty (just ask women). That does not mean that secular people – in France or elsewhere – lack a moral compass or an ethical commitment. It just means that it is not easy to live up to an ideal.

The secular ideal

What then is the secular ideal? The most important secular commitment is to the truth, which is based on observation and evidence rather than on mere faith. Seculars strive not to confuse truth with belief. If you have a very strong belief in some story, that may tell us a lot of interesting things about your psychology, about your childhood, and about your brain structure – but it does not prove that the story is true. (Often, strong beliefs are needed precisely when the story isn't true.)

In addition, seculars do not sanctify any group, any person or any book as if it and it alone has sole custody of the truth. Instead, secular people sanctify the truth wherever it may reveal itself – in ancient fossilised bones, in images of far-off galaxies, in tables of statistical data, or in the writings of various human traditions. This commitment to the truth underlies modern science, which has enabled humankind to split the atom, decipher the genome, track the evolution of life, and understand the history of humanity itself.

The other chief commitment of secular people is to compassion. Secular ethics relies not on obeying the edicts of this or that god, but rather on a deep appreciation of suffering. For example, secular people abstain from murder not because some ancient book forbids it, but because killing inflicts immense suffering on sentient beings. There is something deeply troubling and dangerous about people who avoid killing just because 'God says so'. Such people are motivated by obedience rather than compassion, and what will they do if they come to believe that their god commands them to kill heretics, witches, adulterers or foreigners?

Tüm ahlak kuralları gibi laik kurallar da toplumsal gerçeklikten ziyade erişilmek istenen idealleri yansıtır. Nasıl ki Hıristiyan toplumlar ve kurumlar Hıristiyan idealinden sapıyorsa, laik toplum ve kurumlar da laik ideallere erişmeyi başaramaz genellikle. Ortaçağda Fransa kendini Hıristiyan olarak tanımlayan bir krallıktı ama Hıristiyan sayılması pek de mümkün olmayan eylemlerden geçilmiyordu (ezilen köylüler şahit). Çağdaş Fransa laiklik iddiası taşıyan bir devlet ama Robespierre günlerinden bu yana özgürlüğün tanımını kafasına estiği gibi belirlemekten geri durmadı maalesef (kadınlar şahit). Fransa ya da başka yerlerdeki laik insanların vicdan ya da ahlaki sorumluluktan yoksun olduğu anlamına gelmez bu. Sadece ideallere ulaşmanın kolay olmadığı anlamına gelir.

Laiklik ideali

Peki laiklik ideali nedir? Laikliğin savunduğu en önemli değer, inanca değil gözlem ve delillere dayalı hakikat. Laikler hakikatin inançla karıştırılmamasına çabalıyor. Bir anlatıya büyük bir inançla bağlıysanız bu bize psikolojiniz, çocukluğunuz ve beyin yapınız hakkında pek çok şey söyleyebilir ama anlatının doğruluğunu kanıtlamaz (güçlü inançlara çoğunlukla anlatı doğru olmadığında ihtiyaç duyulur).

Ayrıca laikler belli bir grubu, insanı ya da kitabı hakikatin velayeti sadece ama sadece o grup, kişi ya da kitaba aitmişçesine kutsallaştırmaz. Onun yerine kendini farklı şekillerde; fosilleşmiş kemik kalıntılarında, uzak galaksilere ait görüntülerde, istatistiksel veri tablolarında ya da çeşitli geleneklerden kalma yazıtlarda gösteren hakikati kutsal sayarlar. Hakikati bu şekilde üstlenmek, insanlığın atomu parçalamasına, genomun şifresini çözmesine, evrim sürecinin izini sürmesine ve kendi tarihini anlamasına imkân veren çağdaş bilimin temelinde yatar.

Laik insanların savunduğu bir diğer değer de merhamet. Laik etik, şu veya bu tanrının buyruklarına değil çekilen acıları derinlemesine kavramaya dayanır. Örneğin laik insanların cinayet işlememe sebebi eski bir kitap tarafından yasaklanmış olması değil öldürmenin duyguları olan canlılara inanılmaz acılar yaşatmasıdır. Sırf "Tanrı öyle dedi" diye öldürmekten sakınan insanların oldukça rahatsız edici ve tehlikeli bir tarafı vardır. Bu insanları merhamet değil itaat yönlendirir ve bu insanlar tanrılarının kâfirleri, cadıları, zina yapanları ya da yabancıları öldürmeyi emrettiğine inanmaya başlarlarsa ne yaparlar kim bilir.

Of course, in the absence of absolute divine commandments, secular ethics often faces difficult dilemmas. What happens when the same action hurts one person but helps another? Is it ethical to levy high taxes on the rich in order to help the poor? To wage a bloody war in order to remove a brutal dictator? To allow an unlimited number of refugees into our country? When secular people encounter such dilemmas, they do not ask 'What does God command?' Rather, they weigh carefully the feelings of all concerned parties, examine a wide range of observations and possibilities, and search for a middle path that will cause as little harm as possible.

Consider, for example, attitudes to sexuality. How do secular people decide whether to endorse or oppose rape, homosexuality, bestiality and incest? By examining feelings. Rape is obviously unethical, not because it breaks some divine commandment, but because it hurts people. In contrast, a loving relationship between two men harms no one, so there is no reason to forbid it.

What then about bestiality? I have participated in numerous private and public debates about gay marriage, and all too often some wise guy asks 'If marriage between two men is OK, why not allow marriage between a man and a goat?' From a secular perspective the answer is obvious. Healthy relationships require emotional, intellectual and even spiritual depth. A marriage lacking such depth will make you frustrated, lonely and psychologically stunted. Whereas two men can certainly satisfy the emotional, intellectual and spiritual needs of one another, a relationship with a goat cannot. Hence if you see marriage as an institution aimed at promoting human well-being – as secular people do – you would not dream of even raising such a bizarre question. Only people who see marriage as some kind of miraculous ritual might do so.

So how about relations between a father and his daughter? Both are humans, so what's wrong with that? Well, numerous psychological studies have demonstrated that such relations inflict immense and usually irreparable harm on the child. In addition, they reflect and intensify destructive tendencies in the parent. Evolution has shaped the Sapiens psyche in such a way that romantic bonds just don't mix well with parental bonds. Therefore you don't need God or the Bible to oppose incest – you just need to read the relevant psychological studies.1

Elbette mutlak ilahi emirler olmadığı için laik etik sık sık zorlu çelişkilere düşüyor. Bir davranış birine zarar verip başka birine iyi geliyorsa ne olacak? Fakirlere yardım etmek için zenginlerden daha fazla vergi almak etik mi? Zalim bir diktatörü devirmek için kanlı bir savaşa girilir mi? Bir ülke sınırsız sayıda mülteci kabul etmeli mi? Laikler bu tür ikilemlerle karşılaştıklarında, "Tanrı ne buyurmuş?" diye sormazlar. Onun yerine, ilgili tüm tarafların duyguları ölçülüp tartılır, geniş ölçekli gözlemler yapılıp olasılıklar değerlendirilir ve mümkün mertebe az zarara yol açacak bir orta yol aranır.

Mesela, cinsellikle ilgili tutumları düşünün. Laik insanlar tecavüz, eşcinsellik, hayvanlarla cinsel ilişkiye girilmesi ve ensesti uygun bulup bulmadıklarına nasıl karar verir? Duyguları masaya yatırarak. Tecavüz, ilahi bir emre aykırı olduğundan değil ama insanlara zarar verdiğinden elbette ahlaklı değil. Oysa birbirini seven iki erkek arasındaki ilişkide kimse zarar görmediğinden yasaklanmasına gerek yok.

Peki ya hayvanlarla cinsel ilişki? Eşcinsel evliliğe dair katıldığım pek çok özel ve kamusal tartışmada illa biri çıkıp, "İki erkeğin evlenmesi normalse o zaman neden bir erkekle bir keçinin evlenmesine de izin vermiyoruz?" gibi sorular sorar. Laik bakış açısından cevap açık. Sağlıklı ilişkiler duygusal, zihinsel ve hatta manevi derinlik gerektirir. Bu tür bir derinlik taşımayan evlilikler insanı hüsrana uğratır, yalnızlaştırır ve psikolojik açıdan baltalar. İki erkek hiç şüphesiz birbirinin duygusal, zihinsel ve manevi ihtiyaçlarını karşılayabilir. Keçiler için aynı şey geçerli değil. Evliliği, laik insanlar gibi insanların iyiliğine hizmet eden bir kurum olarak görüyorsanız böyle acayip bir soru sormayı aklınızdan bile geçirmezsiniz. Ancak evliliği bir tür doğaüstü ritüel sanan insanlar böyle bir soru sorabilir.

Peki ya baba ve kızı arasındaki ilişki? İkisi de insan sonuçta; bunda ne yanlış var? Şöyle ki pek çok psikolojik çalışma bu tür bir ilişkinin çocuğa aşırı derecede ve tedavisi mümkün olmayan zararlar verdiğini gösteriyor. Ayrıca ebeveynin zarar vermeye yönelik eğilimlerini yansıtıyor ve yoğunlaştırıyor. Sapiens'in ruhu evrim sürecinde aile bağlarıyla aşk bağlarının karışmasının iyi sonuçlar vermeyeceği şekilde gelişmiş. Bu yüzden ensest ilişkiye karşı gelmek için Tanrı'ya ya da Eski Ahit'e ihtiyacınız yok; konuya ilişkin psikolojik çalışmaları okumanız yeterli.1

This is the deep reason why secular people cherish scientific truth. Not in order to satisfy their curiosity, but in order to know how best to reduce the suffering in the world. Without the guidance of scientific studies, our compassion is often blind.

The twin commitments to truth and compassion result also in a commitment to equality. Though opinions differ regarding questions of economic and political equality, secular people are fundamentally suspicious of all a priori hierarchies. Suffering is suffering, no matter who experiences it; and knowledge is knowledge, no matter who discovers it. Privileging the experiences or the discoveries of a particular nation, class or gender is likely to make us both callous and ignorant. Secular people are certainly proud of the uniqueness of their particular nation, country and culture – but they don't confuse 'uniqueness' with 'superiority'. Hence though secular people acknowledge their special duties towards their nation and their country, they don't think these duties are exclusive, and they simultaneously acknowledge their duties towards humanity as a whole.

We cannot search for the truth and for the way out of suffering without the freedom to think, investigate, and experiment. Secular people cherish freedom, and refrain from investing supreme authority in any text, institution or leader as the ultimate judge of what's true and what's right. Humans should always retain the freedom to doubt, to check again, to hear a second opinion, to try a different path. Secular people admire Galileo Galilei who dared to question whether the earth really sits motionless at the centre of the universe; they admire the masses of common people who stormed the Bastille in 1789 and brought down the despotic regime of Louis XVI; and they admire Rosa Parks who had the courage to sit down on a bus seat reserved for white passengers only.

Laik insanların bilimsel gerçekleri savunmasının altında yatan sebep budur. Dertleri meraklarını gidermek değil dünyadaki acıyı nasıl en iyi şekilde azaltabileceklerini öğrenmek. Bilimsel çalışmaların rehberliği olmadan merhametimiz kör kalabiliyor.

Hakikati ve merhameti savunmak beraberinde eşitlik ilkesini de savunmayı getirir. Ekonomi ve siyasetle ilgili sorulara dair fikirler farklılık gösterse de laik insanlar özünde tüm önceden belirlenmiş hiyerarşilere kuşkuyla yaklaşır. Kim çekiyor olursa olsun, acı acıdır ve kim bulmuş olursa olsun, bilgi bilgidir. Belli bir millet, sınıf ya da cinsiyetin deneyim ya da buluşlarına öncelik tanımak bizi hem duyarsız hem de cahil kılar. Laik insanlar kendi milletlerinin, ülkelerinin ve kültürlerinin eşsizliğinden gurur duymasına duyarlar ama "eşsizlik" kavramıyla "üstünlük" kavramını birbirine karıştırmazlar. Dolayısıyla kendi millet ve ülkelerine karşı özel görevlerinin farkında olsalar da bu görevleri ayrıcalıklı saymaz ve insanlığın bütününe karşı görevlerini de sahiplenirler.

Acıyı dindirme ve hakikat arayışını özgürlük olmadan; düşünme, araştırma ve tecrübe etme özgürlüğü olmadan sürdüremeyiz. Bu yüzden laikler özgürlüğü savunur ve herhangi bir metnin, kurum ya da liderin doğruyla yanlışı belirlemeye yetkili mutlak bir otorite haline gelmesini istemezler. İnsanların her daim şüphe etme, tekrar bakma, ikinci bir görüş alma ve farklı bir yol deneme özgürlüğü olmalıdır. Laikler dünyanın evrenin merkezinde hareketsiz durduğunu sorgulayan Galileo Galilei'ye, 1789'da Bastille'e akın edip despot XVI. Louis rejimini deviren halka ve beyaz yolculara ayrılmış otobüs koltuğuna oturma cesareti gösteren Rosa Parks'a hayrandır.

It takes a lot of courage to fight biases and oppressive regimes, but it takes even greater courage to admit ignorance and venture into the unknown. Secular education teaches us that if we don't know something, we shouldn't be afraid of acknowledging our ignorance and looking for new evidence. Even if we think we know something, we shouldn't be afraid of doubting our opinions and checking ourselves again. Many people are afraid of the unknown, and want clear-cut answers for every question. Fear of the unknown can paralyse us more than any tyrant. People throughout history worried that unless we put all our faith in some set of absolute answers, human society will crumble. In fact, modern history has demonstrated that a society of courageous people willing to admit ignorance and raise difficult questions is usually not just more prosperous but also more peaceful than societies in which everyone must unquestioningly accept a single answer. People afraid of losing their truth tend to be more violent than people who are used to looking at the world from several different viewpoints. Questions you cannot answer are usually far better for you than answers you cannot question.

Finally, secular people cherish responsibility. They don't believe in any higher power that takes care of the world, punishes the wicked, rewards the just, and protects us from famine, plague or war. We flesh-and-blood mortals must take full responsibility for whatever we do – or don't do. If the world is full of misery, it is our duty to find solutions. Secular people take pride in the immense achievements of modern societies, such as curing epidemics, feeding the hungry, and bringing peace to large parts of the world. We need not credit any divine protector with these achievements – they resulted from humans developing their own knowledge and compassion. Yet for exactly the same reason, we need to take full responsibility for the crimes and failings of modernity, from genocides to ecological degradation. Instead of praying for miracles, we need to ask what we can do to help.

Önyargılarla ve baskıcı rejimlerle savaşmak büyük cesaret ister ama bilgi eksikliğini kabul edip bilinmeze doğru yol almak daha fazla cesaret istiyor. Laik eğitim, bir şeyi bilmiyorsak cehaletimizi kabul etmekten ve yeni deliller aramaya koyulmaktan korkmamayı öğretir bize. Bir şeyi bildiğimizi zannediyorsak bile fikirlerimizi sorgulamaktan ve kendimizi gözden geçirmekten kaçınmamalıyız. Çoğu insan bilinmezden korkar ve her soruya karşılık başı sonu belli cevaplar almak ister. Bilinmezlik korkusu elimizi kolumuzu bir zorbadan daha fena bağlayabilir. İnsanlar tarih boyunca bir dizi mutlak cevaba inanmazsak insan toplumlarının sonunun geleceği endişesiyle yaşamıştır. Oysa modern tarih, bilmediğini kabul edip zor sorular soran cesur insanlardan oluşan toplumların, herkesin sorgulamadan tek bir gerçeği kabul etmek zorunda olduğu toplumlardan hem daha zengin hem de daha huzurlu olduğunu gözler önüne serdi. Hakikati kaybetmekten korkan insanlar dünyaya pek çok farklı açıdan bakmaya alışık insanlardan daha saldırgandır. Cevaplayamadığınız soruların faydası, sorgulayamadı-ğınız cevapların faydasından fazladır genellikle.

Son olarak, laikler için sorumluluk da çok değerlidir. Dünyayı çekip çeviren, kötüleri cezalandırıp iyileri ödüllendiren ve bizi kıtlık, veba ya da savaştan koruyan ilahi bir güce inanmazlar. O yüzden de biz, etten ve kemikten yapılmış ölümlü varlıklar, yaptığımız ya da yapmadığımız şeylerin tüm sorumluluğunu almalıyız. Dünyaya sefalet hâkimse, çözüm bulmak bizim görevimiz. Laik insanlar çağdaş toplumların salgın hastalıkları iyileştirmek, açları doyurmak ve dünyanın büyük kısmına barış getirmek gibi muazzam başarılarından gurur duyarlar. Bu başarıları herhangi bir ilahi koruyucuya atfetmek yersiz olur; insanların kendi bilgisi ve merhameti sayesinde gerçekleştiler. Ancak tam da aynı nedenle, modernitenin soykırımdan ekolojik tahribata uzanan suçlarının ve başarısızlıklarının sorumluluğunu da almalıyız. Mucize olsun diye dua edeceğimize yardım etmek için ne yapabiliriz diye sormalıyız.

These are the chief values of the secular world. As noted earlier, none of these values is exclusively secular. Jews also value the truth, Christians value compassion, Muslims value equality, Hindus value responsibility, and so forth. Secular societies and institutions are happy to acknowledge these links and to embrace religious Jews, Christians, Muslims and Hindus, provided that when the secular code collides with religious doctrine, the latter gives way. For example, to be accepted into secular society, Orthodox Jews are expected to treat non-Jews as their equals, Christians should avoid burning heretics at the stake, Muslims must respect freedom of expression, and Hindus ought to relinquish caste-based discrimination.

In contrast, there is no expectation that religious people should deny God or abandon traditional rites and rituals. The secular world judges people on the basis of their behaviour rather than of their favourite clothes and ceremonies. A person can follow the most bizarre sectarian dress code and practise the strangest of religious ceremonies, yet act out of a deep commitment to the core secular values. There are plenty of Jewish scientists, Christian environmentalists, Muslim feminists and Hindu human-rights activists. If they are loyal to scientific truth, to compassion, to equality and to freedom, they are full members of the secular world, and there is absolutely no reason to demand that they take off their yarmulkes, crosses, hijabs or tilakas.

For similar reasons, secular education does not mean a negative indoctrination that teaches kids not to believe in God and not to take part in any religious ceremonies. Rather, secular education teaches children to distinguish truth from belief; to develop their compassion for all suffering beings; to appreciate the wisdom and experiences of all the earth's denizens; to think freely without fearing the unknown; and to take responsibility for their actions and for the world as a whole.

Laikdünyanın başat değerleridir bunlar. Dahaönce de belirtildiği üzere, bu değerlerin hiçbiri laikliğe özgü değildir. Yahudiler de hakikate, Hıristiyanlar da merhamete, Müslümanlar da eşitliğe, Hindular da sorumluluğa ve daha nicesi nicelerine değer verir. Laik toplum ve kurumlar bu bağlantıları kabullenmek ve dindar Yahudileri, Hıristiyanları, Müslümanları ve Hinduları kucaklamaktan mutlu, yeter ki laik ilkelerle dini doktrinler çatıştığında laiklik ilkeleri gözetilsin. Örneğin laik toplumda kabul görebilmeleri için Ortodoks Yahudilerin Yahudi olmayanları kendileriyle eşit görmesi, Hıristiyanların kâfirleri yakmaya kalkışmaması, Müslümanların ifade özgürlüğüne saygı göstermesi ve Hinduların kast sistemine dayalı ayrımcılıktan vazgeçmesi gerekir.

Buna karşın dindar insanların Tanrı'yı reddetmesi ya da geleneksel ritüellerini ve âdetlerini bırakmaları gibi bir beklenti yoktur. Laik dünyada insanların davranışlarına bakılır, ne giyip nasıl dua ettiklerine değil. Bir insan mezhebinin öngördüğü en değişik kıyafetleri giyip en alışılagelmedik dini ritüelleri düzenlediği halde laik değerlere derin bağlılık sergileyebilir. Dünyada bir dolu Yahudi biliminsanı, Hıristiyan çevreci, Müslüman feminist ve Hindu insan hakları savunucusu var. Bilimsel hakikate, merhamete, eşitliğe ve özgürlüğe riayet eden herkes laik dünyanın üyesi sayılır ve takkelerini, haçlarını, türbanlarını ya da alın boyalarını çıkarmaları için bir sebep yoktur.

Benzer nedenlerle, laik eğitim çocuklara Tanrı'ya inanmamayı ve dini ayinlere katılmamayı benimseten karşı bir öğreti barındırmaz. Laik eğitimin yaptığı, çocuklara hakikatle inancı ayırmayı, acı çeken tüm varlıklara karşı merhametduymayı, tüm dünya sakinlerinin bilgeliğine ve deneyimlerine değer vermeyi, bilinmezden korkmadan özgürce düşünebilmeyi ve kendi eylemlerinin yanı sıra dünyanın sorumluluğunu da üstlenmeyi öğretmektir.

Was Stalin secular?

It is therefore groundless to criticise secularism for lacking ethical commitments or social responsibilities. In fact, the main problem with secularism is just the opposite. It probably sets the ethical bar too high. Most people just cannot live up to such a demanding code, and large societies cannot be run on the basis of the open-ended quest for truth and compassion. Especially in times of emergency – such as war or economic crisis – societies must act promptly and forcefully, even if they are not sure what is the truth and what is the most compassionate thing to do. They need clear guidelines, catchy slogans and inspiring battle cries. Since it is difficult to send soldiers into battle or impose radical economic reforms in the name of doubtful conjectures, secular movements repeatedly mutate into dogmatic creeds.

For example, Karl Marx began by claiming that all religions were oppressive frauds, and he encouraged his followers to investigate for themselves the true nature of the global order. In the following decades the pressures of revolution and war hardened Marxism, and by the time of Stalin the official line of the Soviet Communist Party said that the global order was too complicated for ordinary people to understand, hence it was best always to trust the wisdom of the party and do whatever it told you to do, even when it orchestrated the imprisonment and extermination of tens of millions of innocent people. It may look ugly, but as party ideologues never got tired of explaining, revolution isn't a picnic, and if you want an omelette you need to break a few eggs.

Whether one should view Stalin as a secular leader is therefore a matter of how we define secularism. If we use the minimalist negative definition – 'secular people don't believe in God' – then Stalin was definitely secular. If we use a positive definition – 'secular people reject all unscientific dogmas and are committed to truth, compassion and freedom' – then Marx was a secular luminary, but Stalin was anything but. He was the prophet of the godless but extremely dogmatic religion of Stalinism.

Stalin laik miydi?

Bu yüzden, laikliği ahlaki yükümlülüklerden ya da toplumsal sorumluluklardan yoksun diye eleştirmenin bir temeli yoktur. Aslında laiklikle ilgili esas sorun bunun tam tersidir. Muhtemelen laiklik etik çıtasını çok yüksek tutuyor. Çoğu insan böyle iddialı ilkeleri hayata geçiremiyor ve geniş toplumlar ucu açık birhakikatve merhamet arayışına dayanılarak yönetilemiyor. Toplumlar, özellikle savaş ya da ekonomik kriz gibi acil durumlarda, neyin hakikat neyin yapılacak en merhametli şey olduğundan emin olamasalar da hızlı ve etkin davranmak zorundadır. Açık seçik talimatlara, akılda kalıcı sloganlara ve teşvik edici savaş naralarına ihtiyaçları var. Belirsiz varsayımlar adına cepheye asker göndermek ve radikal ekonomik reformlar dayatmak zor olduğundan, laik akımlar dogmatik öğretilere dönüşüp durur.

Örneğin Karl Marx ilk başta tüm dinlerin insanları kandırdığını ve ezdiğini söylemiş ve insanları küresel düzenin gerçek doğasını kendi kendilerine araştırmaya teşvik etmişti. Bunu takip eden dönemlerde devrimin yarattığı baskı ve savaş Marksizm'i katılaştırdı ve Stalin'in zamanına gelindiğinde Sovyet Komünist Partisi'nin resmi düsturu, küresel düzenin sıradan insanların anlayamayacağı kadar karmaşık olduğu ve bu yüzden de en doğrusunun her daim partinin aklına güvenmek ve milyonlarca masum insanın hapse atılması ve infaz edilmesi durumunda bile parti ne diyorsa onu yapmak olacağı yönündeydi. Çirkin bir tablo gibi gelebilir ama partinin ideolojisini belirleyenlerin defalarca açıkladığı gibi devrim pikniğe gitmeye benzemiyordu ve omlet yapılmak isteniyorsa birkaç yumurta kırmak gerekiyordu.

Stalin'e laik bir lider denilip denilemeyeceği, işte bu sebeple laikliği nasıl tanımladığımıza bağlıdır. İndirgemeci bir yaklaşımla olumsuz tanımı kullanıp, "Laik insanlar Tanrı'ya inanmazlar," dersek o vakit Stalin kesinlikle laikti. Olumlu tanımı kullanıp, "Laik insanlar her tür bilimdışı dogmayı reddeder ve hakikate, merhamete ve özgürlüğe itimat ederler," dersek o zaman Marx laik bir aydındı ama Stalin'in laiklikle uzaktan yakından alakası yoktu. Kendisi tanrıtanımazdı ama aşırı derecede dogmatik Stalinizm dininin peygamberiydi.

Stalinism is not an isolated example. On the other side of the political spectrum, capitalism too began as a very open-minded scientific theory, but gradually solidified into a dogma. Many capitalists keep repeating the mantra of free markets and economic growth, irrespective of realities on the ground. No matter what awful consequences occasionally result from modernisation, industrialisation or privatisation, capitalist true-believers dismiss them as mere 'growing pains', and promise that everything will be made good through a bit more growth.

Middle-of-the-road liberal democrats have been more loyal to the secular pursuit of truth and compassion, but even they sometimes abandon it in favour of comforting dogmas. Thus when confronted by the mess of brutal dictatorships and failed states, liberals often put their unquestioning faith in the awesome ritual of general elections. They fight wars and spend billions in places such as Iraq, Afghanistan and the Congo in the firm belief that holding general elections will magically turn these places into sunnier versions of Denmark. This despite repeated failures, and despite the fact that even in places with an established tradition of general elections these rituals occasionally bring to power authoritarian populists, and result in nothing grander than majority dictatorships. If you try to question the alleged wisdom of general elections, you won't be sent to the gulag, but you are likely to get a very cold shower of dogmatic abuse.

Of course, not all dogmas are equally harmful. Just as some religious beliefs have benefited humanity, so also have some secular dogmas. This is particularly true of the doctrine of human rights. The only place rights exist is in the stories humans invent and tell one another. These stories were enshrined as a self-evident dogma during the struggle against religious bigotry and autocratic governments. Though it isn't true that humans have a natural right to life or liberty, belief in this story curbed the power of authoritarian regimes, protected minorities from harm, and safeguarded billions from the worst consequences of poverty and violence. It thereby contributed to the happiness and welfare of humanity probably more than any other doctrine in history.

Stalinizm istisnai bir örnek değildir. Siyasi yelpazenin diğer ucunda, kapitalizm de son derece açık görüşlü bilimsel bir kuram şeklinde doğmuştu ama zaman içinde bir dogma biçimini aldı. Çoğu kapitalist sahadaki koşulları dikkate almaksızın, serbest piyasa ve ekonomik büyüme şiarını tekrarlayıp duruyor. Modernleşme, sanayileşme ya da özelleştirme sebebiyle zaman zaman ortaya çıkan türlü korkunç sonuçlara rağmen kapitalizme canı gönülden inananlar, bunları "büyüme sancıları" olarak başlarından savıp, her şeyin biraz daha büyümeyle düzeltileceğine söz veriyorlar.

Orta yolcu liberal demokratlar, laikliğin hakikat ve merhamet arayışına hep daha sadık oldular ama onlar bile bazen konfor sağlayan dogmalar adına yollarından sapıyorlar. Öyle ki zalim diktatörler ve başarısızlığa uğramış devletlerin harabeleriyle karşı karşıya kaldıklarında laiklerin genellikle yaptığı şey, kayıtsız şartsız inandıkları harikulade bir ritüel olan genel seçimlere bel bağlamak. Irak, Afganistan ve Kongo gibi yerlerde genel seçim düzenlemenin buraları sihirli birdeğnekdeğmişgibi Danimarka'nın güneşli birerversiyonuna dönüştüreceğine dair sağlam bir inançla savaşıp milyarlar harcıyorlar. Ve bunu tekrarlanan başarısızlıklara, genel seçim geleneği olan yerlerde bile bu tarz ritüellerin daha ziyade otoriter halkçıları başa geçirmesine ve ortaya çoğunluk diktatörlüklerinden daha şahane bir şey çıkmamasına rağmen yapıyorlar. Genel seçimin kerametini sorgulamaya kalkarsanız çalışma kampına gönderilmiyorsunuz belki ama kafanızdan aşağı bir kova dogmatik taciz dökülüyor.

Tabii tüm dogmalar aynı ölçüde zararlı değildir. Kimi dinsel inançların insanlığa faydası dokunduğu gibi kimi dogmaların da faydası görülmüştür. Bu durum bilhassa insan hakları doktrini için geçerlidir. Hakların var olduğu tek yer, insanların icat edip birbirine anlattığı hikâyeler. Dinsel bağnazlık ve despot hükümetlerle mücadele edilirken, bu hikâyeler hikmetinden sual olunmaz bir dogma mertebesine çıkarılmış. İnsanların yaşamaya ya da özgürlüğe doğal bir hakları olmasa da bu anlatıya inanç, otoriter rejimlerin gücüne gem vurmuş, azınlıkları çeşitli belalardan ve milyarlarca insanı en ağır yoksulluk ve şiddet koşullarından korumuş. Bu nedenle insanlığın mutluluğu ve refahına belki de gelmiş geçmiş diğer tüm doktrinlerden daha fazla katkı sağlamış.

Yet it is still a dogma. Thus article 19 of the United Nations Declaration of Human Rights says that 'Everyone has the right to freedom of opinion and expression'. If we understand this is a political demand ('everyone should have the right to freedom of opinion'), this is perfectly sensible. But if we believe that each and every Sapiens is naturally endowed with a 'right to freedom of opinion', and that censorship therefore violates some law of nature, we miss the truth about humanity. As long as you define yourself as 'an individual possessing inalienable natural rights', you will not know who you really are, and you will not understand the historical forces that shaped your society and your own mind (including your belief in 'natural rights').

Such ignorance perhaps mattered little in the twentieth century, when people were busy fighting Hitler and Stalin. But it might become fatal in the twenty-first century, because biotechnology and artificial intelligence now seek to change the very meaning of humanity. If we are committed to the right to life, does that imply we should use biotechnology to overcome death? If we are committed to the right to liberty, should we empower algorithms that decipher and fulfil our hidden desires? If all humans enjoy equal human rights, do superhumans enjoy super-rights? Secular people will find it difficult to engage with such questions as long as they are committed to a dogmatic belief in 'human rights'.

The dogma of human rights was shaped in previous centuries as a weapon against the Inquisition, the ancien régime, the Nazis and the KKK. It is hardly equipped to deal with superhumans, cyborgs and super-intelligent computers. While human rights movements have developed a very impressive arsenal of arguments and defences against religious biases and human tyrants, this arsenal hardly protects us against consumerist excesses and technological utopias.

Ama bu onun bir dogma olduğunu değiştirmiyor. Bu doğrultuda, Birleşmiş Milletler'in İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi, "Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır," der. Bunu siyasi bir talep şeklinde değerlendirirsek ("Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı olmalıdır") akla gayet yatkın geliyor. Ama her bir Sapiens doğal olarak "fikir hürriyeti hakkı" sahibidir ve bu yüzden de sansür bir doğa kanunu çiğnemektir gibi bir şeye inanırsak insanlığa ilişkin hakikati kaçırırız. Kendinizi "elinden alınamayacak doğal haklara sahip bir birey" olarak tanımladığınız sürece esasen kim olduğunuzu bilemez ve toplumunuzla kendi zihninizi ("doğal hak" dediğimiz şeye inancınız dahil) şekillendiren tarihsel etmenleri anlayamazsınız.

Belki 20. yüzyılda, insanlar Hitler ve Stalin'le boğuşurken bu tür bir cehaletin pek bir ehemmiyeti yoktu. Ama bu, 21. yüzyılda ölümcül bir şeye dönüşebilir çünkü artık biyoteknoloji ve yapay zekâ insanlığın tanımını değiştirmeye talip. Yaşam hakkını savunuyorsak biyoteknolojiyi ölümü alt etmek için mi kullanacağız? Özgürlüğü savunuyorsak algoritmalara gizli arzularımızı deşifre edip tatmin etme yetisi mi bahşedeceğiz? Tüm insanlar eşit insan haklarına sahipse insanüstülerin üstün hakları mı olacak? Laik insanlar için "insan hakları" dogmatik bir inanç olarak kaldığı sürece, bu soruları cevaplamakta zorlanacaklar.

însan hakları dogması önceki yüzyıllarda Engizisyon, ancien regime [eski rejim], Naziler ve Ku Klux Klan'a karşı bir silah olarak geliştirilmişti. İnsanüstülerle, robot-insanlarla ve süper zekâ bilgisayarlarla başa çıkmaya uygun bir donanıma sahip değil. însan hakları hareketleri dinsel önyargılara ve zorbalara karşı tesirli bir görüş ve savunma hattı geliştirmişse de bu hat bizi aşırı tüketimden ve teknolojik ütopyalardan koruyacak gibi durmuyor.

Acknowledging the shadow

Secularism should not be equated with Stalinist dogmatism or with the bitter fruits of Western imperialism and runaway industrialisation. Yet it cannot shirk all responsibility for them, either. Secular movements and scientific institutions have mesmerised billions with promises to perfect humanity and to utilise the bounty of planet Earth for the benefit of our species. Such promises resulted not just in overcoming plagues and famines, but also in gulags and melting ice caps. You might well argue that this is all the fault of people misunderstanding and distorting the core secular ideals and the true facts of science. And you are absolutely right. But that is a common problem for all influential movements.

For example, Christianity has been responsible for great crimes such as the Inquisition, the Crusades, the oppression of native cultures across the world, and the disempowerment of women. A Christian might take offence at this and retort that all these crimes resulted from a complete misunderstanding of Christianity. Jesus preached only love, and the Inquisition was based on a horrific distortion of his teachings. We can sympathise with this claim, but it would be a mistake to let Christianity off the hook so easily. Christians appalled by the Inquisition and by the Crusades cannot just wash their hands of these atrocities – they should rather ask themselves some very tough questions. How exactly did their 'religion of love' allow itself to be distorted in such a way, and not once, but numerous times? Protestants who try to blame it all on Catholic fanaticism are advised to read a book about the behaviour of Protestant colonists in Ireland or in North America. Similarly, Marxists should ask themselves what it was about the teachings of Marx that paved the way to the Gulag, scientists should consider how the scientific project lent itself so easily to destabilising the global ecosystem, and geneticists in particular should take warning from the way the Nazis hijacked Darwinian theories.

Gölgeyi tanımak

Laikliği Stalinci dogmacılıkla ya da Batı emperyalizminin ve denetimsiz sanayileşmenin meyveleriyle karıştırmamak gerek. Ama bunların hiçbir sorumluğu yoktur da denilemez. Laik akımlar ve bilimsel kurumlar insanlığı mükemmelleştirme ve Dünya gezegeninin hazinelerini türümüze fayda sağlamak için kullanma vaadiyle milyarlarca insanı büyülediler. Bu tür vaatler, vebanın ve kıtlıkların üstesinden gelmenin dışında çalışma kamplarına ve eriyen buzullara da yol açtı. Bunun suçlusu temel laik idealleri ve bilimin gerçek bulgularını yanlış anlayıp çarpıtanların suçudur diyebilirsiniz. Kesinlikle haklısınız. Ama bu tüm etkin akımların ortak sorunudur.

Örneğin Hıristiyanlık Engizisyon, Haçlı Seferleri dünya genelinde yerli kültürlerinin baskıya maruz bırakılması ve kadınların yetkisiz kılınması gibi büyük suçların mümessilidir. Hıristiyan biri bu sözlerden alınıp, bu suçların Hıristiyanlığın tamamen yanlış anlaşılması sonucu işlendiğini belirtebilir. Hz. İsa sadece sevgiyi öğütlemiş ve Engizisyon onun öğretilerinin korkunç bir şekilde çarpıtılmasına dayandırılmış. Bu açıklamayı kabul edebiliriz ama Hıristiyanlığı taşıdığı sorumluluktan bu kadar kolay azat etmek yanlış olur. Engizisyon ve Haçlı Seferleri'ni dehşetle karşılayan Hıristiyanlar bu felaketleri öylece geride bırakamazlar; kendilerine birtakım zor soruları yöneltmeleri gerekir. Nasıl olmuş da "sevgi dini" saydıkları bu din, öyle bir iki kere de değil, defalarca çarpıtılmasına izin vermiş? Tüm suçu Katoliklerin fanatikliğine atan Protestanların, İrlanda ya da Kuzey Amerika'daki Protestan sömürgecilerin davranışları hakkında bir kitap okuması tavsiye edilir. Aynı şekilde, Marksistlerin kendilerine Marx'ın öğretilerinin hangi yönünün çalışma kamplarına giden yolu açtığını sorması, bilim insanlarının bilimsel projenin nasıl küresel eko-sistemin dengesini bozduğunu sorgulaması ve özellikle de genetikçilerin Nazi döneminde Darwin'in teorilerinin nasıl saptırıldığını ibret alması gerekir.

Every religion, ideology and creed has its shadow, and no matter which creed you follow you should acknowledge your shadow and avoid the naïve reassurance that 'it cannot happen to us'. Secular science has at least one big advantage over most traditional religions, namely that it is not terrified of its shadow, and it is in principle willing to admit its mistakes and blind spots. If you believe in an absolute truth revealed by a transcendent power, you cannot allow yourself to admit any error – for that would nullify your whole story. But if you believe in a quest for truth by fallible humans, admitting blunders is an inherent part of the game.

This is also why undogmatic secular movements tend to make relatively modest promises. Aware of their imperfections, they hope to effect small incremental changes, raising the minimum wage by a few dollars or reducing child mortality by a few percentage points. It is the mark of dogmatic ideologies that due to their excessive self-confidence they routinely vow the impossible. Their leaders speak all too freely about 'eternity', 'purity' and 'redemption', as if by enacting some law, building some temple, or conquering some piece of territory they could save the entire world in one grand gesture.

As we come to make the most important decisions in the history of life, I personally would trust more in those who admit ignorance than in those who claim infallibility. If you want your religion, ideology or world view to lead the world, my first question to you is: 'What was the biggest mistake your religion, ideology or world view committed? What did it get wrong?' If you cannot come up with something serious, I for one would not trust you.

Her din, ideoloji ve inancın bir de gölgesi vardır ve hangi öğretinin takipçisi olursanız olun bu gölgeyi tanımanız ve safça, "Bizim başımıza böyle bir şey gelemez," diye avunmaktan kaçınmanız gerekir. Laik bilimin, çoğu geleneksel dine karşı en azından bir büyük avantajı var: kendi gölgesinden korkmuyorve ilkesel olarak hatalarını ve kör noktalarını kabul etmekten kaçınmıyor. Yüce bir gücün vahiy yoluyla bildirdiği mutlak bir gerçeğe inanıyorsanız, herhangi bir hatayı kabul etmeniz mümkün olmaz, çünkü tüm anlatı boşa çıkar. Ama yanılma payı bulunan insanların hakikat arayışına inanıyorsanız, hataların kabulü oyunun bir parçasıdır.

Dogmatik olmayan laik akımlar biraz da bu yüzden nispeten mütevazı vaatlerde bulunur. Kusurlarının farkında oldukları için kademeli ufak değişiklikler elde etmeyi umar, asgari ücreti üç beş dolar artırmaya, çocuk ölümlerini birazcık da olsa azaltmaya bakarlar. Durmadan imkânsızı vadetmek, aşırı özgüven sahibi dogmatik ideolojilere özgüdür. Liderleri, sanki kanun koyarak, tapınak inşa ederek ya da bir bölgeyi ele geçirerek tek bir görkemli hareketle tüm dünyayı kurtarabileceklermiş gibi durduk yere "sonsuzluk", "namus" ve "günahlardan arınma" hakkında konuşurlar.

Hayatımızın gelmiş geçmiş en önemli kararlarını almanın eşiğinde, ben şahsen şaşmazlık iddiası taşıyanlardan ziyade cehaletlerini kabul edenlere güvenmeyi tercih ederim. Dininizin, ideolojinizin ya da dünya görüşünün dünyayı yönetmesini istiyorsanız soracağım ilk soru şudur: "Dininizin, ideolojinizin ya da dünya görüşünüzün düştüğü en büyükhata neydi? Neyi yanlış anladı?" Ciddi bir şey bulup çıkaramazsanız, kendi adıma size de güvenmem.

PART IV

Truth

If you feel overwhelmed and confused by the global predicament, you are on the right track. Global processes have become too complicated for any single person to understand. How then can you know the truth about the world, and avoid falling victim to propaganda and misinformation?

4. KISIM

HAKİKAT

Küresel durumun vahametinden bunalıp telaşlandıysanız doğru yoldasınız. Küresel işleyiş tek bir insanın kavrayamayacağı denli karmaşıklaştı. O halde, dünyaya ilişkin hakikati nasıl anlayacağız ve propaganda ve yanlış bilgilendirme tuzaklarından nasıl sakınacağız?

15

IGNORANCE

You know less than you think

The preceding chapters surveyed some of the most important problems and developments of the present era, from the overhyped threat of terrorism to the underappreciated threat of technological disruption. If you are left with the nagging feeling that this is too much, and that you cannot process it all, you are absolutely right. No person can.

In the last few centuries, liberal thought developed immense trust in the rational individual. It depicted individual humans as independent rational agents, and has made these mythical creatures the basis of modern society. Democracy is founded on the idea that the voter knows best, free-market capitalism believes that the customer is always right, and liberal education teaches students to think for themselves.

It is a mistake, however, to put so much trust in the rational individual. Post-colonial and feminist thinkers have pointed out that this 'rational individual' may well be a chauvinistic Western fantasy, glorifying the autonomy and power of upper-class white men. As noted earlier, behavioural economists and evolutionary psychologists have demonstrated that most human decisions are based on emotional reactions and heuristic shortcuts rather than on rational analysis, and that while our emotions and heuristics were perhaps suitable for dealing with life in the Stone Age, they are woefully inadequate in the Silicon Age.

15

CEHALET

Sandığınızdan daha az şey biliyorsunuz

Önceki bölümlerde, içinde bulunduğumuz dönemde yaşanan, fazla abartılan terörizm tehdidinden yeterince dikkate alınmayan teknolojik sıçramaya, en önemli sorun ve gelişmelerden bazıları ele alındı. Tüm bunlar size fazla geldiyse ve sıkıntıya kapılıp hepsini tek seferde sindirmekte zorlandıysanız kesinlikle haklısınız. Kimsenin yapabildiği bir şey değil bu.

Liberal düşünce son yüzyıllarda rasyonel bireye karşı muazzam güven geliştirdi. Bireyleri bağımsız akıl sahibi aktörler şeklinde resmedip bu hayali yaratıkları modern toplumun temeli yaptı. Demokrasi, en iyisini seçmen bilir görüşü üzerine inşa edilmiştir. Serbest piyasa kapitalizmi, müşterinin her zaman haklı olduğuna inanır. Ve liberal eğitim, öğrencilere kendi kendilerine düşünmeyi öğretir.

Ancak rasyonel bireye bu kadar bel bağlamak yanlıştır. Postkolonyal ve feminist düşünürler tarafından ortaya koyulduğu üzere "rasyonel birey", üst sınıfbeyaz erkeklerin otonomisini ve gücünü yücelten şovence bir Batı fantezisi olabilir. Daha önce de belirtildiği gibi davranışsal ekonomistler ve evrimsel psikologlar, insanların aldığı çoğu kararın rasyonel analizlerden ziyade duygusal tepkilere ve sezgisel kısa yol arayışlarına dayandığını ve duygularımızla sezgilerimizin Taş Devri yaşamıyla başa çıkmaya elverişli olmasına rağmen Silikon Devri'nde maalesefyetersiz kaldığını ortaya koyuyor.

Not only rationality, but individuality too is a myth. Humans rarely think for themselves. Rather, we think in groups. Just as it takes a tribe to raise a child, it also takes a tribe to invent a tool, solve a conflict, or cure a disease. No individual knows everything it takes to build a cathedral, an atom bomb, or an aircraft. What gave Homo sapiens an edge over all other animals and turned us into the masters of the planet was not our individual rationality, but our unparalleled ability to think together in large groups.1

Individual humans know embarrassingly little about the world, and as history progressed, they came to know less and less. A hunter-gatherer in the Stone Age knew how to make her own clothes, how to start a fire, how to hunt rabbits and how to escape lions. We think we know far more today, but as individuals, we actually know far less. We rely on the expertise of others for almost all our needs. In one humbling experiment, people were asked to evaluate how well they understood the workings of an ordinary zip. Most people confidently replied that they understood them very well – after all, they use zips all the time. They were then asked to describe in as much detail as possible all the steps involved in the zip's operation. Most had no idea.2 This is what Steven Sloman and Philip Fernbach have termed 'the knowledge illusion'. We think we know a lot, even though individually we know very little, because we treat knowledge in the minds of others as if it were our own.

This is not necessarily bad. Our reliance on groupthink has made us masters of the world, and the knowledge illusion enables us to go through life without being caught in an impossible effort to understand everything ourselves. From an evolutionary perspective, trusting in the knowledge of others has worked extremely well for Homo sapiens.

Sadece rasyonellik değil bireysellik de bir mittir. İnsanlar nadiren kendi kendilerine düşünüp taşınırlar. Daha ziyade gruplar halinde düşünürüz. Bir çocuk yetiştirmek için tüm kabilenin çabasına ihtiyaç duyulması gibi bir alet icat etmek, bir anlaşmazlığı çözmek ya da bir hastalığı iyileştirmek için de kabilenin ortak çabası gerekir. Hiçbir birey katedral, atom bombası ya da uçak inşa etmek için gerekli her şeye vâkıf değildir. Homo sapiens' i diğer hayvanlardan farklı kılan ve bizi gezegenin efendisi konumuna yükselten bireysel aklımız değil, büyük gruplar halinde hep beraber düşünebilmemizdir.'

İnsanlar tek başlarına dünya hakkında utanç verici düzeyde az şey bilirler ve tarihsel süreç içinde giderek daha az şeye vâkıfbir konuma gerilemişlerdir. Taş Devri'nde yaşayan avcı toplayıcı bir insan kendi giysilerini yapmayı, ateş yakmayı, tavşan avlamayı ve aslanlardan kaçmayı bilirdi. Günümüzde daha çok şey bildiğimizi zannetsek de kendi başımıza çok daha az bilgiye sahibiz esasında. Neredeyse tüm ihtiyaçlarımız için başkalarının uzmanlığına güveniyoruz. İnsanlara sıradan bir fermuarın işleyişini ne ölçüde bildiklerinin sorulduğu mahcup edici bir deney yapılmış. Çoğu kişi büyük bir özgüvenle gayet iyi bildiğini söylemiş; ne de olsa mütemadiyen fermuar kullanıyorlar. Sonra bu insanlardan fermuarın işleyişini ellerinden geldiğince ayrıntılı anlatmaları istenmiş. Çoğunun en ufak bir fikrinin bile olmadığı ortaya çıkmış.2 Steven Sloman ve Philip Fernbach bu durumu "bilgi yanılsaması" diye adlandırıyor. Birey olarak çok az şey bilmemize karşın çok şey bildiğimizi zannediyoruz çünkü başkalarının kafasındaki bilgilere kendi kafamızdaymış muamelesi yapıyoruz.

Bu ille de kötü bir durum değil. Grup düşüncesine itimadımız, bizi dünyanın efendisi kıldı ve bilgi yanılsaması sayesinde her şeyi kendi başımıza anlamak gibi imkânsız bir çaba içine girmeden yaşayabiliyoruz. Evrimsel açıdan başkalarının bilgisine güvenmekHomo sapiens için inanılmaz faydalı oldu.

Yet like many other human traits that made sense in past ages but cause trouble in the modern age, the knowledge illusion has its downside. The world is becoming ever more complex, and people fail to realise just how ignorant they are of what's going on. Consequently some who know next to nothing about meteorology or biology nevertheless propose policies regarding climate change and genetically modified crops, while others hold extremely strong views about what should be done in Iraq or Ukraine without being able to locate these countries on a map. People rarely appreciate their ignorance, because they lock themselves inside an echo chamber of like-minded friends and self-confirming newsfeeds, where their beliefs are constantly reinforced and seldom challenged.3

Providing people with more and better information is unlikely to improve matters. Scientists hope to dispel wrong views by better science education, and pundits hope to sway public opinion on issues such as Obamacare or global warming by presenting the public with accurate facts and expert reports. Such hopes are grounded in a misunderstanding of how humans actually think. Most of our views are shaped by communal groupthink rather than individual rationality, and we hold on to these views out of group loyalty. Bombarding people with facts and exposing their individual ignorance is likely to backfire. Most people don't like too many facts, and they certainly don't like to feel stupid. Don't be so sure that you can convince Tea Party supporters of the truth of global warming by presenting them with sheets of statistical data.4

Fakat insanın geçmişte anlam ifade eden ama modern çağda sorun çıkaran pek çok niteliği gibi bilgi yanılsamasının da olumsuz bir tarafı var. Dünya giderek daha da karmaşıklaşıyor ve insanlar ne olup bittiği hakkında ne kadar cahil olduklarını algılayamıyorlar. Bunun sonucunda meteoroloji ya da biyoloji hakkında neredeyse hiçbir şey bilmeyen biri, kalkıp iklim değişikliği ve genetiğiyle oynanmış ekinlerhakkında siyasi önerilerde bulunabiliyor; ha-ritadalrak ya da Ukrayna'nın yerinigösteremeyecek insanlar, bu ülkelerde ne yapılması gerektiği konusunda son derece kesin görüşlere sahip olabiliyorlar. İnsanlar cehaletlerinin ayırdına pek sık varmazlar çünkü kendilerini, benzer düşünen arkadaşlar ve düşündüklerini olumlayan haberlerden oluşan bir yankı odasına kapatırlar ve odada inançları durmadan desteklenirken neredeyse hiç sorgulanmaz.'

İnsanlara daha çok ve daha nitelikli bilgi sunmanın işleri yoluna koyması uzak bir ihtimal. Bilim insanları yanlış fikirleri daha iyi bir bilimsel eğitimle gidermeyi, uzmanlar da Obamacare ya da küresel ısınma gibi konularda kamuoyunu kesin olgular ve uzman raporları sunarak etkilemeyi umuyorlar. Bu tür umutlar insanların gerçekten nasıl düşündüğünü yanlış anlamanın bir sonucudur. Çoğu fikrimiz bireysel rasyonalite doğrultusunda değil ortak bir grup düşüncesi çerçevesinde şekilleniyor ve gruba sadık kalmak için bu fikirlerden vazgeçmiyoruz. İnsanları bulgulara boğup bireysel cehaletlerini açığa çıkarmak, kuvvetle muhtemel geri teper. Pek çok insan fazla miktarda bulgudan haz etmez ve elbette aptal hissetmek de istemez. Çay Partisi taraftarlarını küresel ısınma hakikatine ikna etmenin yolunun kendilerine sayfalarca istatistiksel veri göstermekten geçtiğine o kadar emin olmayın.4

The power of groupthink is so pervasive that it is difficult to break its hold even when its views seem to be rather arbitrary. Thus in the USA, right-wing conservatives tend to care far less about things like pollution and endangered species than left-wing progressives, which is why Louisiana has much weaker environmental regulations than Massachusetts. We are used to this situation, so we take it for granted, but it is really quite surprising. One would have thought that conservatives would care far more about the conservation of the old ecological order, and about protecting their ancestral lands, forests and rivers. In contrast, progressives could be expected to be far more open to radical changes to the countryside, especially if the aim is to speed up progress and increase the human standard of living. However, once the party line has been set on these issues by various historical quirks, it has become second nature for conservatives to dismiss concerns about polluted rivers and disappearing birds, while left-wing progressives tend to fear any disruption to the old ecological order.5

Even scientists are not immune to the power of groupthink. Thus scientists who believe that facts can change public opinion may themselves be the victims of scientific groupthink. The scientific community believes in the efficacy of facts, hence those loyal to that community continue to believe that they can win public debates by throwing the right facts around, despite much empirical evidence to the contrary.

Similarly, the liberal belief in individual rationality may itself be the product of liberal groupthink. In one of the climactic moments of Monty Python's Life of Brian, a huge crowd of starry-eyed followers mistakes Brian for the Messiah. Brian tells his disciples that 'You don't need to follow me, you don't need to follow anybody! You've got to think for yourselves! You're all individuals! You're all different!' The enthusiastic crowd then chants in unison 'Yes! We're all individuals! Yes, we are all different!' Monty Python were parodying the counterculture orthodoxy of the 1960s, but the point may be true of the belief in rational individualism in general. Modern democracies are full of crowds shouting in unison, 'Yes, the voter knows best! Yes, the customer is always right!'

Grup düşüncesinin gücü öyle baskın ki fikirleri son derece rasgele görünse de pençesinden kurtulmak zor. Misal, ABD'de sağ görüşlü tutucular çevre kirliliği ve nesli tükenmekte olan türler gibi konuları sol görüşlü yenilikçilerden çok daha az umursuyorlar. Louisiana'nın çevre yasaları bu yüzden Massachusetts'ten çok daha gevşek. Alışık olduğumuz bir durum olduğu için bu bize normal geliyor ama aslında oldukça şaşırtıcı. Tutucuların eski ekolojik düzenin ve ata topraklarının, orman ve nehirlerin korunmasına daha çok önem vermesi beklenir. Aksine yenilikçilerin de kırsal kesimleri radikal değişiklere uğratmaya, özellikle de amaç gelişimi hızlandırmak ve yaşam standardını yükseltmekse, daha açık olması beklenir. Ancak partinin bu meseleler konusundaki yaklaşımı çeşitli tarihsel rastlantılar sonucu belirlendikten sonra, tutucular kirli derelere ve kayıplara karışan kuşlara aldırış etmezken, sol tandanslı yenilikçiler eski ekolojik düzene zarar gelecek diye korkar oldular.5

Bilim insanları bile grup düşüncesinin gücünden azade değil. Öyle ki bulguların kamuoyunu değiştirebileceğine inanan bilim insanları bile bilimsel grup düşüncesinin kurbanı olabiliyor. Bilimsel cemaat bulguların tesirine inandığı için bu cemaate bağlı insanlar da aksi yöndeki sayısız ampirik delile rağmen doğru bulguları öne sürerek kamusal tartışmaları kazanabileceklerine inanmayı sürdürüyor.

Benzer şekilde liberalizmin bireysel rasyonaliteye duyduğu inanç da liberal grup düşüncesinin bir ürünüdür belki. Monty Python'un Brian'm Hayatı filminin doruk noktalarından birinde, aklı beş karış havada bir güruh insan Brian'ı Mesih sanar. Brian müritlerine şöyle seslenir: "Benim takipçim olmanıza gerek yok, kimsenin takipçisi olmanıza gerek yok! Kendi kendinize düşünmelisiniz! Hepiniz birer bireysiniz! Hepiniz farklısınız!" Heyecanlı kitle hep bir ağızdan bağırır, "Evet! Hepimiz bireyiz! Evet, hepimiz farklıyız!" Monty Python 1960'ların karşıkültürünün ortodoksluğunu alaya alıyordu ama aynı şey rasyonel bireycilik inanışının geneli için de geçerli sayılabilir. Çağdaş demokrasiler hep bir ağızdan, "Evet, en iyisini seçmenler bilir! Evet, müşteri her zaman haklıdır!" diye bağıran kitlelerle dolu.

The black hole of power

The problem of groupthink and individual ignorance besets not just ordinary voters and customers, but also presidents and CEOs. They may have at their disposal plenty of advisors and vast intelligence agencies, but this does not necessarily make things better. It is extremely hard to discover the truth when you are ruling the world. You are just far too busy. Most political chiefs and business moguls are forever on the run. Yet if you want to go deeply into any subject, you need a lot of time, and in particular you need the privilege of wasting time. You need to experiment with unproductive paths, to explore dead ends, to make space for doubts and boredom, and to allow little seeds of insight to slowly grow and blossom. If you cannot afford to waste time – you will never find the truth.

Worse still, great power inevitably distorts the truth. Power is all about changing reality rather than seeing it for what it is. When you have a hammer in your hand, everything looks like a nail; and when you have great power in your hand, everything looks like an invitation to meddle. Even if you somehow overcome this urge, the people surrounding you will never forget the giant hammer you are holding. Anybody who talks with you will have a conscious or unconscious agenda, and therefore you can never have full faith in what they say. No sultan can ever trust his courtiers and underlings to tell him the truth.

Great power thus acts like a black hole that warps the very space around it. The closer you get, the more twisted everything becomes. Each word is made extra heavy upon entering your orbit, and each person you see tries to flatter you, appease you, or get something from you. They know you cannot spare them more than a minute a two, and they are fearful of saying something improper or muddled, so they end up saying either empty slogans or the greatest clichés of all.

Gücün kara deliği

Grup düşüncesi ve bireylerin cehaletiyle ilgili sorun, bu dertten sadece sıradan seçmenlerin ve müşterilerin değil, devlet başkanlarının ve şirket yöneticilerinin de mustarip olmasıdır. Liderlerin elinin altında bir dolu danışman ve etkili istihbarat örgütleri var ama bu durum illa ki her şeyi yoluna koymaya yetmiyor. Dünyayı yönetirken hakikati keşfetmek ziyadesiyle zor. İşiniz başınızdan aşkın. Çoğu siyasi lider ve şirket patronu durmadan koşuşturuyor. Oysa bir konuya derinlemesine eğilmek için çok zamana ve özellikle de zaman harcama lüksüne ihtiyaç vardır. Verimsiz yolları aşındırmak, açmazları keşfetmek, kuşku ve can sıkıntısına mahal vermek ve minnacık sezgi tohumlarının yavaşça büyüyüp çiçek açmasına müsaade etmek gerekir. Harcayacak zamanınız yoksa hakikate asla ulaşamazsınız.

Daha fenası, büyük güç kaçınılmaz olarak hakikati çarpıtıyor. Güç gerçekliği olduğu gibi görmekten ziyade onu değiştirmeye dair bir meseledir. Elinizde çekiç varsa her şey çivi gibi görünür ve elinizde büyük bir güç varsa her şeye burnunuzu sokmanıza davetiye gibidir. Siz bu dürtüye kapılmama-yı başarsanız da etrafınızdaki insanlar elinizde tuttuğunuz koca çekici asla unutmaz. Sizinle konuşan herkesin bilinçli ya da bilinçsiz bir gündemi vardır ve bu yüzden söylediklerine hiçbir zaman bütünüyle inanamazsınız. Hiçbir sultan maiyetindekilerin ve kullarının hakikati dile getirdiğine inanamaz.

Bu yüzden de büyük güç, etrafındaki uzayı büken kara deliklere benzer. Ne kadar yaklaşırsanız her şey o kadar çarpıklaşır. Yörüngenize giren her kelime fazlasıyla ağırlaşır ve karşınıza çıkanlar sizi ya pohpohlar ya idare eder ya da sizden bir fayda sağlamaya çalışırlar. Kendilerine bir iki dakikadan fazlasını ayıramayacağınızı bilirler ve uygunsuz ya da muğlak bir şey söylemekten çekindikleri için ağızlarından ya boş sloganlar dökülür ya da klişelerin en kötüsü.

A couple of years ago I was invited to dinner with the Israeli prime minister, Benjamin Netanyahu. Friends warned me not to go, but I couldn't resist the temptation. I thought I might finally hear some big secrets that are divulged only to important ears behind closed doors. What a disappointment it was! There were about thirty people there, and everyone tried to get the Great Man's attention, impress him with their wit, curry favour, or get something out of him. If anyone there knew any big secrets, they did an extremely good job of keeping them to themselves. This was hardly Netanyahu's fault, or indeed anybody's fault. It was the fault of the gravitational pull of power.

If you really want truth, you need to escape the black hole of power, and allow yourself to waste a lot of time wandering here and there on the periphery. Revolutionary knowledge rarely makes it to the centre, because the centre is built on existing knowledge. The guardians of the old order usually determine who gets to reach the centres of power, and they tend to filter out the carriers of disturbing unconventional ideas. Of course they filter out an incredible amount of rubbish too. Not being invited to the Davos World Economic Forum is hardly a guarantee of wisdom. That's why you need to waste so much time on the periphery – they may contain some brilliant revolutionary insights, but they are mostly full of uninformed guesses, debunked models, superstitious dogmas and ridiculous conspiracy theories.

Leaders are thus trapped in a double bind. If they stay in the centre of power, they will have an extremely distorted vision of the world. If they venture to the margins, they will waste too much of their precious time. And the problem will only get worse. In the coming decades, the world will become even more complex than it is today. Individual humans – whether pawns or kings – will consequently know even less about the technological gadgets, the economic currents, and the political dynamics that shape the world. As Socrates observed more than 2,000 years ago, the best we can do under such conditions is to acknowledge our own individual ignorance.

But what then about morality and justice? If we cannot understand the world, how can we hope to tell the difference between right and wrong, justice and injustice?

Birkaç yıl önce İsrail başbakanı Benjamin Netanyahu'yla akşam yemeğine davet edildim. Arkadaşlarım gitmemem konusunda beni uyardı ama ben fırsatı tepmek istemedim. Nihayet sadece kapalı kapılar ardında önemli insanlara ifşa edilen kimi büyük sırları duyabilirim sandım. Ne büyük bir hayal kırıklığıydı! Yemekte otuzkadarinsan vardı ve herkes Büyük Adam'ın ilgisini çekmeye, onu zekâlarıyla etkilemeye, yaltaklanmaya ya da çıkar sağlamaya çalışıyordu. Ortamda büyük bir sırra vâkıf biri vardıysa da bu sırrı kendisine saklamakta son derece başarılıydı. Netanyahu'nun ya da herhangi birinin suçu değildi bu aslında; gücün çekim kuvvetinin suçuydu.

Gerçekten hakikatin peşindeyseniz, gücün kara deliğinden kaçmanız ve kenarda köşede dolanıp bir sürü vakit harcamaya razı gelmeniz gerekir. Devrimsel bilgi nadiren merkeze ulaşır çünkü merkez halihazırdaki bilgiler üzerine kurulmuştur. Gücün merkezine kimin erişip kimin erişemeyeceğine karar veren genellikle eski düzenin bekçileridir ve onlar da geleneklere uymayan rahatsız edici fikirleri içeri sokmamaya meyillidir. Tabii inanılmaz miktarda zırvayı da almazlar içeri. Davos Dünya Ekonomik Forumu'na çağrılmak bilgeliğinizin bir göstergesi sayılamaz. Bu sebeple merkezin dışında uzun zaman geçirmekgerekiyor; bu mevki birtakım parlak devrimsel açılımlar barındırsa da burada çoğunlukla cahilce tahminler, çürütülmüş kuramlar, batıl dogmalar ve gülünç komplo teorileri cirit atıyor.

Dolayısıyla liderler iki arada bir derede kalıyorlar. Gücün merkezinde kalınca dünyayı son derece çarpık bir şekilde görüyorlar. Kenara köşeye çekilmeye kalkışırlarsa değerli zamanlarını boşa harcıyorlar. Ve bu sorun ileride daha da ciddileşecek. Önümüzdeki dönemlerde dünya şimdikinden daha karmaşık bir hal alacak. Bu sebeple bireyler ister piyon ister şah olsunlar, teknolojik cihazlar, ekonomik eğilimler ve dünyayı şekillendiren siyasi dinamikler hakkında daha az şey biliyor olacaklar. Sokrates'in iki bin yıldan fazla bir süre önce gösterdiği üzere, bu tür koşullar altında yapabileceğimiz en iyi şey bireysel cehaletimizi kabullenmektir.

Ama o zaman ahlak ve adalet ne olacak? Dünyayı anlayamıyorsak doğruyla yanlışı, haklıyla haksızı nasıl ayırt edeceğiz?

16

JUSTICE

Our sense of justice might be out of date

Like all our other senses, our sense of justice also has ancient evolutionary roots. Human morality was shaped in the course of millions of years of evolution, adapted to dealing with the social and ethical dilemmas that cropped up in the lives of small hunter-gatherer bands. If I went hunting with you and I killed a deer while you caught nothing, should I share my booty with you? If you went gathering mushrooms and came back with a full basket, does the fact that I am stronger than you allow me to snatch all these mushrooms for myself? And if I know that you plot to kill me, is it OK to act pre-emptively and slit your throat in the dark of night?1

On the face of things, not much has changed since we left the African savannah for the urban jungle. One might think that the questions we face today – the Syrian civil war, global inequality, global warming – are just the same old questions writ large. But that is an illusion. Size matters, and from the standpoint of justice, like many other standpoints, we are hardly adapted to the world in which we live.

The problem is not one of values. Whether secular or religious, citizens of the twenty-first century have plenty of values. The problem is with implementing these values in a complex global world. It's all the fault of numbers. The foragers' sense of justice was structured to cope with dilemmas relating to the lives of a few dozen people in an area of a few dozen square kilometres. When we try to comprehend relations between millions of people across entire continents, our moral sense is overwhelmed.

16

ADALET

Adalet algımızın tarihi geçmiş olabilir

Tüm algılarımız gibi adalet algımızın da çok eski evrimsel kökenleri vardır. İnsanların ahlak algısı milyonlarca yıl süren evrim sürecinde şekillenmiş, küçük avcı toplayıcı toplulukların yaşamında ortaya çıkan toplumsal ve etik ikilemlerle başa çıkmaya adapte olmuştur. Beraber ava çıksak ve siz bir şey avlayamamış, bense bir geyik vurmuş olsam, avımı sizinle paylaşmalı mıyım? Mantar toplamaya çıkıp bir sepet dolusu mantarla gelseniz, sizden güçlü olmam bu mantarları elinizden almama müsaade mi eder? Veya beni öldürmeyi planladığınızı bilsem, önce davranıp gecenin yarısı boğazınızı kesmeye hakkım var mıdır?'

Kentin vahşi doğasına atılmak üzere Afrika savanasını geride bıraktığımızdan beri görünüşte değişen pek bir şey yok. Günümüzde yaşanan Suriye iç savaşı, küresel eşitsizlikve küresel ısınma gibi sorunların eski dertlerin büyük harflerle yazılmış halinden ibaret olduğu düşünülebilir. Bu bir yanılgı. Boyut önemli ve çoğu açıdan olduğu gibi adalet açısından da içinde yaşadığımız dünyayla uyumlu değiliz.

Sorun, bir değer yargısı sorunu değil. 21. yüzyılda hem laik hem de dini pek çok değer yargısı bulunuyor. Sorun, bu değer yargılarını karmaşık küresel dünyada uygulamaya koymak. Sayılar başa bela. Avcı toplayıcıların adalet algısı birkaç düzine insanı ve birkaç düzine kilometrekareyi ilgilendiren ikilemlerle başa çıkmak üzere yapılandırılmıştır. Kıtalara yayılmış milyonlarca insanın birbiriyle ilişkisini kavramaya çalıştığımızdaysa ahlak duygumuz allak bullak oluyor.

Justice demands not just a set of abstract values, but also an understanding of concrete cause-and-effect relations. If you collected mushrooms to feed your children and I now take that basket of mushrooms forcefully, meaning that all your work has been for naught and your children will go to sleep hungry, that is unfair. It's easy to grasp this, because it's easy to see the cause-and-effect relations. Unfortunately, an inherent feature of our modern global world is that its causal relations are highly ramified and complex. I can live peacefully at home, never raising a finger to harm anyone, and yet according to left-wing activists, I am a full partner to the wrongs inflicted by Israeli soldiers and settlers in the West Bank. According to the socialists, my comfortable life is based on child labour in dismal Third World sweatshops. Animal-welfare advocates remind me that my life is interwoven with one of the most appalling crimes in history – the subjugation of billions of farm animals to a brutal regime of exploitation.

Am I really to blame for all that? It's not easy to say. Since I depend for my existence on a mind-boggling network of economic and political ties, and since global causal connections are so tangled, I find it difficult to answer even the simplest questions, such as where my lunch comes from, who made the shoes I'm wearing, and what my pension fund is doing with my money.2

Stealing rivers

A primeval hunter-gatherer knew very well where her lunch came from (she gathered it herself), who made her moccasins (he slept twenty metres from her), and what her pension fund was doing (it was playing in the mud. Back then, people had only one pension fund, called 'children'). I am far more ignorant than that hunter-gatherer. Years of research might expose the fact that the government I voted for is secretly selling weapons to a shady dictator halfway across the world. But during the time it takes me to find that out, I might be missing far more important discoveries, such as the fate of the chickens whose eggs I ate for dinner.

Adalet bir dizi soyut ilkenin yanı sıra somut sebep sonuç ilişkilerini anlamayı da gerektirir. Çocuklarınızı doyurmak için mantar topladıysanız ve ben bu mantarları zorla elinizden alıp tüm uğraşınızı boşa çıkararak çocuklarınızın aç uyumasına yol açarsam haksızlık etmiş olurum. Bunu anlamak kolay çünkü sebep sonuç ilişkisi gayet açık. Ne yazık ki çağdaş küresel dünyamıza has özelliklerden biri de fazlasıyla dallanıp budaklanmış, karmaşık nedensel ilişkiler barındırmasıdır. Karıncayı bile incitmeden evimde huzur içinde otursam da solcu aktivistlere göre İsrail askerlerinin ve Batı Şeria sakinlerinin yanlışlarına baştan sona ortak sayılırım. Sosyalistlere göre yaşadığım rahat yaşamı Üçüncü Dünya ülkelerindeki iç karartıcı atölyelerde çalıştırılan çocuklara borçluyum. Hayvan hakları savunucularının hatırlattığı üzere, dünyanın en dehşet verici suçlarından biriyle (milyarlarca çiftlik hayvanının zalimce bir sömürüye maruz bırakılmasıyla) iç içe yaşıyorum.

Tüm bunlar gerçekten de benim suçum mu? Cevap vermek kolay değil. Varlığım akıllara durgunluk verecek bir ekonomik ve siyasi ilişkiler ağına bağlı bulunduğu ve küresel nedensel bağıntılar bu denli kördüğüm olduğu için bu yediğim şeyin kaynağı ne, giydiğim ayakkabıları kim yapmış, emeklilik fonumla ne işler çevriliyor gibi en basit soruları bile cevaplamakta zorluk çekiyorum.2

Nehir hırsızlığı

İlkel bir avcı toplayıcı gayet iyi bilirdi yediği şeyin kaynağını (kendi toplamıştı), çarıklarını kimin yaptığını (az ilerde uyuyordu) ve emeklilik fonunun ne yaptığını (çamurda oynuyordu; o zamanlar insanların tek bir emeklilik fonu vardı ve adına da "çocuk" deniyordu). Ben bu avcı toplayıcıdan daha cahilim. Yıllar süren araştırmalar sonucu oy verdiğim hükümetin dünyanın bir ucundaki karanlık bir diktatöre el altından silah sattığını ortaya çıkarabilirim. Ama bunu öğrenene kadar geçen süre içinde, akşam yediğim yumurtaları yumurtlayan tavukların kaderi gibi çok daha elzem bilgileri es geçiyor olabilirim.

The system is structured in such a way that those who make no effort to know can remain in blissful ignorance, and those who do make an effort will find it very difficult to discover the truth. How is it possible to avoid stealing when the global economic system is ceaselessly stealing on my behalf and without my knowledge? It doesn't matter if you judge actions by their consequences (it is wrong to steal because it makes the victims miserable) or whether you believe in categorical duties that should be followed irrespective of consequences (it is wrong to steal because God said so). The problem is that it has become extremely complicated to grasp what we are actually doing.

The commandment not to steal was formulated in the days when stealing meant physically taking with your own hand something that did not belong to you. Yet today, the really important arguments about theft concern completely different scenarios. Suppose I invest $10,000 in shares of a big petrochemical corporation, which provides me with an annual 5 per cent return on my investment. The corporation is highly profitable because it does not pay for externalities. It dumps toxic waste into a nearby river without caring about the damage to the regional water supply, to the public's health, or to the local wildlife. It uses its wealth to enlist a legion of lawyers who protect it against any demand for compensation. It also retains lobbyists who block any attempt to legislate stronger environmental regulations.

Can we accuse the corporation of 'stealing a river'? And what about me personally? I never break into anyone's house or snatch dollar bills from anyone's purse. I am not aware how this particular corporation is generating its profits. I barely remember that part of my portfolio is invested in it. So am I guilty of theft? How can we act morally when we have no way of knowing all the relevant facts?

Sistem öyle bir şekilde teşkilatlanmış ki bir şeyleri öğrenmek için çaba göstermeyenler cehalet içinde mutlu mesut yaşarken, işin iç yüzünü öğrenmeye çalışanlarsa hakikate ulaşmakta büyük zorluk çekiyor. Küresel ekonomik sistem benim adıma ve haberim olmadan boyuna çalıp çırparken, benim çalıp çırpmaktan kaçınmam nasıl mümkün olacak? Eylemleri sonuçlarına göre değerlendirmeniz (çalmak yanlıştır çünkü mağdurları zor duruma düşürmüş olursunuz) ya da sonuçlardan bağımsız olarak uyulması gereken kati görevlere inanmanız (çalmak yanlıştır çünküTanrı öyle diyor) hiçbir şeyi değiştirmez. Sorun, aslında ne yaptığımızı kavramanın son derece güç bir hale gelmiş olmasıdır.

Çalmayacaksın emri, çalma eyleminin size ait olmayan bir şeyi kendi ellerinizle fiilen el koymak anlamı taşıdığı bir dönemde formüle edilmiş. Ancak hırsızlığa dair gerçekten önemli tartışmalar artık bütünüyle farklı senaryolar üzerinden dönüyor. Varsayalım büyük bir petrokimya şirketinin hisselerine ıo bin dolar yatırıyorum ve yılda yüzde 5 kâr elde ediyorum. Şirket büyük kazançlar elde ediyor çünkü dışsallıklar için vergi ödemiyor. Yörenin su kaynaklarına, halk sağlığına ya da bölgenin doğal hayatına verdiği hasarı umursamadan zehirli atıklarını yakındaki bir dereye döküyor. Servetini kullanıp kendisini herhangi bir tazminat talebinden koruyacak bir avukat ordusuna sahip. Ayrıca daha sağlam çevre yasaları çıkarılmasına engel olmak için lobi faaliyetleri yürütüyor.

Bu şirketi "bir nehri çalmakla" suçlayabilir miyiz? Peki şahsen beni? Kimsenin evini soyduğum ya da cüzdanından paralarını yürüttüğüm yok. Bu şirket nasıl kazanç sağlıyor haberim yok. Bu hisse senetlerine yatırım yaptığımı bile hatırlamıyorum belki. O zaman hırsız sayılır mıyım? Konuyla ilgili tüm gerçekleri bilmemin bir yolu yoksa, nasıl ahlaklı davranabilirim?

One can try to evade the problem by adopting a 'morality of intentions'. What's important is what I intend, not what I actually do or the outcome of what I do. However, in a world in which everything is interconnected, the supreme moral imperative becomes the imperative to know. The greatest crimes in modern history resulted not just from hatred and greed, but even more so from ignorance and indifference. Charming English ladies financed the Atlantic slave trade by buying shares and bonds in the London stock exchange, without ever setting foot in either Africa or the Caribbean. They then sweetened their four o'clock tea with snow-white sugar cubes produced in hellish plantations – about which they knew nothing.

In Germany in the late 1930s, the local post-office manager might be an upright citizen looking after the welfare of his employees, and personally helping people in distress to find missing parcels. He was always the first one to arrive at work and the last one to leave, and even in snowstorms made sure that the post came on time. Alas, his efficient and hospitable post office was a vital cell in the nerve system of the Nazi state. It was speeding along racist propaganda, recruitment orders to the Wehrmacht, and stern orders to the local SS branch. There is something amiss with the intentions of those who do not make a sincere effort to know.

But what counts as 'a sincere effort to know'? Should postmasters in every country open the mail they are delivering, and resign or revolt if they discover government propaganda? It is easy to look back with absolute moral certainty at Nazi Germany of the 1930s – because we know where the chain of causes and effects led. But without the benefit of hindsight, moral certainty might be beyond our reach. The bitter truth is that the world has simply become too complicated for our hunter-gatherer brains.

Most of the injustices in the contemporary world result from large-scale structural biases rather than from individual prejudices, and our hunter-gatherer brains did not evolve to detect structural biases. We are all complicit in at least some such biases, and we just don't have the time and energy to discover them all. Writing this book brought the lesson home to me on a personal level. When discussing global issues, I am always in danger of privileging the viewpoint of the global elite over that of various disadvantaged groups. The global elite commands the conversation, so it is impossible to miss its views. Disadvantaged groups, in contrast, are routinely silenced, so it is easy to forget about them – not out of deliberate malice, but out of sheer ignorance.

Bu sorun "niyet ahlakı" yoluyla baştan savılabilir. Önemli olan neye niyet ettiğim, tam olarak ne yaptığım ya da yaptığım şeyin sonucu değil. Fakat her şeyin birbiriyle iç içe geçtiği bir dünyada en mühim ahlaki zorunluluk bilme zorunluluğu. Modern tarihin en büyük suçları sadece nefret ve açgözlülükten kaynaklanmadı. Cehaletin ve umursamazlığın rolü belki daha bile fazlaydı. Afrika ya da Karayipler'e adımını bile atmamış sevimli İngiliz hanımlar, Londra borsasından hisse senetleri ve bonolar alarak Atlas Okyanusu'nda yapılan köle ticaretini finanse etti. Sonra da akşamüstü çaylarına, çekilen cehennem azabından bihaber, kölelerin çalıştığı tarlalardan gelen kar beyaz şekerleri attılar.

1930'ların sonlarında Almanya'dayaşayan yerel bir postane müdürü, belki de emrindekilerin iyiliğini düşünen ve sıkıntı içindeki insanların kayıp postalarını bulmaya şahsen yardım eden düzgün bir vatandaştı. İşe ilk gelen ve en son paydos eden, kar fırtınalarında bile postaları zamanında yetiştiren biri. Ama idare ettiği bu yetkin ve dostane postane Nazi devletinin sinir sistemini oluşturan elzem hücrelerden biriydi. Irkçı propagandanın, Wehrmacht'ın celplerini ve SS koluna iletilen katı emirlerin çabucak yerine ulaşmasını sağlıyordu. Ne olup bittiğini öğrenmeye canıgönülden çabalamayan insanların niyetlerinde ters bir şey vardır.

Peki "canıgönülden çabalamak" neye tekabül ediyor? Tüm ülkelerdeki posta müdürleri iletecekleri postaları açıp içinde devlet propagandası bulduklarında istifa ya da isyan mı etmeli? 193oiarın Nazi Almanya'sına mutlak bir ahlak yargısıyla bakmak kolay çünkü sebep sonuç ilişkisinin nereye vardığını biliyoruz. Ama geriye dönüp bakma avantajı olmadan kesin ahlak yargılarına varmak bizi aşabilir. Acı gerçek şu ki bu denli karmaşıklaşmış bir dünya avcı toplayıcı beyinlerimize fazla geliyor.

Çağdaş dünyada çoğu haksızlık, kişisel hükümlerden ziyade büyük ölçekli yapıların yanlı tavırlarından doğuyor ve avcı toplayıcı beyinlerimiz yanlı yapısal tavırları fark edecek şekilde evrimleşmemiş. Hepimiz bu tür yanlı tavırların en azından bir kısmına iştirak ediyoruz ve bunların hepsini keşfetmeye ne vaktimiz ne enerjimiz var. Bu kitabı kaleme almak, bana şahsen ders oldu. Küresel meseleleri tartışırken her daim yeryüzünün seçkinlerinin bakış açısına öncelikverip dezavantajlı grupları ikinci plana itme tehlikesiyle karşı karşıyayım. Gündemi küresel seçkinler belirlediğinden onların görüşlerini ıskalamak mümkün değil. Oysa dezavantajlı gruplar mütemadiyen susturuluyor ve bu yüzden -kasten kötülük olsun diye değil, safi cehaletten- onları unutup geçmek kolay.

For example, I know absolutely nothing about the unique views and problems of aboriginal Tasmanians. Indeed, I know so little that in a previous book I assumed aboriginal Tasmanians don't exist any more, because they were all wiped out by European settlers. In fact there are thousands of people alive today who trace their ancestry back to the aboriginal population of Tasmania, and they struggle with many unique problems – one of which is that their very existence is frequently denied, not least by learned scholars.

Even if you personally belong to a disadvantaged group, and therefore have a deep first-hand understanding of its viewpoint, that does not mean you understand the viewpoint of all other such groups. For each group and subgroup faces a different maze of glass ceilings, double standards, coded insults and institutional discrimination. A thirty-year-old African American man has thirty years' experience of what it means to be an African American man. But he has no experience of what it means to be an African American woman, a Bulgarian Roma, a blind Russian or a Chinese lesbian.

As he grew up, this African American man was repeatedly stopped and searched by the police for no apparent reason – something the Chinese lesbian never had to undergo. In contrast, being born into an African American family in an African American neighbourhood meant that he was surrounded by people like him who taught him what he needed to know in order to survive and flourish as an African American man. The Chinese lesbian was not born into a lesbian family in a lesbian neighborhood, and maybe had nobody in the world to teach her key lessons. Hence growing up black in Baltimore hardly makes it easy to understand the struggle of growing up lesbian in Hangzhou.

In previous eras this mattered less, because you were hardly responsible for the plight of people halfway across the world. If you made an effort to sympathise with your less fortunate neighbours, that was usually enough. But today major global debates about things such as climate change and artificial intelligence have an impact on everybody – whether in Tasmania, Hangzhou or Baltimore – so we need to take into account all viewpoints. Yet how can anyone do that? How can anyone understand the web of relations between thousands of intersecting groups across the world?3

Mesela Tazmanyalı Aborjinlerin kendilerine has görüşleri ve dertleri hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Hatta o kadar bilmiyorum ki daha önce yazdığım kitaplardan birinde bu halkın Avrupalı yerleşimciler tarafından yok edildikleri için artık var olmadığını varsaymıştım. Oysa kökenleri Tazmanya'nın Aborjinlerine uzanan binlerce insan ve bu insanların kendilerine has pek çok sorunu var; varlıklarının sık sık eğitimli akademisyenler tarafından bile görmezden gelinmesi gibi.

Şahsen dezavantajlı bir gruba dahilseniz ve bu grubun bakış açısını doğrudan ve derinlemesine biliyor olsanız da tüm dezavantajlı grupların bakış açısını anlıyor sayılmazsınız. Her grup ve alt grubun içine düştüğü fanus, çifte standart, yerleşik hakaret ve kurumsal ayrımcılık labirenti farklı. Otuz yaşındaki Afro-Amerikan bir adamın, Afro-Amerikan bir adam olmak konusunda otuz yıllık deneyimi var. Ama Afro-Amerikan bir kadının, Bulgar bir Roman, kör bir Rus ya da lezbiyen bir Çinli olmak konusunda hiçbir deneyimi yok.

Bu Afro-Amerikan adam büyürken defalarca polis tarafından durdurulup ortada hiç sebep yokken üstü aranmış; Çinli lezbiyenin asla maruz kalmadığı bir şey bu. Buna karşın, Afro-Amerikan bir aileye doğmuş ve Afro-Amerikanların yaşadığı bir mahallede büyümüş olduğundan etrafı kendisi gibi insanlarla, ona hayatta kalmak ve başarılı olmak için gerekli bilgileri öğretenlerle çevrili. Çinli lezbiyenin ailesi, lezbiyen mahallesinde oturan lez-biyen bir aile değil ve belki de kendisine önemli hayat dersleri verecek kimsesi olmadı. Dolayısıyla Baltimore'da büyümüş bir siyah olmak Hangzhou'da büyümüş bir lezbiyenin mücadelesini anlamayı kolaylaştırmaz.

Önceki devirlerde bu daha az önem taşıyordu çünkü dünyanın öbür ucundaki insanların dertlerinden sorumlu değildiniz. Sizin kadar şanslı olmayan komşularınıza yakınlık duymanız yeterliydi genellikle. Ancak günümüzde iklim değişikliği ve yapay zekâ gibi büyük küresel tartışmalar Tazmanya'dan Hangzhou ya da Baltimore'a herkesi etkiliyor, o yüzden tüm bakış açılarını hesaba katmalıyız. Fakat bunu kim yapabilir? Kim dünya genelinde binlerce kesişen grubun birbiriyle ilişki ağını kavrayabilir?3

Downsize or deny?

Even if we truly want to, most of us are no longer capable of understanding the major moral problems of the world. People can comprehend relations between two foragers, between twenty foragers, or between two neighbouring clans. They are ill-equipped to comprehend relations between several million Syrians, between 500 million Europeans, or between all the intersecting groups and subgroups of the planet.

In trying to comprehend and judge moral dilemmas of this scale, people often resort to one of four methods. The first is to downsize the issue: to understand the Syrian civil war as though it were occurring between two foragers; to imagine the Assad regime as a lone person and the rebels as another person, one bad and one good. The historical complexity of the conflict is replaced by a simple, clear plot.4

The second is to focus on a touching human story, which ostensibly stands for the whole conflict. When you try to explain to people the true complexity of the conflict by means of statistics and precise data, you lose them; but a personal story about the fate of one child activates the tear ducts, makes the blood boil, and generates false moral certainty.5 This is something that many charities have understood for a long time. In one noteworthy experiment, people were asked to donate money to help a poor seven-year-old girl from Mali named Rokia. Many were moved by her story, and opened their hearts and purses. However, when in addition to Rokia's personal story the researchers also presented people with statistics about the broader problem of poverty in Africa, respondents suddenly became less willing to help. In another study, scholars solicited donations to help either one sick child or eight sick children. People gave more money to the single child than to the group of eight.6

The third method to deal with large-scale moral dilemmas is to weave conspiracy theories. How does the global economy function, and is it good or bad? That is too complicated to grasp. It is far easier to imagine that twenty multibillionaires are pulling the strings behind the scenes, controlling the media and fomenting wars in order to enrich themselves. This is almost always a baseless fantasy. The contemporary world is too complicated, not only for our sense of justice but also for our managerial abilities. No one – including the multibillionaires, the CIA, the Freemasons and the Elders of Zion – really understands what is going on in the world. So no one is capable of pulling the strings effectively.7

Boyutu küçültmek mi göz ardı etmek mi?

Gerçekten istesek de çoğumuz dünyaya hâkim asli ahlaki sorunları anlamaya muktedir değiliz artık. İnsanlar iki avcı toplayıcı ya da iki komşu klan arasındaki ilişkileri kavrayabilir ancak milyonlarca Suriyeli, 500 milyon Avrupalı ya da gezegenimizde yaşayan tüm kesişen grup ve alt gruplar arasındaki ilişkileri kavramaya yetecek donanımları yok.

Bu ölçekte ahlaki açmazları kavramaya çalışırken genellikle dört yöntemden biri tercih edilir. İlki ölçeği küçültmek: Suriye iç savaşını iki avcı toplayıcı arasında cereyan ediyormuşçasına değerlendirmek; Esad rejimini ve ona başkaldıranları, biri iyi diğeri kötü birer şahıs olarak ele almak. Böylece çatışmanın tarihsel karmaşıklığının yerine basit ve net bir hikâye yerleştirilir.4

İkincisi, iç parçalayıcı bir insan hikâyesini tüm çatışmanın temsilcisi şeklinde kullanmak. Çatışmanın karmaşıklık boyutunu istatistikler ve eksiksiz veriler aracılığıyla anlatmaya kalkışırsanız insanlar ilgilenmez, oysa bir çocuğun kaderine dair insani bir hikâye gözyaşı pınarlarını harekete geçirir, sinirleri ayağa kaldırır ve sahte bir ahlaki kesinlik yaratır.5 Pek çok hayır ku-rumunun uzun süredir vâkıf olduğu bir şey bu. Dikkate değer bir deney dahilinde, insanlardan Rokia adında yedi yaşındaki fakir bir Malili çocuk için bağışta bulunmaları istenmiş. Çoğu insan çocuğun hikâyesinden etkilenip yüreklerini ve cüzdanlarını açmış. Ama Rokia'nın kişisel hikâyesinin yanı sıra Afrika'daki fakirlik sorununun geneline dair istatistikler de sunulduğunda deneyin muhataplarının yardım etmeye daha az hevesli olduğu gözlemlenmiş. Başka bir çalışma dahilinde, araştırmacılar hem bir hasta çocuk hem de sekiz hasta çocuk için bağış toplamayı denemiş. İnsanlar tek çocuğa sekizli gruptan daha çok para vermişler.6

Büyük ölçekli ahlaki açmazları ele almanın üçüncü yöntemi, komplo teorileri uydurmak. Küresel ekonomi nasıl işliyor ve bu iyi mi yoksa kötü bir şey mi? Durum algılanamayacak kadar karmaşık. Perde arkasındaki yirmi mul-timilyarderin ipleri elinde tuttuğunu, servetlerine servet katmak için medyayı yönetip savaş çıkarttıklarını kurgulamak çok daha kolay. Bu tür fanteziler neredeyse her zaman temelsizdir. Çağdaş dünyanın karmaşıklığı sadece ahlak algımızı değil, yönetimsel yeteneğimizi de aşıyor. Multimilyarderler, CIA, Masonlar ve Siyon Liderler dahil hiç kimse dünyada ne olup bittiğine gerçekten hâkim değil. Demek ki kimse ipleri elinde hakkıyla tutabilecek durumda değil.7

These three methods try to deny the true complexity of the world. The fourth and ultimate method is to create a dogma, put our trust in some allegedly all-knowing theory, institution or chief, and follow them wherever they lead us. Religious and ideological dogmas are still highly attractive in our scientific age precisely because they offer us a safe haven from the frustrating complexity of reality. As noted earlier, secular movements have not been exempt from this danger. Even if you start with a rejection of all religious dogmas and with a firm commitment to scientific truth, sooner or later the complexity of reality becomes so vexing that one is driven to fashion a doctrine that shouldn't be questioned. While such doctrines provide people with intellectual comfort and moral certainty, it is debatable whether they provide justice.

What then should we do? Should we adopt the liberal dogma and trust the aggregate of individual voters and customers? Or perhaps we should reject the individualist approach, and like many previous cultures in history empower communities to make sense of the world together? Such a solution, however, only takes us from the frying pan of individual ignorance into the fire of biased groupthink. Hunter-gatherer bands, village communes and even city neighbourhoods could think together about the common problems they faced. But we now suffer from global problems, without having a global community. Neither Facebook, nor nationalism nor religion is anywhere near creating such a community. All the existing human tribes are absorbed in advancing their particular interests rather than in understanding the global truth. Neither Americans, Chinese, Muslims nor Hindus constitute 'the global community' – so their interpretation of reality is hardly trustworthy.

Should we call it quits, then, and declare that the human quest to understand the truth and find justice has failed? Have we officially entered the Post-Truth Era?

Bu üç yöntem, dünyanın gerçek karmaşıklığını yadsımaya çalışıyor. Dördüncü ve en uç yöntem, bir dogma yaratıp kadirimutlak varsaydığımız bir kurama, kurum ya da lidere bütünüyle inanmak ve o bizi nereye çekerse o yöne gitmek. Dinsel ve ideolojik dogmaların, içinde bulunduğumuz bilimsel çağda hâlâ oldukça çekici gelmesinin nedeni tam olarak bu: üzerimize çöken karmaşık gerçeklikten kaçabileceğimiz sığınılacak bir liman sunuyorlar. Daha önce de belirtildiği gibi laik akımlar da bu tehlikeden muaf değil. Bilimsel hakikate son derece bağlı ve tüm dinsel dogmaları reddederekyola koyulsanız bile, gerçekliğin karmaşıklığı er ya da geç öyle bunaltıcı bir hal alır ki sorgulanmaması gereken bir doktrin icat etmek gerekir. Bu tarz doktrinler insanların kafasını rahatlatıp ahlaki kesinlik sağlasa da adalet sağlayıp sağlamadıkları tartışılır.

O halde, ne yapacağız? Liberal dogmayı benimseyip seçmen ve müşteri bireylerin oluşturduğu kitlelere mi güvenmeliyiz? Yoksa bireyci yaklaşımı reddedip, tarihteki pek çok eski kültürün yaptığı gibi toplulukları dünyayı beraber anlamlandırmaya muktedir mi kılmalıyız? Ama böylesi bir çözüm bizi anca bireysel cehalet sofrasından kaldırıp yanlı grup düşüncesi şölenine oturtur. Avcı toplayıcı kabileler, köy komünleri ve hatta kentlerdeki mahalleler ortak sorunları hakkında beraberce düşünebilirler. Ama artık karşımızda küresel sorunlar var ama küresel bir topluluk yok. Ne Facebook ne milliyetçilik ne de din böyle bir toplum yaratmanın eşiğinde. Mevcut insan kabileleri küresel hakikati kavramaktan ziyade kendi kişisel çıkarlarını gözetme derdinde. Amerikalılar, Çinliler, Müslümanlar, Hindular; hiçbiri "küresel topluluk" boyutunda değil. O yüzden gerçekliği nasıl yorumladıklarına güven olmaz.

O zaman pes edip insanların hakikati anlama ve adalet sağlama çabası suyadüşmüştür mü diyelim? Resmen hakikat sonrası döneme mi girdik?

17
POST-TRUTH

Some fake news lasts for ever

We are repeatedly told these days that we are living in a new and frightening era of 'post-truth', and that lies and fictions are all around us. Examples are not hard to come by. Thus in late February 2014 Russian special units bearing no army insignia invaded Ukraine and occupied key installations in Crimea. The Russian government and President Putin in person repeatedly denied that these were Russian troops, and described them as spontaneous 'self-defence groups' that may have acquired Russian-looking equipment from local shops.1 As they voiced this rather preposterous claim, Putin and his aides knew perfectly well that they were lying.

Russian nationalists can excuse this lie by arguing that it served a higher truth. Russia was engaged in a just war, and if it is OK to kill for a just cause, surely it is also OK to lie? The higher cause that allegedly justified the invasion of Ukraine was the preservation of the sacred Russian nation. According to Russian national myths, Russia is a sacred entity that has endured for a thousand years despite repeated attempts by vicious enemies to invade and dismember it. Following the Mongols, the Poles, the Swedes, Napoleon's Grande Armée and Hitler's Wehrmacht, in the 1990s it was NATO, the USA and the EU that attempted to destroy Russia by detaching parts of its body and forming them into 'fake countries' such as Ukraine. For many Russian nationalists, the idea that Ukraine is a separate nation from Russia constitutes a far bigger lie than anything uttered by President Putin during his holy mission to reintegrate the Russian nation.

17
HAKİKAT SONRASI

Kimi yalan haberler kalıcıdır

Bugünlerde sık sık "hakikat sonrası" çağında yaşadığımız ve dört bir yanımızın yalanlar ve kurmacalarla çevrili olduğu söyleniyor. Örneklere rastlamakta zorluk çekilmiyor. Bu minvalde, Şubat 2014'ün sonlarına doğru, Üzerlerinde herhangi bir ordu nişanı bulunmayan Rus özel harekât birimleri Ukrayna'ya girdi ve Kırım'daki birtakım kilit noktaları işgal etti. Rus hükümeti ve Başkan Putin, bunların Rus birlikleri olduğunu durmadan reddettiler ve söz konusu işgalcileri Ruslarınkine benzer mühimmatları yerel dükkânlardan temin etmiş olabilecek birtakım kendiliğinden oluşmuş "nefsi müdafaa grupları" şeklinde tanımladılar.1 Putin ve yardımcıları, bu abesle iştigal iddiaları dile getirirken yalan söylediklerinin gayet bilincin-deydiler.

Rus milliyetçileri bu yalanı daha büyük bir hakikate hizmet ediyor diye hoş görebilir. Rusya savaşa gitmişti ve haklı bir ülkü uğruna insan öldürmek mübahsa yalan söylemek de mübah değil miydi? Ukrayna'ya saldırılmasını gerekçelendirdiği öne sürülen haklı ülkü, kutsal Rus milletinin korunmasıy-dı. Rusya'nın milli mitlerine göre Rusya azgın düşmanların işgal ve parçalama çabalarına rağmen binlerce yıl ayakta kalmayı başarmış kutsal bir varlık. Moğollar, Polonyalılar, İsveçliler, Napolyon'un BüyükOrdusu (Grande Armee) ve Hitler'in Wehrmacht'ının ardından şimdi de NATO, ABD ve AB Rusya'yı parçalara ayırmaya ve bu parçalardan Ukrayna gibi "sahte ülkeler" kurmaya çalışıyordu. Çoğu Rus milliyetçisinin nazarında Ukraynalıların Ruslardan ayrı bir millet olduğu, Rus milletinin birlikteliğini sağlamak adına kutsal bir yola baş koymuş Başkan Putin'in ağzından çıkabilecek herhangi bir şeyden çok daha büyük bir yalandır.

Ukrainian citizens, outside observers and professional historians may well be outraged by this explanation, and regard it as a kind of 'atom-bomb lie' in the Russian arsenal of deception. To claim that Ukraine does not exist as a nation and as an independent country disregards a long list of historical facts – for example, that during the thousand years of supposed Russian unity, Kyiv and Moscow were part of the same country for only about 300 years. It also violates numerous international laws and treaties that Russia has previously accepted and that have safeguarded the sovereignty and borders of independent Ukraine. Most importantly, it ignores what millions of Ukrainians think about themselves. Don't they have a say about who they are?

Ukrainian nationalists would certainly agree with Russian nationalists that there are some fake countries around. But Ukraine isn't one of them. Rather, these fake countries are the 'Luhansk People's Republic' and the 'Donetsk People's Republic' that Russia has set up to mask its unprovoked invasion of Ukraine.2

Whichever side you support, it seems that we are indeed living in a terrifying era of post-truth, when not just particular military incidents, but entire histories and nations might be faked. But if this is the era of post-truth, when, exactly, was the halcyon age of truth? In the 1980s? The 1950s? The 1930s? And what triggered our transition to the post-truth era – the Internet? Social media? The rise of Putin and Trump?

A cursory look at history reveals that propaganda and disinformation are nothing new, and even the habit of denying entire nations and creating fake countries has a long pedigree. In 1931 the Japanese army staged mock attacks on itself to justify its invasion of China, and then created the fake country of Manchukuo to legitimise its conquests. China itself has long denied that Tibet ever existed as an independent country. British settlement in Australia was justified by the legal doctrine of terra nullius ('nobody's land'), which effectively erased 50,000 years of Aboriginal history.

Ukrayna vatandaşları, dış gözlemciler ve profesyonel tarihçiler bu açıklamayı sinir bozucu bulup Rus cephaneliğinden çıkma bir çeşit "yalan bombası" olarak değerlendirecektir. Ukraynalıların bir millet ve Ukrayna'nın bağımsız bir ülke olmadığını iddia etmek bir dizi tarihsel gerçeği hiçe saymaktır. Örneğin Rusya'nın birlik içinde bulunduğu iddia edilen bin yıl içinde Kiev ve Moskova'nın aynı ülke sınırlarında yer aldığı süre sadece üç yüz yıl kadardır. Ayrıca bu tavır, Rusya'nın daha önceden kabul ettiği ve bağımsız Ukrayna'nın egemenliğini ve sınırlarını koruyan çeşitli uluslararası yasa ve anlaşmaları ihlal ediyor. En önemlisi de milyonlarca Ukraynalının kendilerine dair düşünceleri hiçe sayılıyor. Bu insanlar kim oldukları konusunda söz sahibi değiller mi?

Ukraynalı milliyetçiler dünyada sahte ülkeler bulunduğu konusunda hiç şüphesiz Ruslarla fikir birliği edecektir. Ama Ukrayna onlardan biri değil. Onlara göre bu ülkeler "Lugansk Halk Cumhuriyeti" ve "Donetsk Halk Cumhuriyeti" gibi Rusya'nın durduk yere Ukrayna'ya saldırmasının üstünü örtmek için kurduğu devletler.2

Hangi tarafı tutarsanız tutun, sadece askeri olayların değil tüm bir tarihin ve milletin uydurulabildiği, gerçekten de korkunç bir hakikat sonrası dönemde yaşıyoruz gibi görünüyor. Ama madem şimdi hakikat sonrası dönemdeyiz, hakikatin altın çağı ne zaman yaşandı? 1980'ler? 1950'ler? 1930'lar? Ve hakikat sonrası döneme geçişi ne tetikledi? İnternet mi? Sosyal medya mı? Putin ve Trump'ın yükselme dönemi mi?

Tarihe şöylesine bir bakmak propaganda ve yanlış bilgilendirmenin yeni bir şey olmadığını ve tüm bir milleti inkâr etme ve sahte ülkeler yaratma alışkanlığının uzun bir şeceresinin olduğunu ortaya koyar. 1931'de Japonlar Çin'e savaş açmaya gerekçe yaratmak için kendi kendilerine düzmece saldırılar düzenleyip işgali gerekçelendirmek için Manchukuo adlı sahte bir ülke yaratmıştı. Çin de uzunca süreler Tibet diye bağımsız bir ülke olduğunu inkâr etmişti. İngiltere'nin Avustralya'yı ele geçirmesi "hiç kimsenin toprağı" anlamına gelen terra nullius doktrinine dayandırılarak 50 bin yıllık Aborjin tarihi etkin bir şekilde hiçe sayılmıştı.

In the early twentieth century a favourite Zionist slogan spoke of the return of ‘a people without a land [the Jews] to a land without a people [Palestine]’. The existence of the local Arab population was conveniently ignored. In 1969 Israeli prime minister Golda Meir famously said that there is no Palestinian people and never was. Such views are very common in Israel even today, despite decades of armed conflicts against something that doesn’t exist. For example, in February 2016 MP Anat Berko gave a speech in the Israeli Parliament in which she doubted the reality and history of the Palestinian people. Her proof? The letter ‘p’ does not even exist in Arabic, so how can there be a Palestinian people? (In Arabic, ‘f’ stands for ‘p’, and the Arabic name for Palestine is Falastin.)

The post-truth species

In fact, humans have always lived in the age of post-truth. Homo sapiens is a post-truth species, whose power depends on creating and believing fictions. Ever since the Stone Age, self-reinforcing myths have served to unite human collectives. Indeed, Homo sapiens conquered this planet thanks above all to the unique human ability to create and spread fictions. We are the only mammals that can cooperate with numerous strangers because only we can invent fictional stories, spread them around, and convince millions of others to believe in them. As long as everybody believes in the same fictions, we all obey the same laws, and can thereby cooperate effectively.

So if you blame Facebook, Trump or Putin for ushering in a new and frightening era of post-truth, remind yourself that centuries ago millions of Christians locked themselves inside a self-reinforcing mythological bubble, never daring to question the factual veracity of the Bible, while millions of Muslims put their unquestioning faith in the Quran. For millennia, much of what passed for ‘news’ and ‘facts’ in human social networks were stories about miracles, angels, demons and witches, with bold reporters giving live coverage straight from the deepest pits of the underworld. We have zero scientific evidence that Eve was tempted by the Serpent, that the souls of all infidels burn in hell after they die, or that the creator of the universe doesn’t like it when a Brahmin marries an Untouchable – yet billions of people have believed in these stories for thousands of years. Some fake news lasts for ever.

20. yüzyılın başlarında Siyonistlerin sıkça kullandığı sloganlardan biri, topraksız bir halkın [Yahudiler] halksız bir toprağa [Filistin] dönüşünden dem vuruyordu. İşlerine öyle geldiği için yerli Arap nüfusunu yok saymışlardı. İsrail Başbakanı Golda Meir’in 1969'da sarfettiği şu sözler yankı uyandırmıştı: Filistin halkı diye bir şey yok, hiçbir zaman da olmadı. Bu tür görüşler, olmayan bir şeyle yıllardır süren silahlı çatışmaya rağmen, günümüzde bile yaygın bir şekilde kabul görüyor İsrail’de. Örneğin Şubat 2016’da milletvekili Anat Berko, İsrail Parlamentosu’nda bir konuşma yapıp Filistin halkının gerçekliğinden ve tarihinden şüphe duyduğunu ortaya koydu. Kanıtı? Arapçada “p” diye bir harf bile yok, “Palestinian” diye bir halk nasıl olsun (Başka dillerde Filistin'e Palestine deniyor. Filistin adı Türkçeye, “p” yerine “f” kullanılan Arapçadan geçmiş).

Hakikat sonrasının canlı türleri

Aslında insanlar hep hakikat sonrası dönemde yaşamış. Homo sapiens hakikat sonrası döneme ait, gücünü kurmacalar üreterek onlara inanmaktan alan bir canlı türüdür. Kendi kendini güçlendiren mitler Taş Devri'nden bu yana insan topluluklarının hizmetinde olmuştur. Esasen Homo sapiens, gezegeni ele geçirmesini her şeyden önce insanlara özel bu kurmaca yaratma ve yayma yeteneğine borçludur. Çok sayıda yabancıyla işbirliği yapabilen tek memeli biziz çünkü sadece biz kurmaca anlatılar icat edip bunları yayabiliyor ve milyonlarca başka insanı da bunlara inanmaya ikna edebiliyoruz. Herkes aynı kurmacaya inandığı müddetçe, aynı yasalara uyup etkin bir şekilde işbirliği yapmamız mümkün.

Bu yeni ve korkunç hakikat sonrası dönemin öncüsü olmakla Facebo-ok, Trump ya da Putin'i sorumlu tutuyorsanız kendinize şunu hatırlatın: yüzyıllar önce milyonlarca Hıristiyan, İncil'in olgusal gerçekliğini sorgulamaya kalkışmadan, kendilerini mitolojik bir balonun içine hapsetmiş ve Müslümanlar da sorgusuz sualsiz Kuran'a inanmış. Bin yıl boyunca insan toplumları ağında yer alan “haber” ve “olgu” niteliğindeki çoğu şey, cesur habercilerin yeraltının en derin katmanlarından canlı yayın yaparak duyurduğu mucize, melek, iblis ve cadılara ilişkin şeylerdi. Havva'nın aklının bir yılan tarafından çelindiğine, tüm kâfirlerin ruhunun cehennemde cayır cayır yandığına ya da kâinatın yaratıcısının Brahma kastından birinin dokunulmaz kastından biriyle evlenmesinden hiç hoşlanmadığına dair elimizde sıfır kanıt var ama yine de milyarlarca insan bu hikâyelere binlerce yıl boyunca inanmayı sürdürdü. Kimi yalan haberler kalıcıdır.

I am aware that many people might be upset by my equating religion with fake news, but that's exactly the point. When a thousand people believe some made-up story for one month – that's fake news. When a billion people believe it for a thousand years – that's a religion, and we are admonished not to call it 'fake news' in order not to hurt the feelings of the faithful (or incur their wrath). Note, however, that I am not denying the effectiveness or potential benevolence of religion. Just the opposite. For better or worse, fiction is among the most effective tools in humanity's toolkit. By bringing people together, religious creeds make large-scale human cooperation possible. They inspire people to build hospitals, schools and bridges in addition to armies and prisons. Adam and Eve never existed, but Chartres Cathedral is still beautiful. Much of the Bible may be fictional, but it can still bring joy to billions and can still encourage humans to be compassionate, courageous and creative – just like other great works of fiction, such as Don Quixote, War and Peace and Harry Potter.

Again, some people may be offended by my comparison of the Bible with Harry Potter. If you are a scientifically minded Christian you might explain away all the errors, myths and contradictions in the Bible by arguing that the holy book was never meant to be read as a factual account, but rather as a metaphorical story containing deep wisdom. But isn't that true of Harry Potter too?

If you are a fundamentalist Christian you are more likely to insist that every word of the Bible is literally true. Let's assume for a moment that you are right, and that the Bible is indeed the infallible word of the one true God. What, then, do you make of the Quran, the Talmud, the Book of Mormon, the Vedas, the Avesta, and the Egyptian Book of the Dead? Aren't you tempted to say that these texts are elaborate fictions created by flesh-and-blood humans (or perhaps by devils)? And how do you view the divinity of Roman emperors such as Augustus and Claudius? The Roman Senate claimed to have the power to turn people into gods, and then expected the empire's subjects to worship these gods. Wasn't that a fiction? Indeed, we have at least one example in history of a false god who acknowledged the fiction with his own mouth. As noted earlier, Japanese militarism in the 1930s and early 1940s relied on a fanatical belief in the divinity of Emperor Hirohito. After Japan's defeat Hirohito publicly proclaimed that this was not true, and that he wasn't a god after all.

Dini yalan haberle bir tutmamın pek çok insanı kızdıracağının farkındayım ama mesele tam da bu. Bin kişi uydurma bir hikâyeye bir ay inanırsa bu yalan haber sayılıyor. Bir milyar kişi böyle bir şeye bin yıl inanırsa bunun adı din oluyor ve inananların duygularını incitmemek (ya da öfkelerini üzerimize çekmemek) için "yalan haber" diye tanımlamamamız tembihleniyor. Yalnız dinin potansiyel iyiliğini ve etkinliğini yok saymadığıma dikkat çekmek isterim. Aksine. Kurmaca iyisiyle kötüsüyle insanların elindeki en etkin araçlardan biridir. Dinsel öğretiler, insanları bir araya getirerek büyük ölçekli işbirliğini mümkün kılıyor. İnsanları ordu ve hapishanelerin yanı sıra hastaneler, okullar ve köprüler inşa etmeye teşvik ediyor. Adem'le Havva hiç var olmadı ama Chartres Katedrali hâlâ güzel. İncil'in büyük bir kısmı kurmaca ama yine de milyarlarca insanı coşkulandırıp hayırsever, ce-surve yaratıcı olmaya sevk edebiliyor; tıpkı Don Quijote, Savaş ve Barış, Harry Potter ve benzeri diğer ünlü kurmaca eserler gibi.

Kimileri İncil'le Harry Potter'ı aynı kefeye koymamdan da rahatsızlık duyabilir. Bilime kafası çalışan bir Hıristiyan, İncil'de yer alan tüm hataları ve mitleri, kutsal kitaplar gerçek bir olay anlatısı şeklinde değil de derin anlamlar içeren metaforlar şeklinde okunmalıdır diyerek bertaraf edebilir. Peki aynı şey Harry Potter için de geçerli değil mi?

Köktendinci bir Hıristiyan'sanız, İncil'de yazan her kelimenin birebir doğru olduğunu iddia etmeyi sürdürebilirsiniz. Bir anlığına haklı olduğunuzu varsayalım. Diyelim ki İncil gerçekten de tek Tanrı'nın mutlak kelamı. O zaman Kuran, Talmud, Mormon Kitabı, Vedalar, Avesta ve Mısır Ölüler Kitabı ne olacak? Bu metinleri insan elinden (ya da şeytan elinden) çıkma mükellef kurmacalar saymak gelmez mi içinizden? Peki, Augustus ve Claudius gibi Roma imparatorlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Roma Senatosu insanları tanrı katına çıkarma gücü bulunduğunu iddia ediyor ve imparatorluk tebaasının bu tanrılara tapmasını talep ediyordu. Bu da bir kurmaca değil miydi? Aslında tarihte kendi ağzıyla kurmaca olduğunu kabul etmiş, en azından bir adet sahte tanrı örneğimiz var. Daha önce de bahsedildiği gibi I93o'larve 1940'ların başında Japon militarizmi İmparator Hirohito'nun kutsallığına fanatik bir inanç üstüne kuruluydu. Japonya yenik düştükten sonra Hirohito bunun gerçek olmadığını, kendisinin tanrı olmadığını alenen açıkladı.

So even if we agree that the Bible is the true word of God, that still leaves us with billions of devout Hindus, Muslims, Jews, Egyptians, Romans and Japanese who for thousands of years put their trust in fictions. Again, that does not mean that these fictions are necessarily worthless or harmful. They could still be beautiful and inspiring.

Of course, not all religious myths have been equally beneficent. On 29 August 1255 the body of a nine-year-old English boy called Hugh was found in a well in the town of Lincoln. Even in the absence of Facebook and Twitter, rumour quickly spread that Hugh was ritually murdered by the local Jews. The story only grew with retelling, and one of the most renowned English chroniclers of the day – Matthew Paris – provided a detailed and gory description of how prominent Jews from throughout England gathered in Lincoln to fatten up, torture and finally crucify the abducted child. Nineteen Jews were tried and executed for the alleged murder. Similar blood libels became popular in other English towns, leading to a series of pogroms in which whole communities were massacred. Eventually, in 1290 the entire Jewish population of England was expelled.3

The story didn't end there. A century after the expulsion of the Jews from England, Geoffrey Chaucer – the Father of English literature – included a blood libel modelled on the story of Hugh of Lincoln in the Canterbury Tales ('The Prioress's Tale'). The tale culminates with the hanging of the Jews. Similar blood libels subsequently became a staple part of every anti-Semitic movement from late medieval Spain to modern Russia. A distant echo can even be heard in the 2016 'fake news' story that Hillary Clinton headed a child-trafficking network that held children as sex slaves in the basement of a popular pizzeria. Enough Americans believed that story to hurt Clinton's election campaign, and one person even came armed with a gun to the pizzeria and demanded to see the basement (it turned out that the pizzeria had no basement).4

Yani İncil'in hakiki bir Tanrı kelamı olduğunu düşünsek de binlerce yıl boyunca farklı kurmacalara inanmış milyarlarca dindar Hindu, Müslüman, Yahudi, Mısırlı, Romalı ve Japon kalıyor geriye. Tekrar belirtmeliyim ki söz-konusu kurmacalar değersiz ya da zararlıdır anlamına gelmiyor bu. Yine de güzel ve ilham verici sayılabilirler.

Elbette tüm dini mitler aynı derecece faydalı olmamıştır. 29 Ağustos 1255'te, Lincoln kasabasında Hugh adlı dokuz yaşında bir İngiliz çocuğunun cesedi bir kuyunun dibinde bulunmuş. Facebook ya da Twitter'in yokluğunda bile çocuğun bölgenin Yahudileri tarafından ayinle öldürüldüğü söylentisi hızla yayılmış. Hikâye anlatıla anlatıla almış yürümüş ve dönemin önde gelen İngiliz vakanüvislerinden Matthew Paris, İngiltere'nin çeşitli yerlerinden birtakım seçkin Yahudilerin nasıl çocuğu kaçırıp şişmanlatmak, işkence etmek ve sonunda da çarmıha germek için bir araya geldiklerini korkunç detaylarıyla kayda geçirmiş. Cinayeti işlediklerinden şüphe edilen on dokuz Yahudi yargılanıp infaz edilmiş. Benzer iftiralar başka İngiliz kasabalarına da sıçramış ve bunun sonucundaYahudi topluluklarının topluca öldürüldüğü bir dizi katliam yaşanmış. En sonunda 1290'da İngiltere'deki tüm Yahu-diler ülke dışına sürülmüş.3

Hikâye burada bitmiyor. Yahudiler İngiltere'den sürüldükten yüz yıl sonra, İngiliz edebiyatının babası Geoffrey Chaucer, Canterbury Hikâyelerinde yer alan "Baş Rahibe'nin Hikâyesi"nde Lincoln'lı Hugh'nun öyküsünü model alan bir öykü anlatır. Hikâye Yahudinin asılmasıyla sonuçlanır. Benzer iftiralar ortaçağ sonlarında İspanya'dan modern Rusya'ya her Yahudi karşıtının olmazsa olmazı haline gelmiştir. Bunun uzak bir yankısını 2016'da bile duymak mümkün. Ortaya atılan "yalan haberde", Hillary Clinton'ın çocuk ticareti yapan bir teşkilatın başı olduğu, çocukların bilindik bir pizza-cının bodrum katında seks kölesi olarak çalıştırılmak için tutulduğu iddia edilmişti. Clinton'ı seçim kampanyasına zarar verecek sayıda Amerikalı bu hikâyeye inandı ve hatta bir adam eline silah alıp pizzacıyı basarak bodrum katını görmeyi talep etti (meğer pizzacının bodrum katı yokmuş).4

As for Hugh of Lincoln himself, nobody knows how he really found his death, but he was buried in Lincoln Cathedral and was venerated as a saint. He was reputed to perform various miracles, and his tomb continued to draw pilgrims even centuries after the expulsion of all Jews from England.5 Only in 1955 – ten years after the Holocaust – did Lincoln Cathedral repudiate the blood libel, placing a plaque near Hugh's tomb which reads:

Trumped-up stories of 'ritual murders' of Christian boys by Jewish communities were common throughout Europe during the Middle Ages and even much later. These fictions cost many innocent Jews their lives. Lincoln had its own legend and the alleged victim was buried in the Cathedral in the year 1255. Such stories do not redound to the credit of Christendom.6 Well, some fake news lasts only 700 years.

Once a lie, always the truth

Ancient religions have not been the only ones that used fiction to cement cooperation. In more recent times, each nation has created its own national mythology, while movements such as communism, fascism and liberalism fashioned elaborate self-reinforcing credos. Joseph Goebbels, the Nazi propaganda maestro and perhaps the most accomplished media-wizard of the modern age, allegedly explained his method succinctly by stating that 'A lie told once remains a lie, but a lie told a thousand times becomes the truth.'7 In Mein Kampf Hitler wrote that 'The most brilliant propagandist technique will yield no success unless one fundamental principle is borne in mind constantly – it must confine itself to a few points and repeat them over and over.'8 Can any present-day fake-news peddler improve on that?

The Soviet propaganda machine was equally agile with the truth, rewriting the history of everything from entire wars to individual photographs. On 29 June 1936 the official newspaper Pravda (the name means 'truth') carried on its front page a photo of a smiling Joseph Stalin embracing Gelya Markizova, a seven-year-old girl. The image became a Stalinist icon, enshrining Stalin as the Father of the Nation and idealising the 'Happy Soviet Childhood'. Printing presses and factories all over the country began churning out millions of posters, sculptures and mosaics of the scene, which were displayed in public institutions from one end of the Soviet Union to the other. Just as no Russian Orthodox church was complete without an icon of the Virgin Mary holding baby Jesus, so no Soviet school could do without an icon of Papa Stalin holding little Gelya.

Lincoln'lı Hugh'nun kendisine gelince, kimse gerçekten nasıl öldüğünü bilmiyor ama Lincoln Katedrali'ne gömülüp aziz ilan edilmiş. Çeşitli mucizeler gerçekleştirmekle nam salmış ve tüm Yahudiler İngiltere'den sürgün edildikten yüzyıllar sonra bile mezarı hacıların ziyaret ettiği yerlerden biri olarak kalmış.5 Nihayet 1955'te, Soykırım'dan on yıl sonra, Lincoln Katedrali iftirayı yalanlamış ve Hugh'nun mezarının yanına üzerinde şunlar yazan bir levha yerleştirmiş:

Hıristiyan çocukların Yahudi cemaati tarafından "ayinle öldürüldüğü" hakkında uydurma hikâyeler ortaçağ ve çok sonrasında dahi yaygındı.

Bu kurmacalar pek çok masum Yahudi'nin hayatına mal oldu. Lincoln'ın da böyle efsanevi bir hikâyesi var ve kurban edildiğine inanılan bu çocuk Katedral'e 1255'te gömülmüştür. Bu tür hikâyeler Hıristiyanlığın şanına leke sürmektedir.* Yani kimi yalan haberlerin ömrü yedi yüz yıl.

Bir zamanlar yalan dediğimiz hakikat olur çıkar

İşbirliğini sağlamak için kurmacaya başvuran sadece eski dinler değil. Daha yakın geçmişte her millet kendi milli mitolojisini yarattı ve komünizm, faşizm ve liberalizm gibi akımlar kendilerini güçlendirecek nitelikte mükellef öğretiler tasarladı. Nazi propagandası ustası ve belki de modern çağın en başarılı medya sihirbazı Joseph Goebbels'in yöntemini kısa ve öz bir biçimde, "Bir kere söylenen yalan, yalan olarak kalır ama bin kere söylenen bir yalan, hakikate dönüşür," diyerek açıkladığı rivayet edilir.7 Hitler Kavgam kitabında, "En parlak propaganda tekniği, tek bir temel ilkeyi daima aklında tutmadıkça başarı yakalayamaz; birkaç noktayla sınırlı kalmalı ve bunları tekrar tekrar dile getirmelidir."8 Günümüzde bunun üstüne laf söyleyebilecek bir yalan haber simsarı var mı?

Sovyet propaganda mekanizması da hakikatkonusunda aynı derece esnekti. Bütün bir savaşın tarihinden tutun da tek bir fotoğrafa kadar her şeyin tarihini baştan yazıyorlardı. 29 Haziran 1936'da resmi gazete Pravda ("gerçek" anlamına geliyor) Joseph Stalin'in yedi yaşındaki kız çocuğu Gelya Markizova'ya gülümseyerek sarıldığı bir fotoğrafı manşete taşıdı. Bu imge, Stalinist bir ikona dönüşerek Stalin'i Milletin Babası konumuna çıkarıp "Mutlu Sovyet Çocukları" ideası yarattı. Ülke çapında matbaa ve fabrikalar SSCB'nin bir ucundan diğer ucuna tüm kamu kuruluşlarında sergilenmek üzere bu sahneyi tasvir eden milyonlarca poster, heykel ve mozaik üretmeye başladı. Nasıl Rus Ortodoks Kilisesinde kucağında bebek İsa'yı tutan Meryem ikonu eksik olmazsa, Sovyet okulları da minik Gelya'yı kucaklayan Stalin Baba ikonu olmadan olmuyordu.

Alas, in Stalin's empire fame was often an invitation to disaster. Within a year, Gelya's father was arrested on the bogus charges that he was a Japanese spy and a Trotskyite terrorist. In 1938 he was executed, one of millions of victims of the Stalinist terror. Gelya and her mother were exiled to Kazakhstan, where the mother soon died under mysterious circumstances. What to do now with the countless icons depicting the Father of the Nation with a daughter of a convicted 'enemy of the people'? No problem. From that moment onwards, Gelya Markizova vanished, and the 'Happy Soviet Child' in the ubiquitous image was identified as Mamlakat Nakhangova – a thirteen-year-old Tajik girl who earned the Order of Lenin by diligently picking lots of cotton in the fields (if anyone thought that the girl in the picture didn't look like a thirteen-year-old, they knew better than to voice such counter-revolutionary heresy).9

The Soviet propaganda machine was so efficient, that it managed to hide monstrous atrocities at home while projecting a utopian vision abroad. Today Ukrainians complain that Putin has successfully deceived many Western media outlets about Russia's actions in Crimea and Donbas. Yet in the art of deception he can hardly hold a candle to Stalin. In the early 1930s left-wing Western journalists and intellectuals were praising the USSR as an ideal society at a time when Ukrainians and other Soviet citizens were dying in their millions from the man-made famine that Stalin orchestrated. Whereas in the age of Facebook and Twitter it is sometimes hard to decide which version of events to believe, at least it is no longer possible for a regime to kill millions without the world knowing about it.

Besides religions and ideologies, commercial firms too rely on fiction and fake news. Branding often involves retelling the same fictional story again and again, until people become convinced it is the truth. What images come to mind when you think about Coca-Cola? Do you think about young healthy people engaging in sports and having fun together? Or do you think about overweight diabetes patients lying in a hospital bed? Drinking lots of Coca-Cola will not make you young, will not make you healthy, and will not make you athletic – rather, it increases your chances of suffering from obesity and diabetes. Yet for decades Coca-Cola has invested billions of dollars in linking itself to youth, health and sports – and billions of humans subconsciously believe in this linkage.

Fakat Stalin'in imparatorluğunda nam salmak felakete davetiye çıkarmak demekti. Bir yıl içinde Gelya'nın babası, Japon ajanı ve Troçkist terörist suçlamasıyla tutuklandı. 1938'de idam edilip Stalin terörünün milyonlarca kurbanından biri oldu. Gelya ve annesi Kazakistan'a sürüldü ve anne de kısa bir süre sonra şaibeli bir şekilde hayatını kaybetti. Şimdi, tüm bu "halk düşmanı" hükümlünün kızını kucaklayan Milletin Babası ikonları ne yapılacaktı? Sorun değil. O dakikadan itibaren Gelya Markizova kayıplara karıştı ve her yerde biten "Mutlu Sovyet Çocuk" imgesi Mamlakat Nakhangova'yla özdeşleştirildi. Mamlakat azimle tarlada çalışıp yüklü miktarda pamuk toplayarak Lenin Nişanı almış on üç yaşında Tacik bir kızdı (resimdeki kızın on üç yaşında göstermediğini düşünen olduysa da bu devrim karşıtı düşünceyi dile getirmeyecek kadar kafaları çalışıyordu).9

Sovyet propaganda mekanizması o kadar etkindi ki hem ülke içinde yaşanan korkunç vahşeti gizlemeyi hem de dışarıya ütopik bir vizyon yansıtmayı başarıyordu. Günümüzde Ukraynalılar Putin'in pek çok Batılı medya kuruluşunu Rusya'nın Kırım ve Donetz havzasındaki eylemleri konusunda kandırmayı başardığından şikâyet ediyor. Fakat Putin kandırma sanatı konusunda Stalin'in eline su dökemez. 1930'ların başında Ukraynalılar ve diğer Sovyet vatandaşları Stalin'in neden olduğu kıtlıktan kırılırken, Batı'nın solcu gazetecileri ve entelektüelleri SSCB'yi ideal toplum diye göklere çıkarıyordu. Facebook ve Twitter çağında insanın olayların hangi versiyonuna inanacağına karar vermesi kimi zaman zor olsa da en azından artık bir yönetimin milyonlarca insanı dünyanın geri kalanının haberi olmadan katletmesi mümkün değil.

Dinler ve ideolojilerin dışında reklam firmaları da kurmacalara ve yalan haberlere bel bağlıyor. Markalaşma çoğunlukla aynı kurmaca anlatının, insanlar bunun gerçek olduğuna ikna olana kadar tekrar tekrar anlatılmasını gerektiriyor. Coca-Cola deyince aklınıza ne tür imgeler geliyor? Spor yapıp birlikte eğlenen sağlıklı gençler mi? Yoksa hastane yatağında yatan aşırı kilolu diyabet hastaları mı? Sürekli Coca-Cola içmek, sizi ne genç kılar ne de atletik; olsa olsa obez ve diyabetli olma şansınızı yükseltir. Fakat Coca-Cola kendisini gençlik, sağlık ve sporla özdeşleştirmek için yıllar boyunca milyarlarca dolar harcadı ve milyarlarca insanın bilinçaltına bu bağlantıyı yerleştirdi.

The truth is that truth was never high on the agenda of Homo sapiens. Many people assume that if a particular religion or ideology misrepresents reality, its adherents are bound to discover it sooner or later, because they will not be able to compete with more clear-sighted rivals. Well, that's just another comforting myth. In practice, the power of human cooperation depends on a delicate balance between truth and fiction.

If you distort reality too much, it will indeed weaken you by making you act in unrealistic ways. For example, in 1905 an East African medium called Kinjikitile Ngwale claimed to be possessed by the snake spirit Hongo. The new prophet had a revolutionary message to the people of the German colony of East Africa: unite and drive out the Germans. To make the message more appealing, Ngwale provided his followers with magic medicine that would allegedly turn German bullets into water (maji in Swahili). Thus began the Maji Maji Rebellion. It failed. For on the battlefield, German bullets didn't turn into water. Rather, they tore mercilessly into the bodies of the ill-armed rebels.10 Two thousand years earlier, the Jewish Great Revolt against the Romans was similarly inspired by an ardent belief that God will fight for the Jews and help them defeat the seemingly invincible Roman Empire. It too failed, leading to the destruction of Jerusalem and the exile of the Jews.

On the other hand, you cannot organise masses of people effectively without relying on some mythology. If you stick to unalloyed reality, few people will follow you. Without myths, it would have been impossible to organise not just the failed Maji Maji and Jewish revolts, but also the far more successful rebellions of the Mahdi and the Maccabees.

In fact, false stories have an intrinsic advantage over the truth when it comes to uniting people. If you want to gauge group loyalty, requiring people to believe an absurdity is a far better test than asking them to believe the truth. If a big chief says 'the sun rises in the east and sets in the west', loyalty to the chief is not required in order to applaud him. But if the chief says 'the sun rises in the west and sets in the east', only true loyalists will clap their hands. Similarly, if all your neighbours believe the same outrageous tale, you can count on them to stand together in times of crisis. If they are willing to believe only accredited facts, what does that prove?

Gerçek şu ki hakikat hiçbir zaman Homo sapiens gündeminin tepesinde yer almadı. Çoğu insan sanıyor ki belli bir din veya ideoloji gerçeği yanlış naklediyorsa, bu din ya da ideolojinin mensupları gün gelir durumun farkına varır çünkü daha keskin görüşlü rakiplerle yarışamazlar. Sonuçta bu da teselli edici bir mit. Aslında insanlar arasındaki işbirliğinin gücü hakikat ve kurmaca arasındaki hassas dengeye bağlıdır.

Gerçeği çok çarpıtırsanız sizi gerçekçilikten uzak davranmaya iterek güçten düşürür. Örneğin 1905'te Kinjikitile Ngwale adlı Doğu Afrikalı bir medyum, Hongo isimli yılanın ruhu tarafından ele geçirildiğini ileri sürmüş. Bu yeni peygamber Doğu Afrika'da Alman sömürgesi altında yaşayanlara birleşin ve Almanları topraklarınızdan sürün mesajı veriyormuş. Ngwale mesajını daha cazip kılmak için takipçilerine Alman kurşunlarını suya (Svahili dilinde "maji") dönüştüreceğini iddia ettiği sihirli bir ilaç vermiş. Maji Maji Ayaklanması bu şekilde başlamış. Başarısız olmuş. Çünkü savaş alanında Alman kurşunları suya dönüşmek yerine yetersiz silahlanmış isyancıların bedenlerini delip geçmiş.'0 İki bin yıl önce Yahudilerin Romalılara büyük başkaldırışı da benzer bir şekilde, Tanrının Yahudilerin tarafını tuttuğu ve yenilmez görünen Roma împaratorluğu'nu alt etmelerine yardım edeceğine dair coşkun bir inancın eseriydi. Bu da başarısızlıkla sonuçlandı ve Kudüs'ün yerle bir edilmesine ve Yahudilerin sürülmesine yol açtı.

Öte yandan mitolojik bir anlatı olmadan insan kitlelerini etkin bir şekilde örgütleyemezsiniz. Katışıksız gerçekliğe bağlı kalırsanız peşinizden çok az insan gelir. Mitler olmadan sadece başarısızlıkla sonuçlanan Maji Maji ve Yahudi ayaklanmaları değil, çok daha büyük başarılar kazanmış Mehdi ve Makkabiler ayaklanmaları da harekete geçirilemezdi.

îşin aslı, mesele insanları bir araya getirmek olduğunda yalan hikâyelerin hakikat karşısında yapısal bir avantajı var. Grubun sadakatini ölçmek istiyorsanız insanların saçmalığa inanıp inanmadığına bakmak, hakikate inanıp inanmadıklarına bakmaktan çok daha iyi bir testtir. Büyük şef, "Güneş doğudan doğup batıdan batar," dediğinde alkış tutmak için şefe sadakat şart değildir. Ama şef, "Güneş batıdan doğar ve doğudan batar," derse, sadece gerçekten sadık olanlar alkış tutar. Aynı şekilde, tüm komşularınız aynı ipe sapa gelmez hikâyeye inanıyorsa, bir kriz anında birbirlerine destek çıkacaklarına güvenebilirsiniz. Sadece kanıtlanmış olgulara inanmaları neyi ispatlar ki?

You might argue that at least in some cases, it is possible to organise people effectively through consensual agreements rather than through fictions and myths. Thus in the economic sphere, money and corporations bind people together far more effectively than any god or holy book, even though everyone knows that they are just a human convention. In the case of a holy book, a true believer would say 'I believe that the book is sacred' while in the case of the dollar, a true believer would say only that 'I believe that other people believe that the dollar is valuable'. It is obvious that the dollar is just a human creation, yet people all over the world respect it. If so, why can't humans abandon all myths and fictions, and organise themselves on the basis of consensual conventions such as the dollar?

Such conventions, however, are not clearly distinct from fiction. The difference between holy books and money, for example, is far smaller than it may seem at first sight. When most people see a dollar bill, they forget that it is just a human convention. As they see the green piece of paper with the picture of the dead white man, they see it is as something valuable in and of itself. They hardly ever remind themselves 'Actually, this is a worthless piece of paper, but because other people view it as valuable, I can make use of it.' If you observe a human brain in an fMRI scanner, you would see that as someone is presented with a suitcase full of hundred-dollar bills, the parts of the brain that start buzzing with excitement are not the sceptical parts ('Other people believe this is valuable') but rather the greedy parts ('Holy shit! I want this!'). Conversely, in the vast majority of cases people begin to sanctify the Bible or the Vedas or the Book of Mormon only after long and repeated exposure to other people who view it as sacred. We learn to respect holy books in exactly the same way we learn to respect currency bills.

İnsanları, en azından kimi koşullarda, kurmaca ve mitler yerine mutabakat anlaşmaları aracılığıyla etkin olarak örgütlemek mümkündür diyebilirsiniz. Mesela ekonomik düzlemde para ve şirketler (bunların birer insan icadı olduğu herkes tarafından bilinse de) insanları herhangi bir tanrı ya da kutsal kitaptan daha etkin bir biçimde birbirine bağlıyor. Kutsal kitap söz-konusuysa gerçekten inançlı biri, "Bu kitabın kutsallığına inanıyorum," der ama dolara gelince gerçekten inançlı biri sadece, "Başkalarının doların değerli olduğuna inandığına inanıyorum," diyebilir. Doların insan icadı olduğu ortada ama dünyadaki herkes yine de ona saygı duyuyor. Durum buysa, neden insanlar mitleri ve kurmacaları bırakıp dolar gibi karşılıklı mutabakat anlaşmaları doğrultusunda örgütlenmiyorlar?

Hoş, bu tür anlaşmalar da kurmacadan tamamen farklı değil. Örneğin kutsal kitaplarla para arasındaki fark ilk bakışta göründüğünden çok daha azdır. Çoğu insan doları görünce bunun insanların uzlaşımıyla anlam kazanmış bir şey olduğunu unutuyor. Üzerinde ölü bir adamın resmi bulunan bu yeşil kâğıt parçasının kendi başına bir değeri olduğunu sanıyorlar. "Aslında bu değersiz kâğıt parçasını kullanabiliyor olmamın nedeni öteki insanlar için değer taşıması," diye kendilerine hatırlatmıyorlar pek. Bir insana içi yüz dolarlık banknotlarla dolu bir çanta uzatıldığında, bu insanın beynini fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme sistemiyle gözlemleye-bilseydiniz, beyninin heyecanla harekete geçen kısımlarının şüpheci ("Başkaları bunun değerine inanıyor.") kısımlar değil açgözlü kısımlar ("Aman Tanrım! Bunu istiyorum!") olduğunu görürdünüz. Benzer bir şekilde pek çok durumda insanlar İncil, Vedalar ya da Mormon Kitabı'na, bu kitapları kutsal addeden başka insanlara maruz kaldıkça değer atfetmeye başlarlar. Kutsal kitaplara saygı duymayı, banknotlara saygı duymayı öğrendiğimiz şekilde öğreniyoruz.

Hence in practice there is no strict division between ‘knowing that something is just a human convention’ and ‘believing that something is inherently valuable’. In many cases, people are ambiguous or forgetful about this division. To give another example, if you sit down and have a deep philosophical discussion about it, almost everybody would agree that corporations are fictional stories created by human beings. Microsoft isn’t the buildings it owns, the people it employs or the shareholders it serves – rather, it is an intricate legal fiction woven by lawmakers and lawyers. Yet for 99 per cent of the time, we aren’t engaged in deep philosophical discussions, and we treat corporations as if they were real entities in the world, just like tigers or humans.

Blurring the line between fiction and reality can be done for many purposes, starting with ‘having fun’ and going all the way to ‘survival’. You cannot play games or read novels unless you suspend disbelief at least for a little while. To really enjoy football, you have to accept the rules of the game, and forget for at least ninety minutes that they are merely human inventions. If you don’t, you will think it utterly ridiculous for twenty-two people to go running after a ball. Football may begin with just having fun, but it can then become far more serious stuff, as any English hooligan or Argentinian nationalist will attest. Football can help formulate personal identities, it can cement large-scale communities, and it can even provide reasons for violence. Nations and religions are football clubs on steroids.

Humans have this remarkable ability to know and not to know at the same time. Or more correctly, they can know something when they really think about it, but most of the time they don’t think about it, so they don’t know it. If you really focus, you realise that money is fiction. But usually you don’t focus. If you are asked about it, you know that football is a human invention. But in the heat of the match, nobody asks you about it. If you devote the time and energy, you can discover that nations are elaborate yarns. But in the midst of a war you don’t have the time and energy. If you demand the ultimate truth, you realise that the story of Adam and Eve is a myth. But how often do you demand the ultimate truth?

Dolayısıyla “bir şeyin sadece insanların uzlaşımı olduğunu bilmek”le “bir şeyin kendi özünde değer taşıdığına inanmak” arasında pratikte ciddi bir fark yok. Bu ayrım konusunda insanlar çoğu durumda kararsız ya da kayıtsız kalıyorlar. Başka bir örnek vermek gerekirse, oturup konu hakkında derinlemesine bir felsefi tartışmaya girerseniz, hemen herkes şirketlerin insanlar tarafından yaratılmış kurmacalar olduğunda anlaşır. Microsoft'u Microsoft yapan sahip olduğu binalar, çalıştırdığı insanlar ya da hizmet ettiği hissedarlar değil. Microsoft yasa koyucular ve avukatlar tarafından örülmüş çetrefilli bir hukuki kurmacadır. Fakat zamanımızın yüzde 99’unu derin felsefi tartışmalarla geçirmiyoruz ve şirketlere kaplanlar ya da insanlar gibi gerçek varlıklar muamelesi yapıyoruz.

Gerçekle kurmacayı ayıran çizgiyi belirsizleştirmek pek çok amaca hizmet edebilir (“eğlence olsun diye” gibi bir gerekçeden tutun da “hayatta kalmak" gibi ciddi bir amaca kadar). Gerçekle bağınızı, en azından bir süreliğine, askıya almadan ne oyun oynayabilir ne de roman okuyabilirsiniz. Futboldan gerçek bir keyif alabilmek için en azından doksan dakikalığına oyunun kurallarını kabul etmeniz ve bu kuralları insanların kararlaştırdığını unutmanız gerek. Böyle yapmazsanız, yirmi iki kişinin bir topun peşinden koşmasını son derece saçma bulursunuz. Herhangi bir İngiliz fanatik ya da Arjantinli milliyetçinin de katılacağı üzere, futbol eğlence olsun diye başlayıp çok daha ciddi bir meseleye dönüşebilir. Kişisel kimliklerin şekillenmesinde ve geniş ölçekli toplulukların oluşmasında rol oynayabileceği gibi şiddet gerekçesi haline bile gelebilir. Milletler ve dinler hormonlu futbol kulüplerine benzer.

İnsanların aynı anda hem bilip hem de bilmemek gibi muhteşem bir yeteneği var. Daha doğrusu bir şeyi gerçekten o konu hakkında düşününce biliyor ama çoğu zaman düşünmedikleri için bilmiyorlar. Konuya odaklanırsanız, paranın kurmacadan ibaret olduğunu bilirsiniz. Ama genellikle konuya odaklanmazsınız. Biri soracak olsa, futbolun insan icadı olduğunu bilirsiniz. Ama kendinizi maçın heyecanına kaptırdığınızda, gelip böyle bir şey soran çıkmaz. Vaktinizi ve enerjinizi ayırırsanız, millet denen şeylerin karmaşık kurmacalardan ibaret olduğunu keşfedersiniz. Ama bir savaşın ortasında böyle bir şeye ne zamanınız vardır ne de enerjiniz. Mutlak hakikate ulaşmayı talep etseniz, Adem ile Havva anlatısının bir mit olduğunun ayırdına varırsınız. Ama mutlak hakikate ulaşmayı ne sıklıkla talep ediyorsunuz?

Truth and power can travel together only so far. Sooner or later they go their separate ways. If you want power, at some point you will have to spread fictions. If you want to know the truth about the world, at some point you will have to renounce power. You will have to admit things – for example about the sources of your own power – that will anger allies, dishearten followers or undermine social harmony. Scholars throughout history faced this dilemma: do they serve power or truth? Should they aim to unite people by making sure everyone believes in the same story, or should they let people know the truth even at the price of disunity? The most powerful scholarly establishments – whether of Christian priests, Confucian mandarins or communist ideologues – placed unity above truth. That's why they were so powerful.

As a species, humans prefer power to truth. We spend far more time and effort on trying to control the world than on trying to understand it – and even when we try to understand it, we usually do so in the hope that understanding the world will make it easier to control it. Therefore, if you dream of a society in which truth reigns supreme and myths are ignored, you have little to expect from Homo sapiens. Better try your luck with chimps.

Hakikat ve iktidar bir yere kadar yan yana hareket edebilir ama er ya da geç kendi yollarına giderler. İktidar peşindeyseniz, bir aşamada etrafa kurmaca saçmaya başlamanız gerekir. Dünya hakkındaki hakikati öğrenmek istiyorsanız, bir aşamada iktidardan vazgeçmeniz gerekir. Müttefiklerinizi kızdıracak, taraftarlarınızın hevesini kıracak ya da toplumsal uyumu sarsacak birtakım şeyleri kabullenmeniz gerekir, örneğin kendi iktidarınızın kaynağını. Hakikat ve iktidar arasındaki bu uçurumun esrarengiz bir yanı yok. Şahit olmak isterseniz, gidin tipik bir ortasınıf beyaz Amerikalı bulun ve ırk konusunu gündeme getirin, anaakım görüşlere sahip bir İsrailli bulun ve İşgal meselesini açın ya da sıradan bir adamla ataerkil düzen hakkında konuşmayı deneyin. Alimler tarih boyunca bu açmazla karşı karşıya kalmıştır: İktidara mı hakikate mi hizmet ediyoruz? Herkesin aynı hikâyeye inanmasını sağlayarak, insanları bir arada mı tutalım, yoksa ayrı gayrı düşmek pahasına, hakikati açık mı edelim? İster Hıristiyan rahipler ister Konfüçyüsçü Mandarinler ya da Komünist ideologlar tarafından kurulmuş olsun, en güçlü ilmi kurumlar, birliği hakikatten üstün tutmuştur. Bu nedenle son derece güçlüydüler.

Tür itibarıyla insanlar iktidarı hakikate yeğler. Dünyayı kontrol altında tutmaya dünyayı anlamaktan çok daha fazla çaba harcarız ve anlamaya çalıştığımızda da dünyayı anlarsak onu daha kolay kontrol edebiliriz umudu taşırız. Bu yüzden hakikatin hüküm sürdüğü ve mitlerin kulak arkası edildiği bir toplum hayali kuruyorsanız, Homo sapiens'ten medet ummayın. Şansınızı şempanzelerle deneyin daha iyi.

Getting out of the brainwashing machine

All this does not mean that fake news is not a serious problem, or that politicians and priests have a free licence to lie through their teeth. It would also be totally wrong to conclude that everything is just fake news, that any attempt to discover the truth is doomed to failure, and that there is no difference whatsoever between serious journalism and propaganda. Underneath all the fake news, there are real facts and real suffering. In Ukraine, for example, Russian soldiers are really fighting, thousands have really died, and hundreds of thousands have really lost their homes. Human suffering is often caused by belief in fiction, but the suffering itself is still real.

Therefore instead of accepting fake news as the norm, we should recognise it is a far more difficult problem than we tend to assume, and we should strive even harder to distinguish reality from fiction. Don't expect perfection. One of the greatest fictions of all is to deny the complexity of the world, and think in absolute terms of pristine purity versus satanic evil. No politician tells the whole truth and nothing but the truth, but some politicians are still far better than others. Given the choice, I would trust Churchill much more than Stalin, even though the British PM was not above embellishing the truth when it suited him. Similarly, no newspaper is free of biases and mistakes, but some newspapers make an honest effort to find out the truth whereas others are a brainwashing machine. If I lived in the 1930s, I hope I would have had the sense to believe the New York Times more than Pravda and Der Stürmer.

It is the responsibility of all of us to invest time and effort in uncovering our biases and in verifying our sources of information. As noted in earlier chapters, we cannot investigate everything ourselves. But precisely because of that, we need at least to investigate carefully our favourite sources of information – be they a newspaper, a website, a TV network or a person. In Chapter 20 we will explore in far greater depth how to avoid brainwashing and how to distinguish reality from fiction. Here I would like to offer two simple rules of thumb.

Beyin yıkama makinesinden çıkmak

Tüm bunlar, yalan haber tehlikeli değildir ya da siyasetçilerin ve din adamlarının tek ayak üstünde bin yalan söylemeye hakkı vardır anlamı taşımaz. Her haberin yalan olduğunu varsaymak, hakikati bulmak için gösterilecek tüm çabaları başarısızlığa mahkûm etmek ve ciddi gazetecilikle propaganda arasında fark gözetmemek gibi sonuçlar da bir o kadar yanlıştır. Tüm yalan haberlerin altında gerçek olgular ve gerçek acılar yatar. Örneğin Ukrayna'da Rus askerler gerçekten savaşıyor, binlerce insan gerçekten ölüyor ve yüz binlerce insan gerçekten evinden barkından oluyor. İnsanların acısının kaynağı çoğunlukla kurmacaya duyulan inanç olsa da çekilen acılar yine de gerçek.

O yüzden yalan haberleri norm olarak kabul etmek yerine sandığımızdan daha çetrefilli bir sorunun bir parçasını oluşturduklarını fark etmeli ve gerçekle kurmacayı birbirinden ayırmak için daha fazla gayret göstermeliyiz. Mükemmellik arayışına girmeyin. En büyük kurmacalardan biri de dünyanın karmaşıklığını reddetmek ve dünyayı el değmemiş bir masumiyetle şeytani kötülüğü karşı karşıya getiren keskin ayrımlar doğrultusunda algılamaktır. Hiçbir siyasetçi doğruyu ve yalnızca doğruyu dile getirmez ama kimi siyasetçiler diğerlerinden katbekat daha iyidir. Seçme şansım olsa, Stalin'i değil, her ne kadar işine geldiğinde gerçeği saptırmaktan imtina edecek yüceliği göstermemişse de, Churchill'i tercih ederim. Aynı şekilde hiçbir gazete önyargı ve hatalardan muafdeğil ama bazı gazeteler doğruya ulaşmak için elinden geleni yaparken, bazıları birer beyin yıkama makinesi. 1930'larda yaşasaydım Pravda veya Der Stürmer yerine New York Times gazetesine inanmayı tercih ederdim.

Kendi önyargılarımızı ortaya çıkarmaya ve bilgi kaynaklarımızı soruşturmaya vakit ve çaba harcamak hepimizin sorumluluğu. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, her şeyi kendi başımıza araştıramayız. Ama tam da bu sebepten ötürü, en azından gazete, İnternet sitesi, televizyon kanalı ya da bir şahıs olmasına bakmaksızın en gözde bilgi kaynaklarımızı dikkatli bir şekilde sorgulamalıyız. 20. bölümde beynimizin yıkanmasını nasıl önleyebileceğimizi ve gerçekle kurmacayı birbirinden nasıl ayırabileceğimizi çok daha derinlemesine ele alacağız. Şimdilik iki basit kural önermek istiyorum.

First, if you want reliable information – pay good money for it. If you get your news for free, you might well be the product. Suppose a shady billionaire offered you the following deal: 'I will pay you $30 a month, and in exchange, you will allow me to brainwash you for an hour every day, installing in your mind whichever political and commercial biases I want.' Would you take the deal? Few sane people would. So the shady billionaire offers a slightly different deal: 'You will allow me to brainwash you for one hour every day, and in exchange, I will not charge you anything for this service.' Now the deal suddenly sounds tempting to hundreds of millions of people. Don't follow their example.

The second rule of thumb is that if some issue seems exceptionally important to you, make the effort to read the relevant scientific literature. And by scientific literature I mean peer-reviewed articles, books published by well-known academic publishers, and the writings of professors from reputable institutions. Science obviously has its limitations, and it has got many things wrong in the past. Nevertheless, the scientific community has been our most reliable source of knowledge for centuries. If you think that the scientific community is wrong about something, that's certainly possible, but at least know the scientific theories you are rejecting, and provide some empirical evidence to support your claim.

Scientists, for their part, need to be far more engaged with current public debates. They should not be afraid of making their voice heard when the debate wanders into their field of expertise, be it medicine or history. Silence isn't neuatrality; it is supporting the status quo. Of course, it is extremely important to go on doing academic research and to publish the results in scientific journals that only a few experts read. But it is equally important to communicate the latest scientific theories to the general public through popular-science books, and even through the skilful use of art and fiction.

Does that mean scientists should start writing science fiction? That is actually not such a bad idea. Art plays a key role in shaping people's view of the world, and in the twenty-first century science fiction is arguably the most important genre of all, for it shapes how most people understand things like AI, bioengineering and climate change. We certainly need good science, but from a political perspective, a good science-fiction movie is worth far more than an article in Science or Nature.

Öncelikle güvenilir bilgiye ulaşmak istiyorsanız karşılığını ödeyin. Habere bedava erişiyorsanız, elde edilen ürün siz olabilirsiniz. Düşünün ki meçhul bir milyarder size şöyle bir teklifle geldi: "Sana ayda 100 TL vereceğim ve karşılığında günde bir saat beynini yıkamama, kafana istediğim siyasi ve ticari önyargıyı yerleştirmeme izin vereceksin." Böyle bir teklifi kabul eder miydiniz? Aklı başında olup da böyle bir şeyi kabul eden pek çıkmaz. O vakit, meçhul milyarder azıcık farklı bir teklifle gelir: "Her gün bir saat boyunca beynini yıkamama izin verirsen, senden bu hizmet karşılığında hiçbir şey talep etmeyeceğim." Ve teklif birden milyonlarca insana cazip gelir. Siz de onlardan olmayın.

İkinci temel kural şu: Bilhassa önemsediğiniz bir mesele varsa, konuyla ilgili bilimsel külliyatı okumaya çalışın. Bilimsel külliyat derken kastettiğim hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler, tanınmış akademik yayınevleri tarafından basılmış kitaplar ve saygın kuruluşlarda görev yapan profesörlerin yazıları. Bilimin sınırları olduğu ortada ve bilim geçmişte pek çok hataya imza attı. Ama bilim camiası yine de yüzyıllardır en güvenilir bilgi kaynağımız. Bilim camiasının bir konu hakkında yanıldığını düşünüyorsanız, bu gayet mümkün ama en azından reddettiğiniz bilimsel kuramları bilin ve savınızı desteklemek için birtakım ampirik deliller sunun.

Bilim insanları da güncel kamusal tartışmalarla daha içli dışlı olmalı. İster tıp ister tarih olsun, konu kendi uzmanlık alanlarını ilgilendirdiğinde seslerini duyurmaktan korkmamalılar. Sessizlik tarafsızlık anlamına gelmez; sessizlik statükoya arka çıkar. Tabii akademik çalışmaları sürdürmek ve sonuçları sadece birkaç uzmanın okuduğu bilimsel dergilerde yayımlamak da mühim. Ama son bilimsel kuramları popüler bilim kitapları vasıtasıyla hatta sanatla kurmacayı ustaca kullanarak halka duyurmak da bir o kadar önemli.

Bilim insanları bilimkurgu yazmaya mı başlasın yani? Esasen bu o kadar da kötü bir fikir değil. Sanat insanların dünya görüşünü etkilemede kilit rol oynar ve 21. yüzyılda bilimkurgu en önemli tür sayılabilir çünkü pek çok insanın yapay zekâ, biyomühendislik ve iklim değişikliği gibi meselelerden ne anladığını bilimkurgu şekillendiriyor. İyi bilime ihtiyacımız olduğu kesin ama siyasi açıdan bakınca, iyi bir bilimkurgu film Science ya da Nature dergilerinde yayımlanan bir makaleden çok daha değerli.

18

SCIENCE FICTION

The future is not what you see in the movies

Humans control the world because they can cooperate better than any other animal, and they can cooperate so well because they believe in fictions. Poets, painters and playwrights are therefore at least as important as soldiers and engineers. People go to war and build cathedrals because they believe in God, and they believe in God because they have read poems about God, because they have seen pictures of God, and because they have been mesmerised by theatrical plays about God. Similarly, our belief in the modern mythology of capitalism is underpinned by the artistic creations of Hollywood and the pop industry. We believe that buying more stuff will make us happy, because we saw the capitalist paradise with our own eyes on television.

In the early twenty-first century, perhaps the most important artistic genre is science fiction. Very few people read the latest articles in the fields of machine learning or genetic engineering. Instead, movies such as The Matrix and Her and TV series such as Westworld and Black Mirror shape how people understand the most important technological, social and economic developments of our time. This also means that science fiction needs to be far more responsible in the way it depicts scientific realities, otherwise it might imbue people with the wrong ideas or focus their attention on the wrong problems.

As noted in an earlier chapter, perhaps the worst sin of present-day science fiction is that it tends to confuse intelligence with consciousness. As a result, it is overly concerned about a potential war between robots and humans, when in fact we need to fear a conflict between a small superhuman elite empowered by algorithms, and a vast underclass of disempowered Homo sapiens. In thinking about the future of AI, Karl Marx is still a better guide than Steven Spielberg.

18

BİLİMKURGU

Gelecek filmlerde gördüğünüz gibi değil

İnsanlar diğer tüm hayvanlardan daha iyi işbirliği yapabildikleri için dünyayı kontrol ediyor ve kurmacaya inandıkları için işbirliği konusunda bu kadar iyiler. O yüzden şairler, ressamlar ve oyun yazarları da en az askerler ve mühendisler kadar önemli. İnsanlar Tanrı inancıyla katedraller inşa edip savaşa gidiyor ve Tanrı'ya inanmalarının sebebi de Tanrı hakkında şiirler okumuş, Tanrı'yı resmeden tablolara bakmış ve Tanrı hakkında tiyatro oyunlarından büyülenmiş olmaları. Aynı şekilde, çağdaş kapitalizm mitolojisine duyduğumuz inancın altında da Hollywood ve popüler kültür endüstrisi yatıyor. Televizyonda kendi gözümüzle gördüğümüz kapitalizm cenneti yüzünden daha çok şey satın almanın bizi mutlu edeceğine inanıyoruz.

21. yüzyılın başlarında belki de en önemli sanat türü bilimkurgu. Makine öğrenmesi teknolojisi ya da genetik mühendisliği konularında yayımlanan son makaleleri pek az insan okuyor. Onun yerine Matrix ve Her gibi filmlerle Westworld ve Black Mirror gibi diziler insanların zamanımızın en önemli teknolojik, toplumsal ve ekonomik gelişimlerini nasıl anladığını biçimlendiriyor. Bu aynı zamanda bilimkurgunun bilimsel gerçekleri ele alırken çok daha fazla sorumluluk taşıması gerektiğini de gösteriyor, aksi takdirde insanlara yanlış fikirler aşılayıp insanların dikkatini yanlış sorunlara çekebilir.

Önceki bölümlerin birinde belirtildiği üzere, günümüzde bilimkurgunun belki de en büyük gafleti zekâyla bilinci birbirine karıştırması. Bunun sonucunda robotlarla insanların savaşına gereğinden fazla eğiliyor. Oysa bizi daha çok endişelendirmesi gereken algoritmaların gücünü elinde tutan az sayıda insanüstüyle gücü elinden alınmış Homo sapiens'in oluşturduğu geniş kitleler arasında çıkabilecek olası bir çatışma. Yapay zekânın geleceği üzerine kafa yorarken, Karl Marx hâlâ Steven Spielberg'den daha iyi bir kılavuz.

Indeed, many movies about artificial intelligence are so divorced from scientific reality that one suspects they are just allegories of completely different concerns. Thus the 2015 movie Ex Machina seems to be about an AI expert who falls in love with a female robot only to be duped and manipulated by her. But in reality, this is not a movie about the human fear of intelligent robots. It is a movie about the male fear of intelligent women, and in particular the fear that female liberation might lead to female domination. Whenever you see a movie about an AI in which the AI is female and the scientist is male, it's probably a movie about feminism rather than cybernetics. For why on earth would an AI have a sexual or a gender identity? Sex is a characteristic of organic multicellular beings. What can it possibly mean for a non-organic cybernetic being?

Living in a box

One theme that science fiction has explored with far greater insight concerns the danger of technology being used to manipulate and control human beings. The Matrix depicts a world in which almost all humans are imprisoned in cyberspace, and everything they experience is shaped by a master algorithm. The Truman Show focuses on a single individual who is the unwitting star of a reality TV show. Unbeknownst to him, all his friends and acquaintances – including his mother, his wife, and his best friend – are actors; everything that happens to him follows a well-crafted script; and everything he says and does is recorded by hidden cameras and avidly followed by millions of fans.

However, both movies – despite their brilliance – in the end recoil from the full implications of their scenarios. They assume that the humans trapped within the matrix have an authentic self, which remains untouched by all the technological manipulations, and that beyond the matrix awaits an authentic reality, which the heroes can access if they only try hard enough. The matrix is just an artificial barrier separating your inner authentic self from the outer authentic world. After many trials and tribulations both heroes – Neo in The Matrix and Truman in The Truman Show – manage to transcend and escape the web of manipulations, discover their authentic selves, and reach the authentic promised land.

Gerçekten de yapay zekâ hakkındaki pek çokfilm bilimsel gerçeklikten o kadar uzak ki insanın aklına tüm bu filmlerin tamamen farklı kaygılarla çekilmiş birer alegoriden ibaret olduğu düşüncesi geliyor. Misal 2015 yapımı Ex Machina, görünüşte dişi bir robota âşık olan ama sonuçta bu robot tarafından aklı çelinip oyuna getirilen bir yapay zekâ uzmanını anlatıyor. Ama esasen bu film insanların zeki robot korkusu hakkında değil. Bu film erkeklerin zeki kadın korkusu, özellikle de kadınların özgürleşmesiyle onların hâkimiyeti ele geçirmesi ihtimalinin yarattığı korku hakkında. Yapay zekânın kadın, uzman karakterin de erkek olduğu bir yapay zekâ filmi görürseniz, bilin ki konu büyük ihtimalle sibernetik değil feminizm. Zira ne diye yapay zekânın cinsiyeti ya da cinsel kimliği olsun? Cinsiyet çok hücreli organik varlıklara ait bir özellik. Organik olmayan sibernetik bir varlığın cinsiyetle ne işi olur?

Bir kutunun içinde yaşamak

Teknolojinin insanları yönlendirmek ve kontrol etmek için kullanılması tehlikesi, bilimkurgu türünün çok daha derinlemesine ele aldığı bir konu. Matrix neredeyse tüm insanların siber âleme hapsedildiği ve deneyimledik-leri her şeyin master algoritma tarafından şekillendirildiği bir dünyayı göz önüne seriyor. Truman Show durumdan haberi olmadan bir televizyon programında başrol oynayan Truman'a odaklanıyor. Annesi ve en yakın dostu dahil tüm arkadaşlarının ve tanıdıklarının oyuncu olduğundan habersiz, yaşadığı her şey özenle hazırlanmış bir senaryonun parçası ve söylediği ya da yaptığı her şey gizli kameralarla kaydedilip milyonlarca hayranı tarafından şevkle izleniyor.

Ancak dahice olmalarına rağmen bu iki film de senaryolarının erişebileceği nihai imadan geri adım atıyor. Matrislere hapsolmuş bu insanların sahici bir benlik taşıdıklarını, bu sahici benliğin tüm teknolojikyönlendir-melere rağmen el değmeden durduğunu ve kahramanların yeterince çabalarlarsa erişebileceği matrisin dışında sahici bir gerçeklik bulunduğunu varsayıyorlar. Matris sahici iç benliğinizi sahici dış dünyadan ayıran yapay bir bariyerden ibaret. Pek çok sıkıntı çektikten sonra, Matrix filminin Neo'su da Truman Show'un Truman'ı da kendilerini kontrol eden ağları aşıp kaçmayı başarıyor, sahici benliklerini keşfediyor ve vadedilmiş sahici topraklara ulaşıyor.

Curiously enough, this authentic promised land is identical in all important respects to the fabricated matrix. When Truman breaks out of the TV studio, he seeks to reunite with his high-school sweetheart, whom the director of the TV show had cast out. Yet if Truman fulfils that romantic fantasy, his life would look exactly like the perfect Hollywood dream that The Truman Show sold millions of viewers across the globe – plus vacations in Fiji. The movie does not give us even a hint about what kind of alternative life Truman can find in the real world.

Similarly, when Neo breaks out of the matrix by swallowing the famous red pill, he discovers that the world outside is no different from the world inside. Both outside and inside there are violent conflicts and people driven by fear, lust, love and envy. The movie should have ended with Neo being told that the reality he has accessed is just a bigger matrix, and that if he wants to escape into 'the true real world', he must again choose between the blue pill and the red pill.

The current technological and scientific revolution implies not that authentic individuals and authentic realities can be manipulated by algorithms and TV cameras, but rather that authenticity is a myth. People are afraid of being trapped inside a box, but they don't realise that they are already trapped inside a box – their brain – which is locked within a bigger box – human society with its myriad fictions. When you escape the matrix the only thing you discover is a bigger matrix. When the peasants and workers revolted against the tsar in 1917, they ended up with Stalin; and when you begin to explore the manifold ways the world manipulates you, in the end you realise that your core identity is a complex illusion created by neural networks.

Nasıl oluyorsa, vadedilmiş sahici toprakların her tür belirleyici özelliği matris yaratısıyla birebir aynı. Truman televizyon stüdyosundan kaçınca, daha önceden televizyon programından atılmış olan lise aşkıyla tekrar bir araya gelmenin peşine düşüyor. Ama Truman bu romantik fanteziyi gerçekleştirirse, hayatı tıpkı Truman Show tarafından dünyanın dört bir yanına pazarlanan mükemmel Hollywood rüyasına benzeyecek; bir de Fiji'ye tatile gidebilir tabii. Filmde Truman'ı gerçek dünyada bekleyen alternatif hayata dair en ufak bir ipucu verilmiyor.

Aynı şekilde Neo şu meşhur kırmızı hapı yutup matristen çıkınca, karşısına çıkan dış dünya içerideki dünyanın tıpkısının aynısı. Dışarıda da içeride de şiddetli çatışmalar yaşanıyor ve insanlar korku, tutku, aşk ve kıskançlık duygularıyla hareket ediyor. Film, Neo'ya eriştiği gerçekliğin dahabüyükbir matristen başka bir şey olmadığı ve "asıl gerçek dünyaya" geçmek istiyorsa yine mavi ya da kırmızı hapı seçmesi gerektiği söylenerek sona ermeliydi.

Yaşadığımız teknolojikve bilimsel devrim sahici bireyve sahici gerçekliklerin algoritmalar ve televizyon kameraları tarafından manipüle edilebildiğine değil, sahicilik denen şeyin bir mit olduğuna işaret ediyor. İnsanlar bir kutunun içine hapsolmaktan korkuyor ama zaten bir kutunun -kendi beyinlerinin- içinde hapsolduklarının farkına varmıyorlar, ki bu da daha büyük bir kutunun, toplum ve toplumun sayısız kurmacasının içinde hapsolmuş durumda. Matristen kurtulunca karşınıza çıkacak şey sadece daha büyük bir matris. 1917' de çiftçi ve işçiler çara karşı ayaklandığında karşılarında Stalin'i buldular. Dünyanın sizi ne şekilde yönlendirdiğini keşfe çıkarsanız, sonuç olarak benliğinizin merkezinin sinir ağları tarafından yaratılmış bir yanılsama olduğunu fark edersiniz.

People fear that being trapped inside a box, they will miss out on all the wonders of the world. As long as Neo is stuck inside the matrix, and Truman is stuck inside the TV studio, they will never visit Fiji, or Paris, or Machu Picchu. But in truth, everything you will ever experience in life is within your own body and your own mind. Breaking out of the matrix or travelling to Fiji won't make any difference. It's not that somewhere in your mind there is an iron chest with a big red warning sign 'Open only in Fiji!' and when you finally travel to the South Pacific you get to open the chest, and out come all kinds of special emotions and feelings that you can have only in Fiji. And if you never visit Fiji in your life, then you missed these special feelings for ever. No. Whatever you can feel in Fiji, you can feel anywhere in the world; even inside the matrix.

Perhaps we are all living inside a giant computer simulation, Matrix-style. That would contradict all our national, religious and ideological stories. But our mental experiences would still be real. If it turns out that human history is an elaborate simulation run on a super-computer by rat scientists from the planet Zircon, that would be rather embarrassing for Karl Marx and the Islamic State. But these rat scientists would still have to answer for the Armenian genocide and for Auschwitz. How did they get that one past the Zircon University's ethics committee? Even if the gas chambers were just electric signals in silicon chips, the experiences of pain, fear and despair were not one iota less excruciating for that.

Pain is pain, fear is fear, and love is love – even in the matrix. It doesn't matter if the fear you feel is inspired by a collection of atoms in the outside world or by electrical signals manipulated by a computer. The fear is still real. So if you want to explore the reality of your mind, you can do that inside the matrix as well as outside it.

İnsanlar bir kutuya hapsolup kalırlarsa dünyadaki her türlü harika şeyi kaçıracaklarından korkuyorlar. Neo matrisin içinde, Truman da televizyon stüdyosunda sıkışıp kaldığı müddetçe Fiji'ye, Paris'e ya da Machu Picchu'ya gezmeye gidemeyecek. Ama esasen bu hayatta deneyimleyip deneyimleyebi-leceğiniz her şey kendi bedeninizin ve zihninizin içinde. Matristen çıkmak ya da Fiji'ye gitmek bir şeyi değiştirmiyor. Sanki zihninizin bir yerinde "Sadece Fiji'ye gidince açılabilir!" yazılı kocaman kırmızı bir uyarı işareti taşıyan demirden bir sandık var da sonunda Güney Pasifik'e gezmeye gittiğinizde bu sandığı açıp sadece Fiji'de tadabileceğiniz birtakım özel duygu ve hislere kapılacaksınız. Fiji'ye hiç gitmezseniz bu özel hisleri asla tadamayacaksınız. Hayır. Fiji'de ne hissedecekseniz dünyanın herhangi bir yerinde de hissedebilirsiniz; matrisin içinde bile.

Belki hepimiz MatnVteki gibi devasa bir bilgisayar simülasyonunun içinde yaşıyoruz. Böyle bir durum tüm milli, dinsel ve ideolojik anlatılarımızla çelişirdi. Ama zihinsel deneyimimiz yine gerçek kalırdı. Tüm insanlık tarihinin Zircon gezegenindeki birtakım fareler tarafından yürütülen bir deney için oluşturulmuş süper bilgisayar simülasyonu olduğu ortaya çıkarsa, Kari Marx ve IŞİD utançtan yerin dibine geçer. Ama söz konusu farelerin yine de Ermeni soykırımı ve Auschwitz vakaları için hesap vermesi gerekir. Bunları Zircon Üniversitesi etik kurulundan nasıl geçirmişler acaba? Gaz odaları silikon çiplerin ilettiği elektrik sinyallerinden ibaret olsa da çekilen acılar, duyulan korkularve hissedilen çaresizliğin azabı bir gıdım bile azalmaz.

Acı acıdır, korku korkudur ve aşk da aşktır; matriste bile. Hissettiğiniz korkunun dış dünyadaki birtakım atomlardan mı, bir bilgisayarın yönlendirdiği elektrik sinyallerinden mi kaynaklandığı fark etmez. Korku aynı ölçüde gerçektir. Bu yüzden zihninizin gerçekliğini sorgulamak istiyorsanız bunu matrisin içinde de dışında da yapabilirsiniz.

Most science-fiction movies really tell a very old story: the victory of mind over matter. Thirty thousand years ago, the story went: 'Mind imagines a stone knife – hand creates a knife – human kills mammoth.' But the truth is that humans gained control of the world not so much by inventing knives and killing mammoths as much as by manipulating human minds. The mind is not the subject that freely shapes historical actions and biological realities – the mind is an object that is being shaped by history and biology. Even our most cherished ideals – freedom, love, creativity – are like a stone knife that somebody else shaped in order to kill some mammoth. According to the best scientific theories and the most up-to-date technological tools, the mind is never free of manipulation. There is no authentic self waiting to be liberated from the manipulative shell.

Have you any idea how many movies, novels and poems you have consumed over the years, and how these artefacts have carved and sharpened your idea of love? Romantic comedies are to love as porn is to sex and Rambo is to war. And if you think you can press some delete button and wipe out all trace of Hollywood from your subconscious and your limbic system, you are deluding yourself.

We like the idea of shaping stone knives, but we don't like the idea of being stone knives ourselves. So the matrix variation of the old mammoth story goes something like this: 'Mind imagines a robot – hand creates a robot – robot kills terrorists but also tries to control the mind – mind kills robot.' Yet this story is false. The problem is not that the mind will not be able to kill the robot. The problem is that the mind that imagined the robot in the first place was already the product of much earlier manipulations. Hence killing the robot will not free us.

Çoğu bilimkurgu film aslında çok eski bir anlatıyı, aklın maddeyi alt etmesini anlatır. Otuz bin yıl önce anlatı şöyle seyrediyordu: "Akıl taş bir bıçak tahayyül eder, el bıçağı yaratır, insan mamutu öldürür." Ama işin aslı, insanlar dünyanın kontrolünü bıçağı icat edip mamutları öldürmekten ziyade insan aklını yönlendirerek kazandı. Akıl tarihsel eylemleri ve biyolojik gerçekleri özgürce şekillendiren bir özne değil, tarih ve biyoloji tarafından şekillendirilen bir nesne. En çok el üstünde tuttuğumuz ülkülerimiz -özgürlük, sevgi, yaratıcılık- birinin bir mamutu öldürmek için biçimlendirdiği taş bir bıçaktan farksız. En iyi bilimsel kuramlara ve en yeni teknolojik araçlara bakılırsa, akıl hiçbir zaman yönlendirmeden azade değil. Manipülatifbir kabuktan kurtarılmayı bekleyen sahici bir benlik yok.

Yıllar içinde kaç adet film, roman ve şiir tükettiğiniz ve bu eserlerin aşka dair düşüncelerinizi nasıl etkilediği konusunda bir fikriniz var mı? Seks söz konusu olduğunda pornografi, savaş söz konusu olduğunda Rambo neye denk düşüyorsa romantik komediler de aşk söz konusu olduğunda ona denk düşüyor. Ve sil tuşuna basıp bilinçaltıve limbiksisteminizden Hollywood'un tüm izlerini silebileceğinizi sanıyorsanız kendinizi kandırıyorsunuz.

Taş bıçaklara şekil verme fikrini seviyoruz ama kendimizin taş bıçak olması fikrinden hoşlanmıyoruz. Buna istinaden, şu eski mamut hikâyesinin matris versiyonu şu şekilde seyrediyor: "Akıl bir robot düşler, el robotu yaratır, robot teröristleri öldürür ama aklı da kontrol etmeye çalışır; akıl robotu öldürür." Fakat bu hikâye yanlış. Sorun, aklın robotu öldüremeye-cek olması değil. Sorun, robotu düşleyen aklın çok daha önceden maruz kaldığı manipülasyonların bir ürünü olması. Dolayısıyla robotu öldürmek bizi özgürleştirmez.

Disney loses faith in free will

In 2015 Pixar Studios and Walt Disney Pictures released a far more realistic and troubling animation saga about the human condition, which quickly became a blockbuster among children and adults alike. Inside Out tells the story of an eleven-year-old girl, Riley Andersen, who moves with her parents from Minnesota to San Francisco. Missing her friends and hometown, she has difficulties adjusting to her new life, and she tries to run away back to Minnesota. Yet unbeknownst to Riley, there is a far greater drama going on. Riley is not the unwitting star of a TV reality show, and she isn't trapped in the matrix. Rather, Riley herself is the matrix, and there is something trapped inside her.

Disney has built its empire by retelling one myth over and over. In countless Disney movies, the heroes face difficulties and dangers, but eventually triumph by finding their authentic self and following their free choices. Inside Out brutally dismantles this myth. It adopts the latest neurobiological view of humans, and takes viewers on a journey into Riley's brain only to discover that she has no authentic self and that she never makes any free choices. Riley is in fact a huge robot managed by a collection of conflicting biochemical mechanisms, which the movie personifies as cute cartoon characters: the yellow and cheerful Joy, the blue and morose Sadness, the red short-tempered Anger, and so on. By manipulating a set of buttons and levers in Headquarters, while watching Riley's every move on a huge TV screen, these characters control all Riley's moods, decisions and actions.

Riley's failure to adjust to her new life in San Francisco results from a fuck-up in Headquarters that threatens to push Riley's brain completely out of balance. To make things right, Joy and Sadness go on an epic journey through Riley's brain, riding on the train of thought, exploring the subconscious prison, and visiting the inner studio where a team of artistic neurons are busy producing dreams. As we follow these personified biochemical mechanisms into the depths of Riley's brain, we never encounter a soul, an authentic self, or a free will. Indeed, the moment of revelation on which the entire plot hinges happens not when Riley discovers her single authentic self, but rather when it becomes evident that Riley cannot be identified with any single core, and that her well-being depends on the interaction of many different mechanisms.

Disney özgür iradeye inancım kaybediyor

Pixar Studios ve Walt Disney Pictures 2015'te, insanlık haline ilişkin çok daha gerçekçi ve tedirgin edici bir animasyon film sürdü piyasaya. Film hem çocukların hem de büyüklerin ilgisini çekerek kısa zamanda büyük hasılat yaptı. Ters Yüz adlı bu film on bir yaşındaki kız çocuğu Riley Anderson'ın hikâyesini anlatıyor. Riley ailesiyle birlikte Minnesota'dan San Francisco'ya taşınıyor. Arkadaşlarını ve eski evini özleyen Riley yeni hayatına alışmakta zorluk çekiyor ve Minnesota'ya kaçmaya çalışıyor. Ancak Riley'nin haberi olmayan çok daha büyük bir kriz yaşanıyor. Riley ne bir televizyon programının bir şeyden habersiz yıldızı ne de matrise sıkışıp kalmış biri; Riley'nin kendisi matris ve içinde sıkışıp kalmış bir şey var.

Disney imparatorluğu aynı mitin tekrar tekrar anlatılmasıyla kuruldu. Sayısız Disney filminde kahramanlar zorluklarve tehlikelerle karşılaşır ama sonunda sahici benliklerini bulup özgür iradelerini kullanarak zafere ulaşırlar. Ters Yüz bu miti acımasızca parçalıyor. Filmde günümüzün nörobiyolojik insan algısı benimsenmiş. İzleyiciyi Riley'nin beyninin içine doğru bir yolculuğa çıkarıyor ve orada çocuğun sahici bir benliği olmadığı ve herhangi bir özgür seçimde bulunmadığı çıkıyor karşımıza. Riley aslında birbiriyle çatışan bir dizi biyokimyasal mekanizma tarafından kontrol edilen koca bir robot gibi. Filmde bu mekanizmalar sevimli çizgi film karakterleriyle temsil edilmiş: sarı ve güler yüzlü Neşe, mavi ve asık suratlı Üzüntü, kırmızı ve asabi Öfke gibi. Riley'nin her hareketini Merkez'deki koca bir ekrandan seyredip duruma çeşitli buton ve kollar vasıtasıyla müdahale eden bu karakterler Riley'nin ruh halini, kararlarını ve eylemlerini kontrol ediyor.

Riley'nin San Francisco'daki yeni hayatına uyum sağlayamaması, Merkez'de işlerin karışıp Riley'nin beynindeki dengenin altüst olmasından kaynaklanıyor. Neşe ve Üzüntü işleri yoluna koymak için Riley'nin beyninde uzun bir yolculuğa çıkıyor, düşünce trenine biniyor, bilinçaltı hapishanesini keşfediyor ve yaratıcı birtakım nöronların rüya üretmekle meşgul olduğu iç stüdyoyu ziyaret ediyorlar. Riley'nin beyninin derinliklerindeki bu kişileş-tirilmiş biyokimyasal mekanizmaları izlerken herhangi bir ruhla, sahici bir benlikle ya da özgür iradeyle karşılaşmıyoruz. Hattatüm hikâyenin belkemiği olan aydınlanma anı, Riley sahici benliğini keşfedince değil, Riley'nin tek bir özle özdeşleştirilemeyeceği ve iyiliğinin pek çok farklı mekanizma arasındaki etkileşime bağlı olduğu ortaya çıkınca yaşanıyor.

At first, viewers are led to identify Riley with the lead character – the yellow cheerful Joy. Yet eventually it turns out that this was the critical mistake that threatened to ruin Riley's life. By thinking that she alone is the authentic essence of Riley, Joy browbeats all the other inner characters, thereby disrupting the delicate equilibrium of Riley's brain. Catharsis comes when Joy understands her mistake, and she – along with the viewers – realises that Riley isn't Joy, or Sadness, or any of the other characters. Riley is a complex story produced by the conflicts and collaborations of all the biochemical characters together.

The truly amazing thing is not only that Disney dared to market a movie with such a radical message – but that it became a worldwide hit. Perhaps it succeeded so much because Inside Out is a comedy with a happy ending, and most viewers might well have missed both its neurological meaning and its sinister implications.

The same cannot be said about the most prophetic science-fiction book of the twentieth century. You cannot miss its sinister nature. It was written almost a century ago, but it becomes more relevant with each passing year. Aldous Huxley wrote Brave New World in 1931, with communism and fascism entrenched in Russia and Italy, Nazism on the rise in Germany, militaristic Japan embarking on its war of conquest in China, and the entire world gripped by the Great Depression. Yet Huxley managed to see through all these dark clouds, and envision a future society without wars, famines and plagues, enjoying uninterrupted peace, prosperity and health. It is a consumerist world, which gives completely free rein to sex, drugs and rock'n' roll, and whose supreme value is happiness. The underlying assumption of the book is that humans are biochemical algorithms, that science can hack the human algorithm, and that technology can then be used to manipulate it.

In this brave new world, the World Government uses advanced biotechnology and social engineering to make sure that everyone is always content, and no one has any reason to rebel. It is as if Joy, Sadness and the other characters in Riley's brain have been turned into loyal government agents. There is therefore no need for a secret police, for concentration camps, or for a Ministry of Love à la Orwell's Nineteen Eighty-Four. Indeed, Huxley's genius consists in showing that you could control people far more securely through love and pleasure than through fear and violence.

Seyirciler ilk başta Riley'yi ana karakter olan güler yüzlü Neşe'yle özdeşleştirmeye sevk ediliyor. Ancak Riley'nin hayatını karartma tehlikesi taşıyan kritik hatanın tam da bu olduğu zamanla ortaya çıkıyor. Kendisini Riley'nin sahici özü sayan Neşe, diğer tüm iç karakterleri geri planda bırakıp Riley'nin beyninin hassas dengesini bozuyor. Katarsis, Neşe hatasını anlayınca ve hem Neşe hem de izleyiciler Riley'nin Neşe, Üzüntü ya da diğer karakterlerden biri olmadığını fark edince yaşanıyor. Riley tüm bu biyokimyasal karakterlerin çatışması ve işbirliği sonucu ortaya çıkan karmaşık bir hikâye.

Gerçekten şaşırtıcı olan şey, sadece Disney'in böyle radikal bir mesaj içeren bir filmi piyasaya sürmesi değil, bu filmin dünya çapında büyük başarı yakalaması. Belki de başarısının sebebi mutlu sonla biten bir komedi olması ve çoğu izleyicinin filmin taşıdığı nörolojik boyutu ve bunun meşum çağrışımlarını ıskalamış olmasıdır.

Aynı şeyi 20. yüzyılın en kâhinvari bilimkurgu kitabı için söylemek mümkün değil. Bu kitabın uğursuz çağrışımlarını ıskalamak imkânsız. Neredeyse yüz yıl önce yazılmış olsa da her geçen yıl daha da isabetli hale geliyor. Aldo-us Huxley Cesur Yeni Dünya'yı 1931 yılında, komünizm ve faşizm Rusya'da ve İtalya'da iyice yerleşmişken, Nazizm Almanya'da yükselişe geçmişken, Japonya Çin'i fethetmeye atılırken ve Büyük Buhran tüm dünyayı tutsak etmişken kaleme almış. Ama Huxley tüm bu karanlık bulutların ötesini görüp hiçbir savaşın, kıtlığın ya da salgın hastalığın yaşanmadığı, aralıksız bir huzurun, bolluğun ve sağlığın hüküm sürdüğü bir dünya kurgulamayı başarmış. Bu dünya insanların dilediğince takıldığı bir tüketici dünyası; seks ve uyuşturucu gırla gidiyor ve en yüce değer mutluluk. Kitabın temelinde insanların biyokimyasal algoritmalar olduğu, bilimin insan algoritmasına hâkim olabileceği ve teknolojiyle bunun yönlendirilebileceği varsayımı yatıyor.

Bu cesur yeni dünyada Dünya Hükümeti, gelişmiş bir biyoteknoloji ve toplum mühendisliği kullanarak herkesin her daim memnun hissetmesini ve kimsenin başkaldırmak için bir nedeni olmamasını sağlıyor. Riley'nin beynindeki Neşe, Üzüntü ve diğer karakterlerin birer devlet ajanına dönüştürülmüş olması gibi bir durum söz konusu. Dolayısıyla ne gizli polislere ne toplama kamplarına ne de Orwell'in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ündeki gibi Sevgi Bakanlığı'na ihtiyaç var. İşin aslı, Huxley'nin dehasını açığa çıkaran, insanların korku ve şiddettense sevgi ve zevk sayesinde çok daha sıkı kontrol edilebileceğini göstermesi.

When people read Nineteen Eighty-Four, it is clear that Orwell is describing a frightening nightmare world, and the only question left open is ‘How do we avoid reaching such a terrible state?’ Reading Brave New World is a far more disconcerting and challenging experience, because you are hard-pressed to put your finger on what exactly makes it dystopian. The world is peaceful and prosperous, and everyone is supremely satisfied all the time. What could possibly be wrong with that?

Huxley addresses this question directly in the novel’s climactic moment: the dialogue between Mustapha Mond, the World Controller for western Europe, and John the Savage, who has lived all his life on a native Reservation in New Mexico, and who is the only other man in London who still knows anything about Shakespeare or God.

When John the Savage tries to incite the people of London to rebel against the system that controls them, they react with utter apathy to his call, but the police arrest him and bring him before Mustapha Mond. The World Controller has a pleasant chat with John, explaining that if he insists on being antisocial, he should just remove himself to some secluded place and live as a hermit. John then questions the views that underlie the global order, and accuses the World Government that in its pursuit of happiness, it has eliminated not just truth and beauty, but all that is noble and heroic in life:

İnsanlar Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ü okuyunca Orwell'in kabus gibi bir dünyayı tasvir ettiğini net bir şekilde anlarlar ve sorulacak tek soru, “Böyle korkunç bir duruma gelmemek için ne yapabiliriz?” olur. Cesur Yeni Dünyayı okumak çok daha rahatsız edici ve zorlayıcı bir deneyimdir çünkü bu dünyayı distopya kılan şeyin ne olduğunu tespit etmekte güçlük çekersiniz. Dünya huzurlu, işler yolunda ve herkes yaşadığı hayattan son derece tatminkârdır. Bunda ne gibi bir yanlış olabilir?

Romanın zirvesinde, Batı Avrupa'nın Dünya Denetçisi Mustapha Mond'la tüm hayatını New Mexico'daki bir yerel koruma alanında geçirmiş ve Londra' da Shakespeare ve Tanrı hakkında hâlâ bir şeyler bilen tek insan olan Yabani John arasında geçen konuşma esnasında bu soruya bizzat değiniyor Huxley.

Yabani John Londra halkına kendilerini kontrol eden sisteme karşı ayaklanma çağrısında bulununca insanlar oralı bile olmaz ama polis John'u tutuklayıp Mustapha Mond'un karşısına çıkarır. Dünya Denetçisi John'la tatlı tatlı konuşup asosyal davranışlarında ısrarcıysa ıssız bir yere gidip inzivaya çekilebileceğini açıklar. Bunun üzerine John bu dünya düzeninin altında yatan görüşleri sorgular ve Dünya Hükümeti'ni mutluluk adına sadece hakikat ve güzelliği değil onurlu ve kahramanca olan her şeyi feda etmekle suçlar:

‘My dear young friend,’ said Mustapha Mond, ‘civilization has absolutely no need of nobility or heroism. These things are symptoms of political inefficiency. In a properly organized society like ours, nobody has any opportunities for being noble or heroic. Conditions have got to be thoroughly unstable before the occasion can arise. Where there are wars, where there are divided allegiances, where there are temptations to be resisted, objects of love to be fought for or defended – there, obviously, nobility and heroism have some sense. But there aren’t any wars nowadays. The greatest care is taken to prevent you from loving anyone too much. There’s no such thing as a divided allegiance; you’re so conditioned that you can’t help doing what you ought to do. And what you ought to do is on the whole so pleasant, so many of the natural impulses are allowed free play, that there really aren’t any temptations to resist. And if ever, by some unlucky chance, anything unpleasant should somehow happen, why, there’s always [the drug] soma to give you a holiday from the facts. And there’s always soma to calm your anger, to reconcile you to your enemies, to make you patient and long-suffering. In the past you could only accomplish these things by making a great effort and after years of hard moral training. Now, you swallow two or three half-gramme tablets, and there you are. Anybody can be virtuous now. You can carry at least half your morality about in a bottle. Christianity without tears – that’s what soma is.’

‘But the tears are necessary. Don’t you remember what Othello said? “If after every tempest come such calms, may the winds blow till they have wakened death.” There’s a story one of the old Indians used to tell us, about the Girl of Mátsaki. The young men who wanted to marry her had to do a morning’s hoeing in her garden. It seemed easy; but there were flies and mosquitoes, magic ones. Most of the young men simply couldn’t stand the biting and stinging. But the one that could – he got the girl.’

‘Charming! But in civilized countries,’ said the Controller, ‘you can have girls without hoeing for them; and there aren’t any flies or mosquitoes to sting you. We got rid of them all centuries ago.’

“Sevgili genç dostum," dedi Mustafa Mond, “medeniyetin asilliğe ya da kahramanlığa hiç ihtiyacı yoktur. Bunlar siyasi yetersizlik belirtileridir. Bizimki gibi tam anlamıyla örgütlü bir toplumda kimse asil ya da kahraman olmaya fırsat bulamaz. Böyle bir fırsat doğması için önce koşulların bütünüyle dengesiz olması gerekir. Savaşların sürdüğü, aynı anda farklı odaklara sadakat gösterilen, direnilmesi gereken cezbedici şeyler bulunan, uğruna savaşılacak ya da korunacak sevgi nesnelerinin mevcut olduğu yerlerde asillik ve kahramanlık bir şey ifade edebilir elbet. Ancak günümüzde savaş çıkmıyor. Birini çoksevmenizi engellemek için her türlü önlem alınıyor. Farklı odaklara sadakat diye bir şey yok; öyle bir şartlandırılıyorsunuz ki yapmanız gerekeni yapmamanız mümkün değil ve yapmanız gerekenler baştan sona son derece keyifvericiolduğu ve pek çok doğal dürtüye tolerans gösterildiği için ortada sakınılacak bir cazibe unsuru da kalmıyor. Ve olur da bir talihsizlik sonucu hoş kaçmayan bir şey, bir şekilde yaşanırsa, e o zaman da soma' [uyuşturucu] var; yutar ve gerçeklerden uzaklaşırsın. Soma her daim sinirini yatıştırır, düşmanlarınla aranı düzeltir, sabrını ve metanetini artırır. Eskiden bunları başarmak için büyük çaba sarfetmek ve yıllarca nefsini terbiye etmek dışında yapılacak bir şey yoktu. Artık iki üç yarım gramlık tablet almanız yeterli. Herkes erdemli olabiliyor artık. Ahlakının en azından yarısını bir şişeye koyup yanında taşıyabiliyorsun. Gözyaşlarından azade bir Hıristiyanlık; işte soma bu.”

“Ama gözyaşı da şart. Othello ne demiş hatırlamıyor musunuz? ‘Her fırtınadan sonra ortalık olacaksa böyle süt liman, varsın essin rüzgârlar ölüleri kaldırıncaya kadar.’ Yaşlı Kızılderililerden birinin bize anlattığı bir hikâye vardı; Matsakili Kız hakkında. Kızla evlenmeye talip olan delikanlıların sabahları gelip kızın bahçesini çapalamaları gerekiyormuş. Kolay gibi duran bir iş ama bahçede büyülü karasinekler ve sivrisinekler varmış. Çoğu delikanlı sineklerin ısırıp sokmasına katlanamıyormuş. Ama katlanabilen biri çıkmış ve o da kızı almış.’’

“Büyüleyici! Ama medeni ülkelerde,” dedi Denetçi, “kızları bahçelerini çapalamadan da alabilirsin ve etrafta ısırıp sokan karasinekler, sivrisinekler de yok. Yüzyıllar önce kurtulduk onlardan.”

The Savage nodded, frowning. ‘You got rid of them. Yes, that’s just like you. Getting rid of everything unpleasant instead of learning to put up with it. Whether’tis nobler in the mind to suffer the slings and arrows of outrageous fortune, or to take arms against a sea of troubles and by opposing end them … But you don’t do either. Neither suffer nor oppose. You just abolish the slings and arrows. It’s too easy … What you need,’ the Savage went on, ‘is something with tears for a change … Isn’t there something in living dangerously?’

‘There’s a great deal in it,’ the Controller replied. ‘Men and women must have their adrenals stimulated from time to time … It’s one of the conditions of perfect health. That’s why we’ve made the V.P.S. treatments compulsory.’

‘V.P.S.?’

‘Violent Passion Surrogate. Regularly once a month. We flood the whole system with adrenalin. It’s the complete physiological equivalent of fear and rage. All the tonic effects of murdering Desdemona and being murdered by Othello, without any of the inconveniences.’

‘But I like the inconveniences.’

‘We don’t,’ said the Controller. ‘We prefer to do things comfortably.’

‘But I don’t want comfort. I want God, I want poetry, I want real danger, I want freedom, I want goodness. I want sin.’

‘In fact,’ said Mustapha Mond, ‘you’re claiming the right to be unhappy.’

‘All right then,’ said the Savage defiantly, ‘I’m claiming the right to be unhappy.’

‘Not to mention the right to grow old and ugly and impotent; the right to have syphilis and cancer; the right to have too little to eat; the right to be lousy; the right to live in constant apprehension of what may happen tomorrow; the right to catch typhoid; the right to be tortured by unspeakable pains of every kind.’

There was a long silence.

‘I claim them all,’ said the Savage at last.

Mustapha Mond shrugged his shoulders. ‘You’re welcome,’ he said.1

Yabani kaşlarını çatıp başını salladı. “Bunlardan kurtuldunuz. Evet, size yakışan da bu. Katlanmayı öğrenmek yerine nahoş ne varsa başınızdan savıyorsunuz. Hangisi daha asil, zihnimizde zalim kaderin fırlattığı taşlara ve oklara katlanmak mı yoksa dert deryasına karşı silaha sarılıp kafa tutarak bitirmek mi işlerini (...) Ama siz ikisini de yapmıyorsunuz. Ne katlanıyor ne kafa tutuyorsunuz. Taşlarıve okları ortadan kaldırıyorsunuz, o kadar. Ne kolaylık.’’ (...) “İhtiyacınız olan,” diye devam etti Yabani, “değişiklik olsun diye gözyaşı içeren bir şey yaşamak (...) Tehlikeye atılarak yaşamanın başka bir tadı yok mu?”

“Çok var,’’ diye yanıtladı Denetçi, “Adamların ve kadınların zaman zaman adrenalinlerini uyarması gerek (...) Son derece sağlıklı olmanın koşullardan biri bu. ŞAM işlemini bu yüzden şart koştuk.’’

“ŞAM mı?”

‘Şiddet Arzusu Muadili. Ayda bir kez düzenli uygulanıyor. Tüm sisteme adrenalin basıyoruz. Korku ve hiddetin birebir fizyolojik muadili. Desdemona’yı öldürmenin ve Othello tarafından öldürülmenin tüm uyarıcı etkileri alınıyor, üstelik hiçbir külfete katlanmadan.”

“Ama ben külfetleri seviyorum.’’

“Biz sevmiyoruz,” dedi Denetçi. “Biz her şeyi rahat rahat yapmak istiyoruz.”

“Ama ben rahatlık peşinde değilim. Tanrı’nın, şiirin, gerçek tehlikenin, özgürlüğün, iyiliğin peşindeyim. Günahın peşindeyim.”

“Aslında,’’ dedi Mustapha Mond, “mutsuz olma hakkı talep ediyorsun.’’ “Peki öyle olsun,” dedi Yabani cüretkâr bir tavırla, “mutsuz olma hakkı talep ediyorum.’’

“Dahası yaşlanıp iktidarsız kalma hakkı, frengiye ve kansere yakalanma hakkı, yiyecek doğru dürüst bir şey bulamama hakkı, rezil olma hakkı, durmadan yarın başıma ne gelecek diye endişe içinde yaşama hakkı, tifoya yakalanma hakkı, tarif edilemeyecek kadar korkunç acılar içinde kıvranma hakkı.’’

Uzun bir sessizlik oldu.

“Hepsini talep ediyorum,” dedi Yabani sonunda.

Mustapha Mond omuz silkti. “Buyur al,’’ dedi.1

John the Savage retires to an uninhabited wilderness, and there lives as a hermit. Years of living on an Indian reservation and of being brainwashed by Shakespeare and religion have conditioned him to reject all the blessings of modernity. But word of such an unusual and exciting fellow quickly spreads, people flock to watch him and record all his doings, and soon enough he becomes a celebrity. Sick to the heart of all the unwanted attention, the Savage escapes the civilised matrix not by swallowing a red pill, but by hanging himself.

Unlike the creators of The Matrix and The Truman Show, Huxley doubted the possibility of escape, because he questioned whether there was anybody to make the escape. Since your brain and your 'self' are part of the matrix, to escape the matrix you must escape your self. That, however, is a possibility worth exploring. Escaping the narrow definition of self might well become a necessary survival skill in the twenty-first century.

Yabani John ıssız biryere gidip inzivaya çekilir. Yıllarca Kızılderili kampında yaşadığı ve beyni Shakespeare ve dinle yıkanmış olduğu için modernitenin tüm nimetlerini reddetmeye koşullanmıştır. Ama böyle sıradışı ve ilginç birinin yaşadığı söylentisi hızla yayılır, insanlar onu izleyip ne yapıp ettiğini kayıt altına almak üzere akın ederler ve John kısa süre sonra ünlü birine dönüşür. Tüm bu istenmeyen ilgiden daralan Yabani, medeniyet matrisinden kırmızı bir hap yutarak değil kendini asarak kaçar.

Matrix ve Truman Show'unyaratıcılarınınaksine Huxley kaçışımkânından kuşku duymuş çünkü kaçmayı başarabilecek birinin çıkacağından şüpheliymiş. Beyniniz ve "benliğiniz" matrisin bir parçası olduğuna göre, matristen kaçmak için kendinizden kaçmanız gerek. Doğrusu, düşünülmesi gereken bir imkân bu. Benliğin sınırlı tanımından kaçmak, 21. yüzyılda hayatta kalmak için zaruri bir yetenek haline gelebilir.

PART V

Resilience

How do you live in an age of bewilderment, when the old stories have collapsed, and no new story has yet emerged to replace them?

5. KISIM

DİRENÇ

Eski anlatıların çöküp yerine yenilerinin gelmediği bir şaşkınlık çağında nasıl yaşanır?

19
EDUCATION

Change is the only constant

Humankind is facing unprecedented revolutions, all our old stories are crumbling, and no new story has so far emerged to replace them. How can we prepare ourselves and our children for a world of such unprecedented transformations and radical uncertainties? A baby born today will be thirty-something in 2050. If all goes well, that baby will still be around in 2100, and might even be an active citizen of the twenty-second century. What should we teach that baby that will help him or her survive and flourish in the world of 2050 or of the twenty-second century? What kind of skills will he or she need in order to get a job, understand what is happening around them, and navigate the maze of life?

Unfortunately, since nobody knows how the world will look in 2050 – not to mention 2100 – we don't know the answer to these questions. Of course, humans could never predict the future with accuracy. But today it is more difficult than ever before, because once technology enables us to engineer bodies, brains and minds, we can no longer be certain about anything – including things that previously seemed fixed and eternal.

A thousand years ago, in 1018, there were many things people didn't know about the future, but they were nevertheless convinced that the basic features of human society were not going to change. If you lived in China in 1018, you knew that by 1050 the Song Empire might collapse, the Khitans might invade from the north, and plagues might kill millions. However, it was clear to you that even in 1050 most people would still work as farmers and weavers, rulers would still rely on humans to staff their armies and bureaucracies, men would still dominate women, life expectancy would still be about forty, and the human body would be exactly the same. Hence in 1018, poor Chinese parents taught their children how to plant rice or weave silk, and wealthier parents taught their boys how to read the Confucian classics, write calligraphy, or fight on horseback – and taught their girls to be modest and obedient housewives. It was obvious these skills would still be needed in 1050.

19
EĞİTİM

Değişmeyen tek şey değişimdir

İnsanlık eşi benzeri görülmemiş devrimlerin şafağında. Tüm eski anlatılarımız ufalanıp gidiyor ve onların yerine geçecek yeni bir anlatı henüz ortaya çıkmadı. Kendimizi ve çocuklarımızı böyle emsalsiz dönüşümlerin ve esaslı belirsizliklerin hüküm sürdüğü bir dünyaya nasıl hazırlayabiliriz? Bugün doğmuş bir çocuk, 2050'de otuz küsur yaşında olacak. Her şey yolunda giderse, bu bebek 2100 yılında hâlâ hayatta olacak. Hatta belki 22. yüzyılın etkin yurttaşlarından biri bile olabilir. 2050 yılında ya da 22. yüzyılda hayatta kalabilmesi ve başarılı olabilmesi için bu bebeğe ne öğretmeliyiz? İşe girebilmek, etrafında olan biteni anlamlandırabilmek ve yaşam labirentinde yol alabilmek için ne gibi becerilere ihtiyaç duyacak?

Maalesef kimse bırakın 2100'ü, 2050'de dünya neye benzeyecek bilmediğinden bu soruların cevabını da bilmiyoruz. Tabii ki insanlar asla geleceği net bir şekilde tahmin edememiştir. Ama günümüzde bu çok daha zor çünkü teknoloji beden, beyin ve zihin mühendisliği yapabilmemizi olanaklı kılınca, daha önce sabit ve ebedi görünenler de dahil hiçbir şeyden emin olamıyoruz.

Bin yıl önce, 1018'de insanların gelecek hakkında bilmediği bir sürü şey vardı ama en azından toplumun temel özelliklerinin aynı kalacağına kaniydiler. 1018'de Çin'de yaşıyor olsaydınız 1050'ye gelindiğinde Song İmparatorluğu'nun çökmüş olabileceğini, kuzeyden gelen Hitaylar'ın toprakları işgal edebileceğini ve milyonlarca insanın salgın hastalıklardan ölebile-ceğini tahmin edebilirdiniz. Ancak 1050'de bile çoğu insanın çiftçilik ya da dokumacılıkla uğraşacağı, hükümdarların ordu ve memuriyetlerde çalıştıracak insanlara ihtiyaç duyacağı, erkeklerin hâlâ kadınlardan üstün görüleceği kesindi. Dolayısıyla 1018'de fakir Çinli aileler çocuklarına pirinç ekmeyi ya da ipek dokumayı öğretirken varsıl Çinli aileler oğullarına Konfüçyüs'ün eserlerini okumayı, güzel yazı yazmayı ya da ata binmeyi; kızlarına da mütevazı ve yumuşak başlı bir ev kadını olmayı öğretiyorlardı. Bu becerilere 1050' de de ihtiyaç duyulacağı barizdi.

In contrast, today we have no idea how China or the rest of the world will look in 2050. We don't know what people will do for a living, we don't know how armies or bureaucracies will function, and we don't know what gender relations will be like. Some people will probably live much longer than today, and the human body itself might undergo an unprecedented revolution thanks to bioengineering and direct brain–computer interfaces. Much of what kids learn today will likely be irrelevant by 2050.

At present, too many schools focus on cramming information. In the past this made sense, because information was scarce, and even the slow trickle of existing information was repeatedly blocked by censorship. If you lived, say, in a small provincial town in Mexico in 1800, it was difficult for you to know much about the wider world. There was no radio, television, daily newspapers or public libraries.1 Even if you were literate and had access to a private library, there was not much to read other than novels and religious tracts. The Spanish Empire heavily censored all texts printed locally, and allowed only a dribble of vetted publications to be imported from outside.2 Much the same was true if you lived in some provincial town in Russia, India, Turkey or China. When modern schools came along, teaching every child to read and write and imparting the basic facts of geography, history and biology, they represented an immense improvement.

In contrast, in the twenty-first century we are flooded by enormous amounts of information, and even the censors don't try to block it. Instead, they are busy spreading misinformation or distracting us with irrelevancies. If you live in some provincial Mexican town and you have a smartphone, you can spend many lifetimes just reading Wikipedia, watching TED talks, and taking free online courses. No government can hope to conceal all the information it doesn't like. On the other hand, it is alarmingly easy to inundate the public with conflicting reports and red herrings. People all over the world are but a click away from the latest accounts of the bombardment of Aleppo or of melting ice caps in the Arctic, but there are so many contradictory accounts that it is hard to know what to believe. Besides, countless other things are just a click away, making it difficult to focus, and when politics or science look too complicated it is tempting to switch to some funny cat videos, celebrity gossip, or porn.

Oysa günümüzde Çin'in ya da dünyanın geri kalanının 2050'de neye benzeyeceğine dair bir fikrimiz yok. İnsanlar geçimlerini sağlamak için ne yapacak bilmiyoruz, ordular ya da bürokrasiler nasıl işleyecek bilmiyoruz, cinsiyet ilişkileri neye benzeyecek bilmiyoruz. Büyük olasılıkla kimi insanlar şimdikinden çok daha uzun yaşayacak. Biyomühendislik ve beyinle bilgisayar ara yüzleri arasında kurulacak doğrudan bağlantılarla insan bedeni de eşsiz bir devrim geçirebilir. Bu yüzden çocukların bugün öğrendikleri 2050'de hiçbir işlerine yaramayabilir.

Günümüzde çoğu okul bilgi yüklemeye odaklanıyor. Eskiden bunun bir anlamı vardı çünkü bilgi azdı ve yavaş yavaş sızan mevcut bilgilerin önü sık sık sansürle kesiliyordu. Mesela ı8oo'lerde Meksika'da bir taşra kasabasında yaşasaydınız dünyanın geneli hakkında çok fazla bilgi edinmeniz zordu. Radyo, televizyon, günlük gazete ya da halk kütüphaneleri yoktu.' Okuma yazma bilip özel bir kütüphaneye erişebilseniz dahi roman ve dini risaleler dışında okuyacak pek bir şey bulamazdınız. İspanyol İmparatorluğu yerel yayınlara ağır sansürler uyguluyordu ve dışarıdan sadece kontrol edilmiş az sayıda neşriyat girmesine izin veriyordu.2 Aynı şey Rusya, Hindistan, Türkiye ya da Çin'in taşrasındaki kasabalar için de geçerliydi. Çağdaş okullar devreye girdiğinde, her çocuğa okuma yazma öğretmek ve coğrafya, tarih ve biyolojiye dair temel bilgilerin aktarılması muazzam bir gelişim yaşandığının göstergesiydi.

Oysa 21. yüzyılda inanılmaz miktarda bilgiye maruz bırakılıyoruz ve sansürcüler bile bunları durdurmaya çalışmıyor. Onun yerine yanlış bilgi yayıp lüzumsuz şeylerle dikkatimizi dağıtmaya çalışıyorlar. Meksika'nın bir taşra kasabasında şimdi yaşıyorsanız ve elinizin altında bir akıllı telefon varsa okuyup dinleyebileceğiniz Vikipedi maddelerine, TED konferanslarına, ücretsiz çevrimiçi derslere bakmaya ömrünüz yetmez. Hiçbir hükümet hoşuna gitmeyen tüm bilgilerin üstünü örtme beklentisine giremez. Öte yandan kamuyu birbiriyle çelişen haberlere ve dikkat dağıtıcı ıvır zıvıra boğmak da korkutucu ölçüde kolay. Dünyanın dört bir yanındaki insanlar Halep'in bombalanmasından ya da Kuzey Kutbu'nda eriyen buz tabakasından bir tık uzak ama o kadar çok çelişkili bilgi var ki neye inanacağını bilmek zor. Ayrıca bir tık uzakta sayısız başka şey de olduğu düşünülünce tek bir şeye odaklanmak zorlaşıyor ve siyaset ya da bilim aşırı karmaşık geldiğinde bir kedi videosu, sosyete dedikodusu ya da porno izlemek daha cazip gelebiliyor.

In such a world, the last thing a teacher needs to give her pupils is more information. They already have far too much of it. Instead, people need the ability to make sense of information, to tell the difference between what is important and what is unimportant, and above all to combine many bits of information into a broad picture of the world.

In truth, this has been the ideal of Western liberal education for centuries, but up till now even many Western schools have been rather slack in fulfilling it. Teachers allowed themselves to focus on shoving data while encouraging pupils 'to think for themselves'. Due to their fear of authoritarianism, liberal schools had a particular horror of grand narratives. They assumed that as long as we give students lots of data and a modicum of freedom, the students will create their own picture of the world, and even if this generation fails to synthesise all the data into a coherent and meaningful story of the world, there will be plenty of time to construct a good synthesis in the future. We have now run out of time. The decisions we will take in the next few decades will shape the future of life itself, and we can take these decisions based only on our present world view. If this generation lacks a comprehensive view of the cosmos, the future of life will be decided at random.

The heat is on

Besides information, most schools also focus too much on providing pupils with a set of predetermined skills such as solving differential equations, writing computer code in C++, identifying chemicals in a test tube, or conversing in Chinese. Yet since we have no idea how the world and the job market will look in 2050, we don't really know what particular skills people will need. We might invest a lot of effort teaching kids how to write in C++ or how to speak Chinese, only to discover that by 2050 AI can code software far better than humans, and a new Google Translate app enables you to conduct a conversation in almost flawless Mandarin, Cantonese or Hakka, even though you only know how to say 'Ni hao.'

Böyle bir dünyada bir öğretmenin öğrencilerine vermesi gereken son şey daha fazla bilgi. Zaten gereğinden fazlasına maruz kalıyorlar. Bunun yerine insanların bilgiyi anlamlandırabilme, neyin önemli neyin önemsiz olduğunu ayırt edebilme ve her şeyden önce de pek çok bilgi parçasını dünyaya ilişkin geniş bir resme dönüştürebilme yeteneğine gereksinimleri var.

Aslında bu yüzyıllardır Batılı liberal eğitimin ideali ama şimdiye dek çoğu Batılı okul bu ideali uygulamaya geçirmek konusunda etkili davranamadı. Öğretmenler verileri göstermeye odaklanıp çocukları "kendi kendine düşünmeye" teşvik etmekle yetindi. Liberal okullar otoriter rejimlerden korktukları için büyük anlatılara dehşetle yaklaştılar. Öğrencilere bolca veri ve bir miktar özgürlük sağlarsak, kendi kendilerine dünyaya dair bir resim çizerler ve eğer bu nesil tüm verileri sentezleyip tutarlı ve anlamlı bir dünya görüşü yaratmayı başaramazsa, gelecekte iyi bir sentez oluşturmak için daha çok zamanımız var diye düşündüler. Artık zamanımız kalmadı. Önümüzdeki dönemlerde alacağımız kararlar, bizzat hayatın geleceğini şekillendirecek ve bu kararları ancak mevcut dünya görüşümüz doğrultusunda verebiliriz. Bu nesil evrene dair kapsamlı bir görüşten yoksun kalırsa, yaşamın geleceğine rasgele karar verilir.

İşler kızıştı

Çoğu okul bilginin yanı sıra öğrencilere diferansiyel denklem çözmek, C++ diliyle bilgisayar kodu yazmak, bir test tüpündeki kimyasalları tespit etmek ya da Çince konuşmak gibi bir dizi önceden belirlenmiş yetenek kazandırmaya fazlasıyla yoğunlaşıyor. Fakat 2050'de dünyanın ve iş piyasasının neye benzeyeceğini bilmediğimizden, insanların hangi hususi becerilere ihtiyaç duyacağını da bilmiyoruz aslında. Çocuklara C++ ya da Çince öğretmek için bir sürü çaba harcayıp, 2050'ye gelindiğinde yapay zekânın insanlardan çok daha iyi kod yazabildiğini ve yeni Google Çeviri uygulaması sayesinde sadece "Ni hao" demeyi bilseniz de neredeyse kusursuz bir şekilde Mandarin, Kantonca ya da Hakka dillerinde sohbet edebileceğimizi keşfedebiliriz.

So what should we be teaching? Many pedagogical experts argue that schools should switch to teaching 'the four Cs' – critical thinking, communication, collaboration and creativity.3 More broadly, schools should downplay technical skills and emphasise general-purpose life skills. Most important of all will be the ability to deal with change, to learn new things, and to preserve your mental balance in unfamiliar situations. In order to keep up with the world of 2050, you will need not merely to invent new ideas and products – you will above all need to reinvent yourself again and again.

For as the pace of change increases, not just the economy, but the very meaning of 'being human' is likely to mutate. Already in 1848 the Communist Manifesto declared that 'all that is solid melts into air'. Marx and Engels, however, were thinking mainly about social and economic structures. By 2048, physical and cognitive structures will also melt into air, or into a cloud of data bits.

In 1848 millions of people were losing their jobs on village farms, and were going to the big cities to work in factories. But upon reaching the big city, they were unlikely to change their gender or to add a sixth sense. And if they found a job in some textile factory, they could expect to remain in that profession for the rest of their working lives.

By 2048, people might have to cope with migrations to cyberspace, with fluid gender identities, and with new sensory experiences generated by computer implants. If they find both work and meaning in designing up-to-the-minute fashions for a 3-D virtual reality game, within a decade not just this particular profession, but all jobs demanding this level of artistic creation might be taken over by AI. So at twenty-five you introduce yourself on a dating site as 'a twenty-five-year-old heterosexual woman who lives in London and works in a fashion shop'. At thirty-five you say you are 'a gender-non-specific person undergoing age-adjustment, whose neocortical activity takes place mainly in the NewCosmos virtual world, and whose life mission is to go where no fashion designer has gone before'. At forty-five both dating and self-definitions are so passé. You just wait for an algorithm to find (or create) the perfect match for you. As for drawing meaning from the art of fashion design, you are so irrevocably outclassed by the algorithms, that looking at your crowning achievements from the previous decade fills you with embarrassment rather than pride. And at forty-five you still have many decades of radical change ahead of you.

O vakit, ne öğreteceğiz? Çoğu pedagoji uzmanı okulların şu dört şeyi öğretmeye başlaması gerektiğini savunuyor: eleştirel düşünce, iletişim, işbirliği ve yaratıcılık.3 Kabaca ifade edecek olursak, okullar teknik becerileri ikinci plana alıp genel amaçlı yaşam becerilerine ağırlıkvermeli. Hepsinden önemlisi de değişimle başa çıkma, yeni şeyler öğrenebilme ve alışılmışın dışında durumlarda akli dengeyi koruyabilme becerileri olacak. 2050'nin dünyasına ayak uydurabilmek için sadece yeni fikirler ve ürünler icat etmek yeterli gelmeyecek; önce kendinizi tekrar tekrar yeniden inşa etmeniz gerekecek.

Çünkü değişim hızı arttıkça, sadece ekonomi değil "insan olmak" kavramının anlamı da mutasyona uğrayabilir. Daha 1848'de Komünist Manifesto, "Katı olan her şey buharlaşır," diye bildirmişti. Ne var ki Marx ve Engels'in aklında ağırlıklı olarak toplumsal ve ekonomik yapılar vardı. 2048'e gelindiğinde fiziksel ve bilişsel yapılar da buharlaşacak ya da veri parçacıkları bulutlarına karışacak.

1848'de milyonlarca insan çiftliklerdeki işlerinden olup fabrikalarda çalışmak için şehirlere taşınıyordu. Ama büyük şehre vardıklarında cinsiyetlerini değiştirmeleri ya da altıncı his geliştirmeleri uzak bir ihtimaldi. Ve olur da bir tekstil fabrikasında iş bulurlarsa, çalışma hayatlarının tamamını bu işte geçirmeyi düşünebilirlerdi.

2048'de insanların siberâlemegöç etmekle, akışkan cinsel kimliklerle ve bilgisayar implantlarıyla sağlanan yeni duyusal deneyimlerle başa çıkması gerekebilir. Diyelim üç boyutlu bir sanal gerçeklik oyunu için son moda kıyafetler tasarlamak gibi keyif aldıkları bir iş buldular; on sene içinde hem bu iş kolunun hem de bu seviyede sanatsal yaratıcılık gerektiren tüm mesleklerin yapay zekâ tarafından ele geçirilmeyeceği ne malum? Yani yirmi beş yaşında bir çöpçatan sitesine kendinizle ilgili, "Yirmi beş yaşında, Londra'da yaşayan ve moda sektöründe çalışan heteroseksüel bir kadın," yazıyorsunuz. Otuz beş yaşında tanımınız, "Cinsiyeti belirsiz, yaş değişimi geçiren, neokortikal faaliyeti çoğunlukla YeniKozmos sanal âleminde süren ve hayatının amacı hiçbir modacının ulaşamadığı doruklara ulaşmak olan biri," olarak değişiyor. Kırk beşinize geldiğinizde flört de kendini tanımlamak da modası geçmiş şeyler. Bir algoritmanın size en uygun eşi bulmasını (ya da yaratmasını) bekliyorsunuz. Hayatın anlamını moda tasarımında bulmaya gelince, algoritmalar sizi öyle geride bırakmış ki, önceki dönemlerde yakaladığınız büyük başarılara bakınca kıvanç değil utanç duyuyorsunuz. Ve kırk beş yaşında, önünüzde daha nice radikal değişimler var.

Please don't take this scenario literally. Nobody can really predict the specific changes we will witness. Any particular scenario is likely to be far from the truth. If somebody describes to you the world of the mid twenty-first century and it sounds like science fiction, it is probably false. But then if somebody describes to you the world of the mid twenty-first century and it doesn't sound like science fiction – it is certainly false. We cannot be sure of the specifics, but change itself is the only certainty.

Such profound change may well transform the basic structure of life, making discontinuity its most salient feature. From time immemorial life was divided into two complementary parts: a period of learning followed by a period of working. In the first part of life you accumulated information, developed skills, constructed a world view, and built a stable identity. Even if at fifteen you spent most of your day working in the family's rice field (rather than in a formal school), the most important thing you were doing was learning: how to cultivate rice, how to conduct negotiations with the greedy rice merchants from the big city, and how to resolve conflicts over land and water with the other villagers. In the second part of life you relied on your accumulated skills to navigate the world, earn a living, and contribute to society. Of course even at fifty you continued to learn new things about rice, about merchants, and about conflicts, but these were just small tweaks to well-honed abilities.

By the middle of the twenty-first century, accelerating change plus longer lifespans will make this traditional model obsolete. Life will come apart at the seams, and there will be less and less continuity between different periods of life. 'Who am I?' will be a more urgent and complicated question than ever before.4

This is likely to involve immense levels of stress. For change is almost always stressful, and after a certain age most people just don't like to change. When you are fifteen, your entire life is change. Your body is growing, your mind is developing, your relationships are deepening. Everything is in flux, and everything is new. You are busy inventing yourself. Most teenagers find it frightening, but at the same time, it is also exciting. New vistas are opening before you, and you have an entire world to conquer.

Lütfen bu senaryoyu olduğu gibi algılamayın. Yaşanacak belirli değişiklikleri hiç kimse tahmin edemez. Herhangi bir senaryo muhtemelen gerçeğin yanına bile yaklaşamayacaktır. Biri size 21. yüzyılın ortasında dünyanın nasıl olacağını tasvir eder ve bu size bilimkurgu gibi gelirse, bu büyük olasılıkla yanlış bir tasvirdir. Ama biri size 21. yüzyılın ortasında dünyanın nasıl olacağını tasvir eder ve bu size bilimkurgu gibi gelmezse, bu kesinlikle yanlış bir tasvirdir. Ayrıntılardan emin olamayız ama değişimin kendisi kesin olan tek şey.

Böyle yoğun bir değişim pekâlâ hayatın temel yapısını dönüştürüp en çarpıcı unsurun sürekliliğine gölge düşürebilir. Çok eski dönemlerden beri hayat birbirini tamamlayan iki parçaya ayrılıyordu; öğrenme evresini takiben çalışma evresi geliyordu. Hayatınızın ilk döneminde bilgi biriktiriyor, beceriler geliştiriyor, dünya görüşü ediniyor ve sabit bir kimlik inşa ediyordunuz. On beş yaşında gününüzün çoğunu (okul yerine) ailenizin pirinç tarlasında geçirseniz bile yaptığınız en önemli şey öğrenmekti; pirinç ekip biçmeyi, büyük şehirden gelen açgözlü pirinç tüccarıyla pazarlık etmeyi ve toprak ve su yüzünden diğer köylülerle aranızda çıkan anlaşmazlıkları çözmeyi öğreniyordunuz. Hayatınızın ikinci evresinde dünyada yolunuzu bulmak, geçiminizi sağlamak ve topluma katkı sağlamak için edindiğiniz becerilere güveniyordunuz. Tabii ki elli yaşında bile pirinç, tüccarlar ve anlaşmazlıklar hakkında yeni şeyler öğreniyordunuz ama bunlar yalnızca iyice şekillenmiş becerilerinize atılan ufak çentiklerdi.

21. yüzyılın ortasına gelindiğinde, ivme kazanan değişim ve buna ek olarak ortalama yaşam süresinin uzaması sonucu bu geleneksel model hükmünü yitirecek. Yaşamın elle tutulacak bir tarafı kalmayacak ve farklı evreler arasında gitgide daha az bir süreklilik gözlemlenecek. "Ben kimim?" sorusu her zamankinden daha ivedi ve karmaşık bir soruya dönüşecek.4

Bu durumun yoğun gerginlikler içermesi muhtemel. Zira değişim neredeyse her daim gerginlik yaratır ve çoğu insan belli bir yaştan sonra değişimden hazzetmez. On beş yaşındayken tüm hayatınız değişimden ibarettir. Bedeniniz büyür, zihniniz gelişir, ilişkileriniz derinleşir. Her şey akış halinde, her şey yenidir. Kendinizi keşfetmekle meşgulsünüzdür. Çoğu genç durumu tedirginlikle karşılar ama aynı zamanda heyecan duyar. Önünüzde yeni ufuklar açılır ve fethedeceğiniz koca bir dünya vardır.

By the time you are fifty, you don't want change, and most people have given up on conquering the world. Been there, done that, got the T-shirt. You much prefer stability. You have invested so much in your skills, your career, your identity and your world view that you don't want to start all over again. The harder you've worked on building something, the more difficult it is to let go of it and make room for something new. You might still cherish new experiences and minor adjustments, but most people in their fifties aren't ready to overhaul the deep structures of their identity and personality.

There are neurological reasons for this. Though the adult brain is more flexible and volatile than was once thought, it is still less malleable than the teenage brain. Reconnecting neurons and rewiring synapses is damned hard work.5 But in the twenty-first century, you can hardly afford stability. If you try to hold on to some stable identity, job or world view, you risk being left behind as the world flies by you with a whoooooosh. Given that life expectancy is likely to increase, you might subsequently have to spend many decades as a clueless fossil. To stay relevant – not just economically, but above all socially – you will need the ability to constantly learn and to reinvent yourself, certainly at a young age like fifty.

As strangeness becomes the new normal, your past experiences, as well as the past experiences of the whole of humanity, will become less reliable guides. Humans as individuals and humankind as a whole will increasingly have to deal with things nobody ever encountered before, such as super-intelligent machines, engineered bodies, algorithms that can manipulate your emotions with uncanny precision, rapid man-made climate cataclysms, and the need to change your profession every decade. What is the right thing to do when confronting a completely unprecedented situation? How should you act when you are flooded by enormous amounts of information and there is absolutely no way you can absorb and analyse it all? How to live in a world where profound uncertainty is not a bug, but a feature?

Elli yaşına geldiğinizde değişmek istemezsiniz ve çoğu insan dünyayı fethetmekten umudu kesmiştir. Yaşadık gitti kafasına girersiniz. Sabit koşulları tercih edersiniz. Becerilerinize, kariyerinize, kimliğinize ve dünya görüşünüze bir sürü yatırım yapmış olduğunuz için yeni baştan başlamak istemezsiniz. Bir şeyi kurmak için ne kadar çaba sarfettiyseniz, ondan vazgeçmek ve yeni bir şeye yer açmak da o kadar güçtür. Halen yeni deneyimlerden ve minik ayarlardan keyif alsanız da ellilerindeki çoğu insan kimliklerinin ve kişiliklerinin derin yapısını elden geçirmeye hazır ve nazır değildir.

Bunun nörolojik nedenleri var. Yetişkin beyni bir zamanlar sanıldığından daha esnek ve değişken olsa da şekillendirmeye gençlerin beyinlerinden daha az müsaittir. Nöronları yeniden birbirine bağlamak ve sinapsları baştan yapılandırmak çok zor iştir.5 Ama 21. yüzyılda istikrar sağlama şansınız az. Sabit bir kimliğe, işe ya da dünya görüşüne sarılmaya çalışırsanız dünya yanınızdan vın diye geçerken bakakalma riskiniz var. Ortalama yaşam süresinin uzama olasılığını göz önüne alırsak, uzun yıllar boyunca budala bir fosil gibi kalabilirsiniz. Sırf ekonomik açıdan değil, en önemlisi toplumsal açıdan işlevinizi koruyabilmek için durmadan öğrenme ve kendinizi baştan inşa etme yeteneğine ihtiyacınız var; hele ki elli gibi genç bir yaşta.

Yabancılık çekmek normalleşeceğinden tüm insanlığın eski deneyimleriyle beraber kendi eski deneyimleriniz de daha az güvenilir kılavuzlar haline gelecek. İnsanlar birey olarak da bir bütün olarak da süper zekâlı makineler, biyomühendislik ürünü bedenler, duygularınızı son derece isabetli bir şekilde yönlendirebilen algoritmalar, insanların sebep olduğu ani iklim felaketleri ve on yılda bir meslek değiştirmek zorunda kalmak gibi daha önce kimsenin karşılaşmadığı şeylerle başa çıkmak zorunda kalacak. Daha önce hiç karşılaşılmamış bir durumla yüzleşince yapılacak en doğru şey nedir? İnanılmaz miktarlarda bilgi yağmuruna tutuluyorsanız ve bunları sindirip analiz etmenizin hiçbir yolu yoksa nasıl davranmalısınız? Yoğun belirsizlik halinin bir arıza değil de bir özellik olduğu bir dünyada nasıl yaşanır?

To survive and flourish in such a world, you will need a lot of mental flexibility and great reserves of emotional balance. You will have to repeatedly let go of some of what you know best, and feel at home with the unknown. Unfortunately, teaching kids to embrace the unknown and to keep their mental balance is far more difficult than teaching them an equation in physics or the causes of the First World War. You cannot learn resilience by reading a book or listening to a lecture. The teachers themselves usually lack the mental flexibility that the twenty-first century demands, for they themselves are the product of the old educational system.

The Industrial Revolution has bequeathed us the production-line theory of education. In the middle of town there is a large concrete building divided into many identical rooms, each room equipped with rows of desks and chairs. At the sound of a bell, you go to one of these rooms together with thirty other kids who were all born the same year as you. Every hour some grown-up walks in, and starts talking. They are all paid to do so by the government. One of them tells you about the shape of the earth, another tells you about the human past, and a third tells you about the human body. It is easy to laugh at this model, and almost everybody agrees that no matter its past achievements, it is now bankrupt. But so far we haven't created a viable alternative. Certainly not a scaleable alternative that can be implemented in rural Mexico rather than just in upmarket California suburbs.

Böyle bir dünyada hayatta kalıp başarı sağlamak için zihninizi son derece esnek, duygusal dengenizi son derece ihtiyatlı kullanmaya ihtiyacınız var. Durmadan hâkim olduğunuz şeyleri geride bırakmak ve bilinmezliği benimsemek durumunda kalacaksınız. Ne yazık ki çocuklara bilinmezi kucaklamayı ve akli dengelerini korumayı öğretmek, bir fizik denklemi ya da I. Dünya Savaşı'nın nedenlerini öğretmekten çok daha zor. İnsan dirençli olmayı bir kitap okuyup ya da bir ders dinleyip öğrenemez. Genellikle öğretmenlerin kendileri de 21. yüzyılın gerektirdiği zihinsel esneklikten yoksun çünkü onlar da eski eğitim sisteminin ürünü.

Sanayi Devrimi bize seri üretim bandı kavramı üzerine kurulu bir eğitim kuramı miras bıraktı. Şehrin orta yerinde beton bir bina var, içinde birbirinin aynı bir sürü oda, hepsinin içinde sıra sıra masa ve sandalyeler. Zil çalınca hepsi aynı yıl doğmuş otuz çocukla beraber bu sınıflardan birine giriyorsunuz. Her saat bir yetişkin gelip konuşmaya başlıyor. Hepsi bunun için devletten maaş alıyor. Biri dünyanın şekli hakkında konuşuyor, öbürü insanlığın geçmişini anlatıyor, bir üçüncüsü insan bedenini açıklıyor. Bu modeli alaya almak kolay ve eski başarılarına rağmen artık iflas ettiğine neredeyse herkes katılıyor. Ama henüz bir alternatif geliştirmedik. Hele ki sadece Kaliforniya'nın üst sınıf mahallelerinde değil, Meksika taşrasında da uygulanabilecek hiçbir seçenek yok.

Hacking humans

So the best advice I could give a fifteen-year-old stuck in an outdated school somewhere in Mexico, India or Alabama is: don't rely on the adults too much. Most of them mean well, but they just don't understand the world. In the past, it was a relatively safe bet to follow the adults, because they knew the world quite well, and the world changed slowly. But the twenty-first century is going to be different. Due to the growing pace of change you can never be certain whether what the adults are telling you is timeless wisdom or outdated bias.

So on what can you rely instead? Perhaps on technology? That's an even riskier gamble. Technology can help you a lot, but if technology gains too much power over your life, you might become a hostage to its agenda. Thousands of years ago humans invented agriculture, but this technology enriched just a tiny elite, while enslaving the majority of humans. Most people found themselves working from sunrise till sunset plucking weeds, carrying water-buckets and harvesting corn under a blazing sun. It can happen to you too.

Technology isn't bad. If you know what you want in life, technology can help you get it. But if you don't know what you want in life, it will be all too easy for technology to shape your aims for you and take control of your life. Especially as technology gets better at understanding humans, you might increasingly find yourself serving it, instead of it serving you. Have you seen those zombies who roam the streets with their faces glued to their smartphones? Do you think they control the technology, or does the technology control them?

Should you rely on yourself, then? That sounds great on Sesame Street or in an old-fashioned Disney film, but in real life it doesn't work so well. Even Disney is coming to realise it. Just like Riley Andersen, most people hardly know themselves, and when they try to 'listen to themselves' they easily become prey to external manipulations. The voice we hear inside our heads was never trustworthy, because it always reflected state propaganda, ideological brainwashing and commercial advertisement, not to mention biochemical bugs.

İnsanları hacklemek

O yüzden Meksika, Hindistan ya da Alabama'nın bir yerlerinde miadını doldurmuş bir okula kısılıp kalmış on beş yaşındaki bir gence verebileceğim en iyi tavsiye: yetişkinlere fazla bel bağlama. Çoğu iyi niyetli ama dünyayı anlamıyorlar işte. Eskiden yetişkinleri örnek almak nispeten sağlam bir yoldu çünkü dünyayı oldukça iyi biliyorlardı ve dünya yavaş değişiyordu. Ama 21. yüzyıl farklı olacak. Değişimin artan hızı yüzünden, yetişkinlerin söylediği şeylerin eskimeyecek bir bilgi mi yoksa modası geçmiş bir önyargı mı olduğu belli olmayacak.

Peki onun yerine neye bel bağlanabilir? Teknolojiye mi? Bu daha da riskli bir kumar. Teknolojinin pek çok faydası görülebilir ama hayatınızda çok yer kaplarsa, onun gündemine esir düşebilirsiniz. İnsanlar binlerce yıl önce tarımı keşfetmiş ama bu teknoloji sadece bir avuç seçkini zenginleştirirken insanların çoğunu tutsak etmiş. Çoğu insan kendini sabahtan akşama ot yolarken, kavurucu güneşin altında su kovaları taşıyıp mısır toplarken bulmuş. Aynı şey sizin de başınıza gelebilir.

Teknoloji kötü bir şey değil. Hayattan beklentiniz belliyse, teknolojinin o şeyi elde etmenize yardımı dokunur. Ama hayattan ne beklediğinizi bilmiyorsanız, teknolojinin amaçlarınızı şekillendirmesi ve hayatınızın kontrolünü ele geçirmesi çok kolaydır. Özellikle de teknoloji insanları daha iyi anladıkça, o size hizmet edeceğine siz ona hizmet eder hale gelirsiniz hızla. Suratları akıllı telefonlarına yapışmış şekilde sokaklarda dolaşan zombile-ri gördünüz mü? Sizce onlar mı teknolojiyi kontrol ediyor, yoksa teknoloji mi onları?

O zaman kendinize mi güveneceksiniz? Susam Sokağı ya da eski moda bir Disney filminde kulağa harika bir fikir gibi gelir bu. Ama gerçek hayatta o kadar işe yaramıyor. Disney bile idrak etmeye başladı durumu. Tıpkı Riley Andersen gibi çoğu insan da kendisini çok az tanır ve "kendilerini dinlemeye" çalıştıklarında dışsal yönlendirmelere kolayca yenik düşerler. Kafamızın içinde duyduğumuz ses oldum olası güvenilir değildi çünkü her zaman biyokimyasal arızaların yanı sıra devlet propagandası, ideolojik beyin yıkama ve ticari reklamları yansıtıyordu.

As biotechnology and machine learning improve, it will become easier to manipulate people's deepest emotions and desires, and it will become more dangerous than ever to just follow your heart. When Coca-Cola, Amazon, Baidu or the government knows how to pull the strings of your heart and press the buttons of your brain, could you still tell the difference between your self and their marketing experts?

To succeed in such a daunting task, you will need to work very hard on getting to know your operating system better. To know what you are, and what you want from life. This is, of course, the oldest advice in the book: know thyself. For thousands of years philosophers and prophets have urged people to know themselves. But this advice was never more urgent than in the twenty-first century, because unlike in the days of Laozi or Socrates, now you have serious competition. Coca-Cola, Amazon, Baidu and the government are all racing to hack you. Not your smartphone, not your computer, and not your bank account – they are in a race to hack you and your organic operating system. You might have heard that we are living in the era of hacking computers, but that's hardly half the truth. In fact, we are living in the era of hacking humans.

The algorithms are watching you right now. They are watching where you go, what you buy, who you meet. Soon they will monitor all your steps, all your breaths, all your heartbeats. They are relying on Big Data and machine learning to get to know you better and better. And once these algorithms know you better than you know yourself, they could control and manipulate you, and you won't be able to do much about it. You will live in the matrix, or in The Truman Show. In the end, it's a simple empirical matter: if the algorithms indeed understand what's happening within you better than you understand it, authority will shift to them.

Of course, you might be perfectly happy ceding all authority to the algorithms and trusting them to decide things for you and for the rest of the world. If so, just relax and enjoy the ride. You don't need to do anything about it. The algorithms will take care of everything. If, however, you want to retain some control of your personal existence and of the future of life, you have to run faster than the algorithms, faster than Amazon and the government, and get to know yourself before they do. To run fast, don't take much luggage with you. Leave all your illusions behind. They are very heavy.

Biyoteknoloji ve makine öğrenmesi geliştikçe insanların en derin duygu ve arzularını yönlendirmek kolaylaşacak ve sadece yüreğinin sesini dinlemek her zamankinden daha tehlikeli bir hal alacak. Coca-Cola, Amazon, Baidu ya da hükümet yüreğinizin iplerini elinde tutmayı ve beyninizdeki bu-tonlara basmayı bilirse, kendi benliğinizle onların pazarlama uzmanlarını birbirinden ayırabilir misiniz?

Böyle göz korkutucu bir işin altından kalkabilmek için, işletim sisteminizi daha iyi tanımak adına büyük çaba sarfetmeniz gerekir. Ne olduğunuzu ve hayattan beklentinizi bilmek için. Elbette bilindik en eski nasihatlerden biridir bu: kendini bil. Filozoflar ve peygamberler binlerce yıl boyunca insanları kendilerini tanımaya teşvik etmişler. Ama bu tavsiye 21. yüzyılda daha önce hiç olmadığı kadar ivedi çünkü Lao Tzu ya da Sokrates zamanlarının aksine şimdi karşınızda ciddi bir rakip var. Coca-Cola, Amazon, Baidu ve hükümet sizi ele geçirmek için yarışıyor. Akıllı telefonunuzu, bilgisayarınızı, banka hesabınızı değil, sizi ve organik işletim sisteminizi ele geçirme yarışındalar. Bilgisayarların "hacklendiği" bir çağda yaşadığımızı duymuşsunuzdur ama bu gerçeğin olsa olsa küçük bir kısmı. Aslında insanların "hacklendiği" bir çağda yaşıyoruz.

Algoritmalar şu anda sizi izliyor. Nereye gittiğinizi, ne aldığınızı, kiminle buluştuğunuzu izliyorlar. Yakında attığınız her adımı, aldığınız her nefesi, kalbinizin her atışını takip edecekler. Büyük veri ve makine öğrenmesi sayesinde sizi gitgide daha iyi tanımayı umuyorlar. Ve bu algoritmalar sizi sizden daha iyi bilir hale gelince sizi kontrol edipyönlendirebileceklerve bu konuda yapabileceğiniz pek bir şey bulunmayacak. Matriste ya da Truman Show'da yaşayacaksınız. Sonuçta basit bir ampirik mesele bu: algoritmalar içinizde nelerdöndüğünü sizden daha iyi bilirse otorite onlara geçer.

Tabii tüm otoriteyi algoritmalara devredip sizin ve tüm dünyanın yerine kararları onların almasında hiçbir sakınca görmeyebilirsiniz. Öyleyse rahatlayın ve olayları akışına bırakın. Hiçbir şey yapmanız gerekmiyor. Algoritmalar her şeyi halleder. Ama kendi varoluşunuzun ve hayatın geleceğinin kontrolünü bir nebze de olsa elinizde tutmak istiyorsanız algoritmalardan daha hızlı, Amazon'dan daha hızlı, hükümetten daha hızlı koşmalı ve kendinizi onlardan önce tanımalısınız. Hızlı koşabilmek için yanınıza fazla yük almayın. Tüm yanılsamalarınızıgeride bırakın. Fazla ağırlık yapıyorlar.

20

MEANING

Life is not a story

Who am I? What should I do in life? What is the meaning of life? Humans have been asking these questions from time immemorial. Every generation needs a new answer, because what we know and don't know keeps changing. Given everything we know and don't know about science, about God, about politics and about religion – what is the best answer we can give today?

What kind of an answer do people expect? In almost all cases, when people ask about the meaning of life, they expect to be told a story. Homo sapiens is a storytelling animal, that thinks in stories rather than in numbers or graphs, and believes that the universe itself works like a story, replete with heroes and villains, conflicts and resolutions, climaxes and happy endings. When we look for the meaning of life, we want a story that will explain what reality is all about and what is my particular role in the cosmic drama. This role defines who I am, and gives meaning to all my experiences and choices.

One popular story, told for thousands of years to billions of anxious humans, explains that we are all part of an eternal cycle that encompasses and connects all beings. Each being has a distinctive function to fulfil in the cycle. To understand the meaning of life means to understand your unique function, and to live a good life means to accomplish that function.

20

ANLAM

Hayat bir anlatı değil

Ben kimim? Bu hayatta ne yapmalıyım? Hayatın anlamı ne? İnsanlar ezelden beri bu soruları soruyorlar. Her neslin yeni cevaplara ihtiyacı var çünkü neyi bilip neyi bilmediğimiz durmadan değişiyor. Bilim, Tanrı, siyaset ve din hakkında bildiklerimizi ve bilmediklerimizi dikkate aldığımızda, günümüzde verebileceğimiz en iyi cevaplar nelerdir?

İnsanlar ne tür cevaplar bekliyorlar? İnsanlar hayatın anlamını sorguladıklarında, hemen her zaman bir hikâye duymayı beklerler. Homo sapiens hikâye anlatan, sayılar ve grafiklerden ziyade hikâyeler üzerinden düşünen, evrenin kendisinin de iyi ve kötü karakterle, çatışma ve çözümlerle, doruk noktaları ve mutlu sonlarla dolu bir hikaye gibi işlediğine inanan bir tür. Hayatın anlamını aradığımızda gerçekliğin ne olduğunu ve kendimizin bu kozmik tiyatro oyunundaki rolünü açıklayacak bir hikâye isteriz. Bu rol bizi kendimizden daha büyük bir şeyin parçası yapar, tüm deneyim ve tercihlerimize anlam katar.

Binlerce yıl boyunca milyarlarca endişeli insana anlatılan popüler hikâyelerden biri, hepimizin tüm varlıkları kapsayan ve birbirine bağlayan ebedi bir döngünün parçası olduğunu anlatır. Her varlığın bu döngüde ayırt edici bir işlevi vardır. Hayatın anlamını çözmek kendinize özgü işlevi anlamak, iyi bir hayat yaşamak da bu işlevi gerçekleştirmek demektir.

The Hindu epic the Bhagavadgita relates how, in the midst of a murderous civil war, the great warrior prince Arjuna is consumed with doubts. Seeing his friends and relatives in the opposing army, he hesitates to fight and kill them. He begins to wounder what are good and evil, who decided it, and what is the purpose of human life. The god Krishna then explains to Arjuna that within the great cosmic cycle each being possesses a unique 'dharma', the path you must follow and the duties you must fulfil. If you realise your dharma, no matter how hard the path may be, you enjoy peace of mind and liberation from all doubts. If you refuse to follow your dharma, and try to adopt somebody else's path – or to wander about with no path at all – you will disturb the cosmic balance, and will never be able to find either peace or joy. It makes no difference what your particular path is, as long as you follow it. A washerwoman who devotedly follows the way of the washerwoman is far superior to a prince who strays off the way of the prince. Having understood the meaning of life, Arjuna duly proceeds to follow his dharma as a warrior. He kills his friends and relatives, leads his army to victory, and becomes one of the most esteemed and beloved heroes of the Hindu world.

The 1994 Disney epic The Lion King repackaged this ancient story for modern audiences, with the young lion Simba standing in for Arjuna. When Simba wants to know the meaning of existence, his father – the lion king Mufasa – tells him about the great Circle of Life. Mufasa explains that the antelopes eat the grass, the lions eat the antelopes, and when the lions die their body decomposes and feeds the grass. This is how life continues from generation to generation, provided each animal plays its part in the drama. Everything is connected, and everyone depends on everyone else, so if even a blade of grass fails to fulfil its vocation, the entire Circle of Life might unravel. Simba's vocation, says Mufasa, is to rule the lion kingdom after Mufasa's death, and keep the other animals in order.

However, when Mufasa is prematurely murdered by his evil brother Scar, young Simba blames himself for the catastrophe, and racked with guilt he leaves the lion kingdom, shuns his royal destiny, and wanders off into the wilderness. There he meets two other outcasts, a meerkat and a warthog, and together they spend a few carefree years off the beaten path. Their antisocial philosophy means that they answer every problem by chanting Hakuna matata – no worries.

Hindu destanı Bhagavad Gita büyük savaşçı prens Arjuna'nın korkunç bir savaşın ortasında kafasındaki kuşkularla nasıl cebelleştiğini anlatır. Karşı orduda arkadaşlarını ve akrabalarını görünce savaşmaya devam edip onları öldürmeye tereddüt eder. İyi ve kötü nedir, bunları kim belirlemiştirve insan hayatının amacı nedir diye sorgular. Bunun üzerine tanrı Krishna, Arjuna'ya büyük kozmik döngüde her varlığın kendine has bir "dharma'sı", izlemesi gereken bir yolu ve yerine getirmesi gereken görevleri olduğunu açıklar. Dhar-ma'nızı gerçekleştirirseniz, yol ne kadar zorlayıcı olursa olsun, iç huzuruna kavuşur, kuşkulardan kurtulursunuz. Dharma'nızın peşinden gitmeyi reddeder ve başka birinin yolunu benimsemeye çalışırsanız ya da hiçbir yolda ilerlemeden dolanıp durursanız, kozmik dengeyi bozarsınız ve ne huzur bulursunuz ne de neşe. Yolu izlediğiniz sürece, size özgü bu yolun ne olduğunun bir önemi yok. Çamaşırcılık yoluna baş koymuş bir çamaşırcı kadın, prenslik yolundan sapan bir prensten çok daha üstündür. Hayatın anlamını kavrayan Arjuna bir savaşçı olarak kendi dharma'sını izlemeye koyulur. Arkadaşlarını ve akrabalarını öldürür, ordusuna zafer kazandırır ve Hindu dünyasının en çok sevilip sayılan kahramanlarından biri olur.

1994 yapımı Disney destanı Aslan Kral bu eski hikâyeyi, Arjuna'nın yerine Simba'yı koyarak çağdaş seyirciler için yeni bir kılıfa soktu. Simba varlığın anlamını öğrenmek isteyince babası, aslan kral Mufasa, ona büyük Yaşam Döngüsü'nü anlatır. Mufasa antilopların otları, aslanların antilopları yediğini ve aslan öldüğünde bedenlerinin çözülüp otları beslediğini açıklar. Her hayvan rolünü oynadığını müddetçe hayat nesilden nesile bu şekilde devam eder. Her şey birbiriyle bağlantılı ve herkes birbirine muhtaç, o yüzden tek bir ot bile görevini yerine getirmekte başarısız olursa tüm Yaşam Döngüsü çökebilir. Mufasa'nın dediğine göre Simba'nın görevi Mufasa öldükten sonra aslan krallığının başına geçip diğer hayvanların düzenini sağlamaktır.

Fakat Mufasa kötü kardeşi Scar tarafından öldürülüp vaktinden önce ölünce, genç Simba bu felaketten kendini suçlar ve suçluluk duygusuyla aslan krallığını terk eder, hükümdarlık kaderini reddeder ve yabani doğaya doğru yol alır. Orada biri firavun faresi, diğeri yabani domuz iki kaçkınla daha tanışır ve hep beraber birkaç yıl vurdumduymaz bir şekilde kendi başlarına takılırlar. Asosyal felsefeleri doğrultusunda her soruna Hakuna mata-ta, takma kafana, diye karşılık verirler.

But Simba cannot escape his dharma. As he matures, he becomes increasingly troubled, not knowing who he is and what he should do in life. At the climactic moment of the movie, the spirit of Mufasa reveals himself to Simba in a vision, and reminds Simba of the Circle of Life and of his royal identity. Simba also learns that in his absence, the evil Scar has assumed the throne and mismanaged the kingdom, which now suffers greatly from disharmony and famine. Simba finally understands who he is and what he should do. He returns to the lion kingdom, kills his uncle, becomes king, and re-establishes harmony and prosperity. The movie ends with a proud Simba presenting his newly born heir to the assembled animals, ensuring the continuation of the great Circle of Life.

The Circle of Life presents the cosmic drama as a circular story. For all Simba and Arjuna know, lions ate antelopes and warriors fought battles for countless aeons and will continue to do so for ever and ever. The eternal repetition gives power to the story, implying that this is the natural course of things, and that if Arjuna shuns combat or if Simba refuses to become king, they will be rebelling against the very laws of nature.

If I believe in some version of the Circle of Life story, it means that I have a fixed and true identity that determines my duties in life. For many years I may be doubtful or ignorant of this identity, but one day, in some great climactic moment, it will be revealed, and I will understand my role in the cosmic drama, and though I may subsequently encounter many trials and tribulations, I will be free of doubts and despair.

Other religions and ideologies believe in a linear cosmic drama, which has a definitive beginning, a not-too-long middle, and a once-and-for-all ending. For example, the Muslim story says that in the beginning Allah created the entire universe and laid down its laws. He then revealed these laws to humans in the Quran. Unfortunately, ignorant and wicked people rebelled against Allah and tried to break or hide these laws, and it is up to virtuous and loyal Muslims to uphold these laws and spread knowledge of them. Eventually, on Judgement Day, Allah will pass judgement on the conduct of each and every individual. He will reward the righteous with everlasting bliss in paradise, and toss the wicked into the burning pits of hell.

Ama Simba dharma'sından kaçamaz. Olgunlaştıkça sıkıntısı artar, kim olduğunu ve bu hayatta ne yapması gerektiğini bilemez. Filmin doruk noktasında Mufasa'nın ruhu Simba'ya görünür ve Yaşam Döngüsünü ve asil kimliğini kendisine hatırlatır. Bunun yanı sıra Simba kendi yokluğunda tahta kötü Scar'ın geçtiğini, krallığı kötü bir şekilde yönettiğini ve krallığın uyumsuzluk ve kıtlıktan kırıldığını öğrenir. Simba nihayet kim olduğunu ve ne yapması gerektiğini kavrar. Aslan krallığına geri döner, amcasını öldürür, kral olur ve yeniden uyum ve bolluğu getirir. Film gururlu Simba'nın büyük y başam Döngüsünün devam edeceğini garanti eden yeni doğmuş varisini toplanan hayvanlara takdim etmesiyle son bulur.

Yaşam Döngüsü kozmik tiyatroyu döngüsel bir anlatı şeklinde sunar. Simba ve Arjuna'ya göre ezelden beri aslanlar antilopları yemiş, savaşçılar savaşmıştır ve bu ebediyen bu şekilde devam edecektir. Sonsuz tekrar olayların doğal akışının bu olduğunu ima ederek anlatıya güç katar; Arjuna savaşmayı, Simba kral olmayı reddederse doğa kanunlarına karşı geliyor sayılırlar.

Yaşam Döngüsü anlatısının bir versiyonuna inanırsam, bundan hayattaki görevlerimi belirleyen sabit ve hakiki bir kimliğim olduğu anlamı çıkar. Yıllar boyunca bu kimlikten şüphe edebilir veya habersiz kalabilirim. Ama bir gün, can alıcı bir anda, bunun ne olduğu açığa çıkar, ben de kozmik tiyatrodaki rolümü kavrarım. Ve daha sonra pek çok sıkıntı ve güçlük çeksem de kuşku ve umutsuzluktan arınmış olurum.

Diğer din ve ideolojiler belli bir başlangıcı, çok uzun sayılamayacak bir ortasıve kesin bir sonu bulunan çizgisel bir kozmik tiyatroya inanır. Örneğin Müslüman anlatısına göre Allah tüm kâinatı yaratmış ve kâinatın kurallarını koymuştur. Sonra da bu kuralları Kuran vasıtasıyla insanlara iletmiştir. Fakat cahil ve habis insanlar Allah'a başkaldırmış ve bu kuralları yıkmaya ya da gizlemeye çalışmıştır. Faziletli ve sadık Müslümanların görevi de bu kurallara uymak ve bu bilgileri yaymaktır. Sonunda Mahşer Günü Allah her bir bireyi davranışlarına göre yargılayacaktır. Erdemli kullarını sonsuza dek mutluluk içinde yaşayacakları cennete gönderecek, günahkârları cehennem ateşine atacaktır.

This grand narrative implies that my small but important role in life is to follow Allah's commands, spread knowledge of His laws, and ensure obedience to His wishes. If I believe the Muslim story, I find meaning in praying five times a day, donating money to build a new mosque, and struggling against apostates and infidels. Even the most mundane activities – washing hands, drinking wine, having sex – are imbued with cosmic meaning.

Nationalism too upholds a linear story. Thus the Zionist story begins with the biblical adventures and achievements of the Jewish people, recounts 2,000 years of exile and persecution, reaches a climax with the Holocaust and the establishment of the state of Israel, and looks forward to the day when Israel will enjoy peace and prosperity and become a moral and spiritual beacon to the entire world. If I believe in the Zionist story, I conclude that my life's mission is to advance the interests of the Jewish nation by protecting the purity of the Hebrew language, by fighting to regain lost Jewish territory, or perhaps by having and raising a new generation of loyal Israeli children.

In this case too, even humdrum undertakings are infused with meaning. On Independence Day, Israeli schoolchildren often sing together a popular Hebrew song praising any action done for the sake of the motherland. One kid sings 'I've built a house in the land of Israel', another kid chants 'I've planted a tree in the land of Israel', a third chimes in with 'I've written a poem in the land of Israel', and so it goes on and on, until finally they all join together in a chorus singing 'So we have a house, and a tree, and a poem [and whatever else you would like to add] in the land of Israel.'

Communism tells an analogous story, but focuses on class rather than ethnicity. The Communist Manifesto opens by proclaiming that:

The history of all hitherto existing society is the history of class struggles. Freeman and slave, patrician and plebeian, lord and serf, guild-master and journeyman, in a word, oppressor and oppressed, stood in constant opposition to one another, carried on an uninterrupted, now hidden, now open fight, a fight that each time ended, either in a revolutionary reconstitution of society at large, or in the common ruin of the contending classes.1

Bu büyük anlatıya göre hayattaki küçük ama önemli rolüm Allah'ın emirlerine uymak, O'nun kanunlarını yaymak ve isteklerinin yerine gelmesini sağlamaktır. Müslüman anlatısına inanırsam, hayatın anlamını günde beş vakit namaz kılmakta, yeni camiler yaptırmak için bağışta bulunmakta, mürtet ve kâfirlerle mücadele etmekte bulabilirim. El yıkamak, şarap içmek, sevişmek gibi sıradan eylemler bile kozmik anlamlar taşır.

Milliyetçilik de çizgisel bir anlatı izler. Siyonist anlatı Yahudi halkının eski zamanlardaki maceraları ve başarılarıyla başlar, iki bin yıllık sürgün ve zulüm dönemini aktarır, Soykırım ve İsrail devletinin kurulmasıyla doruk noktasına ulaşır ve İsrail'in huzura ve refaha kavuşup tüm dünyanın ahlaki ve manevi kılavuzu haline geleceği günleri dört gözle bekler. Siyonist anlatıya inanırsam, hayatımın amacı İbranicenin saflığını koruyarak, kaybedilmiş Yahudi topraklarını geri alarak ya da belki kendini İsrail'e adayacak yeni bir nesil yetiştirerek Yahudi halkının çıkarlarına hizmet etmek diye düşünürüm.

Bu durumda monoton işler bile anlam yüklüdür. Bağımsızlık Günü'nde İsrailli öğrenciler anavatana hizmet eden eylemleri öven popüler bir İbranice şarkı söyler genellikle. Bir çocuk, "İsrail topraklarında bir ev inşa ettim," der, diğeri, "İsrail topraklarına bir ağaç ektim," der, bir üçüncüsü, "İsrail topraklarında bir şiir yazdım," der ve şarkı bu şekilde devam ederek hep bir ağızdan söylenen, "İşte bu yüzden İsrail topraklarında evimiz, ağacımız, şiirimiz (ne eklemek isterseniz ekleyebilirsiniz) var," kısmıyla sona erer.

Komünizm de benzer bir anlatıya sahiptir ama etnik köken yerine toplumsal ve ekonomik sınıfa odaklanır. Komünist Manifesto şöyle başlar:

Şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi, sınıfmücadelelerinin tarihidir. Özgür insanlarla köleler, patrisyenlerle plebler, baronlar ve serfler, lonca mensubu yurttaşlarla kalfalar, kısacası ezenlerle ezilenler arasında her zaman çelişki vardı, bunlar birbirlerine karşı kâh gizli kâh açık kesintisiz bir mücadele yürüttüler, her defasında tüm toplumun devrimci bir dönüşümüyle veya mücadele eden sınıfların beraberce çöküşüyle sonuçlanan bir mücadeleydi bu.'1

The manifesto goes on to explain that in modern times, 'Society as a whole is more and more splitting up into two great hostile camps, into two great classes directly facing each other: Bourgeoisie and Proletariat.'2 Their struggle will end with the victory of the proletariat, which will signal the end of history and the establishment of the communist paradise on earth, in which nobody will own anything, and everyone will be completely free and happy.

If I believe in this communist story, I conclude that my life's mission is to speed up the global revolution by writing fiery pamphlets, organising strikes and demonstrations, or perhaps assassinating greedy capitalists and fighting against their lackeys. The story gives meaning even to the smallest of gestures, such as boycotting a brand that exploits textile workers in Bangladesh or arguing with my capitalist-pig father-in-law over Christmas dinner.

When looking at the entire range of stories that seek to define my true identity and give meaning to my actions, it is striking to realise that scale matters very little. Some stories, such as Simba's Circle of Life, seem to stretch for eternity. It is only against the backdrop of the entire universe that I can know who I am. Other stories, such as most nationalist and tribal myths, are puny by comparison. Zionism holds sacred the adventures of about 0.2 per cent of humankind and 0.005 per cent of the earth's surface during a tiny fraction of the span of time. The Zionist story fails to ascribe any meaning to the Chinese empires, to the tribes of New Guinea, and to the Andromeda galaxy, as well as to the countless aeons that passed before the existence of Moses, Abraham and the evolution of apes.

Such myopia can have serious repercussions. For example, one of the major obstacles for any peace treaty between Israelis and Palestinians is that Israelis are unwilling to divide the city of Jerusalem. They argue that this city is 'the eternal capital of the Jewish people' – and surely you cannot compromise on something eternal.3 What are a few dead people compared to eternity? This is of course utter nonsense. Eternity is at the very least 13.8 billion years – the current age of the universe. Planet Earth was formed about 4.5 billion years ago, and humans have existed for at least 2 million years. In contrast, the city of Jerusalem was established just 5,000 years ago and the Jewish people are at most 3,000 years old. This hardly qualifies as eternity.

Manifesto modern zamanlardaki durumu, "Tüm toplum gitgide iki büyük düşman kampa, birbirinin tam karşısına dikilen iki büyük sınıfa ayrılmaktadır: burjuvazi ve proletarya" şeklinde açıklıyor.2 Mücadele proletaryanın zaferiyle sona erecek ve bu tarihin sonuna işaret edecek. Dünya kimsenin mülk sahibi olmadığı ve herkesin bütünüyle özgür ve mutlu yaşadığı bir komünizm cennetine dönecek.

Bu komünist anlatıya inanırsam hayatımın amacının coşkulu kitaplar yazarak, grev ve eylemler düzenleyerek ya da belki açgözlü kapitalistlere suikast düzenleyip onların yardakçılarına karşı savaşarak küresel devrimin gerçekleşmesini hızlandırmak olduğuna kanaat getiririm. Bu anlatı Bangladeş'teki tekstil işçilerini sömüren bir markayı boykot etmek ya da Noel sofrasında kapitalist domuz kayınpederimle laf dalaşına girişmek gibi ufak hareketlere bile anlam katar.

Hakiki kimliğimi tanımlamayı ve eylemlerimi anlamlandırmayı güden anlatılar silsilesine bakınca, çarpıcı bir şekilde ölçeğin pek bir önem taşımadığı fark ediliyor. Simba'nın Yaşam Döngüsü gibi kimi anlatılar sonsuzluğa uzanıyor gibi duruyor. Kim olduğumu ancak tüm kâinatı temel alarak bile-* Türkçe çevirisi: Komünist Manifesto, çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018, s. 52 bilirim. Çoğu milliyetçi ve kavim kökenli mit, bunun yanında çok küçük ölçekli kalıyor. Siyonizm insanlığın yaklaşık yüzde 0,2'sinin, dünya yüzeyinin yüzde 0,005'inde, oldukça kısa bir zaman dilimi içinde başından geçenleri kutsal kabul ediyor. Siyonist anlatı Çin imparatorluklarına, Yeni Gine kabilelerine, Andromeda galaksisine ve Hz. Musa ile Hz. İbrahim'in doğuşundan ve maymunların evrimleşmesinden önce geçen sayısız devre bir anlam atfetmeye yetmiyor.

Bu tür bir miyopluğun çok ciddi yansımaları olabilir. Örneğin İsraillilerle Filistinliler arasında barış anlaşması imzalanmasının önündeki en büyük engellerden biri İsrail'in Kudüs şehrini bölmeye yanaşmaması. Bu şehrin "Yahudi halkının ezeli ve ebedi başkenti" olduğunu iddia ediyorlar ve pek tabii sonsuz bir şeyden ödün veremezsiniz.3 Sonsuzlukla kıyaslayınca birkaç insanın ölmesinin ne önemi var? Bu elbette saçmalığın daniskası. Ezel en azından 13,8 milyar yıl; evrenin şu anki yaşı bu. Dünya gezegeni 4,5 milyar yıl önce önce oluşmuş ve insanlar da en azından 2 milyon yıldır var. Buna karşın Kudüs şehri sadece 5000 yıl önce kurulmuş ve Yahudi halkının geçmişi de olsa olsa 3000 yıl öncesine dayanıyor. Ezeli sınıfına sokulabilecek gibi değil.

As for the future, physics tells us that planet Earth will be absorbed by an expanding sun about 7.5 billion years from now,4 and that our universe will continue to exist for at least 13 billion years more. Does anyone seriously believe that the Jewish people, the state of Israel, or the city of Jerusalem will still exist 13,000 years from now, let alone 13 billion years? Looking to the future, Zionism has a horizon of no more than a few centuries, yet it is enough to exhaust the imagination of most Israelis and somehow qualify as 'eternity'. And people are willing to make sacrifices for the sake of 'the eternal city', which they would probably refuse to make for an ephemeral collection of houses.

As a teenager in Israel, I too was initially captivated by the nationalist promise to become part of something bigger than myself. I wanted to believe that if I gave my life to the nation, I would live for ever in the nation. But I couldn't fathom what it meant 'to live for ever in the nation'. The phrase sounded very profound, but what did it actually mean? I remember one particular Memorial Day ceremony when I was about thirteen or fourteen. Whereas in the USA Memorial Day is marked mainly by shopping sales, in Israel Memorial Day is an extremely solemn and important event. On this day the schools hold ceremonies to remember the soldiers who have fallen in Israel's many wars. The kids dress in white, recite poems, sing songs, place wreaths and wave flags. So there I was, dressed in white, during our school's ceremony, and in between flag waving and poem recitations, I naturally thought to myself that when I grow up I too would like to be a fallen soldier. After all, if I were a heroic fallen soldier who sacrificed his life for Israel, then I would have all these kids reciting poems and waving flags in my honour.

But then I thought, 'Wait a minute. If I am dead, how would I know these kids were really reciting poems in my honour?' So I tried to imagine myself dead. And I imagined myself lying under some white tombstone in a neat military cemetery, listening to the poems coming from above the ground. But then I thought, 'If I am dead, then I cannot hear any poems, because I don't have ears, and I don't have a brain, and I cannot hear or feel anything. So what's the point?'

Ebediyete gelirsek, fizikçiler Dünya gezegeninin bundan yaklaşık7,5 milyar yıl sonra genişleyen Güneş tarafından yutulacağını4 ve evrenimizin en azından 13 milyar yıl daha var olacağını söylüyor. Yahudi halkının, İsrail devletinin ya da Kudüs şehrinin, bırakın 13 milyar yıl sonrasını, 13 bin yıl sonra hâlâ var olacağını sahiden düşünen var mı acaba? Siyonizm'in ufku ancak birkaç yüz yıla uzansa da bu çoğu İsraillinin hayal gücünü zorlayıp "ebedi" sınıfına girmeye yetiyor. Ve insanlar "ezeli ve ebedi şehir" adına muhtemelen gelip geçici bir dizi ev için yapmayı reddedecekleri bir sürü fedakârlıkta bulunmaya razı geliyorlar.

İsrail'de bir genç olarak ben de önceleri milliyetçiliğin vadettiği gibi kendimden büyük bir şeyin parçası olmanın cazibesine kapılmıştım. Kendimi millete vakfedersem sonsuza dek milletin kalbinde yaşayacağıma inanmak istiyordum. Ama "sonsuza dek milletin kalbinde yaşamak" ne demek tam olarak idrak edemiyordum. Etkileyici bir tabirdi ama gerçekten ne anlama geliyordu? On üç, on dört yaşlarından hatırladığım bir Anma Günü var. ABD'de Anma Günü genellikle mağazalardaki indirimlerle kutlanan bir şey olsa da İsrail'deki Anma Günü son derece ciddi ve önemli bir etkinliktir. Okullar o gün İsrail'in çeşitli savaşlarında şehit düşen askerleri anmak için törenler düzenler. Öğrenciler beyaz giyinir, şiirler okur, şarkılar söyler, çelenkler bırakıp bayrak sallar. İşte ben de beyazlar içinde törendeydim ve bayrak sallamayla şiir okuma arasında bir an, kendiliğinden, düşümdüm ki ben de büyüdüğümde şehit asker olmak istiyorum. Ne de olsa hayatını İsrail için feda etmiş bir şehit olursam, tüm bu çocuklar benim onuruma da bayraklar sallayıp şiirler okur.

Ama sonra, "Bir dakika. Öldüğümde bu çocukların gerçekten de benim onuruma şiir okuyacağını nereden bileceğim?" diye düşündüm. Ve kendi ölümümü hayal etmeye çalıştım. Muntazam bir asker mezarlığında, beyaz bir mezar taşının altında yatıp toprağın üstünde okunan şiirleri dinlediğimi canlandırdım gözümde. Ama sonra, "Ölüysem şiirleri duyamam ki çünkü kulağım olmaz, beynim olmaz ve bir şey duyup hissedemem. E ne anladım ben bu işten?" diye düşündüm.

Even worse, by the time I was thirteen I knew that the universe is a couple of billion years old, and will probably go on existing for billions of years more. Could I realistically expect Israel to exist for such a long time? Will Homo sapiens kids dressed in white still recite poems in my honour after 200 million years? There was something fishy about the whole business.

If you happen to be Palestinian, don't feel smug. It is just as unlikely that there will be any Palestinians around 200 million years from now. Indeed, in all probability by then there won't be any mammals whatsoever. Other national movements are just as narrow-minded. Serbian nationalism cares little about events in the Jurassic era, whereas Korean nationalists believe that a small peninsula on the east coast of Asia is the only part of the cosmos that really matters in the grand scheme of things.

Of course even Simba – for all his devotion to the everlasting Circle of Life – never contemplates the fact that lions, antelopes and grass aren't really eternal. Simba does not consider what the universe was like before the evolution of mammals, nor what would be the fate of his beloved African savannah once humans kill all the lions and cover the grasslands with asphalt and concrete. Would this render Simba's life utterly meaningless?

All stories are incomplete. Yet in order to construct a viable identity for myself and give meaning to my life, I don't really need a complete story devoid of blind spots and internal contradictions. To give meaning to my life, a story needs to satisfy just two conditions: first, it must give me some role to play. A New Guinean tribesman is unlikely to believe in Zionism or in Serbian nationalism, because these stories don't care at all about New Guinea and its people. Like movie stars, humans like only those scripts that reserve an important role for them.

Daha fenası, on üç yaşıma geldiğimde evrenin birkaç milyar yıl yaşında olduğunu ve muhtemelen milyarlarca yıl daha yerinde duracağını biliyordum. Gerçekçi olmak gerekirse, İsrail'in onca zaman yerli yerinde durması gibi bir beklentim olabilir miydi? Beyazlar giymiş Homo sapiens çocuklar 200 milyon yıl sonra da onuruma şiirler mi okuyacaktı? Bu işte bir bit yeniği vardı.

Filistinliyseniz de kendinizden o kadar emin olmayın. Bundan 200 milyon yıl sonra ortada Filistinli de kalmayacak. Hatta çok büyük bir ihtimalle herhangi bir memeli türü de olmayacak. Diğer milliyetçi hareketler de aynı ölçüde dar görüşlü. Sırp milliyetçiliği Jurassic devrinde yaşananları hiç umursamıyor, Koreli milliyetçiler de Asya'nın doğu kıyısındaki o küçük yarımadanın, kozmosun büyük resim için gerçekten önem taşıyan tek parçası olduğuna inanıyor.

Elbette daimi Yaşam Döngüsüne kendini vakfeden Simba bile durup aslanların, antilopların ve otların aslında sonsuz olmadığını düşünmüyor. Simba memelilerin evriminden önce kâinatın neye benzediğine kafa yormuyor; insanlar tüm aslanları öldürüp otlakları asfalt ve betonla kaplayınca o çok sevdiği Afrika savanasını nasıl bir kaderin beklediğine de. Bu yüzden Simba'nın hayatı tamamen anlamsızlaşır mı?

Tüm anlatılar yarımdır. Fakat kendime geçerli bir kimlik inşa etmek ve hayatıma anlam katmak için kör noktalardan, iç çelişkilerden azade, tamamlanmış bir anlatıya ihtiyacım yok esasen. Hayatıma anlam katmak için bir anlatının iki koşulu sağlaması gerek. Öncelikle bana oynayacağım bir rol sunmalı. Yeni Gineli bir kabile üyesinin Siyonizm ya da Sırp milliyetçiliğine inanması pek mümkün değil çünkü bu anlatıların Yeni Gine ve halkıyla hiçbir alakası yok. İnsanlar da film yıldızları gibi sadece kendilerine önemli bir rol verilmiş senaryolardan hoşlanır.

Second, whereas a good story need not extend to infinity, it must extend beyond my horizons. The story provides me with an identity and gives meaning to my life by embedding me within something bigger than myself. But there is always a danger that I might start wondering what gives meaning to that 'something bigger'. If the meaning of my life is to help the proletariat or the Polish nation, what exactly gives meaning to the proletariat or to the Polish nation? There is a story of a man who claimed that the world is kept in place by resting on the back of a huge elephant. When asked what the elephant stands on, he replied that it stands on the back of a large turtle. And the turtle? On the back of an even bigger turtle. And that bigger turtle? The man snapped and said: 'Don't bother about it. From there onwards it's turtles all the way down.'

Most successful stories remain open-ended. They never need to explain where meaning ultimately comes from, because they are so good at capturing people's attention and keeping it inside a safe zone. Thus when explaining that the world rests on the back of a huge elephant, you should pre-empt any difficult questions by describing in great detail that when the elephant's gigantic ears flap they cause hurricanes, and when the elephant quivers with anger earthquakes shake the surface of the earth. If you weave a good enough yarn, it won't occur to anyone to ask what the elephant is standing on. Similarly, nationalism enchants us with tales of heroism, moves us to tears by recounting past disasters, and ignites our fury by dwelling on the injustices our nation suffered. We get so absorbed in this national epic that we start evaluating everything that happens in the world by its impact on our nation, and hardly think of asking what makes our nation so important in the first place.

When you believe a particular story, it makes you extremely interested in its minutest details, while keeping you blind to anything that falls outside its scope. Devout communists may spend countless hours debating whether it is permissible to make an alliance with social democrats in the early stages of revolution, but they seldom stop to ponder the place of the proletariat in the evolution of mammalian life on planet Earth or in the spread of organic life in the cosmos. Such idle talk is considered a counter-revolutionary waste of breath.

İkincisi, iyi bir anlatının sonsuzluğa uzanması şart değilse de benim ufkumu aşması gerekir. Anlatı beni kendimden daha büyük bir şeyin içine yerleştirerek bana bir kimlik sağlar ve hayatımı anlamlandırır. Ancak sözkonu-su "daha büyük şeye" anlam verenin ne olduğunu merak etmeye başlamam gibi bir tehlike var daima. Hayatımın anlamı proletaryaya ya da Polonya halkına yardım etmekse, proletarya ya da Polonya halkını anlamlı kılan tam olarak nedir? Dünyanın koca bir filin sırtında durduğuna inanan adamla ilgili bir öykü vardır. Adama filin neyin üzerinde durduğu sorulunca, dev bir kaplumbağanın üstünde duruyor demiş? Peki ya kaplumbağa? Çok daha büyük bir kaplumbağanın sırtında. Peki ya o, çok daha büyük bir kaplumbağa? Adam daha fazla dayanamamış ve, "Boşuna sorma. Oradan sonrası hep kaplumbağa," demiş.

Çoğu başarılı anlatının ucu açıktır. Anlamın nihai olarak nereden geldiğini açıklama gereği duymazlar çünkü insanların ilgisini cezbetmek ve bu ilgiyi güvenli bir bölgede tutmak konusunda çok başarılıdırlar. Bu yüzden de dünyanın koca bir filin sırtında durduğunu açıklarken, herhangi bir zorlayıcı soruyu bertaraf etmek için fil koca kulaklarını salladığında fırtına kopar ve fil öfkeyle titrediğinde yeryüzü depremlerle sarsılır gibi detaylı tasvirler yapmanız gerekir. Yeterince alengirli bir hikâye anlatırsanız kimsenin aklına filin neyin üzerinde durduğunu sormak gelmez. Aynı şekilde milliyetçilik de bizi kahramanlık öyküleriyle büyüler, geçmiş felaketlerden dem vurup ağlatır ve halkımızın maruz kaldığı haksızlıklara değinerek öfkemizi ateşler. Bu milli destanın içinde öyle bir kayboluruz ki dünyada olan biten her şeyi kendi vatanımıza etkisi üzerinden değerlendiririz ve evvela vatanımızı bu kadar önemli yapan şey nedir diye sormak aklımızdan bile geçmez.

Belli bir anlatıya inandığınızda, onun en ufak ayrıntısıyla bile son derece alakadar olurken kapsamı dışında kalan şeyleri görmezden gelirsiniz. Kendini komünizme adamış insanlar devrimin ilk safhalarında sosyal demokratlarla işbirliği yapmak mübah mıdır diye saatlerce tartışabilir ama durup Dünya gezegeni üzerindeki memelilerin evrim sürecinde ya da kozmosta organik hayatın yayılmasında proletaryanın yerine kafa yormazlar pek. Bu tür gereksiz konuşmalar devrim karşıtlığının boşa nefes tüketmesi gibi görülür.

Though some stories go to the trouble of encompassing the entirety of space and time, the ability to control attention allows many other successful stories to remain far more modest in scope. A crucial law of storytelling is that once a story manages to extend beyond the audience's horizon, its ultimate scope matters little. People may display the same murderous fanaticism for the sake of a thousand-year-old nation as for the sake of a billion-year-old god. People are just not good with large numbers. In most cases, it takes surprisingly little to exhaust our imagination.

Given everything we know about the universe it would seem utterly impossible for any sane person to believe that the ultimate truth about the universe and human existence is the story of Israeli, German or Russian nationalism – or indeed of nationalism in general. A story that ignores almost the whole of time, the whole of space, the Big Bang, quantum physics and the evolution of life is at most just a tiny part of the truth. Yet people somehow manage not to see beyond it.

Indeed, billions of people throughout history have believed that for their lives to have meaning, they don't even need to be absorbed into a nation or a great ideological movement. It is enough if they just 'leave something behind', thereby ensuring that their personal story continues beyond their death. The 'something' I leave behind is ideally my soul or my personal essence. If I am reborn in a new body after the death of my present body, then death is not the end. It is merely the space between two chapters, and the plot that began in one chapter will carry on into the next. Many people have at least a vague faith in such a theory, even if they do not base it on any specific theology. They don't need an elaborate dogma – they just need the reassuring feeling that their story continues beyond the horizon of death.

Kimi anlatılar tüm uzay ve zamanı kapsama zahmetine girse de, dikkati kontrol altında tutabilme marifetiyle pek çok başarılı anlatı kapsam açısından çok daha mütevazı kalabilme fırsatı bulur. Hikâye anlatıcılığının can alıcı kurallarından biri şudur ki, bir hikâye dinleyicilerin ufkunu aştıktan sonra nihai kapsamı çok da önemli değildir. İnsanlar bir milyar yıllık tanrı adına gösterecekleri ölümcül fanatikliği bin yıllık millet için de gösterebilir. İnsanların büyük sayılarla arası pek iyi değildir. Çoğu zaman şaşılacak derecede azı bile aklımızı başımızdan almaya yeter.

Evren hakkında bildiklerimizi göz önüne alınca, aklı başında bir insanın evren ve insan varoluşunun mutlak hakikatinin İsrail, Alman ya da Rus milliyetçiliğinde ya da esasen herhangi bir milliyetçilikte yattığına inanması kesinlikle mümkün görünmüyor. Zamanın, uzayın, Büyük Patlama'nın, ku-antum fiziğinin ve canlıların evriminin neredeyse tamamını hiçe sayan bir anlatı, olsa olsa hakikatin minnacık bir parçasıdır. Ancak insanlar bir şekilde ötesini görmemeyi başarıyorlar.

Aslında tarih boyunca milyarlarca insan hayatlarına anlam katmak için bir millet ya da büyük bir ideolojik harekete dahil olmaları gerektiğine bile inanmamış. "Geride bir şey bırakmayı" ve kişisel hikâyelerinin bu yolla kendileri öldükten sonra da sürmesini yeterli görmüşler. Geride bırakacağım "şey" tercihen ruhum ya da şahsi özüm. Mevcut bedenim öldükten sonra başka bir bedende yeniden doğarsam, ölüm son sayılmaz. İki bölüm arasındaki boşluktur sadece ve bir bölümde başlayan olaylar dizisi bir sonrakinde devam eder. Çoğu insan bu tür bir kurama, bunu belli bir teolojiyle özdeşleştirmeseler bile, en azından üstü kapalı bir şekilde inanırlar. Tam teşekküllü bir dogmaya ihtiyaç duymazlar; hikâyelerinin ölümden sonra da devam edeceğine dair rahatlatıcı bir hisse gereksinimleri vardır yalnızca.

This theory of life as a never-ending epic is extremely attractive and common, but it suffers from two main problems. First, by lengthening my personal story I don't really make it more meaningful. I just make it longer. Indeed, the two great religions that embrace the idea of a never-ending cycle of births and deaths – Hinduism and Buddhism – share a horror of the futility of it all. Millions upon millions of times I learn how to walk, I grow up, I fight with my mother-in-law, I get sick, I die – and then do it all over again. What's the point? If I accumulated all the tears I have shed in all my previous lives, they would fill the Pacific Ocean; if I gathered together all the teeth and hair I have lost, they would be higher than the Himalayas. And what have I got to show for all that? No wonder that Hindu and Buddhist sages have both focused much of their efforts on finding a way to get off this merry-go-round rather than to perpetuate it.

The second problem with this theory is the paucity of supporting evidence. What proof have I got that in a past life I was a medieval peasant, a Neanderthal hunter, a Tyrannosaurus rex, or an amoeba (if I really lived millions of lives, I must have been a dinosaur and an amoeba at some point, for humans have existed for only the last 2.5 million years)? Who vouches that in the future I will be reborn as a cyborg, an intergalactic explorer, or even a frog? Basing my life on this promise is a bit like selling my house in exchange for a post-dated cheque drawn on a bank above the clouds.

People who doubt that some kind of soul or spirit really survives their death therefore strive to leave behind something a bit more tangible. That 'something tangible' could take one of two forms: cultural or biological. I might leave behind a poem, say, or some of my precious genes. My life has meaning because people will still read my poem a hundred years from now, or because my kids and grandchildren will still be around. And what is the meaning of their lives? Well, that's their problem, not mine. The meaning of life is thus a bit like playing with a live hand grenade. Once you pass it on to somebody else, you are safe.

Yaşamın sonu gelmez bir destan olduğuna işaret eden bu kuram son derece cazip ve yaygındır ama iki temel sorundan mustariptir. Birincisi, kişisel hikâyemi uzatarak onu daha anlamlı kılmış olmuyorum aslında. Süreyi uzatıyorum, o kadar. Esasen sonu gelmeyen bir doğum ve ölüm döngüsünü benimseyen iki büyük dinin, Hinduizm ve Budizm'in ortak korkusu tüm bunların beyhudeliğidir. Milyonlarca ve milyonlarca kez yürümeyi öğreniyorum, büyüyorum, kayınvalidemle kavga ediyorum, hastalanıyorum, ölüyorum; sonra bunları tekrar yapıyorum. Ne anlamı var? Önceki hayatlarımda döktüğüm gözyaşlarını biriktirsem, Pasifik Okyanusu'nu doldurur; döktüğüm tüm diş ve saçları toplasam, boyları Himalaya Dağları'nı aşar. Ve tüm bunlardan elimde ne kaldı? Hindu ve Budist rahiplerin döngünün devamlılığını sağlamaya değil de bu çemberden çıkmanın bir yolunu bulmaya daha çok çaba harcamaları boşuna değil.

Bu kurama ilişkin ikinci sorun, destekleyici kanıt yetersizliği. Önceki hayatımda ortaçağ döneminde yaşayan bir çiftçi, Neandertal bir avcı, bir Tira-nozor [T-rex] ya da bir amip olduğuma dair elimde ne kanıt var (gerçekten milyonlarca hayat yaşadıysam bir aşamada dinozor ve amip olmuş olmalıyım çünkü insanlar sadece son 2,5 milyon yıldır var)? Gelecekte bir Siborg, bir galaksi kâşifi ve hatta kurbağa olarak yeniden dünyaya geleceğimi kim garanti ediyor? Hayatımı bu vaade bağlamak, evimi hayali bir bankada gelecek bir tarihte bozdurulmak üzere yazılmış bir çek karşılığında satmama benziyor biraz.

Bu nedenle kendileri öldükten sonra geride bir ruh ya da hayalet kalacağından şüphe eden insanlar, geride daha elle tutulur bir şey bırakmayı arzular. Bu "elle tutulur şey" iki türden biri olabilir: kültürel ya da biyolojik. Mesela ardımda bir şiir ya da kıymetli genlerimden bir kısmını bırakabilirim. Hayatımın bir anlamı var çünkü bundan yüz yıl sonra bile insanlar şiirimi okuyacaklar ya da çocuklarım ve torunlarım hayatta olacaklar. Peki onların hayatının anlamı ne? O da onların sorunu, beni ilgilendirmez. Dolayısıyla hayatın anlamı pimi çekilmiş bir elbombası gibi. Elden ele geçirmeyi başarırsanız paçayı sıyırırsınız.

Alas, this modest hope of just ‘leaving something behind’ is rarely fulfilled. Most organisms that ever existed became extinct without leaving any genetic inheritance. Almost all the dinosaurs, for example. Or a Neanderthal family which became extinct as Sapiens took over. Or my grandmother’s Polish clan. In 1934 my grandma Fanny emigrated to Jerusalem with her parents and two sisters, but most of their relatives stayed behind in the Polish towns of Chmielnik and Częstochowa. A few years later the Nazis came along and wiped them out to the very last child.

Attempts at leaving behind some cultural legacy are seldom more successful. Nothing has remained of my grandmother’s Polish clan except a few faded faces in the family album, and at the age of ninety-six, even my grandmother cannot match names to the faces. To the best of my knowledge, they haven’t left behind any cultural creation – not a poem, nor a diary, nor even a grocery list. You might argue that they have a share in the collective inheritance of the Jewish people or of the Zionist movement, but that hardly gives meaning to their individual lives. Moreover, how do you know all of them really cherished their Jewish identity or agreed with the Zionist movement? Maybe one of them was a committed communist, and sacrificed his life spying for the Soviets? Maybe another wanted nothing more than to assimilate into Polish society, served as an officer in the Polish army, and was killed by the Soviets in the Katyn massacre? Maybe a third was a radical feminist, rejecting all traditional religious and nationalist identities? Since they left nothing behind it is all too easy to posthumously recruit them to this or that cause, and they cannot even protest.

Maalesef “geride bir şey bırakmak” üstüne kurulu bu mütevazı ümit nadiren hayata geçirilebilir. Bir zamanlar var olmuş birçok organizma hiçbir genetik miras bırakmadan yok olup gitti. Neredeyse tüm dinozorlar mesela. Veya Sapiens üstün çıkınca soyu tükenen Neandertal bir aile. Veya büyükannemin Polonya'daki akrabaları. 1934’te büyükannem Fanny, anne babası ve iki kız kardeşiyle birlikte İsrail’e göç etmiş fakat akrabalarının çoğu Polonya’nın Chmielnik ve Czestochowa kasabalarında kalmış. Birkaç yıl sonra Naziler gelip çocuklar dahil herkesi öldürmüş.

Geriye kültürel miras bırakma girişimleri de daha başarılı sayılmaz. Büyükannemin Polonyalı akrabalarından geriye aile albümündeki birkaç soluk yüzden başka bir şey kalmadı ve doksan altı yaşına gelen büyükannem bile kimin kim olduğunu çıkaramıyor. Bildiğim kadarıyla arkalarında kültürel bir eser bırakmamışlar; ne bir şiir ne de bir günlük var hatta bir alışveriş listesi bile yok. Yahudi halkının ortakmirasında ya da Siyonist harekette payları olduğunu iddia edebilirsiniz ama bunun her birinin şahsi hayatına anlam katması zor. Dahası, hepsinin Yahudi kimliğinden gerçekten hazzettiğini ya da Siyonist hareketi destekleyip desteklemeyeceklerini nereden biliyoruz? İçlerinden biri komünizmi benimsemiş ve hayatını Sovyetler için ajanlık yaparken kaybetmiş olamaz mı? Belki içlerinden birinin en büyük hayali Polonya toplumunun arasına karışmaktı; Polonya ordusunda subaylık yaptı ve Katyn katliamında Sovyetler tarafından öldürüldü. Belki bir üçüncüsü radikal bir feministti ve geleneksel her tür dini ve milli kimliği reddediyordu. Geride bir şey bırakmadıkları için kendilerini şu veya bu amaca malzeme yapmak çok kolay; itiraz edemiyorlar nasıl olsa.

If we cannot leave something tangible behind – such as a gene or a poem – perhaps it is enough if we just make the world a little better? You can help somebody, and that somebody will subsequently help somebody else, and you thereby contribute to the overall improvement of the world, and constitute a small link in the great chain of kindness. Maybe you serve as a mentor for a difficult but brilliant child, who goes on to be a doctor who saves the lives of hundreds? Maybe you help an old lady cross the street, and brighten up an hour of her life? Though it has its merits, the great chain of kindness is a bit like the great chain of turtles – it is far from clear where its meaning comes from. A wise old man was asked what he learned about the meaning of life. 'Well,' he answered, 'I have learned that I am here on earth in order to help other people. What I still haven't figured out is why the other people are here.'

For those who don't trust any great chains, any future legacies or any collective epics, perhaps the safest and most parsimonious story they can turn to is romance. It doesn't seek to go beyond the here and now. As countless love poems testify, when you are in love, the entire universe is reduced to the earlobe, the eyelash or the nipple of your beloved. When gazing at Juliet leaning her cheek upon her hand, Romeo exclaims 'O, that I were a glove upon that hand, That I might touch that cheek!' By connecting with a single body here and now, you feel connected with the entire cosmos.

In truth, your beloved is just another human, no different in essence from the multitudes you ignore every day on the train and in the supermarket. But to you, he or she seems infinite, and you are happy to lose yourself in that infinity. Mystic poets of all traditions have often conflated romantic love with cosmic union, writing about God as a lover. Romantic poets have repaid the compliment by writing about their lovers as gods. If you are really in love with someone, you never worry about the meaning of life.

Geriye gen ya da şiir gibi elle tutulur bir şey bırakamazsak, dünyayı bir nebze olsun güzelleştirmek yeterli olmaz mı? Birine yardım edebilirsiniz, yardım ettiğiniz bu kişi de gidip başka birine yardım eder ve böylece dünyanın iyileştirilmesine katkı sağlar, uzun bir iyilik zincirinin küçük bir halkası olursunuz. Belki zor ama parlak bir çocuğa kılavuzluk edersiniz ve bu çocuk doktor olup yüzlerce insanın hayatını kurtarır. Ya da yaşlı bir kadının karşıdan karşıya geçmesine yardım eder kadının hayatının bir saatini aydınlatırsınız. Yararlı tarafları olsa da iyilik zinciri biraz şu üst üste duran kaplumbağalar zincirine benzer; anlamın nereden geldiği meçhuldür. Yaşlı bir bilgeye hayatın anlamı hakkında ne öğrendiği sorulmuş. "Valla," demiş adam, "bu dünyaya başka insanlara yardım etmek için geldiğimi öğrendim. Henüz çözemediğim şey diğer insanların neden burada olduğu."

Ne uzun zincir ne geleceğe bırakılan miras ne de kolektif destanlara inananların başvurabilecekleri belki de en emin ve en kişisel hikâye aşk. Şimdi ve burada olanın ötesine geçmeye çabalamayan bir hikâye bu. Sayısız aşk şiirinin doğruladığı gibi insan âşık olunca tüm kâinat sevgilinin kulak memesine, kirpiğine ya da meme ucuna dönüşür. Yanağını çenesine yaslamış duran Juliet'i izleyen Romeo, "Ah, o elde eldiven olsam, Dokunabilsem o yanağa," diye haykırır. Şimdi ve burada tek bir bedene bağlanarak bütün kozmosla bağlantı kurabilirsiniz.

İşin aslı, âşık olduğunuz kişi özünde her gün trende ve süpermarkette görmezden geldiğiniz onlarca insandan farksız bir insandır. Ama size sonsuz görünür ve kendinizi bu sonsuzlukta kaybetmekten mutlu olursunuz. Çeşitli geleneklerde tasavvuf şairleri, dünyevi aşkla vahdet-i vücud kavramını bir araya getirir ve Tanrı'dan maşuk şeklinde bahsederler. Romantizm şairleri iltifata iltifatla karşılık verircesine, sevgililerinden tanrı şeklinde bahseder. Birine gerçekten âşıksanız hayatın anlamını kafaya takmazsınız.

And what if you are not in love? Well, if you believe in the romantic story but you are not in love, you at least know what the aim of your life is: to find true love. You have seen it in countless movies and read about it in innumerable books. You know that one day you will meet that special someone, you will see infinity inside two sparkling eyes, your entire life will suddenly make sense, and all the questions you ever had will be answered by repeating one name over and over again, just like Tony in West Side Story or Romeo upon seeing Juliet looking down at him from the balcony.

The weight of the roof

While a good story must give me a role, and must extend beyond my horizons, it need not be true. A story can be pure fiction, and yet provide me with an identity and make me feel that my life has meaning. Indeed, to the best of our scientific understanding, none of the thousands of stories that different cultures, religions and tribes have invented throughout history is true. They are all just human inventions. If you ask for the true meaning of life and get a story in reply, know that this is the wrong answer. The exact details don't really matter. Any story is wrong, simply for being a story. The universe just does not work like a story.

So why do people believe in these fictions? One reason is that their personal identity is built on the story. People are taught to believe in the story from early childhood. They hear it from their parents, their teachers, their neighbours and the general culture long before they develop the intellectual and emotional independence necessary to question and verify such stories. By the time their intellect matures, they are so heavily invested in the story, that they are far more likely to use their intellect to rationalise the story than to doubt it. Most people who go on identity quests are like children going treasure hunting. They find only what their parents have hidden for them in advance.

Second, not only our personal identities but also our collective institutions are built on the story. Consequently, it is extremely frightening to doubt the story. In many societies, anyone who tries to do so is ostracised or persecuted. Even if not, it takes strong nerves to question the very fabric of society. For if indeed the story is false, then the entire world as we know it makes no sense. State laws, social norms, economic institutions – they might all collapse.

Peki ya âşık değilseniz? Aşk hikâyesine inanıyor ama âşık değilseniz en azından hayatınızın amacını bilirsiniz: gerçek aşkı bulmak. Sayısız filmde izlediğiniz, sayısız kitapta okuduğunuz bir hikâye bu. Bir gün o özel kişiyle tanışıp onun parıldayan gözlerinde sonsuzluğu göreceğinizi, tüm hayatınızın birdenbire anlam kazanacağınıve içinizi kemiren tüm soruların o ismi tekrar tekrar söyleyerek cevaplanacağını bilirsiniz; tıpkı Batı Yakasının Hikayesi'ndeki Tony ya da balkondan aşağı kendisine bakan Juliet'i gören Romeo gibi.

Çatının ağırlığı

İyi bir anlatı bana bir rol vermeli ve ufkumu genişletmeli ama doğru olmasına gerek yok. Bir anlatı baştan sona uydurma olsa da bana bir kimlik kazandırıp hayatımın anlam taşıdığını hissetmemi sağlayabilir. Aslında elimizdeki bilimsel verilere göre farklı kültürlerin, dinlerin ve kabilelerin tarih boyunca ürettiği binlerce anlatının hiçbiri doğru değil. Hepsi insan icadı. Hayatın anlamını sorar ve cevap olarak bir anlatı alırsanız, bilin ki bu yanlış cevap. Ayrıntıların önemi yok. Herhangi bir anlatı sırf anlatı olduğu için yanlıştır. Evren bir anlatı gibi işlemez, hepsi bu.

Peki insanlar neden bu kurmacalara inanıyor? Sebeplerden biri kişisel kimliklerinin anlatı üzerine kurulu olması. Çok küçük yaşlardan itibaren anlatıya inanmaları öğretiliyor insanlara. Anlatıları, bu tür anlatıların doğruluklarını sorgulayıp teyit etmek için gerekli zihinsel ve duygusal bağımsızlığı kazanmadan çok önce anne babalarından, öğretmenlerinden, komşularından ve toplumun genelinden duyuyorlar. Zihinleri olgunlaştığında anlatıya o kadar yatırım yapmış oluyorlar ki akıllarını, anlatıdan şüphe etmek yerine anlatıyı akla mantığa uygun hale getirmek için kullanmaları daha muhtemel. Kimlik arayışına çıkan çoğu insan define avına çıkan çocuklara benzer. Bula bula anne babalarının onlar bulsun diye önceden sakladığı şeyleri bulurlar.

İkincisi, sadece kişisel kimliklerimiz değil kolektifkurumlarımız da anlatı üstüne kurulu. O yüzden anlatıdan kuşku duymak son derece korkutucu. Çoğu toplumda böyle bir şeye kalkışanlar ya sürülür ya da zulme maruz bırakılır. Öyle bir şey söz konusu olmasa da, toplumun çatısını teşkil eden bir şeyi sorgulamak büyük cesaret ister. Zira anlatı gerçekten yanlışsa, tanıdığımız bildiğimiz dünyanın tamamı anlamını yitirir. Devlet yasaları, toplumsal normlar, ekonomik kurumlar; hepsi çökebilir.

Most stories are held together by the weight of their roof rather than by the strength of their foundations. Consider the Christian story. It has the flimsiest of foundations. What evidence do we have that the son of the Creator of the entire universe was born as a carbon-based life form somewhere in the Milky Way about 2,000 years ago? What evidence do we have that it happened in the Galilee area, and that His mother was a virgin? Yet enormous global institutions have been built on top of that story, and their weight presses down with such overwhelming force that they keep the story in place. Entire wars have been waged about changing a single word in the story. The thousand-year schism between Western Christians and Eastern Orthodox Christians, which has manifested itself recently in the mutual butchery of Croats by Serbs and Serbs by Croats, began over the lone word 'filioque' ('and from the son' in Latin). The Western Christians wanted to insert this word into the Christian profession of faith, while the Eastern Christians vehemently objected. (The theological implications of adding that word are so arcane that it would be impossible to explain them here in any meaningful way. If you are curious, ask Google.)

Once personal identities and entire social systems are built on top of a story, it becomes unthinkable to doubt it, not because of the evidence supporting it, but because its collapse will trigger a personal and social cataclysm. In history, the roof is sometimes more important than the foundations.

Çoğu anlatıyı ayakta tutan temellerinin sağlamlığından ziyade çatılarının ağırlığıdır. Hıristiyan anlatısını düşünün. Temeli alabildiğine çürük. Tüm kâinatın yaratıcısının iki bin yıl kadar önce Samanyolu'nun bir yerinde karbon bazlı bir yaşam formu şeklinde doğduğuna dair ne gibi bir kanıtımız var? Olayın Celile'de cereyan ettiğine ve annesinin bakire olduğuna dair ne tür bir kanıtımız var? Fakat bu anlatı üstüne dünya genelinde koskoca kurumlar kurulmuş ve bunların ağırlığı öyle büyük bir güçle bastırıyor ki anlatı yıkılmadan duruyor. Anlatının tek bir kelimesi değiştirilmesin diye nice savaşlar çıkmış. Kısa süre önce Hırvatların Sırpları, Sırpların Hırvatları kesip biçmesinde kendini belli eden, Batılı Hıristiyanlar ve Doğulu Ortodoks Hıristiyan-lar arasındaki bin yıllık bölünme, Latincede "ve oğuldan" anlamına gelen "filioque" kelimesiyle başlamıştı. Batılı Hıristiyanlar bu kelimeyi Hıristiyanlığın inanç yeminine eklemek isterken Doğulu Hıristiyanlar buna katiyetle karşı çıkıyordu. (Bu kelimenin eklenmesinin teolojik açıdan nelere tekabül ettiği o kadar örtük ki bunları burada anlamlı bir şekilde açıklamak mümkün değil. Merakettiyseniz Google'a sorun.)

Kişisel kimlikler ve koskoca toplumsal sistemler bir anlatı üstüne kurulunca, ondan kuşku duymak anlatıyı destekleyen delillerden ötürü değil, anlatının çöküşü bireysel ve toplumsal bir felaketi tetikleyeceği için akla gelmez. Tarihte kimi zaman çatı temellerden daha önemlidir.

Hocus pocus and the industry of belief

The stories that provide us with meaning and identity are all fictional, but humans need to believe in them. So how to make the story feel real? It's obvious why humans want to believe the story, but how do they actually believe? Already thousands of years ago priests and shamans discovered the answer: rituals. A ritual is a magical act that makes the abstract concrete and the fictional real. The essence of ritual is the magical spell 'Hocus pocus, X is Y!'5

How to make Christ real to his devotees? In the ceremony of Mass, the priest takes a piece of bread and a glass of wine, and proclaims that the bread is Christ's flesh, the wine is Christ's blood, and by eating and drinking them the faithful attain communion with Christ. What could be more real than actually tasting Christ in your mouth? Traditionally, the priest made these bold proclamations in Latin, the ancient language of religion, law, and the secrets of life. In front of the amazed eyes of the assembled peasants the priest held high a piece of bread and exclaimed 'Hoc est corpus!'– 'This is the body!' – and the bread supposedly became the flesh of Christ. In the minds of the illiterate peasants, who did not speak Latin, 'Hoc est corpus!' got garbled into 'Hocus pocus!' and thus was born the powerful spell that can transform a frog into a prince, and a pumpkin into a carriage.6

A thousand years before the birth of Christianity, the ancient Hindus used the same trick. The Brihadaranyaka Upanishad interprets the ritual sacrifice of a horse as a realisation of the entire story of the cosmos. The text follows the 'Hocus pocus, X is Y!' structure, saying that: 'The head of the sacrificial horse is the dawn, its eye the sun, its vital force the air, its open mouth the fire called Vaisvanara, and the body of the sacrificial horse is the year … its members are the seasons, its joints the months and fortnights, its feet the days and nights, its bones the stars, and its flesh the clouds … its yawning is lightning, its shaking the body is thundering, its making water is raining, and its neighing is voice.'7

Hokus pokus ve inanç endüstrisi

Bize anlam ve kimlik sunan tüm anlatılar kurmaca olsa da insanların bunlara inanmaya ihtiyacı var. O halde, bir anlatıya nasıl gerçeklik hissi verilir? İnsanların anlatıya niye inanmak istedikleri ortada ama gerçekten nasıl inanıyorlar? Binlerce yıl önce rahipler ve şamanlar cevabı bulmuş bile: ayinler. Ayin soyutu somut, kurmacayı gerçek yapan bir sihir gösterisidir. Ayinin özü "Hokus pokus; X, Y'dir!" sihirli sözleridir.5

İsa'yı inananların gözünde nasıl gerçek kılarsınız? Komünyon ayininde rahip bir parça ekmekve bir bardak şarap alır ve ekmeği İsa'nın bedeni, şarabı İsa'nın kanı ilan eder. Bunları yiyip içen inançlılar İsa'yla birlik olurlar. İsa'yı bizzat ağzınızda tatmaktan daha gerçek ne olabilir? Eskiden rahipler bu cesur duyuruyu din, hukuk ve hayatın sırlarının eski dilini konuşarak, Latince yaparlardı. Rahip toplaşmış çiftçilerin büyülenmiş bakışları önünde bir parça ekmeği havaya kaldırır ve "Hoc est corpus!" (Bu [İsa'ya ait] bedendir!) diye haykırırdı ve ekmeğin İsa'nın bedenine dönüştüğü varsayılırdı. Okuma yazma ve Latince bilmeyen çiftçilerin zihninde "Hoc est corpus!" tabiri, "Hokus pokus!" şeklini almışve böylece kurbağaları prense, balkabağını at arabasına dönüştüren sihirli kelimeler doğmuş.6

Hıristiyanlığın doğuşundan bin yıl önce eski Hindular da aynı hileye başvuruyordu. Brihadaranyaka Upanişad bir atın kurban edilmesini, kozmosun tüm anlatısının hayata geçirilmesi şeklinde yorumlar. Metin, "Hokus pokus; X, Y'dir!" yapısını takip eder ve şöyle der: "Kurbanlık atın kafası şafak, gözü güneş, yaşamsal gücü hava, açık ağzı Vaisvanara denilen ateş ve bedeni de bir yıldır (...) uzuvları mevsimler, eklemleri tam ve yarım aylar, ayakları günler ve geceler, kemikleri yıldızlar ve eti bulutlardır (...) esnemesi şimşek, titremesi gök gürlemesi, işemesi yağmur ve kişnemesi sestir."7 Böylece zavallı at kozmosa dönüşür.

Almost anything can be turned into a ritual, by giving mundane gestures like lighting candles, ringing bells or counting beads a deep religious meaning. The same is true of physical gesticulations, such as bowing the head, prostrating the whole body, or bringing both palms together. Various forms of headgear, from the Sikh turban to the Muslim hijab, have been so laden with meaning that they have stirred passionate struggles for centuries.

Food too can be loaded with spiritual significance far beyond its nutritional value, be it Easter eggs that symbolise new life and Christ's resurrection, or the bitter herbs and unleavened bread that Jews must eat at Passover to remember their slavery in Egypt and their miraculous escape. There is hardly a dish in the world that hasn't been interpreted to symbolise something. Thus on New Year's Day religious Jews eat honey so that the coming year will be sweet, they eat fish heads so that they will be fruitful like fish and will move forward rather than back, and they eat pomegranates so that their good deeds will multiply like the many seeds of the pomegranate.

Similar rituals have been used for political purposes too. For thousands of years crowns, thrones and staffs represented kingdoms and entire empires, and millions of people died in brutal wars waged over the possession of 'the throne' or 'the crown'. Royal courts cultivated extremely elaborate protocols, which match the most intricate of religious ceremonies. In the military, discipline and ritual are inseparable, and soldiers from ancient Rome to the present day spend countless hours marching in formation, saluting superiors, and shining boots. Napoleon famously observed that he could make men sacrifice their lives for a colourful ribbon.

Perhaps nobody understood the political importance of rituals better than Confucius, who saw the strict observance of rites (li) as the key to social harmony and political stability. Confucian classics such as The Book of Rites, The Rites of Zhou and The Book of Etiquette and Rites recorded in the minutest details which rite should be performed at which state occasion, down to the number of ritual vessels used in the ceremony, the type of musical instruments played, and the colours of the robes to be worn. Whenever China was hit by some crisis, Confucian scholars were quick to blame it on the neglect of rites, like a sergeant major who blames military defeat on slack soldiers not shining their boots.8

Mum yakmak, çan çalmak ya da tespih çekmek gibi sıradan eylemlere derin dinsel anlamlar katılarak, neredeyse her şey bir ayine dönüştürülebilir. Aynı şey başı öne eğmek, secdeye varmak ya da iki avucu birleştirmek gibi fiziksel hareketler için de geçerlidir. Sih türbanından Müslüman türbanına çeşitli başörtülerine o kadar çok anlam yüklenmiştir ki yüzyıllar boyunca bunlar adına tutkulu mücadeleler verilmiştir.

Yemeğe de besin değerini katbekat aşan manevi değerler yüklenebilir. Örneğin Paskalya yumurtaları yeni hayatı ve İsa'nın dirilişini temsil eder; Yahudilerin Hamursuz bayramında yemesi gereken acı otlar ve mayasız ekmek, Mısır'daki köleliklerini ve mucizevi kaçışlarını hatırlamalarına hizmet eder. Dünyada bir şeyi sembolize ettiği düşünülmeyen yemek yok gibidir. Mesela Yahudiler, o seneyi tatlı geçirmek için yılbaşında bal yerler; balıklar gibi verimli olmak ve geriye değil de ileriye gidebilmek için balık kafası yerler; iyilikleri nar taneleri gibi çoğalsın diye nar yerler.

Benzer ayinler siyasi amaçlar için de kullanılmış. Binlerce yıl boyunca taçlar, tahtlar ve asalar krallıkları ve imparatorlukları temsil etmiş ve "tahtı" ya da "tacı" ele geçirmek için savaşırken milyonlarca insan ölmüştür. Saraylarda en çetrefilli dini ayinleri aratmayacak, ayrıntılı protokoller geliştirilmiştir. Orduda disiplin ve ayin birbirinden ayrılamaz bir ikilidir ve askerler eski Roma'dan günümüze kadar günlerinin çoğunu uygun adım yürüyerek, üstlerini selamlayarak ve postallarını parlatarak geçiriyorlar. Napolyon'un meşhur gözlemine göre askerleri renkli bir kurdele için bile hayatlarını feda etmeye ikna edebilirdi.

Ayinlerin siyasi önemini Konfüçyüs'ten daha iyi anlayan yoktur herhalde. Konfüçyüs törenlere {li) katı bir şekilde riayet edilmesinin toplumsal uyum ve siyasi istikrarın anahtarı şeklinde değerlendiriyordu. The Book of Rites [Liji - Törenler Kitabı], The Rites of Zhou [Zhou Törenleri] ve The Book of Etiquette and Rites [Görgü Kuralları ve Törenler Kitabı] gibi Konfüçyüsçü klasikler, hangi devlet etkinliğinde hangi törenin yapılacağını en ufak ayrıntısına; seremonide kullanılacaktören kaplarının sayısı, çalınacak müzik enstrümanları ve giyilecek cüppelerin rengine kadarkayıt altına almıştır. Çin ne zaman bir krizle sallansa, Konfüçyüsçü âlimler suçu hemen törenlerin ihmal edilmesine atmıştır; tıpkı askeri yenilgiden ayakkabılarını cilalamayan savsak askerleri sorumlu tutan bir başçavuş misali.8

In the modern West, the Confucian obsession with rituals has often been seen as a sign of shallowness and archaism. In fact, it probably testifies to Confucius' profound and timeless appreciation of human nature. It is perhaps no coincidence that Confucian cultures – first and foremost in China, but also in neighbouring Korea, Vietnam and Japan – produced extremely long-lasting social and political structures. If you want to know the ultimate truth of life, rites and rituals are a huge obstacle. But if you are interested – like Confucius – in social stability and harmony, truth is often a liability, whereas rites and rituals are among your best allies.

This is as relevant in the twenty-first century as it was in ancient China. The power of Hocus Pocus is alive and well in our modern industrial world. For many people in 2018, two wooden sticks nailed together are God, a colourful poster on the wall is the Revolution, and a piece of cloth flapping in the wind is the Nation. You cannot see or hear France, because it exists only in your imagination, but you can certainly see the tricolour and hear the 'Marseillaise'. So by waving a colourful flag and singing an anthem you transform the nation from an abstract story into a tangible reality.

Thousands of years ago devout Hindus sacrificed precious horses – today they invest in producing costly flags. The national flag of India is known as the Tiranga (literally, tricolour), because it consists of three stripes of saffron, white and green. The 2002 Flag Code of India proclaims that the flag 'represents the hopes and aspirations of the people of India. It is the symbol of our national pride. Over the last five decades, several people including members of the armed forces have ungrudgingly laid down their lives to keep the tricolour flying in its full glory.'9 The Flag Code then quotes Sarvepalli Radhakrishnan, India's second president, who explained that:

The saffron colour denotes renunciation or disinterestedness. Our leaders must be indifferent to material gains and dedicate themselves to their work. The white in the centre is light, the path of truth to guide our conduct. The green shows our relation to the soil, our relation to the plant life here on which all other life depends. The Ashoka wheel in the centre of the white is the wheel of the law of dharma. Truth or Satya, dharma or virtue ought to be the controlling principles of all those who work under this flag.10

Çağdaş Batı'da Konfüçyüsvari ritüel takıntısı genellikle sığlık ve geri kafalılık olarak yorumlanır. Aslında muhtemelen Konfüçyüs'ün insan doğasını derin ve geniş ölçekli bir biçimde anlamış olduğunu kanıtlayan bir şey bu. Başta Çin ve bunun yanı sıra Çin'in komşusu Kore, Vietnam ve Japonya gibi Konfüçyüsçü kültürlerin fazlasıyla uzun soluklu toplumsal ve siyasi yapılar üretmesi bir tesadüf olmasa gerek. Hayatın mutlak hakikatini öğrenmek istiyorsanız, tören ve ayinler büyük engellerdir. Ama Konfüçyüs gibi toplumsal istikrarın ve uyumun peşindeyseniz, hakikat genellikle yükünüz haline gelir ama tören ve ayinler en iyi müttefikleriniz arasında yer alır.

Bu durum eski Çin'de olduğu kadar 21. yüzyılda da geçerlidir. Hokus pokusun gücü çağdaş endüstriyel dünyamızda sapasağlam duruyor. 2018'de çoğu insan için birbirine çakılmış iki tahta çubuk Tanrı, duvarda asılı renkli bir poster Devrim ve rüzgârda dalgalanan bir kumaş parçası da Millet demek. Fransa'yıgöremez, duyamazsınız çünkü Fransa sadece hayal dünyanız-dadır ama hiç şüphesiz üç renkli bayrağı görüp, "La Marseillaise" marşını duymak mümkün. Dolayısıyla renkli bir bayrağı sallayıp bir marş söylemek milleti soyut bir anlatıdan elle tutulur bir gerçeğe dönüştürür.

Binlerce yıl önce dindar Hindular pek kıymetli atları kurban ediyormuş; şimdi de pahalı bayraklar imal etmeye yatırım yapıyorlar. Hindistan'ın milli bayrağı Tirangii (üç renk) şeklinde anılıyor, çünkü safran, beyaz ve yeşil renklerinde üç çizgiden oluşuyor. 2002 tarihli Hindistan Bayrağı Kanunu'na göre bayrak, "Hindistan halkının umutlarını ve amaçlarını temsil eder. Milli onurumuzun simgesidir. Son elli yıldır, ordu mensupları da dahil pek çok insan üç renkli bayrak tüm şanıyla dalgalanmaya devam etsin diye seve seve canını vermiştir."9 Bayrak kanunu bunun ardından Hindistan'ın ikinci başkanı Sarvepalli Radhakrishnan'dan alıntı yapar:

Safran rengi feragat ve çıkar gözetmemeyi simgeler. Liderlerimiz maddi çıkar gözetmemeli ve kendilerini görevlerine adamalıdır. Ortadaki beyaz yönetimimize rehberlik edecek ışık ve hakikat yoludur. Yeşil toprakla ilişkimizi, bu topraklarda yaşayan tüm diğer canlıların yaşamının bağlı olduğu bitkilerle ilişkimizi gösterir. Beyaz kısmın ortasındaki Asoka çarkı, dharma kanunun çarkıdır. Bu bayrak altında çalışan herkesin prensipleri hakikat ya da Satya, dharma ya da erdem olmalıdır.10

In 2017 India's nationalist government hoisted one of the largest flags in the world at Attari on the Indo-Pakistan border, in a gesture calculated to inspire neither renunciation nor disinterestedness, but rather Pakistani envy. That particular Tiranga was 36 metres long and 24 metres wide, and was hoisted on a 110-metre-high flag post (what would Freud have said about that?). The flag could be seen as far as the Pakistani metropolis of Lahore. Unfortunately, strong winds kept tearing the flag, and national pride required that it be stitched together again and again, at great cost to Indian taxpayers.11 Why does the Indian government invest scarce resources in weaving enormous flags, instead of building sewage systems in Delhi's slums? Because the flag makes India real in a way that sewage systems do not.

Indeed, the very cost of the flag makes the ritual more effective. Of all rituals, sacrifice is the most potent, because of all the things in the world, suffering is the most real. You can never ignore it or doubt it. If you want to make people really believe in some fiction, entice them to make a sacrifice on its behalf. Once you suffer for a story, it is usually enough to convince you that the story is real. If you fast because God commanded you to do so, the tangible feeling of hunger makes God present more than any statue or icon. If you lose your legs in a patriotic war, your stumps and wheelchair make the nation more real than any poem or anthem. On a less grandiose level, by preferring to buy inferior local pasta to imported high-quality Italian pasta you might make a small daily sacrifice that makes the nation feel real even in the supermarket.

This is of course a logical fallacy. If you suffer because of your belief in God or in the nation, that does not prove that your beliefs are true. Maybe you are just paying the price of your gullibility? However, most people don't like to admit that they are fools. Consequently, the more they sacrifice for a particular belief, the stronger their faith becomes. This is the mysterious alchemy of sacrifice. In order to bring us under his power, the sacrificing priest need not give us anything – neither rain, nor money, nor victory in war. Rather, he needs to take away something. Once he convinces us to make some painful sacrifice, we are trapped.

2017'de Hindistan'ın milliyetçi hükümeti, Hindistan'la Pakistan sınırındaki Attari'de dünyanın en büyük bayraklarından birini göndere çekti. Bu hesaplı hareketin amacı ne feragat ne de çıkar gözetmekti; amaç Pakistanlıları kıskandırmaktı. Söz konusu Tiranga 36 metre uzunluğunda, 24 metre genişliğindeydi ve 110 metrelik bir direğe çekilmişti (Freud bu konuda ne derdi acaba?). Bayrak Pakistan'ın büyük şehirlerinden olan Lahor'dan bile görülebiliyordu. Maalesefgüçlü rüzgârlar bayrağı yırtıp durdu ve Hint vergi mükelleflerine külfet yaratacak şekilde milli gururun tekrar tekrar dikilmesi gerekti." Hindistan hükümeti neden kısıtlı kaynakları devasa bayraklar dokumaya harcıyor da Delhi'nin varoşlarına kanalizasyon sistemi kurmaya harcamıyor? Çünkü kanalizasyon sistemlerinin aksine bayrak Hindistan'ı gerçek kılıyor.

Hatta bayrağın ederi ayini daha etkin bir hale getiriyor. Tüm ayinler içinde en tesirlisi kurban kesmektir çünkü acı dünyadaki en gerçek şeydir. Acıya aldırmamak ya da şüpheyle yaklaşmak imkânsızdır. İnsanların bir kurmacaya gerçekten inanmasını istiyorsanız, onları bu yolda kurban kesmeye ikna edin. Bir anlatı için acı çekmek, anlatının gerçekliğine ikna olmanıza yetergenellikle. Tanrı öyle emrettidiye oruç tutarsanız, çektiğiniz fiziki açlık Tanrı'yı herhangi bir heykel ya da ikonadan daha etkili bir biçimde hissetmenizi sağlar. Vatan uğruna verilen bir savaşta bacaklarınızı kaybederseniz, kol değnekleriniz ve tekerlekli arabanız milleti herhangi bir şiir ya da marştan daha etkili bir biçimde gerçek kılar. Bu kadar gayriciddi bir düzeyde düşünürsek, yüksek kalite İtalyan makarnası almak yerine daha kötü olsa da yerel üretim makarna almak gibi küçük bir ödün vererek süpermarkette bile millete gerçek duygusu katabilirsiniz.

Bu elbette mantıkdışı bir şey. Tanrı ya da millet inancı yüzünden acı çekmeniz inandığınız şeyin doğru olduğunu ispatlamaz. Sadece kolay kandırı-labilir olmanın bedelini ödüyor olamaz mısınız? Ancak çoğu insan enayiliklerini kabullenmek istemez. Bunun sonucunda bir inanç uğruna ne kadar fedakârlıkta bulunurlarsa inançları da o kadar güçlenir. Kurban vermenin esrarengiz simyası budur. Kurban törenini yöneten rahibin bize bir şey vermesi gerekmez; ne yağmur ne para ne de savaşta zafer. Aksine bizden bir şey alması gerekir. Bizi acı verici bir fedakârlıkta bulunmaya ikna ettiği an tuzağa düşmüşüzdür.

It works in the commercial world, too. If you buy a second-hand Fiat for $2,000, you are likely to complain about it to anyone willing to hear. But if you buy a brand-new Ferrari for $200,000, you will sing its praises far and wide, not because it is such a good car, but because you have paid so much money for it that you must believe it is the most wonderful thing in the world. Even in romance, any aspiring Romeo or Werther knows that without sacrifice, there is no true love. The sacrifice is not just a way to convince your lover that you are serious – it is also a way to convince yourself that you are really in love. Why do you think women ask their lovers to bring them diamond rings? Once the lover makes such a huge financial sacrifice, he must convince himself that it was for a worthy cause.

Self-sacrifice is extremely persuasive not just for the martyrs themselves, but also for the bystanders. Few gods, nations or revolutions can sustain themselves without martyrs. If you presume to question the divine drama, the nationalist myth or the revolutionary saga, you are immediately scolded: 'But the blessed martyrs died for this! Do you dare say that they died for nothing? Do you think these heroes were fools?'

For Shiite Muslims, the drama of the cosmos reached its climactic moment on the day of Ashura, which was the tenth day of the month of Muharram, sixty-one years after the Hijrah (10 October 680, according to the Christian calendar). On that day, at Karbala in Iraq, soldiers of the evil usurper Yazid massacred Husayn ibn Ali, the grandson of the Prophet Muhammad, together with a small group of followers. For Shiites, Husayn's martyrdom has come to symbolise the eternal struggle of good against evil and of the oppressed against injustice. Just as Christians repeatedly re-enact the drama of the crucifixion and imitate the passion of Christ, so Shiites re-enact the drama of Ashura and imitate the passion of Husayn. Millions of Shiites flock yearly to the holy shrine in Karbala, established where Husayn was martyred, and on the day of Ashura Shiites throughout the world stage mourning rituals, in some cases flagellating and cutting themselves with chains and knives.

Ticari dünyada da aynı mantık işler. Mesela 10 bin liraya ikinci el bir Fiat araba alsanız, arabaya kusur bulma olasılığınız yüksektir. Ama bir milyon liraya yepyeni bir Ferrari alırsanız, arabaya durmadan methiyeler düzersiniz; çok iyi olduğundan değil, bu arabaya bu kadar para verdiğinize göre onun dünyanın en muhteşem şeyi olduğuna inanmanız gerektiği için. Aşkta bile Romeo ya da Werther olmaya özenen herkes uğruna fedakârlıkta bulunulmayan aşkın gerçek aşk olmadığını bilir. Fedakârlığınız sadece sevdiğinize niyetinizin ciddi olduğunu göstermenin bir yolu olmakla kalmaz, gerçekten aşık olduğunuza kendinizi inandırmanıza da yarar. Kadınlar neden sevgililerinin elmas yüzükle gelmesini ister sanıyorsunuz? Aşık böyle büyük bir maddi fedakârlıkta bulunduktan sonra, kendini yaptığına değdiğine ikna etmesi gerekir.

Özveri sadece şehitler için değil, şahitler için de inanılmaz derecede inandırıcıdır. Şehitler olmadan ayakta kalabilen pek az tanrı, millet ya da devrim bulunur. İlahi bir kurmacayı, milliyetçi bir miti ya da devrimci bir efsaneyi sorgulamayakalktığınız an zılgıtı yersiniz: "Ama bu uğurda aziz şehitler verdik! Boş yere mi öldüler yani? Bu kahramanlara enayi mi diyorsun?"

Şii Müslümanlara göre kozmik kurmaca doruk noktasına, Aşure Günü olarak anılan Hicret'ten 61 yıl sonra Muharrem ayının onuncu günü (Miladi takvime göre 10 Ekim 680) erişti. O gün Irak'taki Kerbela'da gaspçı Yezid'in askerleri, Hz. Muhammed'in torununu, Ali'nin oğlu Hüseyin'i ve beraberindekileri katletti. Şiiler için Hüseyin'in şehit düşmesi iyinin kötülüğe, ezilenlerin haksızlığa karşı ebedi savaşını sembolize eder. İsa'nın çarmıha gerilmesini canlandırıp İsa'nın çilesini taklit eden Hıristiyanlar gibi Şiiler de Aşure gününde yaşanan trajediyi canlandırıp Hüseyin'in çilesini taklit ederler. Milyonlarca Şii her sene Kerbela'da Hüseyin'in şehit olduğu yere inşa edilmiş mabede akın ediyor ve dünyanın başka yerlerindeki Şiiler de Aşure gününde ağıt törenleri düzenleyip kimi zaman kendilerini zincirlerle kamçılıyorlar.

Yet the importance of Ashura is not limited to one place and one day. Ayatollah Ruhollah Khomeini and numerous other Shiite leaders have repeatedly told their followers that 'every day is Ashura and every place is Karbala'.12 The martyrdom of Husayn at Karbala thus gives meaning to every event, anywhere, any time, and even the most mundane decisions should be seen as having an impact on the great cosmic struggle between good and evil. If you dare doubt this story, you will immediately be reminded of Karbala – and to doubt or mock the martyrdom of Husayn is just about the worst offence you could possibly commit.

Alternatively, if martyrs are scarce and people are unwilling to sacrifice themselves, the sacrificing priest may get them to sacrifice somebody else instead. You might sacrifice a human to the vengeful god Ba'al, burn a heretic at the stake for the greater glory of Jesus Christ, execute adulterous women because Allah said so, or send class enemies to the Gulag. Once you do that, a slightly different alchemy of sacrifice begins to work its magic on you. When you inflict suffering on yourself in the name of some story, it gives you a choice: 'Either the story is true, or I am a gullible fool.' When you inflict suffering on others, you are also given a choice: 'Either the story is true, or I am a cruel villain.' And just as we don't want to admit we are fools, we also don't want to admit we are villains, so we prefer to believe that the story is true.

In March 1839, in the Iranian city of Mashhad, a Jewish woman who suffered from some skin disease was told by a local quack that if she killed a dog and washed her hands in its blood, she would be cured. Mashhad is a holy Shiite city, and it so happened that the woman undertook the grisly therapy on the sacred day of Ashura. She was observed by some Shiites, who believed – or claimed to believe – that the woman killed the dog in mockery of the Karbala martyrdom. Word of this unthinkable sacrilege quickly spread through the streets of Mashhad. Egged on by the local imam, an angry mob broke into the Jewish quarter, torched the synagogue, and murdered thirty-six Jews on the spot. All the surviving Jews of Mashhad were then given a stark choice: convert to Islam immediately, or be killed. The sordid episode hardly harmed Mashhad's reputation as 'Iran's spiritual capital'.13

Fakat Aşure'nin önemi tek biryerve günle sınırlı değil. Ruhullah Humeyni ve diğer Şii liderlerinin müritlerine sıkça söylediği şeylerden biri şudur: "Her gün Aşure ve her yer Kerbela."'2 Dolayısıyla Hüseyin' in Kerbela'da şehit düşmesi her olaya, her yere, her ana anlam katıyor ve en sıradan kararların bile iyiyle kötü arasındaki kozmik mücadeleye bir etkisi bulunduğunun düşünülmesi gerekiyor. Bu anlatıyı sorgulayacak olursanız, size hemen Kerbela olayı hatırlatılır; Hüseyin'in şehitliğine gölge düşürmek ya da bunu hafife almaktan daha büyük bir hakaret yoktur.

Bunun dışında, ortada şehit yoksa ve insanlar kendilerini feda etmeye gönüllü değilse, insanları kurbana teşvik eden rahip bu insanların başka birini kurban etmesini sağlayabilir. İntikamcı tanrı Ba'al'a insan kurban edebilir, İsa Mesih'in büyük şanı adına kâfirleri kazığa bağlayıp yakabilir, Allah'ın emri diye zina yapan kadınları infaz edebilir ya da siyasi suçluları çalışma kampına yollayabilirsiniz. Bu koşulda, biraz daha farklı bir kurban simyasının etkisi altına girersiniz. Bir anlatı uğruna kendinize acı çektirdiğinizde ortada iki seçenek vardır: "Ya bu anlatı doğru ya da ben enayinin tekiyim." Başkalarına acı çektirdiğinizde de iki seçenek vardır: "Ya bu anlatı doğru ya da ben acımasız bir kötü karakterim." Ve enayi olduğumuzu itiraf etmek istemediğimiz gibi kötü karakter olduğumuzu da itiraf etmek istemeyiz. Bu yüzden de anlatının doğruluğuna inanmayı tercih ederiz.

Mart 1839'da, İran'ın Meşhed şehrinde yörenin üfürükçülerinden biri, bir çeşit deri hastalığından mustarip Yahudi bir kadına bir köpek öldürüp ellerini onun kanıyla yıkarsa iyileşeceğini söylemiş. Meşhed kutsal bir Şii şehri ve kadının da bu dehşet verici tedaviyi kutsal Aşure gününde uygulayacağı tutmuş. Şiiler kadının bu yaptığını görmüş ve köpeği Kerbela'daki şehitlerle alay etmek için öldürdüğüne inanmışlar ya da buna inandıklarını iddia etmişler. Bu akla sığmaz saygısızlığın söylentisi çarçabuk Meşhed sokaklarına yayılmış. Bölge imamının gazına gelen öfkeli kalabalık Yahudi mahallesine dalmış ve sinagogu ateşe verip otuz altı Yahudi'yi oracıkta öldürmüşler. Hayatta kalan Yahudilere bir tercih yapmaları şart koşulmuş: ya hemen Müslüman olun ya da sizi de öldüreceğiz. Bu melun olay, "İran'ın manevi başkenti" Meşhed'in şanına leke sürmemiş."

When we think of human sacrifice we usually have in mind gruesome rituals in Canaanite or Aztec temples, and it is common to argue that monotheism brought an end to this terrible practice. In fact, monotheists practised human sacrifice on a much larger scale than most polytheistic cults. Christianity and Islam killed far more people in the name of God than did the followers of Ba'al or Huitzilopochtli. At a time when the Spanish conquistadores stopped all human sacrifices to the Aztec and Inca gods, back home in Spain the Inquisition was burning heretics by the cartload.

Sacrifices can come in all shapes and sizes. They don't always involve knife-wielding priests or bloody pogroms. Judaism, for example, forbids working or travelling on the holy day of Sabbath (the literal meaning of the word 'sabbath' is 'to stand still' or 'to rest'). The Sabbath starts at sunset on Friday, and lasts until sunset on Saturday, and in between Orthodox Jews refrain from almost any kind of work, including even tearing off toilet paper from a roll in the lavatory. (There has been some discussion of this among the most learned rabbis, and they concluded that tearing toilet paper will break the Sabbath taboo, and consequently devout Jews who want to wipe their bottoms on the Sabbath have to prepare a stash of pre-torn toilet paper in advance.14)

In Israel, religious Jews often try to force secular Jews and even complete atheists to keep these taboos. Since Orthodox parties usually hold the balance of power in Israeli politics, over the years they have succeeded in passing many laws banning all kinds of activities on the Sabbath. Though they were unable to outlaw the use of private vehicles on the Sabbath, they have been successful in banning public transport. This nationwide religious sacrifice hits mainly the weakest sectors of society, especially as Saturday is the only day of the week when working-class people are free to travel and visit distant relatives, friends and tourist attractions. A rich grandmother has no problem driving her brand-new car to visit her grandchildren in another town, but a poor grandmother cannot do so, because there are no buses or trains.

İnsan kurban etmek deyince aklımıza Kenan ya da Aztek tapınaklarında uygulanan ürkütücü ayinlergeliyorve tektanrıcılığın bu korkunç uygulamayı yürürlükten kaldırdığına dair yaygın bir kanı var. Aslında tektanrıcı topluluklar çoktanrılı inanca sahip çoğu topluluğa kıyasla oldukça fazla sayıda insan kurban etmiştir. Hıristiyanlığın ve İslamiyet'in Tanrı adına öldürdüğü insan sayısı Ba'al ya da Huitzilopochtli müritlerinin öldürdüğü insan sayısından çok daha fazladır. İspanyol istilacıların Aztek ve İnka tanrılarına insan kurban edilmesine son verdiği dönemde, anavatanları İspanya'da Engizisyon yığınlarca kâfiri yakıyordu.

Bir inanç uğruna bir şey feda etmek çok farklı şekillere bürünebilir. İşin içinde her daim eli bıçaklı bir rahip ya da kanlı katliamlar yoktur. Mesela Yahudilik, Şabat günü çalışmayı ya da seyahat etmeyi yasaklar ("şabat" ya da "sebt", "durmak" ya da "dinlenmek" anlamına gelir). Şabat, Cuma akşamı gün batımıyla başlar ve Cumartesi günbatımına kadar devam eder. Bu süre zarfında Ortodoks Yahudiler hemen her tür işten uzak durur; bu işlerin arasına klozette otururken tuvalet kâğıdı koparmak da dahildir. (En bilgili hahamlar bu konuyu tartışıp tuvalet kâğıdı koparmanın Şabat'ı bozacağına kanaat getirmiş; buna istinaden Şabat günü popolarını silmek isteyen Yahudiler tuvalet kâğıtlarını önceden koparıp hazırlıyor.'4)

İsrail'deki dindar Yahudiler sık sık laik Yahudileri hatta ateistleri bu tabulara biat etmeye zorlamaya çalışır. Ortodoks partiler İsrail siyasetinde baskın geldiğinden, yıllar içinde pek çok kanunu yürürlüğe koymayı başarıp Şabat günlerinde bir sürü etkinliğin yapılmasını yasakladılar. Şabat günü özel araç kullanımım yasaklamayı beceremediş olsalar da, toplu taşımayı yasaklamayı başardılar. Yurt çapında gösterilen bu fedakârlık en çok toplumun en yoksul kesimlerini vuruyor çünkü Cumartesi günü işçi sınıfının seyahat edip uzaklarda oturan akrabalarını, arkadaşlarını ve turistik mekânları ziyaret edebileceği tek gün. Zengin bir büyükanne yepyeni arabasına atlayıp başka şehirde yaşayan torunlarını görmeye rahatça gidebiliyor ama fakir büyükanne böyle bir şey yapamıyor çünkü otobüslerve trenler çalışmıyor.

By inflicting such difficulties on hundreds of thousands of citizens, the religious parties prove and entrench their unwavering faith in Judaism. Though no blood is shed, the well-being of many people is still being sacrificed. If Judaism is just a fictional story, then it is a cruel and heartless thing to prevent a grandmother from visiting her grandchildren or to prevent an impoverished student from going to have some fun on the beach. By nevertheless doing so, the religious parties tell the world – and tell themselves – that they really believe in the Jewish story. What, do you think they enjoy harming people for no good reason whatsoever?

Sacrifice not only strengthens your faith in the story, but often substitutes for all your other obligations towards it. Most of the great stories of humankind have set up ideals that most people cannot fulfil. How many Christians really follow the Ten Commandments to the letter, never lying or coveting? How many Buddhists have so far reached the stage of egolessness? How many socialists work to the utmost of their ability while taking no more than they really need?

Unable to live up to the ideal, people turn to sacrifice as a solution. A Hindu may engage in tax frauds, visit the occasional prostitute and mistreat his elderly parents, but then convince himself that he is a very pious person, because he supports the destruction of the Babri Mosque at Ayodhya and has even donated money to build a Hindu temple in its stead. Just as in ancient times, so also in the twenty-first century, the human quest for meaning all too often ends with a succession of sacrifices.

The identity portfolio

The ancient Egyptians, Canaanites and Greeks hedged their sacrifices. They had many gods, and if one failed, they hoped that another would still come through. So they sacrificed to the sun god in the morning, to the earth goddess at noon, and to a mixed lot of fairies and demons in the evening. That too hasn’t changed much. All the stories and gods in which people today believe – be they Yahweh, Mammon, the Nation, or the Revolution – are incomplete, full of holes, and riddled with contradictions. Therefore people rarely put their entire faith in a single story. Instead, they keep a portfolio of several stories and several identities, switching from one to the other as the need arises. Such cognitive dissonances are inherent in almost all societies and movements.

Dindar partiler yüzlerce vatandaşa böyle zorluklar çektirerek Yahudiliğe olan sarsılmaz inançlarını kanıtlayıp sağlamlaştırıyor. Tek damla kan dökülmese bile pek çok insanın refahı kurban ediliyor. Yahudilik sadece kurmaca bir anlatıysa, bir büyükannenin torunlarını görmesini ya da parasız bir öğrencinin sahil kenarında eğlenmeye gitmesini engellemek zalimlik ve taş kalpliliktir. Buna rağmen böyle davranan dindar partiler, Yahudi anlatısına gerçekten inandıklarını hem dünyaya hem de kendilerine kanıtlıyorlar. Yoksa geçerli hiçbir sebep olmadığı halde insanlara zarar vermenin hoşlarına gittiğini mi sanıyordunuz?

Kurban, anlatıya inancınızı kuvvetlendirmekle kalmaz, ona karşı diğer yükümlülüklerinizi de ikame eder. İnsanlığın harika anlatılarının çoğu, insanların genellikle yerine getiremeyeceği idealler belirlemiştir. Kaç Hıristiyan On Emir'e harfiyen itibar edip asla yalan söylemiyor ya da tamah etmiyor? Şimdiye kadar kaç Budist bencillikten tamamen sıyrılabilmiş? Kaç sosyalist canını dişine takıp çalışarak gerçekten ihtiyacı olandan fazla parayı reddetmiş?

Bu idealleri tutturamayan insanlar çözümü kurbanda bulur. Vergi kaçıran, arada sırada fuhuş yapan ve yaşlı ebeveynlerine kötü davranan bir Hindu, Ayodhya'daki Babri Camisi'nin yıkımını destekledi ve hatta onun yerine inşa edilen Hindu tapınağına bağış yaptı diye kendini dini bütün sayabilir. Tıpkı eski zamanlardaki gibi, 21. yüzyılda da insanların anlam arayışı bir dizi fedakârlıkla sonuçlanıyor çoğunlukla.

Kimlik portföyü

Eski Mısırlılar, Kenanlılar ve Yunanlar verecekleri kurbanları garantiye alırlardı. Pek çok tanrı arasından biri işe yaramazsa, ötekinin işe yarayacağını umarlardı. Bu yüzden sabahları güneş tanrısına, öğlenleri toprak tanrısına, akşamları da bir dizi peri ve iblise kurban verirlerdi. Bu da pek değişmemiştir. İnsanların günümüzde inandığı ister Yahveh yadaMamon ister Millet ya da Devrim olsun tüm anlatılar ve tanrılar kusurlu, boşluklar ve çelişkilerle doludur. Bu sebeple insanlar tek bir anlatıya inanmaktansa pek çok anlatı ve pek çok kimlik içeren bir portföy oluşturuyor ve ihtiyaca göre bunlar arasında geçiş yapıyorlar. Bu tür bilişsel uyumsuzluklara hemen her toplum ve harekette rastlanıyor.

Consider a typical Tea Party supporter who somehow squares an ardent faith in Jesus Christ with a firm objection to government welfare policies and a staunch support for the National Rifle Association. Wasn't Jesus a bit more keen on helping the poor than on arming yourself to the teeth? It might seem incompatible, but the human brain has a lot of drawers and compartments, and some neurons just don't talk to one another. Similarly, you can find plenty of Bernie Sanders supporters who have a vague belief in some future revolution, while also believing in the importance of investing your money wisely. They can easily switch from discussing the unjust distribution of wealth in the world to discussing the performance of their Wall Street investments.

Hardly anyone has just one identity. Nobody is just a Muslim, or just an Italian, or just a capitalist. But every now and then a fanatical creed comes along and insists that people should believe in only one story and have only one identity. In recent generations the most fanatical such creed was fascism. Fascism insisted that people should not believe any story except the nationalist story, and should have no identity except their national identity. Not all nationalists are fascists. Most nationalists have great faith in the story of their nation, and emphasise the unique merits of their nation and the unique obligations they have towards their nation – but they nevertheless acknowledge that there is more to the world than just their nation. I can be a loyal Italian with special obligations towards the Italian nation, and still have other identities. I can also be a socialist, a Catholic, a husband, a father, a scientist and a vegetarian, and each of these identities entails additional obligations. Sometimes several of my identities pull me in different directions, and some of my obligations come into conflict with one another. But well, who said life was easy?

Hükümetin sosyal yardım politikalarına şiddetle karşı çıkan ve Ulusal Tüfek Birliği'ni canıgönülden destekleyen aşırı sağcı bir Amerikalı, aynı zamanda coşkuyla İsa Mesih'e inanabiliyor bir şekilde. Hz. İsa silah kuşanmaktan ziyade yoksullara yardım etme taraftarı değil miydi? Bunlar bir-biriyle örtüşmeyen şeyler gibi dursa da insan beyninin bir sürü çekmecesi ve bölmesi var ve kimi nöronlar birbiriyle haberleşmiyor. Aynı şekilde, gelecekte bir devrim yaşanacağına belli belirsiz bir inanç besleyen kimi Ber-nie Sanders taraftarları, akıllıca maddi yatırımlar yapmanın önemine de inanıyor. Dünyadaki haksız gelir dağılımı tartışmasından gayet rahat bir şekilde Wall Street'te yaptıkları yatırımların performansından bahsetmeye geçebiliyorlar.

Tek kimlikli birine rastlamak neredeyse imkânsızdır. Kimse sadece Müslüman, sadece İtalyan ya da sadece kapitalist değildir. Ama arada bir fanatik bir öğreti çıkar ve herkes tek bir anlatıya inanmalı, herkesin tek bir kimliği olmalıdır diye tutturur. Son nesillerin bu tür bir tavır takınan en fanatik öğretisi faşizmdi. Faşizm insanların milliyetçilik dışında bir anlatıya inanmamaları ve milli kimlik dışında bir kimliğe sahip olmamaları konusunda ısrarcıydı. Tüm milliyetçiler faşistlere benzemez. Çoğu milliyetçi milletlerinin anlatısına güçlü bir inanç besler, milletlerinin eşsiz faziletlerini ve milletlerine karşı benzersiz yükümlülüklerini vurgular ama yine de dünyada başka milletlerin olduğunu da kabul ederler. İtalyan milletine özel yükümlülükleri bulunan sadık bir İtalyan vatandaşı olsam da başka kimliklerim de bulunabilir. Aynı zamanda sosyalist, Katolik, koca, baba, biliminsanı ve vejetaryen olabilirim ve bu kimlikler başka yükümlülükler barındırır. Bazen kimliklerimden bazıları beni farklı yönlere çekerve kimi yükümlülüklerim birbiriyle çelişir. Ama kim demiş hayat kolay diye?

Fascism is what happens when nationalism wants to make life too easy for itself by denying all other identities and obligations. There has been a lot of confusion lately about the exact meaning of fascism. People call almost anyone they don't like 'a fascist'. The term is in danger of degenerating into an all-purpose term of abuse. So what does it really mean? In brief, while nationalism teaches me that my nation is unique and that I have special obligations towards it, fascism says that my nation is supreme, and that I owe my nation exclusive obligations. My nation is the only important thing in the world, and I should never prefer the interests of any group or individual over the interests of my nation, no matter what the circumstances are. Even if my nation stands to make but a paltry profit from inflicting much misery on millions of strangers in a far-off land, I should have no qualms supporting my nation. Otherwise, I am a despicable traitor.

If my nation demands that I kill millions of people, I should kill millions. If my nation demands that I sacrifice my family, I should sacrifice my family. If my nation demands that I betray truth and beauty, I should betray truth and beauty.

How does a fascist evaluate art? How does a fascist know whether a movie is a good movie? Very simple. There is just one yardstick. If the movie serves the national interests, it is a good movie. If the movie does not serve the national interests, it is a bad movie. And how does a fascist decide what to teach kids in school? He uses the same yardstick. Teach the kids whatever serves the interests of the nation; the truth does not matter.15

This worship of the nation is extremely attractive, not only because it simplifies many difficult dilemmas, but also because it causes people to think that they belong to the most important and most beautiful thing in the world – their nation. The horrors of the Second World War and the Holocaust indicate the terrible consequences of this line of thinking. Unfortunately, when people talk of the ills of fascism they often do a poor job, because they tend to depict fascism as a hideous monster while failing to explain what is so seductive about it. This is why today people sometimes adopt fascist ideas without realising it. People think, 'I was taught that fascism is ugly, and when I look in the mirror I see something very beautiful, so I cannot be a fascist.'

Faşizm, milliyetçilik kendi hayatını kolaylaştırmak için diğer tüm kimlikleri ve yükümlülükleri reddettiğinde ortaya çıkan şeydir. Son zamanlarda faşizmin tam olarak ne ifade ettiği konusunda kafalar son derece karışık. İnsanlar hoşlanmadıkları hemen herkese "faşist" sıfatı yakıştırıyor. Bu terim genel amaçlı bir küfre indirgenme tehlikesi taşıyor. Peki gerçekten neyi ifade ediyor faşizm? Özetle, milliyetçilik kendi milletimin eşsiz olduğuna ve milletime karşı belli yükümlülüklerim olduğuna işaret ederken, faşizm milletimin üstün olduğunu ve milletime karşı özel yükümlülükler borçlu olduğumu dikte eder. Koşullar ne olursa olsun, başka bir grup ya da bireyin çıkarlarını kendi milletimin çıkarlarından üstün tutmamalıyım. Milletim saçma bir kazanç için uzaklardaki bir ülkede yaşayan milyonlarca yabancıya zulmetmeye kalksa bile Milletimi desteklemekte tereddüt etmemeliyim. Aksi takdirde, aşağılık bir hain sayılırım.

Milletim milyonlarca insanı öldürmemi buyuruyorsa, milyonlarca insanı öldürmeliyim. Milletim hakikate ve güzelliğe ihanet etmemi buyuruyorsa, hakikate ve güzelliğe ihanet etmeliyim.

Bir faşist sanatı nasıl değerlendirir? Bir faşist izlediği filmin iyi mi kötü mü olduğuna nasıl karar verir? Çok kolay. Tek bir ölçüt var. Milletin çıkarına hizmet ediyorsa iyi bir filmdir. Milletin çıkarına hizmet etmiyorsa kötü bir filmdir. Peki bir faşist okulda çocuklara ne öğretileceğine nasıl karar verir? Aynı ölçütü kullanır. Çocuklara milletin çıkarına ne hizmet ediyorsa onu öğretin; hakikatin bir önemi yoktur.15

Bu şekilde Millete tapınmak hem pek çok zorlu ikilemi basitleştirdiği hem de insanların kendilerini dünyanın en mühim ve en güzel şeyine, milletlerine ait hissetmesini sağladığı için son derece cazip. II. Dünya Savaşı'nda yaşanan kabuslar ve Soykırım bu doğrultuda düşünmenin sebep olduğu feci sonuçları göz önüne seriyor. Maalesef insanlar faşizmin illetlerinden bahsederken üstünkörü davranıyorlar çünkü faşizmi korkunç bir canavar şeklinde resmedip neden bu kadar çekici olduğunu açıklamaya yeltenmiyorlar. Günümüzde insanların kimi zaman farkında olmadan faşist fikirler edinmesi bu durumla ilişkili. İnsanlar, "Bana faşizmin çirkin bir şey olduğu öğretildi ve ben aynaya bakınca çok güzel bir şey görüyorum, o yüzden faşist olamam," diye düşünüyorlar.

It is a bit like the mistake Hollywood movies make when they depict the bad guys – Voldemort, Lord Sauron, Darth Vader – as ugly and mean. They are usually cruel and nasty even towards their most loyal supporters. What I never understand when watching such movies is why anyone would be tempted to follow a disgusting creep like Voldemort.

The problem with evil is that in real life, it is not necessarily ugly. It can look very beautiful. Christianity knew this better than Hollywood, which is why traditional Christian art tended to depict Satan as a gorgeous hunk. That is why it is so difficult to resist Satan's temptations. That is also why it is difficult to deal with fascism. When you look in the fascist mirror, what you see there isn't ugly at all. When Germans looked in the fascist mirror in the 1930s, they saw Germany as the most beautiful thing in the world. If today Russians look in the fascist mirror, they will see Russia as the most beautiful thing in the world. And if Israelis look in the fascist mirror, they will see Israel as the most beautiful thing in the world. They will then want to lose themselves inside that beautiful collective.

The word 'fascism' comes from the Latin 'fascis', meaning 'a bundle of rods'. That sounds like a rather unglamorous symbol for one of the most ferocious and deadly ideologies in world history. But it has a deep and sinister meaning. A single rod is very weak, and you can easily snap it in two. However, once you bundle many rods together into a fascis, it becomes almost impossible to break them. This implies that the individual is a thing of no consequence, but as long as the collective sticks together, it is very powerful.16 Fascists therefore believe in privileging the interests of the collective over those of any individual, and demand that no single rod ever dare break the unity of the bundle.

Of course, it is never clear where one human 'bundle of rods' ends and another begins. Why should I view Italy as the bundle of rods to which I belong? Why not my family, or the city of Florence, or the province of Tuscany, or the continent of Europe, or the entire human species? The milder forms of nationalism will tell me that I can indeed have obligations towards my family, Florence, Europe and the whole of humankind, as well as having special obligations to Italy. In contrast, Italian fascists will demand absolute loyalty to Italy alone.

Hollywood'un Voldemort, Lord Sauron, Dart Vader gibi kötü karakterleri çirkin ve kaba resmederken düştüğü gaflete benzer bir durum var ortada. Bu karakterler genellikle en sadık taraftarlarına karşı bile zalim ve edepsizdir. Bu tür filmleri izlerken hiç anlayamadığım bir şey var: Voldemort gibi tiksinç bir sürüngenin peşinden kim niye gitsin?

Kötülükle ilgili sorun, onun gerçek hayatta ille de çirkin olmamasıdır. Oldukça güzel görünebilir. Hıristiyanlık bu duruma Hollywood'dan daha hâkim olacak ki geleneksel Hıristiyan sanatında Şeytan genellikle iri kıyım ve kaslı bir ilah şeklinde tasvir edilir. Şeytana uymamak bu yüzden o kadar zordur. Faşizmle başa çıkmanın zorluğu da bundan kaynaklanıyor. Faşist aynasına baktığınızda, hiç de çirkin bir şey görmezsiniz. Almanlar 1930'larda faşist aynasına bakmış ve Almanya'da dünyanın en güzel şeyini görmüşler. Aynısı günümüzde Ruslar ve İsrailliler için geçerli, her ikisi de faşist aynasına baksa, kendi ülkelerini dünyanın en güzel şeyi gibi görürler. Sonra da kendilerini bu güzel birliğin içinde kaybetmek isterler.

"Faşizm" kelimesi Latincede "çubuk demeti" anlamına gelen "fascis" kelimesinden gelir. Dünyanın en gaddar ve ölümcül ideolojilerinden birini tanımlamak için pek hafifbir sembol gibi geliyor kulağa. Ama derin ve habis bir anlam taşıyor. Tek bir çubuk çok zayıftır ve bu çubuğu kolayca kırabilirsiniz. Fakat bir sürü çubuğu bir araya toplarsanız bir fascis elde edersiniz ve bu çubukları kırmak neredeyse imkânsızdır. Bundan insanların tek tek bir önem taşımadığı ama birlikten kuvvet doğacağı anlamı çıkıyor.16 Bu yüzden faşistler birliğin çıkarlarını herhangi bir bireyin çıkarlarından üstün tutarlar ve hiçbir çubuğun demetin bütünlüğünü bozmaya yeltenmemesini buyururlar.

Elbette bir "çubuk demeti" insanın nerede bitip bir diğerinin nerede başladığı meçhul. Neden İtalya'yı dahil olduğum bir çubuk demeti olarak kabul etmeliyim ki? Neden aileme, Floransa şehrine, Toskana bölgesine, Avrupa kıtasına ya da tüm insan türüne dahil olamayayım? Daha yumuşak milliyetçilik türleri, İtalya'ya karşı özel yükümlülüklerim dışında elbette aileme, Floransa'ya, Avrupa'ya ve tüm insanlığa karşı yükümlülüklerim de olabileceğini söyler. Oysa İtalyan faşistler sadece ve sadece İtalya'ya sadakat göstermemi talep eder.

Despite the best efforts of Mussolini and his fascist party, most Italians remained rather lukewarm about putting Italy before their famiglia. In Germany the Nazi propaganda machine did a much more thorough job, but not even Hitler managed to make people forget all the alternative stories. Even in the darkest days of the Nazi era, people always kept some back-up stories in addition to the official one. This became patently clear in 1945. You would have thought that after twelve years of Nazi brainwashing many Germans would be utterly incapable of making sense of their post-war lives. Having put all their faith in one great story, what to do when that story exploded? Yet most Germans recovered with amazing speed. Somewhere in their minds they maintained some other stories about the world, and no sooner had Hitler fired a bullet through his brain, than people in Berlin, Hamburg and Munich adopted new identities and found new meanings to their lives.

True, about 20 per cent of the Nazi gauleiters – the regional party leaders – committed suicide, as did about 10 per cent of generals.17 But that means that 80 per cent of gauleiters and 90 per cent of generals were quite happy to live on. The vast majority of card-holding Nazis and even of the SS rank and file neither went insane nor killed themselves. They went on to be productive farmers, teachers, doctors and insurance agents.

Indeed, even suicide doesn't prove an absolute commitment to a single story. On 13 November 2015, the Islamic State orchestrated several suicide attacks in Paris that killed 130 people. The extremist group explained that it did so in revenge for the bombing of Islamic State activists in Syria and Iraq by the French air force, and in the hope that France would be deterred from carrying out such bombardments in the future.18 In the same breath, the Islamic State also declared that all the Muslims killed by the French air force were martyrs, who now enjoy eternal bliss in heaven.

Something here doesn't make sense. If indeed the martyrs killed by the French air force are now in heaven, why should anyone seek revenge for it? Revenge for what, exactly? For sending people to heaven? If you just heard that your beloved brother won a million dollars in the lottery, would you start blowing up lottery stalls in revenge? So why go rampaging in Paris just because the French air force gave a few of your brothers a one-way ticket to paradise? It would be even worse if you indeed managed to deter the French from carrying out further bombings in Syria. For in that case, fewer Muslims would get to heaven.

Mussolini ve onun faşist partisinin tüm çabalarına rağmen çoğu İtalyan, İtalya'yı ailelerinden üstün tutmaya o kadar da sıcak bakmıyordu. Nazi propagandası Almanya'da çok daha iyi iş çıkardı ama Hitler bile insanların diğer tüm anlatıları unutmasını sağlayamadı. Nazi döneminin en karanlık günlerinde dahi insanlar resmi anlatıya ek olarak kimi anlatıları yedekte tuttular. 1945'te bu durum açıkça ortaya çıktı. Naziler tarafından on iki yıl boyunca beyni yıkanan insanların savaş sonrası hayatlarını anlamlandırmaktan aciz kalması beklenir. Tüm inançlarını tek bir anlatıya bağlayan insanlar bu anlatı yıkılınca ne yapar? Fakat Almanlar inanılmaz bir hızla toparlandılar. Zihinlerinin bir yerlerinde dünyaya dair başka anlatılar duruyordu ve Hitler kafasına kurşunu sıkar sıkmaz Berlin'deki, Hamburg'daki ve Münih'teki insanlar yeni kimlikler benimseyip hayatlarına yeni anlamlar atfettiler.

Nazi yerel parti liderlerinin (gauleiters) yüzde 20'sinin ve generallerin yaklaşık yüzde ıo'unun intihar ettiği doğru.17 Ama demek ki liderlerin yüzde 8o'i ve generallerin yüzde 9o'ı yaşamaya devam etmekte bir beis görmemiş. İpleri elinde tutan Nazilerin ve hatta SS askerlerinin büyük çoğunluğu ne delirdi ne de intihar etti. Gidip üretken çiftçiler, öğretmenler, doktorlar ve sigortacılar oldular.

Hatta intihar bile tek bir anlatıya duyulan mutlak inancın kanıtı değildir. 13 Kasım 2015'te IŞİD Paris'te bir dizi intihar saldırısı düzenleyerek 139 kişiyi öldürdü. Aşırı İslamcı grup, saldırıları Fransız Hava Kuvvetlerinin Suriye ve Irak'taki IŞİD savaşçılarını bombalamasının intikamını almak ve Fransa'yı gelecekte bu tür bombardımanlarda bulunmaktan caydırmak adına düzenlendiğini açıkladı. '8 IŞİD aynı açıklamada Fransız Hava Kuvvetleri tarafından öldürülen Müslümanların şehit olduğunu ve Allah'ın rahmetine kavuşup cennete gittiklerini dile getirdi.

Burada aklayatmayan birşeyvar. Fransız kuvvetlerinin öldürdüğü şehitler cennete gittiyse, bunda intikam alınacak ne var? Ne için intikam? İnsanların cennete gönderilmesinin intikamı mı? Çok sevdiğiniz abinize piyangodan bir trilyon çıktığını duysanız tepkiniz gidip intikam almak için piyango bayilerini bombalamak mı olurdu? Peki neden Fransız Hava Kuvvetleri birkaç kardeşinizi ebediyen cennete yolladı diye Paris'e kan kusturuyorsunuz? Hatta Fransızları gerçekten de Suriye'yi bombalamaktan caydırmayı başar-salardı çok daha feci olurdu. O vakit daha az Müslüman cennete giderdi.

We might be tempted to conclude that Islamic State activists don't really believe that martyrs go to heaven. That's why they are angry when they are bombed and killed. But if so, why do some of them strap on explosive belts and willingly blow themselves to smithereens? In all likelihood, the answer is that they hold on to two contradictory stories, without thinking too much about the inconsistencies. As noted earlier, some neurons are just not on speaking terms with one another.

Eight centuries before the French air force bombed Islamic State strongholds in Syria and Iraq, another French army invaded the Middle East, in what is known to posterity as 'the Seventh Crusade'. Led by the saintly King Louis IX, the crusaders hoped to conquer the Nile Valley and turn Egypt into a Christian bulwark. However, they were defeated at the Battle of Mansoura and most of the crusaders were taken captive. A crusader knight, Jean de Joinville, later wrote in his memoirs that when the battle was lost and they decided to surrender, one of his men said that 'I cannot agree with this decision. What I advise is that we should all let ourselves be slain, for thus we shall go to paradise.' Joinville comments dryly that 'none of us heeded his advice'.19

Joinville does not explain why they refused. After all, these were men who left their comfortable chateaux in France for a long and perilous adventure in the Middle East largely because they believed the promise of eternal salvation. Why, then, when they were but a moment away from the everlasting bliss of paradise, did they prefer Muslim captivity instead? Apparently, though the crusaders fervently believed in salvation and paradise, at the moment of truth they opted to hedge their bets.

The supermarket at Elsinore

Throughout history almost all humans believed in several stories at the same time, and were never absolutely convinced of the truth of any one of them. This uncertainty rattled most religions, which therefore considered faith to be a cardinal virtue and doubt to be among the worst sins possible. As if there was something intrinsically good about believing things without evidence. With the rise of modern culture, however, the tables were turned. Faith looked increasingly like mental slavery, while doubt came to be seen as a precondition for freedom.

Bunun sonucunda IŞİD'in şehitlerin cennete gittiğine inanmadığını düşünebilirsiniz. O yüzden bombalanıp öldürülünce sinirleniyorlar. Ama öyle olsa, neden bazıları Üzerlerine taktıkları bombayı patlatıp kendilerini parçalara ayırıyor? Her koşulda bunun cevabı, tutarsızlıklar üzerine fazla düşünmeden birbiriyle çelişen iki anlatıya inanmaları. Daha önce de belirtildiği gibi kimi nöronlar birbirine küs.

Fransız Hava Kuvvetleri Suriye ve Irak'taki IŞİD üslerini bombalamadan sekiz yüz yıl önce, başka bir Fransız ordusu, sonraki nesillerin "VII. Haçlı Seferi" olarak adlandıracağı bir harekâtla Ortadoğu'yu işgal etti. Kutsal kral IX. Louis komutanlığındaki Haçlılar, Nil Vadisi'ni ele geçirip Mısır'ı Hıristiyanlığın siperine dönüştürmek istiyorlardı. Ancak Mansure Muharebesi'nde yenik düştüler ve çoğu Haçlı askeri esir alındı. Jean de Joinville adlı bir Haçlı şövalyesi, daha sonradan kaleme aldığı anılarında, savaş kaybedilip teslim olma kararı alınınca adamlarından birinin, "Bu karara katılmam mümkün değil. Tavsiyem, bırakalım hepimizi öldürsünler, böylece cennete gideriz," dediğini yazmış. Joinville'in bu konudaki kısa ve özyorumu, "Hiçbirimiz bu tavsiyeye kulak asmadık."'9

Joinville tavsiyeyi niye reddettiklerini açıklamıyor. Ne de olsa bu adamların Fransa'daki rahat şatolarını bırakıp Ortadoğu'da uzun ve zorlu bir maceraya atılmasının ardında büyük ölçüde ebedi kurtuluş vaadine inanmaları yatıyordu. O zaman neden cennete kavuşmalarına ramak kala Müslümanla-ra esir düşmeyi tercih ettiler? Belli ki Haçlılar kurtuluşa ve cennete tutkuyla inansalar da karar anı geldiğinde riske girmek istememişler.

Helsingör'deki süpermarket

Tarih boyunca insanların neredeyse tümü aynı anda birden fazla anlatıya inanmışlar ve hiçbir zaman bunların hiçbirinin bütünüyle gerçek olduğuna ikna olmamışlar. Bu tereddüt pek çok dini sarsmış ve o yüzden de dinler, inancı en üstün meziyet diye nitelendirip şüpheyi en kötü günahlardan biri addetmiştir. Sanki kanıtı bulunmayan şeylere inanmak tabiatı gereği iyilik barındırıyormuş gibi. Fakat modern kültürün doğuşuyla işler tersine döndü. İnanç gitgide zihinsel kölelik gibi görülmeye başlanıp şüphe özgürlüğün önkoşulu konumuna yükseldi.

Sometime between 1599 and 1602, William Shakespeare wrote his version of The Lion King, better known as Hamlet. Yet unlike Simba, Hamlet doesn't complete the Circle of Life. He remains sceptical and ambivalent to the very end, never discovering what life is all about, and never making up his mind whether it is better to be or not to be. In this, Hamlet is the paradigmatic modern hero. Modernity didn't reject the plethora of stories it inherited from the past. Instead, it opened a supermarket for them. The modern human is free to sample them all, choosing and combining whatever fits his or her taste.

Some people cannot stand so much freedom and uncertainty. Modern totalitarian movements such as fascism reacted violently to the supermarket of doubtful ideas, and outdid even traditional religions in demanding absolute faith in a single story. Most modern people, however, took a liking to the supermarket. What do you do when you don't know what life is all about and which story to believe? You sanctify the very ability to choose. You forever stand there in the supermarket aisle, with the power and freedom to choose whatever you like, examining the products laid out before you, and … freeze that frame, cut, The End. Run credits.

According to liberal mythology, if you stand long enough in that big supermarket, sooner or later you will experience the liberal epiphany, and you will realise the true meaning of life. All the stories on the supermarket shelves are fakes. The meaning of life isn't a ready-made product. There is no divine script, and nothing outside me can give meaning to my life. It is I who imbue everything with meaning through my free choices and through my own feelings.

William Shakespeare 1599 ila 1602 yıllarında kendiAslan Kral versiyonunu yani Hamlet'i kaleme aldı. Fakat Simba'nın aksine Hamlet Yaşam Döngüsünü tamamlamaz. Sonuna kadar şüpheci ve çelişkide kalır ve ne hayatın anlamını bulur ne de olmak ya da olmamak konusunda bir karara varır. Bu açıdan Hamlet paradigmatik modern kahramandır. Modernite geçmişten miras kalan anlatı bolluğunu reddetmedi, aksine bunları alıp bir süpermarkete koydu. Modern insan hepsini denemekte, zevkine göre seçip istediklerini birleştirmekte özgür.

Bazı insanlar bu kadar özgürlüğü ve belirsizliği kaldıramaz. Faşizm gibi modern totaliter akımlar, muğlak fikirlerle dolu bu süpermarkete şiddetle karşı çıktı ve tek bir anlatıya koşulsuz inanç talebi konusunda geleneksel dinleri bile geride bıraktı. Ama çoğu modern insan süpermarketi sever oldu. Hayatın anlamını ve hangi anlatıya inanacağınızı bilmiyorsanız ne yaparsınız? Seçebiliyor olmayı kutsallaştırırsınız. İlelebet süpermarket koridorlarında istediğinizi seçme özgürlüğünün gücüyle durur, önünüze dizili ürünleri incelersiniz ve... bu sahneyi durdurun; ekran kararır ve işte Son. Sonra da jenerik.

Liberal mitolojiye göre bu dev süpermarkette yeterince vakit geçirirseniz, eninde sonunda liberal bir aydınlanma yaşar ve hayatın gerçek anlamının farkına varırsınız. Süpermarketin raflarındaki tüm anlatılar sahte. Hayatın anlamı hazır bir ürün değil. İlahi bir senaryo yok ve dışımdaki hiçbir şey hayatıma anlam katamaz. Özgür tercihlerim ve kendi duygularım doğrultusunda ben yüklüyorum her şeye anlamı.

In the fantasy film Willow – a run-of-the-mill George Lucas fairy tale – the eponymous hero is an ordinary dwarf who dreams of becoming a great sorcerer and mastering the secrets of existence. One day such a sorcerer passes through the dwarf village in search of an apprentice. Willow and two other hopeful dwarves present themselves, and the sorcerer gives the aspirants a simple test. He extends his right hand, spreads his fingers, and asks in a Yoda-like voice: 'The power to control the world, is in which finger?' Each of the three dwarves picks a finger – but they all pick the wrong one. Nevertheless, the sorcerer notices something about Willow, and later asks him 'When I held up my fingers, what was your first impulse?' 'Well, it was stupid,' says Willow in embarrassment, 'to pick my own finger.' 'Aha!' exclaims the sorcerer in triumph, 'That was the correct answer! You lack faith in yourself.' Liberal mythology never tires of repeating this lesson.

It is our own human fingers that wrote the Bible, the Quran and the Vedas, and it is our minds that give these stories power. They are no doubt beautiful stories, but their beauty is strictly in the eyes of the beholder. Jerusalem, Mecca, Varanasi and Bodh Gaya are sacred places, but only because of the feelings humans experience when they go there. In itself, the universe is only a meaningless hodge-podge of atoms. Nothing is beautiful, sacred or sexy – but human feelings make it so. It is only human feelings that make a red apple seductive and a turd disgusting. Take away human feelings, and you are left with a bunch of molecules.

We hope to find meaning by fitting ourselves into some ready-made story about the universe, but according to the liberal interpretation of the world, the truth is exactly the opposite. The universe does not give me meaning. I give meaning to the universe. This is my cosmic vocation. I have no fixed destiny or dharma. If I find myself in Simba's or Arjuna's shoes, I can choose to fight for the crown of a kingdom, but I don't have to. I can just as well join a wandering circus, go to Broadway to sing in a musical, or move to Silicon Valley and launch a start-up. I am free to create my own dharma.

George Lucas'ın yazdığı orta karar bir peri masalı olan Willow filminde, filme adını veren karakter büyük bir büyücü olup varlığın sırlarına hâkim olmayı hayal eden sıradan bir cücedir. Bir gün kendisine çırak arayan böyle bir büyücünün yolu cücenin köyüne düşer. Willow iki hevesli arkadaşıyla beraber büyücüye kendilerini takdim eder ve büyücü bu adayları basit bir sınava tabi tutar. Sağ elini kaldırır, parmaklarını açar ve Yoda benzeri bir sesle, "Dünyayı kontrol etme gücü hangi parmakta?" diye sorar. Her cüce bir parmak seçer ama hepsinin cevabı yanlıştır. Yine de büyücü Willow'da bir şey fark eder ve sonradan, "Parmaklarımı kaldırdığımda içinden geçen ilk şey neydi?" diye sorar ona. "Valla, aptalca bir şey," der Willow mahcup bir şekilde, "kendi parmağımı seçmek geçti içimden". "İşte!" diye bir zafer nidası atar büyücü, "Doğru cevap bu! Senin kendine güvenin eksik." Liberal mitoloji bu dersi tekrarlamaktan asla bıkmaz.

İncil'i, Kuran'ı ve Vedalar'ı kendi ellerimizle yazdık ve zihnimizde bu hikâyelere güç atfettik. Bu hikâyelerin güzelliği su götürmez ama güzelliklerinin tek kaynağı bizim onları öyle görmemiz. Kudüs, Mekke, Varanasi ve Bodh Gaya kutsal yerler ama bunun tek sebebi insanların oralara gidince deneyim-lediği duygular. Evren kendi başına anlamsız bir atom çorbasıdır. Hiçbir şey kendiliğinden güzel, kutsal ya da seksi değildir ama insanların hisleri onları öyle kılar. Kırmızı bir elmayı cezbedici, dışkıyı iğrenç yapan sadece insanın hisleridir. İnsanın hislerini çıkarınca geriye sadece bir tutam molekül kalır.

Kendimizi evrene dair hazır ve nazır bir hikâyeye yerleştirerek anlam bulmaya çalışıyoruz ama liberal dünya algısına göre hakikat bunun tam tersi. Evren bana anlam sunmaz. Ben evrene anlam veririm. Kozmik misyonum budur. Sabit bir kadere ya da dharma'ya sahip değilim. Kendimi Simba ya da Arjuna'nın yerinde bulsam, pek tabii krallık tacı için savaşabilirim ama buna mecbur değilim. İster sirke katılırım, ister gidip bir Broadway müzikalinde şarkı söylerim, ister Silikon Vadisi'ne taşınır bir iş kurarım. Kendi dharma'mı kendim yaratmakta özgürüm.

Thus, like all other cosmic stories, the liberal story too starts with a creation narrative. It says that the creation occurs every moment, and I am the creator. What then is the aim of my life? To create meaning by feeling, by thinking, by desiring, and by inventing. Anything that limits the human liberty to feel, to think, to desire and to invent, limits the meaning of the universe. Hence liberty from such limitations is the supreme ideal.

In practical terms, those who believe in the liberal story live by the light of two commandments: create, and fight for liberty. Creativity can manifest itself in writing a poem, exploring your sexuality, inventing a new app, or discovering an unknown chemical. Fighting for liberty includes anything that frees people from social, biological and physical constraints, be it demonstrating against brutal dictators, teaching girls to read, finding a cure for cancer, or building a spaceship. The liberal pantheon of heroes houses Rosa Parks and Pablo Picasso alongside Louis Pasteur and the Wright brothers.

This sounds extremely exciting and profound in theory. Unfortunately, human freedom and human creativity are not what the liberal story imagines them to be. To the best of our scientific understanding, there is no magic behind our choices and creations. They are the product of billions of neurons exchanging biochemical signals, and even if you liberate humans from the yoke of the Catholic Church and the Soviet Union, their choices will still be dictated by biochemical algorithms as ruthless as the Inquisition and the KGB.

The liberal story instructs me to seek freedom to express and realise myself. But both the 'self' and freedom are mythological chimeras borrowed from the fairy tales of ancient times. Liberalism has a particularly confused notion of 'free will'. Humans obviously have a will, they have desires, and they are sometimes free to fulfil their desires. If by 'free will' you mean the freedom to do what you desire – then yes, humans have free will. But if by 'free will' you mean the freedom to choose what to desire – then no, humans have no free will.

Demek ki liberal anlatı da tüm kozmik anlatılar gibi bir yaradılış anlatısıyla başlar. Yaradılışın her an gerçekleştiğini söyler ve yaratıcı da benim. O halde hayatımın amacı ne? Hissederek, düşünerek, algılayarak ve icat ederek yaratmak. İnsanın hissetme, düşünme, arzulama ve icat etme özgürlüğünü kısıtlayan her şey evrenin anlamını kısıtlar. Bu yüzden de bu tür kısıtlamalardan kurtulmak en yüce idealdir.

Liberal anlatıya inananlar uygulamada iki emrin ışığında yaşarlar: yarat ve özgürlük için savaş. Yaratıcılık kendini şiir yazmakta, cinselliğinizi keşfetmekte, yeni bir uygulama geliştirmekte ya da bilinmeyen bir kimyasal maddeyi keşfetmekte gösterebilir. Özgürlük için savaşmak insanları toplumsal, biyolojik ve fiziksel baskılardan kurtaran her şeyi içerir; bu, zalim diktatörlere karşı eyleme geçmek ya da kız çocuklarına okuma yazma öğretmek de olabilir, kansere çare bulmak ya da uzay gemisi inşa etmek de. Liberal kahramanlar anıtında Rosa Parks ve Pablo Picasso da vardır, Louis Pasteur ve Wright kardeşler de.

Tüm bunlar teoride son derede heyecan verici ve etkileyici geliyor. Ne yazık ki insanların özgürlüğü ve yaratıcılığı liberal anlatının tasavvur ettiği gibi değil. Mevcut bilimsel anlayışa göre, tercih ve yaratılarımızın ardında büyü yok. Bunlar biyokimyasal sinyaller alıp veren milyarlarca nöronun ürünü ve insanları Katolik Kilisesi ya da Sovyetler Birliği'nin boyunduruğundan kurtarsanız da seçimleri yine de Engizisyon ve KGB kadar acımasız biyokimyasal algoritmalar tarafından dikte edilecek.

Liberal anlatı ifade özgürlüğünün peşine düşmemi, kendimi gerçekleştirmemi salık veriyor. Ama hem "kendim" hem de özgürlük eski zaman masallarından ödünç alınmış mitolojik yaratıklar. Liberalizm oldukça muğlak bir "özgür irade" anlayışına sahip. İnsanların besbelli bir iradesi var, arzuları var ve kimi zaman arzularını gerçekleştirmekte özgürler. "Özgür irade" tabirinden kastedilen arzuladığın şeyi yapma özgürlüğüyse, o zaman evet, insanların özgür iradesi var. Ama "özgür irade" istediğini arzulama özgürlüğüyse, o zaman hayır, insanların özgür iradesi yok.

If I am sexually attracted to men, I may be free to realise my fantasies, but I am not free to feel an attraction to women instead. In some cases I might decide to restrain my sexual urges or even try a 'sexual conversion' therapy, but the very desire to change my sexual orientation is something forced upon me by my neurons, egged on perhaps by cultural and religious biases. Why does one person feel ashamed of his sexuality and strives to alter it, while another person celebrates the same sexual desires without a trace of guilt? You can say that the former might have stronger religious feelings than the latter. But do people freely choose whether to have strong or weak religious feelings? Again, a person may decide to go to church every Sunday in a conscious effort to strengthen his weak religious feelings – but why does one person aspire to be more religious, while another is perfectly happy to remain an atheist? This may result from any number of cultural and genetic dispositions, but it is never the result of 'free will'.

What's true of sexual desire is true of all desire, and indeed of all feelings and thoughts. Just consider the next thought that pops up in your mind. Where did it come from? Did you freely choose to think it, and only then did you think it? Certainly not. The process of self-exploration begins with simple things, and becomes progressively harder. At first, we realise that we do not control the world outside us. I don't decide when it rains. Then we realise that we do not control what's happening inside our own body. I don't control my blood pressure. Next, we understand that we don't even govern our brain. I don't tell the neurons when to fire. Ultimately we should realise that we do not control our desires, or even our reactions to these desires.

Realising this can help us become less obsessive about our opinions, about our feelings, and about our desires. We don't have free will, but we can be a bit more free from the tyranny of our will. Humans usually give so much importance to their desires that they try to control and shape the entire world according to these desires. In pursuit of their cravings, humans fly to the moon, wage world wars, and destabilise the entire ecosystem. If we understand that our desires are not the magical manifestations of free choice, but rather are the product of biochemical processes (influenced by cultural factors that are also beyond our control), we might be less preoccupied with them. It is better to understand ourselves, our minds and our desires rather than try to realise whatever fantasy pops up in our heads.

Erkeklerden hoşlanıyorsam, fantezilerimi gerçekleştirmekte özgür olabilirim ama kadınlardan hoşlanmaya başlamakta özgür değilim. Kimi durumlarda cinsel isteklerimi bastırmayı ve hatta "cinsel dönüşüm" terapisi almayı tercih edebilirim ama cinsel yönelimimi değiştirme arzusunun kendisi, kültürel ya da önyargılar tarafından kışkırtılmış olabilecek nöronlarımın dayattığı bir şey. Neden biri cinselliğinden utanıp bunu değiştirme gereği duyuyor da bir başkası aynı cinsel arzuları en ufak bir suçluluk duygusuna kapılmadan seve seve yaşıyor? Belki ilkinin dinsel duyguları ikincisinden güçlüdür diyebilirsiniz. Ama insanlar güçlü ya da zayıf dinsel duygular taşımayı özgürce mi seçiyor? Yine, bir insan her pazar kiliseye giderek bilinçli bir şekilde zayıf dinsel duygularını güçlendirme tercihinde bulunabilir. Ama neden bir insan daha dindar olmaya heves ediyor da bir diğeri ateist kalmaktan gayet mutlu? Bu pek çok kültürel ve genetik eğilimden kaynaklanabilir ama asla "özgür irade" eseri değil.

Cinsel arzu için geçerli olan şey tüm arzular ve esasen tüm hisler ve düşünceler için geçerlidir. Aklınıza gelen ilk düşünceyi ele alın. Nereden geldi? Önce özgürce bir tercih yapıp sonra mı düşündünüz bunu? Kesinlikle hayır. İnsanın kendini keşfetme süreci önce basit şeylerle başlar ve gittikçe güçleşir. İlk başta, dışımızdaki dünyayı kontrol etmediğimizi fark ederiz. Yağmur yağıp yağmayacağını ben belirlemiyorum. Sonra bedenimizde olan biteni kontrol etmediğimizi anlarız. Kan basıncımı ben kontrol etmiyorum. Bunun ardından, beynimize bile hâkim olmadığımızı öğreniriz. Nöronların ne zaman harekete geçeceğini ben belirlemiyorum. Sonuçta arzularımızı ve hatta bu arzulara verdiğimiz tepkileri de kontrol etmediğimizi idrak etmeliyiz.

Bunu fark etmek fikirlerimiz, hislerimiz ve arzularımız konusunda daha az saplantılı hale gelmemize yardım edebilir. Özgür irademiz yok ama irademizin zulmünden az da olsa kurtulabiliriz. İnsanlar genellikle arzularına, dünyayı arzuları doğrultusunda kontrol etmeye ve şekillendirmeye çalışacak kadar çok önem verirler. İhtiraslarının peşinde Ay'a çıkarlar, savaş çıkarırlar ve tüm ekosistemin dengesini bozarlar. Arzularımızın özgür seçimlerin sihirli bir tezahürü olmadığını, daha ziyade (kontrolümüzün tamamen dışındaki kültürel faktörlerin etkisi altında kalmış) biyokimyasal süreçlerin ürünü olduklarını anlarsak, onlarla daha az meşgul olabiliriz. Aklımızda beliriveren fantezileri gerçekleştirmeye çalışmak yerine kendimizi, zihnimizi ve arzularımızı anlamak daha iyidir.

And in order to understand ourselves, a crucial step is to acknowledge that the ‘self’ is a fictional story that the intricate mechanisms of our mind constantly manufacture, update and rewrite. There is a storyteller in my mind that explains who I am, where I am coming from, where I am heading to, and what is happening right now. Like the government spin doctors who explain the latest political upheavals, the inner narrator repeatedly gets things wrong but rarely, if ever, admits it. And just as the government builds up a national myth with flags, icons and parades, so my inner propaganda machine builds up a personal myth with prized memories and cherished traumas that often bear little resemblance to the truth.

In the age of Facebook and Instagram you can observe this myth-making process more clearly than ever before, because some of it has been outsourced from the mind to the computer. It is fascinating and terrifying to behold people who spend countless hours constructing and embellishing a perfect self online, becoming attached to their own creation, and mistaking it for the truth about themselves.20 That’s how a family holiday fraught with traffic jams, petty squabbles and tense silences becomes a collection of beautiful panoramas, perfect dinners and smiling faces; 99 per cent of what we experience never becomes part of the story of the self.

It is particularly noteworthy that our fantasy self tends to be very visual, whereas our actual experiences are corporeal. In the fantasy, you observe a scene in your mind’s eye or on the computer screen. You see yourself standing on a tropical beach, the blue sea behind you, a big smile on your face, one hand holding a cocktail, the other arm around your lover’s waist. Paradise. What the picture does not show is the annoying fly that bites your leg, the cramped feeling in your stomach from eating that rotten fish soup, the tension in your jaw as you fake a big smile, and the ugly fight the happy couple had five minutes ago. If we could only feel what the people in the photos felt while taking them!

Kendimizi anlamak için atılması gereken önemli adımlardan biri, “benlik” dediğimiz şeyin zihnimizin karmaşık mekanizması tarafından durmadan üretilen, yenilenen ve yeniden yazılan bir kurmaca olduğunu kabullenmektir. Kafamda kim olduğumu, nereden geldiğimi, nereye gittiğimi ve şimdi ne olduğunu açıklayıp duran bir anlatıcı var. Yaşanan siyasi çalkantıları kamuoyuna yutturmaya çalışan hükümet şakşakçıları gibi iç anlatıcı da durmadan bir şeyleri yanlış anlar ama bunu etse etse kırk yılda bir kabul eder. Bayraklar, semboller ve geçit törenleriyle bir millet miti kuran hükümet gibi içimdeki propaganda makinesi de çoğunlukla gerçekle alakası olmayan değerli anılarve mühim travmalarla kişisel bir mit kurar.

Facebook ve Instagram çağında, bu mit yaratma sürecini hiç olmadığı kadar iyi gözlemleyebilirsiniz çünkü bu işlemin bir kısmı zihinden çıkarılıp bilgisayara devredildi. İnsanların çevrimiçi mecrada kusursuz bir benlik yaratmak için saatlerini harcamalarına, kendi yarattıkları bu şeye bağlanmalarına ve bunu kendileriyle ilgili gerçeklikle karıştırmalarına tanık olmak çok şaşırtıcı ve korkutucu.20 Bu şekilde trafikte kitlenip kalarak, gereksiz atışmalara girerek ve gergin sessizlikler yaşayarak geçirilen bir tatil güzel manzaralar, mükemmel yemekler ve gülen yüzlerden oluşan bir derlemeye dönüşüyor; deneyimlediğimiz şeylerin yüzde 99'u asla benlik anlatısının parçası haline gelmiyor.

Fiili deneyimlerimiz bedenselken hayali benliğimizin bu denli görsel olması özellikle dikkat çekici. Hayal âlemindeyken, zihnimizde ya da bilgisayar ekranında bir sahne canlandırırsınız. Kendinizi tropik bir sahilde, arkanızda mavi deniz ve yüzünüzde koca bir gülümsemeyle, bir elinizde kokteyl, öbür eliniz sevgilinizin belinde görürsünüz. Cennet. Resimde görünmeyenler bacağınızı ısıran sinir bozucu bir sinek, o kötü balık çorbasını içtiğiniz için midenizde oluşan burulma hissi, mahsusçuktan gülmeye çalıştığınız için çenenizde oluşan gerginlik ve mutlu çiftin beş dakika önce yaşadığı çirkin kavga. Keşke fotoğraftaki insanların fotoğraf çekilirken ne hissettiğini hissedebilseydik!

Hence if you really want to understand yourself, you should not identify with your Facebook account or with the inner story of the self. Instead, you should observe the actual flow of body and mind. You will see thoughts, emotions and desires appear and disappear without much reason and without any command from you, just as different winds blow from this or that direction and mess up your hair. And just as you are not the winds, so also you are not the jumble of thoughts, emotions and desires you experience, and you are certainly not the sanitised story you tell about them with hindsight. You experience all of them, but you don't control them, you don't own them, and you are not them. People ask 'Who am I?' and expect to be told a story. The first thing you need to know about yourself, is that you are not a story.

No story

Liberalism took a radical step in denying all cosmic dramas, but then recreated the drama within the human being – the universe has no plot, so it is up to us humans to create a plot, and this is our vocation and the meaning of our life. Thousands of years before our liberal age, ancient Buddhism went further by denying not just all cosmic dramas, but even the inner drama of human creation. The universe has no meaning, and human feelings too are not part of a great cosmic tale. They are ephemeral vibrations, appearing and disappearing for no particular purpose. That's the truth. Get over it.

As noted earlier, the Brihadaranyaka Upanishad tells us that 'The head of the sacrificial horse is the dawn, its eye the sun … its members the seasons, its joints the months and fortnights, its feet the days and nights, its bones the stars and its flesh the clouds.' In contrast, the Mahasatipatthana Sutta, a key Buddhist text, explains that when a human meditates, he or she observes the body carefully, noting that 'In this body, there are hairs of the head, hairs of the skin, nails, teeth, skin, flesh, sinews, bones, marrow, kidney, heart … saliva, nasal mucus, synovial fluid and urine. Thus he dwells observing body … Now his understanding is established: "This is body!"'21 The hairs, bones or urine stand for nothing else. They are just what they are.

Dolayısıyla gerçekten kendinizi anlamak istiyorsanız, Facebook hesabınızla ya da içsel benlik anlatınızla özdeşleşmemelisiniz. Onun yerine bedeninizin ve zihninizin gerçek akışını gözlemlemelisiniz. Göreceksiniz ki düşünceler, duygular ve arzular çok da bir sebebi olmadan ve sizden bir komut gelmeden belirip kayboluyor, tıpkı sağdan soldan esip saçınızı başınızı dağıtan rüzgâr gibi. Üstelik nasıl ki rüzgâr değilseniz, deneyimlediğiniz düşünce, duygu ve arzular karmaşası da değilsiniz ve bunlara dair geriye dönüp bakarak anlattığınız sterilize anlatı hiç değilsiniz. Hepsini deneyimliyorsunuz ama kontrol etmiyorsunuz; bunlar sahip olduğunuz şeyler değil ve siz onlar değilsiniz. İnsanlar, "Ben kimim?" diye sorup cevap olarak bir anlatı bekliyorlar. Kendiniz hakkında bilmeniz gereken ilk şey bir anlatı olmadığınız.

Anlatı yok

Liberalizm kozmik tiyatroyu reddederek radikal bir adım attı ama sonra aynı tiyatroyu insanın içinde yeni baştan yarattı; evrenin bir olay örgüsü yok, o yüzden de olay örgüsü yaratmak biz insanlara kaldı; misyonumuz da, hayatımızın anlamı da bu. Liberal çağdan binlerce yıl önce, kadim Budizm öğretisi daha da ileri giderek sadece kozmik tiyatroları değil, insanın kendi yaratısı olan içsel tiyatrosunu da reddetmişti. Evrende anlam yoktur, aynı şekilde insan duyguları da bir anlam taşımaz. Hiçbiri müthiş kozmik masalların parçası değiller; belirli bir amacı olmaksızın belirip kaybolan fani titreşimlerden ibaretler. Hakikat bu. Kabul edin.

Brihadaranyaka Upanişad, "Kurbanlık atın kafası şafak, gözü güneş (...) uzuvları mevsimler, eklemleri tam ve yarım aylar, ayakları günler ve geceler, kemikleri yıldızlar ve eti bulutlardır," der bize. Bunun aksine temel Budist metinlerinden Mahasatipatthana Sutta, bir insan meditasyon yaptığında bedenini dikkatle izler ve "Bu bedende saçlar, tüyler, tırnaklar, dişler, deri, et, kaslar, kemikler, ilik, böbrek, kalp (...) tükürük, sümük, eklem sıvısı ve sidik," olduğunu fark eder ve, "Böylece bedenini gözlemleyerek oturur (...) Artık anlayışı pekişir: 'Beden bu!'"2' Saçlar, kemikler ya da sidik başka hiçbir şeyi temsil etmez. Neyse odur.

In passage after passage the text goes on to explain that no matter what the meditator observes in the body or in the mind, he or she just understands it as it is. Thus when the monk breathes, 'Breathing in a deep breath, he understands properly "I am breathing in a deep breath." Breathing in a shallow breath, he understands properly "I am breathing in a shallow breath."'22 The long breath does not represent the seasons and the short breath does not represent the days. They are just vibrations in the body.

The Buddha taught that the three basic realities of the universe are that everything is constantly changing, nothing has any enduring essence, and nothing is completely satisfying. You can explore the furthest reaches of the galaxy, of your body, or of your mind – but you will never encounter something that does not change, that has an eternal essence, and that completely satisfies you.

Suffering emerges because people fail to appreciate this. They believe that there is some eternal essence somewhere, and if they can only find it and connect to it, they will be completely satisfied. This eternal essence is sometimes called God, sometimes the nation, sometimes the soul, sometimes the authentic self, and sometimes true love – and the more people are attached to it, the more disappointed and miserable they become due to the failure to find it. Worse yet, the greater the attachment, the greater the hatred such people develop towards any person, group or institution that seems to stand between them and their cherished goal.

According to the Buddha, then, life has no meaning, and people don't need to create any meaning. They just need to realise that there is no meaning, and thus be liberated from the suffering caused by our attachments and our identification with empty phenomena. 'What should I do?' ask people, and the Buddha advises: 'Do nothing. Absolutely nothing.' The whole problem is that we constantly do something. Not necessarily on the physical level – we can sit immobile for hours with closed eyes – yet on the mental level we are extremely busy creating stories and identities, fighting battles and winning victories. To really do nothing means that the mind too does nothing and creates nothing.

Bu metin pasajlar boyunca, meditasyon yapan insan bedeninde ya da zihninde ne gözlemlerse gözlemlesin, bunu olduğu gibi anlar diye açıklamaya devam ediyor. Dolayısıyla meditasyon yapan nefes aldığında, "Derin nefes alınca, gerektiği gibi 'derin bir nefes alıyorum,' diye anlar. Sığ nefes alınca, gerektiği gibi, 'Sığ nefes alıyorum,' diye anlar."22 Uzun nefes mevsimleri temsil etmediği gibi kısa nefes de günleri temsil etmez. Bunlar sadece vücuttaki titreşimlerdir.

Buda evrenin üç temel gerçekliği olduğunu düşündü: her şeyin durmadan değişmesi, hiçbir şeyin kalıcı bir özünün bulunmaması ve hiçbir şeyin bütünüyle tatmin edici olmaması. Galaksinin, bedeninizin ya da zihninizin en kuytu köşelerini keşfetseniz de hiç değişmeyen, sonsuz bir öz taşıyan ve sizi bütünüyle tatmin eden bir şey asla bulamazsınız.

Acı, insanlar bunun kıymetini bilmediği için ortaya çıkıyor. Bir yerlerde sonsuz bir öz olduğunu ve onu bulup ona bağlanırlarsa bütünüyle tatmin olabileceklerine inanıyorlar. Bu sonsuz öz kimi zaman Tanrı, kimi zaman millet, kimi zaman sahici benlik, kimi zaman da gerçek aşk, ve insanlar kendilerini bunu bulmaya ne kadar adarlarsa, bulmayı başaramadıkları için o kadar hüsrana ve mutsuzluğa kapılıyorlar. Daha fenası, bu öz sevdası ne kadar büyükse, güttükleri gayeyle aralarına giriyormuş izlenimi uyandıran insanlara, gruplara ya da kurumlara o kadar büyük nefret besliyorlar.

O halde Buda'ya göre hayatta anlam yok ve insanların anlam yaratmaya ihtiyaçları yok. Bunu fark etmeli ve bu sayede bağlandığımız şeyler ve içi boş fenomenlerle özdeşleşmek yüzünden çektiğimiz acılardan kurtulmalıyız. "Ne yapmalıyım?" diye soruyor insanlar ve Buda şöyle bir tavsiye veriyor: "Hiçbir şey yapmayın. Hiç ama hiçbir şey yapmayın." Sorun sürekli bir şey yapmamız. İlla fiziksel düzeyde değil (gözlerimizi kapatıp saatlerce kıpırdamadan durabiliriz), zihinsel düzeyde de harıl harıl hikâyeler ve kimlikler yaratıyor, savaşlara giriyor, zaferler kazanıyoruz. Hiçbir şey yapmamak demek zihnin de hiçbir şey yapmaması ve hiçbir şey yaratmaması demek.

Unfortunately, this too very easily turns into a heroic epic. Even as you sit with closed eyes and observe the breath coming in and out of the nostrils, you might well start constructing stories about it. 'My breath is a bit forced, and if I breathe more calmly, I will become more healthy' or 'If I just keep observing my breath and do nothing, I will become enlightened, and be the wisest and happiest person in the world.' Then the epic starts expanding, and people embark on a quest not just to liberate themselves from their own attachments, but also to convince others to do so. Having accepted that life has no meaning, I find meaning in explaining this truth to others, arguing with the unbelievers, giving lectures to the sceptics, donating money to build monasteries, and so on. 'No story' can all too easily become just another story.

The history of Buddhism provides a thousand examples of how people who believe in the transience and emptiness of all phenomena, and in the importance of having no attachments, can squabble and fight over the government of a country, the possession of a building, or even the meaning of a word. Fighting other people because you believe in the glory of an eternal God is unfortunate but understandable; fighting other people because you believe in the emptiness of all phenomena is truly bizarre – but so very human.

In the eighteenth century, the royal dynasties of both Burma and neighbouring Siam prided themselves on their devotion to the Buddha, and gained legitimacy by protecting the Buddhist faith. The kings endowed monasteries, built pagodas, and listened every week to learned monks who preached eloquent sermons on the five basic moral commitments of every human being: to abstain from killing, stealing, sexual abuse, deception and intoxication. The two kingdoms nevertheless fought each other relentlessly. On 7 April 1767 the army of the Burmese king Hsinbyushin stormed the capital of Siam, after a long siege. The victorious troops killed, looted, raped and probably also got intoxicated here and there. They then burned down much of the city, with its palaces, monasteries and pagodas, and carried home thousands of slaves and cartloads of gold and jewels.

Ne yazık ki bu da çabucak kahramanlık destanına dönüşüveriyor. Gözleriniz kapalı oturup burun deliklerinizden girip çıkan nefese dikkat kesilirken bile bununla ilgili hikâyeler oluşturmaya başlayabilirsiniz. "Çok hızlı nefes aldım. Daha sakin nefes alırsam daha sağlıklı olurum" ya da "Nefesimi gözlemleyip hiçbir şey yapmazsam aydınlanır ve dünyanın en bilge ve en mutlu insanı olurum." Sonra destan dallanıp budaklanır ve insanlar sadece kendi bağlarından kurtulma yolculuğuna çıkmanın değil başkalarını da aynı şeyi yapmaya ikna etmenin derdine düşerler. Hayatta bir anlamın olmadığını kabullendikten sonra, anlamı bunu başkalarına anlatmakta, inanmayanlarla tartışmakta, şüphecilere ders vermekte, manastır inşası için bağış yapmakta bulurlar, vs. "Anlatı yok" hemen başka bir anlatıya dönüşebilir.

Budizmin tarihi, bağlanmamanın önemine, her tür fenomenin geçiciliğine ve boşluğuna inanan insanların nasıl bir ülkenin yönetimi, bir binanın mülkiyeti hatta bir kelimenin anlamı yüzünden didişip kavga edebileceğine dair binlerce örnek barındırır. Ezeli ve ebedi bir Tanrı'nın yüceliğine inandığınız için insanlarla kavga etmek hoş olmasa da anlaşılır bir şeydir; tüm fenomenlerin boşluğuna inandığınız için insanlarla kavga etmek gerçekten çok acayip ama son derece insani.

18. yüzyılda hem Burma hem de komşusu Siyam hanedanları Buda'ya bağlılıklarıyla övünüyor ve meşruiyetlerini Budist inanışı korumaktan alıyorlardı. Krallar manastırlara bağış yapar, pagodalar inşa ettirir ve her hafta tüm insanların beş temel ahlaki sorumluluğu (öldürmekten, çalmaktan, cinsel tacizden, hileden ve sarhoşluktan uzak durmak) üzerine güzel konuşmalar yapan eğitimli rahipleri dinlerlerdi. Yine de bu iki kral yıllar boyunca kıyasıya savaştı. 7 Nisan 1767'de Burma Kralı Hsinbyushin uzun bir kuşatmadan sonra Siyam'ın başkentine akın etti. Muzaffer bölükler önlerine geleni öldürdü, malları yağmaladı, kadınlara tecavüz etti ve muhtemelen orada burada sarhoş oldu. Sonra da şehri ve beraberinde sarayları, manastırları ve pagodaları yakıp yıktı, yanlarına binlerce köle ve arabalar dolusu altın ve mücevher alıp evlerine döndüler.

Not that King Hsinbyushin took his Buddhism lightly. Seven years after his great victory, the king made a royal progression down the great Irrawaddy River, worshipping at the important pagodas on the way, and asking Buddha to bless his armies with more victories. When Hsinbyushin reached Rangoon, he rebuilt and expanded the most sacred structure in all Burma – the Shwedagon Pagoda. He then gilded the enlarged edifice with his own weight in gold, and erected a gold spire on top of the pagoda and studded it with precious gems (perhaps looted from Siam). He also used the occasion to execute the captive king of Pegu, his brother and his son.23

In 1930s Japan, people even found imaginative ways to combine Buddhist doctrines with nationalism, militarism and fascism. Radical Buddhist thinkers such as Nissho Inoue, Ikki Kita and Tanaka Chigaku argued that in order to dissolve one's egoistic attachments, people should completely give themselves up to the emperor, cut away all personal thinking, and observe total loyalty to the nation. Various ultra-nationalist organisations were inspired by such ideas, including a fanatical military group that sought to overthrow Japan's conservative political system by a campaign of assassination. They murdered the former finance minister, the director general of the Mitsui corporation, and eventually the prime minister Inukai Tsuyoshi. They thereby speeded up the transformation of Japan into a military dictatorship. When the military then embarked on war, Buddhist priests and Zen meditation masters preached selfless obedience to state authority and recommended self-sacrifice for the war effort. In contrast, Buddhist teachings on compassion and non-violence were somehow forgotten, and had no perceptible influence on the behaviour of Japanese troops in Nanjing, Manila or Seoul.24

Today, the human rights record of Buddhist Myanmar is among the worst in the world, and a Buddhist monk, Ashin Wirathu, leads the anti-Muslim movement in the country. He claims that he only wants to protect Myanmar and Buddhism against Muslim jihadi conspiracies, but his sermons and articles are so inflammatory, that in February 2018 Facebook removed his page, citing its prohibition on hate speech. During a 2017 interview for the Guardian the monk preached compassion for a passing mosquito, but when confronted with allegations that Muslim women have been raped by the Myanmar military he laughed and said 'Impossible. Their bodies are too disgusting.'25

Kral Hsinbyushin, Budizm'i hafife falan almıyordu. Bu büyük zaferden yedi yıl sonra İravadi Nehri boyunca yol aldı ve yol üstündeki önemli pagodalarda ibadet edip Buda'dan ordularına daha çok zafer bahşetmesini diledi. Yangon'a vardığında tüm Burma'nın en kutsal mabedi olan Shwedagon Pagoda'sını yeniden inşa ettirip genişletti. Sonra da bu büyütülmüş yapıyı ağırlığınca altınla kaplatıp pagodanın üzerine diktirdiği altın külahı değerli taşlarla donattı (taşlar Siyam'dan yağmalanmış olabilir). Fırsat bu fırsat, esir Bago kralını, erkek kardeşini ve oğlunu da infaz etti.25

1930'larda, Japonya'da insanlar Budist öğretileri milliyetçilik, militarizm ve faşizmle birleştirmenin bile yaratıcı yollarını buldular. Nissho Inoue, Ikki Kita ve Tanaka Chigaku gibi radikal Budist düşünürler bencil bağlardan kurtulmak için insanların kendilerini bütünüyle imparatora vakfetmesi, şahsi düşüncelere son vermesi ve sadece millete sadakat göstermesi gerektiğini iddia ettiler. Bu tür fikirler çeşitli aşırı milliyetçi örgütü etkiledi. Bunlardan biri Japonya'nın tutucu siyasi sitemini yıkmak için bir dizi suikast düzenleyen fanatik bir askeri gruptu. Eski maliye bakanını, Mitsui şirketinin genel müdürünü ve en sonunda da Başbakan Inukai Tsuyoshi'yi öldürdüler. Bu sayede Japonya'nın militan bir diktatörlüğe dönüşüm süreci hızlandı. Ordu savaşa girince, Budist rahipler ve Zen ustaları, insanlara devlet otoritesine kendilerini düşünmeden uymayı öğütleyip savaş için kendilerini feda etmelerini tembihlediler. Öte yandan Budizm'in şiddet uygulamamaya ve merhamete dair öğretileri bir şekilde unutuldu ve Japon birliklerinin Nankin, Manila ya da Seul'deki davranışları üzerinde görünür bir etkisi olmadı.24

Günümüzde Budist Myanmar insan hakları sicili dünyanın en kötü ülkeleri arasında ve Budist rahip Ashin Wirathu ülkedeki Müslüman karşıtı hareketin başını çekiyor. Sadece Myanmar ve Budizm'i Müslüman mücahitlerin komplolarından korumayı amaçladığını söylüyor ama verdiği vaazlar ve yazdığı yazılar o kadar kışkırtıcı ki Şubat 2018'de Facebook, nefret söylemi yasağı gerekçesiyle hesabını kaldırdı. 2017'de Guardian gazetesiyle yaptığı bir söyleşide bir sivrisineğe bile şefkat göstermekten bahseden rahip, Myanmar askerlerinin Müslüman kadınlara tecavüz ettiği iddiaları gündeme gelince gülüp, "Mümkün değil. Vücutları çok iğrenç," dedi.25

There is very little chance that world peace and global harmony will come once 8 billion humans start meditating regularly. Observing the truth about yourself is just so difficult! Even if you somehow manage to get most humans to try it, many of us will quickly distort the truth we encounter into some story with heroes, villains and enemies, and find really good excuses to go to war.

The test of reality

Even though all these big stories are fictions generated by our own minds, there is no reason for despair. Reality is still there. You cannot play a part in any make-believe drama, but why would you want to do that in the first place? The big question facing humans isn't 'what is the meaning of life?' but rather, 'how do we get out of suffering?' When you give up all the fictional stories, you can observe reality with far greater clarity than before, and if you really know the truth about yourself and about the world, nothing can make you miserable. But that is of course much easier said than done.

We humans have conquered the world thanks to our ability to create and believe fictional stories. We are therefore particularly bad at knowing the difference between fiction and reality. Overlooking this difference has been a matter of survival for us. If you nevertheless want to know the difference, the place to start is with suffering. Because the most real thing in the world is suffering.

When you are confronted by some great story, and you wish to know whether it is real or imaginary, one of the key questions to ask is whether the central hero of the story can suffer. For example, if somebody tells you the story of the Polish nation, take a moment to reflect whether Poland can suffer. Adam Mickiewicz, the great Romantic poet and the father of modern Polish nationalism, famously called Poland 'the Christ of nations'. Writing in 1832, after Poland had been partitioned between Russia, Prussia and Austria, and shortly after the Polish uprising of 1830 was brutally crushed by the Russians, Mickiewicz explained that the horrendous suffering of Poland was a sacrifice on behalf of the whole of humanity, comparable to the sacrifice of Christ, and that just like Christ, Poland will rise from the dead.

Sekiz milyar insan düzenli olarak meditasyona başlasa, dünyaya barış ve ahengin gelme ihtimali çok düşük. İnsanın kendi hakkındaki hakikati gözlemlemesi inanılmaz zor! Bir şekilde çoğu insanı denemeye ikna etseniz de pek çoğumuz hemen karşılaştığımız hakikati çarpıtıp içinde kahramanlar, hainler ve düşmanlar bulunan bir anlatıya dönüştürürüz ve savaşa gitmek için sağlam bahaneler buluruz.

Gerçeklik testi

Tüm bu anlatılar zihnimizde yarattığımız kurmacalar olsa da umutsuzluğa kapılmaya gerek yok. Gerçeklikyerinde duruyor. Hayal ürünü bir tiyatroda rol alamazsınız ama zaten niye böyle bir şey yapmak isteyesiniz ki? İnsanların karşılaştığı en büyük soru, "Hayatın anlamı nedir?" değil, "Acıdan nasıl kurtulunur?" Tüm kurmacalardan vazgeçtiğinizde, gerçekliği öncekinden çok daha berrak gözlemleyebilirsiniz ve kendiniz ve dünya hakkındaki hakikati gerçekten biliyorsanız, hiçbir şey sizi aşağı çekemez. Ama tabii, söylemesi kolay.

Biz insanlar dünyayı kurmacalar yaratma ve bunlara inanma yeteneğimiz sayesinde fethettik. Bu sebeple kurmacayla gerçeği birbirinden ayırmak konusunda oldukça kötüyüz. Bu farkı görmezden gelmek, bizim için bir hayatta kalma meselesi olmuş. Ama yine de aradaki farkı görmek isterseniz, çekilen acıya bakarak işe başlayabilirsiniz. Çünkü dünyadaki en gerçek şey acıdır.

Karşınıza büyük bir anlatı çıkar ve bunun gerçek mi hayal ürünü mü olduğunu anlamak isterseniz, sorulacak kilit sorulardan biri, hikâyenin ana kahramanının acı çekip çekemeyeceğidir. Örneğin biri size Polonya halkının hikâyesini anlatırsa, durup Polonya acı çekebilir mi diye düşünün. Romantizm dönemi şairi ve çağdaş Polonya milliyetçiliğinin babası Adam Micki-ewicz, Polonya'yı "milletlerin Mesih'i" diye adlandırmıştı. Polonya Rusya, Prusya ve Avusturya arasında bölüştürüldükten onlarca yıl sonra ve 1830 Polonya ayaklanmasının Ruslar tarafından hunharca bastırılmasının hemen ardından Mickiewicz 1832'de, Polonya'nın çektiği acıların tüm insanlık adına yapılan, İsa Mesih'in fedakârlığına denk bir fedakârlık olduğunu ve Mesih gibi Polonya'nın da dirileceğini yazmıştı.

In a famous passage Mickiewicz wrote that:

Poland said [to the people of Europe], 'Whosoever will come to me shall be free and equal for I am FREEDOM.' But the kings, when they heard it, were frightened in their hearts, and they crucified the Polish nation and laid it in its grave, crying out 'We have slain and buried Freedom.' But they cried out foolishly … For the Polish Nation did not die … On the Third Day, the Soul shall return to the Body; and the Nation shall arise and free all the peoples of Europe from Slavery.26

Can a nation really suffer? Has a nation eyes, hands, senses, affections and passions? If you prick it, can it bleed? Obviously not. If it is defeated in war, loses a province, or even forfeits its independence, still it cannot experience pain, sadness or any other kind of misery, for it has no body, no mind, and no feelings whatsoever. In truth, it is just a metaphor. Only in the imagination of certain humans is Poland a real entity capable of suffering. Poland endures because these humans lend it their bodies – not just by serving as soldiers in the Polish army, but by incarnating the joys and sorrows of the nation. When in May 1831 news reached Warsaw of the Polish defeat at the battle of Ostrołęka, human stomachs twisted in distress, human chests heaved with pain, human eyes filled with tears.

All that does not justify the Russian invasion, of course, nor does it undermine the right of Poles to establish an independent country and decide their own laws and customs. Yet it does mean that ultimately, reality cannot be the story of the Polish nation, for the very existence of Poland depends on images in human minds.

In contrast, consider the fate of a Warsaw woman who was robbed and raped by the invading Russian troops. Unlike the metaphorical suffering of the Polish nation, the suffering of that woman was very real. It may well have been caused by human beliefs in various fictions, such as in Russian nationalism, in Orthodox Christianity, and in macho heroism, all of which inspired many of the Russian statesmen and soldiers. However, the resulting suffering was still 100 per cent real.

Mickiewicz meşhur bir pasajında şöyle der:

Polonya [Avrupa halklarına] şöyle dedi, "Benden çıkacak her şey özgür ve eşit olacaktır çünkü ben ÖZGÜRLÜĞÜM." Ama bunu duyan kralların yüreğini korku sardı ve Polonya milletini çarmıha gerip onu mezara koyarken şöyle seslendiler, "Özgürlüğü katlettik ve gömdük." Ama haykırışları nafileydi (...) Çünkü Polonya Millet'i ölmedi (...) Üçüncü Gün, Ruh Bedene dönecek ve Millet dirilip tüm Avrupa halklarını Kölelik'ten kurtaracak.26

Bir millet gerçekten acı çekebilir mi? Bir milletin gözleri, elleri, duyuları, duygulanımları ve tutkuları var mı? İğne batırsanız kanar mı? Elbette hayır. Savaşta yenilirse, bir yetkisini kaybeder ve hatta bağımsızlığını kaybeder ama yine de acı, üzüntü ya da başka tür bir cefa çekmez çünkü birbedeni, bir zihni ve herhangi bir hissi yoktur. İşin aslı sadece bir metafordur. Polonya sadece birtakım insanların tasavvurunda acı çekmeye muktedir bir varlıktır. Polonya acıya katlanır çünkü bu insanlar ona bedenlerini ödünç vermiştir; sadece Polonya ordusunda askerlik yaparak değil milletin neşe ve üzüntülerini vücuda getirerek de. Mayıs 1831'de, Ostrolçka Muharebesi'nde Polonyalıların yenikdüştüğü haberi Varşova'ya ulaştığında, insanların midesi düğümlendi, insanların yürekleri sızladı, insanların gözlerinden yaşlar aktı.

Tüm bunlar Rus işgalini gerekçelendiremez elbette. Polonyalıların bağımsız bir ülke kurma ve kendi yasalarıyla göreneklerini belirleme hakkını da hakir görmez. Fakat en nihayetinde, gerçekliğin Polonya milletinin anlatısı olamayacağı anlamına gelir çünkü Polonya'nın varlığı insanların zihinlerindeki imgelere bağlıdır.

Öte yandan Rus askerlerince soyulan ve tecavüz edilen bir Varşovalı kadının kaderini düşünün. Polonya milletinin metaforik acısının aksine, kadının çektiği acı son derece gerçektir. Bu acıyayol açan insanların Rus milliyetçiliği, Ortodoks Hıristiyanlık ve maço bir kahramanlık gibi çeşitli kurmacalara duydukları inançlar olabilir; tüm bunlar Rus devlet adamlarını ve askerlerinin esinlendiği şeyler. Fakat sonuçta yaşanan acı yüzde yüz gerçektir.

Whenever politicians start talking in mystical terms, beware. They might be trying to disguise and excuse real suffering by wrapping it up in big incomprehensible words. Be particularly careful about the following four words: sacrifice, eternity, purity, redemption. If you hear any of these, sound the alarm. And if you happen to live in a country whose leader routinely says things like 'Their sacrifice will redeem the purity of our eternal nation' – know that you are in deep trouble. To save your sanity, always try to translate such hogwash into real terms: a soldier crying in agony, a woman beaten and brutalised, a child shaking in fear.

So if you want to know the truth about the universe, about the meaning of life, and about your own identity, the best place to start is by observing suffering and exploring what it is.

The answer isn't a story.

Siyasetçiler muammalı konuşmaya başlayınca sakının. Gerçek acıları anlaşılmaz sözlerle sarıp sarmalayıp gizlemeye çalışıyor olabilirler. Özellikle de şu dört kelimeye dikkat edin: fedakârlık, ebediyet, saflık, kefaret. Bunlardan herhangi birini duyarsanız alarm çalmaya başlayın. Hele bir de başındaki liderin mütemadiyen, "Yaptıkları fedakârlık aziz milletimizin saflığını tescil ediyor," gibi cümleler kurduğu bir ülkede yaşıyorsanız, bilin ki başınız büyük dertte. Aklınıza mukayyet olmak için her zaman bu içi boş şeyleri gerçek koşullara tercüme edin: ıstırap içinde kıvranarak ağlayan bir asker, dövülüp zalimce muamele gören bir kadın, korkuyla titreyen bir çocuk.

O yüzden evren hakkındaki gerçeği, hayatın anlamını ve kendi kimliğinizi öğrenmek istiyorsanız, acıyı gözlemleyerek ve acının neye tekabül ettiğini inceleyerek başlamak en iyisi.

Cevap bir anlatı değil.

21
MEDITATION

Just observe

Having criticised so many stories, religions and ideologies, it is only fair that I put myself in the firing line too, and explain how somebody so sceptical can still manage to wake up cheerful in the morning. I hesitate to do so partly for fear of self-indulgence, and partly because I don't want to give the wrong impression, as if what works for me will work for everybody. I am very aware that the quirks of my genes, neurons, personal history and dharma are not shared by everyone. But it is perhaps good that readers should at least know which hues colour the glasses through which I see the world, thereby distorting my vision and my writing.

When I was a teenager I was a troubled and restless person. The world made no sense to me, and I got no answers to the big questions I had about life. In particular, I didn't understand why there was so much suffering in the world and in my own life, and what could be done about it. All I got from the people around me and from the books I read were elaborate fictions: religious myths about gods and heavens, nationalist myths about the motherland and its historical mission, romantic myths about love and adventure, or capitalist myths about economic growth and how buying and consuming stuff will make me happy. I had enough sense to realise that these were probably all fictions, but I had no idea how to find truth.

When I began studying at university, I thought it would be the ideal place to find answers. But I was disappointed. The academic world provided me with powerful tools to deconstruct all the myths humans ever create, but it didn't offer satisfying answers to the big questions of life. On the contrary, it encouraged me to focus on narrower and narrower questions. I eventually found myself writing a doctorate at the University of Oxford about autobiographical texts of medieval soldiers. As a side hobby I kept reading a lot of philosophy books and having lots of philosophical debates, but though this provided endless intellectual entertainment, it hardly provided real insight. It was extremely frustrating.

21
MEDİTASYON

Sadece İzle

Bu kadar çok anlatıyı, dini ve ideolojiyi eleştirdikten sonra, kendimi de ateş hattına koyup, bu kadar kuşkucu birinin nasıl olup da sabahları hâlâ neşeli uyanabildiğim açıklamak hakkaniyetli olacaktır. Ne var ki, kısmen bir rahat düşkünü gibi algılanmak korkusuyla, kısmen de sanki benim için iyi işleyen bir sistem herkes için aynı şekilde işleyecekmiş gibi bir yanlış intiba uyandırmak istemediğimden, bunu yapma konusunda tereddüt ediyorum. Genlerimin, nöronlarımın, kişisel tarihimin ve dharma'mın herkeste ortak olmadığının son derece farkındayım. Ama okurların en azından benim dünyaya bakarken taktığım gözlüğün camlarının hangi tonlarla renklendiğini, dolayısıyla aslında görümü ve yazımı çarpıttığını mutlaka bilmesi belki de iyidir.

Gençken sorunlu ve huzursuz biriydim. Dünya bana hiçbir şey ifade etmiyordu ve hayata dair aklımdaki büyük sorulara ilişkin hiçbir cevabım yoktu. Özellikle, dünyada ve benim hayatımda neden bu kadar çok acı olduğunu anlamıyor, bu konuda ne yapılabileceğini bilmiyordum. Çevremdeki insanlardan ve okuduğum kitaplardan tek öğrendiğim, ayrıntıları incelikle işlenmiş kurmacalardı: tanrılar ve tanrı katı hakkında dini mitler, anavatan hakkında milliyetçi mitler, aşk ve macera hakkında romantik mitler ya da ekonomik büyüme, satın alma ve tüketmenin beni nasıl mutlu edeceğini anlatan kapitalist mitler. Bunların hepsinin muhtemelen sadece kurmacadan ibaret olduğunu fark edecek kadar kafam çalışıyordu ama hakikati nasıl bulacağıma dair hiçbir fikrim yoktu.

Üniversiteye başlayınca, üniversitenin cevapları bulmak için en uygun mekân olacağını zannettim. Ama hayal kırıklığına uğradım. Akademik dünya beni insanların şimdiye kadar yarattığı bütün mitleri yıkmak için güçlü aletlerle donattı ama hayatın büyük soruları için tatmin edici cevaplar sunmadı. Aksine beni gitgide sınırları daha da dar sorulara odaklanmaya teşvik etti. Nihayetinde kendimi Oxford Üniversitesi'nde ortaçağ askerlerine ait otobiyografik metinler üstüne bir doktora tezi yazarken buldum. Hobi olarak onlarca felsefe kitabını okumaya ve birçok felsefi tartışmaya girmeye devam ettim. Bunlar bitmez tükenmez bir entelektüel eğlence kaynağı sunsa da, bana gerçek anlamda neredeyse hiçbir içgörü kazandırmadı. Bu son derece siniri bozucu bir durumdu.

Eventually my good friend Ron Merom suggested that I try putting aside all the books and intellectual discussions for a few days, and take a Vipassana meditation course. ('Vipassana' means 'introspection' in the Pali language of ancient India.) I thought it was some New Age mumbo-jumbo, and since I had no interest in hearing yet another mythology, I declined to go. But after a year of patient nudging, in April 2000 he got me to go to a ten-day Vipassana retreat.1

Previously I knew very little about meditation, and presumed it must involve all kinds of complicated mystical theories. I was therefore amazed by how practical the teaching turned out to be. The teacher at the course, S. N. Goenka, instructed the students to sit with crossed legs and closed eyes, and to focus all their attention on the breath coming in and out of their nostrils. 'Don't do anything,' he kept saying. 'Don't try to control the breath or to breathe in any particular way. Just observe the reality of the present moment, whatever it may be. When the breath comes in, you are just aware – now the breath is coming in. When the breath goes out, you are just aware – now the breath is going out. And when you lose your focus and your mind starts wandering in memories and fantasies, you are just aware – now my mind has wandered away from the breath.' It was the most important thing anybody ever told me.

When people ask the big questions of life, they usually have absolutely no interest in knowing when their breath is coming into their nostrils and when is it going out. Rather, they want to know things like what happens after you die. Yet the real enigma of life is not what happens after you die, but what happens before you die. If you want to understand death, you need to understand life.

Sonunda bir gün, yakın arkadaşım Ron bütün kitapları ve entelektüel tartışmaları bir kenara bırakıp Vipassana meditasyonu dersini denememi tavsiye etti. ("Vipassana" Eski Hindistan'ın Pali dilinde "içe bakış" anlamına gelir.) Bunun yeni akım saçmalıklardan biri olduğunu düşündüm ve bir mit daha duymaya hevesim olmadığından gitmeyi reddettim. Fakat Ron beni bir yıl boyunca sabırla yokladıktan sonra, Nisan 2000' de on günlük bir Vipassana meditasyonu kampına gitmeye ikna etti.'

Bunun öncesinde meditasyon hakkında çok az şey biliyordum ve her tür karmaşık mistik kuramdan nasibini almış bir şeyle karşılaşacağımı varsayıyordum. Bu yüzden son derece uygulamalı bir öğretiyle karşılaşınca çok şaşırdım. Dersin hocası S. N. Goenka, öğrencilere bağdaş kurup gözlerini kapamalarını ve bütün dikkatlerini burun deliklerinden giren ve çıkan nefese yoğunlaştırmalarını söyledi. Sürekli, "Hiçbir şey yapmayın, nefesinizi kontrol etmeye ya da belli bir biçimde nefes alıpvermeye çalışmayın. Sadece şu anın gerçekliğini, bu her neyse, izleyin. Nefesin bedeninize girerken bunun sadece farkına varın, şimdi nefes bedeninize giriyor. Nefesiniz bedeninizden çıkarken bunun sadece farkına varın, şimdi nefesiniz bedeninizden çıkıyor. Dikkatiniz dağıldığında, zihniniz anılar ve hayaller arasında dolaşmaya başladığında bunun sadece farkına varın, şimdi zihniniz nefesinizden uzaklaştı," deyip durdu. O zamana kadar herhangi birinden duyduğum en önemli şeydi.

İnsanlar hayata dair büyük sorular sorduklarında, genellikle nefeslerinin burun deliklerine ne zaman girip çıktığıyla zerre kadar ilgilenmezler. Daha ziyade, öldükten sonra kendilerine ne olacağı gibi şeyleri bilmek isterler. Oysa hayatın gerçek esrarı siz öldükten sonra ne olacağı değil siz ölmeden önce ne olacağı. Ölümü anlamak için yaşamı anlamanız gerek.

People ask ‘When I die, will I just vanish completely? Will I go to heaven? Will I be reborn in a new body?’ These questions are based on the assumption that there is an ‘I’ that endures from birth to death, and the question is ‘What will happen to this I at death?’ But what is there that endures from birth to death? The body keeps changing every moment, the brain keeps changing every moment, the mind keeps changing every moment. The closer you observe yourself, the more obvious it becomes that nothing endures even from one moment to the next. So what holds together an entire life? If you don’t know the answer to that, you don’t understand life, and you certainly have no chance of understanding death. If and when you ever discover what holds life together, the answer to the big question of death will also become apparent.

People say ‘The soul endures from birth to death and thereby holds life together’ – but that is just a story. Have you ever observed a soul? You can explore this at any moment, not just at the moment of death. If you can understand what happens to you as one moment ends and another moment begins – you will also understand what will happen to you at the moment of death. If you can really observe yourself for the duration of a single breath – you will understand it all.

The first thing I learned by observing my breath was that notwithstanding all the books I had read and all the classes I had attended at university, I knew almost nothing about my mind, and I had very little control over it. Despite my best efforts, I couldn’t observe the reality of my breath coming in and out of my nostrils for more than ten seconds before the mind wandered away. For years I lived under the impression that I was the master of my life, and the CEO of my own personal brand. But a few hours of meditation were enough to show me that I hardly had any control of myself. I was not the CEO – I was barely the gatekeeper. I was asked to stand at the gateway of my body – the nostrils – and just observe whatever comes in or goes out. Yet after a few moments I lost my focus and abandoned my post. It was an eye-opening experience.

İnsanlar, “Ölünce tamamen yok olup gidecek miyim? Cennete mi gideceğim? Yeni bir bedende yeniden doğacak mıyım?” diye sorarlar. Bu sorular, doğumdan ölüme dek varlığını sürdüren bir “Ben” bulunduğu varsayımına dayanır ve asıl soru şudur: “Ölünce bu Ben’e ne olacak?” Ama doğumdan ölüme kadar varlığını sürdüren nedir ki? Beden her an değişip durur, beyin her an değişip durur, zihin her an değişip durur. Kendinizi ne kadar yakından izlerseniz, aslında hiçbir şeyin bir andan diğerine bile aynı kalmadığı o kadar aşikâr olur. O halde bütün bir hayatı bir arada tutan nedir? Eğer bunun cevabını bilmiyorsanız, hayatı anlamamışsınız demektir ve şurası kesin ki ölümü anlama ihtimaliniz hiç yoktur. Hayatı neyin bir arada tuttuğunu bir gün keşfederseniz, o zaman ölüme ilişkin büyük sorunun cevabı da ortaya çıkacaktır.

İnsanlar, “Ruh doğumdan ölüme kadar varlığını korur ve dolayısıyla hayatı bir arada tutar,” der ama bu sadece bir anlatıdır. Hiç bir ruhu izlediniz mi? Bunu sadece ölüm anında değil, her an keşfedebilirsiniz. Eğer bir an bitip diğer an başladığında size ne olduğunu anlayabilirseniz, ölüm anında da size ne olacağını anlayabilirsiniz. Eğer kendinizi birnefes alış süresi boyunca gerçekten izleyebilirseniz, her şeye vâkıf olursunuz.

Nefesimi izleyerek öğrendiğim ilk şey, okuduğum bütün kitaplara ve üniversitedeyken katıldığım bütün derslere rağmen, zihnim hakkında aslında neredeyse hiçbir şey bilmediğim ve zihnimi neredeyse hiç kontrol edeme-diğimdi. Var gücümle çabalamama rağmen burun deliklerimden giren ve çıkan nefesin gerçekliğini izlemeye başladıktan on saniye sonra, zihnim nefesimden uzaklaşıp gezinmeye başlıyordu. Onca yıl hayatımın efendisi ve kendi kişisel markamın patronu olduğum yanılsamasıyla yaşamıştım. Oysa birkaç saat meditasyon yapmak, kendi üzerimde neredeyse hiç kontrolümün olmadığını göstermeye yetti de arttı. Bırakın patron olmayı, neredeyse kapıcı bile değildim. Bedenimin kapısında, burun deliklerimde durmam ve neyin girip çıktığını gözlemlemem söylenmişti. Ama birkaç saniye sonra dikkattim dağılıyordu ve görev yerimi terk ediyordum. Ufkumu açan bir deneyimdi.

As the course progressed, students were taught to observe not just their breath, but sensations throughout their body. Not special sensations of bliss and ecstasy, but rather the most mundane and ordinary sensations: heat, pressure, pain and so on. The technique of Vipassana is based on the insight that the flow of mind is closely interlinked with body sensations. Between me and the world there are always body sensations. I never react to events in the outside world; I always react to the sensations in my own body. When the sensation is unpleasant, I react with aversion. When the sensation is pleasant, I react with cravings for more. Even when we think we react to what another person has done, to President Trump's latest tweet, or to a distant childhood memory, the truth is we always react to our immediate bodily sensations. If we are outraged that somebody insulted our nation or our god, what makes the insult unbearable is the burning sensations in the pit of our stomach and the band of pain that grips our heart. Our nation feels nothing, but our body really hurts.

You want to know what anger is? Well, just observe the sensations that arise and pass in your body while you are angry. I was twenty-four years old when I went to this retreat, and had experienced anger probably 10,000 times previously, yet I had never bothered to observe how anger actually feels. Whenever I had been angry, I focused on the object of my anger – something somebody did or said – rather than on the sensory reality of the anger.

I think I learned more about myself and about humans in general by observing my sensations for these ten days than I learned in my whole life up to that point. And to do so I didn't have to accept any story, theory, or mythology. I just had to observe reality as it is. The most important thing I realised was that the deepest source of my suffering is in the patterns of my own mind. When I want something and it doesn't happen, my mind reacts by generating suffering. Suffering is not an objective condition in the outside world. It is a mental reaction generated by my own mind. Learning this is the first step towards ceasing to generate more suffering.

Meditasyon dersi ilerledikçe öğrencilere sadece nefeslerini değil tüm bedenlerindeki hissiyatı da gözlemlemeleri söylendi. Mutluluk ve coşku gibi özel hisler değil daha ziyade en alelade, en sıradan hisler: sıcaklık, baskı, acı ve dahası. Vipassana tekniği, zihnin akışının beden hislerine sıkı sıkıya bağlı olduğu içgörüsüne dayanır. Dünyayla aramda her zaman bedensel hisler vardı. Ben hiçbir zaman dışarıdaki dünyaya tepki vermem, her zaman kendi bedenimdeki hislere tepki veririm. Bu his nahoş olduğunda tiksinmeyle tepki veririm. His hoş olduğunda daha fazlasını isterim. Bir başka kişinin yaptığı bir şeye, Başkan Trump'ın attığı son tweet'e ya da geçmişte kalmış bir çocukluk anısına tepki verdiğimizi zannettiğimizde bile, gerçek şu ki, her zaman o andaki bedensel hislerimize tepki veririz. Biri milletimize ya da tanrımıza hakaret etti diye öfkeden deliye döndüğümüzde, hakareti dayanılmaz kılan midemizdeki yakıcı his ve kalbimizi avcuna alan acı kuşağıdır. Milletimiz bir şey hissetmez ama bedenimiz gerçekten acır.

Öfke nedir, bilmek ister misiniz? O halde öfkeliyken bedeninizde yükselen ve bedeninizden geçen hisleri gözlemleyin sadece. Bu meditasyon kampına gittiğimde yirmi dört yaşındaydım ve öncesinde belki on bin defa öfkeyi deneyimlemiştim ama öfkenin gerçekten nasıl hissettirdiğini gözlemlemeye zahmet etmemiştim. Öfkelendiğimde, öfkenin hissi gerçekliğine değil öfkelendiğim şeye, birinin yaptığı ya da söylediği bir şeye odaklanmıştım.

Sanırım kendi duyumlarımı on gün boyunca izleyerek, kendim ve insanlar hakkında bütün hayatım boyunca öğrendiğimden çok daha fazlasını öğrendim. Dahası, bunu yapmak için herhangi bir anlatıyı, kuramı ya da miti kabul etmek zorunda kalmadım. Sadece gerçeği olduğu gibi izlemek zorunda kaldım. Fark ettiğim en önemli şey, çektiğim acının en derin kaynağının kendi zihnimin örüntülerinde olduğuydu. Bir şey istediğimde ve istediğim olmadığında zihnim acı üreterek tepki veriyor. Acı dış dünyadaki nesnel bir koşul değil, kendi zihnimin ürettiği zihinsel bir tepki. Bunu öğrenmek, daha fazla acı üretmenin önüne geçme yolunda atılacak ilk adımdır.

Since that first course in 2000, I began meditating for two hours every day, and each year I take a long meditation retreat of a month or two. It is not an escape from reality. It is getting in touch with reality. At least for two hours a day I actually observe reality as it is, while for the other twenty-two hours I get overwhelmed by emails and tweets and cute-puppy videos. Without the focus and clarity provided by this practice, I could not have written Sapiens or Homo Deus. At least for me, meditation never came into conflict with scientific research. Rather, it has been another valuable tool in the scientific toolkit, especially when trying to understand the human mind.

Digging from both ends

Science finds it hard to decipher the mysteries of the mind largely because we lack efficient tools. Many people, including many scientists, tend to confuse the mind with the brain, but they are really very different things. The brain is a material network of neurons, synapses and biochemicals. The mind is a flow of subjective experiences, such as pain, pleasure, anger and love. Biologists assume that the brain somehow produces the mind, and that biochemical reactions in billions of neurons somehow produce experiences such as pain and love. However, so far we have absolutely no explanation for how the mind emerges from the brain. How come when billions of neurons are firing electrical signals in a particular pattern, I feel pain, and when the neurons fire in a different pattern, I feel love? We haven't got a clue. Hence even if the mind indeed emerges from the brain, at least for now studying the mind is a different undertaking than studying the brain.

Brain research is progressing in leaps and bounds thanks to the help of microscopes, brain scanners and powerful computers. But we cannot see the mind through a microscope or a brain scanner. These devices enable us to detect biochemical and electrical activities in the brain, but do not give us any access to the subjective experiences associated with these activities. As of 2018, the only mind I can access directly is my own. If I want to know what other sentient beings are experiencing, I can do so only on the basis of second-hand reports, which naturally suffer from numerous distortions and limitations.

2000 yılında katıldığım o ilk dersten beri günde iki saat meditasyon yapıyorum ve her yıl bir ila iki aylığına uzun meditasyon inzivalarına çekiliyorum. Gerçeklikten uzaklaşmak için değil. Gerçeklikle temas etmek için. Geri kalan yirmi iki saatte e-postaların, tweet'lerin ve sevimli köpek videolarının altında ezilirken, en azından günde iki saat gerçekliği gerçek haliyle gerçekten izliyorum. Bu egzersizin sağladığı odaklanma ve berraklık olmasa ne Sapiens'i yazabilirdim ne de Homo Deus'u. Meditasyon en azından benim için asla bilimsel araştırmayla ters düşmedi. Aksine bilimsel donanımıma eklenen kıymetli bir araç halini aldı, özellikle de insan zihnini anlamaya çalışırken.

İki uçtan kazmak

Zihnin gizemlerini çözme konusunda bilim genellikle etkin araç yoksunluğundan zorlanır. Birçok biliminsanı da dahil olmak üzere birçok kişi zihinle beyni karıştırmaya meyillidir ama aslında bu ikisi birbirinden son derece farklıdır. Beyin nöronların oluşturduğu somut bir ağken zihin acı, zevk, öfke ve aşk gibi öznel deneyimlerden mürekkep bir akıştır. Biyologlar beynin bir biçimde zihni ürettiğini ve milyarlarca nörondaki biyokimyasal tepkilerin de bir biçimde acı ve aşk gibi deneyimleri ürettiğini varsayarlar. Ancak şimdiye kadar zihnin beynin faaliyeti sonucu oluştuğuna dair hiçbir açıklamaya ulaşmış değiliz. Niçin milyarlarca nöron belli bir biçimde elektrik sinyali gönderince acı hissediyorum da sinyal başka biçimde gönderilince âşık oluyorum? Elimizde bir ipucu yok. Bu yüzden zihin gerçekten beynin faaliyetinin bir sonucu olarak ortaya çıkıyorsa bile zihni incelemek beyni incelemekten, en azından şimdilik, farklı bir görev.

Mikrospkoplar, beyin tarayıcıları ve güçlü bilgisayarlar sayesinde beyin araştırmaları büyük bir hızla ilerliyor. Ama zihni mikroskop altında ya da beyin tarayıcısında göremiyoruz. Bu araçlar beyindeki biyokimyasal ve elektrik faaliyetlerini saptamamıza imkân sağlıyor ama bu faaliyetlerle ilişkilendirilen öznel deneyimlere erişmemizi sağlamıyorlar. 2018'den itibaren doğrudan erişebildiğim tek zihin kendi zihnim. Hisleri olan diğer varlıkların neler deneyimlediğini anlamak istersem, bunu ancak dolaylı kaynaklara dayanarak yapabilirim ve bu kaynaklar doğal olarak pek çok kısıtlamadan ve çarpıtmadan mustarip.

We could no doubt collect many second-hand reports from various people, and use statistics to identify recurring patterns. Such methods have enabled psychologists and brain scientists not only to gain a much better understanding of the mind, but also to improve and even save the lives of millions. However, it is hard to go beyond a certain point using only second-hand reports. In science, when you investigate a particular phenomenon, it is best to observe it directly. Anthropologists, for example, make extensive use of secondary sources, but if you really want to understand Samoan culture, sooner or later you will have to pack your bags and visit Samoa.

Of course visiting isn't enough. A blog written by a backpacker travelling through Samoa would not be considered a scientific anthropological study, because most backpackers lack the necessary tools and training. Their observations are too random and biased. To become trustworthy anthropologists, we must learn how to observe human cultures in a methodical and objective manner, free from preconceptions and prejudices. That's what you study at the department of anthropology, and that's what enabled anthropologists to play such a vital role in bridging gaps between different cultures.

The scientific study of mind seldom follows this anthropological model. Whereas anthropologists often report their visits to distant islands and mysterious countries, scholars of consciousness rarely undertake such personal journeys to the realms of mind. For the only mind I can directly observe is my own, and no matter how difficult it is to observe Samoan culture without bias and prejudice, it is even harder to observe my own mind objectively. After more than a century of hard work, anthropologists today have at their disposal powerful procedures for objective observation. In contrast, whereas mind scholars developed many tools for collecting and analysing second-hand reports, when it comes to observing our own minds we have barely scratched the surface.

Elbette çeşitli insanlardan dolaylı bilgiler toplayabilir ve tekrarlayan örüntüleri saptamak için istatistiksel araçlar kullanabiliriz. Bu tür yöntemler, psikologların ve beyin üzerine çalışan bilim insanlarının zihni daha iyi anlamalarını sağlamakla kalmadı, aynı zamanda milyonlarca kişinin hayat koşullarını iyileştirmesine hatta hayatını kurtarmasına imkân tanıdı. Ancak dolaylı bilgiler kullanarak belli bir noktanın ötesine geçmek zor görünüyor. Bilim dünyasında belli bir olguyu araştırırken söz konusu olguyu doğrudan gözlemlemek en iyisidir. Örneğin antropologlar ikincil kaynakları yaygın bir şekilde kullanırlar ama Samoa kültürünü gerçekten anlamak istiyorsanız er ya da geç bavulunuzu hazırlayıp Samoa'ya gitmekten başka çareniz yoktur.

Hiç şüphesiz, gitmek yeterli değil. Samoa'yı gezen sırt çantalı bir gezginin yazdığıbir blog, bilimsel bir antropolojik çalışma kabul edilemez çünkü çoğu gezgin antropolojik çalışma için gerekli araçlardan ve eğitimden yoksundur. Onların gözlemleri fazlasıyla gelişigüzel ve taraflıdır. Güvenilir antropologlar olmak için insan kültürlerini sistemli ve nesnel bir biçimde nasıl gözlem-leyebileceğimizi öğrenmemiz gerekir. Antropoloji bölümünde öğrendiğiniz ve antropologların farklı kültürler arasında köprü kurmak gibi önemli bir görev üstlenmelerini sağlayan şey budur.

Zihnin bilimsel açıdan incelenmesi nadiren bu antropolojik modeli izler. Antropologlar uzak adalara ve gizemli ülkelere yaptıkları ziyaretleri sık sık rapor ederken, bilinç üstüne araştırmacılar zihnin topraklarına bu tür kişisel seyahatlerde nadiren bulunurlar. Çünkü doğrudan gözlemleyebileceğim tek zihin kendi zihnim ve Samoa kültürünü önyargısız ve tarafsız bir biçimde gözlemlemek son derece zor olsa da kendi zihnimi tarafsız bir şekilde gözlemlemek daha da zor. Bir yüzyıldan fazla süren yoğun bir çalışmanın ardından, günümüzde antropologların emrinde nesnel gözlemler yapmak için güçlü yöntemlervar. Zihin üstüne çalışan araştırmacılar dolaylı bilgileri top-lamakve analiz etmek için birçok araç geliştirmiş olsa da, kendi zihinlerimizi gözlemlemek söz konusu olduğunda daha işin başındayız.

In the absence of modern methods for direct mind observation, we might try out some of the tools developed by premodern cultures. Several ancient cultures devoted a lot of attention to the study of mind, and they relied not on collecting second-hand reports, but on training people to observe their own minds systematically. The methods they developed are bunched together under the generic term 'meditation'. Today this term is often associated with religion and mysticism, but in principle meditation is any method for direct observation of one's own mind. Many religions indeed made extensive use of various meditation techniques, but this doesn't mean meditation is necessarily religious. Many religions have also made extensive use of books, yet that doesn't mean using books is a religious practice.

Over the millennia humans have developed hundreds of meditation techniques, which differ in their principles and effectiveness. I have had personal experience with only one technique – Vipassana – so it is the only one about which I can talk with any authority. Like a number of other meditation techniques, Vipassana is said to have been discovered in ancient India by the Buddha. Over the centuries numerous theories and stories have been ascribed to the Buddha, often without any supporting evidence. But you need not believe any of them in order to meditate. The teacher from whom I have learned Vipassana, Goenka, was a very practical kind of guide. He repeatedly instructed students that when they observe the mind they must put aside all second-hand descriptions, religious dogmas and philosophical conjectures, and focus on their own experience and on whatever reality they actually encounter. Every day numerous students would come to his room to seek guidance and ask questions. At the entrance to the room a sign said: 'Please avoid theoretical and philosophical discussions, and focus your questions on matters related to your actual practice.'

Zihni doğrudan gözlemlemek için modern yöntemler bulunmadığı için modern öncesi kültürlerin geliştirdiği bazı araçları deneyebiliriz. Pek çok eski medeniyet, zihni incelemekle yoğun bir şekilde ilgilenmiş ve zihni anlamak için dolaylı bilgiler toplamaya değil, insanlara kendi zihinlerini sistemli bir şekilde izlemeyi öğretme yoluna gitmiştir. Geliştirdikleri yöntemler "meditasyon" genel başlığı altında bir araya geliyor. Günümüzde bu terim genellikle din ve mistisizmle ilişkilendirilir ama aslında prensipte meditasyon kişinin kendi zihnini doğrudan doğruya gözlemlemesi için kullanılan herhangi bir yönteme verilen isimdir. Gerçekten de birçok din çeşitli meditasyon tekniklerine fazlasıyla başvurmuştur ama bu meditasyonun ille de dinsel bir pratik olduğu anlamına gelmez. Aynı şekilde birçok dinin kitaplara fazlasıyla başvurmuş olması da kitaplara başvurmayı dinsel bir pratik kılmaz.

însanlar bin yıl boyunca, ilkeve etkinlikaçısından değişiklikgösteren yüzlerce meditasyon tekniği geliştirdi. Benim sadece bir teknikle, Vipassana'yla ilgili kişisel bir deneyimim oldu, dolayısıyla hakkında söz söyleyebileceğim tek teknik de bu. Bir sürü farklı meditasyon tekniği gibi Vipassana'nın da Eski Hindistan'da Buda tarafından icat edildiği söylenir. Yüzyıllar içinde, genellikle herhangi bir destekleyici delil olmaksızın Buda'ya sayısız kuram ve anlatı atfedilmiştir. Fakat meditasyon yapmak için bunlardan hiçbirine inanmanız gerekmez. Vipassana'yı bana öğreten hocam Goenka uygulamaya son derece ağırlık veren bir rehberdi. Öğrencilere zihni gözlemlerken dolaylı bütün tarifleri, dinsel dogmaları ve felsefi çıkarımları bir kenara bırakmalarını, kendi deneyimleriyle bizzat karşılaştıkları gerçekliğe odaklanmaları gerektiğini yineleyip dururdu. Her gün sayısız öğrenci odasına gelip kendilerine rehber olmasını ister, sorular sorardı. Odanın girişinde asılı bir işaret levhasında şöyle yazıyordu: "Lütfen kuramsal ve felsefi tartışmalardan kaçın ve kendi pratiğinle ilgili meselelerde kendi sorularına odaklan."

The actual practice means to observe body sensations and mental reactions to sensations in a methodical, continuous and objective manner, thereby uncovering the basic patterns of the mind. People sometimes turn meditation into a pursuit of special experiences of bliss and ecstasy. Yet in truth, consciousness is the greatest mystery in the universe, and mundane feelings of heat and itching are every bit as mysterious as feelings of rapture or cosmic oneness. Vipassana meditators are cautioned never to embark on a search for special experiences, but to concentrate on understanding the reality of their minds whatever this reality might be.

In recent years scholars of both mind and brain have shown increasing interest in such meditation techniques, but most researchers have so far used this tool only indirectly.2 The typical scientist doesn't actually practise meditation herself. Rather, she invites experienced meditators to her laboratory, covers their heads with electrodes, asks them to meditate, and observes the resulting brain activities. That can teach us many interesting things about the brain, but if the aim is to understand the mind, we are missing some of the most important insights. It's like someone who tries to understand the structure of matter by observing a stone through a magnifying glass. You come to this person, hand him a microscope, and say: 'Try this. You could see much better.' He takes the microscope, picks up his trusted magnifying glass, and carefully observes through the magnifying glass the matter from which the microscope is made … Meditation is a tool for observing the mind directly. You miss most of its potential if instead of meditating yourself, you monitor electrical activities in the brain of some other meditator.

I am certainly not suggesting abandoning the present tools and practices of brain research. Meditation doesn't replace them, but it might complement them. It's a bit like engineers excavating a tunnel through a huge mountain. Why dig from only one side? Better dig simultaneously from both. If the brain and the mind are indeed one and the same, the two tunnels are bound to meet. And if the brain and the mind aren't the same? Then it is all the more important to dig into the mind, and not just into the brain.

Pratik, bedensel hisleri ve bu hislere verilen zihinsel tepkileri sistemli, sürekli ve nesnel bir tavırla gözlemlemek ve böylece zihnin temel örüntülerini açığa çıkarmaktır. İnsanlar meditasyonu bazen birtakım özel mutluluk ve coşku deneyimleri arayışına dönüştürür. Oysa aslında bilinç evrendeki en büyük gizemdir ve sıcaklık ya da kaşıntı gibi alelade duyguların her bir zerresi bile en az aşkın bir sevinç duygusu ya da vahdet-i vücud kadar esrarengizdir. Vipassana meditasyonu yapanlara, asla özel bir deneyim arayışına girmemeleri, kendi zihinlerinin gerçeğini anlamak için konsantre olmaları tembih edilir.

Son yıllarda hem zihin hem de beyin konusunda çalışan bilim insanlarının bu tür meditasyon tekniklerine ilgisi giderek arttı ama araştırmacıların çoğu bu aracı şimdiye kadar sadece dolaylı şekilde kullandı.2 Tipik bir araştırmacı meditasyonu kendi başına yapmaz. Meditasyon yapan deneyimli kişileri laboratuvarına çağırır, başlarına elektrotlar takar, onlardan meditasyon yapmalarını ister ve bunun sonucunda beyinde ortaya çıkan faaliyetleri gözlemler. Böyle bir çalışma beyinle ilgili birçok ilginç şey öğretebilir bize ama amaç zihni anlamaksa, o zaman böyle bir yaklaşımla en önemli içgörülerden bazıları ıskalanır. Bu tıpkı maddenin yapısını anlamaya çalışan birinin eline bir büyüteç alıp taşa bakmasına benzer. Bu kişiye bir mikroskop verip, "Al bunu dene. Çok daha iyi göreceksin," deyin. Kişi mikroskopu alır, sonra çok güvendiği büyütecini kaldırır ve büyüteçten bakarak mikroskobun neden yapıldığını dikkatli bir biçimde inceler. Meditasyon zihni doğrudan gözlemlemek için bir araçtır. Kendiniz meditasyon yapacağınıza, meditasyon yapan başka birinin beynindeki elektriksel faaliyetleri izlediğinizde meditasyonun sunduğu potansiyeli büyük ölçüde kaçırırsınız.

Beyin araştırmalarında halihazırda kullanılan araç ve uygulamaların terkedilmesini öneriyor değilim kesinlikle. Meditasyon bunların yerini tutamaz ama tamamlayıcı olabilir. Bu biraz, muazzam bir dağın ortasından geçecek bir tünel kazan mühendislere benzer. Neden sadece dağın tek tarafından kazalım? Aynı anda dağın iki ucundan kazmak daha iyi sonuç verir. Eğer beyin ve zihin gerçekten tek ve aynıysa, o zaman iki uçtan kazılan tünellerin ortada bir yerde buluşması gerekir. Peki ya beyin ve zihin aynı şey değilse? O zaman sadece beyin tarafından kazmayıp zihin tarafından da kazmak çok daha önemli hale gelir.

Some universities and laboratories have indeed begun using meditation as a research tool rather than as a mere object for brain studies. Yet this process is still in its infancy, partly because it requires extraordinary investment on the part of the researchers. Serious meditation demands a tremendous amount of discipline. If you try to objectively observe your sensations, the first thing you'll notice is how wild and impatient the mind is. Even if you focus on observing a relatively distinct sensation such as the breath coming in and out of your nostrils, your mind could usually do it for no more than a few seconds before it loses its focus and starts wandering in thoughts, memories and dreams.

When a microscope goes out of focus, we just need to turn a small handle. If the handle is broken, we can call a technician to repair it. But when the mind loses focus we cannot repair it so easily. It usually takes a lot of training to calm down and concentrate the mind so it can start observing itself methodically and objectively. Perhaps in the future we could pop a pill and achieve instant focus. Yet since meditation aims to explore the mind rather than just focus it, such a shortcut might prove counterproductive. The pill may make us very alert and focused, but at the same time it might also prevent us from exploring the entire spectrum of mind. After all, even today we can easily concentrate the mind by watching a good thriller on TV – but the mind is so focused on the movie that it cannot observe its own dynamics.

Yet even if we cannot rely on such technological gadgets, we shouldn't give up. We can be inspired by the anthropologists, zoologist and astronauts. Anthropologists and zoologists spend years on faraway islands, exposed to a plethora of ailments and dangers. Astronauts devote many years to difficult training regimes, preparing for their hazardous excursions to outer space. If we are willing to make such efforts in order to understand foreign cultures, unknown species and distant planets, it might be worth working just as hard in order to understand our own minds. And we had better understand our minds before the algorithms make our minds up for us.

Bazı üniversiteler ve laboratuvarlar meditasyonu, beyin araştırmalarının sadece nesnesi değil araştırma aracı olarak da kullanmaya başladı bile. Ancak bu yöntem, kısmen araştırmacıların sıradışı bir yatırım yapmalarını gerektirdiği için hâlâ emekleme döneminde. Ciddi meditasyon, muazzam bir disiplin gerektirir. Nesnel bir biçimde hislerinizi izlemeye çalıştığınızda ilk fark edeceğiniz şey zihninizin ne kadar vahşi ve sabırsız olduğudur. Örneğin burun deliklerinizden nefesin giriş ve çıkışı gibi nispeten belirgin bir duyumu izlemeye yoğunlaşsanız bile zihniniz genellikle birkaç saniyeden fazla odaklanamaz, kısa bir süre içinde dikkati dağılan zihin düşünceler, anılar ve hayaller arasında gezinmeye başlar.

Mikroskobun odağı bozulduğunda sadece küçük bir kolu çevirmeniz yeterlidir. Kol bozuksa, tamir etmesi için bir usta çağırabilirsiniz. Ama zihin odağını kaybettiğinde, onu bu kadar kolay tamir edemezsiniz. Genellikle zihnin sakinleşmesi ve konsantre olması için çokça pratik yapması gerekir ki sonunda sistematik ve nesnel bir şekilde kendini gözlemlemeye başlayabilsin. Belki gelecekte bir gün bir hap alıp anında odaklanmayı başarabiliriz. Ama meditasyon sadece zihni odaklamayı değil, aynı zamanda onu keşfetmeyi de amaçladığından, bu tür bir kestirme yöntem ters tepebilir. Hap bizi son derece uyanık ve odaklanmış hale getirebilir ama aynı zamanda zihnin bütün spektrumunu incelememize müsaade etmeyebilir. Sonuçta, şimdi de zihnimizi televizyondaki iyi bir korku filmini izlemek için rahatlıkla odaklayabiliyoruz ama zihin filme öyle odaklanıyor ki kendi dinamiklerini gözlemleyemiyor.

Yine de bu tür teknolojik alet edevata güvenemesek bile onlardan vazgeçmemeliyiz. Antropologlar, zoologlar ve astronotlardan ilham alabiliriz. Antropologlar ve zoologlar bir dolu rahatsızlık ve tehlikeye maruz kalarak uzak adalarda yıllarını harcarlar. Astronotlar uzaya yapacakları kısa yolculuklar için hazırlanırlarken yıllarını zorlu eğitim süreçlerine vakfederler. Yabancı kültürleri, bilinmeyen türleri ve uzak gezegenleri anlamak için bu kadar çaba sarfetmeye hevesliysek, kendi zihinlerimizi anlamak için de o kadar ça-balamaya değebilir. Dahası, algoritmalar bizim yerimize karar vermeye başlamadan evvel kendi zihinlerimizi anlamamız hayrımıza olacaktır.